ПАМЯЦЬ

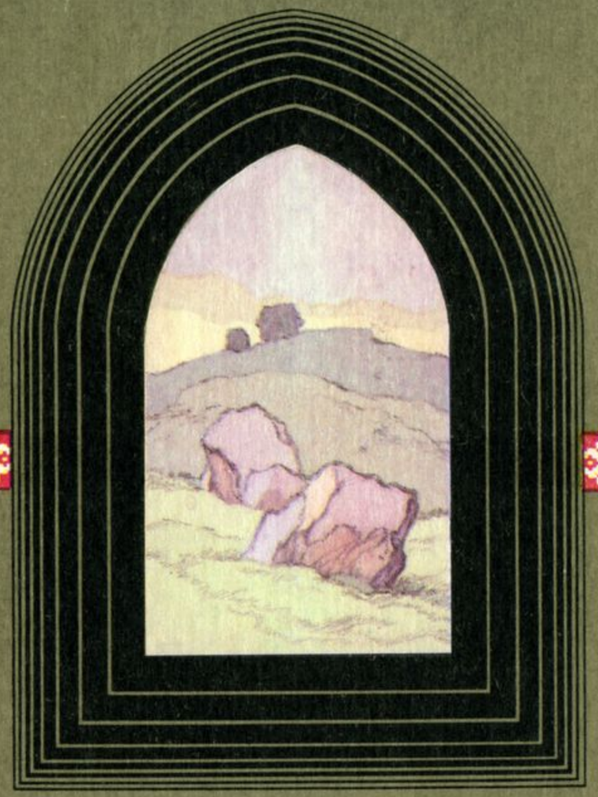

ПАМЯЦЬ

ГОМЕЛЬСКІ РАЁН

У 2 кнігах

Кніга 1-я

МІНСК
БЕЛТА
1998

УДК 947.6
ББК 63.3 (4 Беи)
П 15

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ:

Г.К.КІСЯЛЁЎ (галоўны рэдактар выдавецкага цэнтра БЕЛТА),
М.З.БАШЛАКОЎ, Т.А.КАРАСІК, А.Л.ПЕТРАШКЕВІЧ, І.А.ПРОЦКІН, В.А.САБКО

РАЁННАЯ КАМІСІЯ ПА СТВАРЭННІ ГІСТОРЫКА-ДАКУМЕНТАЛЬНАЙ ХРОНІКІ:

В.А.САБКО (старшыня камісіі), А.І.БАКАРАС, В.С.БАРАНАЎ, І.К.БРУХАВЕЦКІ,
В.І.ЖАЛЯЗНЯК, У.У.КАЗЛОЎ, М.А.КАН, Т.А.КАРАСІК, А.В.КАРЧЭЎСКІ,
М.В.КОСТАЧКА, П.Ф.МАРОЗАЎ, М.Д.РЫЧКОЎ, Л.І.ШУРХАВЕЦКАЯ,
І.Г.ШЫЦІКАЎ, Ф.І.ШЭРМАН

АРГАНІЗАЦЫЙНА-МЕТАДЫЧНЫ ЦЭНТР ПА ВЫДАННІ ГІСТОРЫКА-ДАКУМЕНТАЛЬНЫХ ХРОНІК ПАМЯЦІ ДЗЯРЖАЎНАГА КАМІТЭТА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ ПА ДРУКУ:

А.Л.ПЕТРАШКЕВІЧ (кіраўнік цэнтра), М.З.БАШЛАКОЎ,
У.І.ЛЕМЯШОНАК, Р.А.ЧАРНАГЛАЗАВА

Укладальнікі:
М.З.БАШЛАКОЎ, Т.А.КАРАСІК

Мастак
Э.Э.ЖАКЕВІЧ

Распрацоўка мастацка-тэхнічнага афармлення серыі В.А.РАГАЛЕВІЧА

ISBN 985-6302-09-9

© БЕЛТА, 1998

Маляўнічы куток на беразе р. Сож. Кліматычны курорт Чонкі.

100—40 тысяч гадоў таму.	Магчымы час паяўлення чалавека на тэрыторыі Гомельшчыны.
9—6-е тысячагоддзі да н. э.	Гэтым часам датуюцца самыя старажытныя знаходкі эпохі мезаліту на тэрыторыі раёна каля в. Плёсы.
6—3-е тысячагоддзі да н. э.	Да гэтага перыяду адносяцца археалагічныя помнікі эпохі неаліту каля вёсак Раманавічы, Старыя і Новыя Цярэшкавічы.

Курганны могільнік каля в. Раманавічы.

IX ст. да н. э. — I ст. н. э.	Гэтым часам датуюцца археалагічныя знаходкі мілаградскай культуры з гарадзішчаў каля вёсак Уза, Прыбар, Чарацянка.
VI—VIII ст. н. э.	Засяленне Гомельшчыны славянамі. Археалагічныя знаходкі калочынскай культуры з курганных могільнікаў каля вёсак Гадзічава, Калінаўка, Клёнкі.
VIII—IX ст. н. э.	Рассяленне на тэрыторыі раёна радзімічаў.
XI—XIII ст. н. э.	Гомельшчына ў складзе Чарнігаўскага княства.
1142 г.	Першае летапіснае ўпамінанне пра г. Гомель.
1363 г.	Гомельшчына ўвайшла ў склад Вялікага княства Літоўскага.

Упрыгожанні, знойдзеныя ў час раскопак курганнага могільніка радзімічаў каля в. Сасноўка.

1508 г.	Першыя ўпамінанні пра вёскі Целяшы, Цярэнічы.
1633—1684 гг.	Казацкія набегі на Гомельшчыну.
1640 г.	Упамінанні пра вёскі Галавінцы, Валатава, Воўкавічы (Урыцкае), Дзятлавічы, Маркавічы, Плёсы, Прыбыткавічы, Раманавічы, Сеўрукі, Цярэшкавічы.
Канец XVII ст.	Першыя пасяленні раскольнікаў-старавераў у Гомельскім старостве.
1735 г.	Першая «выганка» расійскімі войскамі старавераў з Гомельшчыны.

Мікалаеўская царква ў в. Старая Беліца.
Помнік архітэктуры XVIII ст.

1772 г.	Тэрыторыя Гомельскага староства ўвайшла ў склад Расійскай імперыі. Утвораны Беліцкі павет.
1773 г.	Першы перапіс насельніцтва.
1775 г.	Гомель з навакольнымі вёскамі падараваны генерал-фельдмаршалу П.А.Румянцаву.
1777 г.	Цэнтрам Беліцкага павета стала Новая Беліца.
16 жніўня 1781 г.	Горад Беліца (Новая Беліца) атрымаў герб.

Герб г. Беліца (Новая Беліца), атрыманы ў 1781 г.

1791 г.	У г. Беліца адкрыта першае ў павеце народнае вучылішча.
1820 г.	Адкрыты першыя ланкастэрскія школы ў вёсках Маркавічы і Пакалюбічы.
1820 г., 1824 г.	Праз Беліцкі павет праязджаў А.С.Пушкін.
1834 г.	Гомель і навакольныя вёскі сталі ўласнасцю князя І.Ф.Паскевіча.
1850 г.	Праз павет пракладзена шаша Пецярбург — Кіеў.

**Свята-Кацярынінская царква ў в. Гадзічава.
Помнік архітэктуры XIX ст.**

1852 г.	Цэнтр павета перанесены з г. Беліца ў г. Гомель.
1861 г.	У в. Прыбыткі адкрыта царкоўнапрыходскае вучылішча.
1864 г.	У вёсках Бабовічы, Глыбоцкае, Грабаўка, Дзятлавічы, Жарэбнае (Чкалава), Зябраўка, Краснае, Краўцоўка, Маркавічы, Старая Беліца, Целяшы, Цярэшкавічы, Чарацянка, Яроміна адкрыты народныя вучылішчы.
Верасень 1873 г. — студзень 1874 г.	Праз павет пракладзена першая чыгунка Мінск — Гомель — Бахмач.

Прадметы побыту з экспазіцыі этнаграфічнага музея, в.Краўцоўка.

1881 г.	Першая забастоўка на тэрыторыі павета ў Лібава-Роменскіх чыгуначных майстэрнях.
1903 г.	Адкрыта павятовая бальніца. Створана Гомельская група РСДРП.
1905—1907 гг.	Адбыліся сялянскія хваляванні ў павеце.
6 сакавіка 1917 г.	Створаны Гомельскі Савет рабочых дэпутатаў.
21 сакавіка 1917 г.	Створаны Гомельскі Савет сялянскіх дэпутатаў, які аб'яднаўся з Саветам рабочых дэпутатаў.
30 кастрычніка — 22 лістапада 1917 г.	У Гомельскім павеце ўстаноўлена савецкая ўлада.

Сядзібны дом («паляўнічы домік») у в. Каранёўка. Помнік архітэктуры XIX ст.

1 сакавіка 1918 г. — 14 студзеня 1919 г.	Акупацыя Гомельскага павета войскамі кайзераўскай Германіі.
26 красавіка 1919 г.	Гомельская губерня і Гомельскі павет уключаны ў склад РСФСР.
8 мая 1919 г.	Пачатак мабілізацыі добраахвотнікаў у Чырвоную Армію.
Сакавік— май 1920 г.	Абарона павета ад польскіх інтэрвентаў.
1924—1925 гг.	Масавае перасяленне малазямельных сялян у Паволжа, Сібір, на Далёкі Усход, Украіну, Паўночны Каўказ.

Рачны вакзал на р. Сож.

Снежань 1926 г.	Тэрыторыя Гомельскага павета перададзена БССР. Утвораны Гомельскі раён у складзе Гомельскай акругі.
1 кастрычніка 1929 г.	У раёне 12 калгасаў, 7 саўгасаў.
1929—1930 гг.	Праз раён пракладзена чыгунка Гомель — Чарнігаў.
1930 г.	Арганізаваны калгас «Камунар» (в. Старыя Цярэшкавічы), які быў першым у раёне ўзнагароджаны ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

Парк XIX ст. у в. Грабаўка.

1 студзеня 1931 г.	Стала выходзіць раённая газета «Сталінскі сцяг».
1931 г.	У раёне была арганізавана першая машынна-трактарная станцыя.
7 ліпеня 1941 г.	Паводле дырэктывы СНК БССР і ЦК КП(б)Б пачалося фарміраванне народнага апалчэння.
14—19 жніўня 1941 г.	Жорсткія абарончыя баі на тэрыторыі раёна.
17 жніўня 1941 г.	Гомельскім гаркомам КП(б)Б створаны партызанскі атрад «Бальшавік».
23—24 жніўня 1941 г.	Чырвоная Армія пакінула апошнія вёскі Гомельскага раёна Бабовічы, Клімаўку, Пясочную Буду.

Мемарыял «Партызанская крынічка» на месцы базіравання партызанскага атрада «Бальшавік».

Жнівень 1941 г.	Створаны Гомельскі сельскі партызанскі атрад. Створана падпольная група ў в. Міхалькі.
Жнівень 1941 г. — лістапад 1943 г.	Перыяд акупацыі Гомельскага раёна нямецка-фашысцкімі захопнікамі.
Кастрычнік 1941 г.	На базе партызанскага атрада «Бальшавік» створана аднайменная брыгада.
6 лістапада 1941 г.	Падпольшчыкі в. Заліп'е правялі першую баявую аперацыю.

Мемарыял савецкім воінам, якія загінулі пры вызваленні Гомельскага раёна, в. Чонкі.

20 чэрвеня 1942 г.	Нямецка-фашысцкія захопнікі расстралялі аднаго з арганізатараў і кіраўнікоў Гомельскага падполля І.Б.Шылава, ураджэнца в. Бабовічы.
7 кастрычніка 1942 г.	На тэрыторыі раёна ў партызанскай брыгадзе «Бальшавік» загінуў адзін з арганізатараў і кіраўнікоў камсамольска-маладзёжнага падполля і партызанскага руху на Гомельшчыне Герой Савецкага Саюза (1944) А.Л.Ісачанка.
Восень 1942 г.	Гітлераўцы расстралялі падпольшчыкаў в. Заліп'е.
Верасень 1943 г.	Нямецка-фашысцкія захопнікі спалілі разам з жыхарамі вёскі Аляксееўка, Вясёлае Поле, Галавінцы, Галееўка, Цераха.

ДА ЧЫТАЧА

Гомельская зямля... Адзін з самых прыгожых маляўнічых куткоў Палесся. Велічна нясе свае чыстыя воды блакітны Сож, як бы падзяляючы раён на дзве часткі. Шырока раскінуліся абапал ракі мурожныя заліўныя лугі са шматлікімі затонамі і азёрцамі, якія расквечаны сярэбранымі лілеямі і жоўтымі гарлачыкамі. Высокія сасновыя бары, паэтычныя бярозавыя гаі і сонечныя дубровы шумяць, гамоняць удзень і ўночы, апавядаючы пра мінулыя стагоддзі.

У даўнія часы жылі радзімічы, якія пакланяліся сваім язычніцкім багам. Спрадвеку за гэту зямлю ішла жорсткая барацьба паміж суседнімі княствамі і дзяржавамі. Колькі спусташальных войнаў пракацілася па ёй...

Глыбокія незагойныя раны пакінула тут і апошняя самая кровапралітная вайна. Актыўна змагалася з ворагам насельніцтва раёна. Магчыма, адсюль і такія вялікія людскія страты.

Пра ўсё гэта апавядае Хроніка Памяці Гомельскага раёна, якая стваралася на працягу некалькіх гадоў. Яна выходзіць у дзвюх кнігах. Першая кніга ахоплівае перыяд гісторыі ад старажытных часоў да 1943 года (да падзей, звязаных з вызваленнем раёна ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў). У яе ўключаны таксама спісы воінаў Чырвонай Арміі, якія загінулі ў час абароны і вызвалення Гомельскага раёна і пахаваны на яго тэрыторыі.

Пры падрыхтоўцы кнігі выкарыстаны многія цікавыя дакументы і матэрыялы з фондаў айчынных і замежных архіваў, з рэдкіх выданняў, газет і часопісаў. Раённая камісія па напісанні Хронікі Памяці і выдавецтва выказваюць шчырую падзяку ўсім, хто прымаў удзел у рабоце над кнігай і садзейнічаў яе выданню.

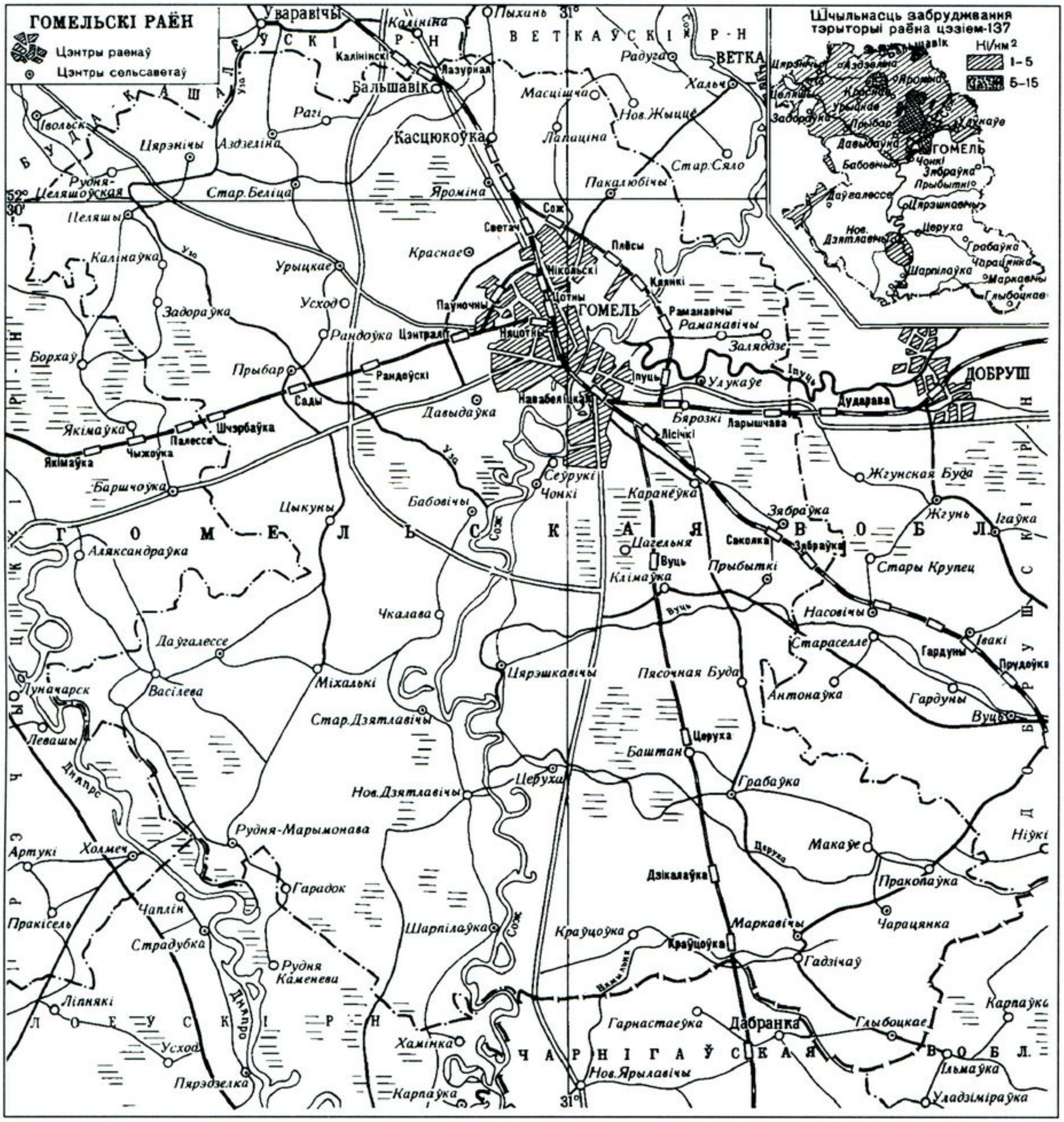

ГОМЕЛЬСКІ РАЁН размешчаны на ўсходзе Гомельскай вобласці. Утвораны 8.12.1926 г. Плошча 2,1 тыс. км^2. Насельніцтва 76,2 тыс. чалавек, з іх 73,3 тыс. сельскіх жыхароў (1996). Населеных пунктаў 186, у тым ліку р.п. Бальшавік. Цэнтр раёна г. Гомель. 25 сельсаветаў: Аздзелінскі, Бабовіцкі, Глыбоцкі, Грабаўскі, Давыдаўскі, Даўгалескі, Дзятлавіцкі, Зябраўскі, Красненскі, Маркавіцкі, Пакалюбіцкі, Прыбарскі, Прыбыткаўскі, Рудня-Марымонаўскі, Старабеліцкі, Улукаўскі, Урыцкі, Целяшоўскі, Цярухскі, Цярэніцкі, Цярэшкавіцкі, Чарацянскі, Чонкаўскі, Шарпілаўскі, Яромінскі.

Тэрыторыя раёна ў межах Прыдняпроўскай нізіны. Пераважная вышыня 120—140 м над узроўнем мора. Найвышэйшы пункт 160,3 м каля в. Зябраўка. Пашыраны пясчаныя дзюны і грывы. У поймах Дняпра і Сажа шмат заліўных лугоў. Карысныя выкапні: торф, гліна для грубай керамікі, пясок. Сярэдняя тэмпература студзеня - 6,9 °С, ліпеня 18,6 °С. Ападкаў 590 мм за год. Вегетатыўны перыяд 193 дні. Галоўная рака Сож з прытокамі Іпуць, Вуць, Цэруха (левыя), Уза (правы). Пад лясамі, якія адносяцца да шыракаліста-хваёвых, 34,9% тэрыторыі раёна. Склад лясоў: хваёвыя — 70%, дубовыя — 10%, асінавыя — 2,3% і іншыя. Балоты займаюць 14,1 тыс. га. Пад сельгасугоддзямі 46,4% тэрыторыі раёна. Глебы дзярнова-падзолістыя (33,1%), дзярнова-падзолістыя забалочаныя (27,5%), дзярновыя і дзярнова-карбанатныя забалочаныя (13,4%) і іншыя.

Асноўныя галіны сельскай гаспадаркі — мяса-малочная жывёлагадоўля, агародніцтва, бульбаводства. Развіта птушкагадоўля. У раёне 14 калгасаў, 14 саўгасаў, 3 птушкафабрыкі, 8 падсобных гаспадарак, 2 навучальна-доследныя гаспадаркі; 3 прафесійна-тэхнічныя вучылішчы, 24 сярэднія, 13 базавых дзевяцігадовых, 6 пачатковых, 9 музычных школ, 1 школа-інтэрнат, 1 дзіцячы дом, 36 дашкольных устаноў; 35 дамоў культуры, 9 клубаў, 2 аўтаклубы, 49 бібліятэк; 7 бальніц, 37 фельчарска-акушэрскіх пунктаў, 13 амбулаторый, 2 медпункты, раённая паліклініка; 1 камбінат і 9 майстэрань бытавога абслугоўвання, 8 комплексна-прыёмных пунктаў, 3 цырульні, 14 лазняў; 6 кафэ, 35 сталовых, 227 магазінаў.

Раён перасякаюць чыгункі Брэст — Бранск, Санкт-Пецярбург — Кіеў, Гомель — Бахмач, аўтадарогі на Брэст, Бранск, Магілёў, Мінск, Чарнігаў. Суднаходства па Сажы. Выдаецца раённая газета «Маяк».

Населеныя пункты Гомельскага раёна

Аздзелінскі сельсавет: вёскі Аздзеліна, Рагі; пасёлкі Апанасаўка, Бук, Зялёны Гай, Зялёны Востраў, Зялёны Сад, Курачэнкаў, Манееў, Моладзь, Паўднёвы, Пятроў, Прыволле-1, Прыволле-2.

Бабовіцкі сельсавет: вёскі Бабовічы, Цыкуны.

Бальшавіцкі пасялковы Савет: р.п. Бальшавік; пасёлкі Пясчаны, Рассветны.

Глыбоцкі сельсавет: вёска Глыбоцкае; пасёлак Зімні.

Грабаўскі сельсавет: вёскі Грабаўка, Жураўлёўка, Пясочная Буда, Хутаранка; пасёлкі Апалонаўка, Баштан, Дубіна, Красны.

Давыдаўскі сельсавет: вёскі Асаўцы, Давыдаўка, Сасноўка, Уза.

Даўгалескі сельсавет: вёскі Васілева, Даўгалессе, Карналін, Міхалькі, Стукачоўка; пасёлкі Дубавец, Межы, Мірны, Нагорнае, Някрасава.

Дзятлавіцкі сельсавет: вёскі Новыя Дзятлавічы, Старыя Дзятлавічы, Чкалава.

Зябраўскі сельсавет: вёскі Зябраўка, Кантакузаўка; пасёлкі Ваявода, Граза, Зарніца, Каранёўка, Чырвонае Селішча.

Красненскі сельсавет: вёскі Краснае, Новая Мільча; пасёлкі Забіяка, Красны Багатыр, Мічурынскі, Пралетарый.

Маркавіцкі сельсавет: вёскі Гадзічава, Маркавічы; пасёлкі Паддабранка, Рагі-Ілецкі, Халмы.

Пакалюбіцкі сельсавет: вёскі Лапаціна, Пакалюбічы, Плёсы; пасёлкі Востраў, Грыва, Залінейны, Калініна, Масцішча, Прудок, Ржавец, Светлая Зара, Царкоўе, Чырвоны Маяк, Янтарны.

Прыбарскі сельсавет: вёскі Новая Буда, Прыбар, Рандоўка, Шчэрбаўка; пасёлкі Піянер, Усход.

Прыбыткаўскі сельсавет: вёскі Дуянаўка, Клімаўка, Прыбыткі, Прыбыткаўская Рудня; пасёлкі Будзілка, Каравышань, Цагельня.

Рудня-Марымонаўскі сельсавет: вёскі Жыгальская Рудня, Рудня-Марымонава; пасёлкі Гарадок, Добруш, Папанін.

Старабеліцкі сельсавет: вёскі Астравы, Галееўка, Зялёныя Лукі, Старая Беліца; пасёлкі Аляксандраўка, Аляксееўка.

Улукаўскі сельсавет: вёскі Бярозкі, Галавінцы, Раманавічы, Улукаўе; пасёлкі Будацін, Заляддзе, Ільіч, Іпуць, Мядзведжы Лог, Перамога, Прыазёрнае, Сцяг Працы, Чырвоны Маяк, Юбілейны, Ярохава.

Урыцкі сельсавет: вёскі Заліп'е, Урыцкае; пасёлкі Барок, Чырвоны Маяк.

Целяшоўскі сельсавет: вёскі Жытоўля, Задораўка, Целяшоўская Рудня, Целяшы; пасёлкі Грыва, Іванькаў, Калінаўка, Курганы, Малінаўка, Мураўчы, Нікольск, Пераход, Фашчаўка, Яўстратаўка.

Цярухскі сельсавет: вёскі Дзікалаўка, Краўцоўка, Новая Гута, Студзёная Гута, Сямёнаўка, Церуха, Шутаўка; пасёлкі Епіфань, Каралін, Кустарны, Лядцы.

Цярэніцкі сельсавет: вёскі Іванаўка, Цярэнічы; пасёлкі Вішнёўка, Малінаўка, Прасвет, Рубеж.

Цярэшкавіцкі сельсавет: вёскі Альхоўка, Новая Бухалаўка, Новыя Цярэшкавічы, Старая Бухалаўка, Скіток, Цярэшкавічы; пасёлкі Арленск, Асавіно, Барэц, Высокая Грыва, Куты, Калініна, Прыстараны, Сож.

Чарацянскі сельсавет: вёскі Будзішча, Займішча, Залессе, Макаўе, Пракопаўка, Чарацянка; пасёлкі Вадапой, Чаплін.

Чонкаўскі сельсавет: вёскі Сеўрукі, Чонкі; пасёлкі Паляна, Хутар.

Шарпілаўскі сельсавет: вёска Шарпілаўка; пасёлкі Войцін, Міхайлаўскі, Мядзведзіца, Някрасаў, Пуцяводная Зорка.

Яромінскі сельсавет: вёскі Касцюкоўка, Яроміна; пасёлкі Бардзіна, Вішанскі, Клімаўскі, Новае Жыццё.

Населеныя пункты Гомельскага раёна, якія не існуюць

Аздзелінскі сельсавет: пасёлкі Курыцкі, Чырвоная Гара, Чырвоная Паляна.

Бабовіцкі сельсавет: пасёлкі Падбуглак, Планы Рэвалюцыі, Сцяпана Разіна, Шлях Ільіча.

Грабаўскі сельсавет: пасёлак Топаль.

Давыдаўскі сельсавет: вёскі Лешчынец, Падгорная; пасёлкі Паўлава, Сонечны.

Даўгалескі сельсавет: пасёлак Белы Бераг.

Дзятлавіцкі сельсавет: пасёлкі Бялынь, Чарнічны, Чырвоная Даліна.

Красненскі сельсавет: вёска Верхні Брылёў, Старая Мільча; пасёлкі Громкі, Камунар, Ніжні Брылёў, Светлы, Ціцянкі.

Пакалюбіцкі сельсавет: вёскі Валатава, Прудок; пасёлкі Арол, Будзённы, Грамавы, Красны Акцябр, Навікі, Саколін.

Старабеліцкі сельсавет: пасёлкі Калінін, Пабеда, Ясная Паляна.

Улукаўскі сельсавет: вёска Якубоўка; пасёлкі Назарэт, Новы Двор, Чапаева.

Урыцкі сельсавет: вёска Вясёлае Поле.

Цярэшкавіцкі сельсавет: вёска Фёдараўка.

Чарацянскі сельсавет: пасёлак Данец.

Чонкаўскі сельсавет: пасёлкі Масціша, Хутар.

Яромінскі сельсавет: пасёлак Высокі.

1917

ЗЯМЛЯ НАШЫХ ПРОДКАЎ

Археалагічныя старажытнасці Гомельскага раёна

Сапраўднае даследаванне старажытнасцей сучаснага Гомельскага раёна пачалося не раней XVIII—пачатку XIX ст. Штуршком, напэўна, паслужыла шырока распаўсюджаная тады мода на антыкварыят і рарытэты, якія спецыяльна шукаліся для прыватных калекцый. Была такая калекцыя і ва ўладальнікаў буйнейшых на Гомельшчыне маёнткаў — князёў Паскевічаў. У Нацыянальным архіве Рэспублікі Беларусь захаваўся цікавы дакумент — «Опись предметов, пожертвованным князем Паскевичем в Могилевский музей». Адпаведна з гэтым вопісам, каля сярэдзіны мінулага стагоддзя ў прыватны збор старажытнасцей Паскевіча былі дастаўлены выпадкова знойдзеныя каля некаторых вёсак сучаснага Гомельскага раёна (Заляддзе, Бабовічы, Шарпілаўка) рэшткі маманта...

У тыя ж часы сярод адукаванай часткі грамадства вельмі папулярнымі зрабіліся раскопкі шматлікіх на той час курганоў. Мноства курганоў гомельскага наваколля было раскапана ў 1890-я гады землямерам Філонавым. Курганныя раскопкі наладжвалі таксама генерал Турбін, памешчык Гершнер, мастак Струкаў і інш. Напэўна, ці не найбуйнейшы ўклад у даследаванне помнікаў радзімічаў, як і ва ўсю ранюю археалогію Беларусі, унёс энтузіяст навукі і гарачы патрыёт, выдатны вучоны Еўдакім Раманавіч Раманаў, які з'яўляўся ўраджэнцам былога «заштатнага» горада Навабеліца, і таму асаблівая ўвага даследчыка да навакольных археалагічных помнікаў зусім невыпадковая. Е.Р.Раманаву належыць таксама і ці не першая па археалогіі Гомельшчыны праца, якая не страціла свайго значэння да нашых дзён[1]. Трэба сказаць, што Раманава цікавілі практычна ўсе эпохі археалогіі Гомельшчыны. Ён збіраў звесткі аб зробленых у павеце знаходках касцей маманта, насарога, першабытнага быка і крамянёвых прылад каменнага веку, спрабаваў вылучыць мясцовыя помнікі эпохі бронзы, асабіста вывучаў славянскія старажытнасці ранняга сярэдневякоўя, цікавіўся ўмацаваннямі і праблемай паходжання гарадоў Пасожжа... Прадаўжальнікамі справы Е.Р.Раманава ў 1920—1930-я гады сталі К.М.Палікарповіч і А.М.Ляўданскі. К.М.Палікарповіч з'яўляўся спецыялістам у галіне старажытнакаменнага веку — палеаліту. Але пад час даследаванняў у межах сучаснага Гомельскага раёна ім былі адкрыты ці абследаваны шматлікія помнікі як каменнага, так бронзавага і жалезнага вякоў[2]. А.М.Ляўданскі ў 1936 г. разам з А.Д.Каваленем ажыццяўляюць вя-

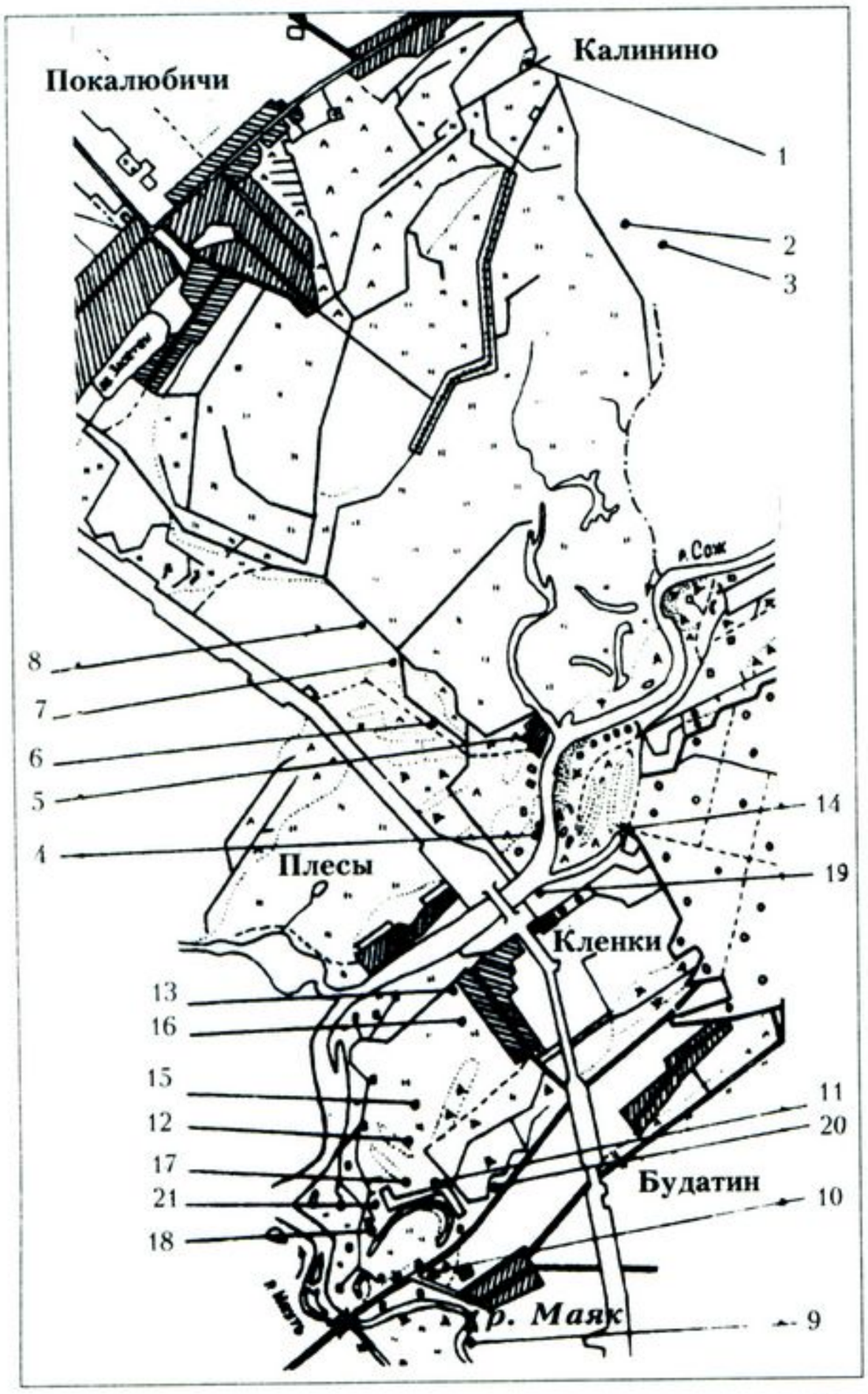

Карта археалагічных раскопак на тэрыторыі Гомельскага раёна. Лічбамі пазначаны месцы раскопак.

лікую археалагічную экспедыцыю па Сажы. Пад час гэтай экспедыцыі даследаваліся гарадзішчы — умацаваныя паселішчы эпохі ранняга жалезнага веку. У архіве Інстытута гісторыі НАН Беларусі захаваліся зробленыя гэтымі даследчыкамі планы гарадзішчаў Уза, Скіток, Чонкі і інш.[3]

З пасляваенных часоў у наваколлі Гомеля пачалі разгортвацца планамерныя даследаванні археалагічных помнікаў. Старажытнасці каменнага і бронзавага вякоў вывучаліся А.Г.Калечыц, якая правяла таксама раскопкі адпаведнага паселішча каля в. Рамановічы. Помнікі эпохі пачатку жалезнага веку вывучаліся С.Я.Рассадзіным. Даследаванне старажытнасцей радзімічаў ажыццяўляў У.У.Багамольнікаў. У цяперашні час разнастайныя помнікі раёна вывучаюцца гомельскімі археолагамі — супрацоўнікамі універсітэта і краязнаўчага музея на чале з А.А.Макушнікавым і А.І.Драбышэўскім.

Каменны век

Эпоха каменю — самая старажытная і самая працяглая ў гісторыі чалавецтва. Чалавек пачаў засяляць тэрыторыю сучаснай Беларусі і цяперашняй Гомельшчыны яшчэ ў палеаліце, старажытным каменным веку. Існуе меркаванне, што ў Пасожжы можна вылучыць знаходкі ўжо сярэднепалеалітычнай ці мусцьерскай эпохі, якая пачалася каля 100 тысяч гадоў таму. На думку К.М.Палікарповіча, некаторыя каменныя прылады з Гомельшчыны, у прыватнасці, скрабло, знойдзенае ў 1929 г. настаўнікам П.М.Чайкоўскім на Каменнай гары каля Свяцілавіч у Веткаўскім раёне, варта аднесці да эпохі мусцье[4]. Верхнепалеалітычныя помнікі Гомельшчыны, стаянкі каля вёсак Бердыж Чачэрскага і Юравічы Калінкавіцкага раёнаў былі даследаваны таксама К.М.Палікарповічам[5]. Адкрыты рэшткі трывалых жытлаў з буйных костак мамантаў, прытулак паляўнічых, што 40—10 тысяч гадоў таму ўжо насялялі халодныя тундры каля краю ледавіка, якія займалі тады паўднёвую частку цяперашняй Беларусі. Такім чынам, верхне-, а, верагодна, нават і сярэднепалеалітычны чалавек, напэўна, некалі наведваў тэрыторыю сучаснага Гомельскага раёна. Слядоў трывалага пражывання тут пакуль не знойдзена. Але ёсць сведчанні засялення гомельскага наваколля ў наступны пасляледавіковы перыяд — у сярэднекаменным веку, або мезаліце (на Беларусі — 9—6-е тысячагоддзі да н.э.). Асноўнымі аб'ектамі паляванне ў мезаліце былі паўночныя алені, за статкамі якіх і вандравалі ўзброеныя ўжо лукамі і стрэламі тагачасныя паляўнічыя. Наканечнікі стрэл, а такса-

ма крамянёвыя скрэблы, скрабкі, разцы мезалітычнага тыпу знойдзены Ю.У.Абадэнкам на стаянцы каля в. Плёсы. Знаходкі мезалітычных прылад зроблены яшчэ ў некаторых пунктах Гомельскага раёна. Значна больш помнікаў эпохі неаліту (6—3-е тысячагоддзі да н.э.). У неалітычных паселішчах знойдзены абломкі глінянага посуду, багата аздобленага разнастайным арнаментам. Посуд з гліны навучыліся вырабляць менавіта ў эпоху неаліту. Тады ж была значна ўдасканалена тэхніка апрацоўкі крэменю, пашыралася выкарыстанне прылад для вырабу косці і г.д. Галоўнае ж, што здзейснілася так званая «неалітычная рэвалюцыя», г.зн. пачаўся паступовы пераход ад збіральніцтва, палявання, рыбалоўства да вытворчай гаспадаркі — жывёлагадоўлі і земляробства. У гомельскім наваколлі рэшткі неалітычных паселішчаў адкрыты каля вёсак Васілеўка, Каменка, Старыя і Новыя Цярэшкавічы і інш., але раскопкі праводзіліся толькі ва ўрочышчы Селішча каля Раманавіч, дзе апрача неалітычных знойдзены таксама рэчы бронзавага веку.

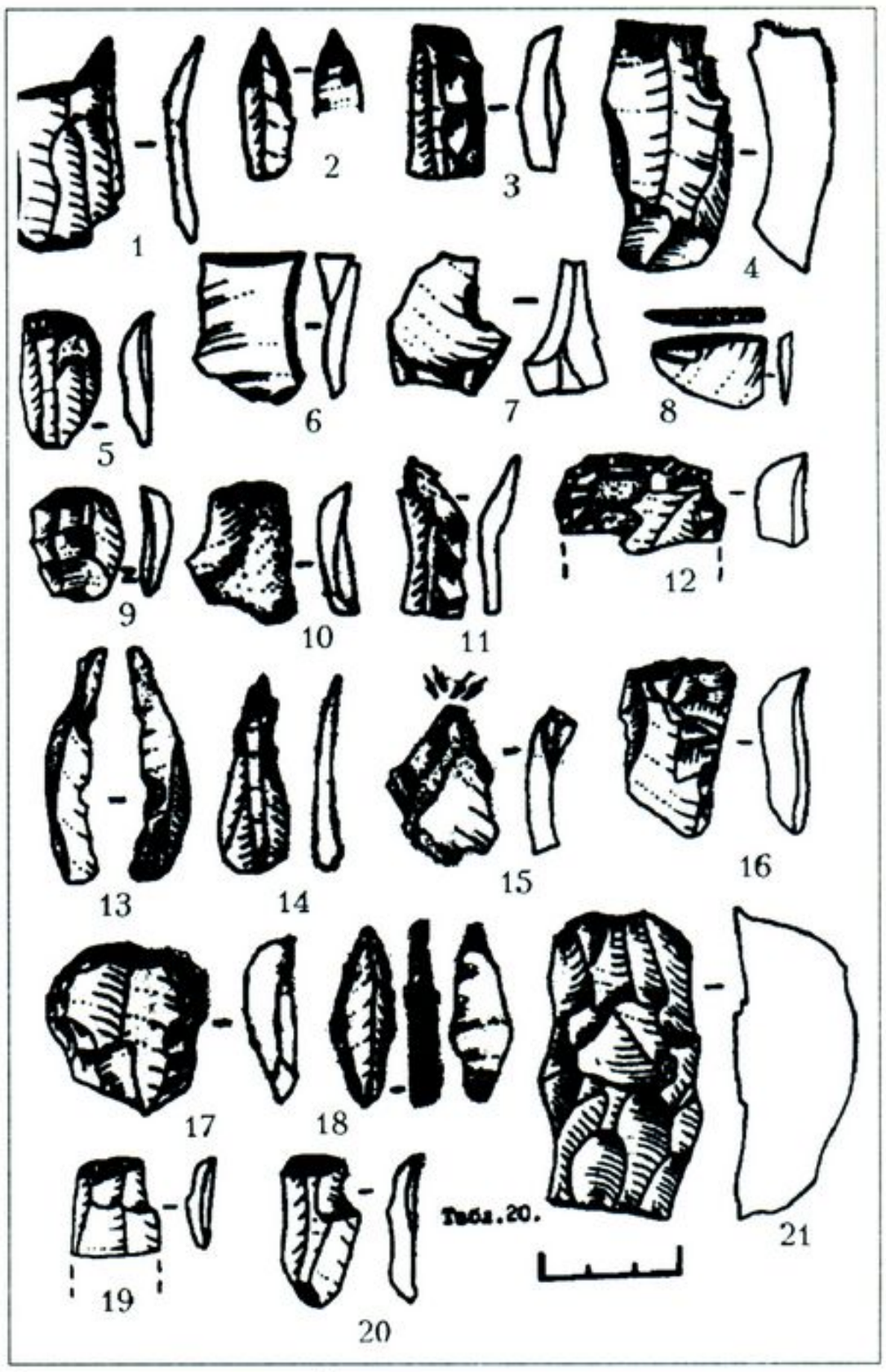

Інвентар пасяленняў каменнага веку з курганнага могільніка Клёнкі (скрабкі, вастрыё, разец, нуклеус і інш.).

Эпоха бронзы

Здаўна вядомы ў гомельскім наваколлі таксама і старажытнасці бронзавага веку. У прыватнасці, яшчэ Е.Р.Раманавым зафіксаваны даволі шматлікія знаходкі каменных сякер, свідраваных і шліфаваных. Свідраваныя «малаткі», звычайна вельмі прыгожыя на выгляд, нярэдка траплялі ў прыватныя зборы гомельскіх калекцыянераў. Так, каменны «малаток» з в. Куптараўка захоўваўся ў Карпоўскага, а знойдзены каля в. Яроміна — у Патона. Вялікі «молат» з шэрага граніту быў падабраны ў 1889 г. Філонавым каля в. Студзёная Гута і трапіў у музей князя Паскевіча. Фатаграфія адной свідраванай сякеры з в. Целяшоўская Рудня была нават апублікавана ў археалагічным нарысе Гомельскага павета... Але Е.Р.Раманаў адносіў гэтыя знаходкі не да бронзавай, а да каменнай эпохі, і звязваў з неалітам. Толькі пазней удалося ўстанавіць, што да помнікаў бронзавага веку зусім неабавязкова адносяцца толькі вырабы з бронзы. Радовішчаў, неабходных для вырабу бронзы, медзі, волава ці мыш'яку ў раёне Гомеля, як і на Беларусі, няма. З завазной каштоўнай сыравіны нашы старажытныя майстры маглі адліваць галоўным чынам упрыгожанні. Але ад пачатку бронзавага веку вельмі ўскладнілася тэхніка апрацоўкі спрадвечнага матэрыялу — каменю. Укараніліся невядомыя раней прыёмы пілавання, шліфоўкі, свідравання. Знакамітыя свідраваныя ці так званыя «баявыя» сякеры лічацца характэрнай

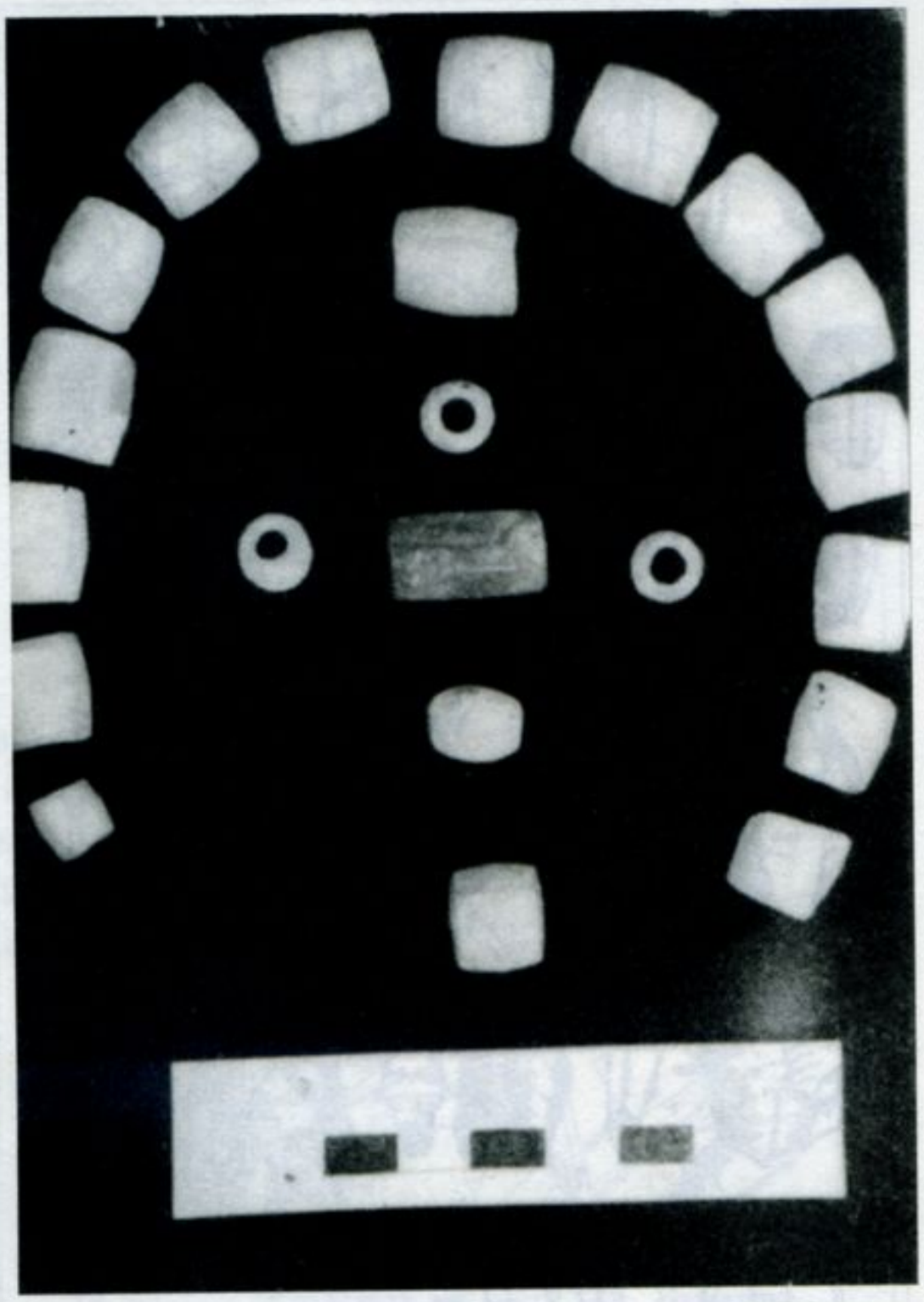

Шкляныя ўпрыгожанні, бочкападобныя пазалочаныя пацеркі з курганнага могільніка радзімічаў IX ст., в. Сасноўка Гомельскага раёна.

прыкметай культуры старажытных індаеўрапейцаў. У 3-м тысячагоддзі да н.э. шматлікія роднасныя плямёны шырока рассяліліся па Еўразіі. Гэтаму спрыяла не толькі авалодванне вытворчасцю грознай зброі — баявых свідраваных сякер. Галоўным жа заняткам узброеных тымі сякерамі людзей былі жывёлагадоўля і земляробства. Вялікія статкі даводзілася ахоўваць, заваёўваць для іх новыя пашы... Сякерамі новага тыпу зручней было расчышчаць лясы пад раллю.

Да пачатку бронзавага веку на Гомельшчыне належыць сярэднедняпроўская археалагічная культура (2-е тысячагоддзе да н.э.)[6]. Багатыя пахаванні сярэднедняпроўскай культуры былі даследаваны І.І.Арцёменкам каля в. Хадосавічы Рагачоўскага і в. Рудняшлягіна Веткаўскага раёнаў. Падобных могільнікаў у межах Гомельскага раёна пакуль што не знойдзена. Але яшчэ ў 1931 г. каля в. Якубоўка быў знойдзены гаршчочак, які адносіцца да сярэднедняпроўскай культуры. Каля в. Валатава выяўлены рэшткі паселішча гэтай культуры. Эпоха сярэдняга бронзавага веку прадстаўлена ў археалогіі Гомельшчыны так званай сосніцкай культурай (сярэдзіна — канец 2-га тысячагоддзя да н.э.). Паселішча са знаходкамі і сярэднедняпроўскай, і сосніцкай культур даследавалася каля в. Раманавічы Гомельскага раёна. Менш вывучаны самы канец бронзавага веку — лебядоўская культура. Яе помнікі яшчэ толькі спрабуюць вызначыць, напрыклад, па выніках даследаванняў каля в. Прыбар.

Эпоха жалеза

Эпоха жалеза прадстаўлена ў археалогіі гомельскага наваколля шматлікімі і разнастайнымі помнікамі. Трэба падкрэсліць, што нават самыя ранніе з выяўленых на тэрыторыі Беларусі жалезных вырабаў былі знойдзены менавіта ў межах сучаснага Гомельскага раёна. У 1930 г. каля в. Крупец Воўкавіцкі (зараз в. Урыцкае) быў выяўлены скарб з дзвюх бронзавых сякер і жалезнага наканечніка дзіды.

На жаль, гэтыя знаходкі не захаваліся, і ўдакладніць іх узрост з дапамогай сучасных метадаў датавання немагчыма. Але па-ранейшаму іх варта адносіць да мяжы эпох бронзы і жалеза, прыблізна да самага пачатку 1-га тысячагоддзя да н.э. Не выключана, што менавіта тады насельніцтва наваколля сучаснага Гомеля зрабіла першыя крокі па авалодванні выплаўкай жалеза. Мясцовых рэсурсаў для гэтага хапала: шматлікія дубравы забяспечвалі вытворчасць высакаякаснага драўнянага вугалю, а распаўсюджанасць радовішчаў балотнай і лугавой руд дазваляла атрымліваць «сырое» жалеза практычна ў любым пункце

Човен-даўбёнка 1—2-га тысячагоддзяў н.э., знойдзены ў р. Сож каля в. Старая Валатава.

раёна. Дарэчы, аб магутнасці мясцовай сыравіннай базы сведчыць таксама наступнае. Яшчэ ў канцы XVIII ст. у Гомельскім старостве, што належала тады графу Румянцаву, дзейнічала некалькі жалезных «заводаў», ці «рудзен»: Дзятлаўскі, Прыбарскі, Сямёнаўскі і інш.[7] Лічыцца, што навыкі здабычы і апрацоўкі жалеза былі запазычаны старажытнымі насельнікамі Беларусі ў паўднёвых суседзяў, тых, якія пакінулі старажытнасці скіфскага тыпу ў лесастэпавай Украіне. Калі гэта так, то ў гомельскае наваколле адпаведныя запазычанні маглі трапіць даволі проста, дзякуючы зручным водным шляхам на Дняпры і Сажы.

Самыя раннія помнікі Гомельскага раёна, дзе ёсць вырабы з жалеза, належаць да мілаградскай* археалагічнай культуры (IX ст. да н.э. — I ст. н.э.). Стваральнікі гэтай культуры насялялі ў адпаведны час вялікія абшары на поўдні Беларусі і поўначы Украіны[8]. Для беларускага Падняпроўя характэрнымі з'яўляюцца мілаградскія ўмацаваныя паселішчы — гарадзішчы. Пад гарадзішча выбіраўся круты высокі рог па-над ракой (в. Уза) ці выспа сярод нізіны (вёскі Чарацянка, Прыбар). Вакол пляцоўкі насыпаўся вал, дзе трэба выкопваўся роў, а ўнутры будаваліся некалькі жытлаў. Жыхары мілаградскіх гарадзішчаў разводзілі жывёлу: кароў, коней, свіней, авечак; ведалі і земляробства, магчыма, нават ворнае. Даволі высокага ўзроўню ў іх дасягнула кавальства, якое нароўні з атрыманнем жалеза з балотнай руды практыкавалася бадай што на кожным паселішчы. Звычайным жаночым занятkам з'яўлялася ткацтва (знойдзены нават адбіткі тканіны на сырой, потым абпаленай гліне). Масавай таксама была вытворчасць ляпнога глінянага посуду, асабліва характэрнай для мілаградскай культуры кругладоннай формы. Адпаведныя рэшткі матэрыяльнай культуры былі знойдзены пры раскопках гарадзішча каля в. Уза ў 1987 г. Там удалося знайсці фрагментаваную падковападобную спражку — «сюльгаму» з бронзы і жалезны наканечнік стралы скіфскага тыпу. Увогуле рэчаў скіфскага тыпу, прывезеных са Скіфіі ці выраблены на месцах па іх узорах, даволі шмат сярод беларускіх помнікаў мілаградскай культуры. Відаць, яе носьбіты мелі трывалыя сувязі з паўднёвымі суседзямі.

Прыкладна ў II—I ст. да н.э. па Сажы пачынае распаўсюджвацца іншая культура жалезнага веку, так званая зарубінецкая. Раней меркавалася, што яе стварылі прамыя нашчадкі носьбітаў мілаградскай культуры. Паступова высветлілася, што зарубінецкае насельніцтва — гэта новыя прышэльцы. На ўсходняй Гомельшчыне яны, відаць, распаўсюджваліся зверху ўніз па цячэнні Сажа і дасягнулі пункта сучаснага Гомеля. Далей на поўдзень утрымалася мілаградскае насельніцтва: на гарадзішчах каля вёсак Прыбар, Уза, Цярэшкавічы, Прыбыткі, Чарацянка і інш. зарубінецкіх знаходак няма. Зарубінецкія комплексы, абарончыя збудаванні, жытлы і пахаванні сталі

*Назва ўтворана ад в. Мілаграды Рэчыцкага раёна, дзе яшчэ ў 1950-я гады быў даследаваны адзін з адпаведных помнікаў.

добра вядомымі пасля раскопак каля в. Чапліна Лоеўскага раёна[9]. Увогуле яны вельмі падобныя да мілаградскіх, але посуд пласкадонны, шмат фібул так званай латэнскай культуры. Зарубінецкае насельніцтва падтрымлівала сувязі не з поўднем, а галоўным чынам з захадам, з тагачаснымі старажытнымі кельтамі і германцамі.

Мілаградскую і зарубінецкую культуры ў межах сучаснага Гомельскага раёна змяняе кіеўская (II—V ст. н.э.), але адпаведныя помнікі тут яшчэ вельмі слаба даследаваны. Кіеўская культура з'яўлялася ў пэўным сэнсе пераходнай з'явай паміж зарубінецкай і калочынскай культурамі.

Эпоха сярэдневякоўя

Помнікі ранняга сярэдневякоўя гомельскага наваколля належаць да так званай калочынскай археалагічнай культуры (VI—VIII ст. н.э.). Сваю назву яна атрымала ад гарадзішча-сховішча каля в. Калочын Рэчыцкага раёна. Умацаваныя сховішчы ўвогуле характэрныя для гэтай культуры. Цэлы шэраг іх быў адкрыты і ў басейне Сажа[10]. Каля гарадзішча-сховішча размяшчалася звычайна адкрытае, неўмацаванае паселішча, часам і могільнік. Матэрыяльная культура селішчаў і рытуал могільнікаў з пахаваннямі па абрадзе трупаспалення калочынскай культуры добра вывучаны дзякуючы шматгадовым раскопкам каля г. Быхаў Магілёўскай вобласці. Могільнік на Радышавай гары пачаў даследаваць яшчэ Е.Р.Раманаў, вялізнае селішча каля в. Тайманава вывучалася Л.Д.Побалем.

У Гомельскім раёне ёсць шмат пунктаў са знаходкамі характэрнай грубаляпной калочынскай керамікі. Фрагменты вялікіх гаршкоў-зернавікоў знойдзены пры раскопках гарадзішча каля в. Прудок. Калочынскія селішчы былі адкрыты А.А.Макушнікавым каля вёсак Калінаўка, Клёнкі, Гадзічава.

Частка даследчыкаў звязвае этнас носьбітаў калочынскай культуры з раннімі славянамі, у Пасожжы — з радзімічамі, аб якіх у «Аповесці мінулых гадоў» сказана наступнае: «Радзімічы прыйшлі і селі... па Сажу».

Але сувязі паміж калочынскімі і радзіміцкімі старажытнасцямі пакуль што дакладна не вызначаны.

Увогуле матэрыяльная культура розных усходнеславянскіх плямён мела няшмат адрозненняў. На селішчах ранняга сярэдневякоўя ў розных кутках тагачаснай Русі знаходзяць асколкі аднолькавага ганчарнага посуду з хвалістым арнаментам, аднолькавыя шыферныя прасліцы, крэсівы і г. д. У Гомельскім раёне такія селішчы адкрыты каля вёсак Бабовічы, Дзікалаўка, Сасноўка і інш. Менавіта з культуры ранняга сярэдневякоўя паступова развівалася культура мясцовых беларусаў — прамых нашчадкаў колішніх радзімічаў.

ЛІТАРАТУРА:

1. Романов Е.Р. Археологический очерк Гомельского уезда // Записки Северо-Западного отдела Русского географического общества. Кн. 2. Вильно, 1910.

2. Палікарповіч К.М. Дагістарычныя стаянкі сярэдняга і ніжняга Сажа // Працы кафедры археалогіі. Т. 1. Мн., 1928.

3. Каваленя А.Д. Дневник за 1936 г. Р. Сож // Архіў Інстытута гісторыі Акадэміі навук Беларусі. № 457.

4. Поликарпович К.М. К вопросу о мустьерской культуре в Верхнем Поднепровье // Материалы по археологии БССР. Т. 1. Мн., 1957.

5. Поликарпович К.М. Палеолит Верхнего Поднепровья. Мн., 1968.

6. Артеменко И.И. Племена Верхнего и Среднего Поднепровья в эпоху бронзы. М., 1967.

7. Варкоўскі С., Скардзіс В. Аб жалезнай прамысловасці на Беларусі // Савецкая краіна. 1931. № 1.

8. Мельниковская О.Н. Племена Южной Белоруссии в раннем железном веке. М., 1967.

9. Третьяков П.Н. Чаплинское городище // Памятники зарубинецкой культуры. М.; Л., 1959.

10. Рассадзін С.Я. Гарадзішча-сховішча Залатаміно ў Беларускім Пасожжы // Весці АН БССР. Серыя грамадскіх навук. 1983. № 2.

С.Я.Рассадзін.

Човен-даўбёнка 1—2-га тысячагоддзяў н.э., знойдзены ў р. Сож каля в. Старая Валатава.

раёна. Дарэчы, аб магутнасці мясцовай сыравіннай базы сведчыць таксама наступнае. Яшчэ ў канцы XVIII ст. у Гомельскім старостве, што належала тады графу Румянцаву, дзейнічала некалькі жалезных «заводаў», ці «рудзен»: Дзятлаўскі, Прыбарскі, Сямёнаўскі і інш.[7] Лічыцца, што навыкі здабычы і апрацоўкі жалеза былі запазычаны старажытнымі насельнікамі Беларусі ў паўднёвых суседзяў, тых, якія пакінулі старажытнасці скіфскага тыпу ў лесастэпавай Украіне. Калі гэта так, то ў гомельскае наваколле адпаведныя запазычанні маглі трапіць даволі проста, дзякуючы зручным водным шляхам на Дняпры і Сажы.

Самыя раннія помнікі Гомельскага раёна, дзе ёсць вырабы з жалеза, належаць да мілаградскай* археалагічнай культуры (IX ст. да н.э. — I ст. н.э.). Стваральнікі гэтай культуры насялялі ў адпаведны час вялікія абшары на поўдні Беларусі і поўначы Украіны[8]. Для беларускага Падняпроўя характэрнымі з'яўляюцца мілаградскія ўмацаваныя паселішчы — гарадзішчы. Пад гарадзішча выбіраўся круты высокі рог па-над ракой (в. Уза) ці выспа сярод нізіны (вёскі Чарацянка, Прыбар). Вакол пляцоўкі насыпаўся вал, дзе трэба выкопваўся роў, а ўнутры будаваліся некалькі жытлаў. Жыхары мілаградскіх гарадзішчаў разводзілі жывёлу: кароў, коней, свіней, авечак; ведалі і земляробства, магчыма, нават ворнае. Даволі высокага ўзроўню ў іх дасягнула кавальства, якое нароўні з атрыманнем жалеза з балотнай руды практыкавалася бадай што на кожным паселішчы. Звычайным жаночым заняткам з'яўлялася ткацтва (знойдзены нават адбіткі тканіны на сырой, потым абпаленай гліне). Масавай таксама была вытворчасць ляпнога глінянага посуду, асабліва характэрнай для мілаградскай культуры кругладоннай формы. Адпаведныя рэшткі матэрыяльнай культуры былі знойдзены пры раскопках гарадзішча каля в. Уза ў 1987 г. Там удалося знайсці фрагментаваную падковападобную спражку — «сюльгаму» з бронзы і жалезны наканечнік стралы скіфскага тыпу. Увогуле рэчаў скіфскага тыпу, прывезеных са Скіфіі ці выраблены на месцах па іх узорах, даволі шмат сярод беларускіх помнікаў мілаградскай культуры. Відаць, яе носьбіты мелі трывалыя сувязі з паўднёвымі суседзямі.

Прыкладна ў II—I ст. да н.э. па Сажы пачынае распаўсюджвацца іншая культура жалезнага веку, так званая зарубінецкая. Раней меркавалася, што яе стварылі прамыя нашчадкі носьбітаў мілаградскай культуры. Паступова высветлілася, што зарубінецкае насельніцтва — гэта новыя прышэльцы. На ўсходняй Гомельшчыне яны, відаць, распаўсюджваліся зверху ўніз па цячэнні Сажа і дасягнулі пункта сучаснага Гомеля. Далей на поўдзень утрымалася мілаградскае насельніцтва: на гарадзішчах каля вёсак Прыбар, Уза, Цярэшкавічы, Прыбыткі, Чарацянка і інш. зарубінецкіх знаходак няма. Зарубінецкія комплексы, абарончыя збудаванні, жытлы і пахаванні сталі

*Назва ўтворана ад в. Мілаграды Рэчыцкага раёна, дзе яшчэ ў 1950-я гады быў даследаваны адзін з адпаведных помнікаў.

Яны даследавалі помнікі археалогіі Гомельскага раёна

АБАДЭНКА Юрый Уладзіміравіч (н. 2.11.1954 г., г. Гомель), беларускі археолаг. Віцэ-прэзідэнт Палескага археалагічнага таварыства. Даследуе помнікі эпохі палеаліту і неаліту Верхняга Падняпроўя. Выявіў і абследаваў стаянкі каля пасёлкаў Ільіч і Плёсы.

АРЦЁМЕНКА Іван Іванавіч (15.9.1924 г., с. Гаўрылаўка Новаваранцоўскага р-на Херсонскай вобл. — 27.4.1989 г.), украінскі археолаг. Член-карэспандэнт АН Украіны, доктар гістарычных навук. Даследаваў праблемы гісторыі насельніцтва Усходняй Еўропы эпохі неаліту, меднага і бронзавага вякоў. У 1957—1958 гг. абследаваў паселішча каля в. Раманавічы.

БАГАМОЛЬНІКАЎ Уладзімір Уладзіміравіч (23.4.1941 г., г. Гомель — 6.9.1992 г.), беларускі археолаг. Кандыдат гістарычных навук. Даследаваў межы рассялення радзімічаў і іх суседзяў. Распрацаваў тыпалагічную класіфікацыю радзіміцкага пахавальнага абраду і храналогію радзіміцкіх старажытнасцей, выявіў асаблівасці адзення радзімічаў. Абследаваў гарадзішчы каля вёсак Аздзеліна, Бабовічы, Васілева, Глыбоцкае, Клімаўка, Новыя Цярэшкавічы, Уза, Чарацянка, курганны могільнік каля пас. Калінаўка і селішча каля в. Сасноўка.

БЕЛЯШЭЎСКІ Мікалай Фядотавіч (12.10.1867 г., г. Умань Чаркаскай вобл. — 21.4.1924 г.), украінскі археолаг, этнограф і мастацтвазнаўца. Акадэмік АН Украіны. Адзін з першых даследчыкаў паселішчаў на Гомельшчыне, Заходнім Бугу і ў Сярэднім Падняпроўі. У 1890 г. выявіў паселішча каля в. Раманавічы.

КАВАЛЕНЯ Аляксандр Дзмітрыевіч (5.3.1895 г., в. Кашніцы Гродзенскага пав. — 27.8.1937 г.), беларускі археолаг. Навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі АН БССР. Даследаваў стаянкі палеаліту і жалезнага веку, помнікі розных эпох Тураўшчыны. У 1936 г. абследаваў гарадзішчы каля вёсак Бабовічы, Пакалюбічы, Прудок і Уза.

КАЛЕЧЫЦ Алена Генадзьеўна (н. 12.3.1940 г., г. Нальчык), беларускі археолаг. Кандыдат геаграфічных навук. Даследуе пытанні палеаграфіі, экалогіі плямён каменнага веку. У 1975 г. выявіла і абследавала паселішча каля пас. Калініна, у 1976 г. даследавала гарадзішча каля в. Раманавічы.

ЛЯЎДАНСКІ Аляксандр Мікалаевіч (10.9.1893 г., в. Юр'ева Смалявіцкага раёна — 27.8.1937 г.), беларускі археолаг. Кандыдат гістарычных навук. Загадчык секцыі археалогіі Інстытута гісторыі АН БССР. Зрабіў класіфікацыю гарадзішчаў жалезнага веку, вызначыў іх культурна-археалагічную прыналежнасць і арэалы археалагічных культур, акрэсліў асноўныя рысы матэрыяльнай культуры, гаспадаркі і патрыярхальна-радавога ладу плямён, што насялялі тэрыторыю Беларусі ў жалезным веку. У 1936 г. абследаваў гарадзішчы каля вёсак Бабовічы, Пакалюбічы, Прудок і Уза.

МАКУШНІКАЎ Алег Анатолевіч (н. 15.6.1960 г., г. Гомель), беларускі археолаг. Кандыдат гістарычных навук. Дырэктар Гомельскага абласнога археалагічнага цэнтра. Даследаваў помнікі 2-й пал. 1-га тысячагоддзя н. э. Ніжняга Пасожжа. Абследаваў селішчы каля населеных пунктаў Бабовічы, Гадзічава, Ільіч, Калінаўка, а таксама могільнік каля пас. Ільіч.

ПАЛІКАРПОВІЧ Канстанцін Міхайлавіч (18.3.1889 г., в. Белая Дуброва Касцюковіцкага р-на — 20.2.1963 г.), беларускі археолаг. Кандыдат гістарычных навук. Даследаваў стаянкі палеаліту і мезаліту, помнікі бронзавага веку. Першым выказаў думку пра засяленне тэрыторыі Беларусі першабытным чалавекам у старажытнакаменным веку. У 1925 г. выявіў і даследаваў селішчы каля вёсак Асаўцы і Сасноўка.

ПОБАЛЬ Леанід Давыдавіч (н. 28.5.1924 г., в. Мікалаева Іўеўскага р-на), беларускі археолаг. Доктар гістарычных навук. Член Міжнароднай уніі славянскай археалогіі. Даследаваў гісторыю старажытных славян у Еўропе, у т.л. на Беларусі. Адкрыў і абследаваў гарадзішча каля в. Васілева і селішча каля в. Рудня-Марымонава, а таксама абследаваў селішча каля в. Асаўцы і гарадзішча каля в. Рудня-Марымонава.

РАМАНАЎ Еўдакім Раманавіч (11.9.1855 г., Навабеліца — 20.1.1922 г.), беларускі археолаг, фальклярыст, этно-

граф, краязнавец, педагог. Працаваў над стварэннем археалагічных картаў Магілёўскай, Віцебскай і Гродзенскай губерній. Даследаваў археалагічныя помнікі Падняпроўя і Пасожжа. У 1910 г. абследаваў гарадзішчы каля вёсак Бабовічы, Глыбоцкае, Клімаўка, Новыя Цярэшкавічы, Пакалюбічы, Прудок, Рудня-Марымонава, Уза, Цераха, Чарацянка.

РАССАДЗІН Сяргей Яўгенавіч (н. 30.7.1958 г., г. Гомель), беларускі археолаг. Кандыдат гістарычных навук. Вывучае ўзаемадзеянне старажытнага насельніцтва Беларусі і скіфаў у VIII—III ст. да н.э., гісторыю беларускай археалогіі. Абследаваў гарадзішчы каля вёсак Пакалюбічы, Прыбар, Чарацянка.

М.З.Башлакоў.

Тут жылі радзімічы

З'яўленне славян на Беларусі стала вынікам апошніх хваль вялікага перасялення народаў, якімі былі рух готаў (II—III ст. н.э.) і нашэсці гунаў (IV ст. н.э.) і аваараў (сярэдзіна VI ст. н.э.).

Пытанне паходжання славян — вельмі складанае і заблытанае, пакуль што далёкае ад навуковага вырашэння. Магчыма, галоўная прычына гэтага ў познім з'яўленні пісьмовых сведчанняў пра іх — у сярэдзіне VI ст. н.э. Бясспрэчнымі трэба лічыць толькі паказанні старажытных аўтараў, што «славяне былі мнагалюдным народам» (Іардан), які займаў «непамерную прастору» (Пракопій Кесарыйскі), бо без гэтага нельга растлумачыць, чаму славяне змаглі рассяліцца на вялікай тэрыторыі, асіміляваўшы шматлікія плямёны і народнасці.

Прарадзімай славян называліся і называюцца розныя мясцовасці: гэта і Сярэдняе і Ніжняе Падунайе, і Паўночнае Прычарнамор'е, і Паўночнае Прыкарпацце, і нават Закаўказзе і Паўночны Іран. У апошні час найбольш верагоднымі месцамі фарміравання славян указваюцца Вісла-Одэрскае міжрэчча і паўднёвая частка лясной зоны Усходняй Еўропы (сюды ўваходзіць і поўдзень Беларусі). Цяжка аддаць перавагу якой-небудзь з гэтых апошніх гіпотэз, абедзве яны маюць аднолькавае права на часовае існаванне. Але калі нават і пагадзіцца з тым, што і на Беларусі была прарадзіма славян, то ўсё ж аўтары гэтай гіпотэзы гавораць аб поўным адыходзе славянскага насельніцтва адсюль у канцы V—пачатку VI ст. на Дунай і прасоўванні на яго месца балтаў, аб чым ужо гаварылася вышэй. Вось чаму можна лічыць, што масавы прыход славян на Беларусь і іх канчатковае ўкараненне тут пачалося на рубяжы VI—VII ст. н.э.

Трэба зазначыць, што славянскае засяленне Беларусі, як і іншых усходнееўрапейскіх земляў, не было аднаразовай падзеяй: яно расцягнулася на доўгі перыяд, магчыма, на некалькі стагоддзяў. Доўгі час у навуцы існавала думка, што славяне ішлі на Беларусь толькі з поўдня. Але ўжо Я.Карскі заўважыў, што «галоўная маса славянаў, якія склалі беларускае племя, рушыла з поўдня (з Прыпяці і яе прытокаў) і захаду (можа быць, з Зах. Буга і Нарвы) спачатку да Нёмана, а адсюль да Зах. Дзвіны на поўначы і да Дзясны на ўсходзе».

Ермаловіч М. Старажытная Беларусь. Мн., 1990. С. 21—22.

* * *

Вучоныя мяркуюць, што продкі радзімічаў і вяцічаў на самай справе да вялікай вандроўкі народаў, а дакладней да III ст. н.э., жылі па сярэднім цячэнні Вісты і па ніжнім Бугу і Нарве, на тэрыторыі сённяшніх Цеханоўскага, Астралэнцкага, усходняй часткі Тарунскага, паўночнай ускраіне Варшаўскага і заходняй Ламжынскага ваяводстваў. Гэта было праславянскае (венедскае) насельніцтва, якое знаходзілася ў блізкіх сувязях на поўначы з продкамі прабалтаў, асабліва прусаў, а на ўсходзе — з продкамі ўсходнеславянскага племя дрыгавічоў. Як ужо згадвалася папярэдне, пад націскам вандраваўшых на поўдзень, да рубяжоў Візантыі, германскіх готаў, або больш верагодна — гепідаў, продкі радзімічаў і вяцічаў перасяліліся на землі па верхнім Днястры, на Падолле, і жылі там да IV ст. Затым пад ударамі аваараў-абраў падаліся на паўночны ўсход,

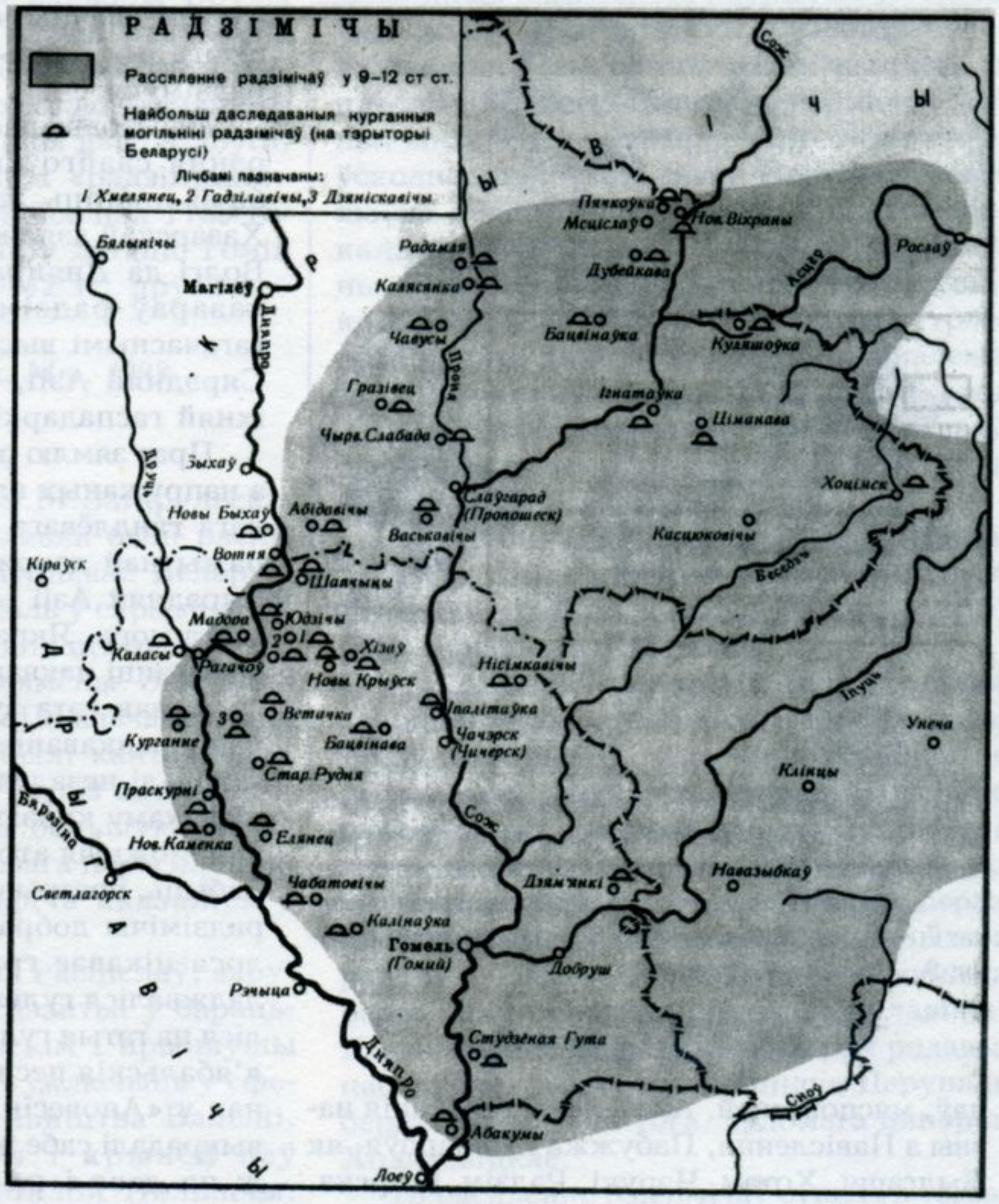

Карта рассялення радзімічаў у IX–XII ст.

за раку Дняпро. У VIII ст. яны там сталыя насельнікі.

Няма сумнення, што пад час гэтага прабывання сярод іншых народаў — германскіх готаў і гепідаў, праславянскіх дулебаў, антаў, дрыгавічоў і на ўзмежку стэпавых качэўнікаў — продкі радзімічаў шмат страцілі са сваіх першапачатковых мовы, культуры, традыцый, але таксама шмат чаго набылі ад іх і паступова ператварыліся ў іншыя плямёны, якімі яны былі перад вандраваннем.

Як паказваюць найноўшыя навуковыя адкрыцці, радзімічы былі саюзам васьмі невялікіх плямён або нават разросшых родаў. Жылі яны па левым дняпроўскім прытоку — рацэ Сажы і яе прытоках Беседзі і Іпуці. Гэта значны абшар, на межах якога знаходзяцца гарады Магілёў, Мсціслаў, Рослаўль, Бранск, Трубчэўск, Рэчыца, Рагачоў, Быхаў — разам каля 30 тысяч квадратных кіламетраў тэрыторыі.

Радзімічы з усходу межавалі з вяцічамі, з поўдня — севяранамі, з захаду — дрыгавічамі, з поўначы — крывічамі.

... Радзімічы пакінулі вельмі трывалыя, незнішчальныя сляды свайго прабывання над Віслай, Бугам і Нарвай, а затым над Днястром і ўжо назаўсёды — на Пасожжы. Такімі пасведчаннямі з'яўляюцца іхнія магілы і знойдзеныя там рэчы (перш за ўсё сяміпрамянёвыя скроневыя кольцы, якія насілі колішнія радзімічанкі), а таксама назвы азёр, рэк, ручаёў, урочыш-

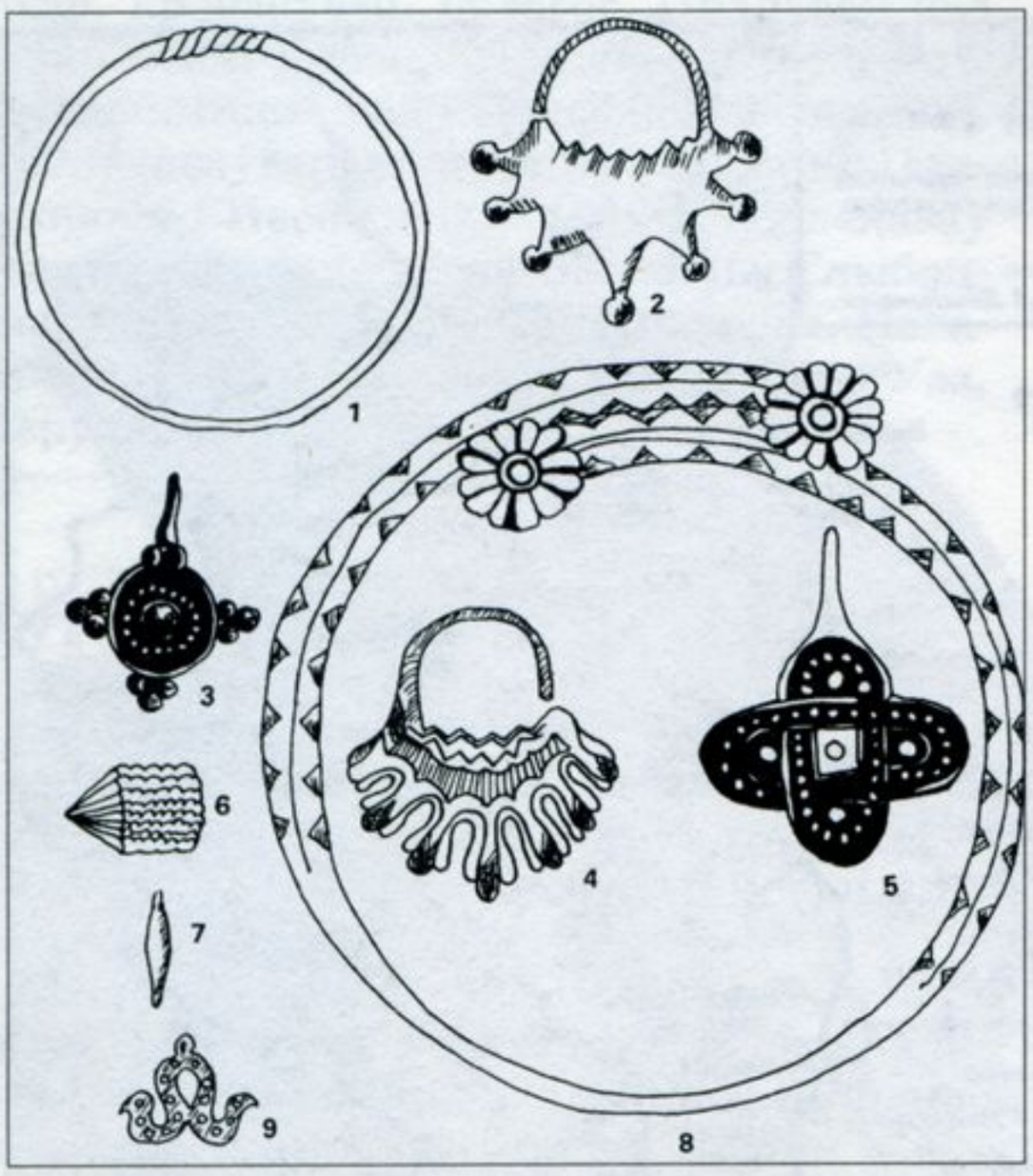

Упрыгожанні радзімічаў: 1 — бранзалетападобнае кольца; 2 —сяміпрамянёвае скроневае кольца; 3 — гронкавая падвеска; 4 —сяміпрамянёвае скроневае кольца; 5 — эліпсоідная падвеска; 6 — буйназярністая пацерка; 7 — язычковая падвеска; 8 —пласткаватая грыўня; 9 — пятлістая падвеска.

чаў, мясцовасцей. Аказалася, што такія назвы з Павіслення, Пабужжа і Панароўя, як Быдгашч, Хотам, Чэрукі, Радзім, Сырска, Унецк, а таксама Бранск на Беласточчыне, і шэраг іншых радзімічы перанеслі на Пасожжа, і там па сённяшні дзень стаяць гарады Будагошч, Хацімль, Чэрыкаў, Радзімль, Сырск, Унеча і іншыя, а таксама вялікі... Бранск! Вядома, каб пакапацца глыбей і дакладней, знайшлося б сярод старажытных радзіміцкіх назваў значна болей з Ніжняга Пабужжа і Панароўя найменняў. І гэта якраз узмацняла б доказ, што сярод продкаў радзімічаў былі таксама выхадцы і з заходніх земляў Славяншчыны.

На Пасожжы продкі радзімічаў стварылі хоць невялікае па колькасці, але моцнае племянное аб'яднанне. Усё часцей выказваецца меркаванне, што яго мог узначальваць племянны правадыр Радзімір або Радзімер. Ён даў пачатак панаваўшаму там значны час княжацкаму роду. Ад гэтага імя і атрымала назву ўсё племя — радзімічы.

Неўзабаве пасля прыходу сюды і стварэння свайго княства яны прымушаны былі плаціць даніну суседняй магутнай Хазарскай дзяржаве, якая прасціралася ад Волгі да Дняпра. Але ў той жа час праз хазараў радзімічы наладзілі сувязь з тагачаснымі высокаразвітымі дзяржавамі Сярэдняй Азіі, і гэта спрыяла развіццю іхняй гаспадаркі і культуры.

Праз зямлю радзімічаў праходзіла адно з напружаных адгалінаванняў вельмі важнага гандлёвага шляху з Харэзма — старажытнай дзяржавы на рацэ Амудар'я ў Сярэдняй Азіі — на ўзбярэжжа Балтыйскага мора. Якраз на радзіміцкую зямлю і яе багацці паквапіўся кіеўскі князь Алег...

Аднак гэта зусім не азначала поўнага падпарадкавання Алегам радзімічаў. Яны захавалі незалежнасць сваёй дзяржавы, а кіеўскаму князю пасылалі толькі даніну і дапаможныя атрады ваяўнікоў. Такі стан, мабыць, пратрываў цэлае стагоддзе, за якое радзімічы добра ўзмацніліся. У іх развілося цікавае грамадскае жыццё. «...Наладжваліся гульні паміж сёламі, і сыходзіліся на гэтыя гульні, на танцы і на ўсялякія д'ябальскія песні, — піша богабаязны манах у «Аповесці мінулых гадоў», — і там выкрадалі сабе жонак па змове з імі, а мелі ж па дзве і па тры жонкі. Калі ж хто памірaў, то наладжвалі па ім трызну, а потым рабілі вялікую калоду і клалі на яе нябожчыка, спальвалі, а потым, сабраўшы косці, складвалі іх у невялікую пасудзіну і ставілі на слупах пры дарогах...» Так памяць аб продках узмацняла жывых нашчадкаў.

Пад час чарговага крызісу ў Старажытнарускай дзяржаве пасля смерці князя Святаслава і барацьбы паміж яго сынамі за кіеўскі велікакняжацкі пасад радзімічы, відаць, цалкам вызваліліся ад залежнасці ад Кіева. Толькі ў 984 годзе князь Уладзімір, добра ўмацаваўшыся на бацькоўскім пасадзе ў Кіеве і сабраўшы неабходныя вайсковыя сілы, рашыўся на паход супраць радзімічаў. Крывавая і жорсткая бітва адбылася на рацэ Пяшчане. Перамаглі шматлікія сілы кіеўскага

князя пад кіраўніцтвам ваяводы Воўчы Хвост. Мабыць, тады якраз радзімічы страцілі незалежнае сваё княжанне і дынастыю. Аднак памяць пра сваю племянную адасобленасць захавалі яны даволі доўга, да XII ст. Апошні раз пра «радзіміцкія» гарады гаворыцца ў летапісе пад 1169 годам. Першым з іх трапіў у летапіс Гомій (сённяшні Гомель) у 1142 г., другім — Чачэрск у 1159 г.

Гайдук М. Паратунак. Мн., 1993. С. 28—30.

* * *

На думку гісторыка Э.М.Загарульскага, радзімай усходніх славян былі раёны паўночнай Украіны і паўднёвай Беларусі каля ракі Прыпяць. Адсюль у сярэдзіне IX ст. славяне пачалі перасяляцца на поўнач, дзе ўжо жылі балцкія плямёны. Заходняя Валынь, а таксама Малая Польшча, аб якой пойдзе гаворка ніжэй, былі кантактнымі раёнамі, дзе адбываўся сінтэз антычнасці і варварства. Страціўшы большую частку насельніцтва пасля масавага перасялення, Валынь і Малая Польшча аказаліся ў цяжкім становішчы.

Вялікамараўскі князь Расціслаў, заручыўшыся падтрымкай Візантыі ў барацьбе з Людовікам Германскім і прыняўшы хрысціянства, спрабаваў уключыць у сферу свайго ўплыву насельніцтва Валыні. Адначасова ён мячом і крывёй вёў захопніцкія войны ў Малой Польшчы. Перамога была на яго баку, і пераможаныя, але не скароныя воіны, сабраліся ў 877 г. каля ўмацаванага гарадка Радам на ваенны савет, на якім вырашаўся лёс народа.

Прызнаць уладу Расціслава і прыняць чужую рэлігію ці працягваць барацьбу і гераічна загінуць? Ці пакінуць зусім сваю радзіму і накіравацца ў новыя землі?

Думкі племянных правадыроў падзяліліся. Большая частка выказалася за падпісанне міру на ўмовах пераможцаў, а меншая, найбольш непрымірымая, вырашыла пакінуць радзіму і накіравацца ў выгнанне.

Шлях перасялення заставаўся адзіны — па рацэ Прыпяць у вярхоў'і рэк Дняпра і Сажа. Такі накірунак вымусіла выбраць прыроднае асяроддзе і адсутнасць свабодных зямель. На поўнач ад Прыпяці ўжо жылі дрыгавічы, а на поўдзень — валыняне. Сам рачны шлях вымусіў іх плысці на ўсход і потым на поўнач, у раёны, якія былі перыферыяй тагачаснага ўсходнеславянскага свету. Верхняе Пасожжа не ведала яшчэ масавай славянскай каланізацыі і нават мясцовыя абарыгены — калочынцы — не мелі тут значнай колькасці паселішчаў. Да таго ж трэба дадаць, што левабярэжжа Дняпра належала Хазарскаму каганату. Радзімічы згадзіліся плаціць каганату даніну, захаваўшы пры гэтым палітычную і рэлігійную незалежнасць.

Археалагічныя даследаванні сведчаць аб тым, што месцам пасялення выгнаннікаў стаў левы бераг Дняпра, насупраць сучаснага Рагачова.

У «Аповесці мінулых гадоў» апавядаецца пра тое, што першым князем радзімічаў быў Радзім. Але ўмовы жыцця перасяленцаў і менавіта абрады пахавання нябожчыкаў сведчаць аб тым, што яны жылі ва ўмовах ваеннай дэмакратыі. Усе пытанні вырашаў савет родаў. На беразе Дняпра ўзнікла некалькі ўмацаваных гарадкоў — Збораў, Гарадзец, а таксама гарады каля сучасных вёсак Гадзілавічы і Юдавічы. Аб'яднальным цэнтрам родавых паселішчаў выступала капішча Перуна на беразе возера Святога, вядомага цяпер як Ходасавіцкае.

Перасяленне радзімічаў супала з узмацненнем агрэсіўнай палітыкі кіеўскіх князёў. Аснову гэтай палітыкі заклаў яшчэ легендарны князь Алег. «Аповесць мінулых гадоў» пералічвае шматлікія захопніцкія паходы князя:

«Год 882. И пошел Олег... к Смоленску с кривичами, и взял город и посадил в нем мужа своего».

«Год 882. Начал Олег воевать против древлян и покорил их».

«Год 885. Послал к радимичам, спрашивая: «Кому дань даёте?» Они ответили: «Хазарам». И сказал им Олег: «Не давайте хазарам, но дайте мне». И дали Олегу по шелегу, как раньше хазарам давали...»

Чаму да радзімічаў былі накіраваны паслы, а не войска? Верагодна, Алег меў нейкія іншыя погляды на радзімічаў? На

жаль, не захавалася летапісных звестак аб гэтых падзеях. Але яны, магчыма, былі вядомы гісторыку В.М.Таціщчаву, які ў сваёй «Гісторыі Расійскай» (1768) паведамляе: «Радимичи, славяне, переведённые из Польской области, жили частично по Суле...» (Р.Сула — прыток Дняпра каля Кіева.) А Л.М.Максімовіч у гісторыка-геаграфічным даведніку «Лексікон» (1789) дадае: «Радимичи, народ, произошедший от поляков и поселившийся на р. Сож. Часть их была в Переяславской области на реке Песчань, переселена, может быть, с Сожа...»

Магчыма, Алег прапанаваў частцы радзімічаў перасяліцца ў ваколіцы Кіева, каб ахоўваць сталіцу княства ад качэўнікаў і прымаць удзел у ваяўнічых паходах. Што і было, відаць, зроблена, бо аб удзеле радзімічаў у ваяўнічых паходах Алега і Святаслава маюцца звесткі ў летапісах.

Археалагічныя даследаванні сведчаць, што ў пачатку X ст. узніклі ўмацаваныя гарадкі ў Пераяслаўскай зямлі: Гарадзец на р. Асцёр, Пясочань на р. Пясчань, Пераяслаў на р. Трубеж.

У 978 г. да ўлады ў Кіеве прыйшлі князь Уладзімір і яго паплечнікі: дзядзька Уладзіміра Дабрыня, ваявода Воўчы Хвост, здраднік Блуд.

У 978 г. князь Уладзімір пайшоў разам з дружынай у паход на яцвягаў. Пад час паходу паміж старой і новай знаццю пачаліся спрэчкі. Ды і сам паход закончыўся безвынікова. Яцвягі захавалі сваю самастойнасць амаль да часоў утварэння Вялікага княства Літоўскага. Праз некалькі гадоў пасля яцвяжскага паходу радзіміцкія правадыры паднялі мяцеж супраць князя. Гэта адбылося пасля таго, як князь вырашыў усіх жыхароў зрабіць хрысціянамі. Супраць непакорных радзімічаў Уладзімір накіраваў свайго ваяводу Воўчы Хвост. Іпацьеўскі летапіс сведчыць аб тым:

«Год 984... И послал Владимир Волчего Хвоста впереди себя, и встали радимичи на реке Пишчань и победил радимичей Волчий Хвост. Тем и Русь (киевляне — М.Х.) корячатся, радимичам говоря: Пишчанцы Волчего Хвоста бегают».

А тым часам частка радзімічаў працягвала асвойваць першабытны Пасожскі край. На Чачоры, Добрычы, Покаці, Узе будаваліся ўмацаваныя гарадкі-сховішчы. Вакол іх узніклі невялікія вёсачкі (весі). Да канца X ст. радзімічы засялілі вярхоўі Дняпра, Сажа, Беседзі, Іпуці.

Горад Гомель, які яшчэ ў VII ст. выконваў ролю купецкай факторыі і быў месцам збору даніны, ператварыўся ў вялікі цэнтр Кіеўскай зямлі, а пазней Чарнігаўскага княства, і стаў нефармальнай сталіцай радзімічаў.

М.М.Халюшкоў.

* * *

Гомій XI ст. быў адміністрацыйна-палітычным, эканамічным і ваенным цэнтрам вялікай акругі-воласці, населенай нашчадкамі радзімічаў. Да горада падступалі малыя вёскі і шматлюдныя сёлы, раскіданыя па берагах Сажа, Іпуці, Узы, Церухі, Вуці. Буйнейшыя паселішчы былі каля сучасных вёсак Шарсцін, Хальч, Маркавічы, Глыбоцкае, Целяшы, Старая Беліца, Дзям'янкі, Гардуны, Уваравічы. Тут жылі сяляне, якія кармілі не толькі сябе і сваіх гаспадароў, але і пэўную частку насельніцтва Гомія. Вёска займалася земляробствам, ляснымі промысламі, паляваннем, прадзеннем і ткацтвам, здабычай балотнай руды. «Лішнія» людзі гомійскіх сяленняў папаўнялі гарадское насельніцтва.

У XI ст. у Гоміі і наваколлях разгортваецца ўпартая барацьба за душы людзей паміж прадстаўнікамі старой язычніцкай веры — вешчунамі — і хрысціянскімі місіянерамі, якіх актыўна падтрымлівала велікакняжацкая ўлада. Ужо тады ў горадзе было шмат хрысціян, ці людзей, якія знаходзіліся пад уплывам хрысціянскага веравучэння: сярод знаходак археолагаў сустракаюцца нацельныя крыжыкі.

Гомійскія сёлы прымалі новую веру без ахвоты, і язычніцкія традыцыі ў светапоглядзе сялян панавалі амаль да першай паловы XII ст. Падставы для такой высновы даюць матэрыялы пахавальных помнікаў XI ст. — курганоў.

Яшчэ і сёння курганныя могільнікі, якія налічваюць дзесяткі земляных насыпаў паўсферычнай у плане формы дыяметрам ад 5 да 12 м і вышынёй да 2,5—

З м, можна сустрэць у Гомельскім, Добрушскім, Буда-Кашалёўскім і Веткаўскім раёнах. Пад курганнымі насыпамі вучоныя знаходзяць пахаванні старажытных жыхароў гомійскіх сёл, якія здзейснены па канонах язычніцкага пахавальнага рытуалу. Звычаі мясцовага насельніцтва даволі рэзка адрозніваліся ад хрысціянскіх. Ужо само ўзвядзенне кургана ішло ў разрэз з патрабаваннямі царквы. Калі хто-небудзь паміраў — сваякі і супляменнікі выбіралі на абшчынным могільніку месца для пахавання. Пляцоўка старанна выпальвалася — каб адагнаць варожых чалавеку духаў. На гэтае месца клалі нябожчыка, а разам з ім — рэчы, якія служылі яму пры жыцці і маглі спатрэбіцца ў замагільным свеце: мужчынам — нож, крэсіва з крэменем, гліняную пасудзіну для ежы, калі-нікалі — касу ці іншыя прылады працы, жанчынам — верацёны і праселкі, каралі са шкляных, каменных пацерак і металічных прывесак, скроневыя кольцы, шыйныя грыўні, іншыя прыналежнасці адзення і ўбораў. Нябожчыка закопвалі зямлёй з раўчукоў вакол месца пахавання, а пасля дасягнення насыпам пэўнай вышыні разводзілі над ім, у раўках, рытуальныя вогнішчы, рабілі хаўтуры.

У першай палове XI ст., у сувязі з распадам палітычнага адзінства Кіеўскай Русі, землі Ніжняга Пасожжа разам з Гоміем і Чычэрскам (сучасны Чачэрск) адыходзяць да Чарнігаўскага княства, а з канца стагоддзя замацоўваюцца ў якасці вотчыннага валодання чарнігаўскага князя Давыда Святаславіча і яго нашчадкаў.

А.А.Макушнікаў.

* * *

Радзімічы, усходнеславянская этнічная супольнасць. Жылі ў міжрэччы Дняпра і Дзясны па цячэнні Сажа і яго прытоках. Паводле летапісу, назва паходзіць ад імя Радзім, на чале з якім прыйшлі з прапольскіх (ляшскіх) зямель. Папярэднікамі радзімічаў у Пасожжы былі носьбіты калочынскай культуры. Займаліся земляробствам, жывёлагадоўляй, рамёствамі (жалеза- і дрэваапрацоўчае, ювелірнае, ганчарнае, гарбарнае), паляваннем, рыбалоўствам, бортніцтвам, прадзеннем, ткацтвам. Найбольш даследаваныя археалагічныя помнікі X—XII ст. Абідавічы, Ветачка, Вішанька, Гадзілавічы, Каласы, Мадора, Нісімкавічы, Ходасавічы, Шапчыцы, Юдзічы, Эсьмоны і інш. Асаблівасцю радзіміцкага арэала з'яўляецца наяўнасць пахавальных курганоў з трупаспаленнем (VIII—X ст.) і трупапалажэннем (канец X—пачатак XII ст.). Характэрная адзнака — наяўнасць попельна-вугальнага пласта ў форме «вогненнага круга», у цэнтр якога і клалі нябожчыка. Сярод пахавальнага інвентару шмат упрыгожанняў, прадметаў побыту, радзей сустракаюцца прылады працы. Для мужчынскіх пахаванняў характэрны паясныя кольцы, інш. дэталі паяснога набору, зрэдку зброя. Характэрныя племянныя адзнакі радзімічаў — бронзавыя або сярэбраныя 7-прамянёвыя і 7-лапчастыя скроневыя кольцы, біэліпсоідныя, язычковыя, пятлістыя, гронкавыя падвескі, пласціністыя грыўні. У жаночым касцюме спалучаліся 7-прамянёвыя і пярсцёнкападобныя скроневыя кольцы, зоркападобныя спражкі, дробны бісер, залатыя пацеркі і падвескі, якія сімвалізавалі нябесныя святілы. Знаходкі з курганоў радзімічаў даследчыкі падзяляюць на 22 катэгорыі: прылады працы, каля 15 катэгорый упрыгожанняў, прадметы гаспадарчага ўжытку, побыту, конскага рыштунку, зброя, цацкі, посуд. Знойдзены манеты, якія выкарыстоўваліся як падвескі ў маністах: дырхемы (Бацвінава, Чабатовічы), срэбранікі Уладзіміра X ст. з вушкамі (Вотня), брактэаты (Гадзілавічы). У знаходках вылучаюць 3 перыяды: 2-я палова X—пачатак XI ст., большая частка XI ст. і канец XI—1-я чвэрць XII ст. Археалагічныя даследаванні пацвярджаюць, што завяршэнне славянізацыі радзімічамі ўсходнябалцкага насельніцтва адбывалася ва ўмовах фарміравання Кіеўскай Русі.

Археалогія і нумізматыка Беларусі: Энцыклапедыя. Мн., 1993. С. 531.

Падрыхтаваў М.З.Башлакоў.

Вераванні нашых продкаў

... На той час, калі з'явіўся навуковы інтарэс да пантэона язычніцкіх багоў, з іх ранейшага мноства больш-менш захаваўся ў народнай памяці бадай што толькі Пярун. Імёны і прызначэнне іншых былі амаль забытыя, і галоўнымі крыніцамі ведаў пра іх сталі летапісныя паведамленні, абрадавая паэзія, казкі і асобныя легенды. Найбольш поўна язычніцкія паданні, абраднасць, прымхі захаваліся ў тым асяроддзі і ў той сферы, кантраляваць якую хрысціянству было цяжка: гэта сялянская сям'я і лад сялянскага жыцця. Сялянства як самая аддаленая ад цэркваў, засяроджаная на гаспадарчых работах частка жыхарства шмат чаго зберагло з язычніцкага светапогляду.

І ў язычніцтве, і ў хрысціянстве светам кіруе найвышэйшая сіла, яна знаходзіцца недзе на небе. Апроч яе існуе мноства сіл меншага рангу, якія валодаюць агнём, маланкай, дажджом, ураджаем і г.д.

У абедзвюх рэлігіях ёсць духі дабра і зла. Акрамя рэальнага свету існуе яшчэ незямны, дзе жывуць душы. Сілы дабра і зла можна схіліць да сябе просьбай, малітвай, заклінаннем, асабліва ж праз ахвяры, запрашэнне на трапезу. Лічылася, што і ў язычніцтве, і ў хрысціянстве бажаство памірае і адраджаецца.

Так наканаваў лёс, каб прыняцце хрысціянства ў 988 г. здзейсніў князь, які крыху раней уславіў сябе спробай адрадзіць моц язычніцтва, зрабіць яго дзяржаўнай рэлігіяй, іерархічна паправіць, паставіўшы вярхоўным богам Перуна. Князем гэтым быў Уладзімір Святаславіч, названы царквой у наступных пакаленнях святым. У 981 г. ці 982 г. па яго загадзе недалёка ад княжага палаца ў Кіеве ўзнеслі на капішчы язычніцкіх багоў. Лаўрэнцьеўскі летапіс пералічвае іх у наступным парадку: Пярун, Хорс, Дажбог, Стрыбог, Сымаргл, Мокаш. У Гусцінаўскім летапісе спіс старадаўніх ідалаў шырэйшы, да названых прылічваюцца яшчэ Лада, Купала, Каляда, Пераплут.

Даследаванне другіх дакументаў старажытнасці, розных павучанняў царквы супраць язычніцкіх перажыткаў, вераванняў і абрадаў дазволіла выявіць і іншых багоў.

У цэлым язычніцкая сістэма багоў выглядае так. Найвышэйшыя: Дзіў, Род, Сварог, Стрыбог, Святавіт. Гэты шэраг імён азначае развіццё вобраза Бога ад агульнага ўсім індаеўрапейскім народам вытоку да розніцы славянскіх племянных уяўленняў пра яго. Далей ідуць народжаныя старэйшым бажаством: Дажбог, Каляда, Ярыла, Сура, Велес — гэта ўсё Сонца пад рознымі назвамі; Пярун — бог грому і маланкі; Купала — бог дастатку і ўраджаю; Вярба — багіня вясны, абуджэння прыроды; Тур — бажаство дзікіх звяроў (па назве самага дужага з іх); Лада — багіня кахання; Цёця (у беларусаў) — багіня асенняга ўраджаю; Парадзіха — жаночы пачатак жыцця; Жыжаль — бог агню; Пераплут — бог весялосці; магчыма, што існаваў бог вайны і магіі зброі Кава (адсюль — каваць, каваль). Яшчэ адным богам вайны, богам бязлітаснага знішчэння ворагаў, мог быць Кара (адсюль — карнікі). У глыбокай старажытнасці існавалі атрады найбольш лютых ваяроў, якія называліся «кара». Сваім татэмам яны лічылі ваўка.

Бліжэй да рэальнага жыцця чалавека дзейнічалі яшчэ духі дабра і зла: Жыцень — жытны дух; Аўсень — дух авечак (лічаць, што так называлі і каляднага казла), а таксама дамавікі, лесавікі, вадзянікі, русалкі, ваўкалакі і іншыя істоты, пра якія будзе прыгадана ніжэй. Далей ішлі багі смерці і замагільнага існавання: Баба-Яга — багіня смерці; Зніч — у беларусаў бог пахавальнага агню.

* * *

Галоўным бажаством усходніх славян пад час хрышчэння лічыўся Пярун. Па беларускіх уяўленнях ён выглядаў сівавалосым волатам, які трымае ў адной руцэ лук (вясёлку), у другой — стрэлы (маланкі). Пярун працуе над зямлёй, тут усё падпарадкавана яго неабмежаванай сіле; той, каго ён пазначае для пакарання, не можа схавацца ад Перуна, забівае ж ён імгненна і страшна. Ды і як было не баяцца той магутнасці, якая расколвала неба, раздзірала яго плоць вогненным разрывам, грукат разбурэння разносіўся над зямлёй на дзесяткі вёрст. Перуна страшыліся і стараліся яго ўлагодзіць, зберагчыся ад яго смяротнай кары. Для гэтага выпрацаваўся спецыяльны сімвал — грамавы знак — круг з абазначэннем шасці радыусаў. У

Язычніцкі ідал на беразе ракі. Летапісная мініяцюра.

беларускіх вёсках яго ставілі на дзвярных шалёўках для захавання хаты ад удару маланкі. Перуну прыносілі крывавыя ахвяры. Ахвярнай жывёлай лічыўся бык, які сімвалізаваў жыццёвую магутнасць.

* * *

Валодаючы забойнымі стрэламі, Пярун ваяваў з іншымі багамі; у прыватнасці, згодна з беларускім павер'ем, ён імкнуўся знішчыць Жыжаля — падземнага бога агню, што высушвае зямлю, падпальвае лясы і балоты. Пярун быў страшным богам і меў вялікую ўладу. Але час яго дзеяння вызначаўся мяжой — з першых да апошніх навальніц (з мая да сярэдзіны жніўня), а потым ён засынаў да наступнай вясны. Пярун меў сваё свята, якое адзначалася 20 ліпеня. (Пазней на язычніцкае свята хрысціянства наклала сваё — Ільіпрарока, на якога і перайшлі многія рысы язычніцкага папярэдніка.) Звяртанне да Перуна было абумоўлена тым, што пад канец ліпеня пачыналася жніво — патрабаваліся пагодлівыя дні, а дажджы нішчылі ўраджай, і сялянам хацелася ўлагодзіць валадара, каб не насылаў непагадзь. Адсюль узнікла і адпаведная абрадпасць з ахвяраваннем.

Пярун — не хлебны бог; хлеб, статак — не яго клопат. Гэта грозны, караючы бог агню і мяча. На язычніцкім Алімпе, які стварыў князь Уладзімір, Пярун, безумоўна, вяршэнстваваў, бо адзіны быў упрыгожаны золатам і срэбрам (сярэбраная галава, залатыя вусы). Уладзімір вылучыў яго як княжацкага бога — заступніка дружыны, ваенных поспехаў. Раней Перуна галоўным бажаством не лічылі, яму нават не ставілі ідалаў. Культ Перуна — справа князя Уладзіміра і яго дзядзькі Дабрыні, які прывёў да пакланення Перуну гарады Ноўгарад і Уладзімір. Прывёў, зразумела, сілай. Усе вядомыя ідалы, у тым ліку і знакаміты Збручанскі, — прысвечаны богу Роду. Вылучэнне Перуна на вяршыню Алімпа тлумачыцца тагачаснай палітыкай Кіева, накіраванай на пашырэнне кіеўскіх зямель, на тэрытарыяльныя прырашчэнні, на падначаленне суседніх плямён.

Вярхоўным бажаством славян быў Род (а яшчэ раней — Дый, Дзіў) — бог неба, прабацька ўсяго — і свету, і багоў, і людзей. Пануючая яго роля праглядваецца і ў славянскай лексіцы: прырода, радзіць, ураджай, парода, радзіма, родны, ражданіца (лёс).

Тымі ж якасцямі, што і Род, надзяляўся Сварог. Яго вытворнымі (дзяцьмі — Сварожычамі) былі сонца і агонь. Бог сонца — Дажбог — выступаў і пад іншымі назвамі, у якіх адчуваліся ці яго тэрытарыяльнае, племянное паходжанне (напрыклад, стэпавае — конны бог Хорс), ці асаблівасці культавага разумення: Ярыла — бог урадлівасці. На Ярыліну ноч прыходзіліся оргіястычныя рытуалы (як высмейвалі рускія хрысціянскія аўтары: «отрокам осквернение, девам растление»). Пра салярны сэнс Ярылы гаворыць тое, што выведзена гэтае імя са старажытнага абазначэння года — рок — поўнага абароту сонца. Гэты бог уяўляўся малайцом у белай вопратцы на белым кані; у адной

Беларускі селянін. Малюнак Я.Матэйкі.

яго руцэ чалавечы чэрап, у другой — пук каласоў. Ярыла на сваім кані ездзіць па нівах, глядзіць жыты; ён бог урадлівасці, апладняе зямлю, ад яго ярыцца зямля, ён дае жыццё хлебу, ураджаю. Яшчэ адзін з яго клопатаў — прыносіць дзяцей. Але Ярыла — і бог пажадлівасці, ён распаляе юр, цялесны запал. У беларусаў на гэтае свята самую прыгожую дзяўчыну апраналі Ярылай, садзілі на каня, вадзілі па вёсцы, вакол яе гулялі і пелі.

Бажаством сонца ў славян, у прыватнасці ў беларусаў, выступала таксама Каляда. Свята гэтае (звалася яшчэ Божык, Божыч) прыходзілася на зімні сонцаварот. Святкуюць яго і сёння. Старыя калядныя песні данеслі да нас мелодыі тысячагадовай даўнасці. Цяжка сказаць, якая назва больш позняя — Каляда ці Божыч. Першым славянскім словам, якое абазначала бога, было Дыў; яно брала пачатак у індаеўрапейскай моўнай агульнасці. Каля тысячагоддзя да новай эры ўвайшло ў славянскія мовы з іранскай — бог. Слова гасподзь было запазычана ў готаў ужо ў новую эру — у III—IV ст. Беларуская калядная абраднасць захавалася амаль што без змен. Трэба адзначыць, зімнія святы адражэння сонца адзначалі ўсе еўрапейскія народы. Наогул, салярныя святкаванні аднолькавыя і па часе і па сутнасці абрадаў па ўсёй Еўропе.

На Беларусі яшчэ ў мінулым стагоддзі захоўваліся магічныя абрады, прызначаныя забяспечыць ураджай наступнага года, менавіта ў калядны час. На каляды па дварах хадзілі калядоўнікі, вадзілі з сабой «казла» ці «казу», «бусла», «мядзведзя». Апраналіся калядоўнікі і ў воўчыя скуры, што абазначала ваўкалакаў — пярэваратняў. Вобраз гэты вельмі старажытны, ён узнік, пэўна, яшчэ ў палеаліт — 30—35 тысяч гадоў назад. Ваўкалак прысутнічае ў беларускіх вераваннях і казках. Стаць ім няцяжка: варта ўваткнуць у пень лязом дагары нож і перакуліцца над ім.

Калядаванне мела распрацаваную абраднасць, і не дарэмна, відаць, сцвярджаюць некаторыя даследчыкі, што раней яно лічылася формай чарадзейства. Калядоўнікамі ў старажытнасці былі вешчуны; гэтым тлумачыцца і прысутнасць у абрадзе «казла». Згодна з вераваннямі і абрадамі, «казёл», «каза» паміралі і адраджаліся, што ў язычніцкім разуменні адпавядала смерці бажаства сонца і яго аднаўленню, наогул аднаўленню жыводзячай сілы. Казёл, каза ў гэтым рытуале выступалі духам ураджаю, жыта, уваскрашэнне яго абяцала ўраджай у новым сонечным годзе. У беларускіх калядках так і пяецца:

Дзе казёл ходзіць,
Там жыта родзіць.
Дзе казёл хвастом,
Там жыта кустом.
Дзе казёл нагою,
Там жыта капою.
Дзе казёл рагамі,
Там жыта стагамі.

Ці:

Дзе каза рогам,
Там жыта стогам.
Дзе каза не ходзіць,
Там жыта не родзіць.

Казёл прысутнічае і ў абраднасці дажынак, калі з апошняга пука каласоў «завівалі бараду» духу жыта Жыценю — казлападобнай істоце: некалькі каласоў

перавязвалі чырвонай стужкай, побач клалі хлеб-соль, пелі жніўныя песні.

Гуканне добрых духаў складала сутнасць большасці язычніцкіх святкаванняў; асаблівае месца сярод іх займаў вялікдзень — вясенняе свята, прысвечанае сонцу, ажыванню прыроды пасля смерці — зімовага сну. Хрысціянства перакрыла яго пасхай, але на Беларусі ў адрозненне ад іншых славянскіх народаў захаваліся старажытныя абрады, што называюцца валачобнымі. Валачобнікі апраналіся пад «багоў», хадзілі па дварах, пяючы святочныя, рытуальныя песні. Дарункі, якімі гаспадары адплачвалі іх дружыне, у старажытнасці лічыліся, мусіць, ахвяраю, якую ўручалі валачобнікам — вешчунам, што здзяйснялі сувязь з багамі. Якому бажаству пакланяліся на вялікдзень — невядома. Хоць гэта і было свята сонца, але вялікае свяціла з'яўлялася пад рознымі імёнамі, якія адлюстроўвалі яго разнастайныя функцыі ці магчымасці ў розную пару года: узімку — Каляда, на пачатку лета — Ярыла, на летні сонцаварот — Купала. Культ сонца — самы старажытны, ён — прыналежнасць усіх рэлігій, нават самых прымітыўных. Сімвалічным відарысам сонца былі круг, крыж, круг з кропкай, круг з крыжам, круг с шасцю спіцамі (так званае «кола Юпіцера»), кола. Невыпадкова ў беларускіх вёсках, запрашаючы на жыхарства каля хаты бусла — святую птушку, на дрэва, вызначанае пад гняздо, устанаўлівалі кола. Яно, як і грамавы знак, абяцала сядзібе ўдачу і ахову ад Перуна.

Шмат чаго згубілася пад хрысціянскімі напластаваннямі, імёны Сварога і Дажбога выветрыліся з народнай памяці, а Каляда, Купала і некаторыя іншыя засталіся. Гэта тлумачыцца тым, што засталіся ў памяці, у паданні, у спрошчаным абрадзе тыя багі і духі, якія былі мацней звязаны з практычнымі клопатамі насельніцтва, што жыло ад зямлі. Багі ж вышэйшай ступені, неабходныя раней для тлумачэння светабудовы, адышлі пад націскам ваяўнічага хрысціянства і забыліся.

Тарасаў К. Памяць пра легенды. Мн., 1993.

Падрыхтаваў М.З.Башлакоў.

Паданні мінулых часоў

СОЖ І ДНЯПРО

Сярод глухіх пушчаў, цёмных бароў, на прыгорку, стаялі калісь старыя-старыя харомы вялікага валадара, сівавалосага старога Рыдана. З канца ў канец зямлі слыў Рыдан багацеем з багацеяў, а над усім багаццем славілася схаваная за дванаццацю дзвярамі, дванаццаццю замкамі залатая Рыданава карона. Як адмыкалі замкі, адчынялі дзверы і выносілі тую карону, то, калі на свеце была ноч, яна днём станавілася, а калі была зіма, то перамянялася ў лета — так зіхацелі дарагія каменні на залатой Рыданавай кароне.

Зайздросцілі суседнія валадары і князі Рыдану і пастанавілі здабыць карону. Зазвалі варажбітоў і знахароў і загадалі ім прыдумаць спосаб, каб украсці карону з Рыданавага скарбца.

Варажбіты і знахары думалі тры дні і тры ночы і прыдумалі разрыў-траву, якой, калі дакрануцца замкоў, то самі адчыняцца, ды сон-траву, зярняткамі якой калі пасыпаць, то ўсё жывое наўкола засне. Прыдумаўшы гэта, паслалі зладзеяў красці залатую Рыданаву карону. Тыя, прыйшоўшы пад харомы, сыпнулі сон-зелля, і ўся варта паснула; кранулі разрыў-травой замкоў, і замкі паспадалі. Тады ўзялі яны залатую Рыданаву карону і пусціліся назад.

Устаў раніцой сівы Рыдан, падышоў да акна, ажно глядзь — уся варта покатам спіць, увесь народ у сне беспрабудным валяецца. І зразумеў стары адразу, што няма ў скарбцы ў яго залатой кароны. Падышоў ён тады да звона, ударыў раз, ударыў два, і прачнуліся два Рыданавы сыны: Сож і Дняпро.

Звярнуўся бацька да Дняпра і кажа:

— Вазьмі, сынок, сталёвую зброю, каваны меч і бяжы садамі, лугамі аж да скалістых гор, дагоніш цікунцоў з каронай.

Схапіўся Дняпро і чым хутчэй пабег, а Сож застаўся пры бацьку.

Сеў на залаты пасад стары Рыдан і кажа сыну:

— Прылажы, сынку, вуха да зямлі, паслухай, ці бяжыць Дняпро?

Прылажыў Сож вуха да зямлі і кажа:

перавязвалі чырвонай стужкай, побач клалі хлеб-соль, пелі жніўныя песні.

Гуканне добрых духаў складала сутнасць большасці язычніцкіх святкаванняў; асаблівае месца сярод іх займаў вялікдзень — вясенняе свята, прысвечанае сонцу, ажыванню прыроды пасля смерці — зімовага сну. Хрысціянства перакрыла яго пасхай, але на Беларусі ў адрозненне ад іншых славянскіх народаў захаваліся старажытныя абрады, што называюцца валачобнымі. Валачобнікі апраналіся пад «багоў», хадзілі па дварах, пяючы святочныя, рытуальныя песні. Дарункі, якімі гаспадары адплачвалі іх дружыне, у старажытнасці лічыліся, мусіць, ахвяраю, якую ўручалі валачобнікам — вешчунам, што здзяйснялі сувязь з багамі. Якому бажаству пакланяліся на вялікдзень — невядома. Хоць гэта і было свята сонца, але вялікае свяціла з'яўлялася пад рознымі імёнамі, якія адлюстроўвалі яго разнастайныя функцыі ці магчымасці ў розную пару года: узімку — Каляда, на пачатку лета — Ярыла, на летні сонцаварот — Купала. Культ сонца — самы старажытны, ён — прыналежнасць усіх рэлігій, нават самых прымітыўных. Сімвалічным відарысам сонца былі круг, крыж, круг з кропкай, круг з крыжам, круг с шасцю спіцамі (так званае «кола Юпіцера»), кола. Невыпадкова ў беларускіх вёсках, запрашаючы на жыхарства каля хаты бусла — святую птушку, на дрэва, вызначанае пад гняздо, устанаўлівалі кола. Яно, як і грамавы знак, абяцала сядзібе ўдачу і ахову ад Перуна.

Шмат чаго згубілася пад хрысціянскімі напластаваннямі, імёны Сварога і Дажбога выветрыліся з народнай памяці, а Каляда, Купала і некаторыя іншыя засталіся. Гэта тлумачыцца тым, што засталіся ў памяці, у паданні, у спрошчаным абрадзе тыя багі і духі, якія былі мацней звязаны з практычнымі клопатамі насельніцтва, што жыло ад зямлі. Багі ж вышэйшай ступені, неабходныя раней для тлумачэння светабудовы, адышлі пад націскам ваяўнічага хрысціянства і забыліся.

Тарасаў К. Памяць пра легенды. Мн., 1993.

Падрыхтаваў М.З.Башлакоў.

Паданні мінулых часоў

СОЖ І ДНЯПРО

Сярод глухіх пушчаў, цёмных бароў, на прыгорку, стаялі калісь старыя-старыя харомы вялікага валадара, сівавалосага старога Рыдана. З канца ў канец зямлі слыў Рыдан багацеем з багацеяў, а над усім багаццем славілася схаваная за дванаццацю дзвярамі, дванаццаццю замкамі залатая Рыданава карона. Як адмыкалі замкі, адчынялі дзверы і выносілі тую карону, то, калі на свеце была ноч, яна днём станавілася, а калі была зіма, то перамянялася ў лета — так зіхацелі дарагія каменні на залатой Рыданавай кароне.

Зайздросцілі суседнія валадары і князі Рыдану і пастанавілі здабыць карону. Зазвалі варажбітоў і знахароў і загадалі ім прыдумаць спосаб, каб украсці карону з Рыданавага скарбца.

Варажбіты і знахары думалі тры дні і тры ночы і прыдумалі разрыў-траву, якой, калі дакрануцца замкоў, то самі адчыняцца, ды сон-траву, зярняткамі якой калі пасыпаць, то ўсё жывое наўкола засне. Прыдумаўшы гэта, паслалі зладзеяў красці залатую Рыданаву карону. Тыя, прыйшоўшы пад харомы, сыпнулі сон-зелля, і ўся варта паснула; кранулі разрыў-травой замкоў, і замкі паспадалі. Тады ўзялі яны залатую Рыданаву карону і пусціліся назад.

Устаў раніцой сівы Рыдан, падышоў да акна, ажно глядзь — уся варта покатам спіць, увесь народ у сне беспрабудным валяецца. І зразумеў стары адразу, што няма ў скарбцы ў яго залатой кароны. Падышоў ён тады да звона, ударыў раз, ударыў два, і прачнуліся два Рыданавы сыны: Сож і Дняпро.

Звярнуўся бацька да Дняпра і кажа:

— Вазьмі, сынок, сталёвую зброю, каваны меч і бяжы садамі, лугамі аж да скалістых гор, дагоніш цікунцоў з каронай.

Схапіўся Дняпро і чым хутчэй пабег, а Сож застаўся пры бацьку.

Сеў на залаты пасад стары Рыдан і кажа сыну:

— Прылажы, сынку, вуха да зямлі, паслухай, ці бяжыць Дняпро?

Прылажыў Сож вуха да зямлі і кажа:

— Бегма бяжыць і не стаміўся яшчэ.

І другі раз кажа бацька:

— Прылажы, сынку, вуха да зямлі, паслухай.

Прылажыў сын вуха да зямлі і кажа:

— Бяжыць, але ўжо цяжка дыхае — шум зямлёй ідзе.

І ў трэці раз сказаў бацька паслухаць сыну. Сын прылажыў вуха да зямлі і кажа:

— Гул зямлёй ідзе і крык вялікі.

Тады ўстаў Рыдан з пасада і кажа:

— Бяжы ж ты, сынку, імхамі, балотамі на падмогу яму, бо сам адзін не праб'ецца ён праз скалістыя горы.

Пусціўся Сож імхамі, балотамі на падмогу брату, а стары бацька застаўся чакаць сыноў.

Доўга чакаў стары. Не дачакаўся, з маркоты вялікай пачаў плакаць:

— Бадай нам, дзеткі мае, слязамі разліцца.

Ды ўлучыў ён такі момант, што сапраўды разліліся слязамі браты і стары бацька: у рэкі ўсе трое змяніліся.

Дняпро плыве садамі ды лугамі, Сож — імхамі ды балотамі, а Рыдан — куды вочы глядзяць.

Дрэва кахання: Легенды, паданні, сказы. Мн., 1980. С. 81—82.

КУРГАН ІРВІДУБА

Па берагах Сажа, Іпуці, Беседзі і Проні ў дрымучых лясах жылі радзімічы. І былі ў іх свае гарады: Радомля з непрыступным замкам, Крычаў з храмам бога Перуна, Прапошаск, вядомы сваімі волатамі, Жалезнікі, слаўны майстрамі кавальскай справы, Гомій, вежы якога былі бачны за шмат вёрст. Жылі яны самастойнымі родамі, і ў кожнага роду быў свой старэйшына — князь. А сярод старэйшын найбольш вядомы і багаты быў гомельскі князь Радзька. Нівам і лясам яго не было канца і краю. Ягоныя статкі пасвіліся на неабсяжных прысожскіх лугах. На дваццацівёсельных княжацкіх чаўнах везлі ў Кіеў і Царград мёд, воск і футра, а ў Чарнігаў, Полацк і Смаленск — крэмень і крэсіва. Але яшчэ больш, чым сваім багаццем, славіўся князь Радзька прыгажуняйдачкой. Прыгажэй за Хоць, так звалі яе, не было нікога ні ў зямлі радзіміцкай, ні ў суседніх землях. Калі Хоць з'яўлялася на гульбішчах, усе, як царыцу, акружалі яе і любаваліся яе прыгажосцю. Цёмна-русыя валасы яе былі заплецены ў доўгую густую касу і ўпрыгожаны рознакаляровымі шаўковымі каснікамі. Ля скроней зіхацелі сярэбраныя сяміпрамянёвыя кольцы. На шыі з бурштыну, сердаліку і горнага крышталю пераліваліся тонкай работы каралі і пацеркі і перавітыя жгутамі срэбра-бронзавыя грыўні. На руках Хоць насіла бранзалеты і пярсцёнкі. Слава аб яе прыгажосці разышлася далёка-далёка. Ад жаніхоў не было адбою. Прыязджалі прасіць яе рукі слаўныя князі радзіміцкія, дрыгавіцкія і крывіцкія. Але ні адзін з іх не запаланіў яе сэрца. Вярталіся яны дадому і, зачараваныя прыгажосцю Хоці, будавалі новыя селішчы, называючы іх у яе гонар: Хоцімск, Хоцімка, Хоцішча, Хоцемля, Хаціславічы, Хаценава, Хацежына, Хацімеж, Хатовічы, Хатомель, Хатоўня, Хатляны...

З усіх жаніхоў толькі двое спадабаліся Хоці. Гэта Ірвідуб з Прапошаска і Лад са Свяцілавіч. Абодва яны былі княжацкімі сынамі, прыгожыя, статныя. Волаты. Кожны з іх не раз хадзіў адзін на адзін на тура, мядзведзя, дзіка... Але Хоць ніяк не магла аддаць перавагу аднаму з іх.

Ірвідуб быў дужэйшы і багацейшы за Лада, але, жывучы ў лясах, ён агрубеў і меў суровае сэрца. Лад жа быў маладзейшы за Ірвідуба і больш вясёлы і таварыскі. Доўга чакалі жаніхі яе адказу і, не дачакаўшыся, заслалі сватоў сваіх. Але князь Радзька, параіўшыся з любімай дачкой, наладзіў спаборніцтва для саперніка ў. За таго, хто акажацца лепшым, павінна была выйсці замуж прыгажуня Хоць.

І прыехалі жаніхі спаборнічаць між сабой. Высокі, зграбны, з блакітнымі вачыма і смуглявым абліччам Лад, апрануты ў белую суконную світку, расшытую на каўняры сінімі шаўковымі ніткамі. На поясе ў яго віселі нож і скураная каліта, дзе ляжалі крэмень, крэсіва і трут. За спінай віселі лук і калчан са стрэламі, а за поясам сякера. Ірвідуб быў ніжэйшага росту, апрануты таксама ў белую суконную світку. Але аздоба была больш прыгожай і багатай: сярэбраныя гузікі, скураны пояс, упрыгожаны сярэбранымі бляхамі з арнаментам.

Хоць павяла сваіх жаніхоў на бераг шырокага Сажа. Выбрала яна два камяні. Меншы падала Ладу, большы — Ірвідубу.

— Ну, пакажыце мне сваю сілу.

Размахнуўся асілак Ірвідуб і шпурнуў свой камень цераз шырокі Сож далёка-далёка. Разбегся і кінуў камень таксама і Лад. Але камень упаў за Сажом каля самай вады.

— Добра, — кажа Хоць, — цяпер пакажыце мне сваю храбрасць. Едзьце на паляванне: ты, Ірвідуб — у Шчакатоўскія лясы, а ты, Лад — у Любенскія, і прывязіце мне адтуль дзічыны.

Паехаў Лад у дрымучыя Любенскія лясы і на другі дзень прывозіць тура, забітага меткай стралой.

Ірвідуб жа паехаў у непраходныя Шчакатоўскія лясы. На другі дзень вяртаецца назад, і вядзе за сабой вялізнага мядзведзя.

— Добра, — кажа Хоць. — Бачу, што ты, Ірвідуб, і дужэйшы і больш харобры, чым Лад, але хачу паглядзець, хто з вас самы меткі стралок.

Стаяў над Сажом магутны стары дуб, ля якога радзімічы маліліся грознаму Перуну. Прывяла Хоць Ірвідуба і Лада да гэтага дуба і паклала яблык на сук, загадаўшы патрапіць у яго, пры тым каб яно не ўпала далоў.

Нацягнуў цеціву Ірвідуб, загудзела калёная страла і пранізала яблык наскрозь, упіўшыся ў дрэва. Уздрыгануўся стары дуб, застагнаў. У Лада ж нібы памуціўся розум ад убачанага. Узяў ён тады свой лук і стрэліў у Ірвідуба. Упаў той, як падкошаны, а Лад уцёк ад страху ў лес. На радзіміцкай зямлі ледзьве не пачалася міжусобіца. Род забойцы Лада выплаціў роду Ірвідуба вялікую грашовую віру.

Для пахавання Ірвідуба на ягонай радзіме высяклі з дуба вялізную калоду і паклалі яе канцамі з усходу на захад. Вакол калоды адмерылі вялікі круг і абвялі яго глыбокай канавай. У крузе наклалі шмат сухога ламачча і спалілі яго, каб зямля для нябожчыка была сухая і лёгкая. На папялішчы ж склалі сасновыя плахі для двух вялізных кастроў. На першы касцёр паклалі Ірвідуба галавою на захад, а на другі — яго любімага каня.

Ірвідуб быў апрануты ў лепшае адзенне. На шыі сярэбраная грыўня, на руках сярэбраныя кольцы. Збоку ля пояса паклалі лук, калчан са стрэламі, сякеру, нож, крэмень і крэсіва, а ля ног паставілі гаршчок з ахвяравальным тлушчам.

І загарэліся пахавальныя кастры. І загаласіла радня Ірвідуба. Калі ж кастры дагарэлі, самая старэйшая з роду ўзяла новую сярэбраную арабскую манету і кінула яе праз галаву ў попел, выгукнуўшы: «Зямля, зямля! Прымі ад нас шэлег і стань нябожчыку пухам...»

І ўсе закрычалі хорам:

«Пухам зямля Ірвідубу! Пухам зямля!»

І ўсе прысутныя пачалі засыпаць прах. Праз два дні на месцы вогнішча ўзнік высокі насып. На трэці дзень пачалі спраўляць трызну. Старэйшыя частаваліся медавухай, успаміналі пра подзвігі Ірвідуба, а маладыя ладзілі гульні, кідалі камяні, стралялі з лука, бегалі наперагонкі. Справіўшы трызну, зноў пачалі насіць яны зямлю. І ў хуткім часе узняўся над Сажом высокі курган. А паданне пра асілка Ірвідуба і прыгажуню Хоць з сівых стагоддзяў плыве, як стары човен, па хвалях часу.

Паводле кн.: Р о м а н о в Е.Р. Белорусский сборник. Вып. 4. Витебск, 1894.

Падрыхтаваў М.З.Башлакоў.

У СКЛАДЗЕ ЧАРНІГАЎСКАГА КНЯСТВА

Чарнігаўскае княства, адно з найбольш буйных старажытных рускіх княстваў XI—XIII ст. з цэнтрам у Чарнігаве. Называлася таксама Северскай або Чарнігава-Северскай зямлёй (назва ад племя севяран).

Уключала тэрыторыю левабярэжжа Дняпра да ўпадзення ў яго Дзясны, а таксама басейна Дзясны. У другой палове XI ст. у Чарнігаўскае княства ўвайшлі землі па ніжнім цячэнні Сажа, на левым беразе Дняпра на паўднёвым усходзе ад Рагачова і невялікая тэрыторыя на правым беразе Дняпра. Галоўнымі гарадамі тут былі Гомель, Чачэрск, Рэчыца. Першы князь Чарнігаўскага княства — Мсціслаў Уладзіміравіч (з 1024), пасля яго смерці ў

1036 г. княства трапіла пад уладу Кіева. У канцы XI — першай палове XII ст. з Чарнігаўскага княства вылучыліся Мурамска-Разанскае і Северскае княствы. З пачатку XIII ст. раздрабілася на некалькі ўдзельных княстваў. У першай палове XIII ст. спустошана мангола-татарамі. У сярэдзіне XIV ст. асноўная частка Чарнігаўскага княства ўвайшла ў склад Вялікага княства Літоўскага.

Беларуская Савецкая Энцыклапедыя. У 12 т. Мн., 1974. Т. 11. С. 194.

* * *

Да сярэдзіны XII ст. зямля радзімічаў — Пасожжа — была канчаткова падзелена паміж двума магутнымі суседзямі: поўнач знаходзілася пад уладай смаленскіх князёў, а поўдзень уваходзіў у чарнігаўскія валоданні. Князі саперніча паміж сабой, выступалі то саюзнікамі, то ворагамі. Узаемаадносіны Смаленска і Чарнігава часам даходзілі да лабавога супрацьстаяння, якое канчалася кровапраліццем, захопамі гарадоў і паселішчаў суседа, паланеннем мірнага насельніцтва.

Прычына супрацьстаяння чарнігаўскіх і смаленскіх князёў у 40-я гады XII ст. была больш чым традыцыйнай: канфлікт за першынство і ўплыў у велікакняжацкіх справах.

Скарыстаўшы складаную сітуацыю ў Чарнігаве, смаленскі князь Расціслаў Мсціславіч здзейсніў у 1142 г. вайсковы паход і, па словах летапісца, «взя около Гомия волость их всю». Гэты запіс некаторыя вучоныя зразумелі як захоп Гомія смалянамі. Аднак летапіс не дае падставы для такога адназначнага сцвярджэння. Трэба меркаваць, што Расціслаў здаволіўся разарэннем багатай Гомійскай акругі. Падзеі 1142 г. не прывялі да рэвізіі тагачасных палітыка-адміністрацыйных рубяжоў, і Гомій застаўся пад уладай Чарнігава.

У сярэдзіне XII ст. горадам правіў чарнігаўскі князь Ізяслаў Давыдавіч. Гомій з'яўляўся яго спадчыннай маёмасцю. Таму, калі Ізяслаў перайшоў на велікакняжацкае праўленне ў Кіеў, Гомій ён утрымаў за сабой, чым выклікаў раздражненне новага чарнігаўскага князя, які марыў атрымаць багаты горад. У выніку княжацкай усобіцы 1158 г. за валоданне кіеўскім «сталом» Ізяслава выгналі са сталіцы. Месцам для сховішча ён абраў Гомій, куды і накіраваўся праз Вышград. Да гаміян прыбыў разам са сваяком князем Святаславам Уладзіміравічам. Тэрмінова адправіў ганцоў за жонкай у Кіеў. Той пашчасціла ўцячы з дапамогай зяця Глеба Юр'евіча — сына Юрыя Далгарукава. Праз некалькі дзён яна прыбыла ў Гомій.

Ізяслаў схаваўся ў Гоміі невыпадкова: горад сярод лясоў меў надзейныя на выпадак аблогі фартэцыі і валодаў дастатковымі матэрыяльнымі і людскімі рэсурсамі, якія дазвалялі выгнаніку працягваць барацьбу за аднаўленне страчанай улады. Менавіта да такой думкі прыводзіць аналіз далейшых падзей, прама ці ўскосна звязаных з Гоміем. Ізяслаў Давыдавіч збірае ў Гоміі верных яму дружыннікаў, здзяйсняе паход у вяціцкія валоданні свайго ворага князя Святаслава Усеваладавіча, дзе захоплівае горад Облаў. У 1160 г. Ізяславу ўдаецца аднавіць і ўладу над стольным Кіевам.

Пасля смерці Ізяслава ў 1161 г. Гомій перайшоў да князя Святаслава Ольгавіча, які прыняў уладу ў Чарнігаве ў 1158 г. Смерць Святаслава (1164) прывяла да таго, што па праву спадчыннасці чарнігаўскі стол заняў яго пляменнік па старэйшым браце Святаслаў Усеваладавіч. Аднак сын нябожчыка Алег Святаславіч таксама прэтэндаваў на Чарнігаў і іншыя гарады чарнігаўскія. Пачуўшы пра канчыну Святаслава Ольгавіча, Святаслаў Усеваладавіч хутка адправіў сваіх пасаднікаў ва ўсе гарады, а ў Гомій — свайго сына. Факт накіравання ў Гомій прадстаўніка княжацкага роду вядомы спецыяліст па гісторыі Чарнігаўскай зямлі А.К.Зай-

цаў тлумачыць як магчымасць з'яўлення ў горадзе аўтаномнага, удзельнага княжацкага праўлення.

Летапісны запіс пра падзеі 1164 г. падкрэслівае істотныя адрозненні Гомія ад іншых чарнігаўскіх гарадоў XII ст. Археалагічныя матэрыялы праясняюць сэнс шматзначных радкоў летапісу: Гомій сапраўды быў у шэрагу буйнейшых і багацейшых цэнтраў княства...

З канца XII ст. назва Гомій амаль на дзвесце гадоў знікае са старонак летапісаў: горад апынуўся ў баку ад асноўных падзей тагачаснай гісторыі, якая «пісалася» ў Кіеве і сталіцах буйнейшых княстваў — Чарнігаве, Полацку, Смаленску, а таксама ў Ноўгарадзе. Тым часам горад працягваў расці і багацець. Да пачатку XIII ст. яго плошча дасягнула 45—50 га, што па мерках усходнеславянскага сярэдневякоўя раўняецца тэрыторыі вельмі значнага гарадскога цэнтра са шматтысячным насельніцтвам (для параўнання: у сёлах звычайна пражывала не больш за 50—100 чалавек).

Чарнігаўскія князі, устрывожаныя ўскладненнем унутрыпалітычнай сітуацыі ў паўднёварускіх землях і асабліва з'яўленнем у стэпах новага ворага — мангол, трымалі ў Гоміі моцны гарнізон прафесійных воінаў-дружыннікаў. Прыватную зброю мелі і шматлікія гараджане, якія былі гатовыя выйсці на гарадскія сцены ў момант варожага нападу. Рэчы ўзбраення, баявой экіпіроўкі вершніка і каня: наканечнікі стрэл, дзідаў, часткі клінковай зброі (мячоў, шабляў), шпоры, цуглі — знойдзены археолагамі як у «арыстакратычным» раёне горада — дзядзінцы, так і ў звычайных дамах на пасадзе і навакольным градзе...

У сярэдзіне XIII ст. паўнакроўнае жыццё Гомія — багатага сярэдневяковага горада — рэзка абарвалася.

Заснаванне старажытнага гарадка. Летапісная мініяцюра.

Пільнае вывучэнне археалагічных знаходак, адзначаныя пры раскопках сляды моцнага пажару ў дзядзінцы і навакольным градзе, які знішчыў драўляную забудову і фартэцыі, пакінутыя ў дамах і майстэрнях каштоўныя рэчы, за якімі так і не прыйшлі іх гаспадары, сведчаць: у гісторыі Гомія адбыліся нейкія трагічныя падзеі. Знойдзеныя ў пласце разбурэння крапаснога вала наканечнікі мангольскіх стрэл не пакідаюць сумненняў, што горад падвергся нападу іншаземных заваёўнікаў. Гаміяне абаранялiся мужна, аднак крэпасць была ўзята штурмам, горад разрабаваны, а большая частка яго жыхароў забіта ці ўзята ў палон.

Дакладную дату захопу летапіснага Гомія вучоныя пакуль не ведаюць. Трэба меркаваць, што гэта здарылася ў 1239 г., калі орды азіяцкіх прышэльцаў разрабавалі і спалілі стольны Чарнігаў. Багаты горад-крэпасць, які стаяў на шляху захопнікаў на поўнач, падзяліў долю шматлікіх паўднёварускіх гарадоў і замкаў. Намёк на трагічныя падзеі ў гісторыі Гомія ўгадваецца ў горкіх словах летапісца пра тое, што лёс Чарнігава напаткаў многія гарады чарнігаўскія.

А.А.Макушнікаў.

Гомійская воласць — уладанне князя Ігара Святаславіча

Герой паэмы «Слова аб палку Ігаравым» Ігар Святаславіч, князь ноўгарад-северскі (з 1178) і чарнігаўскі (1198—1202). 23 красавіка 1185 г. разам з малодшым братам князем трубчэўскім Усеваладам Святаславічам, празваным Буй Турам, сынам Уладзімірам, які княжыў у Пуціўлі, пляменнікам Святаславам Алегавічам, князем рыльскім, і чарнігаўскім ваяводам Ольсцінам Алексічам выступіў у паход супраць полаўцаў. Сумесны паход рускіх войскаў (23 красавіка — 12 мая 1185 г.) закончыўся паражэннем. Князь быў паранены і разам з братам Усеваладам, сынам Уладзімірам і пляменнікам Святаславам трапіў у палоў да хана Канчака, адкуль уцёк праз некаторы час. Гэты паход стаў асновай сюжэта «Слова аб палку Ігаравым», а таксама апісаны ў Іпацьеўскім і Лаўрэнцьеўскім летапісах.

Гомій і Гомійская воласць, як паведамляе Л.Вінаградаў у кнізе «Гомель. Его прошлое и настоящее» (М., 1900), належалі спачатку старэйшаму брату Ігара Алегу Святаславічу, а пасля смерці яго ў 1178 г. князю Ігару Святаславічу, які не раз наязджаў у Гомій і ваколіцы. Гомель належаў яму і калі ён у 1198 г. стаў чарнігаўскім князем.

Беларускі археолаг А.А.Макушнікаў, які ў 1986—1989 гг. вёў раскопкі гомельскага гарадзішча, пасада і вакольнага горада, так апісвае Гомель таго часу: «Гомель сапраўды быў у шэрагу буйнейшых і багацейшых цэнтраў княства. Над горадам узвышаліся грозныя вежы і баявыя сцены дзядзінца, ярусы княжацкага палаца, купалы сабора. Каля падножжа крэпасці, каля самага Сажа, знаходзілася гарадская прыстань, куды з сяленняў воласці, Смаленска, Любечы, Чарнігава, Кіева і нават далёкіх краін прыбывалі чаўны з таварам. На гандлёвай плошчы можна было сустрэць і заморскіх купцоў. Са сталіцы Русі дастаўляліся шкляны посуд, бранзалеты і пярсцёнкі з каляровага шкла, рэчы хрысціянскага культу. З далёкіх візантыйскіх гарадоў Паўночнага Прычарнамор'я везлі ў Гомій вялікія чырвонагліняныя амфары з віном і аліўкавым алеем. Мясцовыя гандляры прапаноўвалі гасцям мёд, воск, харчовыя прадукты, жывёлу, вырабы гомійскіх майстроў — гліняны і драўляны посуд, металічныя ўпрыгожанні, прылады для ювелірнай і кавальскай справы, гаспадарчы інвентар, тканіны, адзенне».

М.З.Башлакоў.

У СКЛАДЗЕ ВЯЛІКАГА КНЯСТВА ЛІТОЎСКАГА І РЭЧЫ ПАСПАЛІТАЙ

Малая Русь, у склад якой увахо-
дзіла Гомійская воласць, была далучана да Вялікага княства Літоўскага недзе ў пачатку 1360-х гадоў. Гэтаму спрыяла вядомая перамога вялікага князя Альгерда над татарскімі тыменамі ў бітве пры Жоўтых Водах.

З былога Улуса Джучы зноў выдзеліліся Кіеўскае, Чарнігаўскае, Пераяслаўскае княствы. Але час самастойнага іх існавання ўжо даўно мінуў, і таму новыя землі былі аб'яднаны пад кіраўніцтвам прызначаных з Вільні намеснікаў, сталі вотчынамі членаў велікакняжацкай сям'і. Адміністрацыйным цэнтрам і княжацкай рэзідэнцыяй стаў горад Старадуб.

Першым гаспадаром Старадубскай зямлі стаў унук вялікага князя Гедзіміна навагрудскі, а потым падольскі князь Фёдар Карыятавіч. Праз некаторы час, дакладней у 1392 г., уладу ў

Вільні захапіў пляменнік вялікага князя Альгерда князь Вітаўт. Каб умацаваць свае пазіцыі і пазбегнуць вайны з сынам Альгерда Скіргайлам, ён вырашыў перадаць пад яго ўладу усходнія землі княства разам з тытулам «вялікі князь рускі».

У 1396 г. князь Скіргайла памёр і Старадубскія землі зноў вярнуліся пад уладу Гедзімінавічаў. Новым гаспадаром стаў унук вялікага князя Гедзіміна князь Аляксандр Патрыкеевіч. У час паходу на Маскву (1406) вялікага князя літоўскага Вітаўта ён не прыняў удзел у вайне і тым самым парушыў васальную прысягу. Яго абвінавацілі ў змове з ворагамі княства, і ён быў пазбаўлены ўлады над усходнімі землямі.

Сярод «Спісу рускіх гарадоў далёкіх і блізкіх...», выдадзеным у 1390 г., зноў упамінаецца назва Гомеля. У тыя далёкія часы гэта быў невялічкі гарадок, насельніцтва якога займалася рамяством і земляробствам. Вакол горада, сярод лясоў і балот, на берагах шматлікіх азёр і рэчак існавалі маленькія вёсачкі. У іх жылі патрыярхальным жыццём жыхары, якія марылі аб шчасці і свабодзе. Але іх надзеям не дадзена было здзейсніцца.

У 1407 г. Гомійская воласць разам з іншымі землямі стала вотчынай Свідрыгайлы Альгердавіча. Блізкія да яго баяры атрымалі ў гомельскіх наваколлях у сваё карыстанне некаторыя вёскі. Акрамя таго, князь Свідрыгайла праводзіў авантурную палітыку і вёў войны за кошт насельніцтва ўсходніх раёнаў з вялікім князем Жыгімонтам Кейстутавічам. Войны вяліся з пераменным поспехам і закончыліся са смерцю князя Свідрыгайлы ў 1452 г.

У 2-й палове XV ст. пагоршыліся адносіны паміж Вялікім княствам Літоўскім і Маскоўскім княствам. З'явіліся перабежчыкі з абодвух бакоў, якія знаходзілі прытулак і кармленне ў суседняй дзяржаве. Так, Гомійская воласць перадаецца ў кармленне ў 1446 г. бароўскаму князю Васілю Яраславічу; у 1452 г. мажайскаму князю Івану Андрэевічу. Пасля смерці Івана Мажайскага яго сын Сямён ездзіў у Вільню прасіць у вотчыннае карыстанне гарады з валасцямі Гомель і Старадуб. Вялікі князь Аляксандр згадзіўся і выдаў указ наступнага зместу: «И мы ему тые города Стародуб и Гомель подтверждаем нашим листом, теж вечно, ему и его детям, подле листу нашего...» (Архив. Мин. Юст. 1897. Т. 6. С. 87.)

У канцы XV — пачатку XVI ст. пачалася барацьба за ўсходнеславянскія землі, якія ўваходзілі ў склад Вялікага княства Літоўскага. Маскоўскі князь Іван III выкарыстаў чуткі аб ганенні на праваслаўных у Вялікім княстве Літоўскім для развязвання вайны. На яго бок перайшлі чарнігава-северскія князі разам са сваімі валасцямі. Сярод іх быў і Сямён Мажайскі. Вялікае княства Літоўскае апынулася ў цяжкім становішчы і было вымушана прызнаць страту ўсходнеславянскіх зямель разам з гарадамі Бранскам, Гомелем, Старадубам і інш. Падпісанне мірнага пагаднення не прынесла ў Пасожжа мір. Пачаліся двухбаковыя набегі. У ліку абрабаваных вёсак называюцца «...Уваровичи, Телешовичи, Тереничи, Кошелев Лес, Морозовичи, Лапиничи, Скорбовичи, Залесье, Бабичи, Светиловичи, Голодко, Лапичи, Полешане» (Акты Западной России. Т. 2. С. 54. Договорная грамота Московского великого князя Василия III и Польского короля Сигизмунда; 1508 г.)

Вялікае княства Літоўскае не згадзілася са стратай Гомеля і прыкладвала вялікія намаганні для яго вызвалення. Адбываліся ваенныя набегі, аб якіх сведчаць справаздачы тых часоў: «... литовские люди приказчики из Пропойска и из Речицы, не единово приходя, в гомельской волости людей наших иных до смерти побили, а иных головами свели к себе с

женами и с детьми, а животы их много пограбили...» (Сб. Им. Русск. Ист. Общ. Т. 35. С. 758.)

Лёс Гомійскай воласці канчаткова вызначыўся ў 1535 г. у час вайны паміж Маскоўскай дзяржавай і Вялікім княствам Літоўскім. Літоўскае войска пад кіраўніцтвам гетмана Юрыя Мікалаевіча Радзівіла нечакана з'явілася каля сцен гомельскага замка і прымусіла яго абаронцаў капітуліраваць. Рускі намеснік воласці Дзмітрый Шчэпін-Абаленскі здаў замак, а потым «некоторые бояре и люди учинили присягу королю Сигизмунду» (Акты Западной России. Т. 1. № 171.)

У 1537 г. быў падпісаны чарговы дагавор аб міры і межах абедзвюх дзяржаў. Воласць была падзелена на дзве часткі. За Вялікім княствам Літоўскім застаўся Гомель і правабярэжжа Сажа, а насупраць горада, па левабярэжжы ракі, Літва атрымала паласу берага працягласцю 30 вёрст.

Падпісаны мір бакі разглядалі як чарговую перадышку. Таму літоўскі ўрад вырашыў умацаваць дзяржаўную мяжу шляхам будаўніцтва ў памежных гарадах моцных замкаў з рэгулярнымі атрадамі войска.

Акрамя таго, прыгранічныя воласці сталі дзяржаўнай уласнасцю — гаспадарчымі дварамі, або староствамі. Так, узніклі Гомельскае, Чачэрскае, Крычаўскае староствы*.

Асноўным насельніцтвам гаспадарчых двароў было цяглае сялянства і служылыя людзі — баярства. Старосты былі кіраўнікамі і іх суду падлягалі як сяляне, так і баяры. Сяляне неслі павіннасць на карысць дзяржаўца ў выглядзе паншчыны, прадастаўлення падвод, касьбы сена і інш. З паншчынай перамяжоўваліся аброкі, якія плаціліся натурай — збожжам, мясам, мёдам, футрам. Часам натуральны аброк пераводзіўся ў грошы. Чацвёртую частку прыбытку — «кварту» — дзяржавец пераводзіў у вялікакняжацкую скарбніцу.

Першым дзяржаўцам у Гомелі быў прызначаны князь Аляксандр Андрэевіч Кашырскі «часова да волі гаспадарскай». Аб іншых старостах Гомійскай воласці Л.Вінаградаў пісаў наступнае: «Князь Кашырскі нядоўга лічыўся дзяржаўцам; праз восем месяцаў яго змяніў князь Васіль Юр'евіч Талачынскі, а таго ў сваю чаргу змяніў Ян Дарашкевіч. Па смерці Дарашкевіча дзяржаўцам у 1543 г. быў Ян Хршчановіч.

6 верасня 1548 г. Гомель з воласцю быў пажалаваны ва ўзнагароду важнаму саноўніку, каралеўскаму пісару Анікею Гарнастаю... З іншых старост вядомы пан Каленіцкі, літоўскі вяльможа Тышкевіч і Міхайла Мышка-Вархоўскі». (Виноградов Л. Гомель. Его прошлое и настоящее. М., 1900. С. 14—15.)

Час з 1537 г. па 1632 г. быў самым мірным у гісторыі сярэдневяковай Гомельшчыны. У 1558—1583 гг. далёка на поўначы адбываліся бітвы Лівонскай вайны; недзе ў Любліне вырашаліся ўмовы ўтварэння Рэчы Паспалітай, і толькі падзеі 1596 г. выклікалі хваляванні ў старостве. У гэтым годзе ў Бярэсці была падпісана царкоўная унія. На ўсходзе краіны быў даволі значны ўплыў праваслаўнай царквы на жыхароў княства і таму насельніцтва аднеслася да яе з асцярогай. Становішча значна пагоршылася пасля гвалтоўнага пераводу жыхароў г. Магілёва ва уніяцтва Іасафатам

* Староства — дзяржаўны маёнтак у Вялікім княстве Літоўскім і Рэчы Паспалітай, які даваў вялікі князь або кароль на часовае карыстанне феадалам у якасці ўзнагароды за службу. Пасля падзелу Рэчы Паспалітай староствы ўвайшлі ў склад дзяржаўных маёнткаў. Пазней некаторыя з іх былі падараваны рускім дваранам.

Кунцэвічам. Яго палітыку ў адносінах да праваслаўнай царквы падтрымалі і ўлады Гомеля. У горадзе пачалося прымусовае насаджэнне новай рэлігіі. Але старостам Багдану, Андрэю, Паўлу Сапегам, Аляксандру Служку так і не ўдалося вырашыць станоўча гэту праблему. Амаль адзінай іх заслугай перад уніятамі была перадача ў іх карыстанне замкавай Мікалаеўскай царквы (1612).

Больш значнымі былі поспехі ў развіцці гаспадаркі староства. Гэтаму спрыяла тое, што край не ведаў спусташальных войнаў. Староства стала даходнай крыніцай дзяржаўнай казны, аб чым сведчаць матэрыялы «Описи королевской волости, принадлежащей к Гомельскому старосту», складзеныя ў 1640 г. пры Аляксандру Служку.

У Гомійскую воласць уваходзіла 49 населеных пунктаў. 32 вёскі мелі статус гаспадарскіх і ўпраўляліся дзяржаўцам. Сярод іх называюцца Рамановічы, Прыбыткавічы, Маркавічы, Цярэшкавічы, Дзятлавічы, Бабовічы, Воўкавічы, Целяшы, Цярэнічы. Прыватнымі былі Валатава і Сеўрукі, а Плёсы належалі царкве.

У пачатку XVII ст. на гомельскія землі пачаліся набегі казакаў. Першая спроба была зроблена ў 1603 г. казакамі пад кіраўніцтвам атаманаў Касога і Куцковіча. Паход прайшоў для казакаў даволі ўдала, і яны вярнуліся з палонам і багатым скарбам. Але па-сапраўднаму Гомійская воласць адчула лютасць казацкіх загонаў у час вызвалення барацьбы ўкраінскага народа супраць Рэчы Паспалітай (1648—1654). Гетман Багдан Хмяльніцкі накіраваў у межы Літоўскай дзяржавы казацкія атрады з мэтай пашырэння ваенных дзеянняў на суседнія землі.

Вясной 1649 г. каля Гомеля нечакана з'явіўся атрад казакаў на чале з палкоўнікам Нябабам. Сярод жыхароў горада знайшліся здраднікі. Яны дапамаглі захапіць Гомель. Казакі ўчынілі ў Вялікдзень страшэнную разню. І толькі падыходзячыя да воласці літоўскія войскі вымусілі Нябабу пакінуць горад.

У чэрвені 1654 г. атрады казакаў пад камандаваннем швагра Багдана Хмяльніцкага, наказнога атамана Івана Залатарэнкі асадзілі зноў гомельскі замак. Ваюючы на баку Маскоўскай дзяржавы, казакі пустошылі навакольныя землі. «Стоячи под тем Гомелем, — пісаў Залатарэнка цару 15 ліпеня, — посылаем есмя загоны, которые на той стороне Днепра замки и места поимали, и под меч непослушные; а городы, которые нам шкоды прежде чинили, попалить велели...» (Акты Южной и Западной России 1889 г. Т. 14. С. 136—138.)

Горад Гомель абараняла паспалітае рушэнне і замкавы гарнізон пад кіраўніцтвам старосты Рудскага, харунжага Жыжэмскага, палкоўніка Бабраўніцкага і камандзіра наёмнага атрада Міхаіла Сверскага.

Аблога доўжылася восем тыдняў. Казакі абстрэльвалі замак з гармат, адрэзалі падвоз да замка правіянту і ўзарвалі патайны ход да ракі Сож. Гарнізон замка быў вымушаны здацца. Залатарэнка прапанаваў яго абаронцам прынесці прысягу маскоўскаму цару Аляксею Міхайлавічу. Кіраўнікі абароны горада згадзіліся з прапановай, але потым збеглі з палону і накіраваліся ў Стары Быхаў.

За заслугі перад Маскоўскай дзяржавай цар перадаў Гомель у карыстанне брату Івана Залатарэнкі — Васілю. «Гомель с волостью и с уездом и со всеми угодьями ему, его жене и наследникам». (Акты Южной и Западной России. Т. 5. № 6.)

Пажалаванне адбылося ў сакавіку 1661 г., але не магло быць выканана, бо горад вызваліў палкоўнік Дзяніс Мурашка, які знаходзіўся на службе ў Рэчы Паспалітай. Ён на працягу дзесяці гадоў кіраваў староствам, робячы частыя набегі на землі Маларасіі. Вынікам такой палітыкі стала новая

аблога гомельскага замка ў 1666 г. казакамі суседніх валасцей. Але яна закончылася безвынікова, бо казакі атрымалі загад з Масквы з патрабаваннем адступіцца ад горада і не парушаць перамір'я.

У 1667 г. на землі Пасожжа прыйшоў мір. Але ў выніку працяглых войнаў край быў у поўным заняпадзе.

У канцы XVII ст. адбываецца хуткі рост вёсак у старостве. Адсутнасць у ім вялікіх масіваў ворыўнай зямлі прыводзіла да таго, што яны ўзнікалі на месцы раней існуючых і былі невялікімі. На ўскрайках лясоў і балот, асабліва на берагах маленькіх рэк, будуюцца хаты перасяленцаў. Да іх далучаюцца новыя гаспадары і ўзнікаюць вёскі з правамі слабод. Але ўсе яны доўгі час заставаліся маладворнымі.

Новыя вёскі называліся слабодамі. У інвентары Гомельскага старостваў 1681 г. гаворыцца аб 20 сёлах старостваў: Азарычы, Беліца, Бярозцы, Бабовічы, Воўкавічы, Дзям'янавічы, Добруш, Карма, Касцюкоўка, Крупецкая, Лагуны, Маркавічы, Пакалюбічы, Прыбыткавічы, Стараселле, Уцце, Цярэшкавічы і Юркавічы.

Адраджэнне краю затрымала на нейкі час Паўночная вайна 1700—1721 гг. На тэрыторыі старостване адбывалася ваенных дзеянняў, акрамя пераходу рускіх войскаў на чале з А.Меншыкавым ад в. Лясной да г. Палтава. Воінскія рэквізіцыі нанеслі значны ўрон гаспадарцы, але яна працягвала аднаўляцца. Гэтаму спрыяла палітыка гомельскіх старост Васіля, Фамы і Мікалая Красінскіх, Міхаіла Чартарыйскага. Яны накіравалі сваю дзейнасць на стварэнне ўмоў для перасялення новых жыхароў у старостваства.

Аб росце вёсак расказвае інвентар Гомельскага старостваза 1738 г. У ім названы ужо 37 сельскіх паселішчаў (з іх 18 слабод), а ў люстрацыі за 1765 г. азначана такіх вёсак ужо 58. У іх пражывала 2230 сялянскіх сямей.

Рост колькасці сельскіх паселішчаў у Гомельскім старостве паскорыўся асабліва пасля масавага перасялення стараверaў з Расійскай імперыі.

Пачынаючы з канца XVII ст., адна за адной узнікаюць на берагах Сажа, Іпуці, у патайных месцах стараверскія слабоды. Іх жыхары атрымлівалі ад гаспадароў староствазначныя льготы: іх не бралі ў рэкруты, не патрабавалі ў першыя гады выплаты падаткаў і нават не цікавіліся, адкуль яны перасяліліся. Першапачатковая арэнда абмяжоўвалася арэхамі, ягадамі, грыбамі і мёдам. Калі перасяленцы пабудавалі хаты, распрацавалі новыя землі, кошт зямлі павысіўся, і тады з'явіліся кантракты і гвалтоўнае прымацаванне сялян да зямлі.

Побач з вёскамі (слабодамі) узнікаюць скіты, якія былі рэлігійнымі ўстановамі і выконвалі ролю схованак для бежанцаў з Расійскай дзяржавы.

Стараверскія слабоды і скіты ўзнікаюць з дазволу мясцовых памешчыкаў. Аб гэтым сведчаць агентурныя сведкі рускай дзяржавы. «В 1760 году зарубежные раскольники монахи Феодосий и Филарет... показали, что в Польской стороне близ границы Российской, под владением старосты Гомельского кн. Черторыжского имеются поселения великоруссов до 30 слобод, в которых по 50 и 100 и более дворов в каждой слободе есть. Да под владением подкормчего Киевского кн. Казимира Халецкого имеется же слобод за 20, в том числе и Ветка». (Лилеев М.И. Из истории раскола по Ветке и Стародубье 17—18 вв. Вып. 1. Киев, 1895 г. С. 130.)

У сярэдзіне XVIII ст. у старостве заснавана некалькі стараверскіх манастыроў. Перасяленцы садзейнічалі развіццю гаспадаркі. Яны прынеслі ў край новыя тыпы сельскагаспадарчай дзейнасці. З'явілася новая форма землекарыстання — арэнда зямлі. Беднасць зямель кампенсіравалася разбіўкай агародаў і садоў. Развіваецца ган-

даль і рамёствы. З'яўленне новых жыхароў, па сваёй веры праваслаўных хрысціян, некалькі зменшыла наступ каталіцызму і спрыяла ўзнікненню раёна ўсебаковай верацярпімасці.

Другую палову XVIII ст. можна наогул лічыць найбольш спрыяльнай для развіцця гаспадаркі староства. Закончыліся працяглыя войны з Рускай дзяржавай, разважлівая і прадбачлівая палітыка ўрада Рэчы Паспалітай у адносінах да насельніцтва Усходняй Беларусі дала свае вынікі. Гомель з новым дубовым замкам, пабудаваным канцлерам М.Чартарыйскім, па-ранейшаму выконваў ролю цэнтра староства і буйнога апорнага пункта на ўскрайку дзяржавы.

На падставе даследаванняў Е.Р.Раманава вядома, што ў 1772 г. у мястэчку жылі 1692 жыхары. Сярод іх значнае месца займалі праваслаўныя мяшчане — 910 чалавек, іудзеяў было 593 чалавекі, католікаў 67 і 62 жыхары ўваходзілі ў склад сем'яў святароў. Адбываецца ўтварэнне першых мануфактур. Рост вытворчасці спрыяў развіццю гандлю па рацэ Сож з паўднёвымі раёнамі, а праз м. Дабранку гандлёвыя шляхі вялі ў Расійскую імперыю. Адсюль робяцца зразумелыя вытокі багацця староства: «...одной так называемой кварты в казну взымалось (до 1772) 20 752 злотых или в 5 раз больше, чем с соседней Речицы и в 4 раза, чем с Рогачева, и 3832 злотых гиберцы (злот равнялся 60 коп. того времени). Чарторыжский построил новый крепкий дубовый замок с бойницами, углубил рвы и на валах построил деревянные стены или палисады с подъемными мостами...» (Виноградов А. Гомель. Его прошлое и настоящее. М. 1900. С. 23.)

Другой крыніцай выкарыстання свабоднай сілы беззямельных сялян-бабылёў сталі землі сялян-суседзяў. Развіццё таварнай гаспадаркі вяло да павольнага рассялення насельніцтва. У вёсцы з'яўляецца даволі значная колькасць заможных сялян, якія пачынаюць выкарыстоўваць працу батракоў. Рост насельніцтва ў старостве выклікаў рост рамесніцкіх гаспадарак. Знойдзеныя залежы балотнай руды пачалі асвойваць шляхам перадачы іх у карыстанне гаспадарам на правах арэнды або на водкуп. Кіраўнікі дзяржавы садзейнічалі ўзнікненню слабод на месцах перспектыўных залежаў руды. Жалеза выплаўлялася нізкай якасці і ішло на мясцовыя патрэбы. З часам на месцах выплаўкі жалеза ўзніклі вёскі: Рудня-Прыбыткаўская, Рудня-Церуха, Рудня-Дзікалаўка, Рудня-Марымонава, Рудня-Сямёнаўка, Пясочная Буда, Рудня-Жыгальская і іншыя.

Шляхта. XVIII ст. Малюнак Я.Матэйкі.

Вось што піша пра некаторыя з іх у сваёй кнізе Л.М.Максімовіч: «Песочная Буда. Она называется Будою потому, что в древние времена бывали здесь полотняные заводы, которые однако оставлены.

От м. Гомель в 19 верстах востока течет ручей Уть, над ним лежит о 10 дворах деревня, называемая Прибыт-

ковской Рудней. Ручей сей перепружен здесь небольшой плотиной длины 150 саженей, а высотою аршина в 4. На плотине выстроены 4 домны, в коих 12 мехов и 4 молота. Выделывают тут железо ломкое и в самой деревне кузнецы переделывают в крестьянские надобности. Вверх близ плотины есть другой завод маленький, а вниз — множество разных плотин и мучных мельниц». (Максимович Л.М. Новый и полный географический словарь... Т. 2. СПб. 1788. С. 102.)

Значныя змены ў гаспадарцы сведчаць пра тое, што край у 2-й палове XVIII ст. уступіў у стадыю першапачатковага накаплення капіталу і фарміравання капіталістычных адносін.

М.М.Халюшкоў.

Па старонках летапісаў

З ЛЕТАПІСУ РАЧЫНСКАГА

(1398). Коли Витовт пошол у поле з литовъским воиском и побил татар и князеи татарских на имя Хачея а Колобута, а Дмитрея. А тые тры браты татаръские, отчычы и дедичы Подольское земли, и заведали от них отаманы а прыеждчаючы дани в них бирали у-в отаманов с Подольское земли. А князь Корят, брат князя Олькгирдов, держал Новгородок Литовский, а в того Корята чотыры сыны были: князь Юри а князь Александро, а князь Костентин, а князь Федор. И тые княжата Коръятовичы князя Витовтовою помочю и волею пошли у Подольскую землю. А тогды у Подолской земли не было еще ни одного города мурованого а ни деревяного. Тогды тые княжата Корятовичы, пришедшы у Подольскую землю, вошли у прыязнь з отаманы и почали боронити их от татар и дани татаром не почали давати. Непервэи нашли собе тверъжыцу на рецэ на Смотричы, и тут собе город Смотрыч уделали, а в другом местцы на Смотрычы ж город Бокут поставили. А потом, ловечы у ловех, и прыгодилося им стадо оленеи наехати на том месте, где тепер Каменецкое место лежыть. И тые княжата розселилися на том местцу и город змуровали Каменец, а с того вси городы Подольские помуровали и оселилися тые Корятовичы. А потом один брат их отехал до вгорского кроля, князь Костентин, и там умер, а князя Юря волохове убили, а князя Александра татарове убили. И як тых трех братов не стало, ино их четвертыи брат у Литве держал Новгородок, князь Федор, и к тому еще держал Гомеи. И пошодшы з литовским воиском засядеть Подольскую землю к Литве.

З ВАЛЫНСКАГА КАРОТКАГА ЛЕТАПІСУ

В лето 7008 (1500). Месяца маиа 10 день, индикта 3, поставиша митрополита киевьского и всея Руси Иосифа, епископа смоленского. Приеха посол с Цариграда от патриярха Иоакима крестоносець Аврамие и епископ литовьскии, Лука полоцкыи, Кирил луцкии, Васьян туровскыи. Того же лета побра великии князь Иван Василевич московскии городы литовскии не сам, но люди свои посылаше, многыи силы, без вести, и взя грады Мценеск, Любутеск, Брянеск, Трубческ, Новгородок Северьскыи, Радогощь, Почопов, Гомеи, Стародуб, Чернигов. С тыми трема грады предасть князь Семен Ивановичь, изменив целование: Рылеск, Дорогобуж, Мьглин.

З ЕЎРАІНАЎСКАГА ЛЕТАПІСУ

Лета божия нарожения 1535-го. Король Жикгимонт Старыи и милодыи послали гетмана литовскаго пана Юрья Родивила с воиском литовским на московского, а с ним было поляков много ездных и пеших, наемных литовских на пенезях, а над ними был гетман пан Тарновскии и полскии. К тому земля Полская дала на помоч за свои пенези 2000 людеи, а над ними был гетман пан познанскии. И тех всех ляхов пописали в Берести и пошли к Речицы, там ся сьехали с литовским воиском, обнечовалися у Речицы и от Речицы пошли к Гомью, и Гомеи город взяли, и от Гомея пошли к Стародубу, и под Стародубом стояли четыре недели и не могли ево достат. И ездил боячи, ибо людеи в городе прибылых с Москвы и з городов Северских велми много, и стрелба великая. Оли ж ляхове, которые с тем разумели Ербурд с торыщи своими почалися копать под стену городовую, и когда подко-

пали и подложили зелия под стену з бочками, и зажгли кнотом, и выкинуло четыре городни в неделю на сятаго Иванна. В тот час все ляхове кинулис с вороны к тои дире, и москва почала боронитися, и была битва великая над тою дирою. Ту побили москвич и город зажгли, и всех воевод и детеи боярских живых поимали, и воеводу стародубскаго князь Федора Оболенского Овчину взяли, и иных добрых людеи. Детеи боярских гетман полскии Торновскии велел стинати из станов выводя, и стинали их тот де с целыи, и много трупов мертвых стиненых лежаше до тысечи. А иж на переписи было у князя Федора Овчины, что в том городе Стародубе было всех людеи и з женами и з детми 24 000, и все там погибли, много простых людеи и жен и детеи в полон к Литве отведено...

Полное собрание русских летописей. М., 1980. Т. 35. С. 125, 160, 236.

Падрыхтаваў М.З.Башлакоў.

Гомельскае староства

Дзяржаўнае ўладанне ў складзе Вялікага княства Літоўскага ў XIV—XVIII ст. Цэнтр — мястэчка Гомель. Уваходзіла ў склад гаспадарскіх Падняпроўскіх валасцей. З 1565 г. у Рэчыцкім павеце Менскага ваяводства. У XVIII ст. уключала Засожскую, Лакуцкую і Прадсожскую воласці. Знаходзілася ў трыманні старостаў (дзяржаўцаў). У «Рэестры рэвізіі гаспадарскай Гомельскай воласці 1560» зафіксавана 50 населеных пунктаў, Гомель і 32 вёскі знаходзіліся пад непасрэдным кіраваннем дзяржаўцы. Вёскі Валатава і Валазковічы былі вотчынамі, а Вага, Кузьмічы, Рылавічы, Сеўрукі і Слабада — «да волі гаспадарскай» у мясцовых баяр. Засоўе, Кальскевічы, Чабатовічы, Чорныя і Хальча былі выслужаны панамі Халецкімі, Дубровічы былі ленам паручніка гомельскай роты Я.Фашча, Прысна і Шэрсцін — ленам гомельскага ротмістра К.Ленскага, Плёсы належалі гомельскай Троіцкай царкве, Сляпня была падаравана віленскаму касцёлу святога Станіслава і ўвайшла ў склад яго маёнтка Стрэшын. Эканамічнае развіццё Гомельскага староства ўскладнялася яго прыгранічным становішчам. У выніку ўзброеных канфліктаў многія населеныя пункты цярпелі разарэнне. У сярэдзіне XVII ст. тэрыторыя староства апынулася ў эпіцэнтры шматгадовых войнаў. У інвентары Гомельскага староства 1681 г. згадана 20 вёсак. У інвентары Гомельскага староства 1738 г. названа 37 сельскіх паселішчаў (з іх 18 слабод), у люстрацыі 1765 г. іх 58. Пасля анексіі Рэчы Паспалітай тэрыторыя Гомельскага староства ўвайшла ў склад Гомельскага павета.

Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. Мн., 1996. Т. 3. С. 67.

Дакументы сведчаць

З ВОПІСУ ДЗЯРЖАЎНЫХ ВЁСАК ГОМЕЛЬСКАГА СТАРОСТВА ПАВОДЛЕ ІНВЕНТАРА 1640 ГОДА

...В 35 селах (гомейского староства) жили подданые короля или «отчичы». Это были подневольные люди, платившие тягло, 10 селений принадлежале шляхте, 1 — Виленскому капитулу и 1 село было церковным.

Опись не сообщает подробно о селах шляхтецких и принадлежавших духовенству. Но о 35 селений донесения ревизоров подробны касательно границ или качества земли, сенокосов, ловов звериных и рыбных, количество скота и числа лошадей.

На грунте «среднем», но большей части и «добром», меньшею частью только в селениях жило от 10 до 16 работников в каждом, в остальных — число рабочих сил было от 2 до 9. Только в 4-х селениях приходилось по 2 вола на каждого пахаря и по 2 коня на 3 работников. В 9 селах на 3-х работников приходилось по 2 вала и по 2 коня. В остальных 20 селениях на каждого работника приходилась под ярмом по большей части пара из вола и коня. В 2-х селах 1 конь и 1 вол на 2-х работников.

Сеножатьми были относительно богаты только 2 селения, где на штуку рабочего скота приходилось по 10 возов сена. Не свыше 5 возов сена — на штуку скота было в 15 селениях. В остальных селениях число возов колебалось между 2—4.

Только в 8 селениях приходилось на человека по 3 пуда меда. В 11 селах было от 1 до 2 пудов, а в 9 селах пчеловодства вообще не было.

Бобровые гоны были при 25 селах, а рыбные ловы при 17.

У 11 селений в чиншевом пользовании были 36 пустошей и 7 островов да кроме того 29 пустошей принадлежали на чиншевом праве 16 боярам или служкам короля жившими между отчичами.

В Гомейской волости было 3 церкви, не считая замковых в самом городе.

В волости считалось 10 надданий или фундушевых сел, с коих доход шел на церковь. Независимо от этого в 3-х селениях вносилась дань на церковь отдельными тяговыми людьми, например из села Лагуновичи от 2 отчичей шло 5 пудов меда и 60 грошей Гомельской замковай церкви; из села Терешковичи от одного крестьянина шли 4 пуда меда и 100 грошей на церковь св. Николая в Орше.

Постройка шинков и корчем не была дозволена в округе волости. Водку гнали и продавали только в Гомеле, раздробительная продажа допускалась только при гостинницах.

В волости считалось 88 служб и 228 работников. Каждую службу, считая за волоку в 19 1/2 десятины, мы получили для целой волости 1716 десятины пахотных земель, что составляет по 7 1/2 десятин на человека.

Доход податного человека или «отчича» можно определить следующим образом. Полагаем годовую запашку 65 десятин (из 7 1/2 трёхпольного хозяйства), получаем с 2 1/2 десятин ржи — 6 бочек ржи по 24 гроша, что считая грош равным в то время 6 1/4 копейки 9 рублей. 6 бочек овса по 16 грошей — 6 рублей; сена средним числом 7 возов по 8 грошей — 3 руб. 50 коп.; меду 2 пуда по 60 грошей — 7 руб. 50 коп. Итого доход составил 26 рублей. За вычетом повинностей 7 рублей 50 копеек остается 18 рублей 50 копеек.

Мог ли «отчич» на эти деньги существовать безбедно? Цены на предметы необходимости в сельском хозяйстве были следующие: тулуп бараний 3 руб. 50 коп., сермяга 1 руб. 25 коп., локоть сукна крестьянского 20 коп., топор 37 коп., серп 12 коп., хомут кожан. 37 коп., телега 37 коп., лошадь 7 руб. 50 коп., корова 6 руб., свинья 1 руб. 25 коп., овца 80 коп., куры 18 коп.

Фурсов М.В. Исторический очерк Могилевской губернии. Могилев, 1882. С. 11–19.

ГАСПАДАРКІ ГОМЕЛЬСКАГА СТАРОСТВА 1640 ГОДА

д. Романовичи	Иван Ходолович	1 дым*	
	Илья Маркович	1 дым	
	Овтух Ходорович	1 дым	
	Курила Яковлев	1 дым	
	Кондрат Омельянович	1 дым	
	Илья Бобрович	1 дым	
	Стефан Ходорович	1 дым	
	Халимон Маркович	1 дым	
	Иван Ходорович	1 дым	всего 9 д.
д. Головинцы	Матвей Ходотович	1 дым	
	Устин Зарич	1 дым	
	Тронько Зарич	1 дым	
	Иван Губич	1 дым	всего 4 д.
д. Прибытковичи	Илья Сидорович	1 дым	
	Давид Матвеевич	1 дым	
	Тишко Ходорович	1 дым	
	Иван Кисель	1 дым	
	Стефан Сидорович	1 дым	
	Семен Левонович	1 дым	
	Федьковская Аксинья	1 дым	
	Сугрон Яковлевич	1 дым	
	Сенько Федкович	1 дым	всего 9 д.
д. Марковичи	Яков Плошкович	1 дым	
	Антон Федорович	1 дым	

*Дым — сялянская гаспадарка ў Старажытнай Русі і Вялікім княстве Літоўскім.

	Свирид и Жидко Фурсовичи	1 дым	
	Иван Андросович	1 дым	
	Тишко Полуянович	1 дым	
	Андрей Василькович	1 дым	всего 6 д.
д. Терешковичи	Ермак Стефанович	1 дым	
	Косило Яковлевич	1 дым	
	Тит Оксютыч	1 дым	
	Кузьма Кучукович	1 дым	всего 4 д.
д. Дятловичи	Олешко Ходорович	1 дым	всего 1 д.
д. Носовичи	Терех Яковлевич	1 дым	
	Семен Терехович	1 дым	всего 2 д.
д. Бобовичи	Иван Кононович	1 дым	
	Василий Лобкович	1 дым	
	Иван Кобцович	1 дым	
	Федько Красич	1 дым	
	Гаврило Болото	1 дым	всего 6 д.
д. Волковичи	Кузьма Павлович	1 дым	
	Иван Терентьевич	1 дым	
	Опанас Васильевич	1 дым	
	Курило Федькович	1 дым	
	Хотян Мехедович	1 дым	
	Павел Миткович	1 дым	
	Лев Черпакович	1 дым	
	Трохим Прокотвич	1 дым	
	Данила Матвеевич	1 дым	
	Симон Андросович	1 дым	
	Лаврен Ильин	1 дым	
	Кузьма Грицкович	1 дым	всего 12 д.
д. Телеши	Панко Нестерович	1 дым	
	Шупко Ходотович	1 дым	
	Тарас Михайлович	1 дым	
	Карп Соломонович	1 дым	
	Зенко Иванович	1 дым	
	Иван Лукьянович	1 дым	
	Савва Степанович	1 дым	
	Ничипор Иеротович	1 дым	всего 8 д.
д. Тереничи	Грин Малевич	1 дым	
	Тит Корабыч	1 дым	
	Стефан Кисель	1 дым	всего 3 д.

Акты, относящиеся к истории Западной России, собранные и изданные Археографической комиссией. Т. 5. СПб. 1853.

З ІНВЕНТАРА ГОМЕЛЬСКАГА СТАРОСТВА 1640 ГОДА

...Село Прибытковичи. Илья Сидорович, Давид Матвеевич, Тишко Ходорович, Иван Кисель, волов осим, кони чотыры, служба; Степан Сидорович, Семен Левонович, Федьковская Оксинья, Супрон Яковлевич и Сенько Федкович, волов пять, кони чотыры, дымов пять, служба; а под каждою службою сеножатей возов патнадцать. В том селе девять службы две грунку среднего, сеножатей возов тринадцать. Повинности того села: в каждый год о Светлом Михаиле, свята римского, мают давати до скарбу господарского с каждое службы по пятнадцать грошей, жита бочку ровную, без верха и нетрясенную, овса бочку также ровную, без верха и нетоптаную, то чините з служб двох копа сена, грошей сорока; жита бочки две, овса бочек две, с сеножатей от возов тридцати, от каждого воза сена по четыре пенези, то чинш грошей двенадцаци; дани грошовые здавна платиць коп три, грошей двадцать; за ловы звериные, яко великого, так и малого зверя, и теж куничные, белочные и иные всякие и пташные копа обна, за ловы рыболовничего не платить — их не мают; за бобровые гоны грошей сорок; за ездовщину с каждой службы по шесть грошей, то чинить грошей двенад-

цать. Сумма всех платов и доходов господарских от того села коп семь, грошей четыре, жита бочек две, овса бочек две. Доходы на державца с каждой службы жита пол бочки, овса пол бочки тоеж меры, которую на господаря его милости могли быть задавно, а с каждой службы по два воза сена, або за каждый воз по три грошы, по два возы дров. А окромя того, што на той уставе описано некоторых иных платов и подачок жаданых до господаря его милости, ни на державца своего, ани на врадников земских и надворных давати повинен. Граница того села. От границы Лагуновские лесом Тесным в речку Песочну, Песочною вниз в речку Репенец, Репенцом вниз в речку Посожец. Посожцем вниз через речку Утью в речку Черилощонку, с тое речки в лес Лопатища, с того леса в речку Торчинь, по той речке вниз в речку Пенцику, Пенцикою уверх у болото Кудринское, с того болота через речку Утню у лог Широкий. Того грунту от речки Посожец, до Тесняго удолж миля одна, впоперок от речки Песочны до речки Пониква на три версты. Ловов звериных, окромя переходом, рыбных никоторых нет, гоны бобровые того села в реце Утье от Куплениныдо Мошка обема берегами на три версты.

Акты, издаваемые Виленскою комиссиею для разбора древних актов. Вильна, 1886. Т. 13. С. 353.

НАЗВЫ РЭЧАК, АЗЁР, БАЛОТ І ЛЯСОЎ, ЯКІЯ ЎПАМІНАЮЦЦА Ў ІНВЕНТАРЫ ГОМЕЛЬСКАГА СТАРОСТВА 1640 ГОДА

Азёры: Арэхавае (в. Цярэшкавічы), Бабыліна (в. Воўкавічы), Баравое, Былін (в. Дзятлавічы), Беразнянка, Вузкае (в. Бабовічы), Гадзючае (каля Навабеліцы), Глушэц (в. Дзятлавічы), Глушынь, Дзедна (в. Воўкавічы), Долшаў, Жазейскае (в. Дзятлавічы), Забоча, Кач (в. Церуха), Казейкава (в. Маркавічы), Казейкава Лужа (в. Цярэшкавічы), Карошч (в. Воўкавічы), Крывое (в. Галавінцы), Одліцкае, Раждзянец (в. Маркавічы), Ростава (в. Воўкавічы), Сецін (в. Лапацін), Хатомля, Халянскае, Хорышча (в. Сеўрукі), Шапар (в. Сеўрукі).

Рэкі: Ачосна, Белічанка (прыток р. Уза), Беразніца, Быстрыца, Валатоўка, Варотная (прыток р. Вуць), Вуць, Гарадзішка, Гарадыўля (в. Раманавічы), Гарношча, Гарыста, Грабаўка (прыток р. Церуха), Дзеўка (в. Воўкавічы), Дзяменка (в. Целяшы), Добрая (в. Маркавічы), Добрыч (прыток р. Сож), Дарожанка (прыток р. Вуць), Дарыстаўля (в. Галавінцы), Ельня (прыток р. Сож), Жарсцвянец, Жукоцін (в. Зябраўка), Зябраўка, Івалка (в. Целяшы), Ізгібля, Іржавец (в. Воўкавічы), Косель, Кроква (Навабеліца), Купліна, Межліка, Нямыльня (в. Краўцоўка), Нярэйша (прыток р. Вуць), Павізна (в. Галавінцы), Падзераг (в. Сеўрукі), Палозец (в. Цярэшкавічы), Паніква, Паперня (в. Маркавічы), Пасожац (в. Прыбыткавічы), Прудоўка, Пянцыка (в. Прыбыткавічы), Пясочна, Радзвінная, Рандоўка (прыток р. Уза), Раянец (в. Прыбыткавічы), Ржаўчык (прыток р. Вуць), Сасонца (в. Бабовічы), Случ (прыток р. Вуць), Стоўпянка (в. Целяшы), Струпіца (в. Воўкавічы), Студзенка (прыток р. Сож), Сялянча (в. Маркавічы), Тарчынь (в. Прыбыткавічы), Ужа (в. Бабовічы), Уліня, Церуха, Цярэха (в.Цярэшкавічы), Чарацянка, Чарылошчанка (в. Прыбыткавічы), Хаўхліца (в. Плёсы), Хохла (в. Бабовічы).

Балоты: Жытоўля (в. Целяшы), Кабылье, Кудрынскае, Машчонае.

Лясы: Ахабніцкі (в. Маркавічы), Ахотнішча (в. Дзятлавічы), Бортцы (в. Маркавічы), Копічава Дуброва (в. Плёсы), Красны Бор (в. Воўкавічы), Саколле (в. Зябраўка).

Заўвагі: 1. Большасць гэтых назваў прыродных аб'ектаў, якія ўпамінаюцца ў інвентары Гомельскага староства 1640 г., цяпер ужо не існуюць.
2. Вёска Воўкавічы (Волкавічы) — цяпер в. Урыцкае.

Падрыхтаваў М.М.Халюшкоў.

З ЗАПІСКІ ДЗЯКА КУНАКОВА ЦАРУ АЛЯКСЕЮ МІХАЙЛАВІЧУ АБ ВАЙНЕ БАГДАНА ХМЯЛЬНІЦКАГА З ПОЛЬСКІМІ ВОЙСКАМІ І ДАЛУЧЭННІ ДА ІХ ПАЎСТАЎШЫХ АТРАДАЎ З БЕЛАРУСКІХ ГАРАДОЎ

26 мая 1648 г.

...А к Богдану де Хмелницкому собралися в полки многие люди своевольные и пашенные мужики, побив панов своих в их маетностях, а у панских жон у беременных брюха роспарывали и многое ругательство делали.

А воевали де Богдан Хмельницкий и полковники его и татаровя городы: Чернигов, Стародуб, Белую Церковь, Винницу, Броды, Речицу, Мозырь, Гомель, Бар, Брест-Литовскую, Парцово и иные городы многие подолские и волынские и уезды, которые против их стояли, а ляхов и жидов побивали без милости...

Да полковник де Кривонос приходил к Быхову, а в Быхове сидел в осаде подканцлера литовского Казимера Сапеги капитан Вейс, и от многих приступов от черкас Быхов отсидел, и черкасы де, по многим приступом, от Быхова отошли и стали обозом у карчмы, от Быхова в полумиле; а для выручки де пришол было к Быхову Ян Пац, хоружей литовской, и на черкас у карчмы напал безвестно и черкас будто побил многих...

Белоруссия в эпоху феодализма. Мн., 1960. Т. 2. С. 23—24.

З ПІСЬМА ПОЛЬСКАГА ВАЙСКОЎЦА АБ УСТУПЛЕННІ КАЗАКАЎ ПАЛКОЎНІКА НЯБАБЫ Ў ГОМЕЛЬ

28 красавіка 1649 г.

По краткости времени ничего не пишу вам о наших нуждах и голоде; расскажу только, что случилось. Полк е. м. пана гетмана стоит в Речице (куда я отправлен был от своего товарищества посоветоваться о нашем горе, о том, что мы служим, а платы не получаем). В Речицу приведен Фесько, сотник брасинский, который на допросе показал, что в великую субботу полковник Небаба вступил в Гомель с 2500 казаков, что у него наиболее опытной пехоты; у полковника Макеры до 6000 чел., в Лазове и Брагине. В Говнице Напальщиц имеет до 6000 чел. и с ним шляхтич Горностай сотник. Вышеупомянутый сотник с 80 чел. пришел было к Гельману, где был поставлен для защиты ловчий стародубский Соколовский с отрядом из 150 чел. Неприятель хотел напасть ночью, но прежде сам сотник пошел против отряда, отправленного из Речицы для разъездов. Сотника взяли, однако ж с трудом, а другие не дали взять себя и сгорели вместе с избою. Вышеупомянутый сотник оставил было своих людей на острове, но принужден был объявить о них, и туда послано 200 чел. немецкой пехоты, которая перестреляла казаков. Тот же сотник говорил, что хотя Хмельницкий и хотел бы помириться, но не может, ибо чернь так разъярена, что решилась или уничтожить шляхту, или погибнуть; тем временем из полка Речицкого погибло до 100 чел. Мы уже удостоверились, что мужики, уходя, разными способами ловят наших, от чего множество поселян гибнет в лесах и пр.

Белоруссия в эпоху феодализма. Мн., 1960. Т. 2. С. 38.

З АДПІСКІ РЫЛЬСКАГА ВАЯВОДЫ СОНЦАВА Ў РАЗРАДНЫ ПРЫКАЗ АБ ЖОРСТКАЙ РАСПРАВЕ ВОЙСКА ГЕТМАНА ЯНА РАДЗІВІЛА З КАЗАКАМІ І ЖЫХАРАМІ ЛОЕВА І ЧАЧЭРСКА І НЕДАПУШЧЭННІ ЯГО КАЗАКАМІ Ў г. ГОМЕЛЬ

27 чэрвеня 1649 г.

...Июня же в 24 день приехал в Рылеск из-за рубежа из литовские стороны рылянин, торговый человек, беломесного казака сын Алешка Лагутин, а вестей сказал: был де он для торговли в литовской стороне в городе в Борзне. И видел де он 4 чел. казаков, правые руки по запястья отсечены, а сказывали де те сеченые казаки, что пришол от литовского повету пан Родивил, а с ним де войско его с 30 000 и взял де гор. Чичерск. А их де, казаков, выбрав полтораста человек, отсекли правые руки по запястья, а 50 де человек на колья посажали, а достольных де казаков и их жон и детей порубили всех, да они ж де взяли гор. Лоев. А в Лоеве де сидели казаки, и тех де казаков и их жон и детей порубили всех.

Да они ж де, ляхи, хатели перевазитца р. Днепр, а приходить де было им под гор. Гомель, и казаки де их, ляхов, что пришли от литовского повету на сю сторону Днепра, не перепустят. Да к нему ж де, к Родивилу, сказывают, будет вскоре на помочь пан Сапега со многими людьми. А про короля де польского сказывают, что стоит ныне за Вислою рекою, а сказывают де, что с ним будет многое ж собранья, а бою де у ляхов с черкасы в поле не бывало.

А казаков де в собранье добре много, а которая де сторона будет сильная, ляхи ль черкасом или черкасы ляхом, и я де тово не ведаю...

Белоруссия в эпоху феодализма. Мн., 1960. Т. 2. С. 39.

ФРАНЦУЗСКІ ПІСЬМЕННІК ШЭВАЛЬЕ АБ ВЫСТУПЛЕННІ ЖЫХАРОЎ г. ГОМЕЛЯ СУМЕСНА З КАЗАЦКІМІ АТРАДАМІ СУПРАЦЬ ПОЛЬСКІХ ВОЙСКАЎ

1-я палова 1649 г.

...Бунты козаков и русских мужиков с начала сей войны распространились в Литве по тому более, что народ того княжества довольно сходствен был нравами и верою малороссиянам.

Козаки, вступив в оное княжение из 2 сторон, сделали несколько нападений в Полесье, которая сторона наполнена лесами и болотами и принадлежит частию к воеводству Киевскому и Волынскому, и чрез измену полякам тамошних обывателей, кои в козацком походе согласны были, завладели было уже городами Стародубом и Гомлем; однако ж польскаго войска полковники Пац и Волович, а при том кн. Ян Радзивил, генерал жмудский и хетман литовский, с шляхетством оршанским и гарнизоном быховским, т. к. и с другими несколькими полками, пресекли дальнейшее их нападение.

...Зима так, как и перемирие, поудержала брань в Литве и в Польше чрез несколько месяцев, а как скоро Хмельницкий в наступившей весне решился вступить внутрь самого королевства, то и в Литве опять войска собираться начались, ибо он отправил туда с 10 000 чел. Илью Голоту, к которому тотчас бунтующиеся в Литве мужики присоединились.

Сей козацкий генерал Голота вздумал атаковать, во-первых, партию литовской армии, стоящую на контонир—квартирах в Загали, при р. Припети, но радзивилово войско, собравшись, в скорости прогнало его оттуда ж, загнав в болотное место, одержало над ним совершенную победу.

А вышереченный вождь Голота остался убит на месте, на которого место Степан Подобайло прислан от Хмельницкаго тем наставлением, чтоб он стал в ретранжаментах между рр. Днепром и Сожею, что он за прибытием своим к войску в Литву и учинил, а во-первых, зажег гор. Лоев, опасаясь, чтобы то место не могло быть убежищем литовскому войску от той стороны, от которой стоял Гозиевский с некоторыми полками против его.

Белоруссия в эпоху феодализма. Мн., 1960. Т. 2. С. 42—43.

Падрыхтаваў М.З.Башлакоў.

Князь Аляксандр Меншыкаў у Гомелі

Аляксандр Данілавіч Меншыкаў (1673—1729), вядомы рускі дзяржаўны і ваенны дзеяч, фаварыт і паплечнік Пятра I, пасля перамогі рускіх войскаў над 16-тысячным шведскім корпусам генерала А.Левенгаўпта каля вёскі Лясная (9.10.1708) на Магілёўшчыне, рушыў са сваёй конніцай на Гомель. Тут ён спыніўся і прабыў каля дваццаці дзён, сочачы адсюль за рухам непрыяцеля.

Шведскі кароль Карл XII, спадзеючыся на падтрымку гетмана Мазепы і выступленне Турцыі і крымскага хана супраць Расіі, не пайшоў на Смаленск, а павярнуў на Украіну. Рэшткі корпуса Левенгаўпта (6 тысяч салдат) пераправіліся цераз Сож і пайшлі пад Старадуб на злучэнне з каралём. Меншыкаў жа ўвесь гэты час стаяў у Гомелі і, як сведчыць гісторык М.І.Кастамараў, толькі 1.11.1708 прыбыў у сяло Горск, што на Украіне, непадалёку ад мяжы з Гомельскім староствам (цяпер Шчорсаўскі раён Чарнігаўскай вобласці). Князь Меншыкаў яшчэ не ведаў пра тайную змову гетмана са шведскім каралём і чакаў таго ў Горску на ваенны савет. Але гетман, як вядома, не прыехаў і праз некалькі дзён адкрыта перайшоў на бок шведаў. Тады Меншыкаў захапіў г. Батурын (цяпер Бахмачаўскі раён Чарнігаўскай вобласці) і спаліў яго. Жыхары ж «от мала до велика подвергались поголовному истреблению». (Костомаров Н.И. Мазепа. М., 1992. С. 252.)

М.З.Башлакоў.

Станіслаў Іванавіч Богуш-Сестранцэвіч

Беларускі палітычны і царкоўны дзеяч, вучоны-славіст, пісьменнік. Нарадзіўся 3.9.1731 г. у в. Занкі Ваўкавыскага павета (цяпер Свіслацкі раён). Дзядзька В.І.Дуніна-Марцінкевіча. Вучыўся ва універсітэтах Кёнігсберга, Франкфурта, Амстэрдама, Лондана. Служыў афіцэрам у прускім войску і літоўскай гвардыі. У 1761 г. выйшаў у адстаўку. Быў выхавацелем дзяцей князя Радзівіла. У 1768 г. прызначаны ксяндзом. Апошні гомельскі староста князь Міхаіл Чартарыйскі пабудаваў у Гомелі новы драўляны касцёл. Гомельскі прыход лічыўся даволі багатым. Вось сюды і прыбыў на службу адзін з самых вядомых прапаведнікаў таго часу С.І.Богуш-Сестранцэвіч.

Пасля далучэння ўсходняй часткі Беларусі да Расійскай імперыі быў прызначаны біскупам беларускім. З 1798 г. — мітрапаліт усіх рымска-каталіцкіх касцёлаў Расійскай імперыі. Спрыяў адкрыццю школ і развіццю кнігадрукавання. Заснаваў у Магілёве друкарню. Аўтар твораў «Аб Заходняй Русі», «Гісторыя Таўрыды» (у 2 тамах), «Гісторыя сарматаў і славян» (у 4 тамах), «Граматыка літоўская» (не выдадзена). Член Расійскай акадэміі навук, Пецярбургскай медыка-хірургічнай акадэміі. Памёр 13.12.1826 года.

М.З.Башлакоў.

Стараверскія слабоды, скіты і манастыры

У канцы XVII — пачатку XVIII ст. у сувязі з расколам рускай праваслаўнай царквы і ганеннямі на праціўнікаў царкоўнай рэформы з Расійскай дзяржавы ў глухія месцы ўскраіны Расіі і за яе межы сталі ўцякаць прыхільнікі старой веры (стараверы, або раскольнікі). Сярод іх былі сяляне, стральцы, купцы, прадстаўнікі баярства. Тады ж у Гомельскім старостве, якое ўваходзіла ў склад Рэчы Паспалітай, і пачалі ўзнікаць першыя стараверскія слабоды.

А.І.Жураўлёў у сваёй кнізе, апавядаючы пра раскольнікаў, называе наступныя стараверскія слабоды: Косіцкая, Дубовы Лог, Папсуеўка, Мар'іна, Мільча, Краснае, Грабаўка, Крупец, Буда, Гарадня, Ніўкі, Тарасаўка, Спасаўка. (Журавлев А.И. Полное историческое известие о Древних Стригольниках и новых раскольниках... М., 1795. С. 175.)

Стараверы разыходзіліся па ўсім старостве, займалі неўрадлівую зямлю, што пуставала, апрацоўвалі яе, абжываліся, плацячы арэнду. Уладальнікам зямлі было гэта вельмі выгадна. Стараверам таксама. Бо тут яны жылі ціха і спакойна, за веру іх ніхто не праследаваў.

Прыкладна ў гэты час на Гомельшчыне ўзнікаюць і першыя стараверскія скіты. Паміж скітамі і слабодамі былі даволі значныя адрозненні. Калі слабоды былі ў асноўным земляробчымі паселішчамі, то скіты выконвалі ролю гаспадарчых і рэлігійных устаноў.

Найбольш вядомыя скіты: Тырлаўскі (каля в. Агародня), Епіфанскі (пустыня Епіфань на р. Церуха), Спаскі (недалёка ад Гомеля), Макар'еў, Філатаў, Пахомаў (ва ўрочышчы Чонскі абрыў), Лаўрэнцьеў.

У сярэдзіне XVIII ст. у ваколіцах Гомеля і Веткі ўзніклі і першыя манастыры. Лаўрэнцьеў манастыр заснаваў калужскі выхадзец Лаўрэнцій. Ва ўрочышчы Баравіцы на месцы былога Тырлаўскага скіта манах Анфім заснаваў манастыр. На рацэ Іпуць прапаведнік Макарый заклаў Макар'еўскі манастыр.

Пасля першай і другой «выганкі» стараверaў рускімі войскамі колькасць насельніцтва старостваа значна паменшылася.

Разварот Евангелля (выдадзена ў 1667 г. у Маскве) з Макар'еўскага манастыра.

Скіты былі разбураны і спалены, але манастыры захаваліся.

Пасля далучэння зямель Гомельскага старостваа да Расійскай імперыі ва ўрочышчы Чонскі абрыў узнік яшчэ адзін манастыр, што быў заснаваны ігуменам Феафілактам. Як сведчыць Платон Гаручка, у 1800 г. у манастыры пражывалі іераманахі Іаасаф, Аўраамій, Філіп, іерадыякан Багалеп, 17 манахаў і 3 паслушнікі. Ён жа паведамляе, што ў гомельскіх ваколіцах у 1802 г. існавалі наступныя стараверскія скіты і манастыры:

Лаўрэнцьеў (у 12 вярстах ад Гомеля, ва ўладанні М.П.Румянцава. Манахаў і бяльцоў больш за 100 чалавек);

Іаасафаўскі (у 20 вярстах ад Гомеля, ва ўладанні М.П.Румянцава. Манахаў і бяльцоў больш за 100 чалавек);

Пыханскі (ва ўладанні М.П.Румянцава, у 35 вярстах. Мужчын і жанчын 20 душ);

Тырлаўскі манастыр (ва ўладанні М.П.Румянцава, ад Гомеля ў 7 вярстах. Да 40 чалавек);

жаночы манастыр пры Спасавай слабадзе (побач з Гомелем. Больш за 50 чалавек);

Веткаўскі манастыр (мужчын і жанчын да 100 чалавек);

скіт каля в. Агародня (ад Гомеля ў 35 вярстах, уладанні М.П.Румянцава. Браціі больш за 50 чалавек);

скіт Чыстыя Лужы (у 7 вярстах, уладанні М.П.Румянцава, браціі да 10 чалавек);

пасяленне ў Беліцы. Браціі каля 200 чалавек. (Горючко П.С. Материалы для истории раскола старообрядчества в Могилевской губернии конца XVIII — нач. XIX века. Могилев, 1902.)

М.М.Халюшкоў.

Емяльян Пугачоў на Гомельшчыне

Славуты кіраўнік сялянскай вайны 1773—1775 гг. Емяльян Іванавіч Пугачоў быў на Гомельшчыне двойчы.

Першы раз ён трапіў на Гомельшчыну ў 1764 г., калі па загаду Кацярыны II у Гомельскае староства, якое ўваходзіла ў склад Рэчы Паспалітай, была накіравана карная экспедыцыя расійскіх войск пад камандаваннем генерал-маёра Я.В.Маслава для так званай другой «выганкі» рускіх стараверaў, што ўцяклі сюды ад праследавання царскіх улад. (Першая «выганка» адбылася ў 1735 г. пры Ганне Іванаўне.)

Яшчэ ў канцы XVII — пачатку XVIII ст. у Гомельскае староства з розных куткоў Расійскай імперыі сцякаліся беглыя раскольнікі, якія сяліліся тут з дазволу польскіх улад і, у прыватнасці, гомельскіх старост Васіля, Фамы і Мікалая Красінскіх. Па палітычных меркаваннях улады ахвотна падтрымлівалі беглых стараверaў і дазвалялі ім сяліцца на свабодных землях.

Стараверы ж у сваю чаргу ахвотна плацілі арэндную плату за зямлю, стваралі свае абшчыны і жылі сваімі інтарэсамі. Так вакол Гомеля і Веткі ўзніклі першыя стараверскія слабоды, скіты, а пазней і манастыры. Стараверы былі добрымі гаспадарамі. Яны будавалі млыны, разводзілі жывёлу, займаліся агародніцтвам, садаводствам, пчалярствам, а таксама рознымі рамёствамі і гандлем. У пачатку XVIII ст. у Гомельскім старостве пражывала больш за 40 тысяч раскольнікаў. Існаванне стараверскіх пасяленняў каля меж Расійскай дзяржавы выклікала незадаволенасць царскіх улад і рускіх памешчыкаў, чые прыгонныя масава ўцякалі сюды. Каб спыніць уцёкі раскольнікаў у Рэч Паспалітую, царскі ўрад вырашыў прыняць меры.

Для «выганкі» асеўшых у слабодах, скітах і манастырах Гомельскага староства беглых людзей камандзіравалі з карнай экспедыцыяй Маслава і атрад данскіх казакаў, сярод якіх быў і Емяльян Пугачоў. Хоць яму, як піша ў сваім рамане пра Пугачова рускі пісьменнік В.Я.Шышкоў, «на гэтую цёмную справу вельмі не хацелася ехаць, але адкупіцца ад паходу беднаму казаку не было чым». Расправа была жорсткая. Стараверскія скіты і слабоды былі разрабаваны і спалены, а каля 20 тысяч раскольнікаў, якія не паспелі ўцячы і схавацца ў іншых месцах Магілёўскай губерні, пад канвоем былі накіраваны ў асноўным на пасяленне ў Сібір.

У другі раз на Гомельшчыну Емяльян Пугачоў трапіў сам. Ухіляючыся ад службы ў казацкім войску, у лютым 1772 г. ён уцёк з-пад арышту ў Польшчу, у добра

Е.Пугачоў атрымлівае пашпарт на Дабранскай мытні. Карціна мясцовага мастака, Дабранскі краязнаўчы музей.

знаёмыя яму мясціны, дзе, нягледзячы на рэпрэсіўныя меры царскіх улад, па-ранейшаму жылі сваім укладам у адбудаваных слабодах і скітах стараверы. Тут ён прабыў амаль 15 тыдняў, пра што сведчыць А.С.Пушкін, які працаваў над матэрыяламі да «Гісторыі Пугачова».

Пражыўшы некалькі месяцаў, Пугачоў з'явіўся на Дабранскі фарпост, дзе, выдаўшы сябе за раскольніка і выхадца з Польшчы і адбыўшы прызначаны каранцін (паколькі лютавала чума), 12 (па н.с. 25) жніўня 1772 г. атрымаў пашпарт для свабоднага пропуску да пастаяннага месца жыхарства на рацэ Іргіз Сімбірскай правінцыі Казанскай губерні, выбранага ім самім.

Менавіта адсюль і пачаўся шлях ад невядомага «раскольніка» Емяльяна, сына Іванава, да славутага кіраўніка пугачоўскага паўстання ў Расійскай імперыі.

М.З.Башлакоў.

З «ГІСТОРЫІ ПУГАЧОВА» А.С.ПУШКІНА

Емельян Пугачев, Зимовейской станицы служилый казак, сын Ивана Михайловича, умершего в давних годах. Он был сорока лет от роду, росту среднего, смугл и худощав; волосы имел темно-русые, бороду черную, небольшую и клином. Верхний зуб был вышибен еще в ребячестве, в кулачном бою. На левом виску имел он белое пятно, а на обеих грудях знаки, оставшиеся после болезни, называемой черною немочью. Он не знал грамоты и крестился по-раскольничьи. Лет тому десять женился он на казачке Софье Недюжиной, от которой имел пятеро детей. В 1770 году был он на службе во второй армии, находился при взятии Бендер и через год отпущен на Дон по причине болезни. Он ездил для излечения в Черкасск. По его возвращении на родину зимовейский атаман спрашивал его на станичном сбору, откуда взял он карюю лошадь, на которой приехал домой? Пугачев отвечал, что купил ее в Таганроге; но казаки, зная его беспутную жизнь, не поверили и послали его взять тому письменное свидетельство. Пугачев уехал. Между тем узнали, что он подговаривал некоторых казаков, поселенных под Таганрогом, бежать за Кубань. Положено было отдать Пугачева в руки правительству. Возвратясь в декабре месяце, он скрывался на своем хуторе, где и был пойман; но успел убежать; скитался месяца три неведомо где; наконец, в великом посту, однажды вечером пришел тайно к своему дому и постучался в окошко. Жена впустила его и дала знать о нем казакам. Пугачев был снова пойман и отправлен под караулом к сыщику, старшине Макарову, в Нижнюю Чирскую станицу, а оттуда в Черкасск. С дороги он бежал опять и с тех пор уже на Дону не являлся. Из показаний самого Пугачева, в конце 1772

года приведенного в Канцелярию дворцовых дел, известно уже было, что после своего побега скрывался он за польской границей, в раскольничьей слободе Ветке; потом взял паспорт с Добрянского форпоста, сказавшись выходцем из Польши, и пробрался на Яик, питаясь милостыней.

* * *

Вследствие сего вышедший из-за польской границы с данным с Добрянского форпосту пашпортом для определения на жительство по реке Иргизу раскольник Емельян Иванов был найден и приведен ко управительским делам выборным Митрофаном Федоровым и Филаретова раскольничьего скита иноком Филаретом и крестьянином Мечетной слободы Степаном Васильевым с товарищи, — оказался подозрителен, бит кнутом; а в допросе показал: что он зимовейский служилый казак Емельян Пугачев, от роду 40 лет; с той станицы бежал великим постом сего 72 года в слободу Ветку за границу, жил там недель 15, явился на Добрянском форпосте, где сказался вышедшим из Польши; и в августе месяце, высидев тут 6 недель в карантине, пришел в Яицк и стоял с неделю у казака Дениса Степанова Пьянова.

П у ш к и н А.С. Собрание сочинений. М., 1981. Т. 7. С. 42, 98.

З РАМАНА В.Я. ШЫШКОВА «ЕМЯЛЬЯН ПУГАЧОЎ»

Правительство решило, наконец, бороться с «утеклецами» крутыми мерами. В 1764 году была сформирована особая карательная экспедиция под начальством генерала Маслова для «выгонки» осевших на Ветке беглых раскольников и прочих бежавших из России людей обиженных.

В эту экспедицию командировали и отряд донских казаков во главе с есаулом Яковлевым. Сюда попал и Емельян Пугачев; на это темное дело ему очень не хотелось ехать, но откупиться от похода бедному казаку было нечем.

Расправа с беглыми на Ветке была на этот раз очень жестокая: раскольничьи скиты и селения, по приказу генерала Маслова, были расхищены, преданы огню, многие беглецы переловлены, угнаны на поселение в Сибирь.

Емельян Пугачев пытливо присматривался к беглецам — этим вольнолюбивым людям, раздумывал о причинах их бегства из России, узнавал тайные тропы за рубеж, на Ветку: авось, когда-нибудь эти запретные пути ему пригодятся.

А пока что он снова возвратился к своему семейству и, живя в бедности, стал заниматься хлебопашеством.

* * *

Бродяжническая жизнь Емельяна Пугачева продолжалась.

В те времена вся Русь кишела беглецами, бродягами. Бежали работные люди от непосильного труда, бежали солдаты от военной службы, длившейся тридцать пять лет, бежали закоренелые каторжники или невинно осужденные, которым грозил кнут, колесование, смерть; бежали купеческие дети, прокутив отцовские или чужие деньги, даже бежали купцы, избавляясь от долговой ямы, тюрьмы, позора; бежал разный люд и сброд, а главное — массами скрывались от своих тиранов-бар крепостные крестьяне.

* * *

Таким бродягой стал и бедный семейный казак Емельян Пугачев. Он лелеял малую мысль — найти притык себе и семейству где-нибудь на вольной земле среди таких же, как он, вольнолюбивых людей, растоптанных жизнью на родине.

* * *

Бродяжья фантазия, лукавая сметка и зовы жизни стали бросать Пугачева туда и сюда. Прошло порядочно времени.

И вот мы снова встречаем его в стародубском раскольничьем скиту у старца Василия. Пугачев признался старцу, что он беглый казак.

— И скажи ты мне, бога для, старец праведный, где бы мне голову приклонить да пожить по тихости. У меня на Дону жена с малыми ребятами.

Угощая странника редькой с квасом, старец сказал:

— А прямой тебе путь, милый мой, в Польшу. Здесь проходит всяких беглых множество, а там они бегут на Ветку, в раскольничьи разоренные скиты. Прожив там малое время, они придут на Добрянский форпост и скажут: «Мы раскольники, выходцы из Польши». А как обнародован указ, данный еще блаженныя памяти

государем Петром Третьим, и по сему указу велено польских выходцев селить кто куда похощет, то и дадут тебе билет на жительство в любое место, кое тебе глянется. Вот застава с нашей местности перейдет подале, я тебя, чадо, выведу.

Вскоре, следуя советам последнего, Пугачев попал на Ветку, затем на Добрянский форпост. Там встретил много беглых, которые по чумному времени выдержали карантин. Беглые научали Пугачева:

— Ты показывай на форпосте, что, мол, в Польше родился и желаешь подаваться на Русь. А ежели скажешь, что родина твоя — Дон, привязку сделают.

Пугачев чрез два дня так и поступил. На вопрос майора Мельникова: «Какой ты человек и как тебя звать-величать?» — он, не тая своего имени, ответил: «Я польский уроженец, зовусь Емельян, Иванов сын, Пугачев».

Он был записан в книгу. Лекарь-старик раздеваться не велел, только заставил три раза перейти через огонь, посмотрел ему в глаза, сказал:

— Опасной болезни нет в тебе, по здоровью не сумнителен.

Просидев шесть недель в карантине, они вдвоем с солдатом Логачевым получили от майора Мельникова паспорт для свободного прохода к месту избранного ими жительства на реке Иргиз, в дворцовую Малыковскую волость.

За время пребывания в карантине Пугачев часто хаживал к добрянским купцам-раскольникам Кожевникову и Крылову. Он даже помогал Кожевникову строить баню и толково исполнял торговые поручения. Видя в Пугачеве смекалистого, с сильной волей человека, Кожевников предлагал ему заняться в Добрянском форпосте торговлей, давал на это денег.

— Благодарствую, — ответил Пугачев, — займовался я и торговым рукомеслом, на Каму с дружком донским казаком ездил, в Котловку село, холсты да деготь скупали с ним, суденышко свое огоревали. Да ни хрена не вышло. Купчишки в Царицыне, дай им бог здоровья, пообманули нас, ну мы с огорченьица кое пропили, кое так прахом пошло. Нет, отец, тяга к торговле не живет во мне...

— Воля твоя, — обидчиво сказал старик Кожевников. — Потчевать можно, неволить грех... Тебе бы, Емельян, атаманом быть. Удали в тебе много, токмо какой-то нескладной ты, непоседливый... Слоняешься, как Каин.

— Я атаманствовать непрочь... Ведь я на турецкой войне — хорунжий. К какому ж войску ты меня в атаманы метишь?

— Про яицких казаков слыхал? Перетырка там идет.

— Слыхал, слыхал... Яицкие казаки нам шабры, соседи.

Тем разговор и кончился.

Получив паспорт, Пугачев пошел к Кожевникову попросить в путь-дорогу милостыню. Тот подал ему рубль да большой хлеб и сказал:

— Кланяйся отцу Филарету, старцу скитскому. Меня, Кожевникова, на Иргизе всякая собака знает. Да, слышь, посовещайся-ка с Филаретом-то про Яик. Он башка-а-а.

Ш и ш к о в В.Я. Емельян Пугачев. Мн., 1984. Кн. 1. С. 235—236, 484—486.

ПАШПАРТ ЕМЯЛЬЯНА ПУГАЧОВА

По указу ея Величества государыни императрицы Екатерины Алексеевны, самодержицы Всероссийской, и прочая, и прочая, и прочая объявитель сего, вышедший из Польши и явившийся собою на Добрянском форпосте веры раскольнической Емельян Иванов сын Пугачев, по желанию ево для житья определен в Казанскую губернию в Симбирскую провинцию к реке Иргизу, которому по тракту чинить свободный пропуск: оскорблений, налогов и притеснений не чинить и давать квартиры по указам.

А по прибытии ему явиться с сим паспортом в Казанской губернии в Симбирской провинциальной канцелярии, тако ж следуя и в протчих провинциальных и городовых канцеляриях являться. Праздно же оному нигде не жить и никому не держать, кроме законной нужды.

Оной же Пугачев при Добрянском форпосте указанный карантин выдержал, в котором находился здоров, и от опасной болезни — по свидетельству лекарскому — явился несумнительным.

А приметами оными: волосы на голове темно-русые, усы и борода — черные с сединой,

от золотухи на левом виске шрам... рост двух аршин с половиной, от роду — 40 лет. При оном, окромя обыкновенного одеяния и обуви, никаких вещей не имеется.

В верность чего дан сей от главного Добрянского форпостного правления за подписанием руки и с приложением печати оной.

В благополучном по чуме месте 1772 года августа 12 дня.

Майор Мельников.

Пограничный лекарь Андрей Томашевский.

При исправлении письменных дел каптенармус Никифор Базанов.

Падрыхтаваў М.З.Башлакоў.

Войны. Набегі. Спусташэнні

(хроніка падзей у датах і асобах)

1492—1494 — Першая вайна Маскоўскай дзяржавы з Вялікім княствам Літоўскім.

1500—1503 — Другая вайна Маскоўскай дзяржавы з Вялікім княствам Літоўскім.

1500 — Заняцце войскамі Івана Грознага г. Гомеля.

1503, 4 сакавіка — У выніку перамір'я паміж Вялікім княствам Літоўскім і Вялікім княствам Маскоўскім да Масквы адышло 29 гарадоў і 70 валасцей, у тым ліку і г. Гомель.

1507—1508 — Трэцяя вайна Маскоўскай дзяржавы з Вялікім княствам Літоўскім.

1512—1522 — Чацвёртая вайна Маскоўскай дзяржавы з Вялікім княствам Літоўскім.

1529, 1532 — Паходы літоўскіх войскаў на Гомельскую воласць.

1535, лета — Войскі гетмана Вялікага княства Літоўскага Юрыя Радзівіла вызвалілі г. Гомель.

1534—1537 — Пятая вайна Маскоўскай дзяржавы з Вялікім княствам Літоўскім.

1576 — Захоп рускімі войскамі г. Гомеля. Вяртанне яго ў склад Вялікага княства Літоўскага.

1609—1619 — Вайна Рэчы Паспалітай з Расіяй (Смаленская вайна).

1632—1634 — Вайна Расіі з Рэччу Паспалітай.

1633 — Аблога і штурм г. Гомеля ўкраінскімі казакамі.

1648, лета — аблога г. Гомеля ўкраінскімі казакамі.

1649 — Захоп г. Гомеля казакамі палкоўніка М.Нябабы. Частка насельніцтва была выразана.

1649, чэрвень — Войска на чале з гетманам Янушам Радзівілам вызваліла г. Гомель.

1651, двойчы — Аблога казацкім войскам г. Гомеля.

1654—1667 — Вайна Расіі з Рэччу Паспалітай.

1654, май—чэрвень — Аблога і захоп казацкім войскам г. Гомеля на чале з наказным гетманам І.Н.Залатарэнкам.

1661, красавік — Антырускае паўстанне ў г. Гомелі. Захоп г. Гомеля Д.Мурашкам.

1684 — Паход казакаў на Гомельскую воласць. Далучэнне сялян гомельскіх сёл да казакаў.

1686, 16 мая — Падпісанне мірнага дагавора («Вечнага міра») паміж Расіяй і Рэччу Паспалітай. Гомель з ваколіцамі ў складзе Рэчы Паспалітай.

1700—1721 — Паўночная вайна. Вайна Швецыі з Расіяй і Рэччу Паспалітай. Пад час вайны Беларусь панесла вялікія страты: загінула шмат людзей, многія населеныя пункты былі спалены, разбураны ці разрабаваны.

1735 — Першае выгнанне старавераў расійскімі войскамі з Гомельскага старостава. Больш за 13 тысяч так званых раскольнікаў былі выгнаны ў Сібір.

1764 — Другое выгнанне старавераў з Гомельскага староства. Расійскія войскі выгналі ў Сібір 20 тысяч раскольнікаў.

* * *

ЗАЛАТАРЭНКА Васіль Нічыпаравіч (?—1663), нежынскі палкоўнік (з 1658). Удзельнік руска-польскай вайны 1654—1667 на Беларусі. Летам 1654 атрад В.Н.Залатарэнкі ў складзе казацкага войска пад камандаваннем яго брата І.Н.Залатарэнкі ўдзельнічаў у захопе г. Гомеля і іншых гарадоў Беларусі. Загінуў у барацьбе за гетманскую ўладу.

ЗАЛАТАРЭНКА Іван Нічыпаравіч (?—1655), нежынскі палкоўнік. Наказны гетман украінскага казацкага войска на Беларусі (з 1654) у руска-

польскую вайну. Па загаду Багдана Хмяльніцкага з мая 1654 узначальваў Нежынскі, Чарнігаўскі і Старадубскі палкі (каля 20 тысяч казакаў). Падпарадкоўваўся рускаму камандаванню і наступаў на Беларусь. Заняў Гомель, Рэчыцу, Горваль, Стрэшын, Жлобін, Рагачоў, Чачэрск, Прапойск і іншыя гарады. Загінуў пры штурме крэпасці Стары Быхаў.

МУРАШКА Дзяніс (? – пасля 1671). Узначальваў атрад беларускіх сялян у руска-польскую вайну 1654 – 1667. Арганізаваны ім атрад дзейнічаў разам з казакамі І.Нячая ў ваколіцах Мінска, Ігумена, паліў шляхецкія маёнткі. У 1658 перайшоў на бок Рэчы Паспалітай і змагаўся супраць рускіх войскаў. У 1661 захапіў Гомель і больш дзесяці гадоў кіраваў горадам і ваколіцамі, робячы адсюль набегі на памежныя рускія ўладанні (Старадуб, Сеўск, Ноўгарад-Северскі і інш.).

НЯБАБА Марцін (? – 1651), чарнігаўскі палкоўнік (з 1649), кіраўнік казацкіх атрадаў на Беларусі. У маі 1648 узначаліў сялянскае паўстанне на Чарнігаўшчыне. Кіраваў палком у бітвах пад Піляўцамі, Замосцем, Зборавам. Вясной 1649 (у Велікодную суботу) з 2500 казакамі і гомельскімі сялянамі, што далучыліся да яго, захапіў Гомель. Частка насельніцтва (палякі і яўрэі) была выразана. Аднак у хуткім часе вымушаны быў Гомель пакінуць пад націскам войскаў гетмана літоўскага Януша Радзівіла. Летам 1651 узначаліў 15 тысяч казакаў чарнігаўскага і нежынскага палкоў, што былі пасланы Багданам Хмяльніцкім да Лоеўскіх перапраў, каб не дапусціць войска Януша Радзівіла на Украіну. Казакі пацярпелі паражэнне пад Лоевам. М.Нябаба загінуў у баі.

НЯЧАЙ Іван (? – каля 1672) – казацкі палкоўнік, брат славутага ўкраінскага палкоўніка, паплечніка Багдана Хмяльніцкага Данілы Нячая. Быў зяцем гетмана Б.Хмяльніцкага. Удзельнічаў у руска-польскай вайне 1654 – 1667. Пасля смерці І.Залатарэнкі ўзначаліў казацкае войска на Беларусі (з 1655). Рэзідэнцыю меў пераважна ў Чавусах. Меў тытул «палкоўніка Гомельскага». У 1658 перайшоў на бок Рэчы Паспалітай. У 1669 быў разгромлены ў баях пад Магілёвам і Мсціславам, арыштаваны і высланы ў Табольск. Пасля вайны быў вызвалены і служыў у казацкім войску (з 1667).

ПАЦ Міхал Казімір (1624 – 1682) – вялікі гетман літоўскі (з 1667), ваявода віленскі. Вызначыўся пад час кампаніі Януша Радзівіла супраць казакаў. У чэрвені 1649 прымаў удзел у вызваленні Гомеля.

РАДЗІВІЛ Юрый (1480 – 1541) – сын Мікалая Старога. Падчашы літоўскі (1510 – 1516), ваявода кіеўскі (1511 – 1515), гетман надворны (з 1521), вялікі гетман літоўскі (з 1531). Ваяваў з крымскімі татарамі і Маскоўскай дзяржавай. Перамог у 30 бітвах. Войскі гетмана Ю.Радзівіла вызвалілі Гомель летам 1535 ад рускіх войскаў.

РАДЗІВІЛ Януш (1612 – 1655) – сын Крыштафа Радзівіла. Вялікі гетман літоўскі (з 1654). Вучыўся ў Слуцкай гімназіі, а таксама за мяжой. Прымаў удзел у вайне Рэчы Паспалітай з Расіяй (Смаленскай вайне) і ў вайне Расіі з Рэччу Паспалітай 1632 – 1634. Вызначыўся ваенным талентам. У чэрвені 1649 вызваліў Гомель ад казакаў М.Нябабы. У ліпені 1649 разграміў пад Лоевам 15-тысячнае войска палкоўніка М.Крычэўскага, у 1651 – войска палкоўніка М.Нябабы і заняў Кіеў.

Падрыхтаваў М.З.Башлакоў.

У СКЛАДЗЕ РАСІЙСКАЙ ІМПЕРЫІ

Ва ўмовах палітычнага крызісу Рэчы Паспалітай, пад кіраўніцтвам магілёўскага архіепіскапа Георгія Каніскага пачынаецца рух праваслаўнай беларускай шляхты з патрабаваннем права займаць ніжэйшыя пасады, права выбара ў Сойм. Але Сойм з гэтымі пажаданнямі праваслаўных, падтрыманых рускім паслом, не пагадзіўся. Тады для іх падтрымкі ў Польшчу ўводзяцца расійскія войскі. Горад Радом, дзе засядаў Сойм, быў абкружаны войскамі, былі праведзены арышты сярод праціўнікаў Расіі. Пасля гэтага Сойм быў вымушаны зацвердзіць акт свабоднага веравызнання грэчаскай веры і прызнання палітычных і грамадскіх правоў за яе прадстаўнікамі.

У адказ на спробы ўмяшання Расіі ў справы дзяржавы патрыятычна настроеныя колы Польшчы ўтварылі ў мястэчку Бар Падольскай губерні ў 1768 г. канфедэрацыю на чале з Адамам Красінскім. Яны патрабавалі адмены пастаноў 1766 г. Але нечакана для сябе яны сутыкнуліся з паўстаннем украінскіх сялян і казакаў, якія залілі крывёй усю Украіну. Злосць была ўзаемнай. Нянавісць канфедэратаў скіравалася на караля, і яны аб'явілі яго скінутым. Для падтрымкі парадку ў Польшчу былі ўведзены рускія войскі.

Граф П.А.Румянцаў.

У 1772 г. Кацярына II выдала маніфест, які зацвердзіў далучэнне ўсходніх зямель да Расіі. Беручы край пад сваю «царскую руку», яна пісала: «Между 1 и 7 числом наступающего сентября месяца взять в действительное наше владение все под российский скипетр назначенные места и земли и расположить в них на период определенный для того войска таким образом, чтоб в них порядок и тишина внутреннее совершенным извне обеспечением невредимо сохранены, так и должное к новой власти повиновение вкоренено и обнодеженно быть могли». (Указ Кацярыны II ад 16 жніўня 1772 г.)

Адначасова са з'яўленнем рускай адміністрацыі пагоршыўся стан сялянства. Моцная ўлада пачала павялічваць сялянскія павіннасці і душыць усялякае незадавальненне з іх боку. Абвясціўшы беларусаў часткай рускага народа і на падставе барацьбы з «польским влиянием» царскі ўрад праводзіў палітыку выключэння з ужывання беларускай мовы. Таму «...стаўшы мовай сялянства, якое ўжо не мела сваёй інтэлігенцыі, мова беларуская пачала памалу марнець і траціць сваю даўнюю гладкасць і багацце», — пісаў аб гэтым вядомы гісторык В.Ю.Ластоўскі. (Ластоўскі В.Ю. Кароткая гісторыя Беларусі. Вільня, 1920. С. 100.)

У краі адбылося штучнае размежаванне на беларускую мову і культуру ў вёсках і з'яўленне цэнтраў рускай культуры ў гарадах і мястэчках, дзе знаходзілася рускае чыноўніцтва і кіраўніцтва паветам.

Важным мерапрыемствам новай улады стала фарміраванне тэрытарыяльна-адміністрацыйнай структуры Магілёўскай губерні. Па царскім указе ад 1772 г. пачалася падрыхтоўчая работа па падзелу губерні на 12 паветаў. Але ажыццявіць гэты праект у губерні было даволі складана. Справа ў тым, што мястэчка Гомель, якое лічылася да 1777 г. павятовым цэнтрам Рагачоўскай правінцыі, было падаравана ва ўласнае карыстанне фельдмаршалу П.А.Румянцаву. Акрамя таго, у губерні не хапала яшчэ двух гарадоў, якія маглі б выконваць ролю павятовых. Выхад знайшлі ў тым, што было вырашана будаваць тры новыя гарады: Клімавічы, Бабінавічы і Беліцу. Будаўніцтва г. Беліца значна паўплывала на жыццё краю, разбудзіла яго патрыярхальную цішыню і спрыяла развіццю гаспадаркі. У 1781 г. павятовыя гарады Магілёўскага намесніцтва атрымалі гербы. Сярод іх была і Беліца. Ва ўказе пісалася: «Высочайше утвержден 16 августа 1781 года городу Белицку Могилевского наместничества. В верхней части щита, часть герба Могилевского: в золотом поле, половина Российского герба. В нижнем — лежащая спокойно рысь, в голубом поле: ибо таковых зверей в окрестностях сего города весьма много».

Частку насельніцтва горада склалі перасяленцы-стараверы. Магчымасць перайсці ў мяшчанства стварала для іх умовы займацца агародніцтвам, адыходным промыслам, гандлем, рамяством. Даволі нязначную частку жыхароў склалі рускія чыноўнікі, святары, вайскоўцы і члены іх сямей. У канцы XVIII ст. у горадзе пражывала 817 праваслаўных і 762 яўрэі. Да яго былі прыпісаны і 34 двараніны, 7 чыноўнікаў, 37 ваеннаслужачых, 9 купцоў. Такім чынам, у пачатку XIX ст. Беліца атрымала ўсе рысы павятовага горада

і ператварылася ў значны рамесна-гандлёвы цэнтр.

Цяжкае становішча ў гаспадарцы не дазволіла завяршыць будаўніцтва горада Беліца. Калі на будаўніцтва мястэчка Гомель яго ўладальнікі трацілі грошы, атрыманыя ад прыгонных сялян, то дзяржаўная маёмасць павятовага цэнтра заставалася ў вельмі цяжкім стане. Генерал-губернатар Хаванскі ў 1833 г. просіць аб пераносе цэнтра павета ў мястэчка Гомель і, абгрунтоўваючы гэту просьбу, піша: «...в городе Белица казенная принадлежность составляет 1 каменный провиантский магазин, из земских повинностей деревянная почтовая станция и гостиница, из коих последняя приходит уже в ветхость, присутственные места и острог помещаются в обывательских домах... самый городок не имеет у себя ни торгов, ни ярмарок, жители оного одни занимаются хлебопашеством, другие снискивают себе пропитание и заработок в отдаленных местах». (Расійскі дзяржаўны гістарычны архіў. Ф. 7384. Воп. 1. Спр. 537. Л. 294, 296.)

Але просьба засталася без увагі. І толькі тады, калі гаспадаром мястэчка Гомель стаў І.Ф.Паскевіч, было прынята станоўчае рашэнне. У 1851 г. магілёўскаму землямеру Амістонаву даецца загад аб складанні адзінага плана Беліцы і Гомеля. У 1852 г. выходзіць указ аб прызначэнні Гомеля павятовым горадам, а Беліцы — яго прадмесцем. Гомелю быў перададзены і герб, які раней належаў Беліцы. Адначасова адбылося і перайменаванне павета ў Гомельскі.

Далучэнне беларускіх зямель да Расіі патрабавала ад яе правядзення выверанай унутранай палітыкі. Нягледзячы на адзіны лёс, розныя раёны Рэчы Паспалітай захоўвалі свае асаблівасці. Раёны заходняй і цэнтральнай часткі Беларусі былі гістарычна звязаны з Наваградкам, Полацкам і Вільняй. Іх шляхта і буйныя магнаты імкнуліся да Польшчы. Зусім іншае становішча было на ўсходзе дзяржавы. Віцебская і Магілёўская губерні ў часы шматлікіх войнаў XVI—XVII ст. страцілі вялікую колькасць карэннага насельніцтва і былі заселены выхадцамі з Рускай дзяржавы. Не былі для іх нечаканасцю і прыгонніцкія парадкі. Перадача зямель усходняй Беларусі рускім памешчыкам яшчэ больш умацавала ў краі прарускія настроі. Да таго ж шляхецкія вольнасці былі перашкодай да аб'яднання ў барацьбе за свабоду. Ды і самой такой ідэі сярод народаў розных рэлігійных канфесій, розных па паходжанні, розных па інтарэсах не магло існаваць. Калі дадаць да гэтага амаль поўную адсутнасць беларускай, нават апалячанай інтэлігенцыі на ўсходзе з яе ідэямі барацьбы за незалежнасць, культуру і, наогул, за Радзіму, то становіцца зразумелым, чаму паўстанні 1794, 1830, 1863 гадоў не атрымалі ва ўсходніх раёнах падтрымкі.

Палітыка рускага царызму ва ўсходніх беларускіх губернях набыла ў пачатку XIX ст. русіфікацыйны характар. Поўнымі гаспадарамі зямель сталі рускія памешчыкі; першымі раёнамі, дзе было адменена дзеянне Літоўскага Статута ў 1831 г., былі тыя ж губерні. Адсюль пачалася барацьба з уніятамі праз закрыццё іх цэркваў.

Новыя гаспадары нанеслі за гады панавання гаспадарцы краю вялізныя страты «...бо з'явіўся велікарускі памешчык, выпадковы чалавек у краі, які выпадкова атрымаў маёнтак як узнагароду за службу або купіў яго па нізкай цане. Такі памешчык наязджаў у маёнтак, наспех яго эксплуатаваў, высякаў спрадвечныя лясы, закладваў і перазакладваў і пры зручным выпадку прадаваў ці проста кідаў маёнтак крэдыторам. Гэта — памешчык-чыноўнік, які не расставаўся са службай у сталіцы, а зрэдку і ў мясцовым цэнтры, не меў ні сродкаў, ні жадання падтрымліваць сельскагаспадарчую

культуру. Такім, амаль без выключэння, быў велікарускі памешчык на Беларусі, што павінен быў скласці процівагу польскай культуры». (Доўнар-Запольскі М.В. Гісторыя Беларусі. Мн., 1994. С. 283.)

Вырашыўшы задачу далучэння беларускіх зямель да Расійскай імперыі, урад пачаў праводзіць у краі неабходныя рэформы. Каланізацыя новых зямель была немагчыма без пракладкі зручных шляхоў зносін. Таму па ініцыятыве графа З.Р.Чарнышова пачынаецца пракладка і ўдасканаленне дарог.

Адначасова з будаўніцтвам шляхоў урад вывучае магчымасць перавозак гаспадарчых грузаў па рэках. Дняпроўскія парогі перашкаджалі суднаходству па рацэ Днепр, але на сярэднім цячэнні Дняпро і Сож мелі ўсе ўмовы для гаспадарчага іх выкарыстання. Была зроблена спроба пачаць суднаходства па рацэ Іпуць. Пры Кацярыне II на раку была «...снаряжена особая комиссия для очистки её от повалившегося леса. В 30—40 гг. были попытки сплава леса и постройки барок. Но судоходству мешала Добрушская плотина и рыбные затоны». (Географический статистич. словарь. Ред. Семенов П.П. М., 1865. С. 345.) Таму галоўнай рачной артэрыяй краю заставаўся Сож.

У пачатку XIX ст. апісанне жыцця Беліцкага павета зрабіў Еўдакім Зяблоўскі. Яно цікава ў тым плане, што дапамагае зрабіць параўнанне змен, якія адбыліся ў краі на працягу першых дзесяцігоддзяў новай улады. «Белица, или Новая Белица на левой стороне Днепра (Сожа) при устьи Ипути с пристанью; расстояние от Москвы 719 1/2, от Санкт-Петербурга 1043 1/2, а от губернского города 197 1/2 вёрст. Городом учинена при открытии наместничества из села (Ст. Белица.— Авт.). Между жителями есть евреи. Повет сей простирается на полдень до Черниговской губернии; с Восточной стороны также примыкает к сей губернии, а запад к Минской. По середине его протекает река Сож, принимающий здесь Беседь, Ипуть, Утоть и Терюху с левой, Узу с правой, а западные пределы орошает Днепр. К нему причислены следующие местечки: Старая Белица, приписной город; Гомель — местечко на правом берегу Сожа с земельным укреплением. Имеет 3 греческие и 1 украинскую церковь и духовное училище. В нем бывает 2 годовые ярмарки, и жители здесь нарочито зажиточны. Монастыри-пустоши: Лаврентьев, Иосафова, Терлова. Заводы: 1 железный и 2 стекольных и 1 парусная фабрика». (Зябловский Е. Землеописание Российской империи для всех сословий. СПб., 1810. Ч. 6. С. 111.)

Але далучэнне беларускіх зямель да Расіі прывяло да карэннай ломкі жыцця насельніцтва. Кіраўніцтва дзяржавы пачало ўводзіць у краі прыгонніцкія парадкі. На зямлі Беліцкага павета з'явіліся ўладанні рускіх памешчыкаў. Адным з буйнейшых землеўладальнікаў павета стаў П.А.Румянцаў.

Усталяванне новых умоў жыцця, прыгонніцкіх парадкаў мела ў краі свае асаблівасці. Ішло збядненне сялян, аб чым сведчаць дакументы: «Крестьяне большей частью в течение восьми месяцев года находятся на продовольствии помещиков, которые отпускают на каждую душу мужского и женского пола зрелого общества по 2 чарца, а малолетним по 1 чарцу муки в неделю. Обыкновенно пища зажиточных людей: кислый хлеб из муки, часто смешанной с ячменем, овсом и гречихой, борщ со свининой, бараниной или салом, картофель, солонина, молоко, горох и пр. Пища же бедных состоит из пресного хлеба, спеченного наскоро из муки, из картофеля и болтушки из того или другого без всякой заправы, нередко даже и без соли». (Военно-статистический обзор Российской империи. СПб., 1848. Т. 8. С. 39.)

Прыгонніцкая сістэма гаспадаркі, якая трымалася на прымітыўных пры-

ладах працы, прыгонная залежнасць чалавека прынеслі ў край голад і галечу. На працягу ўсяго XIX ст. галоўным пытаннем заставалася пытанне аб зямлі, як адзіным сродку дабрабыту гаспадароў. Амаль ва ўсіх афіцыйных справаздачах уздымалася пытанне аб яе выкарыстанні.

Насельніцтва слабод Беліцкага павета да далучэння да Расіі карысталася свабодамі і амаль не ведала прыгоннага права. Таму царыца і больш прадбачлівыя ўрадавыя чыноўнікі не маглі рэзка іх абмежаваць. У краі захавалася частка ранейшых правоў і асабістых свабод. Былі пацверджаны правы беларускіх землеўладальнікаў. Захавалі частку сваіх правоў мяшчане і шляхта. Шляхта, якая раней была незалежнай, а потым была перададзена рускім памешчыкам, захавала права выбара месца жыхарства. Яна з дазволу гаспадара магла перасяляцца ў іншыя вёскі ці фальваркі. Аналіз дакументаў канца XVIII — пачатку XIX ст. паказвае вялікую міграцыю жыхароў вёсак. Гэта неяк стрымлівала незадаволенасць шляхты.

Культуру гаспадарання ў Беліцкім павеце вырашыў арганізаваць граф Мікалай Пятровіч Румянцаў, якому належалі ў павеце амаль усе вёскі. Будучы канцлер Расіі пачаў укараняць у сваіх маёнтках новую сістэму вотчыннай гаспадаркі. Усе свае вёскі ён падпарадкаваў фальваркам. Гэта дапамагло ў кіраванні і спецыялізацыі гаспадаркі. У фальварку ўсе сяляне былі падзелены на прыгонных і цяглых. Прыгонныя сяляне выкарыстоўваліся на работах па перапрацоўцы сельскагаспадарчай сыравіны і ў рамеснай вытворчасці на прадпрыемствах фальваркаў.

Так, у вёсцы Студзёная Вада аднавіў сваю дзейнасць шкляны завод. У 1809 г. завод меў 32 горны для плаўкі шкла. На заводзе працавалі 72 чалавекі, у тым ліку 14 наёмных і 58 прыгонных сялян. На заводзе выраблена рознага посуду 150 тысяч штук.

Для задавальнення патрэб у цэгле граф арганізаваў дзейнасць цагельных заводаў у в. Якубоўка, Каранёўскай і Вылеўскай эканоміях і ў мястэчку Гомель. У вёсцы Дзікалаўка наладжана выплаўка чугуна з балотнай руды. «...Для приращивания экономических доходов построена в м. Гомель полотняная фабрика. Ткачество производится на 31 станке. В 1828 году выделано: пестряды 10 кусков, полотна на манер голландского 110 кусков, мухояру 15 кусков. Число людей: мастер — 1, мастеровых из крестьян 42 человека». (Часопіс «Мануфактура и торговля». 1828. С. 138.)

Мікалай Пятровіч Румянцаў робіць спробу павысіць даходнасць зямлі. Ён клапоціцца аб прысылцы з-за мяжы высакасортнага насення, авечак іспанскай пароды, разбівае ў эканоміях сады. Для стварэння ўзорнай гаспадаркі запрашае нямецкіх каланістаў і выдзяляе ім зямлю для «экономических полей» каля вёскі Валатава.

Праведзеныя рэформы далі станоўчыя вынікі. Значна павялічыліся даходы фальваркаў. Граф выкарыстоўваў атрыманыя сродкі на будаўніцтва ў сваім мястэчку, на адукацыю, медыцыну, мецэнацтва.

Пасля яго смерці ў 1826 г. маёнтак пачынае прыходзіць у заняпад. Брат Румянцава, Сяргей Пятровіч, які стаў гаспадаром маёнтка, залажыў яго ў дзяржаўны банк. Сядзібны банк быў прададзены фельдмаршалу І.Ф.Паскевічу. Праз некалькі гадоў апошні стаў гаспадаром і фальваркаў, перададзеных яму за заслугі перад Расіяй царом Мікалаем І.

Спробы ўрада і асобных прадстаўнікоў пануючых колаў, накіраваныя на развіццё гаспадаркі, далі месцамі станоўчыя вынікі. Але, тым не менш, прамысловасць прыходзіла ў заняпад.

Аб гэтым нам расказваюць дакументы і справаздачы:

«Промышленность в руках евреев.

Дрова, смола и деготь — почти единственный промысел, и то очень часто только как особенное одолжение экономике, и тогда с условием сбыта только в самой экономии, конечно, поставляемым с целью удержания крестьян от разорительного посещения местечек, но иногда по ограниченности платы обращающем эту промышленность просто в работу. Вину такого безжизненного, убийственного состояния крестьян, помещики, которым они составляют $^{2}/_{3}$ всего населения губернии, прежде всего должно приписать самим владельцам, не исполняющим своего призвания». (З рапарта старэйшага саветніка Бюргера Міністру унутраных спраў аб стане гаспадаркі Магілёўскай губерні ад 14 жніўня 1852 г.)

Тэму заняпада гаспадаркі працягвае справаздача, змешчаная ў «Ваенна-статыстычным аглядзе Расійскай імперыі»: «Здесь мельницы, по большей части дурного устройства, лесопилен мало, отчего доски распиливаются ручными пилами или колются топорами, отчего теряется время и истребляется много леса. Судоходство по рекам совершенно ничтожно, хотя оно могло бы принести чрезвычайную пользу, особенно при частых неурожаях, когда без подвоза хлеба по рекам Днепр и Сож голод был бы еще ощутительнее и пагубнее». (Военно-статистический обзор Российской империи. СПб., 1848. Т. 8. С. 11.)

Да гэтага трэба дадаць, што толькі ў 1823 г. на рацэ Дняпро з'явіўся першы параход. У 1835 г. па рэках плавалі 2 параходы і ўзнікла першая рачная кампанія. У 1861 г. па Сажы прайшло 276 суднаў і 236 плытоў лесу. Было пабудавана дзевяць прыстаней.

У 1850 г. праз павет была пракладзена шаша Пецярбург — Кіеў. Будаўніцтва было вельмі дарагое, па 12 227 рублёў у разліку на адну вярсту. Шаша прайшла ў баку ад шляху, пракладзенага раней, і патрабавала дадатковых затрат. На будаўніцтве выкарыстоўвалася праца залежных сялян. Яны засыпалі балоты, будавалі насыпы і масты. Пасля будаўніцтва шашы працягваў сваё існаванне і ранейшы Кацярынінскі шлях. Але ён змяніў сваё прызначэнне. Яго сталі выкарыстоўваць для прагону жывёлы з паўднёвых губерняў Расіі.

М.М.Халюшкоў.

Ланкастэрскія школы на Гомельшчыне

ЛАНКАСТЭРСКІЯ школы — пачатковыя школы ўзаемнага навучання ўзніклі ў канцы XVIII — 1-й палавіне XIX ст. Яны працавалі па сістэме англійскага педагога Дж.Ланкастэра (1771 — 1838), якая прадугледжвала навучанне дзяцей і дарослых больш падрыхтаванымі вучнямі пад кіраўніцтвам настаўніка. Замест падручнікаў выкарыстоўвалі разнастайны дыдактычны матэрыял. Вучні хутка засвойвалі навыкі чытання, пісьма і лічэння, але не атрымлівалі грунтоўнай сістэмы ведаў.

Першая ланкастэрская школа ў Беларусі і Расійскай імперыі пачала працаваць у Гомелі ў маёнтку графа М.П.Румянцава. Навучанне вёў англійскі педагог Джэймс Артур Герд, які прыехаў у Гомель летам 1817 г. Усе вучні былі падзелены на пяць аддзяленняў па прафесіях (кавалі, калёснікі, краўцы, сталяры, шаўцы) і займаліся ў доме графа М.П.Румянцава. Адначасова вялося будаўніцтва школы, якая была адкрыта 8 лістапада 1819 г. Школа была пабудавана па праекце Джона Кларка і мела галоўны корпус і дапаможныя будынкі. Школа праіснавала нядоўга. Пасля смерці графа яна была зачынена. Акрамя школы ў г. Гомелі былі адкрыты ланкастэрскія школы ў наступных населеных пунктах Беліцкага павета: Васільеўка, Вуць, Добруш, Карма, Кузьмінічы, Маркавічы, Пакалюбічы, Перарост.

М.З.Башлакоў.

Гісторыя з геаграфіяй: Беліца Старая і Новая

... Калі пры першым падзеле Рэчы Паспалітай усходняя частка Беларусі апынулася пад уладай расійскіх цароў, Гомель 22 ліпеня 1773 г. прызначылі цэнтрам аднайменнага павета Рагачоўскага намесніцтва. Неўзабаве пасля таго, як Гомель з вакольцамі ў 1775 г. быў падараваны Кацярынай II генерал-фельдмаршалу П.А.Румянцаву, было вырашана перанесці месцазнаходжанне павятовых улад. Выбар прыйшоўся на сяло Беліца, амаль што ў дваццаці вярстах на паўночны захад ад Гомеля. Адпаведна і павет з 22 сакавіка 1777 г. пачаў звацца Беліцкім.

Нягледзячы на тое, што беларускае сяло нечакана атрымала статус горада, ніякіх рыс сапраўднага гарадскога аблічча ў ім, вядома ж, не было. Царскі ўказ — адна справа, іншая справа — рэаліі беларускага сялянскага жыцця, якія відавочна супрацьстаялі волі расійскай імператрыцы і мала адпавядалі патрабаванням стварэння прыдатных умоў для размяшчэння павятовай адміністрацыі. Таму, каб прыдаць Беліцы гарадское аблічча, у 1778 г. з'явіўся генеральны план яе забудовы, распрацаваны ў духу архітэктурных ідэй класіцызму. Паводле плана горад павінен быў уяўляць велізарны прамавугольнік 600 на 1000 метраў з 52 аднолькавых жылых кварталаў, абнесеных земляным валам. На плошчы ў цэнтры планавалася будаўніцтва павятовага праўлення, гасцінага двара, праваслаўнага і каталіцкага храмаў. Дзве меншыя плошчы 100 на 200 метраў прызначаліся для будаўніцтва гандлёвых радоў з хлебным і мясным магазінамі і гаўптвахты з саляным магазінам. План вызначаўся строгай сіметрыяй: усе вуліцы павінны былі быць аднолькавай шырыні — 20 метраў. Наступны план, складзены ў 1783—1785 гг., амаль цалкам паўтараў план 1778 года, але з той розніцай, што дадаткова побач з горадам планавалася будаўніцтва цэйхгауза — вясковага склада.

Але зноў царскім планам не пашанцавала. Маштабнае будаўніцтва новага горада так і не пачалося. Можна меркаваць, што на яго ўлады не знайшлі сродкаў, што не вельмі здзіўляе, улічваючы катастрафічны недахоп грошай у дзяржаўнай казне на працягу ўсёй эпохі Кацярыны II, што было выклікана шматлікімі войнамі і раскошай імператарскага двара. З другога боку, даволі хутка выявілася не вельмі зручнае геаграфічнае месцазнаходжанне Беліцы: у далечыні ад асноўных шляхоў зносін і, у першую чаргу — воднага, па рацэ Сож, цэнтральнай транспартнай артэрыі павета.

16 жніўня 1781 г. Беліца як павятовы горад атрымала герб: шчыт з выявай рысі на блакітным ніжнім полі і двухгаловым царскім арлом — на верхнім. І гэта мала што змяніла ў лёсе Беліцы. Яна па-ранейшаму заставалася тыповым беларускім сялом.

Паводле Генеральнага межавання Магілёўскага намесніцтва, якое праводзілася ў 1783—1785 гг., горад Беліца меў толькі 847 дзесяцін забудаванай зямлі. У межах гарадскога выгану мелася 756 дзесяцін лесу, які з 1785 г. атрымаў па трохгадоваму кантракту павятовы прадвадзіцель Ф.О.Фашч.

Таму царскія ўлады сышліся на кампрамісным варыянце — зноў перанесці павятовы цэнтр амаль што на папярэдняе

Сядзібны дом у Старой Беліцы. Канец XVIII — 1-я палова XIX ст.

месца, толькі ўжо не ў Гомель, а на супраць-леглы бераг ракі Сож. Царскімі ўказамі ад 28 сакавіка і 7 кастрычніка 1785 г. Кацярына II пастанавіла купіць за 28 тысяч рублёў срэбрам мясцовасць пад назвай Шчокат з вёскай Сеўрукі (140 рэвізскіх душ і 4594 дзесяцін зямлі) у памешчыкаў Кільчэўскіх і Усціновіча. Новы горад належала называць «по-прежнему Белицы».

Нечакана выявілася, што на купленай зямлі ва ўрочышчы Чонка стаіць стараверскі манастыр. 20 манахаў з 1775 г. арандавалі ў памешчыкаў 100 дзесяцін і плацілі першыя 10 гадоў па 20, наступныя гады — па 40 рублёў у год. Каб захаваць зямлю, яны прасілі Сенат перадаць ім яе ў вечную арэнду. Землеўладкаванне горада выканалі адміністрацыйным шляхам. 10 сакавіка 1791 г. Сенат даручыў магілёўскаму намесніку П.Пасеку перасяліць 302 сялян сяла Прыбыткі і вёскі Дуянаўка на пасад Новай Беліцы і пакінуць 3440 дзесяцін на аброкавым становішчы па просьбе сялян.

Вось так і адбылася складаная гісторыя з паветам, які змяняў то назву, то месца павятовага горада.

Усё вышэйзгаданае — даныя з новай манаграфіі «Генеральнае межаванне на Беларусі» вядомага беларускага гісторыка Яўгена Анішчанкі (Мінск, 1996. С. 44—45). Дзякуючы ёй і з'явілася магчымасць па-новаму прачытаць адну са старонак нашай беларускай гісторыі, старонку, якая па збегу абставін увяла ў зман шматлікіх даследчыкаў.

Пачалася гэтая гістарычная блытаніна яшчэ ў мінулым стагоддзі. У шырока вядомым выданні «Живописная Россия» (1882 г., рэпрынтнае перавыданне: Мінск, 1993 г.) знакаміты даследчык беларуска-літоўскай даўніны Адам Кіркор пазначыў: «Тут же при Гомеле находилось селение Белица, которое в 1777 г. обращено в уездный город; а 1852 г. он оставлен заштатным, а уездным городом назначен Гомель» (С. 427). Далей — болей. Грунтоўны нарыс Л.Вінаградава «Гомель. Его прошлое и настоящее. 1142—1900 гг.» (1900 г., рэпрынтнае перавыданне: Гомель, 1992 г.) адносіць заснаванне Беліцы да 1777 г., а яе назву выводзіць быццам бы ад працякаўшага паблізу ручая Беліца (С. 26—27).

Не пазбеглі памылак і такія вядомыя гісторыкі архітэктуры, як У.Чантурыя і І.Слюнькова. У іх фундаментальных манаграфіях паміж той Беліцай, што была цэнтрам аднайменнага павета з 1777 г., і той, будаўніцтва якой па двух указах Кацярыны II пачалося ў 1785 г., ніякай розніцы не робіцца. Таму і атрымліваецца, напрыклад, атаясамленне планаў забудовы як Беліцы — першапачатковага цэнтра аднайменнага павета, якія так і не былі здзейснены (планы 1778 і 1783—1785 гг.), так і планаў рэальна існаваўшай забудовы Беліцы на левым баку Сажа пач. XIX ст. і 1824 г. (Слюнькова И.Н. Архитектура городов Верхнего Приднепровья XVII — середины XVIII в. Мн., 1992. С. 83, 101—104). Між тым, усё гэта — праект для двух розных населеных пунктаў. У тым, дзе ж знаходзілася Беліца, якая дала назву павету, лёгка пераканацца, зірнуўшы на «Атлас Магілёўскага намесніцтва 1777 г.», змешчаны на старонке 66 той жа кнігі. На ім пазначаны Гомель, ёсць і Беліца, толькі не побач, а на даволі значнай адлегласці на захад, як зусім асобны населены пункт.

Памылковы пункт гледжання, калі матэрыялы, што датычаць адной Беліцы, прыпісваюцца іншай — сучаснаму гарадскому раёну Гомеля, зафіксаваны і ў салідных энцыклапедычных выданнях, напрыклад, у даведніку «Гомель» (выдавецтва «Беларуская энцыклапедыя». Мінск, 1991 г.). Хаця ў адпаведным артыкуле і згадваецца сучаснае сяло Старая Беліца, дзе знаходзілася з 1777 г. адміністрацыя Беліцкага павета, усё роўна, план яе забудовы і герб прыпісваюцца Беліцы на ўзбярэжжы Сажа.

Якія ж высновы можна зрабіць з гэтага гістарычнага дэтэктыва? Сучасная Навабеліца, безумоўна, можа ганарыцца, што яна калісьці была павятовым горадам, якому ў адміністрацыйным сэнсе падпарадкоўваўся і Гомель. Але пры гэтым не трэба забываць і тую вёску, якая дала назву павету, імя — Навабеліцы, герб — Гомелю.

А.Кіштымаў.
Палессе. 1997. № 2. С. 144—146.

Гомельскі павет

Існаваў у 1773—77 у Рагачоўскай правінцыі, у 1852—1919 у Магілёўскай, у 1919—26 у Гомельскай губерні. Утвораны пасля 1-га падзелу Рэчы Паспалітай. 22.7.1773 імператрыца Кацярына II зацвердзіла даклад Сената, паводле якога мястэчка Гомель прызначалася павятовым цэнтрам. 22.3.1777 у сувязі з пераносам цэнтра павета ў мястэчка Беліца (з 1786 у Новай Беліцы) пераўтвораны ў Беліцкі павет. Адноўлены пасля пераносу цэнтра павета з Новай Беліцы зноў у Гомель. Плошча павета 4719,4 кв. вёрст, насельніцтва 224,7 тысяч чалавек (1897). У 1917 у склад павета ўваходзіла 18 валасцей: Веткаўская, Вылеўская, Гомельская, Дзятлавіцкая, Кармянская, Маркавіцкая, Насовіцкая, Пакалюбіцкая, Палеская, Папоўская, Покацкая, Рудзянецкая, Рэчкаўская, Стараюркавіцкая, Стаўбунская, Целяшоўская, Чабатовіцкая, Чырванабудская; гарады Ветка, Новая Беліца; мястэчкі: Антонаўка, Добруш, Карма, Насовічы, Уваравічы, Хальч, Шарсцін. З 26.4.1919 Гомельскі павет у складзе Гомельскай губерні. У 1919 у Гомельскі павет перададзена з Рагачоўскага павета Дудзіцкая воласць, у складзе павета створана Мухаедаўская воласць, у 1922 — Добрушская воласць. У 1923 Папоўская воласць перайменавана ў Ленінскую воласць. 9.5.1923 да Гомельскага павета далучаны Чачэрская воласць і частка Нядойскай воласці Рагачоўскага павета, а частка Чабатовіцкай воласці перададзена ў склад Рагачоўскага павета. Воласці, якія засталіся ў складзе павета, у 1923 узбуйнены, іх налічвалася 9: Веткаўская, Гомельская, Добрушская, Дзятлавіцкая, Насовіцкая, Свяцілавіцкая, Уваравіцкая, Чачэрская і Чырванабудская. Павет скасаваны 8.12.1926, яго тэрыторыя перададзена ў склад Беларускай ССР, дзе была ўключана ў склад Гомельскай акругі.

Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. Мн., 1996. Т. 3. С. 75.

Славуты Кацярынінскі шлях

У 1773 г. пасля далучэння Кацярынай II усходніх беларускіх зямель да Расійскай імперыі па ініцыятыве першага беларускага намесніка генерал-фельдмаршала Захара Рыгоравіча Чарнышова прыступілі да пракладкі шляхоў і пабудовы паштовых станцый. Старыя дарогі не адпавядалі новым умовам: былі вельмі вузкія, звілістыя і не зусім прыгодныя для праезду. Землямеры абазначылі накірункі і шырыню новых шляхоў, якія ў сваю чаргу падзяляліся на паштовыя, губернскія і павятовыя.

Шырыня паштовых шляхоў складала 8 сажняў[1]. Узбоч дарогі былі пракапаны для сцёку вады канавы шырынёй 2 аршыны[2] і глыбінёй 1 аршын. Праз кожныя 700 сажняў былі пастаўлены верставыя слупы, а праз кожныя 7 вёрст цагляныя піраміды, якія абазначалі мілі. На новых дарогах былі пабудаваны паштовыя станцыі, праз рэкі зроблены масты, а праз балоты пракладзены плаціны і гаці. Абапал шляхоў былі пасаджаны бярозы (да 2 тысяч дрэў на кожную вярсту).

Асноўны паштовы шлях спачатку пралёг праз Пскоў — Клясціцы — Полацк — Сянно — Абольцы — Коханава — Шклоў — Магілёў — Рагачоў — Чачэрск — Гомель — Пясочная Буда — Дабранка — Чарнігаў.

У 1782 г. пачалі пракладваць новую дарогу Пецярбург — Кіеў праз Вялікія Лукі — Усвяты — Сураж — Віцебск. У Магілёўскай губерні на гэтым шляху былі пабудаваны дваццаць паштовых станцый, асноўныя з якіх былі Бабінавічы — Орша — Шклоў — Магілёў — Прапойск — Чачэрск — Касцюкоўка — Беліца — Пясочная Буда — Дабранка (першая станцыя Чарнігаўскай губерні).

Праз Беліцкі павет акрамя Пецярбургска-Кіеўскага шляху былі пракладзены яшчэ тры шляхі: Беліца — Лоеў (і далей праз Чарнобыль на Кіеў), Беліца — Навазыбкаў і Навазыбкаў — Дабранка.

У 1850 г. праз Гомельскі павет была пракладзена адна з галоўных магістралей Расійскай імперыі — шаша Пецярбург — Кіеў. Кацярынінскі шлях застаўся збоку, і яго значэнне зменшылася.

Кацярынінскі шлях увайшоў у гісторыю. Колькі слынных людзей праехала гэтым шляхам! І старыя бярозы, што былі пасаджаны тады ўзбоч дарогі, і цяпер яшчэ дзе-нідзе шапочуць, шумяць, нібы апавядаюць нам пра тыя далёкія часы...

М.З.Башлакоў.

[1]Сажань — мера даўжыні (2,134 м).
[2]Аршын — мера даўжыні (0,71 м).

Іх шлях пралёг праз Гомельскі павет

ГЕОРГІЙ КАНІСКІ

Вядомы рэлігійны дзеяч, філосаф, украінскі і беларускі пісьменнік Г.Каніскі (1717—1795) нарадзіўся ў Нежыне Чарнігаўскай губерні. Пасля заканчэння Кіеўскай духоўнай акадэміі (1744) працаваў у акадэміі выкладчыкам. Вучань Ф.Пракаповіча і настаўнік Г.Скаварады. З 1745 г. прафесар філасофіі і паэтыкі. З 1751 г. рэктар акадэміі. У 1755 г. пераехаў у Магілёў, дзе ў 1757 г. заснаваў Магілёўскую духоўную семінарыю. З 1783 г. беларускі архіепіскап.

Аўтар курсаў паэтыкі «Правілы паэтычнага мастацтва», гістарычных запісак пра Магілёўскую епархію, інтэрмедый, вершаў, казанняў, прамоў. Яго творчасць высока ацэньваў А.С.Пушкін (1835). У 1755 г. праязджаў праз Гомельскі павет, калі накіроўваўся ў Магілёў, а таксама прыязджаў у Гомель.

ПАВЕЛ I

Павел I (1754—1801), расійскі імператар (1796—1801), сын Пятра III і Кацярыны II. Праязджаў праз Гомель у 1781 г., калі быў яшчэ цэсарэвічам. 19 лістапада 1781 г. разам са сваёй жонкай Марыяй Фёдараўнай ён начаваў у палацы фельдмаршала П.А.Румянцава-Задунайскага.

ДЖОН КЛАРК

Англійскі архітэктар і будаўнік Дж.Кларк жыў і працаваў у Гомелі ў 1800—1826 гг. Паводле яго праектаў пабудаваны Петрапаўлаўскі сабор (1809—1824), бакавыя флігелі Гомельскага палаца (пазней былі перабудаваны), гандлёвыя рады з вежай (1818, не захаваліся), касцёл (1818—1822, не захаваўся), цэрквы ў вёсках Валатава (1801—1805), Маркавічы (1822) і іншыя помнікі архітэктуры.

ІВАН ІВАНАВІЧ ГРЫГАРОВІЧ

Беларускі святар, гісторык, археограф, мовазнаўца І.І.Грыгаровіч (1792—1852) нарадзіўся ў Прапойску (цяпер Слаўгарад) Магілёўскай губерні. Яго бацька быў праваслаўным святаром у Рагачове, Прапойску і Гомелі.

Пасля заканчэння Магілёўскай духоўнай семінарыі (1811) працаваў выкладчыкам у духоўным вучылішчы ў Магілёве. У 1815 г. паступіў у Пецярбургскую духоўную акадэмію, пасля заканчэння якой (1819) вярнуўся ў Гомель, дзе быў протаірэем у саборы.

У 1829 г. пераведзены ў Віцебск. З 1831 г. жыў і працаваў у Пецярбургу.

Менавіта ў Гомелі падрыхтаваны «Беларуская іерархія» (1824) і зборнік «Беларускі архіў» (1824). Падрыхтаваў і выдаў творы Г.Каніскага (1835). Працаваў над «Слоўнікам беларускіх гаворак», які не паспеў закончыць.

ЗАРЫЯН ЯКАЎЛЕВІЧ ДАЛЕНГА-ХАДАКОЎСКІ

Беларускі, польскі і ўкраінскі археолаг, фальклярыст і этнограф Даленга-Хадакоўскі (сапраўднае імя Адам Чарноцкі, 1784—1825) нарадзіўся ў в. Гайна Мінскага ваяводства (цяпер Лагойскі раён). Пасля заканчэння Слуцкага вучылішча (1801) працаваў хатнім настаўнікам у Мінску, затым адвакатам. Быў гарачым прыхільнікам Напалеона, за што быў арыштаваны і заключаны ў Петрапаўлаўскую крэпасць (1809). Служыў радавым салдатам у рускім войску ў Омску і Бабруйску, адкуль уцёк і хаваўся пад псеўданімам Даленга-Хадакоўскі.

Падарожнічаў па Польшчы, Галіцыі, Палессі. У 1818—1820 гг. даследаваў гарадзішчы ў Полацку, Віцебску, Тураве, каля Брэста, Гомеля і Магілёва.

Аўтар шматлікіх прац, у тым ліку: «Пра славяншчыну да хрысціянства» (1818), «Даследаванні адносна рускай гісторыі» (1819).

ІВАН ІВАНАВІЧ ПУШЧЫН

Дзекабрыст, сябар А.С.Пушкіна І.І.Пушчын (1798—1859) пасля заканчэння Царскасельскага ліцэя (1817) паступіў у гвардзейскую конную артылерыю ў Пецярбургу. Стаў членам «Саюза працвітання» і «Паўночнага таварыства». У 1823 г. пакінуў ваенную службу і перайшоў на працу ў Маскоўскі надворны суд. Удзельнік снежаньскага паўстання 1825 г. Асуджаны да пажыццёвай катаргі. Адбываў пакаранне ў Шлісельбургскай крэпасці (з 1826 г.), у Нерчынскіх рудніках (1828—1838). З 1839 г. на пасяленні ў Турынску і

Ялутараўску Табольскай губерні. У 1856 г. быў амнісціраваны і вярнуўся на радзіму. Аўтар «Запісак пра Пушкіна».

Праязджаў у студзені і маі 1820 г.

АЛЯКСАНДР СЯРГЕЕВІЧ ПУШКІН

У маі 1820 г. А.С.Пушкіна (1799—1837) высылалі з Пецярбурга за вольналюбівыя вершы. 19 мая паэт выехаў у ссылку на поўдзень у суправаджэнні свайго дзядзькі Мікіты Казлова. Да Царскага Сяла паэта праводзілі яго сябры Дэльвіг і Якаўлеў. Маршрут Пушкіна пралягаў праз Вялікія Лукі — Віцебск — Магілёў — Гомель — Чарнігаў — Кіеў. Як зазначае Л.Вінаградаў, А.С.Пушкін праехаў Гомель і Беліцу недзе каля 23 мая 1820 г. (Виноградов Л. Гомель. Его прошлое и настоящее. М., 1900. С. 46.) З левага боку шляху над Сожам узвышаўся адзін з самых прыгожых палацаў у Расійскай імперыі — палац графа М.П.Румянцава. Цераз Сож быў перакінуты новы прыгожы мост на сваях. У Гомелі быў раскватэраваны Ахтырскі гусарскі полк. Але часу не было, каб спыняцца. Маршрут паэта быў строга распісаны.

Мільгалі верставыя слупы і паштовыя станцыі, так падобныя між сабой адна на адну, на якіх мянялі коней. У Беліцкім павеце гэта былі Новая Беліца і Пясочная Буда. Наступная станцыя Дабранка належала ўжо да Чарнігаўскай губерні. Касцюкоўка, Клімаўка, Пясочная Буда, Маркавічы, Паддабранка — праз гэтыя гомельскія вёскі праязджаў вялікі рускі паэт, едучы ў ссылку на поўдзень. На жаль, паэт нідзе ніводным словам не выказаўся пра свой шлях праз Беларусь ні ў 1820 г., ні ў 1824, калі ён вяртаўся назад у роднае ціхае Міхайлаўскае.

Выехаў ён з Адэсы 13 жніўня 1824 г. 18 жніўня праехаў Беліцу і Гомель, а 19, якраз на Спаса, паэт уехаў у Магілёў. Аб сустрэчах з Пушкіным у жніўні 1824 г. у Чарнігаве і Магілёве ёсць успаміны А.І.Падалінскага і А.П.Распопава. Так, Падалінскі аб сваёй сустрэчы з паэтам у Чарнігаве піша: «Утром, войдя в залу, я увидел в соседней буфетной комнате шагавшего вдоль стойки молодого человека, которого, по месту прогулки и по костюму, принял за полового. Наряд был непредставительный: желтые нанковые, небрежно надетые шаровары и русская цветная измятая рубаха, подвязанная вытертым черным шейным платком; курчавые довольно длинные и густые волосы развевались в беспорядке». (Жизнь Пушкина: Переписка. Воспоминания. Дневник. М., 1988. Т. 1. С. 564.)

22 жніўня паэт прыехаў у Міхайлаўскае.

МІКАЛАЙ ВАСІЛЬЕВІЧ ГОГАЛЬ

Вялікі рускі пісьменнік Мікалай Васільевіч Гогаль (1809—1852) праязджаў праз Гомельшчыну толькі адзін раз — у снежні 1828 г., калі ён ехаў у Пецярбург пасля заканчэння Нежынскай гімназіі вышэйшых навук. Выехаў ён з роднай Васільеўкі на Міколу зімовага — 19 снежня разам з сябрам А.Данілеўскім. Зіма была снежная, марозная. Заехаў у Нежын. Затым на шляху быў Чарнігаў, а там далей невядомая, таемная, заснежаная Беларусь. Каляды засталі яго ў дарозе. Мільгалі станцыі, вёскі, мястэчкі, гарады. І толькі кружыла завея, намятаючы абапал шляху сумёты. Наперадзе яго чакаў Пецярбург, чакала слава. Гэта быў толькі пачатак, першы крок да самастойнага жыцця, да сусветнай вядомасці. І як прыемна, што менавіта Беларускі тракт вёў Гогаля да яго славы.

МІКАЛАЙ I

Расійскі імператар Мікалай I (1796—1855). Сын Паўла I. Уступіў на трон у 1825 г. пасля смерці брата Аляксандра I. У дзень уступлення задушыў паўстанне дзекабрыстаў. Устанавіў у Расіі ваенна-паліцэйскую дыктатуру.

Праязджаў праз Гомель некалькі разоў. Спыняўся ў князя І.Ф.Паскевіча. У 1840 г. быў некалькі дзён і рабіў агляд войскаў. У 1845 г. і 1851 г. быў праездам.

АЛЯКСАНДР II

Расійскі імператар Аляксандр II (1818—1881). Сын Мікалая I. Уступіў на трон у 1855 г. Пасля паражэння Расіі ў Крымскай вайне (1853—1856) вымушаны быў правесці рэформы: адмену прыгоннага права (1861), земскую, судовую, ваенную. Забіты нарадовольцам І.Грынявіцкім у Пецярбургу.

У Гомелі спыняўся двойчы: у 1840 г. разам з бацькам, імператарам Мікалаем I, і 22 кастрычніка 1857 г. разам з імператрыцай Марыяй Аляксандраўнай.

МІХАІЛ ВОСІПАВІЧ БЕЗ-КАРНІЛОВІЧ

Беларускі гісторык, краязнаўца і этнограф, вайсковы тапограф і статыстык, генерал-маёр М.В.Без-Карніловіч (1796—1862) нарадзіўся ў Магілёўскай губерні. Скончыў 1-ы кадэцкі корпус. У 1831—1847 гг. пад яго кіраўніцтвам праводзілася тапаграфічная экспедыцыя ў некаторых рэгіёнах Беларусі, у тым ліку і ў Магілёўскай губерні. Даследаваў гісторыю Беларусі. Аўтар кнігі «Исторические сведения о примечательных местах в Белоруссии...» (1855).

ТАРАС РЫГОРАВІЧ ШАЎЧЭНКА

Вялікі ўкраінскі паэт Тарас Рыгоравіч Шаўчэнка (1814—1861) праязджаў Беларускім трактам праз Гомельскі павет двойчы.

Першы раз — у красавіку 1843 г. Тады 29-гадовы паэт, аўтар славутага «Кабзара», ехаў з Пецярбурга, дзе вучыўся ў Акадэміі мастацтваў, на родную Украіну. Ехаў ён на перакладных разам з паэтам Я.П.Грабінкам шляхам праз Гомель і Новую Беліцу.

Першы, да каго завітаў у госці славуты паэт, быў чарнігаўскі памешчык Рыгор Сцяпанавіч Тарноўскі, маёнтак якога знаходзіўся ў Качанаўцы (непадалёку ад Прылук). У свой час тут падоўгу гасцявалі М.І.Глінка і М.В.Гогаль. Пасля Качанаўкі Т.Р.Шаўчэнка паехаў да Я.П.Грабінкі, у яго сяло Мар'янаўку на Палтаўшчыне (непадалёку ад Пірацина).

На радзіме паэт прабыў да лютага 1844 г., калі ён зноў вярнуўся ў Пецярбург, але ўжо праз Маскву. Праз Маскву Шаўчэнка ехаў на Украіну і ў сакавіку 1845 г. У Кіеве ён паступіў на службу ў Археаграфічную камісію. У 1846 г. ён зблізіўся з гісторыкам М.І.Кастамаравым, які працаваў тады настаўнікам у 1-й Кіеўскай гімназіі, і членамі нелегальнага Кірыла-Мяфодзьеўскага таварыства.

18 красавіка 1847 г. Т.Р.Шаўчэнка быў арыштаваны ля паромнай пераправы праз Дняпро ў Кіеве, калі вяртаўся з Седнева, дзе нейкі час жыў і творча працаваў у гасцінным доме Андрэя Іванавіча Лізагуба. Гэта была субота. А на наступны дзень у нядзелю, 19 красавіка, Шаўчэнку «пад строгай аховай, пры адным паліцэйскім афіцэры і адным радавым жандары», як паведамлялася ў афіцыйным данясенні, адправілі Беларускім шляхам у Пецярбург. Калі першы раз славуты паэт ехаў праз Беларусь і Гомельскі павет па сваёй волі, то цяпер яго везлі гэтым жа шляхам пад канвоем. Праз 11 дзён паэта даставілі ў Пецярбург. Наперадзе яго чакала 10-гадовая ссылка ў Арэнбург.

ЯЎГЕН ПАЎЛАВІЧ ГРАБІНКА

Украінскі і рускі пісьменнік Я.П.Грабінка (1812—1848) скончыў Нежынскую гімназію вышэйшых навук (1831). З 1834 г. жыў у Пецярбургу. Выдаў першы ўкраінскі альманах «Ластівка» (1841), быў блізкі да петрашэўцаў і Т.Шаўчэнкі. Аўтар вершаў, якія сталі народнымі песнямі, у тым ліку вядомага раманса «Вочы чорныя», а таксама празаічных твораў «Нежынскі палкоўнік Залатарэнка» (1842), «Чайкоўскі» (1843), «Запіскі студэнта», «Доктар», «Іван Іванавіч» і інш.

Дакладна вядома, што праязджаў праз павет у красавіку 1843 г., калі ехаў з Т.Шаўчэнкам на Украіну.

МІКАЛАЙ ІВАНАВІЧ КАСТАМАРАЎ

Рускі і ўкраінскі гісторык і пісьменнік Мікалай Іванавіч Кастамараў (1817—1885) нарадзіўся ў Астрагожскім павеце Варонежскай губерні. Пасля заканчэння Харкаўскага універсітэта (1837) працаваў настаўнікам у Роўне і Кіеве. З 1846 г. прафесар Кіеўскага універсітэта. За ўдзел у Кірыла-Мяфодзьеўскім таварыстве ў 1847 г. быў арыштаваны, дастаўлены ў Пецярбург і зняволены ў Петрапаўлаўскую крэпасць. Праз год быў сасланы ў г. Саратаў на 9 гадоў. З 1856 г. жыў у Пецярбургу. Прафесар Казанскага (1858) і Пецярбургскага (1859—1862) універсітэтаў. Аўтар шматлікіх гістарычных прац, у тым ліку «Богдан Хмельницкий» (1857), «Бунт Стеньки Разина» (1858), «Мазепа» (1882), «Руская история в жизнеописаниях ее главнейших деятелей» (1915).

Дакладна вядома, што праязджаў праз Гомельскі павет у 1847 г., калі быў арыштаваны ў Кіеве і дастаўлены ў Пецярбург.

СЯРГЕЙ ВАСІЛЬЕВІЧ МАКСІМАЎ

Рускі пісьменнік, фальклярыст і этнограф Сяргей Васільевіч Максімаў (1831—1901) нарадзіўся ў Калагрыўскім павеце Кастрамской губерні. У 1850 г. паступіў на медыцынскі факультэт Маскоўскага універсітэта, з якога перавёўся ў Пецярбург-

скую медыка-хірургічную акадэмію. У 1856 г. ён пакінуў акадэмію і заняўся творчасцю. Шмат падарожнічаў. Вынікамі яго вандровак па Расійскай імперыі з'явіліся кнігі: «Год на Севере» (1859), «Куль хлеба и его похождения», «Сибирь и каторга» (1871), «Лесная глушь» (1871), «Бродячая Русь Христа-рада» (1877).

У 1867—1868 гг. С.Максімаў у складзе этнаграфічнай экспедыцыі наведаў Беларусь. Пісьменнік аб'ездзіў Смаленскую, Магілёўскую, Віцебскую, Вілейскую, Гродзенскую і Мінскую губерні. Яго матэрыялы з гэтай паездкі друкаваліся часткова ў газеце «Голос», часопісе «Древняя и новая Россия», а таксама ў шматтомным выданні «Живописная Россия».

У час экспедыцыі Максімаў быў і ў Гомельскім павеце. З гумарам ён расказаў пра Маркавічы ці, дакладней, пра маркаўцаў у «Живописной России».

Выдаў таксама кнігі «Крылатые слова» (1890), «Нечистая сила» (1899), «Крестная сила» (1901).

НАПАЛЕОН ОРДА

Беларускі кампазітар, піяніст, педагог, мастак Напалеон Орда (1807—1883) нарадзіўся ў в. Варацэвічы Пінскага павета (цяпер Іванаўскі раён) у сям'і інжынера. У 1823 г. паступіў у Віленскі універсітэт, з якога быў выключаны ў 1827 г. за ўдзел у тайным студэнцкім таварыстве. Удзельнік паўстання 1830—1831 гг. Эмігрыраваў. Жыў у Аўстрыі, Швейцарыі, Італіі.

У 1856 г. вярнуўся на радзіму, жыў у Варацэвічах, у Гродне, на Валыні. У 1873 г. выдаў у Варшаве «Граматыку музыкі». Шмат падарожнічаў па Беларусі, Украіне, Польшчы і Літве, рабіў замалёўкі помнікаў архітэктуры і мясцін, звязаных з жыццём вядомых людзей. Па Беларусі зроблена больш за 200 малюнкаў, у тым ліку палацаў у г. Гомель і в. Хальч Гомельскага павета (цяпер Веткаўскі раён).

ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Беларускі пісьменнік Францішак Багушэвіч (1840—1900) нарадзіўся ў фальварку Свіраны Віленскай губерні (цяпер Літва). Вучыўся ў Пецярбургскім універсітэце, аднак быў выключаны за ўдзел у студэнцкіх хваляваннях. Удзельнік паўстання 1863—1864 гг., быў паранены. Хаваючыся ад рэпрэсій, пераехаў на Украіну. У 1805—1868 гг. вучыўся ў Нежынскім юрыдычным ліцэі, пасля заканчэння якога працаваў судовым следчым у Чарнігаве, Краляўцы (цяпер Сумская вобл.), Барзне (Чарнігаўская вобл.). У 1884 г. пераехаў у Вільню. З 1898 г. жыў у Кушлянах (Смаргонскі р-н Гродзенскай вобл.). Неаднаразова праязджаў праз Гомельскі павет.

МІКАЛАЙ МІКАЛАЕВІЧ ГЕ

Рускі жывапісец М.М.Ге (1831—1894) нарадзіўся ў Варонежы. Пасля заканчэння Пецярбургскай акадэміі мастацтваў (1857) выехаў у Фларэнцыю, дзе стварыў сваю славутую «Тайную вячэру» (1863). Аўтар карцін «Пётр I дапытвае царэвіча Аляксея» (1871), «Пушкін у сяле Міхайлаўскім» (1875), «Што ёсць ісціна?» (1890), «Распяцце» (1892—1894), а таксама партрэтаў А.І.Герцэна (1867), М.І.Кастамарава (1870), Л.М.Талстога (1884).

Неаднаразова праязджаў праз Гомельскі павет.

МІХАІЛ ВОСІПАВІЧ МІКЕШЫН

Беларускі і народны мастак і скульптар Міхаіл Восіпавіч Мікешын (1835—1896) нарадзіўся ў в. Платонава Мсціслаўскага павета Магілёўскай губерні (цяпер Рослаўскі раён Смаленскай вобласці) у сялянскай сям'і. У 1852 скончыў Пецярбургскую акадэмію мастацтваў. Вядомасць прынесла яму работа над помнікам «Тысячагоддзе Расіі» (Ноўгарад, 1862). Па яго праектах пастаўлены помнікі Кацярыне II (Пецярбург, 1873), Багдану Хмяльніцкаму (Кіеў, 1888) і іншыя. Ілюстраваў творы М.Гогаля, А.Пушкіна, Т.Шаўчэнкі. Стварыў шэраг замалёвак з жыцця беларусаў. Неаднаразова праязджаў праз Гомельскі павет.

АРХІП ІВАНАВІЧ КУІНДЖЫ

Рускі жывапісец-пейзажыст (1842—1910) нарадзіўся ў Марыупалі. Член Таварыства перасоўных мастацкіх выставак. Правадзейны член Пецярбургскай акадэміі мастацтваў (з 1893), дзе ўзначальваў пейзажную майстэрню. Заснавальнік Таварыства мастакоў (1909). Аўтар вядомых карцін «Забытая вёска» (1874), «Украінская ноч» (1875), «Бяро-

завы гай» (1879), «Ноч на Дняпры» (1880) і іншых.

Неаднаразова праязджаў праз Гомельскі павет.

ФЁДАР АЛЯКСАНДРАВІЧ ВАСІЛЬЕЎ

Рускі жывапісец-пейзажыст Ф.А.Васільеў (1850—1873) пражыў кароткае жыццё. Вучыўся ў Пецярбургу ў Рысавальнай школе Таварыства заахвочвання мастакоў (1866—1867), у Акадэміі мастацтваў (1871). Вучань І.Шышкіна. Аўтар вядомых карцін «Перад навальніцай» (1868), «Пейзаж» (1869), «Адліга» (1871), «Мокры луч» (1872), «У крымскіх гарадах» (1873).

У 1871 г. захварэў на сухоты і выехаў на лячэнне ў Ялту праз Гомельскі павет.

МІХАІЛ АЛЯКСАНДРАВІЧ УРУБЕЛЬ

Вядомы рускі жывапісец і графік М.А.Урубель (1856—1910) нарадзіўся ў Омску ў сям'і ваеннага. Яго бацька Аляксандр Міхайлавіч быў родам з Гродзенскай губерні і паходзіў з шляхецкай сям'і. Пасля заканчэння Рышэльеўскай гімназіі ў Адэсе вучыўся на юрыдычным факультэце Пецярбургскага універсітэта (1874—1879), а затым у Акадэміі мастацтваў (1880—1884). У 1884 г. распісваў Кірылаўскую царкву ў Кіеве. Аўтар вядомых карцін «Дэман» (1890), «Іспанія» (1894), «Варажбітка» (1895), «Пан» (1899), «Царэўна-Лебедзь» (1900) і іншых.

Неаднаразова праязджаў праз Гомельскі павет (1869, 1874, 1884).

М.З.Башлакоў.

У парэформенны перыяд

У 1861 г. урад увёў у дзейнасць маніфест аб адмене прыгоннага права. Рэформа ў Паўночна-Заходнім краі ва ўмовах набліжэння сялянскага паўстання мела свае асаблівасці. Адрэзкі зямель у Магілёўскай губерні адсутнічалі, і за сялянамі захоўваліся землі, якімі яны валодалі да рэформы. Зямля ў губерні давалася ў падворнае карыстанне на падставе ўстаўных грамат.

Як аднесліся да ўказа жыхары Гомельскага павета? Спачатку яны не маглі разабрацца з тым, што адбываецца, але іх насцярожылі некаторыя яго палажэнні. Аб гэтым так пісаў у газету «Северная пчела» аканом маёнтка князя Паскевіча: «Касательно Уставных грамот по Гомельскому имению, я не могу сообщить много, так как до сих пор представлено крестьянам три грамоты, которые они и приняли добровольно, но замечательно, что из трех деревень в одной (Терюхе) часть крестьян никак не согласна подписать грамоты, хотя почти как и остальная часть подписавших грамоту изъявила на все полное удовлетворение, рассыпалась предо мною в благодарности».

Пасля некаторай роспачы сяляне зразумелі, што іх зноў ашукалі. Яны адмовіліся адбываць паншчыну і падпісваць устаўныя граматы.

Для «навядзення парадку» ў вёсках з'явіліся карнікі. «В деревне Михальки съезжал исправник и при бытности 60 человек нижних чинов, командированных г-ном контр-адмиралом Захарьиным, объяснил как Михальковским, так и с других деревень собранным крестьянам их обязанности, и когда виновные были наказаны, то все общество с раскаянием изъявило готовность отслужить повинность». (Доклад могилевского губернатора о волнениях в губернии. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі. Ф. 1291. Воп. 52. Спр. 42. С. 17.)

Па заканчэнні двухгадовага перыяду, вызначанага на ўвод у дзейнасць «Положения», ...сяляне пачалі чакаць «другой воли». Яны выконвалі павіннасці, але не хацелі выбіраць упаўнаважаных для ўдакладнення грамат, упарта адмаўляліся ад пераходу на паншчыну, не прызнавалі павіннасці, вызначаныя ўстаўнымі граматамі.

За арганізацыю непаслушэнства пачаліся судзебныя праследаванні. Да суда прыцягнуты, напрыклад, староста вёскі Целяшы Гомельскага павета Якім Міхайлаў.

Сялянская зямельная рэформа ў Расіі была дапоўнена некалькімі іншымі. Уведзены ў жыццё палажэнні аб земствах, судах, ваенных справах, аб адукацыі. Але ўрад лічыў, што беларускі народ атрымаў даволі многа свабоды. Таму палажэнне аб земствах не ўводзілася, суды прысяжных

Вёска Яроміна. XIX ст.

дзейнічалі толькі ў буйных гарадах, арміяй займаўся сам урад. Асталося адно — займацца мясцовым уладам адукацыяй і медыцынай.

З 1864 г. у краіне пачынаецца рэформа адукацыі і таму, у адпаведнасці з царскімі ўказамі, пачынаецца будаўніцтва школ. Але царскі ўрад не быў зацікаўлены ў развіцці самасвядомасці беларускага народа, з'яўленні нацыянальнай інтэлігенцыі. Адкрыццё народных вучылішчаў павінны былі фінансаваць сельскія абшчыны. Па прычыне адсутнасці настаўнікаў заняткі праводзілі святары ці больш-менш адукаваныя людзі.

Калі аналізаваць узнікненне народных вучылішчаў у межах сучаснага раёна, то мэтазгодна сказаць толькі аб адным — Прыбыткаўскім царкоўнапрыходскім. Яно існавала ў 1861 г., атрымлівалі ў ім адукацыю 34 хлопчыкі і 11 дзяўчынак.

У 1864 г. у павеце было адкрыта яшчэ 15 вучылішчаў, але праз некалькі гадоў, у 1867 г., шэсць з іх былі закрыты. Аб іх стане мы можам даведацца са справаздачы магілёўскага губернатара. «Только училища Министерства просвещения можно считать рассадниками начального образования, так как школы грамоты никакой пользы не приносят, а церковноприходские школы поставлены весьма неудовлетворительно». (Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі. Ф. 1276. Воп. 17. Спр. 421. С. 111.)

Па меры развіцця гаспадаркі адчуваецца адсутнасць адукаваных людзей. Таму на рубяжы XIX—XX ст. зноў адкрываюцца вучылішчы ў вёсках Зябраўка (1900), Грабаўка (1904), Клімаўка (1900), Пясочная Буда (1880), Чонкі (1907). Іх стан быў нічым не лепшы за той, што ўжо быў. «К сожалению, вновь открытые школы помещаются в тесных наемных избах, негигиенично обставленных, а школы давно существующие скудно обставленные, благодаря ежегодному уменьшению со стороны крестьянских обществ училищного бюджета, так что если это явление продлится и далее, эти школы придется постепенно закрывать. На внешкольное образование народа до сего времени почти не обращалось никакого внимания; в уезде нет никаких книжных складов, ни народных библиотек», — пісаў у сваёй справаздачы інспектар народных вучылішчаў Мазырскага павета ў 1911 г. Такое ж становішча было і ў іншых паветах.

Але, нягледзячы на пэўныя цяжкасці ў рэфармаванні жыцця, усё ж нейкія змены адбыліся. Сяляне атрымалі ў сваё карыстанне зямлю — па 1 дзесяціне пад агарод, 8—9 дзесяцін ворнай зямлі, 5 дзесяцін сенажацяў. Гэтыя надзелы дазвалялі сялянам весці сваю гаспадарку. З другога боку, у сялян з'явілася магчымасць шырэй займацца хатнімі промысламі. Аб узроўні развіцця хатніх промыслаў сведчаць справаздачы па вёсках павета. Напрыклад, у в. Сямёнаўка ў 1880 г. жыло 130 чалавек. Вёска ў гэты час налічвала 19 двароў. Нарыхтоўкай лясных матэрыялаў і вырабам з іх розных рэчаў займаліся жыхары 5 двароў. Даход ад промыслаў складаў у разліку на аднаго чалавека 10—15 рублёў

Школа ў в. Студзёная Гута, пабудаваная Ірынай Паскевіч. XIX ст.

у год. У суседняй в. Дзікалаўка з 48 двароў (250 жыхароў) промысламі займаліся 4 двары. Іх даход складаў больш за 30 рублёў у год на майстра. З гэтых лічбаў, змешчаных у кнізе пад рэдакцыяй Дамбавецкага «Опыт описания Могилевской губернии...», можна зрабіць вывад, што промыслы выконвалі дапаможную ролю ў жыцці нязначнай колькасці жыхароў. Большая частка сялян па-ранейшаму забяспечвала свае патрэбы хатнімі вырабамі. Яны ткалі льняныя і шарсцяныя тканіны, шылі з іх вопратку, выраблялі з лыку і скуры абутак, а з гліны і дрэва — посуд. Амаль кожны селянін рабіў свае прылады працы, будаваў хаты і іншыя гаспадарчыя пабудовы. З цягам часу сярод сялян з'яўляюцца і больш-менш заможныя гаспадары. Аб гэтым можна даведацца з той жа кнігі Дамбавецкага. Сярод шэрагу дробных саматужных прадпрыемстваў, якія існавалі ў губерні ў 1884 г., мы сустракаем і знаёмыя назвы вёсак. Вясковыя прадпрыемствы спецыялізаваліся на перапрацоўцы сельскагаспадарчай сыравіны. Вось некалькі прыкладаў з іх дзейнасці: у вёсцы Церуха існавала прадпрыемства па вырабу сукна, гаспадаром якога лічылася дваранка Янкоўская Аляксандра, але ім валодаў на правах арэнды селянін Харытон Афанасьеў. За год выраблялі 3500 штук сукна. Даход арандатара складаў 70 рублёў у год. У в. Маркавічы існавалі крупадзёрні, гаспадарамі якіх былі сяляне Цімох Карэба, Самуіл Сергіенка, Якаў Раманенка. Яны мелі гадавы даход 120 рублёў. Крупадзёрня мешчаніна Дзмітрыя Усевіча ў в. Сямёнаўка давала прыбытак 175 рублёў.

Развіццю гаспадаркі спрыяла і правядзенне Лібава-Роменскай (1873) і Палескай (1886—1887) чыгунак.

Чыгунка, якая звязала Прыбалтыку з Украінай, аказала станоўчы ўплыў на далейшы лёс краю. Горад Гомель ператварыўся ў буйны прамысловы цэнтр на перакрыжаванні шляхоў зносін. На адной толькі чыгуначнай станцыі ў Беліцы ў 1905 г. было адгружана 60 тыс. пудоў лясных і збожжавых грузаў.

Рэформа прынесла сялянам асабістую свабоду, але не стварыла дадатковых умоў для развіцця гаспадаркі. Вясковая гаспадарка, якая захавала прыгонніцкія перажыткі, заставалася на ранейшым узроўні і не спрыяла росту жыццёвага дабрабыту сялянства. Нягледзячы на спробы ў мястэчках, гаспадарка захавала свой натуральны характар. Некалькі пабудаваных у павеце капіталізаваных прадпрыемстваў не маглі аказаць значны ўплыў на яе характар. Такім чынам, у канцы XIX—пачатку XX ст. край перажываў крызіс гаспадаркі, які дапаўняўся поўным беспраўем насельніцтва.

М.М.Халюшкоў.

Дакументы сведчаць

З НАКАЗУ КАЦЯРЫНЫ II ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТАРУ МАГІЛЁЎСКАЙ ГУБЕРНІ

28 мая 1772 года

Могилевская губерния составится из провинций: 1-ой — Могилевской, 2-ой — Оршанской, 3-ий — Речицкой, 4-ой — Витебской. Сия составится из местностей лежащих между реками Двиной и Днепром, входящим в наши границы. Губернским городом быть Могилев. Губернатор Каховский.

... Вы, вступая в правление сей губернией, имеете учинить перепись в присоединенных землях как поветам, так и в тех новых поветах, находящимся помещицким и монастырс-

ким деревням и в оных живущих людям и крестьянам, также с каждой деревни доходам, записывая порознь, что помещичьего и что коронного дохода с оных было.

...Узнав от вас число уездов и величину оных, нам тогда легко будет определить, смотря по величине оных, надлежат ли оные уезды увеличивать или умалить, дабы их ввести в правило, принятое для великороссийских уездов, чтоб величина каждого не гораздо превосходила число 30 000 душ.

Расійскі дзяржаўны ваенна-гістарычны архіў. Ф. ВУА. 1772 г. Спр. 1880. Л. 110.

СЯЛЯНСКІЯ ГАСПАДАРКІ ВЁСКІ ЗЯБРАЎКА ГОМЕЛЬСКАГА ПАВЕТА 1776 ГОДА

Мартинов	Дедарев
Шевец	Горбунов
Максимов	Будлин
Герасимов	Прищепов
Романов	Загнетов
Шаболдин	Могилевец
Могилевец	Цыганков
Унжичный	Юдин
Жовтобрюхов	Марков
Карась	Сенчик
Петров	Прохоров
Кондратов	Третьяков
Курза	Верабей
Карпов	Вринов
Прокопов	Радин
Грязнов	Шелях
Андреев	Ананкин
Мороз	Фролов
Король	Коваль
Бондарев	Ковтобрюшко
Сабенов	Константинов
Осипов	Гладков
Ильиченко	

Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі. Ф. 314. Воп. 1. Отказная книга кн. Румянцева.

УМОВЫ ПЕРАВОДУ СЯЛЯН ВЁСКІ ШАРПІЛАЎКА НА АБРОК*

Шарпиловские крестьяне обязаны в господский экономический двор поставлять:

1. 1 пасечника навсегда.
2. 5 работников на 8 лет.

За них государственные подати платит мир и снабжает их одеждой.

Экономия обеспечивает продовольствием и жалованием 12 руб. в год работникам, 24 руб. в год пасечнику.

3. 1 работницу на этих условиях.
4. Поставка сена с сенокоса.
5. Сжать и поставить хлеб с 25 десятин.
6. По 2 тальки с села или деньгами за них.
7. 2 ночных сторожа.
8. Оброку 12 руб. с ревизской души (кроме тех, которые работают в экономии).

Шарпиловские крестьяне освобождаются от:

1. Поземельных денег.
2. 2 пудов пеньки.
3. Пепла 10 четвертей.
4. Дров 16 саженей.

*Аброк — від феадальнай рэнты, які замяніў паншчыну. Збіраўся з прыгонных сялян прадуктамі або грашыма.

5. Бесплатно не будут вырубать лес и вытесывать мачты.
6. Не будут вывозить строевых колод.
7. Не будут ставить на згонку мачты работника.
8. Не будут ставить трепача.

Срок вступления в силу 1 генваря 1815 г. на 3 года без изменений.

Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі. Ф. 3014. Воп. 1. Спр. 22. Л. 22–23.

ЭКАНОМІІ ГОМЕЛЬСКАГА ПАВЕТА 1832 ГОДА*

	Деревни	Число душ	
Богуславская	Поколюбичи, Лопатин, Прудок, Волотова, Плесы, Зел. Луки	799	Фольваркное пом. для управления с казначейством, винокуренный завод
Новиковская	Титенки, Залипье, Волковичи, Прибор, Рандовка, Нов. Буда, Уза, Давыдовка, Мильча, Макеевка, Ивановка, Абрамовка, Лаврентьев монастырь	1352	Фольварк, часть овечьего завода и рогатого скота, крупч. мельница
Добрушская	Добруш, Дубов. Лог, Романов, Жгунь, Вылев, Ст. Крупец, Корма, Хорошевка, Жгуньск. Буда, Леонтьево, Макаровский монастырь, Пахомьев монастырь	2831	Фольварк, три полотняные фабрики и разл. заведения
Климовская	Диколовка, Кравцовка, Климовка, Студ. Вода, Теруха, Песоч. Буда, Рудня, Прибытковичи, Тереховка, Уть, Нивка, Николаевка, Пыхань	2441	Фольварков два, часть овечьего завода, винокуренный завод и пивоварня
Зельфельдская	Перерост, Слобода, Кузминичи, Быки, Борщевка, Дубровка, Дорофеевка, Васильевка, Усохи, Огородня Кузминичская	2894	Фольварков три, главная часть овечьего завода и винокуренный завод
Хоминская	Поповка, Шарпиловка, Жаробня, Хоминка, Карповка, Рудня Поповская, Бобовичи, Абакумы	895	Фольварк и винокуренный завод
Николаевская	Глыбоцкае, Марковичи, Семеновка, Староселье, Усохская Буда	1160	Фольварк и часть овечьего завода
Кореневская	Зябровка, Ларыщи, Лагуны, Ст. Иваки, Новые Иваки	797	Фольварк и различные угодья

Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі. Ф. 3013. Воп. 1. Л. 201.

СА СПРАВАЗДАЧЫ АКАНОМА ГОМЕЛЬСКАГА МАЁНТКА БЕЛІЦКАГА ПАВЕТА МАГІЛЁЎСКАЙ ГУБЕРНІ ГРАФА РУМЯНЦАВА АБ СТАНЕ МАЁНТКА

1 студзеня 1833 г.

С крестьян:
Оброчных с 2433 душ 28 203 руб. Срок взноса по истечении каждой трети.
Сверх того осталось долгу 1593 руб.

*Эканомія — кіраванне гаспадаркай. Зямельнае ўладанне ў Польшчы і Вялікім княстве Літоўскім, выдзеленае з каралеўскіх і велікакняжацкіх уладанняў. Мела ўласнае адміністрацыйна-гаспадарчае кіраванне. Пасля далучэння Беларусі да Расійскай імперыі землі эканомій перайшлі ў царскую казну.

В 1832 г. поступила сумма в счет оброчных дров 3159 руб. 85 коп.

Поземельных деньгами 21 797 руб. 85 коп. Срок взноса в октябре, ноябре и декабре.

Сверх того осталось в долгу 345 руб. 88 коп.

Поземельных пенькою 6177 пуд. Срок взноса к 15 февраля.

В 1832 г. пенька взыскивалась деньгами по 5 руб. за пуд.

Поземельных талек 10 811 шт. Срок взноса к 15 февраля.

В 1832 г. тальки взыскивались большей частью деньгами по 50 коп. за тальку, а остальные натурою в ткацкую фабрику.

За смоляный промысел 3217 руб.

За отдачу в замужество посторонним людям крестьян 325 руб.

С вольных людей, проживающих по Гомельскому им., плановых деньгами 167 руб. 70 коп. Сверх того осталось в долгу 537 руб. 5 коп., плановой ржи 9 пуд. 15 фунтов.

Урочных крестьян по описям состоит рабочих: мужского пола 6006 душ, жен. 5680 душ.

Всякий мужской работник отбывает в году 3 дня конных и 3 дня пеших рабочих дней, или 3 недели работает на себя, а 4-ю на господина. Каждая женщина отбывает в году 78 рабочих дней, или 3 недели для себя, а 4-ю на господина.

Сверх сего на урочных и оброчных крестьян возлагается уборка с полей господского хлеба и сена, раскладка чинится по числу засеянной хлебом земли и сенокосов, уравнительно по числу ревизских душ, а также и починка Добрушской плотины. Потребные для того работники и нужный по сметам материал возлагаются к вывозке уравнительно на всех крестьян Гомельской вол. по соображению ревизских душ.

Хлебопашество

Засеяно хлеба озимого 1867 дес., ярового 1797 1/2 дес., картофеля 27 дес. Итого 3691 1/2 дес.

В 1832 г. продано хлеба и картофеля на 24 151 руб. 10 коп.

Озимого по урожаю должно получить, за выключением семян, 3452 четверти 6 четвериков 5 1/2 гарнца. Ярового также по урожаю, за выключением семян, 4379 четвертей 2 1/2 гарнца. Картофеля, за выключением семян, 604 четверти. Сена накошено 106 941 пуд.

Но как частными управляющими показаны пробы хлеба от вымолота по урожайным счетам в меньшем количестве, то по перемолоте и оказалось сверх показанного количества озимого 381 четверть 2 четверика 7 гарнцев, ярового 337 четвертей 1 четверик 5 гарнцев.

С оброчных статей

За рыболовные озера при рр. Ипути, Соже и Днепре 1732 руб., за пастбищные места 2010 руб., за сады в Богуславске, Новиках и пр. 916 руб. 89 коп., за весы в Огородне Гомельской 267 руб. 79 коп., с одного содержателя водяной мельницы 50 руб., с содержателя добрушской харчевни 500 руб.

Мельницы

С 29 водяных и 15 ветряных, одной воловой мельниц и 16 ступников получено размеру в течение 1832 г. со включением и того количества, что поступило от арендаторов мельниц, 2316 четвертей 6 гарнцев. Перемолото для фольварка хлеба в 1832 г. 7371 четверть 7 четвериков 3 гарнца.

Крупчатные мельницы

При дер. Приборе устроена крупчатная мельница. На оной может выделываться крупчатной муки в год 3 000 кулей для продажи. Мельница находится в совершенной исправности, при ней 1 мастер и 5 рабочих.

В течение 1832 г., за неимением пшеницы, не выделывалась экономическая крупчатная мука, а сторонняя, за что поступила в доход сумма 2790 руб.

Сукновальни

С 16 сукновален получено в год доходу 1057 руб. 18 коп. Да вывалено экономического сукна на одеяние дворовым людям 716.

Пильные мельницы

В Добрушском фольв. находится 2, а при дер. Терюхе 1 водяная пильная мельница в надлежащей исправности. В оных приготовление досок и шелевок в год 9617. При них 5 чел. рабочих на господском содержании, да урочных работников во время действия пильных мельниц назначается в каждый день по 15 чел.

Маслобойни

В Гомельском им. имеется 1 маслобойня. На оной выделано конопляного масла в 1832 г.

642 ведра 1/2 кварты. Из того количества продано 343 ведра 4 1/2 кварты на 1566 руб. 35 1/2 коп. А остальное обращено на надобности по заведениям и выдачу провизии дворовым людям. Сия маслобойня находится в хорошем состоянии.

Винокурение

В 3 паровых и 1 простой винокурнях, состоящих по Гомельскому им. в течение 1832 г., перекурено хлеба 515 573 пуд. Из которого выщежено вина 36 466 ведер 9 кварт. По сему обошлось с каждых 10 пуд. по 7 ведер 1/2 кварты. Вина хлебного состоит к 1 генваря 1833 г. налицо 18 482 ведра 3 1/4 кварты.

Винная продажа

Вина хлебного по 10-летней сложности должно продаваемо быть 17 776 ведер. В 1832 г. продано горячего вина по шинкам 19 316 ведер 3 1/2 кварты по 5 руб. за ведро, из подвалов ведрами 5125 ведер по 3 руб. за ведро да оптом из подвалов 1500 ведер по 2 руб. 20 коп., 1000 ведер по 2 руб. 15 коп. и 2000 ведер по 2 руб. ведро. Всего 28 941 ведро 3 1/2 кварты на сумму 121 406 руб. 75 коп. Из чего обошлось ведро по 4 руб. 19 1/2 коп. Барда от винокурения употребляется для корма экономического скота, а частью и овец.

Пивоварение

В 1832 г. выварено пива в Климовском заводе 6777 ведер 3 кварты. Употреблено на оное хлеба 534 четверти, хмелю 36 пуд. 20 фунтов.

В течение 1832 г. продано пива 4025 ведер 8 кварт на сумму 9402 руб. 79 коп. Из чего обойдется каждое ведро пива по 2 руб. 33 1/2 коп. К 1 генваря 1833 г. налицо пива 1969 ведер 8 3/4 кварты.

Молотильные, веяльные и сеяльные машины

По фольваркам Гомельской вол. имеются молотильные машины, но оные не употребляются в деле по неудобности. Веяльные же и сеяльные машины употребляются большею частию в Климовском и Николаевском фольварках, а по прочим фольваркам хотя и находится сие орудие, но оные мало бывают в деле.

Фабрики

В Добрушском фольварке, а большею частью в собственных домах ткут нитяные изделия, всего рабочих 19 чел. да смотритель, мастер белильной и красильной фабрик Дмитрий Михайловский.

В течение 1832 г. выработано изделий на 3507 руб. 20 коп. Продано изделий на сумму 1302 руб. 87 коп. К 1 генваря 1833 г. осталось налицо с остатком от прошлых лет на 10 921 руб. 62 коп.

Красильная и белильная фабрики

Оные фабрики находятся в Добруше, состоят в довольно хорошем состоянии. При них мастер 1, рабочих на господском содержании 3 чел. да пригонных 10 женщин.

Голандра и каток

Оные находятся в Добруше. Состоят в хорошем положении. Заведывает сими заведениями мастер белильной и красильной фабрик, рабочих 3 чел.

Аптека

Оная устроена в Гомеле и находится в надлежащем порядке, при ней провизор 1 и 5 чел. рабочих. В 1832 г. продано лекарств на 3739 руб. 29 коп. Отпущено лекарств в Гомельскую больницу для пользования крестьян и для доктора с семейством безденежно на сумму 4648 руб. 27 коп.

Больница

В Гомеле устроена больница для пользования крестьян, дворовых людей, содержится на счет экономии. При ней 1 доктор, 1 подлекарь, 1 смотритель, 1 цирюльник и 6 чел. рабочих. Больница находится в надлежащем порядке. Больных может помещаться до 50 чел.

Перевозы

В Добруше на р. Ипути производится переезд по плотине, а Хоминской экономии на р. Днепре и Соже паромами. Доходу от сего поступило в год 261 руб. 89 коп. Да сверх сего поступило в 1832 г. за добрушскую харчевню 500 руб., кои показаны выше сего.

Мирские магазины

По Гомельской вол. имеется 5 мирских магазинов: в Новиках, Богуславке, Хоминске, Климовске и Добруше. Состоит к 1 генваря 1833 г. налицо мирского хлеба в оных магазинах: озимого 17 417 четвертей 7 четвериков 2 1/2 гарнца, ярового 4141 черверть 2 четверика 1 1/2 гарнца. Итого 21 559 четвертей 1 четверик 4 гарнца.

Числится к 1833 г. в долгу на крестьянах Гомельской вол. хлеба в общественных магазинах, который им выдан был на поддержание в прокормление и на посев в бывшие неурожайные годы по здешнему краю: озимого 11 566 четвертей 5 1/2 гарнца, ярового 6028 четвертей 1 четверик 3 3/4 гарнца. Итого 17 594 четверти 2 четверика 1 1/4 гарнца да муки ржаной 1052 пуд. 28 фунтов.

Гомельская экономия состоит из следующих селений, кои все лежат в Белицком у.

Число ревизских душ с включением пропущенных по ревизии в 1816 г.

Деревни	Число душ	К какой экономии относятся
1	2	3
1. Дер. Дикаловка	60	По ведомству Климовской экономии, в сей экономии имеется 2 фольварка: Климовский и Короваинский
2. Кравцовка	152	
3. Климовка	230	
4. Студеная Вода	89	
5. Терюха	129	
6. Песочная Буда	185	
7. Рудня Прибытковская	57	
8. С.Тереховка	469	
9. Уть	519	
10. Дер. Нивки	233	
11. Николаевка	205	
12. Пыхань	13	
Итого	2341	
13. С.Добруш	243	К ведомству Добрушской экономии. В сей экономии имеется 3 фольварка: Добрушский, Хоропутский и Нетешский
14. Слобода Дубовый Лог	113	
15. С.Вылев	89	
16. Дер. Романовичи	208	
17. Жгунь	231	
18. С. Старый Крупец	317	
19. Корма	393	
20. Дер.Камень	111	
21. Хорошевка	229	
22. Слобода Жгуньская Буда	172	
23. Новый Крупец	322	
24. Марьина	223	
25. Огородня Гомельская	129	
26. Леонтьева	51	
Итого	2831	
27. С. Поколюбичи	299	К ведомству Богуславской экономии. В сей экономии имеется 1 фольв. Богуславский
28. Дер. Лопатин	252	
29. Прудок	166	
30. С. Волотово	59	
31. Дер. Плиосы	3	
32. Зеленые Луки	20	
Итого	799	
33. Дер. Макеевка	130	К ведомству Новиковской экономии. В сей экономии имеется 1 фольв. Новиковский
34. Титеньки	96	
35. Залипье	169	
36. Волковичи	225	
37. Прибор	64	
38. Рандовка	65	
39. Новая Буда	34	
40. Уза	23	

1	2	3
41. Дер. Давыдовка Мильча	20	К ведомству Новиковской экономии. В сей экономии имеется 1 фольв. Новиковский
42. Осовцы	18	
43. С.Красное	198	
44. Дер. Ивановка	81	
45. Слобода Старая Мильча	55	
46. Новая Мильча	134	
47. Случь Мильча	20	
48. Абрамовка	19	
Итого	1352	
49. Дер. Глубоцкое	265	К ведомству Николаевской экономии. В сей экономии имеется 1 фольв. Николаевский
50. Марковичи Гади	225	
51. Семеновка	16	
52. С. Марковичи Староселье	369	
53. Дер. Усохская Буда	285	
Итого	1160	
54. Дер. Поповка	80	К ведомству Хоминской экономии. В сей экономии имеется 1 фольв. Хоминский
55. Шарпиловка	97	
56. Жеребная	181	
57. С. Хоминка	126	
58. Дер. Карповка	71	
59. Абакумы	83	
60. Рудня Поповская	28	
61. Бобовичи	229	
Итого	895	
62. С. Перерост	470	К ведомству Зефельдской экономии. В сей экономии имеется 3 фольварка: Зефельдский, Петровский и Екатерининский
63. Слобода Кузьминичская	142	
64. С. Кузьминичи	475	
65. Дер. Быки	124	
66. Борщевка	308	
67. Дубровка	160	
68. С. Дорофеевка	171	
69. Васильевка	470	
70. Дер. Усохи	292	
71. Огородня Кузьминичская	282	
Итого	2894	
72. Дер. Зябровка	199	К ведомству Кореневской экономии. В сей экономии имеется 1 фольв. Кореневский
73. Ларище	116	
74 Лагуны	179	
75. Старые Иваки	184	
76. Новые Иваки	119	
Итого	797	
77. Монастырь Лаврентьев	13	
78. Макарьев	31	
79. Пахомьев	11	
Итого	55	
А всего по Гомельской экономии	13 122 души муж. пола	Всех фольварков в Гомельской вол. 13

Земли вообще состоит всего 209 662 дес. 1796 саж., в том числе чересполосной при дер. Плесах 516 дес. 407 саж. О размежевании сего селения с шляхтами, там проживающими, давно уже поданы в суд прошения чрез здешнего поверенного.

Дзяржаўны архіў Магілёўскай вобласці. Ф. 2241. Воп. 1. Спр. 84. Л. 3–12.

СА СПРАВАЗДАЧЫ МАГІЛЁЎСКАГА ГУБЕРНАТАРА АБ СТАНЕ СЕЛЬСКАЙ ГАСПАДАРКІ Ў ГУБЕРНІ ЗА 1861 ГОД

Почти исключительно занятие сельских обывателей составляет хлебопашество, но труды их плохо вознаграждаются частью по худому качеству почвы, в особенности в северных уездах, и еще больше от недостатка хорошего рабочего скота. Они мало заботятся об улучшении пород скота, и потому земледелие хотя и составляет главный предмет сельскохозяйственной промышленности, но стоит на весьма низкой ступени развития. Бедность сельского населения, беспрестанные, почти повсеместные падежи скота, обязательный труд препятствуют улучшению этой части промышленности при проявляющемся даже сознании необходимости их. При таких обстоятельствах только у некоторых помещиков-капиталистов, или научно образованных, сельское хозяйство ведено правильно и выгодно, но по незначительному числу таких земледельцев оно доставляет выгоду только им, не принося ощутимой пользы для края.

Из предметов полеводства, разведение которых значительно превышает местные потребности и составляет более или менее важный предмет сбыта в другие губернии, первое место занимают пенька и лен. Это почти единственные произведения, с выгодою сбываемые сельскими обывателями потому, хотя они сильно истощают почву, но разводятся повсеместно в губернии. Лен — по-прежнему в северных уездах, а пенька — в южных.

Прочие произведения сельского хозяйства, исключая произведения пчеловодства, которые местами вывозятся в другие губернии, не заслуживают особого внимания, так как служат для удовлетворения и местных потребностей. Лучшие уезды по качеству почв: Гомельский и Рогачевский.

В Могилевской губернии почти повсеместно содержится рабочий скот самой простой породы, мало годной для работы и не имеющей ценности для убоя.

Из овчарных заводов по количеству голов и качеству шерсти особенно замечательны овчарни (кн.) Варшавского в Гомельском уезде и находящиеся в м. Горках при тамошнем земледельческом институте.

Расійскі дзяржаўны гістарычны архіў. Ф. 1281. Воп. 6. Спр. 8. Л. 15—18.

З УСТАЎНАЙ ГРАМАТЫ МАГІЛЁЎСКАЙ ГУБЕРНІ ГОМЕЛЬСКАГА ПАВЕТА ГОМЕЛЬСКАГА ЗАПАВЕДНАГА МАЁНТКА ВЁСКІ ЛАПАЦІНА 1863 ГОДА

Владелец Генерал-адъютант, св. кн. Варшавский Федор Ив. Паскевич

В деревне Лопатин значится по десятой переписи мужского пола дворовых ни одного, крестьян 220 душ.

Из числа крестьян не надлежит наделению землей в деревне Лопатин на основании ст. 7 местного положения, перешедших на жительство в другие селения того же владельца Ив. Герасимова, перешедшего в с. Покалюбичи и Вас. Моисеева, перешедшего в д. Прудок.

Из числа 1301 десятины 1360 кв. саженей разделены 1163 десятины 1800 кв. саженей на

Араты з в. Ваўковічы (цяпер Урыцкае).

133 участка, состоящих из 8 дес. 1800 саж. кв., а остальные 135 десятин 1960 кв. саженей отданы в наддачу на целое общество.

За представленное в настоящее пользование крестьянам земли в количестве 4 дес. 1209 кв. саженей на душу, причитается на основании Положения Могилевской Губернии по крестьянам, оброку с каждого душевого надела 10 руб. серебром в год, а со всех 289 душевых наделов 2.890 руб. серебром в год; владельцем же назначен был с 1-го января 1863 года оброк 2860 рублей серебром в год, что составляет на душевой надел 9 рублей 20 1/2 копеек серебром, так как земля была наделена крестьянам не на ревизские души, а на тягловых хозяев, то оброк взимается не с душевого, а с тяглового или участкового наследственного надела. Все крестьяне селения, без исключения, состоят на оброке.

Годового оброка крестьяне обязаны платить по 20 рублей с каждого участка и впоследствии этот оброк в 3 срока, а именно 1 января по 6 руб. 70 коп., 1 мая по 6 руб. 66 коп. и 1 сентября по 6 руб. 65 коп.

Для местности, где находится деревня Лопатин, определено местным положением выкупной размер душевого надела в 4 десятины 1200 кв. саженей, а по числу 289 душ в селении, весь размер надела всего крестьянского общества составляет 1300 десятин 1700 кв. саженей.

Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі. Ф. 3013. Воп. 1. Спр. 296. Л. 2.

ВЕДАМАСЦЬ ШТАТАЎ ВУЧЫЛІШЧАЎ ГОМЕЛЬСКАГА ПАВЕТА Ў 1868 ГОДЗЕ

Наименование приход. училищ	1866 г.		1867 г.		1868 г.	
	м	ж	м	ж	м	ж
Гомельское приходское	21	24	23	18	24	26
Прибытковское -/-	38	13	22	4	27	2
Черетянское -/-	50	–	36	–	27	–
Терешковичское -/-	27	закрыто				
Еременское -/-	–	–	–	–	25	–
Марковичское -/-	32		52	7	75	
Глыбоцкое -/-	–	7	–	–	30	4
Носовичское -/-	25	–	18	–	20	–
Ст. Белицкое -/-	12	–	12	–	8	–
Бобовичское -/-	–	–	–	–	9	–
Жеребное -/-	3-	–	30	–	20	–
Кравцовское -/-	–	–	–	–	15	–
Телешовское -/-	10	закрыто				
Красненское -/-	18	закрыто				
Дятловичское -/-	8	закрыто				
Зябровское -/-	18	закрыто				
Грабовское -/-	20	закрыто				

Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі. Ф. 2187. Воп. 1. Л. 215.

З ВЕДАМАСЦІ ФАБРЫК І ЗАВОДАЎ ГОМЕЛЬСКАГА ПАВЕТА ЗА 1881 ГОД

и местоположение фабрики или завода, имя и фамилия владельца, вероисповедание	Год основа-ния	Число мастеров	Число рабочих	Кол-во деланой ции	Валовой доход	Собств. или аренда
1	2	3	4	5	6	7
Кожевенные						
Герчикова Моисея, куп., иудей, м. Поддобрянка	1874	1	4	2000	1500	собств.
Андреева Ивана, кр., православный, с. Грабовка	1885	1	1	500	375	собств.
Сукновальные						
Янковской Александры, дв., православная, С. Терюха	1830	—	1	3500	200	ар. кр. Харитона Афанасьева
Белавинец Анны, дв., православная, ур. Гнилище	1880	—	1	2500	30	ар. куп. Петра Мельникова с крупчатым заводом и мельницей
Паскевича Федора Ив., кн., православный, д. Прибор	1830	—	1	3500	100	ар. куп. Петра Мельникова
д. Уза	1830	—	1	3320	66	
д. Рудня Прибор	1864	1	—	2000	40	
Бетулинской Марии, дв., православная, с. Прибытки	1860	1	—	1200	24	ар. мещ. Айзик Прибытков с млын. и мельницей
Дегтярно-смоляные						
Хотяновского Корнея, отст. майора, рим.-кат., ф. Михальки	1873	1	2	260	200	
Маслобойные						
Абрамова Ивана, кр., православный, с. Старая Белица	1875	—	1	75	65	
Алексеевых Александра и Андрея, кр., православные, с. Прибытки	1877	1	—	100	125	
Симонова Евдокима, кр., православный, д. Хуторянка	1879	1	—	200	250	
Григорьева Андрея, кр., православный, с. Грабовка	1877	1	1	150	190	
Самусева Григория, кр., православный, д. Дуяновка	1875	1	—	100	125	
Шартаткина Никиты, мещ., старооб., м. Белица	1880	1	—	100	125	

1	2	3	4	5	6	7
Круподерные						
Усевича Дмитрия, мещ., православный, ф. Бухоловка	1876	—	1	250	175	
Радчика Евгения, дв., православный, ф. Бухоловка	1857	—	1	100	135	
Альбермана Израиля, мещ., иудей, д. Рудня Телешовская	1880	—	1	350	175	
Евтюхова Карпа, кр., православный, д. Костюковка	1875	1	—	230	150	
Антипова Александра, кр., православный, с. Головинцы	1866	1	—	110	135	
Иванова Елпидора, кр., правосл., д. Глыбоцкое	1879	1	—	100	120	
Харитонова Андрея, кр., православный, д. Глыбоцкое	1873	1	—	150	180	
Каребо Тимофея, кр., православный, с. Марковичи	1876	1	—	125	150	
Сергиенко Самуила, кр., православный, с. Марковичи	1875	1	—	100	120	
Романенко Якова, кр., православный, с. Марковичи	1874	1	—	125	150	
Лабудева Никифора, кр., православный, д. Зябровка	1879	1	1	225	280	
Моисенкова Ивана, кр., православный, д. Зябровка	1876	1	—	110	135	
Крупчатые паровые мельницы						
Паскевича Федора Ивановича, дв., д. Прибор	1870	1	3	1760	4400	аренда куп. Петр Мельников
д. Уза	1841	1	3	1270	3200	
Шендерова Мовши, куп., иудей, м. Белица	1874	3	10	1270	3200	аренда куп. Итков
Сахарные						
Хотявского Корнея, отст. майор, рим.-катол., ф. Михальки	1876	1	4	200	2000	
Плесского Антона, мещ., православный, окол. Новые Терешковичи	1877	1	4	150	1500	
Плесского Степана, мещ., православный, окол. Новые Терешковичи	1877	1	4	120	1200	

1	2	3	4	5	6	7
Климовича Михаила, мещ., православный, окол. Новые Терешковичи	1879	1	4	160	1600	
Полевикова Захара, кр., православный, д. Романовичи	1879	1	1	120	600	
Дубинина Якова, мещ., православный, д. Якубовка	1876	1	1	120	600	
Котвальченко Ивана, кр., православный, д. Якубовка	1869	1	1	120	600	
Довгуша Павла, кр., православный, д. Якубовка	1867	1	1	60	300	
Лозяева Константина, кр., православный, д. Якубовка	1868	1	1	60	300	
Выделывание дроби Никешин Александр, мещ., православный, м. Белица	1879	1	9	300	1290	ар. купца Эльи Дрябкина,(800 р.)
Винокуренные Фаща Феликса, пом., рим.-кат., м. Носовичи	1872	1	8	—	6448	
д. Грабовка	1859	1	8	—	4417	
Хотяковского отст. майора, рим-кат., им. Михальки	1850	1	8	—	2361	

Опыт описания Могилевской губернии в историческом, физико-географическом, этнографическом отношениях. Кн. 2. Могилев, 1883.

КАРОТКІ СТАТЫСТЫЧНЫ АГЛЯД ГОМЕЛЬСКАГА ПАВЕТА ЗА 1886 ГОД

Гомельский уезд имеет протяженность с севера на юг от 80 до 20 верст и с востока на запад от 60 до 100 верст, занимает площадь 4719,4 кв. верст или 491 605 десятин.

Находятся 352 населенные местности, 53 села, 1 ферма, 2 почтовые станции, 123 деревни, 11 слобод, 15 околиц, 91 фольварок, 4 усадьбы, 8 железнодорожных станций, 4 урочища, 5 застенков и 1 монастырь.

Жителей мужского пола 62 452, женского 3784.

Старообрядцев 3500 мужчин и 3700 женщин.

Уезд разделен на 3 стана, 9 уряднических участков, 14 волостей.

131 сельское общество и 2 медицинских участка.

53 православные и 1 римско-католический приход.

470 267 десятин земли принадлежит Управлению Гомельского Имения., 1839 1/2 — монастырям, 2702 — церкви, 34 десятины — костелу.

Под дорогами находится 1528 десятин.

Гомелю с предместьями 2932 десятин.

Крестьянам по выкупу 208 652 десятин.

Выкупили крестьяне землю 299 десятин.

Частная собственность 252 320 1/2 — 129 дворянам, 267 купцам.

35 народных училищ во введении Народного просвещения. Обучается 1709 мальчиков и 340 девочек; на содержание школ, кроме сумм ассигнованных казной, крестьяне уезда ассигновали 7864 руб. 94 коп.

Медицина. 14 сельских фельдшеров и 3 повивальные бабки, 2 сельских врача. Прием-

ный покой 1 в Гомеле. В больницах: Телеши — 6 кроватей, Носовичи — 16 кроватей.

Фабрик в уезде: 2 писчебумажная и паркетная, винокурильные — 11, смоло-дегтярная — 2, пивоваренная 3, сено-прессовая 1, кожевенных 12, пеньковых 2, кирпичных 20, канатных 7.

Доход от фабрик 440 тысяч рублей, маслобоен 10, круподерен 40.

Кустарные производства объединены в промыслы: скоряной, шорный, шерстяной, валяльный, пеньковый, портняжный, обувной, гончарный, деревообрабатывающий, кузнечный и слесарный.

Этими промыслами занимаются 5300 кустарей.

Лесным промыслом занимались в 1886 году до 3600 человек.

Отхожие промыслы существуют в уезде: сплав и вывоз леса, земляные работы, добыча камня, на сахарном заводе, кирпичном, фруктовых садах.

Извоз 728 человек, 400 человек на железной дороге.

Еленский И.Р. Список населенных местностей и краткий статистический обзор Гомельского уезда Могилевской губернии. Могилев, 1887.

НАЙБОЛЬШ ЗНАЧНЫЯ НАСЕЛЕНЫЯ ПУНКТЫ ГОМЕЛЬСКАГА ПАВЕТА Ў 1886 ГОДЗЕ

Гомельская волость

Гомель, пригород — уездный город при р. Сож, дворов 226, жителей 916, волостное правление (в городе), 3 церковных прихода, церковь раскольников, 10 синагог, богадельня, школа, 3 постоялых двора, 6 лавок, ярмарки: Васильевская, Троицкая и Воздвиженская, базары по понедельникам, средам и пятницам. В трех верстах — околица Волотовка, церковный приход. В 12 верстах — Чёнка, единоверческий монастырь, 2 церковных прихода.

Головинцы, село при р. Ипуть, дворов 105, жителей 410, церковный приход, школа, 3 ветряных млына.

Новая Мильча, слобода, дворов 140, жителей 588, ветряной млын, лавка.

Романовичи, село, при р. Ипуть, дворов 172, жителей 738, 3 ветряных млына.

Спасова Слобода, слобода при р. Сож, дворов 102, жителей 418, 2 синагоги, постоялый двор.

Дятловичская волость

Старые Дятловичи, село, при оз. Заездница, дворов 71, жителей 435, волостное правление (уезд. гор. в 27 верстах), церковь, приходская школа.

Бобовичи, село, при р. Уза, дворов 186, жителей 187, церковный приход, лавка, водяной млын.

Жеребное, село, дворов 140, жителей 1001.

Михальки, слобода, при оз. Заездница, дворов 73, жителей 505, каплица, ветряной млын.

Скиток, село, при р. Сож, дворов 21, жителей 156, церковный приход.

Терюха, село, при р. Терюха, дворов 112, жителей 669, церковный приход, ветряной и водяной млыны, постоялый двор.

Хоминка, село, дворов 100, жителей 562, церковный приход.

Шарпиловка, село, при р. Сож, дворов 109, жителей 692.

Марковичская волость

Марковичи, село, дворов 273, жителей 1575, волостное правление (уезд. гор. 40 верст), церковный приход, 5 ветряных млынов. В четырех верстах два еврейских молитвенных дома, 20 лавок, школа, два постоялых двора.

Гадичево, село, дворов 171, жителей 955, церковный приход, ветряной млын.

Глыбоцкое, село, дворов 207, жителей 1460, церковный приход, 3 ветряных млына.

Кравцовка, село, при р. Немыльня, дворов 118, жителей 646, водяной млын.

Маковье, село, при р. Терюха, дворов 135, жителей 749, кирпичный завод, ветряной млын.

Черетянка, село, при р. Терюха, дворов 87, жителей 436, церковный приход, школа, водяной млын.

Носовичская волость

Носовичи, местечко, при р. Уть, дворов 239, жителей 1378, волостное правление (уезд. гор. 25 верст), церковь, приходская школа, еврейская школа, винокуренный и пивной завод, 3 лавки, ярмарка. В 5 верстах — Зябровка, станция. В 15 верстах Климовка — почтовая станция.

Антоновка, местечко, дворов 77, жителей 517, церковный приход, каплица, еврейская школа, винокуренный завод, два ветряных млына, ярмарка.

Гордуны, село, дворов 173, жителей 999, церковный приход, два ветряных млына, водяной млын.

Грабовка, деревня, при р. Терюха, дворов 160, жителей 611, каплица, винокуренный завод, два ветряных млына, водяной млын.

Жгуньская Буда, слобода, дворов 256, жителей 1266, ветряной млын.

Зябровка, деревня, дворов 132, жителей 861, два ветряных млына.

Климовка, деревня, при р. Уть, дворов 118, жителей 771, ветряной млын.

Лагуны, деревня, дворов 129, жителей 262, два ветряных млына.

Песочная Буда, деревня, дворов 140, жителей 736, ветряной млын.

Прибытки, село, при р. Уть, дворов 98, жителей 581, приходская школа, ветряной млын.

Поколюбичская волость

Поколюбичи, село, при оз. Сетине, дворов 138, жителей 848, волостное правление (уезд. гор. 8 1/2 верст), церковь, приходская школа. В 10 верстах — Лучинцы, винокуренный завод, ветряной млын.

Даниловичи, село, дворов 77, жителей 423, церковный приход.

Еремин, село, при оз. Сетине, дворов 156, жителей 870, церковный приход.

Залипье, деревня, дворов 63, жителей 621.

Костюковка, деревня, при оз. Забочье, дворов 123, жителей 683.

Красное, село, дворов 101, жителей 682, церковный приход.

Лопатин, деревня, при оз. Сетине, дворов 134, жителей 782.

Старое Село, село, при оз. Забочье, дворов 207, жителей 1455, церковный приход.

Телешовская волость

Телеши, село, при р. Уза, дворов 156, жителей 746, волостное правление (уезд. гор. в 32 верстах), церковный приход, школа, больница, ветряной млын.

Борщевка, село, дворов 116, жителей 635, каплица, ветряной млын.

Берхов, деревня, при р. Уза, дворов 180, жителей 834, каплица, 3 ветряных млына, водяной млын.

Волковичский Крупец, деревня, дворов 164, жителей 879, 3 ветряных млына.

Рудня Телешовская, деревня, при р. Иволька и р. Уза, дворов 100, жителей 660.

Старая Белица, село, дворов 110, жителей 664, церковный приход, винокуренный завод, два ветряных млына, водяной млын.

Руденецкая волость

Руденец, село, дворов 81, жителей 491, волостное правление (уезд. гор. в 23 верстах), церковь, приход, школа, два ветряных млына.

Азделин, деревня, дворов 115, жителей 725, три ветряных млына.

Пеньчин, деревня, дворов 100, жителей 591, ветряной млын.

Роги, деревня, дворов 94, жителей 504, два ветряных млына.

Семеновка, деревня, при р. Уза, дворов 127, жителей 741, четыре водяных млына.

Уваровичи, местечко, при р. Уза, дворов 165, жителей 902, церковный приход, два еврейских молитвенных дома, четыре водяных млына, 8 лавок.

Волости. Важнейшие селения Европейской России. Вып. 5. СПб., 1886.

З АПІСАННЯ ЖЫЦЦЯ СЯЛЯН

Имущество крестьян состоит из одежды, скота, хозяйственных принадлежностей, а у некоторых и запаса зернового хлеба. Верхняя одежда состоит из свитки и шубы. Свита или жупан из сукна собственной работы белого цвета, у женщин и мужчин несколько разнятся в покрое. Свит стараются иметь на каждого семьянина по две, одну лучшую (совсем белую) для праздника, другую обыкновенную, для обыкновенного ежедневного употребления. Шуба приготавливается из домашних овчин, тоже белая, ничем не крашенная. Главнейшие члены семейства стараются иметь каждый также по две шубы: одну лучшую, которая надевается в особых случаях и по праздникам, и другую, которая носится обыкновенно и часто надевается на свиту. Из домашнего сукна приготовляется также для зимы нижнее платье: у женщин андарак (ниж. юбка) и у мужчин штаны. Летом то и другое бывает холщовое, а также и рубашка домашней работы. На голову у мужчин надевается

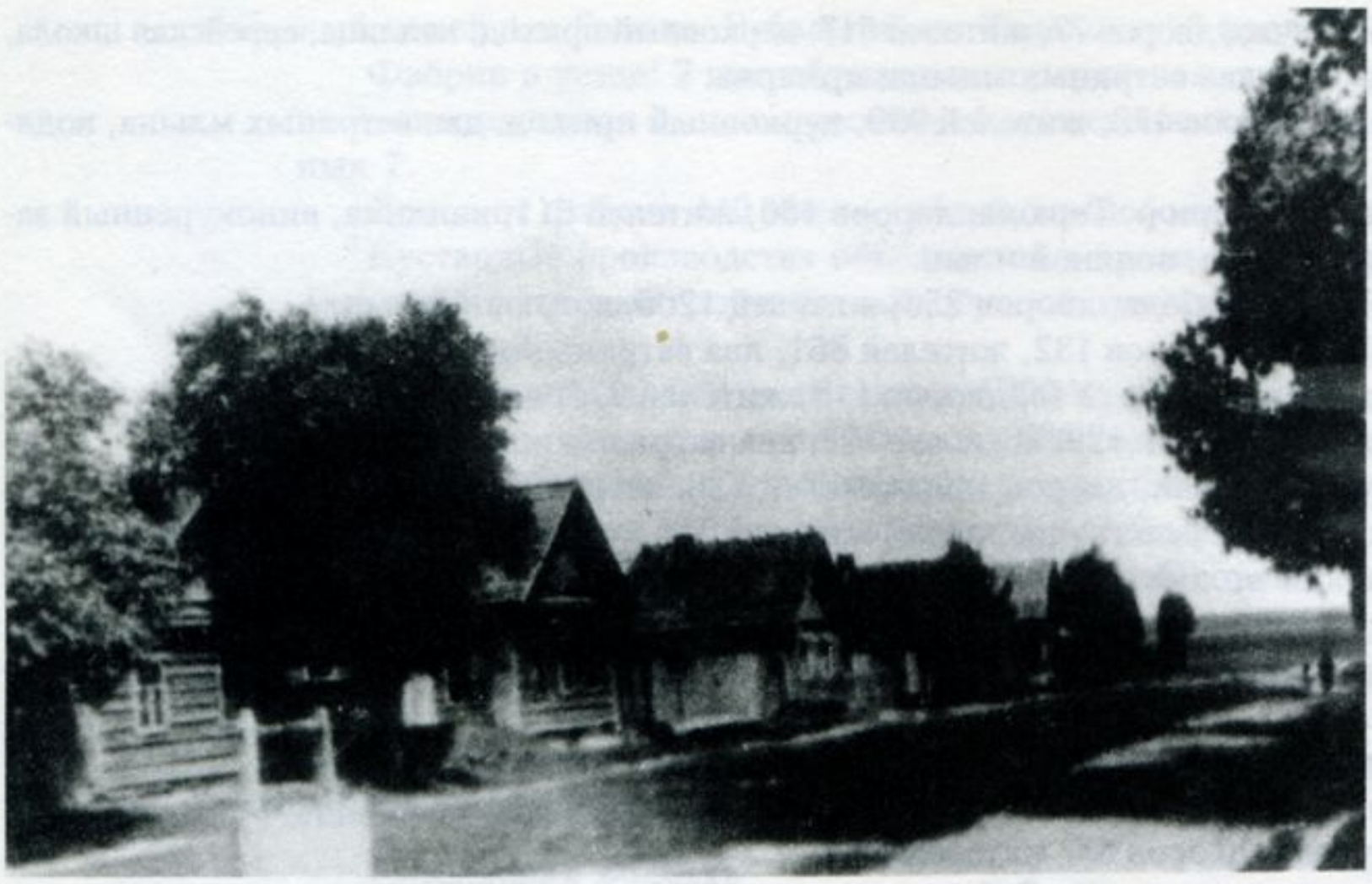

Вёска Зябраўка ў XIX ст.

маргелка, или магерка, круглая белая шапка, сделанная из войлока зашедшими шаповалами, у женщин — наметка, белая холщовая, или платок белый, а по праздникам платок цветной, покупной. Пояс для обоих полов разный, тоже самодельный, а для праздников покупной. Лапти из лыка, у многих, про праздник, сапоги. Особое ценное имущество в крестьянском доме представляет скот. Количество скота в крестьянских дворах различно, но за среднее нужно считать на один двор 2 лошади, 2 коровы, 1 или 2 свиньи, 2—3 овцы. Пара лошадей считается необходимой в хозяйстве: «какая бороньба в одну борону», говорят о крестьянине с одной лошадью, «какие заработки с одной лошадью и себе сделать вовремя не успеешь, а заработать на стороне и думать нельзя».

Птиц держат крестьяне в ограниченном количестве; гуся там, где этому благоприятствует местность; куры 2—4, и только вблизи городов и местечек несколько больше.

Хозяйственные прилады у крестьян собственной работы. Начнем с хомутов: — клеци самодельные, подкладка тоже, суконная с частью лямца, верхи хомутов или крышка суконные или из старого голенища, кожаная. Подуза или шлея плетеная из своей пеньки. Обрать или узда, тоже. Сиделка своя. Упряжная телега домашней работы, — только колеса иногда покупные. Сохи делаются тоже каждым хозяином, но к ней два лемеша и один наволок железные, покупные. Коса, серп, топор, нож, молоток тоже покупные. Затем веревки увязки возов, вожжи и другие в хозяйстве мелочи крестьяне делают тоже сами... Стол у крестьян очень незатейлив; крестьянин неприхотлив, — главный вопрос для него, было бы что покушать, и кушанья, кроме праздников и особых каких-либо случаев, одни и те же. Хлеб, соль, щи, заправленные салом или молоком в мясоед и копченая или вяленая рыба в постный день, — составляют первое блюдо. Второе — кулеш из гречневой или ячменной муки, иногда галушки из той же муки, с той же заправою. Все это без перемены круглый год.

Опыт описания Могилевской губернии... Могилев, 1880. Кн. 1. С. 476—477.

АБ ЗАНЯТКАХ І ПРОМЫСЛАХ ЖЫХАРОЎ ГОМЕЛЬСКАГА ПАВЕТА

Занятия и промыслы их разнообразны. Предприимчивые, энергичные, смышленые, они хватаются за все, чтобы зашибить копейку. Среди староверов мы видим богатых купцов, ведущих торговлю на сотни тысяч рублей хлебом, солью, лесом; крупных торговцев скотом и лошадьми; мелкими товарами различного рода; судовщиков, занимавшихся фрахтом; лоцманов, извозчиков, плотников, каменщиков и других ремесленников. Отправляются на отхожие промыслы: огородники, садоводы и даже земледельцы.

Разнообразны и промыслы старообрядцев.

а) Промысел судовщиков. В Гомельском уезде на пристанях реки Сож, в м. Ветка, Гомеле, ок. Белицы, в с. Скиток, Дятловичах и Новых Терешковичах строятся берлины, хозяева неко-

торых судов промышляют фрахтовым заработком; они нанимают рабочих, берут на свои берлины различного рода грузы и получают за сплав от 15 до 20 и более копеек с пуда;

б) Промышляют лоцманами или, как их называют, «атаманами» на плотах и барках, при оных местах по сплавным рекам Сожу и Днепру; дело «атамана» — распоряжение рабочими или руководство сплавом леса;

в) Извоз. Извозом занимаются преимущественно в Гомельском уезде, где значительные ярмарки дают к тому средства; промысел этот с постройкой Лыбаво-Роменской ж.-д. значительно уменьшился;

г) Огородничеством занимаются не только на собственных огородах, но и на землях, которые берут в аренду при городах и местечках. За десятину удобренных земель под огород платят в лето от 20 до 40 рублей. Главный доход получают от капустной рассады, огурцов и лука: доход обуславливается опытом огородника, величиной огорода и состоянием уровня овощей;

д) Садоводство и аренда фруктовых садов у землевладельцев распространено преимущественно в Гомельском уезде. В предместье Гомеля Белице и в окрестных слободах у староверов есть сады, которые дают урожай в лето до 800 руб. В садах некоторых староверов имеются так называемые «школы», т. е. рассадники, в которых находится по несколько тысяч прививков. Фрукты с садов сбывают в Москве, Петербурге и в других городах.

Опыт описания Могилевской губернии... Могилев, 1883. Кн. 2. С. 667.

СА СПРАВАЗДАЧЫ МАГІЛЁЎСКАГА ГУБЕРНАТАРА МІКАЛАЮ II АБ СТАНОВІШЧЫ СЯЛЯН І ПЕРАСЯЛЕНЧЫМ РУХУ Ў ГУБЕРНІ

24 верасня 1897 г.

Истекший 1896 год ознаменовался в ней внезапным и сильным развитием переселенческого движения.

... Хотя переселенческое движение в Могилевской губернии и было обусловлено внешними причинами, тем не менее тот факт, что движение это успело охватить значительную часть крестьянского населения губернии, так как просьбы о переселении в течение с небольшим года были заявлены от 27 тыс. семей, т. е. почти от седьмой части крестьянского населения губернии, доказывает, что корень этого движения отчасти лежит в самих условиях быта крестьянского населения губернии. Действительно, отсутствие отхожих промыслов, которые давали части населения губернии правильный, постоянный заработок за ее пределами, значительный прирост населения в последние 30 лет в связи с тем, что большая площадь земель губернии остается в руках частных владельцев, привело к тому, что средний размер крестьянского землевладения на наличную душу, как показала недавняя перепись, нисколько не превышает такового же размера в центральных черноземных губерниях и, следовательно, при нередко дурном качестве почвы вовсе не может обеспечивать земледельца без значительных посторонних заработков. К этому нужно присоединить и то, что при существующем у бывших казенных, а частью и бывших помещичьих крестьян, подворном владении при полном отсутствии общих переделов земли, вследствие исторически сложившегося стремления крестьян к наследственному владению, равномерность обеспечения крестьян землей все более и более уничтожается и постепенно создается класс вовсе безземельных крестьян. До последнего времени необеспеченность части крестьян земледельческим трудом восполнялась заработками по рубке и сплаву леса, составлявшего предмет значительной отпускной торговли для губернии, но с постепенным истреблением более ценных, составлявших предмет отпуска, лесов этот заработок значительно сокращается. Потеря его не вознаграждается увеличением заработка от полевых работ у частных землевладельцев вследствие обращения земли из-под лесов для сельскохозяйственной культуры, так как несмотря на то, что культурная земля, особенно у крупных частных землевладельцев, составляет сравнительно незначительную часть общей площади за последнее время не особенно замечается, ибо цены на сельскохозяйственные продукты в большей части губернии вследствие отсутствия сколько-нибудь удобных путей для сбыта стоят на таком низком уровне, что едва разве лишь вознаграждают издержки производства.

Губернатор тайный советник Николай Зиновьев.

Расійскі дзяржаўны гістарычны архіў. Ф. 1263. Воп. 2. Спр. 5329. Л. 481—485.

Праваслаўныя цэрквы і манастыры Гомельскага павета

У канцы XIX ст. у Гомельскім павеце налічвалася 58 прыходаў і 60 цэркваў, у тым ліку дзве манастырскія. «Каляндар для духавенства Магілёўскай епархіі на 1899 год» дае кароткае апісанне кожнай царквы павета з указаннем часу пабудовы, колькасці прыхаджан і іншых звестак. У межах сучаснага Гомельскага раёна значыліся наступныя цэрквы і манастыры:

1-я БЛАГАЧЫННАЯ АКРУГА

Бабовіцкая Успенская царква. Драўляная. Пабудавана ў 1849 г. Прыхаджан 2716. Зямлі 23 дзесяціны. Святар Пётр Кучынскі (благачынны).

Воўкавіцка-Крупецкая царква Раства Багародзіцы. Драўляная. Пабудавана ў 1891 г. Прыхаджан 2437. Зямлі 3 дзесяціны.

Дзятлавіцкая Троіцкая царква. Драўляная. Пабудавана ў 1863 г. Прыхаджан 2419. Зямлі 36 дзесяцін. Святар Гаўрыіл Чалоўскі.

Красненская Успенская царква. Драўляная. Пабудавана ў 1779 г. Прыхаджан 2392. Зямлі 36 дзесяцін. Святар Іаан Церанціенка.

Скіткоўская царква Раства Багародзіцы. Мураваная. Пабудавана ў 1876 г. Прыхаджан 2422. Зямлі 36 дзесяцін. Святар Міхаіл Ляплінскі.

Мікалаеўская царква ў в.Старая Беліца. 1-я палова XVIII ст.

Стара-Беліцкая Мікалаеўская царква. Драўляная. Пабудавана ў 1777 г. Прыхаджан 2317. Зямлі 36 дзесяцін. Святар Пётр Цітовіч.

Целяшоўская Пакроўская царква. Драўляная. Пабудавана ў 1792 г. Прыхаджан 4001. Зямлі 30 дзесяцін. Святар Іаан Слайчэўскі.

2-я БЛАГАЧЫННАЯ АКРУГА

Пакалюбіцкая Мікіцінская царква. Мураваная. Пабудавана ў 1811 г. Прыхаджан 2695. Зямлі 40 дзесяцін. Святар Філіп Пяскоўскі.

Яромінская Пакроўская царква. Драўляная. Пабудавана ў 1889 г. Прыхаджан 2878. Зямлі 36 дзесяцін. Святар Георгій Белабржэцкі.

4-я БЛАГАЧЫННАЯ АКРУГА

Грабаўская Узнясенская царква. Драўляная. Пабудавана ў 1879 г. Прыхаджан 2900. Зямлі 33 дзесяціны. Святар Стэфан Кліндухаў.

Глыбоцкая царква Раства Багародзіцы. Драўляная. Пабудавана ў 1849 г. Прыхаджан 1634. Зямлі 36 дзесяцін. Святар Павел Васкрасенскі (памочнік благачыннага).

Краўцоўская Троіцкая царква. Драўляная. Пабудавана ў 1894 г. Прыхаджан 1768. Зямлі 36 дзесяцін. Святар Міхаіл Гашкевіч.

Маркавіцкая Архістраціга-Міхайлаўская царква. Драўляная. Пабудавана ў 1793 г. Прыхаджан 2197. Зямлі 26 дзесяцін. Святар Іакаў Коласаў.

Маркавіцкая Кацярынінская царква. Мураваная. Пабудавана ў 1822 г. Прыхаджан 1338. Зямлі 56 дзесяцін. Святар Аляксей Бекарэвіч.

Прыбыткаўская царква Раства Багародзіцы. Драўляная. Пабудавана ў 1889 г. Прыхаджан 4963. Зямлі 47 дзесяцін. Святар Уладзімір Шафранскі (благачынны).

Раманавіцкая Мікалаеўская царква. Драўляная. Пабудавана ў 1880 г. Прыхаджан 1565. Зямлі 32 дзесяціны. Святар Пётр Кліндухаў.

Цярухская Георгіеўская царква. Драўляная. Пабудавана ў 1867 г. Прыхаджан 2559. Зямлі 32 дзесяціны. Святар Мікалай Ляплінскі.

Чарацянская Успенская царква. Мура-

ваная. Пабудавана ў 1865 г. Прыхаджан 2950. Зямлі 39 дзесяцін. Святар Аляксей Бракязінскі.

Чонскі Макар'еўскі манастыр. Заснаваны ў XVIII ст. У манастыры дзве царквы: царква ў гонар Ціхвінскай іконы Божай Маці і Богаяўленская царква. Зямлі пры манастыры 319 дзесяцін.

Падрыхтаваў М.З.Башлакоў.

Царква 1-й паловы XIX ст. ў в. Гадзічава.

Знакамітыя землякі

ВЯДОМЫ МАТЭМАТЫК

Васіль Пятровіч Ермакоў нарадзіўся 27 лютага (11 сакавіка) 1845 г. у вёсцы Церуха.

Яго бацька, селянін па паходжанні, служыў пісарам у маёнтку князя І.Ф.Паскевіча, потым працаваў настаўнікам мясцовай царкоўнапрыходскай школы. У ёй будучы таленавіты матэматык і педагог пачаў сваю адукацыю. Далей ён вучыўся ў Гомельскай і Чарнігаўскай гімназіях, дзе атрымаў першую прэмію за вучнёўскае сачыненне.

Між тым, выявіўшы здольнасці да філалагічных навук, Васіль Ермакоў у 1864 г. паступае ў Кіеўскі універсітэт на матэматычнае аддзяленне фізіка-матэматычнага факультэта. Толькі на другім курсе ён стаў атрымліваць невялікую стыпендыю з прыватнага фонду, хоць вучыўся не проста на выдатна, але і выказаў незвычайную адоранасць.

Пасля заканчэння трэцяга курса Васіль Ермакоў здае спецыяльны экзамен на званне настаўніка графікі і геаметрыі для таго, каб ён «мог окончить таким же блистательным образом курс наук, чем и оправдал то доверие и помощь, которую университет ему оказал» і пазбег рэкруцкай павіннасці.

Васіль Ермакоў робіцца ўладальнікам адной з дзесяці стыпендый, якія вылучаліся для Кіеўскага універсітэта, потым абараняе права на яе далейшае атрыманне, прадставіўшы ў якасці справаздачы аб сваіх занятках савету універсітэта работу «Праектаванне плоскіх фігур на паверхні шара».

На III з'ездзе рускіх прыродазнаўцаў і ўрачоў у 1871 г. ён выступае з паведамленнем «Аб прыметах сыходнасці радоў» і дае новы доказ і абагульненне тэарэмы Кірхгофа, належачай да тэорыі пругкасці цвёрдых цел. Гэтыя работы і выдатныя поспехі ў вучобе далі магчымасць Васілю Ермакову атрымаць замежную камандзіроўку тэрмінам на два гады для слухання спецыяльнага курса па тэорыі пругкасці, неабходнай яму для работы над дысертацыяй. Ён наведвае буйнейшыя універсітэты, знаёміцца з вядомымі фізікамі і матэматыкамі Еўропы.

Пасля вяртання з камандзіроўкі Васіль Ермакоў завяршае значную работу «Агульная тэорыя інтэгравання лінейных дыферэнцыяльных ураўненняў вышэйшых парадкаў з прыватнымі вытворнымі і пастаяннымі каэфіцыентамі», якую прадстаўляе ў Пецярбургскі універсітэт на атрыманне ступені магістра. Абарона дысертацыі была прызнана здавальняючай і 28 студзеня 1874 г. савет Пецярбургскага універсітэта зацвердзіў В.П.Ермакова ў ступені магістра матэматычных навук.

У лютым гэтага ж года ён абіраецца дацэнтам кафедры чыстай матэматыкі Кіеўскага універсітэта. Яму даручаюць чытанне лекцый па тэорыі лікаў, тэорыі верагоднасці, рознаснаму вылічэнню і трыганаметрыі. Педагагічнай дзейнасці Васіль Пятровіч Ермакоў аддаў чвэрць стагоддзя, працуючы ў сценах выхаваўшага яго універсітэта.

Педагог не загубіў у ім вучонага. У канцы 1876 г. ён завяршыў вялікую работу «Інтэграраванне дыферэнцыяльных ураўненняў механікі», якая была прадстаўлена ў якасці доктарскай дысертацыі. Яе паспяховая абарона адбылася 13 верасня 1877 г.

У 1884 г. ён першым з матэматыкаў «заходніх правінцый» вылучаецца членам-

Е.Р.Раманаў.

карэспандэнтам Пецярбургскай Акадэміі навук.

У сакавіку 1899 г. В.П.Ермакоў атрымлівае званне заслужанага прафесара. У жніўні 1889 г. ён запрашаецца на кафедру вышэйшай матэматыкі Кіеўскага політэхнічнага інстытута (з захаваннем пасады ва універсітэце).

За паўстагоддзя навукова-педагагічнай дзейнасці В.П.Ермакоў напісаў больш за 150 навуковых прац, артыкулаў, падручнікаў.

У 1884 г. пад рэдакцыяй В.П.Ермакова пачаў выходзіць «Часопіс элементарнай матэматыкі», які прызначаўся для вучняў старэйшых класаў, настаўнікаў і «наогул для ўсіх аматараў матэматыкі».

Высокая павага рускага настаўніцтва да дзейнасці В.П.Ермакова адлюстравалася ў прывітаннях, дасланых педагогу ад першага (1912) і другога (1914) Усерасійскіх з'ездаў выкладчыкаў матэматыкі.

В.П.Ермакоў быў жанаты з Лізаветай Сцяпанаўнай Лукомскай — выкладчыцай жаночай гімназіі. У іх было трое дзяцей: Вадзім, Вольга і Ніна.

Людзі, якія блізка ведалі В.П.Ермакова, адзначаюць абаяльнасць яго асобы, душэўную прыгажосць і дабрыню. Яго захапленнем была не толькі матэматыка, але і кранаючая любоў да прыроды. На сваёй дачы ён развёў цудоўны сад.

Памёр Васіль Пятровіч Ермакоў 16 сакавіка 1922 г.

У.Ларыёнаў.

СЛАВУТЫ ВУЧОНЫ

Еўдакім Раманавіч Раманаў нарадзіўся 11.9.1855 г. у мястэчку Навабеліца (цяпер у межах Гомеля). Беларускі этнограф, фальклярыст і археолаг. Правадзейны член Рускага геаграфічнага таварыства (1886), маскоўскага таварыства аматараў прыродазнаўства, антрапалогіі і этнаграфіі (1888), маскоўскага археалагічнага таварыства (1890), Віцебскага статыстычнага камітэта (1891). З бедных мяшчан. Скончыў Гомельскую прагімназію (1870), курсы настаўнікаў рускай мовы і гісторыі (1872). Працаваў настаўнікам (1872—86), інспектарам народных вучылішчаў Віцебскай, Гродзенскай і Магілёўскай губерній (1886—1906), член Часовай камісіі па ўладкаванню Віленскай публічнай бібліятэкі і музея (1906—1916). У 1897—1903 гг. рэдактар неафіцыйнага аддзела газеты «Могилевские губернские ведомости». З 1910 г. загадчык секцыі этнаграфіі і археалогіі Паўночна-Заходняга аддзялення рускага геаграфічнага таварыства. З 1917 г. жыў у Стаўрапалі. Вывучаў матэрыяльную і духоўную культуру беларусаў: жыллё, адзенне, сямейны побыт, народныя абрады, вераванні, народны каляндар і медыцыну, дзіцячыя гульні. Апублікаваў больш за 200 прац па этнаграфіі, фальклоры, гісторыі, археалогіі і мове беларусаў, больш за 10 тысяч фальклорных твораў. У 1886—1894 гг. вёў археалагічныя раскопкі ў Магілёўскай і Віцебскай губернях, адкрыў помнік эпіграфікі XII ст. Барысаў камень (каля в. Высокі Гарадзец Талачынскага раёна). Склаў археалагічныя карты Магілёўскай, Віцебскай, Гродзенскай губерняў. Сабраў звесткі пра 1000 гарадзішчаў Беларусі, выявіў шмат стаянак першабытнага чалавека, вёў антрапалагічныя даследаванні. У 1901 г. апублікаваў (са скарачэннямі) працу А.Меера «Апісанне Крычаўскага графства або былога староства 1786 года». Папулярызіраваў творы В.Дуніна-Марцінкевіча, Ф.Багушэвіча. У 1900 г. выдаў зборнік «Тарас на Парнасе» і іншыя беларускія вершы. Памёр Е.Р.Раманаў 20.1.1922 г.

Асноўныя творы Е.Р.Раманава:

Материалы по исторической типографии Витебской губернии. Уезд Велижский. Могилев, 1898.

Могилевская старина. В 3-х т. Могилев, 1900—1903.

Учебник русской грамматики. 4-е изд. Могилев, 1904.

Материалы по этнографии Гродненской губернии. В 2-х т. Вильна, 1911—1912.

Первоисточники для истории Могилевского края. Одесса, 1916.

Энцыклапедыя літаратуры і мастацтва Беларусі. Мн., 1986. Т. 4. С. 487.

«АДКРЫЦЬ СВЕТУ ДУШУ БЕЛАРУСА...»

«Я блізка стаю да народа...». Гэтыя словы Е.Раманава — не ўзор публіцыстычнай рыторыкі, яны напоўнены праўдай усяго жыцця гэтага чалавека. Нарадзіўся Еўдакім Раманаў на зыходзе жніўня 1855 г. у вялікай беднай мяшчанскай сям'і, якіх нямала было ў тагачасным мястэчку Нова-Беліца. З маленства давялося яму зведаць нястачу, горкі смак мякіннага хлеба, бясконцыя гаспадарчыя абавязкі. Вельмі рана выпала Еўдакіму ўзяць на свае дзіцячыя плечы і цяжар адказнасці старэйшага мужчыны ў доме: бацька з дарослымі братамі ледзь не штогод доўгімі месяцамі працавалі на адыходных промыслах.

Бязлітасна рана напаткалі Еўдакіма Раманава жорсткія выпрабаванні. Страціўшы бацьку і амаль следам за ім маці, ён у чатырнаццаць год застаўся сіратой і, каб вучыцца ў Гомельскай прагімназіі, за кавалак хлеба ды прытулак пайшоў хатнім рэпетытарам у мясцовую купецкую сям'ю. Аднак не знайшоў у гэтым доме Еўдакім ні спачування, ні простай чалавечай цеплыні. У памяці яго на доўгі час захаваліся толькі цяжкая гаспадарчая праца пасля заняткаў і халодны закуток, які ўвечары сустракаў знямоглага хлопца.

Такім самотным выдалася прадвесне Еўдакімавага веку... Але хто ведае, ці не гэтыя гады, вымагаўшыя ранняга сталення, прыгадваліся пазней ужо ладна пасівеламу Е.Раманаву, калі ён разважаў пра «бытавыя з'явы», «якія загартоўваюць для бязлітаснай барацьбы з суровай мачыхай жыццём»?.

1870 год стаў для юнака першай значнай вехай на самастойным жыццёвым шляху. Скончыўшы прагімназію з намерам далей працягваць адукацыю, Еўдакім Раманаў рыхтуецца і паспяхова здае ўсе ўступныя экзамены ў Магілёўскую гімназію. Аднак сярод навучэнцаў месца для яго не знайшлося. Атрымаў адно — афіцыйную адмову кіраўніцтва гімназіі з крыўднай спасылкай на «адсутнасць вакансій». Самім лёсам, відаць, наканавана было Еўдакіму Раманаву ісці да сваёй Брамы Вучонасці няпростымі дарогамі жыццёвых «універсітэтаў». Чарговае выпрабаванне юнак сустрэў з годнасцю сапраўднага стоіка. Не губляючы часу ён паступае на курсы настаўнікаў рускай мовы і гісторыі і пасля паспяховага іх заканчэння ў 17-гадовым узросце пачынае сталую педагагічную дзейнасць.

Галоўныя старонкі настаўніцкай «адысеі» Е.Раманава, на жаль, і сёння застаюцца недаследаванымі. Па сціплых звестках дакладна відаць адно — пачатак новага жыцця прайшоў для яго ў шматлікіх клопатах і неўладкаванасці. Пошукі лепшай настаўніцкай долі кідалі нашага земляка ў розныя куткі Беларусі — ад роднай Гомельшчыны да Аршаншчыны і Ліды. Далей былі гады адказнай працы на паса-

Вёска Воўкавічы (цяпер Урыцкае). XIX ст.

дзе інспектара народных вучылішчаў у Віцебскай, Гродзенскай і Магілёўскай губернях. Добрая трэцяя частка веку на ніве народнай адукацыі не адзначана ў службовых фармулярах Еўдакіма Раманава нейкім асаблівым узлётам кар'еры. Сама справа і сумленнае служэнне ёй у яго ўласным чалавечым вымярэнні жыцця заўсёды стаялі вышэй вузкаасабістых разлікаў. Таму прынцыповая скіраванасць Е.Раманава — практыка і публіцыстыка на вырашэнне набалелых праблем народнай школы і настаўніцтва — прынесла яму не толькі аўтарытэт, але і ладную нізку службовых канфліктаў. Напэўна, так яно вядзецца спрадвеку...

Менавіта ў гэтыя гады, напоўненыя штодзённым упартым змаганнем з тым, што ён называў «складам правінцыяльнага жыцця», Еўдакім Раманаў робіць свой галоўны выбар. Ён свядома выходзіць на шлях навукова-асветніцкай працы, прызначэнне якой бачыў у тым, «каб адкрыць свету душу беларуса...». А напачатку было слова. Слова і мова свайго народа, такія блізкія і знаёмыя яму, «карэннаму прыроджанаму беларусу» (Е.Раманаў), і такія прыцягальныя ў сваім бязмежным і нераскрытым багацці. Пазней неаднойчы прыгадваўся Раманаву 1876 год, калі ён, малады вясковы настаўнік, прагна вывучаючы летапісы, курсы граматыкі, лінгвістычную літаратуру, прыйшоў да яснага ўсведамлення: «багацейшую скарбніцу беларускай мовы, якая нагадвала мову Нестара і прадстаўляе ... невычарпальны запас рысаў старажытнарускай мовы, навуковая аўдыторыя па сутнасці не ведае». «Балюча стала беларускаму майму сэрцу такое незнаёмства вучоных з маёй роднай мовай, — успамінаў Е.Раманаў, — і, разумеючы беднасць літаратуры беларускай, узяўся я за збіранне».

Так пачынаўся шлях Еўдакіма Раманава да свайго «Беларускага зборніка» — той галоўнай працы, якой было аддадзена 35 гадоў жыцця да самых апошніх яго дзён. Першыя тры выпускі, апублікаваныя Е.Раманавым на свае ўласныя сродкі ў 1886—1887 гг., сталі буйнейшым выданнем беларускай вуснай народнай творчасці. Яны выклікалі жывую зацікаўленасць спецыялістаў і грамадскасці, а малады даследчык атрымаў прызнанне і падтрымку з боку вядучых навуковых таварыстваў Расіі. Усталяванне навуковых кантактаў мела сваім вынікам правядзенне пяці фальклорна-этнаграфічных экспедыцый Е.Раманава ў Магілёўскую і Віцебскую губерні (1886—1891 гг.). Яны прынеслі такое багацце матэрыялаў, што іх зручней было, як паведамляў даследчык, «вымераць не колькасцю аркушаў, а літаральна пудамі». На доўгія гады быў закладзены падмурак для далейшых навуковых распрацовак Е.Раманава, але цэнтральнае месца сярод іх паранейшаму займаў «Беларускі зборнік». Усе 9 яго выпускаў, якія паспеў апублікаваць вучоны да 1912 г., — па-свойму унікальная энцыклапедыя духоўнай культуры і побыту беларусаў. Яна раскрывала свет народнай казкі, песні, даносіла сівыя легенды і паданні, адорвала трапнымі і поўнымі жыццёвай філасофіі прыказкамі-прымаўкамі, захапляла абрадавымі дзеяннямі, знаёміла са штодзённымі ўмовамі жыцця і працы народа і гасцінна запрашала на яго святы. Водгукі на раманаўскі «Беларускі зборнік» ішлі з Масквы, Варшавы, Прагі, Берліна. Вядучыя спецыялісты ў розных галінах гуманітарных ведаў звярталіся да гэтай каштоўнай крыніцы. Сярод іх — акадэмікі А.М.Весялоўскі, А.А.Шахматаў, Я.Ф.Карскі. Наш славуты зямляк здабыў сабе права з гонарам заявіць сваім апанентам, прыніжаўшым культурную спадчыну народа: «Дзякуючы беларускім зборнікам шэрагу збіральнікаў (Шэйн, Нікіфароўскі, Дабравольскі, Ляцкі, Раманаў, Доўнар-Запольскі, Косіч і інш.) беларуская народная славеснасць увайшла ў сусветны народны зварот... і заняла там пачэснае месца дзякуючы вялікаму багаццю свайго зместа».

Г. Аляксейчанка.
Палессе. 1997. № 2. С. 149—151.

ДЗМІТРЫЙ ЕЎДАКІМАВІЧ ЛАПО
(кастрычнік 1861 — люты 1936)

Пісьменнік, грамадскі дзеяч, удзельнік народніцкага рэвалюцыйнага руху. Нарадзіўся ў г. Беліца на Гомельшчыне ў мяшчанскай сям'і. У час вучобы ў Гомельскай прагімназіі зблізіўся з рэвалюцыйна настроенай моладдзю, быў удзельнікам тайных гурткоў самаразвіцця, прапагандаваў антыўрадавыя ідэі сярод рабочых. З 1879 г. вучыўся ў Кіеўскай гімназіі. Сярод навучэнцаў вулучаўся актыўнасцю і ста-

ласцю, нейкі час быў старшынёй аб'яднанага камітэта рэвалюцыйных груп сярэдніх навучальных устаноў Кіева. Пасля заканчэння гімназіі паступіў на юрыдычны факультэт Кіеўскага універсітэта. Быў актыўным членам кіеўскай групы нарадавольцаў, уваходзіў у «тэхнічную» падгрупу, якая займалася справамі падпольнай друкарні. Прыязджаючы дамоў, вёў агітацыю сярод рабочых у Гомелі і ў вёсках. У 1885 г. арыштаваны ў Гомелі і сасланы ў Табольскую, потым у Енісейскую губ. У ссылцы пачаў пісаць свае апавяданні з беларускага жыцця, дзе выкарыстоўваў уражанні дзяцінства і юнацтва. Пасля заканчэння тэрміну ссылкі (1890) вярнуўся ў Гомель і ўключыўся ў работу па ўзнаўленні мясцовых нарадавольскіх арганізацый. З 1892 г. жыў у г. Чыстапаль Казанскай губ., служыў сакратаром гарадской управы, займаўся прыватнай адвакацкай практыкай, выдаў кнігу па гісторыі Чыстапаля. У 1896 г. перабраўся ў Краснаярск. Праз 2 гады, здаўшы экзамен у Казанскі універсітэт на званне юрыста, атрымаў месца міравога суддзі пры Краснаярскім акруговым судзе з адкамандзіраваннем у Мінусінск. З 1903 г. працаваў міравым суддзёй, пракурорам акруговага суда ў Краснаярску. Актыўна ўдзельнічаў у грамадскім жыцці, быў гарадскім сакратаром і гласным думы ў Краснаярску. З 1898 г. супрацоўнічаў у многіх сібірскіх газетах, дзе пад рознымі псеўданімамі змяшчаў публіцыстычныя артыкулы і допісы. Як член, а потым старшыня вучылішчнай камісіі пры Краснаярскай гарадской управе шмат зрабіў для развіцця ў горадзе асветы, марыў пра ўвядзенне ў Краснаярску ўсеагульнай адукацыі. Займаўся педагагічнай дзейнасцю — выкладаў гісторыю і заканадаўства ў мясцовай гімназіі і гандлёвай школе. Па яго ініцыятыве адкрыты Марцьянаўскі дзіцячы прытулак. Быў членам камітэта Мінусінскага музея. Зімой 1901—1902 гг. актыўна дапамагаў галадаючаму насельніцтву Мінусінскай акругі. Як член партыі кадэтаў прымыкаў да так званых «абласнікоў», удзельнічаў у падзеях 1905 г. Вывучаў побыт і норавы карэннага сібірскага насельніцтва, адстойваў яго правы, прапанаваў стварыць у Томскім універсітэце кафедры стэпавага права і цюрка-мангольскіх гаворак, адкрыць шлях качавым народам да асветы. Пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі ўключыўся ў культурнае будаўніцтва ў Сібіры, у 1923 склаў асноватворныя дакументы, якія вызначылі нацыянальна-дзяржаўнае будаўніцтва народнасцей енісейскай Поўначы. Працу юрыста сумяшчаў з выкладчыцкай работай у Краснаярскім тэхнікуме. Захапляўся краязнаўствам, выступаў з дакладамі ў Сярэдне-Сібірскім аддзеле Рускага геаграфічнага таварыства (быў яго старэйшым членам), з лекцыямі ў рабочых клубах Краснаярска.

Асноўнае месца ў творчай спадчыне Дз.Лапо займае зборнік «Беларускія апавяданні» (1895). Ва ўключаных у яго творах праўдзіва, з дэмакратычных пазіцый паказана цяжкае жыццё сялян Прысожжа, выкарыстаны гомельскія паданні, апісаны народныя заняткі, звычаі.

Мысліцелі і асветнікі Беларусі: Энцыклапедычны даведнік. Мн., 1995. С. 476.

ЗІНАІДА ФЁДАРАЎНА РАДЧАНКА

Беларускі фалькларыст і этнограф З.Ф.Радчанка нарадзілася ў 1839 г. у в. Старыя Дзятлавічы Гомельскага павета. На працягу ўсяго жыцця збірала матэрыялы духоўнай культуры беларускага народа, запісвала народныя песні. Склала «Зборнік маларускіх і беларускіх песень Гомельскага павета, запісаных для голасу з акампанементам фартэпіяна» (1881), у які ўключыла 30 песень з напевамі. Склала і выдала ў 1888 г. у Пецярбургу зборнік «Гомельскія народныя песні...», куды ўвайшлі 676 песень, запісаных у Дзятлавіцкай воласці Гомельскага павета. У прадмове да гэтага зборніка дала апісанне абрадаў і звычаяў сялян, матэрыяльнай культуры.

Першая з даследчыкаў XIX ст. адзначыла двухгалоссе ў спевах беларусаў. У 1887 г. была абрана правадзейным членам Рускага геаграфічнага таварыства. Памерла 18.3.1916 г.

З ПРАДМОВЫ З.Ф.РАДЧАНКА ДА ЗБОРНІКА «ГОМЕЛЬСКИЕ НАРОДНЫЕ ПЕСНИ» (СПб., 1888)

Што датычыць звычаяў, павер'яў, прыкмет і прымхаў гомельскіх беларусаў, то яны тыя ж, што і ў астатняй Беларусі і на Украіне.

Святая пятніца ходзіць па вёсках пад

выглядам старой бабы і строга наглядае за тым, каб ніхто не адважваўся прасці ў пятніцу, бо яна, бедная, вельмі пакутуе і ў тым доме здарыцца нешта нядобрае або наогул будзе няўдача. Вера ў існаванне ведзьмаў і ведзьмакоў, лесавікоў, вадзяных і чарцей непахісная. Ваўкалакі існуюць бясспрэчна: гэта людзі, перавернутыя ў ваўкоў за якое-небудзь злачынства. Калі такога воўка параніць, ён зноў пераварочваецца ў чалавека, пачынае гаварыць чалавечым голасам і, паміраючы, прызнаецца, што быў воўкам і што яму было цяжка наносіць страты свайму сялу.

Не трэба прыносіць аснову (ніткі для кроснаў) з чужой вёскі, бо ваўкі будуць нападаць на жывёлу. Вераць таксама, што чэрці жывуць у лозах, каля берагоў рэк і хапаюць там людзей.

Ведзьму можна лёгка пазнаць на Юр'я, трэба толькі накідаць мурашніку па вуліцы: ведзьма ніяк не зможа прайсці праз гэту вуліцу, будзе злавацца і зробіць вялікі круг у абход, таму што не можа і кроку ступіць паблізу мурашак. На Юр'я ведзьмы адбіраюць малако ў кароў. Каб убачыць ведзьму, трэба сесці на двары каля хлява пад бараною з запаленаю свечкаю. Ведзьма прыйдзе ў адной кашулі з распушчанымі валасамі. Карыстаючыся гэтымі забабонамі, часам маладыя жанчыны ідуць на чужы двор «па малако». Як іх застаюць, то ўжо не сумняваюцца, што гэта і ёсць сапраўдныя ведзьмы.

Калі надыходзіць час сеяць жыта, збіраюцца ўсе сейбіты і просяць пачаць сеяць самага лепшага, добрага чалавека. У выніку, калі здарыцца неўраджай, высвятляецца, што першым сеяў жыта нядобры чалавек. Няўдачу ў жніве, калі хлеб ад дажджу гніе ў копах, тлумачаць таксама тым, што першая жнейка была нядобрая баба.

Заломы ў жыце пазбаўляюць сілы. Бяда, калі хто сажне, не заўважыўшы іх, немінуча здарыцца няшчасце.

Купацца ранняй вясной нельга, бо схопіць хіндзя: яна, вядома, сядзіць на дне і ловіць тых, хто купаецца. Сродак ад ліхаманкі наступны: кідаюць каля дарогі кашулю, хто яе возьме і адзене на сябе, на таго і ліхаманка пяройдзе. Усяго ліхаманак семдзесят сем, і, каб пазбавіцца ад іх, бяруць семдзесят сем зярнят проса, ідуць да вады і, павярнуўшыся спіною, кідаюць гэтыя зярняты праз галаву назад са словамі:

Цёткі хіндзі,
Вас семдзесят сем,
Наце плату вам усім!

Каб не сурочылі, трэба надзяваць сарочку навыварат або задам наперад. Калі пахваляць, трэба сплюнуць тры разы і сказаць: «Соль табе ў вочы, малонне ў зубы». Цяпер гэтыя словы ўголас не гавораць, а шэпчуць самі сабе. Калі хто пераляканецца, то яму тады ж разрываюць сарочку, каб не захварэў з пераляку. Калі жывёла не вернецца з пашы нанач, дык моляцца святому Юр'ю, каб ён яе пасцярог; потым ідуць да знахара і просяць яго «закладаць» жывёлу ад звера. Знахар бярэ ў гаспадара замок з ключом, пашэпча над ім, замыкае замок ключом і кладзе яго на двары дзе-небудзь на відным месцы, каб гаспадыня адразу магла знайсці, — тады жывёла вяртаецца з пашы сама або з дапамогаю чорта, ідала, як тут гавораць. Мне гаварыла адна набожная бабуля: «Не люблю я таго — няхай лепей мая жывёла прападзе, як яна мне вернецца ад ідальскай сілы». Наогул калі жывёла вяртаецца сама (пасля таго як лічылася страчанай, пераначавала ў лесе), дык вераць, што яе прыгнала «нячыстая сіла». Калі яна мае стомлены выгляд, дык гавораць: «Як ён яе, бедную, замардаваў...»

Беларусы любяць песні і многа спяваюць. У свята і ў будні, на рабоце і на вячорках, вясною, летам, увосень і нават зімою пад адкрытым небам гучаць іх песні.

Вяснянкі — самыя любыя песні беларусаў. 2 лютага, на Стрэчанне, спяваюць першую вяснянку, якая пачынаецца гэтак:

Зіма з летам сустракалася,
Пра здаровейка пыталася і г. д.

Потым перастаюць спяваць, пакуль не пацяплее. З сакавіка пачынаюць спяваць амаль кожны вечар да позняй ночы. 25 сакавіка спяваюць вяснянку:

У нас сягодні Благавешчанне...

На Юр'я захоўваецца звычай юрыцца: дзяўчаты і нават дзеці ідуць за вёску ў поле або ў лясок і пад бярозкаю гатуюць яечню. У гэты дзень дзяўчаты выбіраюць сабе сяброўку на ўвесь год, пры гэтым абменьваюцца паясамі і хусткамі і гавораць пасля гэтага: «Мы з ёю паюрыліся».

Звычай гэты суправаджаецца спяваннем вяснянак.

Вяснянкі адрозніваюцца ад усіх іншых песень своеасаблівым прыпевам накшталт перагуквання (гукання) у сярэдзіне песні, што само па сабе вельмі прыгожа, калі песня прагучыць у лесе, праляціць над вясеннім разлівам і адгукнецца далёкім рэхам...

Усе маладыя дзяўчаты збіраюцца вечарам пасля заканчэння сваіх работ і становяцца групамі на беразе ракі, а калі няма рэчкі або возера, то за вёскай, на аколіцы, часам на ўзгорку. Размяркоўваюцца гэтыя групы далёка адна ад адной. Калі адна група закончыць свой куплет і толькі пачынае заціхаць апошняя нота, тады ўдалечыні другая група працягвае наступны куплет. Такое выкананне веснавых песень мае ў іх назву «вясну гукаці». Вяснянкі спяваюць да самага лета, г. зн. да 24 чэрвеня. Апошняя вяснянка вельмі дарагая для іх:

Песенька мая харошая,
Схаваю цябе на лецейка,
Паеду ў поле з сахою,
Вазьму песеньку з сабою;
Ой, сахою буду араці
І цябе, песенька, спяваці.

Пасля гэтай апошняй вяснянкі адзначаюць ужо Івана Купалу. 24 чэрвеня, калі зойдзе сонца, усе дзяўчаты збіраюцца за вёскай і плятуць вялізныя вянкі для ўсіх, а самы вялікі для той, якая выдае сябе за русалку. Русалкаю выбіраюць тую, якая мае самыя доўгія валасы. Яна здымае свой андарак і застаецца ў кашулі з расшпіленым каўняром. Калі яна даволі смелая, то скідае нават і кашулю. Доўгія распушчаныя валасы закрываюць плечы, вялізны вянок, як кола, прыкрывае ўсю галаву. Адначасова выбіраюць і дзяўчыну на ролю дачкі русалкі. А з саломы робяць чучала накшталт чалавека. Калі ўсе вянкі адзеты, бяруць чучала і вядуць «русалку» ў поле з песняю:

Правяду я русалачку да бору,
А сама вярнуся дадому...

Давёўшы да поля, ідуць мяжою, выбіраюць месца як найдалей ад вёскі, ад засеянага поля, раскладваюць касцёр і кідаюць у агонь чучала з песняю пра Івана Купалу:

Купала на Івана, Купала!
Дзе, Купала, начавала, Купала!

Калі чучала згарыць, тады дзяўчаты і хлопцы пераскокваюць праз гэты агонь, і доўга яшчэ працягваюцца іх песні і скокі.

Вясковыя ўлады забараняюць выконваць гэтыя старадаўнія язычніцкія абрады; неяк было зусім перасталі адзначаць Івана Купалу, а нядаўна зноў пачалі, але ўжо не напярэдадні, г. зн. 23 чэрвеня, а на самога Купалу, 24 чэрвеня.

Вясеннія карагодныя песні спяваюцца толькі на Велікодным тыдні, на Вялікадне, як тут гавораць, таму яны і велікодныя. Іх называюць яшчэ «танкі» («танок»). Разам з тым гэта і гульні («А мы проса сеялі», «Ці далёка мой старац», «А на гарэ мак», «На гарэ лён, белы кужаль» і г. д.). Ёсць яшчэ песні, якія спяваюць, вадзіўшы «сулу», г. зн. ходзячы па вуліцах на святым тыдні: «сулу» — з вуліцы на вуліцу...

Жыхарка вёскі Прыбыткі каля сваёй хаты.

Яшчэ перад жнівом спяваюць: «Пара, маці, жыта жаці». А калі ідуць зажынаць, г. зн. першы раз жаць (абавязкова ў суботу, якая лічыцца лёгкім днём), дык да поля звяртаюцца з наступнай песняй:

— На дабранец, да шырокае поле, жыта ядраное!
— На здароўе, жанцы маладыя, да сярпы сталяныя,
Вы прыходзьце заўтра рана, штоб я ў полі не стаяла
і г. д.

Жаць жыта адпраўляюцца ўсе — і падлеткі, і дзяўчаты, і маладзіцы, і старыя бабы. А калі ў сям'і толькі сыны, яшчэ не жанатыя, то і яны жнуць. Усе яны спяваюць свае жніўныя песні.

Пасля заканчэння жніва гуляюць абжынкі: з жыта робяць вянок і крыж. Вянок гэты надзявае на сябе адна з дзяўчат, а крыж нясе другая. Вянок робяць з жыта, а таксама з пахучай траўкі пад назвай «кудраўчык» і з вялікіх жоўтых гваздзікоў. Усё гэта прыносяць у дом гаспадара, якому жалі, за гэта ім плацяць грошы і частуюць гарэлкай. Вянок і крыж вешаюць пад абразамі. На гэтым святкаванні спяваюць розныя жніўныя песні, а потым усялякія іншыя. Захаваўся яшчэ адзін звычай: калі дажынаюць, то пакідаюць на ніве «кругловінку» нязжатага жыта, звязваюць яго поясам, убіраюць кветкамі і паліваюць вадою. Пры гэтым спяваецца наступная песня:

Сядзіць казёл на капе
Да дзівіцца барадзе...

Ёсць яшчэ звычай склікаць людзей на талаку, г. зн. запрашаюць жаць жыта або ўбіраць сена без усялякай платы, толькі за пачастунак; даюць многа гарэлкі, абед, падвячорак, вячэру. На гэту талаку ідуць з вялікай ахвотаю. Талаку склікаюць найчасцей у якое-небудзь невялікае свята, напрыклад на Пятра і да т. п., калі адзначаюць другі дзень пасля свята. Сабе рабіць, гавораць, грэх, а людзям можна, але не за плату, а толькі за пачастунак. Для гэтага наймаюць часта нават музыку. На рабоце не падганяюць людзей, а толькі частуюць іх.

«Звязду» носяць на Каляды, на Новы год і на Вадохрышча. Хлопчыкі ходзяць вялікім гуртам і спяваюць хорам песні аб нараджэнні Хрыста...

На Каляды водзяць яшчэ «казу». Ролю казы выконвае хлопец, адзеты ў вывернуты кажух, а другі хлопец, які вядзе «казу», адзеты старым дзедам з вялікаю льняною барадою. Пра «казу» спяваюць:

Го, го, го, каза,
Каза шэрая,
І дзе каза ходзіць,
Там жыта родзіць...

Шляхцюкі на Каляды водзяць «кральку». Зместам гэтай песні-гульні з'яўляецца расказ пра нялюбую жонку, якая ўсім дагаджае: і свёкру, і свякроўцы, і дзеверу, і залоўцы — толькі мужу нічым не можа дагадзіць. Песня даволі прыгожа гучыць. Усе становяцца ў круг, скачуць і спяваюць. У сярэдзіне круга скача «кралька» ў вобразе пачварнай карліцы, з двума гарбамі.

Напярэдадні Новага года пад вокнамі шчадруюць дзеці, часам і маладыя дзяўчаты. Вось узор шчадровак:

Шчадрую, шчадрую,
Каўбасу чую.
Дайце каўбасу,
Дамоў панясу...

Вясковыя ўлады забараняюць шчадраваць...

На першы дзень Новага года дзеці ходзяць «засяваць». Уваходзячы ў хату, сыплюць жыта, ячмень або проса са словамі:

Сею грэчку і пшаніцу,
А мне дайце паляніцу.

Гэтых дзяцей частуюць і даюць ім грошы.

Земляробчы каляндар: Абрады і звычаі. Мн., 1990. С. 342—347.

На пачатку XX стагоддзя

Палітычнае і эканамічнае банкрутства палітыкі самадзяржаўя ў Заходніх губернях прывяло да росту палітычнай барацьбы. Рэвалюцыйна-дэмакратычны рух у Гомелі і павеце развіваўся ў надзвычай складаных умовах. Назіралася абыякавасць сельскага насельніцтва да рэвалюцыйнай прапаганды. Працягвалася распаўсюджванне пракламацый, якія выклікалі трывогу ў жандарскага ўпраўлення.

30 сакавіка 1904 г. сярод жыхароў вёскі Яроміна было праведзена дазнанне аб распаўсюджванні сярод сялян праклямацый пад назвай «Люби ближнего, как

самого себя». У сяле было знойдзена 10 экзэмпляраў пракламацый. За яе распаўсюджванне да следства былі прыцягнуты жыхары сяла: Уладзімір Бажкоў, Восіп Каробкін, Іван Ганчароў. Вінаватасць падследных даказаць не ўдалося, і справу спынілі «из-за отсутствия доказательств». (Дзяржаўны архіў грамадскіх аб'яднанняў Гомельскай вобласці. Ф. 52. Воп. 1. Л. 70.)

Уздым рэвалюцыйна-дэмакратычнага руху, настойлівая дзейнасць рэвалюцыянераў прывялі да ўздыму сялянскіх выступленняў. Сяляне пад уплывам прапаганды эсэраў, сацыял-дэмакратаў пачынаюць выказваць свае патрабаванні. У першую чаргу яны патрабуюць зніжэння арэндных плацяжоў, павелічэння зямельных надзелаў, працягваюць барацьбу за сервітуты.

У сваёй справаздачы за 1904 г. магілёўскі губернатар пісаў: «Революционная пропаганда приняла размеры небывалые; прокламации касались всех сторон народной жизни, всех вопросов, издавна являющихся больным местом в земледельческом быту. Подпольная деятельность злонамеренных лиц достигла известных результатов: снова возникли разговоры о наделении землею, о притеснениях со стороны правительства, об отобрании земель от помещиков и т.п. Насильственные действия проявились впрочем только в виде самовольных лесных порубок, совершаемых скопом, но принятыми строгими мерами они на время прекратились. К концу года, отчасти благодаря разжигательному направлению, принятому некоторыми органами печати, отчасти под тяжелым впечатлением военных неудач, нервное настроение во всех классах населения достигло высокой степени и обычная жизнь выбилась, можно сказать, из колеи. Всякий считал своим долгом открыто обвинить правительство; из классов интеллигентных такое настроение переходило в народную массу и постепенно подготовляло ту почву, на которой произошли в губернии аграрные и политические беспорядки в текущем 1905 году». (Расійскі дзяржаўны гістарычны архіў. Ф. 1284. Воп. 194. Спр. 82. Л. 2—3.)

У 1906 г. барацьба сялян набывае больш арганізаваны характар. У іх з'яўляюцца даволі трывалыя і абгрунтаваныя патрабаванні. Адчуваецца ўплыў партыі эсэраў.

Вышэйшага ўздыму рэвалюцыя ў вёсцы дасягнула ў 1906 г. Вось што паведамляў магілёўскі губернатар аб падзеях гэтага года:

«Отчетный год во всех отношениях был самый тяжелый. Беспорядки, происходящие во многих местах и начавшиеся еще в 1905 г., не миновали и Могилевской губ., вследствие чего один из уездов ея-Гомельский и самый гор. Гомель, как главный центр революционных движений и бывшей железнодорожной забастовки, в декабре 1905 г. был объявлен, на основании указа Вышего Величества 29 ноября того же года, на положении чрезвычайной охраны. К началу 1906 года аграрно-революционное движение широкою волною захватило другие уезды. Движение это было создано оторвавшимися от земли рабочими-крестьянами, исключительно молодежью, вернувшимися после забастовки с заводов южных губерний. Восприняв там социалистически-революционное учение, они явились ярыми проповедниками идеи известного крестьянского союза и, пользуясь темнотою народною, внушили крестьянам уверенность в необходимости и безнаказанности захватного права.

Крестьяне вооруженными толпами нападали на помещичьи усадьбы, громили, грабили и жгли их, массами вырубали частновладельческие леса и сбывали награбленное перекупщикам за бесценок. В некоторых уездах было оказываемо вооруженное сопротивление чинам полиции; местами крестьяне образовывали свои так называемые «думы», откуда вожаки и руководили всеми набегами, не признавая над собой какой бы то ни было власти. Всем этим мирные жители деревни, в особенности землевладельческий класс, были прямо терроризированы, — многие помещики побросали свои имения и переехали на жительство в города». (Расійскі дзяржаўны гістарычны архіў. Ф. 1284. Воп. 194. Спр. 46, 1907 г. Л. 2—3.)

Супраць паўстаўшых сялян Гомельскага павета былі накіраваны воінскія каманды. Удзельнікаў паўстання падвергліфізічнаму пакаранню. найбольш адукаваныя і аўтарытэтныя кіраўнікі выступленняў былі арыштаваны і высланы. У краі пачалася паласа палітычных рэпрэсій.

Жандарскае ўпраўленне працягвала весці назіранне за «неблаговидными» жыхарамі павета. У мястэчках павета з'яўляюцца людзі, перададзеныя пад надзор паліцыі. Але зразумеўшы, што аднымі рэпрэсіямі падтрымліваць парадак у Паўночна-Заходнім краі немагчыма, урад Расіі

быў вымушаны пайсці на змены ў заканадаўстве. Галоўнай яе часткай з'явіўся ўвод у дзейнасць «Палажэння 12 чэрвеня 1890 года аб Земскіх установах». У 1911 г. праводзяцца выбары ў земскія ўправы. Іх вынікі былі станоўча ацэнены ўрадам.

«Первые земские выборы в губернии дали в этом отношении вполне благоприятные результаты: из числа 306 уездных гласных в составе их находится: 168 дворян и чиновников, 14 почетных граждан и купцов, 17 мещан и 107 крестьян...» (Расійскі дзяржаўны гістарычны архіў. Ф. 1276. Воп. 17. Спр. 1216. Л. 4.)

Амаль упершыню ў гісторыі края было ўзнята пытанне аб фінансаванні адукацыі, медыцыны. І не толькі ўзнята, але і адпушчаны сродкі на іх развіццё. Сродкі былі даволі значныя, але заставалася не зусім зразумела, як іх магчыма сабраць у якасці падаткаў з сялян і памешчыкаў, гаспадарка якіх знаходзілася ў глыбокім крызісе.

У адным з артыкулаў «Вестника Минского губернского Земства» пісалася: «...Недоедание нашей деревни до такой степени обострилось, что нам необходимо безотлагательно прийти на помощь нашему крестьянину, а еще больше, чаще безотлагательней — на помощь детям, смертность которых, особенно грудных детей, огромна от недоедания». (Вестник Минского губернского Земства. № 2. Мн., 1914. С. 9.)

М.М.Халюшкоў.

З архіўных крыніц

З ДАНЯСЕННЯ ПАМОЧНІКА НАЧАЛЬНІКА МАГІЛЁЎСКАГА ГУБЕРНСКАГА ЖАНДАРСКАГА ЎПРАЎЛЕННЯ

1905 г.

Революционное движение в районе Гомельского, Рогачевского и Быховского уездов начало проявляться с 1898 года и особенно усилилось в 1904—1905 гг. при общем подъеме революционного движения в России.

В 1903 г. было 50 дознаний, при 80-ти обвиняемых; в 1904 г. — 78 дознаний при 69-ти обвиняемых и в текущем году 97 дознаний при 54 обвиняемых.

Обращаясь к вопросу о том, какие именно революционные организации существуют теперь в районе, отмечаю их в порядке, начиная с более сильных партий.

а) Всеобщий еврейский рабочий союз в Литве, Польше, России (то же Бунд).
б) Гомельская группа партии социалистов-революционеров.
в) Северо-Западный областной организационный комитет, той же партии.
г) Полесский комитет Российской социал-демократической рабочей партии.
д) Гомельская организация этого комитета.
е) Группа социалистов-революционеров.
ж) Гомельские рабочие и сионисты...

Ротмистр гр. Подгоричани-Петрович.

Расійскі дзяржаўны гістарычны архіў. Ф. 10200. Спр. 1800. Л. 240.

Будынак Грабаўскага земскага вучылішча. Пачатак XX ст.

Навучэнцы Грабаўскага земскага вучылішча. У цэнтры святар Уладзімір Каркуша і настаўніца Аляксандра Захараўна Яфімава. 1913 год.

З ДАНЯСЕННЯ Ў ЖАНДАРСКАЕ ЎПРАЎЛЕННЕ АБ НЕЗДАВОЛЕНАСЦІ СЯЛЯН З ВЁСКІ НОВЫЯ ДЗЯТЛАВІЧЫ ГОМЕЛЬСКАГА ПАВЕТА

11 ліпеня 1905 г.

В имении Ново-Дятловичи крестьяне с Ново-Дятлович Дятловичской волости самовольно прирезали себе 19 десятин земли и поставили пограничные копцы. Земский начальник, прибыв на место, собрав сход, на котором крестьяне держали себя крайне дерзко и настаивали на том, что прирезанная ими земля принадлежит им, и что таковую они будут отстаивать силой, а если помещик им не уступит, то они его убьют. Для восстановления отношений между крестьянами и землевладельцами управляющий губернией Лодыженский 8, 9 и 10 июля, сопровождаемый силами уездной полиции и мной, посетил имение Новоселки, Закружье и Новые Дятловичи, где земскими начальниками были собраны сходы.

В имении Ново-Дятловичи отношения между крестьянами и владельцем Радченковым были более обостренными, чем в других местах, хотя эти крестьяне более других обеспечены землей, благодаря тому, что в прошлом году помещик продал им на льготных условиях 1200 десятин земли, кроме того, дал им 19 десятин земли как недостающих к наделу, хотя окружной суд отказал крестьянам в иске. Крестьяне этой земли не приняли и самовольно отрезали себе 19 десятин из усадебной земли и угрожали насилием помещику. Собранный сход держал себя крайне дерзко по отношению к управляющему губернией, не позволял ему говорить, заглушал его слова криком.

...Главные зачинщики в числе 6 человек были подвергнуты телесному наказанию и, кроме того, арестовано несколько человек. Благодаря репрессивным мерам порядок был восста-

новлен, управляющий губернией ушел и обещал крестьянам говорить с ними через несколько часов. Сход разошелся мирно, благодаря удалению зачинщиков.

Спустя три часа был собран вторично сход, на котором крестьяне держали себя мирно и благодаря разъяснению управляющего губернией крестьяне осознали свою вину и просили ходатайствовать перед помещиком о прирезке им 19 десятин земли. Кроме того, просили разрешения отправить к помещику выборных для исходатайствования прощения, что им и было разрешено. Помещик Радченков обещал крестьянам подарить им 19 десятин земли, но не из усадебной земли.

В настоящее время беспорядки среди крестьян Гомельского уезда совершего прекращены и можно надеяться, что таковые не повторятся, т.к. объезд управляющим губерний и принятые им меры произвели сильное впечатление на крестьян других волостей.

О вышеизложенном доношу
Ротмистр /подпись/

Расійскі дзяржаўны гістарычны архіў. Ф. 10200. Спр. 2550. Л. 142—143.

ПАТРАБАВАННІ СЯЛЯН ВЁСКІ МАРКАВІЧЫ ГОМЕЛЬСКАГА ПАВЕТА

1906 г.

Мы, крестьяне дер. Марковичи, собравшиеся на общий сход для обсуждения причин наших бедствий и страданий, пришли к заключению, что жить дальше так, как мы жили до сих пор, совершенно невозможно. Положение наше страшно бедственное и горестное. Мы находимся в полной кабале у помещиков, которые высасывают, как пауки, все наши соки, нашу кровь, пот. Чтобы лучше закабалить нас, крестьян, они окружили нас своими владениями, как кольцом, они отняли у нас все наши лучшие земли, которые мы удабривали потом и кровью; они захватили наши пастбища, которыми пользовались наши отцы и деды во время крепостного права. Признавая теперь, что работать при таких условиях невыносимо, мы, крестьяне названной деревни, решили забастовать и не идти на работу, пока помещики Голынский и Станкевич не удовлетворят наши требования:

1. Пастбищем мы должны пользоваться бесплатно.
2. Дрова помещики должны дать бесплатно из их лесных дач.
3. Работать поденно от 6 часов утра до 7 часов вечера.
4. Заработная плата за каждый день должна быть следующих размеров: крестьянину с лошадью 1 р. 50 к., без лошади 1 р. 20 коп., крестьянке — 80 коп.
5. Обращение вежливое.

Братья крестьяне! Вот эти требования мы предъявили к помещикам. Мы обращаемся ко всем крестьянам, работающим на этих помещиков, поддержать нас и не идти на работу, пока они не дадут наши требования. Эти требования нам необходимы как жизнь. Помните, братья, один за всех и все за одного. Будем дружно отстаивать наши требования.

Да здравствует крестьянская борьба за землю и волю!
С подлинным верно.
За правителя канцелярии Могилевского губернатора
(подпись)

Расійскі дзяржаўны гістарычны архіў. Ф. ДП,ОО. 1906 г. Спр. 700. Ч. 17. Л. 261.

Народны бунтар Аляксандр Савіцкі

Час, як вада, збягае ад нас, зносячы і нашу памяць. Хто ведае сёння гомельскага славутага Робін Гуда, — праўдалюбца, артыста, рамантыка Аляксандра Савіцкага?

Савіцкі Аляксандр Іванавіч нарадзіўся ў 1882 г. у г. Навазыбкаў у сям'і служачага, беларуса па нацыянальнасці. Вучыўся ў Навазыбкаўскім рэальным вучылішчы, але не закончыў яго: быў выключаны за рэвалюцыйныя погляды.

Пасля выключэння з вучылішча арганізаваў рабочы клуб у Чарнігаве, потым у Магілёве, заклікаў натоўп ісці на штурм гарадской турмы, каб вызваліць зняволеных; раздаваў рэвалюцыйную літаратуру, зброю, ствараў кружкі, баявыя дружыны.

Пасля рэвалюцыі 1905 г. Савіцкі стаў на шлях партызанскай барацьбы супраць самадзяржаўя. Ён нападаў на панскія маёнткі, дзяржаўныя і прыватныя касы, раздаваў маёмасць і грошы бедным.

З канца 1906 г. да пачатку 1907 г. пра

дзейнасць А.Савіцкага сведчаць шматлікія дакументы з паліцэйскіх архіваў, артыкулы газетчыкаў таго перыяду, дзе яго называлі кіраўніком шайкі, дзейнасць якой мае палітычны характар, мэту пазбавіць насельніцтва ад уціску ўлад.

Пецярбургская газета «Новое время» паведамляе: «...Савіцкі, ледзь не штодзённа з'яўляючыся са сваёй шайкай у розных месцах, набыў рэпутацыю легендарнага героя. Сакрэт яго поспеху галоўным чынам тоіцца ў тым, што з простым людам ён абыходзіцца ласкава, памагае і раздае грошы бедным і несумненна карыстаецца вялікімі сімпатыямі сялянскага і наогул сельскага насельніцтва; вось чаму пасля рабаванняў шайка Савіцкага знікае заўжды бясследна...».

У легендах пра Савіцкага адкрываецца яго амаль дзіцячая прага гульні ў любімых герояў. То пераапранаецца ён у жаночае адзенне, то абедае са сваімі ахвярамі-панамі ў мундзіры спраўніка. Стаўка ў гэтых захапляючых гульнях — яго жыццё. Савіцкі ўчынкамі ствараў, узяўшы па рысачках з любімых прыгодніцкіх раманаў, натхніўшы прагай да справядлівасці, новы вобраз добрага разбойніка, якім любаваўся сам і які не мог не захапляць усіх, хто не супрацьстаяў яму ў рэчаіснасці.

Беларускага разбойніка пачатку XX стагоддзя зрабіў галоўным героем свайго рамана «Сашка Жыгулёў» знакаміты пісьменнік Леанід Андрэеў. Асоба А.Савіцкага не засталася па-за цікавасцю і Максіма Горкага, які ўспрыняў раман Андрэева рэзка негатыўна, асабліва не згаджаючыся з ідэалізацыяй героя. Але праз некалькі гадоў ён перагледзеў свае адносіны да галоўнай дзеючай асобы рамана і ў прадмове да амерыканскага выдання «Сашкі Жыгулёва» адзначыў: «Раман напісаны з пафасам... абсалютна дакладна ўзнаўляе фігуру аднаго з тых... летуценнікаў, якія вераюць, што зло жыцця можна перамагчы тою самаю сілаю зла...».

У даследаваннях пра А.Савіцкага беларускі пісьменнік У.Мехаў адзначае, што асобай летуценніка-бандыта даўно цікавіліся і вядомыя беларускія пісьменнікі: Рыгор Мурашка, Міхась Чарот, Платон Галавач, Міхась Зарэцкі, Мікола Аляхновіч, Кузьма Чорны. У 1994 г. народны пісьменнік Беларусі Іван Чыгрынаў напісаў п'есу «Савіцкі». Шчырае захапленне А.Савіцкім гучыць у словах аб ім Уладзіміра Караткевіча: «Акруга за трыста вёрст, ад Оршы да Украіны, калацілася ад яго імя і бласлаўляла гэтае імя чатыры гады. Ні памешчык, ні стражнік, ніхто не смеў пакрыўдзіць беднага».

Атрад ці шайка разбойнікаў, якую вадзіў А.Савіцкі, была на здзіўленне невялікая. Матэрыялы архіва, знойдзеныя Мехавым, паказваюць, што ў пастаянным ядры значылася толькі сем чалавек.

Цяжка сказаць, як доўга ўдача была б лагоднай да Савіцкага, каб не малярыйная гарачка, калі паплечнікі вымушаны былі хаваць яго недалёка ад Гомеля, у вёсцы Краснае. У той час сялянскі хлопец, звязаны з Савіцкім, не вытрымаў на допытах, навёў на след. Супраць Савіцкага і двух яго памочнікаў у Краснае накіравалі аж сотню паліцэйскіх, якія чатыры гадзіны вялі перастрэлку. Трое бунтароў загінулі. Гэта здарылася вясной 1909 года.

У вёсцы Краснае ведаюць месца, дзе была магіла Аляксандра Савіцкага. Пра яго распавядаюць у мясцовым музеі...

В.М.Лямцава.

Першая сусветная вайна

Абвастрэнне супярэчнасцей паміж галоўнымі імперыялістычнымі краінамі за перадзел падзеленага ўжо свету і сфер уплыву прывяло да 1-й сусветнай вайны, якая пачалася 19.7(1.8.).1914 г. У ёй удзельнічалі 33 краіны, у т. л. Расія. 18.7.1914 г. беларускія губерні аб'яўлены на ваенным становішчы. Тэрыторыя Беларусі на пачатку вайны была ў непасрэднай блізкасці ад раёна баявых дзеянняў, потым стала прыфрантавой паласой. З жніўня 1915 г., пасля паражэння рускіх войск ва Усходняй Прусіі і адступлення з Польшчы, на тэрыторыі Беларусі разгарнуліся ваенныя дзеянні. Да кастрычніка 1915 г. нямецкія войскі акупіравалі значную тэрыторыю Беларусі, фронт стабілізіраваўся па лініі Дзвінск — Паставы — Баранавічы — Пінск. У цэнтральнай і ўсходняй частках Беларусі размяшчаліся 5 рускіх армій Заходняга фронту са штабам у Мінску і некаторыя падраздзяленні

Паўночнага фронту (каля 2 млн. салдат і афіцэраў), Стаўка вярхоўнага галоўнага камандавання рускай арміі (з пачатку вайны ў Баранавічах, з 8.8.1915 г. у Магілёве). (Беларуская Савецкая Энцыклапедыя. Мн., 1975. Т. 12. С. 128.)

Вайна прынесла незлічоныя бедствы ўсім уцягнутым у яе краінам. Але беларусы трапілі ў лік тых народаў, землі якіх сталі арэнай бітваў мільённых армій. Гінула мірнае насельніцтва, руйнаваліся вёскі і гарады, знішчаўся матэрыяльны і духоўны набытак. Адступленне рускіх войскаў у 1915 г. суправаджалася масавым, часта прымусовым бежанствам соцень тысяч людзей на ўсход, а таксама гібеллю несабранага ўраджаю і маёмасці, якую нельга было забраць з сабою. Ніхто і нідзе не чакаў бежанцаў — жанчын, дзяцей і старых. Рухаліся яны на ўсход на конных фурманках з невялікай паклажай харчоў, адзення, фуражу. Чыгуначны транспарт, амаль цалкам пераключаны на ваенныя перавозкі, не мог забяспечыць іх вываз.

На трактах, што вялі на ўсход, у ваколіцах чыгуначных станцый і гарадоў збіраліся велізарныя абозы і табары бежанцаў. Паводле афіцыйных звестак, у пачатку кастрычніка 1915 г. у тыле 4-й арміі на тракце Койданава — Стоўбцы — Мір — Гарадзея — Сноў у непасрэднай блізкасці да фронту знаходзілася да 35 тысяч, а ў раёне Рэчыцы — 64 тысячы бежанцаў. Да пачатку 1916 г. у Мінскай губ. аселі больш за 157 тысяч, у Віцебскай — 90 тысяч бежанцаў. Праз Магілёўскую губерню к таму часу прайшло каля 1 млн. бежанцаў.

Масы бежанцаў жылі пад адкрытым небам — на ўзлесках і палях, іншы раз спыняліся ў вёсках, фальварках і маёнтках. Не маючы ні прадуктаў, ні фуражу, ні сродкаў для іх набыцця, людзі, каб выжыць, літаральна спусташалі ўсё наўкола. Жудасныя ўмовы: голад, холад, асенняя непагадзь, антысанітарыя — спрыялі ўспышкам розных, у тым ліку заразных, захворванняў.

... Вайна прывяла да заняпаду сельскую гаспадарку Беларусі. У вёсцы ўсё вастрэй адчуваўся недахоп рабочых рук, найперш мужчынскіх. За гады вайны толькі ў Віцебскай, Мінскай і Магілёўскай губернях былі мабілізаваны ў армію 634,4 тысячы чалавек — больш паловы працаздольных мужчын. У выніку каля $^1/_3$ гаспадарак засталіся пад апекай жанчын. У дадатак сотні тысяч людзей адрываліся ад сваёй гаспадаркі на акопна-будаўнічыя работы, ахову чыгуначных ліній і г. д. З-за адсутнасці ці недахопу рабочых рук у крытычнае становішча трапілі многія памешчыцкія гаспадаркі. У выніку пасяўныя плошчы на прыватнаўласніцкіх землях 1914—1917 гг. скараціліся на 72,3 працэнта. За той жа перыяд на 11,4 працэнта паменшала агульная колькасць хатняй жывёлы. Рэзка ўзрасла ўдзельная вага бескароўных гаспадарак (у Магілёўскай губ. у параўнанні з 1913 г. — у 8 разоў).

Амаль на $^1/_3$ зменшыліся зборы жыта і пшаніцы. У 1915 г. у многіх паветах Беларусі па ваенных абставінах засталася нявыкапаная бульба, а пасевы азімых былі знішчаны перамяшчэннямі войскаў, хваляй бежанцаў, прагонам ваенных гуртоў.

Цэны на прадукты і прамысловыя тавары ў пачатку 1917 г. выраслі ў 3—5—7 і болей разоў. Гэта спрыяла нябачанаму росту спекуляцыі. Указы і пастановы ўрада і мясцовых улад, накіраваныя на абмежаванне спекуляцыі, не дзейнічалі. Казнакрадства, хабарніцтва, спекуляцыя шырока распаўсюдзіліся ў інтэнданцкіх службах арміі.

З пачаткам вайны былі адменены ўсе абмежаванні, што датычылі працягласці рабочага дня і выкарыстання працы жанчын і дзяцей. У прамысловасці, ды і ў сельскай гаспадарцы, менавіта дзеці і жанчыны замянілі мужчын, мабілізаваных у армію. У пачатку 1917 г. жанчыны, падлеткі і дзеці складалі 58,4 працэнта ўсіх фабрычных рабочых Беларусі. Фактычна былі адменены выхадныя і святочныя дні. Абавязковымі сталі звышурочныя работы. У дробнай і рамеснай вытворчасці працоўны дзень, як і ў XIX ст., працягваўся 15—16 гадзін у суткі.

Ва ўмовах прыфрантавой зоны, перанасычанай войскамі, органамі палітычнай бяспекі і ваеннай контрразведкі, працоўныя Беларусі не маглі даць належны адпор сваім прыгнятальнікам. Тым не менш адчайнае становішча, у якім знаходзіліся працоўныя людзі, вымушала іх уступаць у барацьбу за выжыванне, за хлеб надзённы, супраць гвалтаў і здзекаў.

Нарысы гісторыі Беларусі. Мн., 1994. Ч. 1. С. 443—448.

Падрыхтаваў М.З.Башлакоў.

1917

1941

НА КРУТЫМ ПАВАРОЦЕ ГІСТОРЫІ

Гомельскі павет у час Кастрычніцкай рэвалюцыі

Удзел Расіі ў 1-й сусветнай вайне прывёў яе да сацыяльна-эканамічнага крызісу. Немагчымасць правячых колаў вырашыць узнікшыя праблемы рэпрэсіўнымі метадамі прывяло да перамогі Лютаўскай буржуазна-дэмакратычнай рэвалюцыі. Уся ўлада перайшла да Петраградскага Савета рабочых і салдацкіх дэпутатаў. Выканаўчая ўлада са згоды Петраградскага Савета перайшла да Выканкома Дзяржаўнай думы, які ўтварыў Часовы ўрад. У сваёй дзейнасці ўрад абапіраўся на існуючыя думскія, земскія ўстановы і кіраваў з дапамогай камісараў.

Такое размеркаванне ўлады адбылося таму, што большасць у Савеце складалі меншавікі і эсэры. Яны былі прыхільнікамі паступовага рэфармавання існаваўшай сістэмы, класавага міру і вырашэння пытання далейшага развіцця краіны праз Устаноўчы сход.

1 сакавіка вестка аб перамозе рэвалюцыі дайшла да Гомеля. Яна выклікала ў горадзе рэвалюцыйны выбух. Рабочыя і салдаты абяззброілі жандармерыю і паліцыю, захапілі воінскія склады. 2 сакавіка ў горадзе адбылася нарада гласных Гомельскай думы з удзелам прадстаўнікоў левых партый. На ёй было вырашана перадаць выканаўчыя паўнамоцтвы грамадскому «Камітэту грамадскай бяспекі і дабрабыту». Адначасова левыя партыі сумесна з салдацкімі прадстаўнікамі вялі падрыхтоўку да склікання Гомельскага Савета. 4 сакавіка адбылося першае пасяджэнне Савета рабочых і салдацкіх дэпутатаў. Быў выбраны выканком. Яго старшынёй стаў прапаршчык паветраплавальнага парка П.М.Сяўрук.

Такім чынам, Гомель стаў адным з першых гарадоў Паўночна-Заходняга краю, які пачаў рэвалюцыйныя пераўтварэнні. Хуткай перамозе рэвалюцыі ў горадзе спрыяла тое, што на тэрыторыі павета знаходзіліся шматлікія прадпрыемствы.

Горад меў значныя рэвалюцыйныя традыцыі, вопыт барацьбы ў час рэвалюцыі 1905 года. У ім дзейнічалі буйныя рэвалюцыйныя арганізацыі расійскай сацыял-дэмакратычнай рабочай партыі, Бунда, Партыі сацыялістаў-рэвалюцыянераў, яўрэйскай сацыял-дэмакратычнай рабочай партыі «Паалей Цыён».

Перамога Лютаўскай рэвалюцыі ў Расіі прывяла да станаўлення асноўных палітычных свабод. З падполля выйшлі бальшавікі. Аднак па прычы-

не адарванасці кіраўнікоў бальшавіцкай партыі ад жывой работы ў масах яны не мелі дастатковай палітычнай арыенціроўкі. Узнікаюць аб'яднаныя арганізацыі РСДРП. 6 красавіка прайшло арганізацыйнае пасяджэнне бальшавікоў горада пад кіраўніцтвам эмісара бюро ЦК партыі бальшавікоў М.М.Хатаевіча. На пасяджэнні быў выбраны партыйны камітэт з 5 чалавек, які захаваў ранейшую назву Палескі камітэт РСДРП(б). Праграмай яго дзейнасці сталі Красавіцкія тэзісы У.І.Леніна. Бальшавікі пачалі барацьбу за ўладу праз падпарадкаванне сабе большасці ў Саветах. Сацыяльнай апорай бальшавікоў сталі салдаты гарнізона і рабочыя гарадскіх прадпрыемстваў. Падтрымка па-бальшавіцку настроеных вайсковых часцей дазволіла стварыць у Гомельскім Савеце бальшавіцкую фракцыю і адпаведна з тым атрымаць тры месцы ў выканкоме. Галоўнымі лозунгамі, накіраванымі на атрыманне падтрымкі з боку насельніцтва, сталі: «Далоў вайну!», «Зямля — сялянам!». Пачалася працяглая барацьба за ўладу паміж бальшавікамі і блокам «левых» партый.

Чым жа ў гэты час жыве насельніцтва Гомельскага павета?

Вядома, што галоўнай марай сялян на працягу доўгага часу была зямля. Да вёскі даходзяць звесткі аб рэвалюцыі. На мітынгах і сходах горада і ў мястэчках гучаць словы аб свабодзе, аб праве сялян на зямлю; партыі абяцаюць вырашыць усе пытанні сялянства, рабочых і інш. Каб перацягнуць на свой бок сялянства, бальшавікі заклікаюць сялян: «Захоплівайце землі памешчыкаў!», «Паліце маёнткі!», «Сячыце панскі лес!».

Заклікі бальшавікоў, зразумела, атрымалі падтрымку ў сялян павета. У вёсках пачынаецца своеасаблівая сялянская «рэвалюцыя».

«Крестьяне деревни Задоровка постановили самовольно захватить ближайшие леса кн. Паскевича. Началась рубка леса, участковый лесничий тяжело ранен крестьянами. Для устранения недоразумений выехала милиция и представитель Совета рабочих и солдатских депутатов». (Газета «День», 2.6.1917.)

«Из уезда продолжают поступать сведения о захвате крестьянами в некоторых местах помещичьих земель, особенно выгонов для скота. На место захватов выезжала группа агитаторов-интеллигентов с мандатами от местного Совета рабочих и содатских депутатов для увещевания крестьян и уездный правительственный комиссар, присяжные поверенные». (Газета «Гомельская копейка», 8.5.1917.)

Урад спрабуе навесці парадак у вёсках. Да сялян звяртаецца міністр земляробства А.Шынгароў: «Имуществом и землями помещиков, так же, как и всеми иными владениями, имеет право распорядиться только всенародное Учредительное собрание. До тех пор всякий самовольный захват земли, скота, инвентаря, рубка леса и т.п. являются незаконным и несправедливым расхищением народного богатства и могут обездолить впоследствии других, может, еще более нуждающихся граждан». (Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. Ф. 116. Воп. 1. Спр. 1. Л. 102.)

Растлумачэннем указа ў павеце займаюцца прадстаўнікі Савета, камісар урада, міліцыя. Але ўсё застаецца па-ранейшаму. Урад пераходзіць да рэпрэсіўных метадаў у адносінах да самавольства сялян. У распараджэнні Часовага ўрада губернскаму камісару гаворыцца: «Имеющие место в Могилевской губернии переходы частновладельческих земель и инвентаря в распоряжение волостных комитетов и вмешательства последних в управление хозяйствами противоречат постановлениям Временного правительства и являются противозаконными. Лица,

допускающие самовольный захват чужой собственности и инвентаря, подлежат законной ответственности по уезду». 11 июня 1917 г. (Дзяржаўны архіў Расійскай Федэрацыі. Ф. 198. Воп. 2. Спр. 113. Л. 72.)

Сярод спраў аб свавольстве сялян большасць іх датычыцца высечкі лясоў і патравы пасеваў. Захопы памешчыцкіх зямель былі даволі рэдкімі. Чаму так? Магчыма, сяляне зразумелі, што грошы можна атрымаць, не пацеючы на цяжкай сялянскай ніве. Гомельскі павет да лютаўскіх падзей спецыялізаваўся на нарыхтоўцы драўніны і пастаўцы яе ў паўднёвыя раёны краіны. Грошы за гэтыя пастаўкі атрымлівалі мясцовыя гаспадары з ліку памешчыкаў. Пасля рэвалюцыі былыя пастаўшчыкі спынілі лесараспрацоўкі. І вось іх месца ў гандлі пачалі захопліваць новыя гаспадары — сялянскія земствы. Гэты промысел даваў такія даходы, што цяжка было ад яго адмовіцца, нягледзячы на ўсе забароны.

У чэрвені пачынаецца другі этап «сялянскай рэвалюцыі». Пачатак яму паклала выступленне У.І.Леніна 22 мая на І Усерасійскім з'ездзе сялянскіх дэпутатаў. Ён патрабаваў ад дэлегатаў з'езда рашучай канфіскацыі памешчыцкіх зямель і перадачы яе сялянам. Выступленне дало станоўчыя вынікі. «25 июля 1917 г. По постановлению Временного правительственного надзора крестьяне с. Прибытки переданы суду за самовольный захват и раздел имения помещика Кухановича. Имение это было передано в аренду военному ведомству и губернскому конному тыловому отряду». (Газета «День», 27.7.1917.)

А тым часам у горадзе адбываліся шматлікія бальшавіцкія і салдацкія мітынгі, вялася барацьба за ўладу.

К восені становішча ў краіне пагоршылася. Масавая незадаволенасць насельніцтва ўдзелам Расіі ў вайне, крызіс гаспадаркі, рэвалюцыянізацыя арміі і, як вынік, рост папулярнасці бальшавіцкіх праграм прывялі да пераходу Петраградскага Савета рабочых і салдацкіх дэпутатаў пад кантроль радыкальных партый. Па ініцыятыве бальшавікоў пры Петраградскім Савеце быў утвораны Ваенна-рэвалюцыйны камітэт, якому было даручана ліквідаваць Часовы ўрад і стварыць умовы для пераходу ўлады да новага рэвалюцыйнага ўрада.

25 кастрычніка адкрылася пасяджэнне II Усерасійскага з'езда Саветаў. Ён прыняў заяву аб пераходзе ўлады ў краіне да Саветаў. На з'ездзе быў зацверджаны новы склад урада на чале з У.І.Леніным. У выніку ўзброенага пераваротy члены Часовага ўрада былі арыштаваны.

Вестка аб падзеях у сталіцы была атрымана ў Гомелі 26 кастрычніка. У гэты дзень Палескі камітэт РСДРП(б) арганізаваў мітынгі і сходы рабочых і салдат з заклікам падтрымаць рашэнні II Усерасійскага з'езда Саветаў.

Але большасць Гомельскага Савета не прыняла пастановы аб пераходзе ўлады ў горадзе і павеце да Савета, хоць Савецкі ўрад і падтрымала. Гомельская дума выступіла супраць перадачы ўлады Савету Народных Камісараў і ўтварыла «Камітэт выратавання радзімы і рэвалюцыі».

30 кастрычніка адбылося чарговае пасяджэнне Гомельскага Савета рабочых і салдацкіх дэпутатаў адначасова з выканкомам павятовага Савета сялянскіх дэпутатаў. На пасяджэнні бальшавікі дамагліся прыняцця наступнай рэзалюцыі: «Временное правительство своей контрреволюционной политикой поставило страну перед второй революцией, происшедшей 24—25 октября и завершившейся победой петроградского пролетариата и гарнизона. Временное правительство свергнуто. Россия находится в состоянии гражданской войны. Идет борьба революции с контрреволюцией. От исхода

этой борьбы зависит судьба революции. Для революции настал решительный момент, нужны решительные меры. Всякие колебания грозят гибелью революции... В этот грозный для революции час Гомельский Совет рабочих и солдатских депутатов находит, что единственное спасение революции и страны в едином фронте всей революционной демократии и в сплочении революционных сил вокруг своих полномочных органов — Советов рабочих и солдатских депутатов и в упрочении власти Советов рабочих и солдатских депутатов в центре и на местах». (Газета «Рабочая мысль», 2.11.1917.) На пасяджэнні быў створаны рэўком з 9 чалавек.

Краіну чакалі новыя выпрабаванні. Набліжалася грамадзянская вайна.

М.М.Халюшкоў.

Германская інтэрвенцыя і грамадзянская вайна

18 лютага 1918 г. войскі кайзераўскай Германіі парушылі пагадненне аб міры і пачалі наступленне супраць Савецкай Расіі. У напрамку Калінкавічы — Гомель — Бранск наступаў 41-ы нямецкі корпус. Нямецкія войскі ў кароткі час занялі значную частку тэрыторыі Беларусі.

Горад рыхтаваўся да абароны. Шляхам мабілізацыі «пралетарыяту» былі створаны 1-ы і 2-і Гомельскія чырвонаармейскія батальёны па 500 чалавек у кожным. Насельніцтва горада на падставе «трудовой повинности» будуе абарончыя ўмацаванні. Але калі нямецкія войскі падышлі да горада, «...панические слухи отрицательно подействовали на некоторых членов исполкома Гомельского Совета, которые до прихода немцев покинули Гомель. В городе образовалось безвластие, начались грабежи и насилие над гражданским населением». (Дзяржаўны архіў Расійскай Федэрацыі. Ф. 130. Воп. 2. Спр. 562. Л. 32.)

Жыццё паставіла пытанне аб уладзе ў пакінутым бальшавікамі горадзе. Дэпутаты гарадской думы склікалі пасяджэнне і выбралі спецыяльную камісію з пяці чалавек для кіравання горадам. Але бальшавікі Палескага камітэта, выкарыстаўшы падыход да горада 1-га Мінскага рэвалюцыйнага палка латышскіх стралкоў Р.І.Берзіна, захавалі ў павеце ўладу Ваенна-рэвалюцыйнага камітэта.

Камітэт бачыў сваю задачу ў арганізацыйнай рабоце па падрыхтоўцы партызанскіх атрадаў для барацьбы з акупантамі.

Нягледзячы на спробы Чырвонай Арміі ўтрымаць горад, нямецкія войскі 1 сакавіка 1918 г. усё ж занялі Гомель. А тым часам павятовы Ваенна-рэвалюцыйны камітэт, выконваючы пастаўленую перад ім задачу, выдае адозву да насельніцтва. У больш познія часы яна стала хрэстаматыйным дакументам аб палітыцы акупацыйных улад. Пазнаёмімся з ёю: «На оккупированной территории отбирается от населения и вывозится всё, начиная от довольствия и кончая медными ручками от дверей, забирается у крестьян последняя корова, убивается последняя свинья, режется последняя курица — идёт небывалая вакханалия грабежа». (Дзяржаўны архіў Расійскай Федэрацыі. Ф. 130. Воп. 12. Спр. 13. Л. 67.)

Якая была мэта адозвы? Магчыма, камітэт звяртаўся да кіраўніцтва Заходняга фронту за дапамогай, падкрэсліваючы гатоўнасць мясцовага насельніцтва да барацьбы.

Якім жа сапраўды было становішча ў павеце? Адкінем у бок словы аўтара аб «медных ручках» сялянскіх хат і «последней курице», якія выконваюць эмацыянальную ролю. На самай справе становішча, у адрозненне ад іншых

мясцін Беларусі, было некалькі іншым. Па-першае, у немцаў не было патрэбы забіраць у сялян «довольствие». У Гомелі засталіся ад часоў імперыялістычнай вайны велізарныя запасы правіянту і фуражу. Яны былі пакінуты войскамі Чырвонай Арміі і захоплены нямецкімі войскамі. Таму ўвесь час акупацыі немцы не мелі патрэбы ў канфіскацыі маёмасці ў насельніцтва. Яны нават не вывезлі харчовыя прыпасы. Справаздачы сведчаць, што ўжо ў 1919 г., пасля іх адыходу, склады былі часткова абрабаваны мясцовымі спекулянтамі, а часткова вывезены інтэндантамі ў галоднае Паволжа.

Па-другое. Усё ж некаторыя свае патрэбы нямецкім войскам прыйшлося задавальняць за кошт мясцовага насельніцтва. Інтэнданты ездзілі па вёсках і нарыхтоўвалі для арміі мяса і свежы фураж шляхам закупак. Закупкі вяліся за грошы, якія ўвесь час знаходзіліся ў стане інфляцыі, таму насельніцтва неахвотна прадавала сваю маёмасць. Паміж мясцовымі партызанамі і інтэнданцкімі атрадамі ўзнікалі баі і, адпаведна, рэпрэсіўныя акцыі з боку немцаў.

Для сумеснай барацьбы бальшавікі Палескага камітэта зрабілі спробу аб'яднацца з эсэрамі і выкарыстаць іх уплыў на навакольнае сялянства. Але блок не ўтварыўся, і ў павеце існавалі два рэўкомы.

Для ўзмацнення бальшавіцкага ВРК з Масквы паступала дапамога зброяй, кіраўнікамі атрадаў, прапагандыстамі «Спартака».

У сакавіку 1918 г. штаб Заходняга фронту распрацаваў план партызанскага паўстання і захопу горада з дапамогай агульнага наступлення. Кіраўнікі атрадаў атрымалі загад пачаць больш актыўную барацьбу. Вынікам дырэктывы было правядзенне партызанамі некалькіх акцый. «В Гомеле нашими партизанами взорваны гостиница «Савой» и городской театр, где были расквартированы немцы, также брошены бомбы в кофейню, где ужинал германский штаб. Точные потери неизвестны, но, по имеющимся сведениям, очень значительны». (Разгром немецких захватчиков в 1918 году. Госполитиздат. 1943. С. 136.)

У пачатку мая нямецкае камандаванне перадало Гомель Украіне, утварыўшы Палескую губерню. У горад уступілі гайдамакі гетмана Скарападскага і сумесна з нямецкімі захопнікамі ўстанавілі адзінае кіраўніцтва.

У сярэдзіне жніўня паводле загаду ВРК Украіны пачынаюцца ваенныя дзеянні партызан па захопе ўлады на месцах. Па сваёй задумцы гэта быў даволі авантурны і дрэнна падрыхтаваны план. Сігналам для паўстання атрадаў павінен быў стаць напад на нямецкія казармы і крушэнне цягніка на чыгунцы Кіеў — Гомель. Цягнік быў пушчаны пад адхон каля станцыі Зябраўка ў ноч з 16 на 17 жніўня падпольшчыкамі завода Варшаўскай акругі. Напад на казармы быў няўдалы.

Удзень 17 жніўня выступілі атрады завода Варшаўскай акругі і фабрыкі «Везувій». Яны захапілі казармы ў Навабеліцы, абяззброілі і затрымалі 150 чалавек, знішчылі нямецкую камендатуру. На большае сілы не хапіла, і атрады адступілі ад горада.

У канцы жніўня была дасягнута дамова паміж Германіяй і РСФСР аб эвакуацыі нямецкіх войскаў з тэрыторыі Беларусі. Палескі камітэт пачаў падрыхтоўку да ўзяцця ўлады ў свае рукі. У адказ правыя партыі ўтварылі ў Гомелі «Камісію па абароне горада ад злачынных элементаў і ўзброеных банд». Члены камісіі звярнуліся за падтрымкай да насельніцтва з мэтай барацьбы супраць анархабальшавізму. Але падзеі 9 лістапада 1918 г. у Германіі, дзе адбывалася рэвалюцыя, спрыялі бальшавікам. Пачалася хуткая

рэвалюцыянізацыя войскаў горада. Утварыўся нямецкі Савет салдацкіх дэпутатаў, але з большасцю ў іх лідэраў правасацыялістычнай арыентацыі. Таму супрацоўніцтва з рускімі бальшавікамі не ладзілася. З дазволу Савета 16—17 снежня адбылася гарадская рабочая канферэнцыя, канферэнцыя сацыялістычных партый. Улада перайшла да гарадской Дырэкторыі. У яе склад увайшлі прадстаўнікі гарадской думы, цэнтральнага савета прафсаюзаў, рабочай канферэнцыі і камітэта чыгуначнікоў. Зноў аднавілася дзейнасць гарадской думы.

У той жа час 16 снежня ў Мазыры адбыліся перамовы паміж прадстаўнікамі нямецкага камандавання 41 корпуса і дэлегацыяй РСФСР аб вывадзе нямецкіх войскаў з Палескай губерні. Адным з патрабаванняў расійскай дэлегацыі быў увод у Гомель часцей Чырвонай Арміі і перадача ўлады бальшавіцкаму ВРК. Нямецкае камандаванне было вымушана прыняць умовы рускага боку.

14 студзеня ў горад увайшлі атрады Чырвонай Арміі, і была ўстаноўлена бальшавіцкая дыктатура. Вывад германскіх войскаў з тэрыторыі Гомельскага павета дазволіў бальшавікам пачаць рэвалюцыйныя пераўтварэнні. Але ў маі становішча Савецкай Расіі пагоршылася. 8 мая 1919 г. Народны камісарыят па ўнутраных справах выдае цыркуляр аб мабілізацыі. «ЦК РКП и ВЦИК признают основной задачей момента сокрушение Колчаковской контрреволюции. ВЦИК и Советы в своём заседании от 15 апреля приняли декрет о призыве среднего и бедного крестьянства к борьбе с контрреволюцией и, исходя из чрезвычайного положения на восточном фронте, предлагают всем местным партийным организациям довести свою работу на обслуживание армии до высшей степени напряжения и, учитывая, что военная победа нам необходима в самый короткий срок, иначе война приведёт нас к неминуемому экономическому истощению страны и

Гэты групавы здымак зроблены ў 1918 г. на ўспамін аб сумеснай вайсковай службе ў Багунскім палку пад камандаваннем М.А.Шчорса.

Стаяць злева направа: Палевікоў Емяльян Андрэевіч і Палевікоў Андрэй Іванавіч; сядзяць злева направа: Хімчанка Дзмітрый Фёдаравіч і Чуйкоў Агафон Мартынавіч, ураджэнцы в. Раманавічы Улукаўскага сельсавета.

Гэтыя маладыя хлопцы добраахвотна ўступілі ў Чырвоную Армію. Служылі ў першым рэвалюцыйным палку імя Леніна, затым ваявалі ў Багунскім палку супраць немцаў і пятлюраўцаў.

У баях за савецкую ўладу загінулі смерцю храбрых Емяльян і Андрэй Палевіковы. Чуйкоў памёр пасля вайны.

Хімчанка Д.Ф. у гады Вялікай Айчыннай вайны змагаўся супраць фашысцкіх захопнікаў, быў паранены. Пасля дэмабілізацыі ўдзельнічаў у аднаўленні разбуранай калгаснай гаспадаркі.

крушению Советской власти». (Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 32. Воп. 1. Спр. 25. Л. 19.)

У Гомельскім павеце, у адпаведнасці з цыркулярам, пачынаецца добраахвотная мабілізацыя. Але сяляне, якія жадалі міру і яшчэ не атрымалі зямлі, адмовіліся ад абароны савецкай улады. Вось якія справаздачы атрымаў павятовы выканком. «На съезде Совета 19 мая в присутствии инструктора ВЦИК Хенкина было решено, чтобы каждый сельский Совет наметил по нескольку человек с тем, чтобы из их числа произвести необходимую мобилизацию добровольно или посредством жребия, но и эта мера не достигает никакого успеха. Советы доносят, что добровольцев нет. Покотская волость». (Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 32. Воп. 1. Адз. зах. 25. Л. 23.)

«Волисполком сообщает, что произвести мобилизацию 10—20 человек по волости честных бойцов за рабочее дело исполкому несмотря на агитацию и воззвания к населению не удалось. Объясняется это тем, что лучшие бойцы за освобождение уже давно состоят добровольцами в Красной Армии. Дятловичская волость». (Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 32. Воп. 1. Адз. зах. 25. Л. 61.)

Складанае становішча Савецкай Арміі вымусіла ўрад перайсці вясной 1919 года да ўвядзення надзвычайных мер. Адбываецца прымусовая мабілізацыя насельніцтва ў Чырвоную Армію, вядзецца рэквізіцыя «излишков» харчовых прадуктаў і фуражу ў сялян. Палітыка «ваеннага камунізму» яшчэ больш пагаршае становішча насельніцтва вёскі. Сяляне адмаўляюцца здаваць прадукты. «Очень трудно получать урожай хлебов от крестьян, засевавших только с части угрозы. Применение вооружённой силы оказывает своё действие, но и то не всегда и везде. Не всё ещё взыскано с Поколюбичской и Дудичской волостей. На неоднократные просьбы о высылке вооружённых отрядов Губпродком каждый раз отказывал, мотивируя свой отказ неимением оружия, посылать же невооружённые отряды, конечно, было бы бесполезно». (Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 375. Воп. 1. Спр. 220. Л. 13.)

Незадаволенасць сялянства аграрнай палітыкай і працяг вайны прывялі да паўстання ў павеце, вядомага як Стракапытаўскі мяцеж. Мяцеж быў падаўлены, але праблемы засталіся.

У пачатку сакавіка 1920 г. пачалося наступленне войскаў Польшчы. Чырвонаармейскія часці Гомельскага ўмацаванага раёна не змаглі даць ворагу належны адпор. Асабовы склад умацаванага раёна, які знаходзіўся на мясцовым забеспячэнні, не заўсёды атрымліваў нават паўфунта хлеба ў дзень. Поўнасцю была развалена дысцыпліна ў часцях. Масавы характар набыло дэзерцірства. З 25 тысяч чалавек, што лічыліся ва ўмацаваным раёне, у студзені 1920 г. у патрэбны момант не аказалася ніводнага цалкам баяздольнага батальёна.

У канцы мая ў губерні пачалася кампанія барацьбы з дэзерцірствам. Адначасова з прапагандысцкай работай сярод дэзерціраў і тых, хто іх укрываў, ужываліся рэпрэсіўныя меры. Усе вёскі былі падзелены на 3—4 двары. Жыхары іх неслі калектыўную кругавую адказнасць за дапамогу дэзерцірам. Найбольш распаўсюджанай мерай пакарання была канфіскацыя маёмасці і перадача яе сем'ям чырвонаармейцаў. Рэпрэсіі далі станоўчыя вынікі. З 1 па 20 чэрвеня «добраахвотна» з'явіліся 36 324 чалавекі.

5 чэрвеня ўгарраўком выдаў загад № 37. «В связи с близостью фронта к Гомельскому уезду и на основании приказа военного командования необходимо в срочном порядке организовать работу по укреплению позиций, исправлению дорог, мостов и др. срочных задач военно-полевого строительства, а потому объявляет до сведения всех

Волревкомов, сельских Советов о точном, неуклонном проведении в жизнь следующих приказов:

1. Привлечь к полевым окопным работам в порядке трудовой повинности граждан обоего пола мужчин от 19 до 55 лет, женщин от 19 до 40 лет волостей Вылевской, Гомельской, Дятловичской, Поколюбичской, Носовичской, Телешковской и Марковичской.

2. Ежедневно представлять в распоряжение военного-полевого строительства этого района для выполнения работ по 4000 человек чернорабочих и 300 квалифицированных — плотников, столяров, каменщиков и др., ведя поочерёдный наряд на деревни вышеперечисленных волостей.

3. Приступить к проведению настоящей трудовой мобилизации со дня опубликования сего приказа.

Приказ считать боевым. Ответственность за невыполнение или задержки в поспешности выполнения нарядов на людей и подводы ложится полностью на личный состав волревкомов и будет строго караться по законам военно-революционного времени.

5 июня 1920 г. Предугорревкома Селиванов». (Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 1616. Воп. 1. Спр. 31. Л. 15.)

Савет Народных Камісараў прыняў тэрміновыя меры дапамогі Заходняму фронту. На фронт няспынна прыбываюць новыя рэзервы, паступае зброя, боепрыпасы, абмундзіраванне, харчаванне. Супраць польскіх войскаў накіроўваюцца самыя баяздольныя часці Чырвонай Арміі.

5 чэрвеня 1920 г. 1-я Конная Армія прарвала фронт на паўднёвым захадзе ад Кіева і накіравалася па тылах праціўніка. 4 ліпеня перайшлі ў наступленне войскі Заходняга фронту. Пачалося масавае адступленне польскіх войскаў. Да сярэдзіны жніўня 1920 г. Чырвоная Армія падышла да Варшавы, але ў выніку грубых памылак, дапушчаных камандаваннем, была разбіта. Частка войскаў перайшла на тэрыторыю Германіі і была інтэрніравана, а астатнія адступілі на тэрыторыю Беларусі. Але і Польшча не мела магчымасці аднавіць Рэч Паспалітую і была вымушана ўступіць у перагаворы з Расіяй. 18 кастрычніка спыніліся ваенныя дзеянні на савецка-польскім фронце. У выніку дамоўленасці заходняя частка Беларусі ўвайшла ў склад Польшчы, а ўсходнюю захавала за сабой Расія. На землі Пасожжа прыйшоў мір.

М.М.Халюшкоў.

Актыўныя ўдзельнікі Кастрычніцкай рэвалюцыі і грамадзянскай вайны

ГАДУНОЎ Савелій Сямёнавіч, нарадзіўся ў 1891 г., жыхар вёскі Галавінцы. У чэрвені 1917 г. служыў на лінкоры «Гангут», быў абраны ў суднавы камітэт. У складзе каманды абараняў ад юнкераў Зімні палац. Удзельнічаў у барацьбе за ўстанаўленне савецкай улады ў Маскве. Калі пачалася грамадзянская вайна, быў у складзе Дняпроўскай ваеннай флатыліі, ваяваў на Украіне. За актыўны ўдзел у барацьбе за ўладу саветаў узнагароджаны ордэнам Чырвонага Сцяга.

КАВАЛЁЎ Сцяпан Мікалаевіч, нарадзіўся у 1894 г. у в. Галавінцы. Калі пачалася грамадзянская вайна, юнак добраахвотна ўступіў у першы Гомельскі пралетарскі батальён. Мужна змагаўся з белапалякамі. Загінуў у час баявых дзеянняў.

КУКАЛЕЎ Філіп Сысоевіч, нарадзіўся ў 1886 г. у в. Скіток. У 1914 г. быў прызваны ў царскую армію, удзельнічаў у баях першай імперыялістычнай вайны. У кастрычніку 1917 г. абраны салдацкім дэпутатам і накіраваны спачатку ў Петраград, а потым прадстаўніком савецкай улады ў г. Броды. Пасля заканчэння грамадзянскай вайны працаваў старшынёй сельсавета на радзіме (в. Скіток).

МАЙДЗЁНАЎ Залман Шоламавіч, жыў у в. Улукаўе. У 1918 г. працаваў у Гомелі. Калі нямецкія войскі захапілі горад, пайшоў у партызаны. Змагаўся на Чарнігаўшчыне з памагатымі немцаў гайдамакамі. У час выканання баявога задання разам з аднавяскоўцам Лаптуховым А.Я. трапіў у рукі гайдамакаў, якія прыгаварылі іх да расстрэлу. Ноччу Лаптухову ўдалося збегчы. Майдзёнаў З.Ш. разам з іншымі арыштаванымі быў расстраляны.

ПАДЛІПСКІ Адольф Фердынандавіч, нарадзіўся ў 1893 г. у м. Пяскі Віленскай губерні. У сакавіку 1918 г. дэмабілізаваны з войска і накіраваны ў Гомельскі павет па месцы жыхарства. Удзельнік партызанскага руху і падпольнай барацьбы супраць нямецкіх і польскіх акупантаў, а таксама разгрому Стракапытаўскага мяцяжу.

ПЛОТНІКАЎ Фёдар Сцяпанавіч, нарадзіўся ў 1913 г. у сялянскай сям'і. Васемнаццацігадовым юнаком добраахвотна пайшоў у Чырвоную Армію. У час рэвалюцыі прымаў актыўны ўдзел у раззбраенні жандараў і паліцыі. Змагаўся супраць войскаў Калчака і Урангеля. Служыў у Самаркандскай дывізіі. У яе складзе ўдзельнічаў у баях пад Перакопам, фарсіраваў Сіваш. Змагаўся з бандамі Махно, Марусі, Іванова, Злотнікава, польскіх акупантаў. Удзельнік Вялікай Айчыннай вайны. Адзначаны многімі ўрадавымі ўзнагародамі.

ПРОЦКІ М. М., Улукаўскі сельсавет, падпольшчык, расстраляны палякамі 7.5.1920 г. у Мінску.

ФЕАКЦІСТАЎ Я. Н., удзельнічаў у барацьбе супраць германскіх інтэрвентаў у 1918 г.

ХІМАКОЎ Іван Арцёмавіч, нарадзіўся ў 1899 г. у в. Бабовічы. З сялян. Удзельнік рэвалюцыі 1905—1907 гг., Лютаўскай рэвалюцыі 1917 г. У час падрыхтоўкі Кастрычніцкай рэвалюцыі ўдзельнічаў у затрыманні эшалонаў карнілаўскіх войскаў на ўчастку Гомель—Жлобін. У час нямецкай акупацыі 1918 г. на падпольнай рабоце ў Гомелі, адзін з арганізатараў і кіраўнік забастоўкі чыгуначнікаў у ліпені 1918 г., удзельнік аднаўлення савецкай улады, камісар чыгуначнага вузла. Пасля грамадзянскай вайны — старшыня транспартна-спажывецкага таварыства Заходніх чыгунак. З 1929 г. дырэктар Гомельскага паравозарамонтнага завода. На XIII і XIV з'ездах КП(б)Б выбраны членам ЦК. Узнагароджаны ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга БССР. Памёр у 1937 г. Яго імем названа вуліца ў Гомелі.

ЦВЯТКОЎ М. П., удзельнік рэвалюцыі і грамадзянскай вайны, пертызанскага руху ў Вялікую Айчынную вайну.

С.С.Гадуноў.

С.М.Кавалёў.

З.Ш.Майдзенаў.

М.М.Процкі.

М.П.Цвяткоў.

Я.Н.Феакцістаў.

Дакументы сведчаць

ПЕРСПЕКТЫВА ГАСПАДАРАК ГОМЕЛЬСКАГА РАЁНА

1919 г.

Главную отрасль хозяйства составляют лесные богатства, и в этом отношении все отрасли промышленности, основанные на разработке леса, должны получить должное развитие. В данный момент основная задача местных хозяйственных органов — использовать самым интенсивным образом ближайшие наделы для накопления на берегах и у железнодорожных станций дровяного топлива. В накоплении этих запасов заинтересована вся Россия, ее фабрики и заводы, ее железные дороги. Местные нужды могут быть удовлетворены... отделом уездного продовольственного комитета. Что же касается фабрик и заводов, то им должна быть предоставлена возможность использовать имеющиеся у них хозяйственные аппараты для заготовки топлива.

Такого рода строгое разграничение функций проводится фактически лесным отделом Гомельского Совета народного хозяйства. Задача этого отдела — напряжение всех сил и средств для достижения максимальной заготовки и вывозки дровяного топлива. И не приходится сомневаться в том, что при обилии частных заготовительных аппаратов в нашем районе, широко используемых лесным отделом на основании декрета Совнаркома, удается достигнуть довольно благоприятных результатов.

...Гомель издавна обслуживает южные рынки изделиями своих лесопильных заводов. Теперь же особенно, когда натуральный обмен между различными областями России начинает завоевывать все более и более обширные рынки, изделия наших лесопильных заводов будут играть немаловажную роль в общем товарообмене. То же относится к фанерному производству.

В то время как русская фанера имела очень небольшой сбыт на внутреннем рынке и направлялась главным образом в Англию, теперь она может употребляться не только для нужд армии, но и для повседневных нужд населения.

Новобе́лицкие лесопильные заводы подчинены теперь деревообделочному подотделу лесного отдела Совета народного хозяйства.

Богатые хвоей леса Гомельского района могут быть источником для целого ряда вспомогательных производств: одна из важнейших — смолокурение. Смола, с одной стороны, может быть употреблена в мыловарении, с другой — путем переработки может дать клеевое вещество гарпиус. Во втором продукте весьма остро нуждается наша писчебумажная Добрушская фабрика, являющаяся одной из крупнейших бумажных фабрик России.

Консерватизм Российской частной предпринимательской инициативы тормозит развитие производственных сил России. Ныне к жизни вызваны новые силы и нет сомнения, что как ни тяжело общее экономическое положение — удастся сделать то, что было не под силу капиталистической буржуазии в благоприятных условиях мирного времени.

Известия Гомельского ревкома. 1919. 10 лютага.

У САВЕЦЕ СЯЛЯНСКІХ ДЭПУТАТАЎ

15 студзеня 1918 г.

З пасяджэння выканаўчага камітэта

Докладчик Дятловичской волости т. Дубоделов докладывает, что население утопает в анархии: власть есть, но ее не видно. Земская управа влачит жалкое существование... По словам товарища докладчика, идет сильная анархия, хищения и грабеж. Земство к населению относится очень плохо ввиду недостатка средств, чем оплачивается жалование служащим. Главным образом докладчик предусматривает наступление весны, разделы земли, а также обсеменения полей. Масса расхищения народного богатства — лесов. Волостное земство организовало революционную дружину, которая теперь препятствует хищению, даже она воздействовала морально на хищников, которые хитили раньше лес, с которых пришлось взыскать часть денег за порубку лесных материалов, не замечается, что население относится враждебно к революционной дружине. Была надежда на солдат с фронта, но увы — надежды не оправдались: они не только не помогли делу, но внесли анархию. Указав на недостаток интеллигентных сил, также культурно-про-

светительность, он подчеркивает, что на местах нет власти. Докладчик просит приготовиться к весне. Необходимо на население не только действовать морально, но и физически, т. е. применять вооруженную силу, если такая потребуется. Было ограблено одно имение с участием фронтовиков.

Докладчик по Поколюбичской волости т. Гобарев докладывает, что отношения масс к советской власти на местах хорошее, но является двоевластие, власть фронта и власть Совета Крестьянских Депутатов. Но после некоторых разъяснений т. фронтовики подчиняются власти Совета. Население критикует Советы потому, что они не проявляют свою волю. Об организации власти докладчик указывает, что они пытались несколько раз организовать исполнительные комитеты на местах, но безуспешно, т. к. члены бесплатно работать не хотят. О грабежах и рубке леса — березняк рубят на дрова беспрепятственно, т. к. нет власти.

Больше всего производят беспорядки солдаты, не бывшие на фронте, а сидевшие в тылу… Грабят те, у кого всего достаточно. После чего докладчик сводит к тому, что нет власти на местах, таковую нужно создать и подчинить себе массу.

Известия Гомельского ревкома. 1918. 2 лютага.

СА СПРАВАЗДАЧЫ АБ ДЗЕЙНАСЦІ ГОМАБЛСЕЛЬГАСА ЗА 1919 г.

2 марта 1919 года образован Гомельский Гомоблсельхоз. В истекшем году работа в Гомсельхозе шла очень слабо, так [как] уезд очень часто подвергался контрреволюционным репрессиям, в особенности работа сильно пострадала во время мартовского восстания, длившегося 3—4 дня… Организационная работа шла очень медленно, так, не было достаточно опытных инструкторов. Но всё же, несмотря на все препятствия, было организовано 13 коллективных хозяйств: 2 коммуны, 11 артелей. Общая площадь земли 1214 1/2 дес.; имеется на ней 1483 едока.

1. Коммуна «Раннее утро», занимает Севскую лесную дачу близ Добруша. Лошадей — 4, коров 8, свиней 5, поросят 8, кур 30, кроликов 8, плугов 2, борон 3, телег 2; площадь земли 100 дес.; едоков 33.

2. Любенская артель школьных работников г. Гомеля обрабатывает участок в имении Любны. Коров 7, лошадей 5, свиней 6, уток 3, гусей 3, плугов 4, борон 4, сеялок 1; площадь земли 100 дес.; едоков 275.

3. Коммуна «Красный пахарь» занимает земли имения «Зеефельд». Лошадей 17, коров 24, жеребят 9, телят 5, плугов 20, борон 20, веялок 2; площадь земли 164 десятины; едоков 61.

4. Новиковская артель железнодорожных учителей занимает участок Больших Новиков. Коров 3, лошадей 2, плугов 2, борон 1, возов 1, вёдер 25, лопат 10; площадь земли 121 десятина; едоков 112.

5. Переростовская артель занимает имение «Петровск». Лошадей 32, коров 33, телят 52, свиней 60, поросят 10, кур 102, плугов 20, борон 26, лопат 1, веялок 1, сеялок 1, кос 1; площадь земли 410 десятин; едоков 116.

6. Новобелицкая артель железнодорожных и советских служащих возле имения «Улуковье». Площадь 5 десятин, едоков 244.

7. Носовичская артель занимает участок имения «Носовичи». Лошадей 1, плугов 1, лопат 4, копаниц 1, вёдер 2, сбруя 1; площадь земли 6 десятин; едоков 91.

8. Старо-Крупецкая артель «Красное знамя» занимает земли у Старого и Нового Крупца. Лошадей 5, коров 11, телят 1, овец 1, свиней 9, поросят 9, кур 20, плугов 5, телег 5, борон 4, соломорезка 1; площадь земли 76 десятин; едоков 36.

9. Артель «Труд» занимает земли имения «Ветка». Лошадей 7, коров 46, коз 4, плугов 5, борон 2, повозок 1, телег 7; площадь земли 40 десятин; 272 едока.

10. Артель «Заря новой жизни» занимает земли у села Жгунь. Лошадей 9, коров 10, свиней 5, кур 40, плугов 18, борон 6, телег 5, хомутов 10; площадь земли 10 десятин; едоков 26.

11. Артель «Вперёд» занимает участок в 11 верстах от Гомеля за Новобелицей с правой стороны шоссе. Грабли 3, лопаты 3, копаницы 5, пила 1, хомут 1, сани 1; площадь земли 10 десятин; едоков 26.

12. Уваровичская артель занимает участок в 4-х верстах от с. Руденца. Лошадей 6, коров 13, молотилок 1, веялок 1, кос 15, лопат 5, телег 6, плугов 3, борон 3; площадь земли 13 десятин; едоков 75.

13. Гомельская трудовая артель «Пионер» обрабатывает урочище «Малые Новики». Лошадей 2, коров 1, плугов 3, борон 3, телег 1; площадь земли 11 дес.; едоков 71.

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 375. Воп. 1. Спр. 430. Л. 91—93.

СА СПРАВАЗДАЧЫ ІНСТРУКТАРА НАРОДНАГА КАМІСАРЫЯТА ЎНУТРАНЫХ СПРАЎ

26 красавіка 1919 г.

С 24 по 28 марта 1919 года в Гомеле произошло восстание. Восстание носило чисто погромный характер и окончилось зверским убийством десяти товарищей коммунистов, работавших до восстания при уездном исполкоме ответственными работниками. Многие дома города были разрушены, 4-дневный мятеж причинил городу большие убытки, затормозил транспорт, увеличил разруху, и вследствие этого возросли бедствия населения.

Прежде всего я коснусь Гомеля — это узловая станция. Город расположен почти что в прифронтовой полосе и стоит между богатой Украиной и голодной Великороссией. Это самое удобное место для развития спекуляции. Затем при освобождении Гомеля от немецких войск, как рассказывают, в городе были громадные запасы продуктов. С восстановлением якобы Советской власти на эти запасы набросились десятки Чрезвычайных и других закупочных организаций из голодных мест России. На все продукты цены быстро возросли, и перед восстанием вместо 1—2 рублей фунт хлеба стоил 7—8 рублей. Затем положение в городе ещё больше ухудшилось с размещением нескольких полков красноармейцев. Две трети запасов продовольствия упродкома отпускались Красной Армии, город голодал, гарнизон недоедал, а поэтому недовольство росло как среди тех, так и среди других.

Далее — жилищный вопрос. Все казармы были оставлены немцами в запущенном состоянии. Все имеющиеся военные части пришлось размещать по частным квартирам. Буржуазия и черносотенцы имели удобный случай развращать красноармейцев.

По уезду.

По уезду настроение крестьян спокойное. Некоторые из волостей и сёл принимали участие в контрреволюционном мятеже. В данный момент один за другим проходят волостные съезды, которыми избираются депутаты в горсовет, согласно положению. На 22 мая созывается Гомельский уездный съезд Советов.

Инструктор инструктивного отдела Народного комиссариата внутренних дел Соловьёв.

Расійскі цэнтр захоўвання і вывучэння дакументаў навейшай гісторыі. Ф. 17. Воп. 6. Спр. 68. Л. 193—195.

З ДАКЛАДА ІНСТРУКТАРА ПАКАЛЮБІЦКАЙ ВОЛАСЦІ

2 снежня 1919 г.

В деревне Лопатин был проведён митинг гражданами д. Лопатин под председательством т. Зубарева. На митинге присутствовало двести человек. На митинге было пояснено о текущем моменте. Международное положение и обустройство избы-читальни и каковое их направление. Мы граждане д. Лопатин всё выше изложеным остаёмся довольны и поддерживаем и выносим своё Постановление всем общим собранием т. Сотникову и отделу Управления и просим чаще посылать нам агитаторов.

Что отдел управления даёт возможность, идёт навстречу для устройства в деревне библиотеки избы-читальни. Какова необходима нужна для населения, почерпнуть духовное знание. Мы гр. д. Лопатин со своей стороны можем выносить только лишь привет нашей Рабоче-крестьянской власти и поддерживаем таковую. Мы граждане д. Лопатин на первый зов согласны выступить на защиту Советской власти. Да здравствуют вожди пролетариата тов. Ленин, Троцкий, Калинин и др. Да здравствует рабочая Красная Армия. Да здравствует всемирная революция и международная братская любовь. Да здравствует третий Коммунистический Интернационал.

Председатель Забаров, секретарь Свиридов

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 32. Воп. 1. Спр. 79. Л. 13.

З ПРАТАКОЛА З'ЕЗДА СЕЛЬСКІХ САВЕТАЎ ПАКАЛЮБІЦКАЙ ВОЛАСЦІ ГОМЕЛЬСКАГА ПАВЕТА

1 чэрвеня 1919 г.

По § 2 об охране жел. дороги и мостов. После доклада т. Романьковым всех распоряжений по этому вопросу. Съезд имея в виду, что в р-не волости имеется кроме полотна ж.

д. еще два моста по грунтовой дороге Гомель – Ветка: первый мост на границе Прудок – Поколюбичи и второй в урочище «Хавхлица». Постановил: охрану первого моста между Прудком и Поколюбичами поручить гражданам села Поколюбичи и второй мост урочища «Хавхлица» гражданам села Старого. Охрану железной дороги ЛР от семафора Гомель сортировочный по направлению на ст. Костюковка до переезда поручить гражданам д. Залипье, от переезда до урочища «Кривая» на границе с. Красного, от урочища «Кривая» до Еременского кладбища гражданам с. Еремина, от Еременского кладбища до семафора входного ст. Костюковка на граждан д. Лопатино, от семафора входного ст. Костюковка до семафора за Костюковку на гр. д. Костюковка, от семафора за Костюковкой до Минковой будки на граждан д. Пыхони, от Минковой будки до границы Руднецкой волости на гр. дер. Замостья и села Данилович. Сельские Советы обязаны ввести очередной наряд на ежедневную высылку двух и более человек на эти шаги по усмотрению железнодорожной администрации.

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 32. Воп. 1. Спр. 79. Л. 100.

З ЗАГАДУ ГОМЕЛЬСКАГА ПАВЯТОВАГА ВАЕННАГА КАМІСАРЫЯТА

20 чэрвеня 1920 г.

1. На основании приказа по Западному военному округу за N 183 и приказа по войсковым частям и учреждениям Гомельского губернского комиссариата по военным делам от 15 июня с. г. N 231 возлагается на начальников учреждений, управлений в семидневный срок проверить списки личного состава рабочих и служащих мужского пола и лично убедиться, что в их числе нет дезертиров.

2. О всех лицах, которые оказались незаконно находящимися и подлежащие передаче в ряды войск, немедленно должно быть сообщено.

3. Независимо сего, в недельный срок необходимо передать в Красную Армию тех лиц, которые хотя бы и правильно воспользовались отсрочкой. При выделении должно быть обращено особое внимание на возможность использования для армии 8 младших возрастов от 1901 до 1894 г. рождения.

Гомельский Уездный Военный Комиссар
Шершнев
Военный руководитель
Титов
Начальник мобилизации отделения
УТКО

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 882. Воп. 1. Спр. 21. Л. 12.

З ПІСЬМА ЎПАЎНАВАЖАНАГА РЭЎКОМА С.КУЛЯШОВА

19 мая 1920 г.

Тов. Селиванов!

Сообшаю Вам, что я нахожусь при волости Поколюбичи по поручению угрревкома. Я здесь ознакомился с делами. Что касается работы волостьревкома – лучшего нельзя было бы требовать, люди, что называется, на своих местах. По всей волости много бегущих дезертиров с фронта, которые представляют угрозу, если не принять соответствующие меры. В некоторых местах дезертиры действуют самостоятельно: грабят, воруют у крестьян.

Бороться с дезертирами не можем, т.к. нет вооруженной силы. А нужен отряд, чтобы обезоружить дезертиров. Это если бы я имел точные сведения по всей волости и сообщил вам, то вы бы тоже призадумались.

Если взять одну маленькую деревушку д. Старое, то получается такая цифра – 136 человек, которые должны быть в Красной Армии, а 103 чел. точно дезертиры, которые сидят дома. А в больших селах по 600 чел. дезертиров сидят дома. Теперь для вас будет понятно, какие от этого последствия могут быть. Сейчас они больше всего действуют провокационной агитацией, что отражается сильно на населении.

В Вол. ревком есть предписание из Красной Армии о задержании убежавших дезертиров из части, но нет силы для задержки, т.к. имеется 3 человека милиционеров с винтов-

ками без патронов и 4 человека красноармейцев при Волвоенкоме совсем без винтовок. После всего выше изложенного шлю вам товарищеский привет и лучшие мои пожелания.

Остаюсь
С.Кулешов

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 32. Воп. 1. Спр. 109. Л. 2.

З УСПАМІНАЎ І.І.ЛАБУДЗЕВА

Я призван в пятнадцатом году. Был физически сильным. Офицер из призывной комиссии пощупал мои мускулы, заглянул в зубы, как лошади, и что-то черкнул на моей голой спине. Вышел я в комнату, где толпились такие же обнаженные парни, и попросил первого попавшегося посмотреть, что написано. Говорит — УПК. Что это значит, никто понятия не имел. Только потом писарь разъяснил: учебная пулеметная команда. Увезли в Вязьму. После учебы — фронтовая окопная жизнь. Бои. Отступления. Был ранен. Отлежался. Про Февральскую революцию узнал в теплушке, возвращаясь на фронт. Вскоре стало известно, что Временное правительство решило продолжать войну до победного конца. Началось переформирование частей. Нас, группу опытных пулеметчиков, направили в Сибирский корпус, который занимал оборону на участке Молодечно—Залесье—Сморгонь. Среди солдат велась большевистская агитация против войны, за мир и власть Советов. Сибиряки говорили местным, мол, чего ждете, вы же здешние, разбегайтесь по домам.

Мы с Евменом Сидоренко так и сделали. Вернулись в свою родную Зябровку, что недалеко от Гомеля, скинули шинели, пошли работать на дровяные склады. После Октябрьской революции нас, фронтовиков, закружило, будто в водовороте. Митинги, речи, призывы защищать Отечество и революционные завоевания. А от кого защищать, на чьей стороне? Это разъясняли агитаторы Полесского ревкома, который начал создавать красногвардейские отряды. В самом Гомеле сформировали 4 отряда — один состоял из рабочих железнодорожных мастерских, в другом были рабочие депо, в остальных — крестьяне окрестных волостей. А всего в одном только Гомельском уезде действовало более 15 таких формирований.

Отряд, в который мы с Сидоренко записались, назывался 2-й Гомельский крестьянский. Как только в нем появились пулеметы, меня назначили начальником пулеметной команды.

Шли годы. Я с гордостью следил за тем, как Родион Яковлевич Малиновский поднимался по ступеням воинской службы. Есть у меня карта, на ней помечен путь армии и войск фронтов, которыми командовал мой сослуживец. Помнил ли он нас, своих белорусских друзей по гражданской войне? Конечно, помнил! Когда я написал ему по личному вопросу (Родион Яковлевич был тогда министром обороны СССР), буквально через несколько дней получил ответ на бланке депутата Верховного Совета СССР, Маршала Советского Союза Р.Я.-Малиновского. Он сообщал, что просьба моя удовлетворена. Под машинописным текстом от руки была сделана приписка: «Желаю долгих лет жизни и крепкого здоровья, старый боевой товарищ!»

Друкуецца па кн.: «В огне гражданской войны». Мн., 1987.

Першыя пераўтварэнні пад час грамадзянскай вайны

Пытанне аб зямельнай маёмасці паспрабавала вырашыць Земская павятовая ўправа. Але на яе пасяджэнне прыехалі прадстаўнікі толькі ад трох валасцей. У рабоце з'езда прынялі ўдзел прадстаўнікі ВРК. Старшыня камітэта М.Хатаевіч выступіў з прамовай аб неабходных задачах. «Настроение крестьян после десяти месяцев гнёта немцев, гайдамаковцев, большевистское. Необходимо создать рабоче-крестьянскую твёрдую власть. Во многих местах революционной власти ещё нет. Существуют земские кулацкие советы и т. д. Они могут быть перекрашены, но они остаются, несмотря на перемену обстановки, теми же врагами Советской власти. Связь между городом и деревней необходимо наладить, и только тогда эта связь будет создана, когда будет созван съезд крестьянских депута-

тов, который будет верховной властью в уезде. Но для этого нужно наладить рабоче-крестьянскую власть в тех местах, где она ещё не имеется. В уезде создаётся инструктивно-информационный отдел, цель которого является инструктирование уезда». (Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 32. Воп. 1. Спр. 14. Л. 20.)

Бальшавіцкі настрой насельніцтва заключаўся ў тым, што сялянства спадзявалася на перадачу яму ў прыватнае карыстанне памешчыцкіх зямель згодна з абяцаннямі бальшавікоў. Таму яно лаяльна адносілася да новай улады.

Але выхад «Положения о социалистическом землеустройстве и мерах перехода к социализации земли», выдадзенага СНК у лютым 1919 г., выклікаў сярод іх незадаволенасць. Яно падвяло рысу пад спадзяваннямі сялян на атрыманне зямлі, на сваю заможную гаспадарку.

Далейшыя падзеі паказалі, што Савецкі ўрад, выдаўшы «Положение...», зрабіў памылку і ва ўмовах грамадзянскай вайны пазбавіў сябе падтрымкі з боку сялян. За дэкларатыўнымі артыкуламі заявы аб сацыялізме і камунізме малаадукаваныя сяляне ўсвядомілі адно, што лепшай долі ад новай улады чакаць не даводзіцца. Чакаюць жа іх нейкія камуны і арцелі, у якіх сяляне не мелі вялікай патрэбы.

Становішча ў павеце выклікала разгубленасць сярод улад. 22 мая 1919 г. на II павятовым з'ездзе Саветаў паўстала пытанне аб зямельнай уласнасці. З'езд прыняў рэзалюцыю наступнага зместу: «Учитывая не созревшее настроение широких крестьянских масс по отношению к общественной обработке земли, а с другой стороны сознавая, что земельные наделы не в состоянии были в кратчайший срок своего существования справиться со своею задачей — оборудовать и обслужить советское хозяйство, съезд подтверждает правильность постановления земельных отделов, по которому все свободные земли больших помещичьих имений сдать под свободный засев в первую очередь беднейшему, во вторую — среднему и в третью — зажиточному крестьянству, устанавливая в таком случае единоличное пользование землей». (Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 32. Воп. 1. Спр. 4. Л. 5.)

Уступка, зробленая ўладамі на карысць сялян, не вырашыла канчаткова пытання аб зямлі, але ў іх зноў з'явілася надзея на магчымасць рэформаў.

У гэты час у павеце адбываецца стварэнне камун і арцелей па апрацоўцы зямлі. Восенню 1919 г. былі падведзены вынікі работы. Справаздача сельгасаддзела ад 19 кастрычніка: «В ответ на ваше отношение от 10 октября 1919 года за № 1675 ... сообщаю, что к 1 ноября в Гомельском уезде организовано 12 комплектов: 10 артелей и 2 коммуны. В уезде формируются 4 коллектива.

В общем пользовании земли 1204,5 дес.: засеяно было яровыми посевами 125, 7 дес. Озимый посев на 1920 год — 119,5 дес., снято озимых в 1919 году с 46,5 десятины. Общее число едоков 1483. Отношение окружающего населения к сельским хозяйствам хорошее.

Благодаря тому, что 5 коллективов было организовано слишком поздно, [они] не сумели приступить к яровым посевам и не сумели получить достаточного количества семян... Помимо того, пригородный коллектив как то: артель «Любенская», «Новиковская», «Пионер» были разгромлены проходившими красноармейскими частями. Из них артель «Пионер» была совершенно разорена.

Сдано было продорганам: арт. «Пионер» 500 п. яблок, 100 п. картофеля, 27 п. капусты. «Новиковская» 200 пуд. капусты, «Переростовская» 200 п. бураков, 600 пуд. огурцов.

Положение коллективных хозяйств в данный момент безрадостное помимо 2-х коммун, обеспеченных до следующего урожая. Запасы продуктов остальных коллективов уже давно исчерпаны, и чем продержаться зиму, неведомо.

Сельскохозяйственные коллективы в данный момент нуждаются в железе и скобяных изделиях, живом и мёртвом инвентаре, предметах первой необходимости — соли, керосине, мыле и т. д.». (Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 37. Воп. 1. Спр. 430. Л. 81—82.)

У чым былі прычыны крызісу сельскагаспадарчых арцелей, камун? Галоўная з іх бачыцца ў складзе іх членаў — беднякоў. Яны не мелі вялікага жадання да працы на зямлі. Спадзяванкі на дапамогу з боку ўлады не здзейсніліся, і пачаўся крызіс гаспадаркі. Аб гэтым сведчаць радкі справаздач інструктара выканкома. «В Носовичской артели во время обхода по огороду было замечено: огород обрабатывается очень плохо, мусорная трава совсем покрыла все овощи, между членами артели получились распри по отношению к работе, после чего они разделили весь посев на участки по равному числу на каждого члена. Причём один работает, а другой нет». (Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 375. Воп. 1. Спр. 430. Л. 85.) І далей: «В коммуне «Красный пахарь» имеются клеверные семена пудов 60 с лишним никуда не использованные и совместно с отрубями до 2000 пудов кормов и до сих пор гниют. Между тем как везде и всюду советские лошади и коровы пропадают без корма». (Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 375. Воп. 1. Спр. 422. Л. 36.)

Лёс насельніцтва вырашаўся вынікамі грамадзянскай вайны. Краіна атрымала магчымасць падлічыць страты і намеціць шляхі выхаду з крызісу. Нягледзячы на тое што на тэрыторыі павета не адбывалася буйных ваенных падзей, гаспадарка панесла значныя страты. «Период Гетмановщины и германской оккупации можно характеризовать как агонию производительной жизни нашего края. Окраинное положение губернии ещё более усилило царившую здесь спекуляцию. Все предприятия оказались бесхозными и советской власти прежде всего пришлось заняться приведением в известность всего того, что осталось от капиталистического хозяйства». (Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 71. Воп. 1. Спр. 5. Л. 126.)

Асабліва цяжка было з прадуктамі харчавання і палівам. Чырвонаармейцам Гомельскага ўмацаванага раёна выдавалі толькі паўфунта хлеба ў дзень. Каб выйсці з гаспадарчага крызісу, патрабаваліся надзвычайныя меры.

У лютым 1920 г. былі створаны губернскія, павятовыя і валасныя камісіі па ажыццяўленні ўсеагульнай працоўнай павіннасці. У іх задачу ўваходзілі ўлік і размеркаванне рабочай сілы, вяртанне рабочай сілы на вытворчасць, барацьба з працдэзерцірствам, правядзенне рознага роду кампаній па рамонце дарог, прадпрыемстваў і грамадзянскіх будынкаў, па нарыхтоўцы паліва, сыравіны і інш. Усе рабочыя і служачыя былі замацаваны за прадпрыемствамі на становішчы мабілізаваных, і самавольны адыход з прадпрыемства разглядаўся як дэзерцірства.

Масавай з'явай сталі шматлікія кампаніі — «дзён», «тыдняў». З красавіка па жнівень 1920 г. у губерні былі праведзены тыдні «расшырэння пасяўной плошчы», «умацавання арцеляў, саўгасаў і камун», «рамонту транспарту», «дапамогі сем'ям чырвонаармейцаў», «барацьбы з непісьменнасцю», «развіцця пралетарскага мастацтва», «барацьбы з эпідэміямі», «добраахвотнай яўкі дэзерціраў».

Пасля заканчэння грамадзянскай вайны зноў узнікла «сялянскае пытанне». Якую палітыку патрэбна праводзіць у дачыненні да сялян? Як перацягнуць іх на бок рэвалюцыйных пераўтварэнняў? Якая дапамога патрэбна вёсцы? — гэтыя і іншыя пытанні ўзніклі на з'ездзе прадстаўнікоў валрэўкомаў у ліпені 1920 г. Разгарнулася дыскусія.

З выступлення старшыні Упрхарчкома Пярно: «Развёрстка прошлого года выполнена в размере 1 процента: всё-таки приходится прибегать к изъятию из деревни, что даёт малые результаты. На будущий год эти мероприятия применяться не будут: продукты будут взыскиваться с каждого селения по определённой развёрстке».

З выступлення старшыні ўгаррэўкома Селіванава: «При нашем разрушении транспорта и необходимости передвижения войск и военного снаряжения нам приходится забирать у деревни как людей, так и лошадей и подводы. Всё, что диктует настоящий момент, должно быть преодолено».

Сялянскае пытанне абмяркоўвалася і на пасяджэннях V Гомельскай губернскай канферэнцыі РКП(б) 28 жніўня 1920 г. Канферэнцыя перш за ўсё адзначыла слабую пастаноўку агітацыйна-прапагандысцкай і культурна-масавай работы сярод сялянства. У рашэнні канферэнцыі ўказана на неабходнасць падабраць для работы ў вёсцы інструктараў, стварыць камуністычныя ячэйкі, арганізоўваць суботнікі, нядзельнікі, стварыць у кожнай вёсцы хаты-чытальні. Значнае месца ў рабоце з насельніцтвам адводзілася ліквідацыі непісьменнасці і малапісьменнасці, адкрыццю школ.

Паўстала пытанне аб лёсе арцелей і камун. У выступаючых на дыскусіі ўзнікалі розныя меркаванні.

«Шевченко: «При разделах земель крестьянам дают столько, что приходится воровать. У крестьян забирают не излишки, а последнее».

Евстафьев: «Совхозы не оправдали на практике возложенные на них надежды, и их польза является сказкой».

Смирнов: «Развёрстка слишком далека от действительности и доказывает необходимость свободной торговли».

Лесамбров: «Крестьянская масса темна и задача Советской власти на практике доказать, насколько лучше коллективные хозяйства против чересполосицы».

Барабанов: «В Уземотделе ещё нет определённого плана и системы раздачи земли и лесов. Один получает и лес, и земли, а другие ничего».

Седов: «Крестьяне считают совхозы своими врагами и пускают на посевы лошадей и говорят, что совхозы не оправдали себя».

Партийский: «Население вело себя по отношению к совхозам невозможно и за полгода поступило 500 жалоб на самовольствия крестьян» (Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 428. Воп. 1. Спр. 205. Л. 194.)

Але палітыка стварэння арцелей і саўгасаў засталася галоўнай у дзейнасці ўрада. Ствараюцца ўмовы для іх колькаснага росту. Вынікі былі станоўчыя. У канцы 1920 г. у Гомельскім павеце існаваў 31 саўгас. Для параўнання: у 1919 г. было 2 камуны і 10 арцелей. У склад саўгасаў уваходзіла, галоўным чынам, сельская беднота, якая спадзявалася палепшыць свой дабрабыт. Аб гэтым сведчаць іх заявы ў органы мясцовага кіравання. «В виду тяжёлого экономического положения, неимоверной дороговизны на предметы продовольствия и отсутствия земли, где можно было бы приложить свой труд и получить скромную долю продуктов сада и огорода для своего существования и своей семьи, организовать трудовую артель «Польза» и просить Гомельский уземотдел утвердить таковую об отводе участка земли и сада Лазаря Попова в Верхнем Брилёве Гомельской волости. Пред. Галкин». (Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 375. Воп. 1. Спр. 220. Л. 187.)

Падтрымка саўгасаў становіцца галоўным напрамкам рэформы ў вёсцы. На прыкладзе «образцовых» саўгасаў распаўсюджваецца перадавы вопыт работы. Да працаўнікоў сацыялістычных гаспадарак у газетах друкуюцца звароты. «Всем ударным колхозам в Гомельский Уколхоз. Товарищи! Губсовет колхозов и губхозов приветствует Вас по случаю зачисления Вас в группу ударных Губернского значения. Вы доказали своей работой и идейным направлением, что можете быть организованным товариществом, где будут отсутствовать эксплуатация человека человеком. Вы сделали подход к осуществлению «братского идеала», и если этот подход недостаточно гладок и шероховат в неких частях, то это прежде всего от неопытности, и этих обстоятельств смущаться нечего. Будущее за нами, если только мы будем идти тесным строем и плотно держать плечо к плечу. Мы, товарищи, заметили Ваш рост и пожелали стать с Вами как с искренними друзьями, в первый ряд, чтобы чувствовать Ваше плечо.

Если мы называем Вас ударными, то скорее для себя, а не для Вас, ибо Вы ещё не есть ударники, но нам нужно сделать Вас ударными. И только когда мы общими силами приведём Ваше количество в образцовый порядок в отношении: хо-

зяйственном, политическом и культурно-просветительском. Только тогда Вы будете ударять по окружающих Вас темноте и бедноте, просвещая её и вразумляя. Как достичь довольства и настоящей человеческой культуры жизни, когда посредством таких ударов коммуны будут искоренять народную темноту и невежество. Член Совета колхозов. Журневич». (Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 375. Воп. 1. Спр. 470. Л. 26.)

М.М.Халюшкоў.

Дакументы сведчаць

СА СПРАВАЗДАЧЫ ГОМЕЛЬСКАЙ ГУБЕРНСКАЙ КАМІСІІ ПА ЛІКВІДАЦЫІ НЕПІСЬМЕННАСЦІ

1920 г.

Статистические предположения показали, что в 17 уездах Гомельской губернии имеется около 1 1/2 миллиона неграмотного населения от 14 до 50 лет включительно. Пропустить с успехом через школу грамоты всю эту массу безграмотных, в количестве 36 возрастов их, по условиям переживаемого момента допустимо только в строго определенной очереди, примерно 4 возраста в каждый учебный семестр, который определён длительностью в 4 месяца или 73—96 учебных часов. Причём решено пока ликвидировать элементарную безграмотность, для чего воспользоваться наличным аппаратом трудовой школы...

Гомельский уезд — передовой и высококультурный уезд располагает солидными научно-педагогическими силами и учебно-просветительными средствами. Но ликвидацию безграмотности в нём удалось наладить только с большим трудом. В данный момент он представляет весьма пёструю картину. Большая группа волостей, как, например, Поколюбичская, идёт в передовой линий, а другие, например, Ветковская, ещё не сдвинулись даже с места. В самом Гомеле тоже не видно живости в планомерной работе. Но при всех недочётах в Гомельском уезде работа по ликвидации безграмотности в общем ведётся удовлетворительно.

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 433. Воп. 1. Спр. 326. Л. 20—21.

СА СПРАВАЗДАЧЫ АБ ПРАЦОЎНАЙ ПАВІННАСЦІ НАСЕЛЬНІЦТВА ГОМЕЛЬСКАГА ПАВЕТА З 1 ДА 30 ВЕРАСНЯ 1920 г.

За отчётный период в порядке трудповинности работа по уезду:

По поступившим сведениям (Поколюбичской, Покотской, Дятловичской, Красно-Гудской, Руденецкой, Гомельской, Вылевской, Носовичской, Речковской, Поповской и Дудичской волостей) видно, что в порядке трудовой повинности по уезду работало: рабочих 17 062, подвод 15 099.

Из общего числа рабочих 8241 человек были привлечены к работе на жел. дороге по ремонту, разборке, очистке пути и т. д., 5400 — по ликвидации лесных и торфяных пожаров; 400 по погрузке дров на плоты и баржи Райсплаву; 200 на погрузке, сбору фруктов и продуктов; 360 рабочих по уборке полей семей красноармейцев; 250 на лугах Госфонда (уборка, перевозка сена); 1518 для других всевозможных работ по нарядам Угоркомтруда.

Из общего числа 15 094 подвод — 338 работали на перевозке военного имущества, продуктов воинских частей, расположенных в пределах уезда; 953 — для перевозки сена; 334 по перевозке реквизированных продуктов и скота; 216 для перевозки дров Райлескому; 5663 по перевозке и подвозу дров другим организациям; 170 по перевозке дров госпиталей; 740 для перевозки фруктов Упродкома; 720 для разъездов командированных лиц по служебным делам; 453 для обработки полей семей красноармейцев и 368 для прочих местных нарядов.

За отчётный период вывезено 547 куб. саж. дров, перевезено 5000 пуд. сена, 350 дручков и пр.

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 32. Воп. 1. Спр. 32. Л. 40.

З ЗАГАДУ ГОМЕЛЬСКАГА ГУБЕРНСКАГА ХАРЧОВАГА САВЕТА

28 кастрычніка 1920 г.

Наступает зима.

Красная Армия, рабочие фабрик и заводов должны быть во что бы то ни стало накормлены. Всероссийский ЦИК и II Губернский съезд советов дали боевой приказ — закончить выполнение всей развёрстки по продуктам не позднее 1-го декабря.

Всем крестьянам в течение указанного срока сдать все причитающиеся по развёрстке продукты, во избежание столкновения с отрядами продорганов, выполняя развёрстку, как боевую задачу.

Всякое нерадивость и непорядок в быстроте и точности исполнения настоящего приказа должностным лицом, всякое противодействие Уполномоченным Упродкомов просто со стороны крестьян, выполняющих развёрстку, будут рассматриваться как контрреволюционные, и виноватые будут подвергнуты высшей мере наказания.

Предгубпродсовета Бранденбурский.

Предгубисполкома Колотилов.

Предгубчека Волленберг.

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 1611. Воп. 1. Спр. 1. Л. 153.

З ТЭЛЕГРАМЫ 3.6.1920 г.

Могилев начальнику Соварму 16. Докману. Военно-срочная.

Положение Гомельском уезде удовлетворительное. На почве выкачивания хлебной развёрстки и скота возникают некоторые инциденты, которые устраняются. Дезертирство уезде сильно развито, вылавливаем иногда организованные отдельные группы, пытающиеся оказать сопротивление продотрядам. Решительные меры борьбы дезертирством применены. Можно полагать, что с этой работой при наличии имеющихся сил и помощи стоящих частей Ревком справится. Уездные Волревкомы организованы, организационная и агитационная работа усилена.

Предугорревкома Селиванов.

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 428. Воп. 1. Спр. 243. Л. 26.

З ПАЛІТДАВЕДКІ ГОМЕЛЬСКАГА ПАВЯТОВАГА ВАЕННАГА РЭВАЛЮЦЫЙНАГА КАМІТЭТА

1 снежня 1920 г.

В области восстановления промышленности в Гомельском уезде сделано следующее: находящиеся в Гомельском уезде винзаводы: Уваровичский, Носовичский, Новобелицкий, ректификационный завод вполне отремонтированы, пущены в действие и функционируют в полной исправности.

На предприятиях химической промышленности имеются: Добрушская писчебумажная фабрика, спичечная фабрика «Везувий» в Новобелице, химический завод «Иегель» в Новобелице, мыловаренный завод ГСНХ «Коммуна» в Гомеле, лаковый завод Вильнера в Новобелице, завод колёсной мази в Гомеле и технохимическая мастерская ГСНХ.

По ведомству Губтекстиля в Гомельском уезде имеются: Гомельская ткацкая мастерская (23 машины, 28 рабочих, 2-х нед. выр. 6621 арш.). Гомельская прядильня (7 рабочих, 2 колеса, 2-х нед. выр. 58 пуд.). Ветковское канатно-верёвочное предприятие (28 раб., 4 колеса, 2-х нед. выр. 558 пуд. 15 фун.).

Под ведомством Губодежды за отчётный период сделано: открыта мастерская по изготовлению полушубков для нужд Красной Армии, в которой работает 25 рабочих; в городе открыт раздаточный пункт, который даёт работу гражданам на дом. В пункте зарегистрировано 600 граждан.

За отчётный период оборудован утилизационный завод примитивного характера, при 14 человек рабочих по утилизации разных продуктов. Оборудована кузница из 5 рабочих, изготовляющая хозяйственные предметы общего пользования.

Продразвёрстка: картофель 379 149 пудов, хлеб 57 067 пудов, крупа 23 381 пуд, овёс 47 435 пудов, масличные семена 9655 пудов, овощи 11 260 пудов.

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 428. Воп. 1. Спр. 186. Л. 50.

Нэп — прабліск надзеі

У эканоміцы Расіі канца 1920-х гадоў Гомельская губерня ў вытворчых адносінах займала «...далеко не первое место. И это несмотря на то, что природные условия и ресурсы вполне позволяли широко развивать здесь некоторые производства».

На стан спраў у эканоміцы губерні,

вядома ж, негатыўна адбіваліся і агульная гаспадарчая адсталасць Расіі, разбуральныя падзеі першай сусветнай і грамадзянскай войнаў, дзве эвакуацыі ў гады інтэрвенцыі, прыфрантавое становішча воласці, размяшчэнне на яе тэрыторыі мнагатысячнага войска. І тым не менш ужо ў канцы 1920 г. удалося пачаць рух наперад у аднаўленні галін мясцовай прамысловасці, перш за ўсё лесанарыхтовак.

Выкананню заданняў па лесанарыхтоўках надавалася асаблівая значнасць. Гомельскі ляском быў у ліку пяці ўдарных ляскомаў у РСФСР па забеспячэнні рэспублікі палівам і лесаматэрыяламі. Гомельскі валляском забяспечваў таксама сыравінай фабрыкі па вытворчасці паперы і кардону ў Добрушы, Суражы, Шклове. Усе гэтыя прадпрыемствы ў 1920—1921 гг. ужо дасягалі амаль чвэрці даваеннага аб'ёму вытворчасці.

Наяўнасць у воласці значнай колькасці ліставых парод дрэў дазваляла забяспечыць сыравінай выраб вобадаў, палазоў, дэталей экіпажнай і саннай вытворчасці, асінавай клёпкі і інш.

На долю Гомельскага валаснога ляс-гаса прыпадала значная частка распрацовак і немалы аб'ём прадукцыі. Выканаць высокія заданні можна было пры наяўнасці дастатковага кантынгенту працоўнай сілы, транспарту, матэрыяльных і фінансавых сродкаў. На лесанарыхтоўкі і лесавываз прыцягвалася амаль усё працаздольнае насельніцтва воласці. Выканком дзейнічаў жорсткімі «военно-коммунистическими» метадамі працоўных мабілізацый і гужпадатковых абкладанняў. Зразумела, што асноўным пастаўшчыком рабочай сілы і гужавога транспарту было сялянства.

У Гомелі на пасяджэнні работнікаў валвыканкомаў павета выступаючыя з месцаў гаварылі: «...подводная повинность ложится тяжелым бременем на население волости, и, если и было какое-то сочувствие к Советской власти, то подводная повинность убила его, ...население просто сбито с толку разверсткой упродкома ... представители уездной администрации на все это не обращают должного внимания».

Да канца 1920 г. у павеце мела перавагу саматужная вытворчасць прамысловых тавараў.

Вылучыліся пяць груп галоўных відаў саматужных промыслаў: промыслы па апрацоўцы дрэва, мінералаў, металаў, жывёльных прадуктаў.

Заняткі сялян неземляробчым промыслам тлумачыліся вострай патрэбай у пабочных заробках. У сярэднім у губерні на кожны дзесятак сялянскіх двароў прыпадаў адзін двор, які займаўся саматужным промыслам, а з кожнай сотні сялян неземляробчым промыслам займаліся 4—5 чалавек, прычым на трох саматужнікаў у сярэднім прыпадала два адыходнікі.

У ліку сямі валасцей губерні, дзе пераважаў адыход сялян на фабрыкі і заводы, Гомельская воласць займала першае месца. З агульнай колькасці прамысловых сёлаў у воласці меліся такія, якія па колькасці сялян-прамыславікоў называліся гнёздамі. Так, у лесавывозным промысле вылучалася як гняздо вёска Хведараўка, у бандарным — в. Церуха, у сталярным — Грабаўка, па пляценні кошыкаў — Клімавічы, Міхалькі, Раманавічы і інш.

Смалакуры-саматужнікі выраблялі неачышчаны шкіпінар, сасновыя і бярозавыя смолы, дзёгаць. Аб'ём прадукцыі быў значны.

Промыслы па апрацоўцы мінералаў перавышалі вытворчасць цэглы, мелу, ганчарных вырабаў і інш. Развівалася ткацтва, апрацоўка пянькі, выраб вяровак. Былі промыслы па вырабе сукна, шкур. Асабліва шырока былі развіты шавецка-рымарныя рамёствы. Гэтаму садзейнічала наяўнасць у воласці промыслаў скураной вытворчасці. Шавецка-рымарным рамяством у

воласці займаліся часам цэлыя сёлы, як, напрыклад, Сямёнаўка, Ляды і інш.

У даваенны час прадметам масавага экспарту за межы губерні з'яўляліся шчэць, пянька, нават у неапрацаваным, сырым выглядзе.

У канцы 1920 г. у воласці толькі часткова працавалі дробныя маслабойні, вінакурныя і крухмальныя саматужныя прадпрыемствы. З 74 млыноў працавала толькі 9, астатнія альбо былі разбураны, альбо прастойвалі, таму што адсутнічала сыравіна.

Аднаўленне і перавод мясцовай вытворчасці на выпуск мірнай прадукцыі патрабавалі па тым часе значных зваротных сродкаў і капітальных затрат, абнаўлення абсталявання і забеспячэння сыравінай. За кошт мясцовых сродкаў вырашыць гэтыя праблемы воласць не магла. Менавіта па гэтай прычыне большая частка саматужных, традыцыйных для воласці промыслаў у паслярэвалюцыйныя гады скарацілася больш як у пяць разоў.

Да пачатку 1921 г. прамысловыя прадпрыемствы Гомельскай воласці вырабляліе толькі 13% даваенных аб'ёмаў вытворчасці. Востра адчуваўся недахоп спецыялістаў і кваліфікаваных рабочых.

У цяжкім становішчы знаходзілася і сельская гаспадарка.

У Гомельскай воласці каля 33% тэрыторыі займалі чарназёмныя землі, 25% — суглінкі і прыкладна столькі ж — супескі. 9% зямель прыпадала на падзолістую глебу, 28% — на пяскі. Усяго пад ворывам было 255 852 дзесяціны і 113 501 дзесяціну складалі сенакосы.

На аднаго жыхара прыпадала па 0,6 дзесяціны ворыўнай зямлі, каля 75% двароў адносіліся да бедных гаспадарак, з якіх прыкладна 13% двароў былі без рабочай жывелы, 7,4% — бескароўныя, 23% маламоцныя гаспадаркі. Беспасеўныя гаспадаркі складалі прыкладна 10,3% сялянскіх двароў.

На гэтым фоне 2% гаспадарак, якія мелі 10—12 дзесяцін ворыўнай зямлі, 3—4 каровы, 2—3 кані, 2—3 свінні, 10—12 авечак, лічыліся заможнымі ці, як іх называлі, кулацкімі.

Вайна пакінула большасць сялянскіх гаспадарак воласці без мужчынскіх рук. Увесь цяжар сялянскай працы і побыту клаўся на плечы жанчын, старых і падлеткаў. Усе гэта, зразумела ж, адбілася на стане сельскай гаспадаркі.

На пачатку 1921 г. галоўным заставалася пытанне аб зямлі. Канфіскацыя памешчыцкіх зямель і маёмасці да пачатку 1920/21 гаспадарчага года ў воласці была завершана. Большая частка зручных для земляробства канфіскаваных зямель перайшла ў дзяржаўны зямельны фонд. Лепшыя землі ў адным масіве, як правіла, выдзяляліся пад саўгасы, камуны, арцелі, таварыствы па сумеснай апрацоўцы зямлі.

Паводле звестак Гомельскага губземаддзела па стане на 1 кастрычніка 1921 г. у воласці дзейнічала 8 калгасаў і 15 сельскагаспадарчых кааператываў.

Сельскагаспадарчыя арцелі складаліся на аснове абагуленых сялянскіх гаспадарак, іх ворыўнай зямлі, рабочай і прадукцыйнай жывёлы, сельскагаспадарчага інвентару. І менавіта на такіх прынцыпах былі арганізаваны сельскагаспадарчыя кааператывы ў Горках, Васільеўцы, Дзятлавічах, Раманавічах. Былі створаны арцелі «Земля и труд», «Работник», «Свой труд», «Неутомимый», «Назарет» і інш.

У сакавіку 1921 г. Савецкім урадам быў зроблены круты паварот ад жорсткіх і рашучых рэвалюцыйных мер у эканоміцы да пераводу народнай гаспадаркі на адраджэнне і развіццё эканомікі. Упор быў зроблены на вяртанне ў мінулае з тым, каб эфектыўна выкарыстоўваць у эканоміцы ўжо добра вядомыя

насельніцтву рычагі рыначнага механізма гаспадарання.

21 сакавіка 1921 г. сесія УЦВК РСФСР зацвердзіла «Закон о продовольственном налоге». Праз некалькі дзён пасля сесіі УЦВК Савецкі ўрад выдаў дэкрэт «О размерах натурального налога», дэкрэт «О свободном обмене, покупке и продаже сельскохозяйственных продуктов в губерниях, закончивших развёрстку».

Новая эканамічная палітыка прымалася Савецкай дзяржавай «всерьез и надолго». На аснове механізмаў новай эканамічнай палітыкі ішлі пошукі трывалага звяна, якое б звязвала інтарэсы рабочага класа і сялянства з інтарэсамі ўсяго грамадства. З увядзеннем нэпа грамадзяне атрымлівалі свабоду прадпрымальніцтва.

У мясцовага чыноўніцтва і кіраўнікоў нэп выклікаў неразуменне і разгубленасць. Працоўныя ж выказвалі сваю поўную падтрымку новага курсу эканамічнай палітыкі.

Пробным каменем нэпа сталі пасяўныя падатковыя кампаніі. Вясной 1921 г. для правядзення пасяўной кампаніі сельскія Саветы арганізавалі пасяўкомы, галоўнай мэтай якіх стала барацьба за павелічэнне пасяўных плошчаў. Вяснова-пасяўная кампанія ў воласці прайшла паспяхова. У шэрагу месцаў пасяўныя плошчы наблізіліся да ўзроўню 1916 г. Воласць выканала план сяўбы і азімых культур. У выніку пасяўныя плошчы ў воласці склалі прыкладна 83,6% ад узроўню 1916 г.

Не менш сур'ёзным экзаменам для новай эканамічнай палітыкі была першая харчпадатковая кампанія. У ліпені 1921 г. прайшоў «Ударный продовольственный месячник» па збору харчпадаткаў. У жніўні — верасні прайшлі «Картофельные двухнедельники». Да канца 1921 г. воласць на 100% выканала харчпадатак па хлебе, ішло паспяховае выкананне харчпадатку па іншых прадуктах.

З увядзеннем харчпадатку непарыўна было звязана і развіццё гандлю. Арганізуючы тавараабмен, валвыканком імкнуўся атрымаць значную колькасць хлеба звыш паступленняў па харчпадатку. Галоўную ролю ў здзяйсненні тавараабмену ў вёсцы адыгрывала кааперацыя. У чэрвені 1921 г. у воласці кааператыўныя лаўкі адкрыліся ва ўсіх сельскіх Саветах. Кожная сельская кааператыўная лаўка абслугоўвала ў сярэднім да 6000 чалавек.

Прыняты Саўнаркомам у маі 1921 г. дэкрэт «Об обмене» дазваляў куплю і продаж прадуктаў сельскай гаспадаркі, якія заставаліся ў насельніцтва пасля выканання харчпадатку. Гандаль у воласці станавіўся рэнтабельным звяном у развіцці гаспадаркі.

Такім чынам на аснове нэпа пачынаўся шматгранны і далёка не лёгкі працэс аднаўлення гаспадарак воласці, зацепліўся прамень надзеі на свабоднае і шчаслівае працоўнае жыццё.

У.Я.Райскі.

Дакументы сведчаць

СА ЗВЕСТАК АБ СКЛАДЗЕ ГАСПАДАРАК ГОМЕЛЬСКАЙ ВОЛАСЦІ

1920 г.

... Гомельская волость включала 2452 крестьянских двора и 48 владельческих хозяйств. Всего 2500 хозяйств. Хозяйства объединяли всего сельскохозяйственного населения — 13 180 человек. Они имели лошадей 2971, коров — 3287, нетелей — 241 голову. Всего рогатого скота — 4790 голов. Овец — 1388, коз — 16, свиней — 6390. Всего скота — 15 555 голов.

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 32. Воп. 1. Спр. 31. Т. 2. Л. 433, адв. 436, адв. 449, адв. 450.

З РЭЗАЛЮЦЫІ АГУЛЬНАГА СХОДУ СЯЛЯН в. ЦІЦЯНКІ ГОМЕЛЬСКАЙ ВОЛАСЦІ

красавік 1921 г.

...Заслушав доклад о замене разверстки налогом, собрание постановило: приветствовать нашу рабоче-крестьянскую Советскую власть как единственную и истинную выразительницу воли трудящихся, власть, идущую навстречу нуждам и интересам рабочих и крестьян. Мы, все как один, заявляем, что наши мозолистые руки сумеют восстановить разрушенное войной хозяйство. Мы твердо будем отстаивать завоевания Октябрьской революции.

Новая деревня. 1921. 17 апреля.

З УЛЁТКІ ГУБКОМА РКП(б) І ГУБВЫКАНКОМА

16 сакавіка 1921 г.

Усилиями Красной Армии последний враг Советской России барон Врангель уничтожен.

Советская власть берется за устройство хозяйственной жизни, и в первую очередь за укрепление и развитие крестьянского сельского хозяйства. Война оторвала от деревни много работников, фабрики не могли во время войны изготовлять сельскохозяйственные машины в количестве, необходимом крестьянскому хозяйству. Все это очень плохо отразилось на состоянии нашего крестьянского хозяйства.

Посевная площадь, начиная с 1917 г., сильно сокращается. Чем больше сокращается посевная площадь, тем меньше хлеба получает Советская Россия для рабочих. Чем меньше хлеба получает рабочий, тем хуже он работает и тем меньше мануфактуры, соли, сельскохозяйственных машин может получить крестьянин. Вполне понятно, что Советская власть взялась за помощь крестьянскому хозяйству. В первую очередь работа Советской власти в области улучшения крестьянского хозяйства направлена на расширение посевной площади. Для этой цели создается государственный семенной фонд (запас), ибо для расширения посевной площади необходимы семена, а между тем у некоторой части крестьян имеются излишки, которые для государства пропадают, а с образованием фонда эти семена пойдут на улучшение крестьянского хозяйства.

Так как крестьянство кровно заинтересовано во всех мероприятиях Советской власти по улучшению крестьянского хозяйства, то вполне понятно, что оно привлекается к самой активной работе во всех этих мероприятиях. Для проведения всех мер, намеченных Советской властью, для улучшения крестьянского хозяйства в губерниях, уездах, волостях образуются комитеты по расширению посевной площади (посевкомы).

В состав посевкома входит представитель от крестьян данной местности.

Посевком: 1) составляет план засева по губернии, уезду, волости;

2) усиливает работу учреждений, оказывающих помощь сельскому хозяйству, например, расширяет ремонтные мастерские и т. д.;

3) помогает уборке и обработке полей в тех хозяйствах, где чувствуется недостаток в рабочих руках;

4) улучшает постановку сельскохозяйственного образования и т. д.

Вот что должны сделать посевкомы. Каждый крестьянин должен прийти на помощь посевкому и тем самым на помощь всему сельскому хозяйству.

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 33. Воп. 1. Спр. 42. Л. 26.

З ПРАТАКОЛА ПАВЯТОВАГА З'ЕЗДА САВЕТАЎ

16—20 мая 1921 г.

ПОТАШКОВ. Я получил наказ от крестьян сообщить, что все блага обещанные пока остаются только на бумаге, а между тем костер нарисованный светит, но не греет. Недостаток земли, за что мы дрались, по-прежнему у многих крестьян наблюдается и сейчас. Кто не отходит [от] коллектива, тому и земля и вся помощь с условием у них 3 года ничего не брать. Агрономы, посланные в деревни учить крестьян, сами ничего не знают. Необходимо вынести резолюцию, чтобы все земельные вопросы решались по согласию всех граждан.

БУ[К]ОВСКИЙ. Я видел гнет помещика. Совхозы — тот же гнет. Они нам не нужны. Земли надо разделить на поселки крестьянам в единоличное пользование каждого. Государство упадет, если будем работать коллективно. Коллективизм — тот же гнет: земля наша.

Коллективы не должны препятствовать деревне. В колхозах нарождаются новые паны из крестьян. Власть поддержим, но землю надо отдать крестьянам.

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 882. Воп. 1. Спр. 3. Л. 8, 10.

З РЭЗАЛЮЦЫІ МАРКАВІЦКАГА ВАЛАСНОГА З'ЕЗДА САВЕТАЎ

красавік 1921 г.

«...С'езд выражает полное доверие Советской власти и призывает своих избирателей, не покладая рук, трудиться над восстановлением своего хозяйства, так как только победа над разрухой, вызванной войной, выведет крестьян и рабочих в светлую, свободную и счастливую жизнь»...

Дзяржаўны архіў Расійскай Федэрацыі. Ф. 393. Воп. 28. Спр. 78. Л. 222.

З ПАВЕДАМЛЕННЯ ГАЗЕТЫ

4 мая профсоюзом водников было устроено торжественное открытие домов отдыха в Кленках. Пароход с представителями различных организаций и учреждений, украшенный зеленью, портретами и плакатами выехал в Кленки. В Кленках устроено 3 дома отдыха для детей, мужчин и женщин. Имеется летний театр и кухня. Дома окружены большим садом.

Тов. Сидоров от имени работников водного транспорта рассказал присутствующим о цели организации домов отдыха. После этого выступил с приветствиями целый ряд товарищей. Для всех присутствующих был устроен ужин, после чего состоялся концерт. В 12 часов ночи пароход отправился обратно.

Полесская правда. 1921. 7 мая.

З ПАВЕДАМЛЕННЯ ГАЗЕТЫ

Хороший почин

Дер. Липы Дудичской вол. Гомельского у. приступила к усердному проведению шестидневной топливной кампании.

За 1 и 2 июня вывезено более 1500 шпал на станцию Уза. Расстояние от места вывозки до станции 23 версты. Таким образом, почин сделан и сделан успешно. Нет сомнения, что крестьяне деревни Липы выполнят с честью свой долг перед республикой.

Крестьяне всей Гомельской губ. должны последовать примеру липовцев, памятуя, что если будет топливо, то будут плуги, серпы, косилки, одежда, обувь, соль и пр.

Крестьяне Л.Розенков, И.Вишенков

Новая деревня. 1921. 18 июня.

ЗВЕСТКІ АБ ПАДЗЕЯХ У ГОМЕЛЬСКІМ ПАВЕЦЕ

1921 г.

В с. Холминке Дятловической волости пятнадцатью вооруженными грабителями были разоружены и избиты 2 милиционера.

В р-не Дятловической волости при д. Абакумы на р. Сож бандитами в числе 100 человек сожжены 2 парохода и 2 баржи. Для преследования банд и расследования дела командирован начальник 3-го района т. Любомудров с 10-ой полуротой.

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 882. Воп. 1. Спр. 31. Л. 13а.

З ЗАГАДУ ПА ГОМЕЛЬСКАЙ ГУБЕРНІ

Из доклада предгубкомбанд выясняется, что главным тормозом в работе борьбы с бандитизмом является пассивное выполнение советскими и даже некоторыми военными органами всех требований комиссии по борьбе с бандитами, носящих в большинстве случаев военный экстренный характер.

Губисполком напоминает всем губернским и местным органам, что [в] комиссии по борьбе с бандитизмом в губернии и уездах есть временный революционный орган, ответственный за успешное проведение ударной кампании по борьбе с бандитизмом в губернии (уездной в уезде).

Все приказания и распоряжения Губкомбанд в отношении борьбы с бандитизмом обязательны для военных, гражданских и судебных учреждений, и невыполнение таковых будет беспощадно караться самым строжайшим образом, как саботаж, поддерживающий бандитизм.

Предгубисполкома Пестун
Предгубкомбанд Володько

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 382. Воп. 1. Спр. 31. Л. 15.

З РАПАРТА НАЧАЛЬНІКУ ГОМЕЛЬСКАЙ ГУБМІЛІЦЫІ

Секретно

Доношу, что сегодня, 2-го июля 1921 г., явился в управление младший милиционер Медведев Михаил и сообщил, что 30-го июня сего года в село Терюху Дятловической вол. приезжал отряд кавалерии около 50 чел., назвавший себя Галковцами, которые просили есть у жителей, но они не давали, тогда они пошли к председателю сельсовета, но такового дома не оказалось. Была дома жена, которая сказала, что ей нет чем покормить. Они тогда стали делать обыск сами, нашли масло, собранное гражданами с. Терюха согласно приказа Упрочкома — продналог — и взяли масла около 10 фунтов, кроме того они говорили, что в 3—4-х верстах от села Терюха они убили еврея, и в тот же вечер неизвестно куда они уехали.

Кроме того, 1-го июля с/г в с. Терюху приезжал отряд кавалерии около 150 чел., вооруженный винтовками и пулеметами, форму нельзя было заметить, т. к. было темно. Отряд по селу двигался медленно и выехал за село неизвестно куда.

Нач. гом. уезда

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 32. Воп. 1. Спр. 1. Л. 46.

З ДАНЯСЕННЯ СТАРШЫНІ ПАВЯТОВАГА ВЫКАНКОМА

Секретно

С апреля м-ца 1921 г. на территории Гомельского уезда оперировали следующие банды.

Марковической и Дятловической волостях — Галак и «Добрый вечер».

Поколюбической вол. — Попченко.

Политическая сторона — стремление уничтожить коммунистов и ответственных работников.

Работа банды Галака носит более политический характер, чем уголовный, т. к. каждое насилие, разорение и нападение имеет цель — подрыв Советской власти. По сведениям частного характера Галак имеет связь с бандитскими организациями Минской губ. Банда уничтожена.

Банда Павленко и Попченко работала исключительно в уголовном направлении и ликвидирована милицией.

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 32. Воп. 1. Спр. 8. Л. 188.

З ПАВЕДАМЛЕННЯ ГАЗЕТЫ АБ РЭЗАЛЮЦЫІ АГУЛЬНАГА СХОДУ СЯЛЯН в. ЦІЦЯНКІ ГОМЕЛЬСКАЙ ВОЛАСЦІ

...Заслушав доклад о замене разверстки налогом, собрание постановило: приветствовать нашу рабоче-крестьянскую Советскую власть как единственную и истинную выразительницу воли трудящихся, власть, идущую навстречу нуждам и интересам рабочих и крестьян. Мы, все как один, заявляем, что наши мозолистые руки сумеют восстановить разрушенное войной хозяйство. Мы твердо будем отстаивать завоевания Октябрьской революции.

Новая деревня. 1921. 17 апреля.

СА СПІСА КАЛЕКТЫЎНЫХ ГАСПАДАРАК ГОМЕЛЬСКАЙ ГУБЕРНІ

кастрычнік 1921 г.

Гомельская волость	**Основаны**
«Новиковский»	20.3.1921 г.

«Утренняя заря»	6.1921 г.
«Землероб»	6.1921 г.
«Любны»	4.1919 г.
«Назарет»	5.1921 г.
«Романовский»	1.2.1919 г.
«Литва»	1.5.1921 г.
«Культурный труд»	1.5.1921 г.

Сельскохозяйственные кооперативы	**Основаны**
«Стасенское» х. Борки	2.7.1921 г.
«Дятловичское» ст. Дятловичи	30.8.1919 г.
«Романовское» Романово	17.6.1919 г.
«Поповское»	10.6.1919 г.
«Ново-Терешковское» Дятловичи	20.6.1919 г.
«Михальская» Васильевка	15.3.1920 г.
«Улуковье» Улуковье	20.7.1920 г.
«Ново-Белицкое»	27.11.1920 г.
«Земля и труд» Гомель	1.8.1920 г.
«Работник» Гомель	1.10.1920 г.
«Ново-Белицкий огород»	5.8.1920 г.
«Свой труд» Гомель	
«Дружба» Гомель	
«Неутомимый» Гомель	
«Пчеловодство» Гомель	

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 13. Воп. 1. Спр. 2796. Л. 11, 12, 15.

СА ЗВЕСТАК АБ СКЛАДЗЕ ГОМЕЛЬСКАГА ВАЛВЫКАНКОМА

красавік 1920—снежань 1921 гг.

...АРАШКЕВИЧ Михаил Иванович, ПЛЕССКИЙ Иван Иосифович, ДЕРГАЧЕВ Парфен Семенович, СИВАКОВ Александр Максимович, КИРЬЯНЧИКОВ Кирилл Михайлович, АРАШКЕВИЧ Кирилл Михайлович, МИХАЙЛОВА Прасковья Максимовна, ПЛЕССКИЙ Иван Васильевич, БЕРЕНЧИКОВ Иван Ефимович, АРАШКЕВИЧ Евдокия Ивановна, ШВЕДОВ Василий Маркович, СИВАКОВ Аполлон Максимович.

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 2. Воп. 1. Спр. 74. Л. 2.

З АКТА АБСЛЕДАВАННЯ КАЛГАСА «НАЗАРЭТ» ГОМЕЛЬСКАЙ ВОЛАСЦІ

1922 г.

Колхоз «Назарет» был основан в мае 1921 г. в составе 9 семей на бывших землях помещика Фащева, где колхозу было выделено 159 десятин пахотной земли. В составе 9 семей основателей этого колхоза были баптисты-евангелисты. Две семьи переселились на вновь выделенные хозяйству земли и перенесли свои постройки. Семь других семей оставались жить в своих поселках. Из 9 семейств 5 были безземельные крестьяне, 4 семьи — малоземельные. Всего в составе колхоза 61 едок. Умеющих читать и писать 30 человек, остальные 31 — неграмотные. Из общего числа членов крестьян-земледельцев — 8, одна семья ремесленника. По национальности все белорусы и русские.

Из 61 едока — 32 мужчины (13 — в возрасте 16—32 г., 2 — старше 55 лет, 14 человек — до 12 лет) и 29 женщин (из них 9 — в возрасте 16—32 г., 5 — старше 55 лет, 11 человек — до 12 лет).

В 1922 г. хозяйство засеяло 20 д. зерновыми культурами и 15 д. вспахали под зябь.

В хозяйстве было 8 лошадей, 12 коров, 1 бык, 2 нетели, 4 головы молодняка рогатого скота, 3 свиньи и 9 поросят, 11 овец и 7 ягнят. Имелось 9 плугов, 10 борон и др. инвентаря, 1 веялка.

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 13. Воп. 1. Спр. 2757. Л. 1, 2, 10.

Умацаванне Саветаў

12 жніўня 1920 г. Рэўваенсаветам Заходняга фронту быў выдадзены ўказ аб аднаўленні на тэрыторыі Гомельскай губерні абраных органаў Савецкай улады. Па ўсёй губерні прайшлі выбары ў сельскія, валасныя, павятовыя, гарадскія Саветы рабочых і сялянскіх дэпутатаў.

На выбарах 15 жніўня 1920 г. старшынёй валаснога выканкома абралі Міхаіла Іванавіча Арашкевіча, членамі выканкома — Мікалая Маркавіча Іванова-Ткачова, Сідара Мітрафанавіча Сінчукова, Уладзіміра Апанасавіча Злотнікава, Івана Іванавіча Сарокіна, Паўла Міхайлавіча Жалезняковіча.

З пераходам да нэпа новыя ўмовы патрабавалі і сур'ёзнай карэкцыі правоў і абавязкаў пасялковых і валасных органаў дзяржаўнай улады. Нізавы апарат Саветаў станавіўся тым асноўным звяном, ад эфектыўнай дзейнасці якога залежаў поспех.

Вастрэйшай праблемай, якая патрабавала карпатлівага і ўзважанага вырашэння, заставалася аграрнае пытанне: рэгуляванне зямельных адносін, задавальненне зямлёй шырокіх колаў малазямельных сялян. З увядзеннем нэпа першачарговай практычнай задачай сельскіх Саветаў стала арганізацыя збору харчпадатку.

У красавіку 1921 г. усе сельскія Саветы воласці абмеркавалі пытанне аб развіцці кааператыўнага гандлю. Прайшла «нядзеля кааперацыі». Праз кааперацыю дзяржава імкнулася ізаляваць прыватны гандаль. Дзейнасць Саветаў накіроўвалася на тое, каб ператварыць сельскія кааператывы з выключна размеркавальных у нарыхтоўчыя арганізацыі. Клопатам валвыканкома стала стварэнне абменнага фонду тавараў. І хоць шырокай разнастайнасці тавараў атрымаць не ўдавалася, але ўсё ж за кошт мясцовых запасаў мануфактуры, запалак, аконнага шкла, тачыльных брускоў, прадметаў галантарэі была нарыхтавана значная колькасць хлеба і іншых сельскагаспадарчых прадуктаў. Практыка паказала мэтазгоднасць развіцця грашовых формаў гандлю.

Дзякуючы актыўнай дзейнасці валвы-

Дэлегаты Гомельскага павятовага з'езда Саветаў. 5—7 снежня 1923 г.

канкома ўжо з пачаткам ажыццяўлення нэпа ў воласці ўнутраны гандаль у дзяржаўных і кааператыўных формах станавіўся галоўным звяном эканамічнай палітыкі. Гандаль быў полем эканамічнай барацьбы. Вынік яе прама залежаў ад таго, хто хутчэй зможа абслужыць вёску ў рыначным звароце, задаволіць эканамічныя інтарэсы сялянства.

Блізкасць да гарадскога гомельскага рынку дазваляла прыватнаму рознічнаму гандлю ў воласці мець даволі шырокую сетку лавак, праяўляць гібкасць і абслугоўваць большую частку спажыўцоў сяла.

Важную ролю адыгрываў і прыватны аптовы гандаль.

Новая эканамічная палітыка выклікала неабходнасць карэннай перабудовы і рэарганізацыі спажывецкай кааперацыі зверху да нізу. На плечы мясцовых Саветаў лягла ўся арганізацыя і тлумачальная работа. У губерні і ў воласці прайшла карэнная рэарганізацыя спажывецкай кааперацыі. У склад яе кіруючых органаў увайшлі маладыя ініцыятыўныя мясцовыя кадры. Развіццё гандлю ішло праз пераадоленне сур'ёзных цяжкасцей, крызісу збыту, які ўзнік ад рэзкага разыходжання цэн на прамысловыя і сельскагаспадарчыя тавары. Так званыя «нажніцы цэн» неспрыяльна адбіваліся на развіцці сялянскай гаспадаркі.

У пераадоленні цяжкасцей гандлю важную ролю адыграла грашовая рэформа 1922—1924 гг. Рэформа заклала асновы для фарміравання цвёрдых цэн і цвёрдай заработнай платы.

Летам 1921 г. пачалася здача асобных прадпрыемстваў у арэнду прыватным прадпрымальнікам і кааператывам. Вызначэнне прадпрыемстваў, будынкаў і збудаванняў, якія падлягалі перадачы ў арэнду, і рашэнне аб іх перадачы арандатарам прымаў валвыканком. У першую чаргу ў арэнду перадаваліся дробныя слаба забяспечаныя вытворчасці. Арэндныя дагаворы заключаліся на адзін—тры гады. Найменш жыццяздольныя вытворчасці ліквідаваліся. Частка дробных вытворчасцей дэнацыяналізавалася. Дзяржаўныя прадпрыемствы ў воласці перайшлі на гаспадарчы разлік.

Арэнда ў воласці набыла шырокі размах. Валвыканком пакідаў за сабой права кантролю за выкарыстаннем абсталявання, за рамонтам дарог і за выкананнем абавязкаў па дагаворах. У гэтыя гады ён максімальную ўвагу аддаваў развіццю сельскай гаспадаркі, павелічэнню прадукцыйнасці ў агародніцтве, паляводстве, садаводстве і жывёлагадоўлі.

Дзейнасць савецкага апарату была накіравана на тое, каб па магчымасці ў найкарацейшы тэрмін ліквідаваць цераспалосіцу, надзяліць малазямельныя гаспадаркі зямлёй і такім чынам стварыць магчымасць сялянам воласці цалкам выкарыстаць сваю працу. Правядзенне розных кампаній у гэтых напрамках станавілася метадам дзейнасці. З увядзеннем раённага бюджэту валвыканком ужо больш мэтанакіравана праводзіў гаспадарчае і культурнае будаўніцтва.

У практычнай рабоце валвыканкомы і сельскія Саветы абапіраліся на актывістаў з бядняцкіх і серадняцкіх сялянскіх мас, на рабочых, дэмабілізаваных чырвонаармейцаў, камсамольцаў і грамадскія арганізацыі. З дапамогай вясковага актыву Саветы паспяхова вырашалі праблемы гаспадарчага, сацыяльна-палітычнага і культурнага жыцця.

У сваю чаргу добрым экзаменам на сталасць і аўтарытэтнасць для актывістаў былі выбарчыя кампаніі. Тое, што на выбарах у Саветы ў большасці месцаў праходзіла больш як 50% кандыдатаў, прапанаваных актывістамі, у значнай ступені тлумачылася тым, што актывісты — выхадцы з бядняцка-серадняцкіх слаёў адлюстроўвалі інтарэсы беднаты і сераднякоў.

У 1920-я гады сельскі актыў быў палітычнай катэгорыяй. Узбуйненне воласці пашырыла яго колькасць. У 1922—1924 гг. у складзе савецкіх актывістаў было 325 чалавек. З іх дапамогай сяляне куплялі пародзістую жывёлу, вялі праверкі якасці як калектыўных, так і асабістых гаспадарак, дапамагалі менавіта маламоцным гаспадаркам.

Сельскія актывісты рабілі аналіз гаспадарчага стану сялян вёскі. Дзякуючы сельскім актывістам жанчын сталі выбіраць у склад Саветаў, у сялянскія камітэты грамадскай дапамогі, а дзе-нідзе і прадстаўнікамі такіх камітэтаў і нават у валасныя органы ўлады.

Апора на масы дапамагала Саветам вырашаць нялёгкія праблемы развіцця

гаспадарчага і культурнага будаўніцтва. Саветы арганізоўвалі і праводзілі сельскія сходы, вечары памяці ахвяр рэвалюцыі і грамадзянскай вайны, святы чырвоных дат календара. Праз актывістаў сельскіх Саветаў валвыканком выяўляў бездаглядных дзяцей, арганізоўваў сельскі ўсенавуч, работу пунктаў па ліквідацыі непісьменнасці і інш.

Дзейнасць сельскіх Саветаў станавілася шматграннай і складанай. Сялянства ўважліва сачыла за практычнымі мерамі савецкай улады. Валвыканкому не раз даводзілася разглядаць заявы і скаргі на парушэнні законнасці з боку мясцовых Саветаў альбо асобных яго прадстаўнікоў.

Кампаніі выбараў у склад сельскіх і валаснога Саветаў праходзілі ў абставінах вострай класавай барацьбы. Ва ўмовах нэпа гэтая барацьба з вобласці палітыкі перамясцілася ў эканоміку. Эканамічныя праблемы, асабліва ў вёсцы, набылі характар палітычных.

У.Я.Райскі.

Дакументы сведчаць

З ЦЫРКУЛЯРНАГА ПІСЬМА ПАВЯТОВАГА ВЫКАНКОМА

2 сакавіка 1920 г.

...Волостной исполнительный комитет избирается волостным съездом числом 3—7 человек. В волости с населением 15 000 человек — 7 членов. Аппарат исполкомов избирается на шесть месяцев, т.е. на период между съездами. Волостной исполнительный комитет (ВИК) включает председателя и его заместителя. Эти работники переизбираются только решением Уисполкома. В составе аппарата ВИК — управление земельное, военное, социального обеспечения и народного образования...

...В поселениях с населением не менее 3000 человек избираются Сельские советы из расчета 1 делегат на 100 жителей, но не более 50 человек.

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 32. Воп. 1. Спр. 31. Т. 1. Л. 57, 57 адв.

З ПАЛАЖЭННЯ АБ АБАВЯЗКАХ АПАРАТУ МЯСЦОВЫХ САВЕТАЎ

...председатель волисполкома является распределителем кредитов, осуществляет общее руководство работой исполкома, заведует военным столом и ЗАГСом. Его заместитель руководит земотделом и является председателем волземкомиссии: второй помощник — волОНО и коммунхозом: третий — заведует налоговым столом.

...В составе исполкома четыре секции: сельскохозяйственная, здравоохранения и санитарии, культурно-просветительная и коммунальная.

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 24. Воп. 1. Спр. 705. Л. 7 адв.

Землеўпарадкаванне

У воласці землеўпарадкавальныя работы практычна пачаліся ў канцы 1919—пачатку 1920 г. і мелі на ўвазе развязаць гаспадарчую ініцыятыву, ліквідаваць прымусовы севазварот, зменшыць аграрную перанаселенасць, стварыць умовы для росту сельскай гаспадаркі. Але ўмоў для адначасовага і раўнамернага гаспадарчага росту ўсіх слаёў насельніцтва не было. Ішло паглыбленае расслаенне сялянства. Марнела і бяднела большасць абшчынных гаспадарак. Нават землеўпарадкаваная частка сялянства аказалася не ў стане ўзняцца з галечы і жабрацкага стану і ўзнімала пытанне аб новым землеўпарадкаванні. І толькі маленькая частка вёсак дзякуючы рацыянальнаму размеркаванню ўчасткаў пачала прыкметна расці, узнімацца. Першымі былі землеўпарадкаваны сяляне вёсак Пыхань, Данілавічы, Краснае, Касцюкоўка, Рандаўка, Урыцкае. Атрымаўшы зямлю, сяляне з небывалым уздымам імкнуліся ўмацаваць свае гаспадаркі. На жаль, землеўпарадкавальныя работы ў воласці не паменшылі, а яшчэ больш ўзнялі затраты сялянскай гаспадаркі.

Не знікла і шматпалосіца. На пачатак 1925 г. у воласці 50,2% сялянскіх гаспадарак мелі ад 20 да 40 палос, 34,9% гаспадарак — ад 10 да 20 палос, а 10% — ад 40 да 60 палос.

Пасля рэвалюцыі ў Гомельскай воласці было арганізавана больш камун і арцеляў, чым у іншых валасцях губерні. Але амаль 40% з іх неўзабаве распаліся.

У адпаведнасці з дэкрэтам 1920 г. «Аб перадзеле зямлі» і законам 1921 г. «Аб агульнай зямельнай палітыцы» пачаўся новы этап землеўпарадкавання. З адменай прыватнай уласнасці на зямлю былі адменены і ўсе акты па замацоўванні зямлі ў прыватную ўласнасць.

Такім чынам, у час землеўпарадкавання сяляне не атрымлівалі зямлю. Значная частка бедных сялянскіх гаспадарак, што засталіся ў абшчынах, пакутавала ад малазямелля.

Бывала і так, што атрыманыя ва ўласнасць надзелы зямлі беднякі былі не ў стане апрацоўваць і зямля заставалася пустэчай. Гэтая сітуацыя была прыкрай яшчэ і таму, што надзельныя землі былі з ліку лепшых па якасці і блізка размешчаны да пасяленняў.

Меркавалася, што падчас раяніравання будуць створаны пасёлкі па 10—12 землеўпарадкаваных гаспадарак. Аднак у воласці такіх пасёлкаў аказалася вельмі мала. Большая частка арганізаваных пасёлкаў налічвала па 40—60, а часам і 100 двароў. На справе ўсё вярталася да той жа абшчыны, паўтарала яе. А гэта захавала шматпалосіцу і цераспалосіцу. Напрыклад, пасля развёрсткі зямлі ў в. Лапаціна лік палос на адну гаспадарку перавышаў 50 і больш.

На Гомельшчыне развёрстка зямель праходзіла вельмі балюча і нярэдка канчатковае вырашэнне пытанняў аб зямлі заставалася за судовымі органамі. Так было ў Галавінцах, Заліп'і, Красным, Лапаціне і іншых вёсках.

На тэрыторыі Гомельскай воласці Губсаўгастрэст меў шэраг саўгасаў: «Галы» (в. Дзятлавічы), «Пяскі», «Васілеўскі», «Новікі», «Брылёў», «Прудок». Слабыя гаспадаркі саўгасаў, камун і арцеляў вымусілі мясцовыя органы ўлады ўвесці ў дзеянне Дэкрэт Саўнаркома аб прыпісцы саўгасаў да аб'яднанняў, прамысловых прадпрыемстваў і дзяржаўных арганізацый. У воласці практычна ўсе саўгасы былі перададзены такім арандатарам.

Да 1928 г. у раёне на адну гаспадарку прыпадала ўсяго крыху больш за тры дзесяціны раллі і паўтары дзесяціны сенажаці. Змянілася і структура севазвароту. Знікла традыцыйнае трохполле. Севазварот становіцца шматпольным. Земляробства і жывёлагадоўля робяцца асноўнай крыніцай прыбытку. Значна скарачаецца адыходны промысел.

Гомельская воласць адносілася да ліку найбольш перанаселеных валасцей губерні. У сувязі з малазямеллем улады з пачаткам нэпа неаднаразова спрабавалі ажыццявіць перасяленне часткі насельніцтва на новыя землі з наступным іх землеўпарадкаваннем. У 1924 г. пастановай УЦВК было дазволена перасяленне ў Самарскую і ў Саратаўскую губерні, а ў 1925 г. пачалося масавае перасяленне малазямельных сялян на цалінныя землі Крыма, Украіны, Сібіры, Далёкага Усходу, Паўночнага Каўказа.

Складаным з'явілася пытанне землеўпарадкавання яўрэйскага насельніцтва ў воласці. У дарэвалюцыйныя гады яўрэі ў сваёй большасці займаліся невытворчай працай. Паводле перапісу 1897 г. вытворчай працай займалася толькі 37% яўрэйскага насельніцтва. У занятках астатніх пераважаў дробны гандаль.

Ва ўмовах нэпа і развіцця гандлю і кааперацыі гэтыя гандляры апынуліся ў цяжкім становішчы. У Гомельскай воласці яўрэі складалі да 60% жыхароў мястэчак. Па сацыяльным становішчы прыкладна 35% яўрэяў былі саматужнікі, столькі ж — гандляры, з якіх 20% — беднаты, 15% — людзі без пэўнай прафесіі, якія жылі за кошт дабрачыннай дапамогі абшчыны з Амерыкі, і толькі 7% — саматужнікі арцеляў і 5% — земляробы. Такі сацыяльны расклад сведчыў аб беднасці і патэнцыяльным бяспраўі яўрэйскага насельніцтва.

У пачатку местачковае яўрэйскае насельніцтва воласці нерашуча падыходзіла да земляробскай справы, не верыла, што землеўпарадкаванне яўрэяў у воласці ва ўмовах малазямелля наогул рэальна. Выяўлялася і няўпэўненасць у сваёй сіле і здольнасці, каб далучыцца да зусім новага ўкладу жыцця земляроба. І такія сумненні мелі зусім пэўныя падставы.

У новых пасяленнях у яўрэяў у карыстанні аказаліся сялібныя землі, на якія прэтэндавалі некаторыя сяляне. Цыркулярнае пісьмо Губземупраўлення, накіраванае ўсім зямельным упраўленням

Гомельскай губерні растлумачвала: «п. 1... земли оставить в пользование евреев на общем основании в соответствии со статьей 4 и 9 Земельного Кодекса.

п. 2. При землеустроительных работах к еврейским землям относиться в соответствии со ст. 9 Земельного Кодекса и отводить им земли на общих основаниях.

п. 3. Стремиться наделить землей и тех евреев, кто хочет заниматься сельским хозяйством по ст. 46 Земельного Кодекса».

У воласці на гэты час толькі 2% яўрэйскага насельніцтва займалася земляробствам.

Каб не закранаць інтарэсы мясцовага сялянскага насельніцтва, яўрэям выдзяляліся плошчы дзяржфонду. У воласці на свабодных землях ствараліся яўрэйскія калгасы. Выкарыстоўваліся кінутыя садова-агародніцкія ўчасткі. Значным рэзервам зямельнага фонду з'явіліся тэрыторыі прыпісных саўгасаў. На свабодных землях такіх гаспадарак стваралі яўрэйскія альбо змяшаныя нацыянальныя працоўныя калектывы. На тэрыторыі саўгасаў, дзе сялянства ўжо было землеўпарадкавана, але існавала магчымасць без парушэння іх інтарэсаў размясціць дадатковыя гаспадаркі, ствараліся яўрэйскія земляробчыя калектывы. І, вядома ж, меліярацыйныя ўчасткі і тыя, якія патрабавалі раскарчоўкі і нязначных па аб'ёмах меліярацыйных работ.

На гэтых землях у воласці была працаўладкавана толькі нязначная частка яўрэйскіх сямей. Землеўпарадкаванне яўрэйскага насельніцтва патрабавала значных матэрыяльных і фінансавых затрат. У воласці спадзяваліся, што для ўладкавання насельніцтва Масква выдзеліць хаця б па 200 р. на сям'ю на набыццё працоўнай і прадукцыйнай жывёлы.

Але Масква ў крэдытах адмовіла. Скласці сельскагаспадарчыя калектывы змяшанага нацыянальнага тыпу не ўдалося. Жадаючых працаваць у такіх калектывах сялян не знайшлося. Таму што сумясціць дзве групы, два асяроддзі, адно з местачковай псіхалогіяй і другое з псіхалогіяй вёскі, аказалася немагчымым. Узмацнілася стыхійная міграцыя яўрэяў. У выніку ўжо ў 1925 г. па асобных населеных пунктах воласці перасяленне набыло даволі масавы характар. Адбілася і гістарычная традыцыя — імкненне да захавання дыяспары, што і пераўтварыла міграцыйны працэс у стыхійны паток. Але гэта ўжо іншыя праблемы.

У цэлым землеўпарадкавальныя работы павялічылі пасяўныя плошчы ў Гомельскай воласці ў 1925 г. супраць 1916 г. на 16%, значна павялічылася колькасць жывёлы: коней — на 18,1%, буйной рагатай жывёлы — на 19,8%, авечак — на 76,3%, свіней — на 5,1%, у 15 разоў скарацілася колькасць беспасяўных гаспадарак, зменшылася колькасць гаспадарак, што не мелі кароў і коней. Тым не менш у разліку на аднаго жыхара колькасць жывёлы яшчэ заставалася меншай, чым у 1916 г.

Пры падрыхтоўцы артыкула выкарыстаны ў асноўным дакументы Дзяржаўнага архіва Гомельскай вобл.

У.Я.Райскі, Т.В.Чарнышова.

ЗВЕСТКІ АБ НАСЕЛЬНІЦТВЕ ГОМЕЛЬСКАГА ПАВЕТА СА СТАТЫСТЫЧНАЙ СПРАВАЗДАЧЫ ЗА 1927 г.

Название нас. пункта	Число хозяйств	Число мужчин	Число женщин	Нац. состав глав хоз. русских	белорусов
Волотова, село	107	233	274	94	9
Плесы, околица	30	75	73	23	1
Гриневичи, хутор	4	8	11	3	1
Коновальчиков, хутор	1	3	2	-	1
Полевиков, хутор	1	2	3	-	1
Головинцы, село	123	239	294	121	1
Ерохово, поселок	18	45	52	18	-
Знамя Труда, поселок	34	94	67	33	1
Медвежий Лог, поселок	15	46	29	15	-
Новый Двор, поселок	107	266	297	102	-
Еремино, село	390	944	1064	26	363
Залипье, деревня	162	410	465	149	11
Красное, село	170	424	450	6	164
Лопатин, деревня	331	904	916	156	195

Поколюбичи, село	343	863	950	298	43
Прибор, деревня	119	298	323	3	107
Романовичи, село	332	755	862	19	313
Улуковье, деревня	77	179	201	74	3
Якубовка, деревня	92	182	225	6	83
Березки, деревня	45	122	123	-	45
Победа, поселок	1	1	3	1	-
Урицкое, деревня	235	564	602	60	167
Севрюки, околица	235	564	602	72	108
Михальки, деревня	290	789	808	225	61
Нов. Дятловичи	212	616	548	15	190
Ст. Гута, деревня	115	299	333	3	112
Каменная Гора, поселок	10	24	29	-	10
Терюха, село	239	498	554	8	228
Шарпиловка, деревня	253	654	678	81	171
Глубоцкое, село	356	825	885	-	356
Зябровка, деревня	342	769	813	205	121
Диколовка, деревня	76	192	202	75	-
Семеновка, деревня	49	143	143	49	-
Марковичи, село	397	891	973	252	140
Прибытки, село	179	435	443	174	5
Телеши, село	289	760	823	19	259
Ст. Белица, село	134	296	339	28	104
Рудня Телешовская, дер.	203	502	524	77	166
Нов. Терешковичи, дер.	197	486	512	28	167
Рудня-Маримонова, дер.	181	518	525	10	152
Тереничи, село	220	583	628	216	2
Итого:	11 774			42 375	23 338

ЗВЕСТКІ АБ МЕСТАЧКОВЫМ ЯЎРЭЙСКІМ НАСЕЛЬНІЦТВЕ ГОМЕЛЬСКАЙ ВОЛАСЦІ

1925 г.

Еврейское население в местечках составляет 50—60% общей численности их населения. По социальному положению они разделяются на: кустарей — 30—35%, земледельцев — 5%, торговцев — 35%, из коих 20% — беднота, 10—15% — люди без определенной профессии, живущие за счет посылок из Америки.

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 10. Воп. 1. Спр. 1007. Л. 230, 233.

Адзіны сельгаспадатак

10 мая 1923 г. савецкае кіраўніцтва ўвяло адзіны сельскагаспадарчы падатак. Ён спаганяўся на 40% натурай (жытам ці пшаніцай) і на 60% грашыма. З увядзеннем нэпа некаторы час сяляне па-ранейшаму плацілі 13 відаў падаткаў (зерне, сала, малако, масла, яйкі, птушка, лён, воўна, скуры і інш.). Пры вызначэнні памеру падатку Гомельская воласць была аднесена да 7 разраду ўраджайнасці і ёй было дадзена права выплачваць 80% падаткаў грашыма.

Палітыка дзяржавы зводзілася да таго, каб селянін пасля разліку па падатках станавіўся больш заможным у гэтым годзе, чым быў у мінулым. Гэта імпанавала сялянству. Валасная беспартыйная сялянская канферэнцыя ў сваёй рэзалюцыі абвясціла: «...задачай сялянства з'яўляецца дакладнае і бездакорнае выкананне падатковых абавязкаў перад Савецкай рэспублікай».

Адзіны сельгаспадатак налічваўся з памеру надзелу раллі. Сяляне былі незадаволены тым, што падаткам абкладаўся не толькі надзел, але і маладняк жывёлы. Дзеля таго, каб скараціць памеры падаткаў, у вёсцы сталі скарачаць пагалоўе жывёлы.

Шмат нараканняў было і на тое, што захоўваюцца нізкія закупачныя цэны на сельскагаспадарчыя прадукты і сыравіну, а цэны прамысловых тавараў па-ранейшаму застаюцца высокімі. Унесці падаткі ў вызначаныя тэрміны было цяжка, асабліва для бедных сялян, што перасяліліся на хутары. Не спяшаліся здаваць падаткі і заможныя сяляне, спа-

дзеючыся на павышэнне цэн на сельскагаспадарчую прадукцыю.

Жорсткія меры па вымаганні падаткаў параджалі сярод сялянства размовы аб тым, што савецкая ўлада рабуе мужыка таксама, як гэта рабілі ўраднікі пры цару.

Падатковая палітыка ў вёсцы насіла класавы характар. Асноўны цяжар падатковага абкладання прыходзіўся на заможныя слаі насельніцтва. Гэта таксама выклікала незадаволенасць, а часам і ўзброенае супраціўленне.

У дакладзе аб рабоце міліцыі ў час сельскагаспадарчай кампаніі 1924 г. адзначалася, што колькасць неплацельшчыкаў няўхільна расце, падаткі выплачваюцца не ў вызначаныя тэрміны. «Бедняки говорят, – паведамляў дакладчык, — ...и рад бы уплатить, да нет чем... берите уже последнюю корову, а то водили ее продавать к мяснику-спекулянту, а он дает всего 15 рублей. Между тем, как у него мясо фунт стоит 15 копеек».

І, як падкрэслівалася ў дакладзе, «...для острастки, для того, чтобы создавать в деревне известный подъем и побудить массу крестьянства к скорейшему взносу сельхозналога, применялись меры административного воздействия путем заключения отдельных граждан под стражу до взноса ими причитавшегося налога. После предъявления квитанции о сдаче налога они освобождались».

У вёсках працавалі сесіі выязных судоў. Пры гэтым кожны прысуд суправаджаўся канфіскацыяй маёмасці на суму ад 10 да 50 рублёў і поўнай выплатай падаткаў.

Гаспадарчыя цяжкасці выклікалі нараканне сялянства. Узнікалі канфлікты. «Падазроныя элементы» выяўляліся і забіраліся.

У.Я.Райскі.

З ПІСЬМА ФРАКЦЫІ ГОМЕЛЬСКАГА ПАВЯТОВАГА ВЫКАНКОМА

Укому, Фракции Губисполкома, Дорпрофсоюзу, Залинейному райкому, Уполномоченному НКПС по Зап. ж. д.

Фракция Гомельского уисполкома, заслушав сообщение представителей волисполкомов по вопросу об отношении крестьянского населения к единому сельскохозяйственному налогу, выявила, что в докладах Уваровичского, Карно-Будского, Носовичского и Гомельского волисполкомов красной нитью проходит, что железнодорожные рабочие на Зап. ж.д., связанные с сельским хозяйством, проживающие в районах вышеуказанных волостей, относятся к единому сельхозналогу враждебно и своим отношением разлагающе действуют на остальную массу крестьянства, что, если не принять своевременных мер может привести к срыву кампании по единому сельхозналогу. Во избежание могущих иметь место нежелательных явлений и учитывая серьезность работы по взыманию сельхозналога, фракция Уисполкома просит принять соответствующие меры воздействия на лиц, ведущих противоналоговую кампанию, и вообще провести среди них соответствующую агитработу и считает, что все железнодорожные рабочие, связанные с сельским хозяйством, должны внести единый сельхозналог в первую очередь, чем послужить примером для остального сельского населения и явиться побудителями к внесению налога. Для того, чтобы рабочие могли внести этот налог своевременно, фракция уисполкома просит Правление Зап. ж. д. в случае необходимости выдавать таким рабочим аванс в счет их зарплаты. О принятых мерах сообщите фракции УИК.

Секретарь фракции уисполкома (Хандогий)

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 10. Воп. 1. Спр. 1007. Л. 236.

Кааперацыя

З пачаткам нэпа Гомельскі валвыканком і сельскія Саветы разгарнулі энергічную працу па аб'яднанні бядняцкіх і серадняцкіх слаёў сялянства ў кааператывы. Найбольш распаўсюджаны ў пачатку 1920-х гадоў былі вытворчыя кааператывы: камуны, арцелі, таварыствы па сумеснай апрацоўцы зямлі і інш. Былі камуны, дзе «разам выконваліся праца і спажыванне». Функцыяніравалі арцелі, у якіх дзеля супрацоўніцтва аб'ядналася пэўная колькасць сялян. Яны сумесна працавалі і вялі разам гаспадарку, а вынікі дзейнасці дзялілі паміж сабой.

Ствараліся і паасобныя вытворчыя кааператывы дробных вытворцаў дзеля выканання асобных відаў працы ў гаспадарцы. Такімі былі таварыствы па сумеснай апрацоўцы зямлі (ТАЗы), таварысты па сумесным карыстанні машынамі і прыладамі, племяннымі жывёламі-вытворнікамі, для асушэння балот, аблясення сыпучых пяскоў, таварыствы садова-агародніцкія, масларобныя і інш.

Непасрэдную дапамогу ў развіцці кааператыўных гаспадарак аказваў горад. Шэфства горада над вёскай у воласці зарадзілася ў 1922 г. Тады шэфы займаліся культурна-асветніцкай дзейнасцю, аказвалі сялянам воласці арганізацыйна-гаспадарчую дапамогу. Яны садзейнічалі развіццю вытворчай, гандлёвай і крэдытнай кааперацыі, дапамагалі ствараць машына-пракатныя пункты, набываць сельскагаспадарчыя машыны і інвентар.

У 1923 г. колькасць вытворчых кааператываў стала прыкметна скарачацца. Адбываліся вострыя працэсы рыначнай канкурэнцыі. У шмат якіх месцах арцелі альбо зачыняліся, альбо зліваліся з больш канкурэнтаздольнымі. Рэзка скараціўся лік ТАЗаў і камун. Зусім спынілі сваю дзейнасць таварыствы па сумесным карыстанні машынамі і прыладамі, садова-агародніцкія і іншыя таварыствы. Затое лік земляробчых арцелей павялічыўся ў пяць разоў. Павялічылася таксама колькасць меліярацыйных, малочных і іншых сельскагаспадарчых кааператываў.

Узбуйненне кааперацыі станавілася тэндэнцыяй. І гэта зразумела. Дзеля таго, каб захаваць свае гаспадаркі і вытрымаць ва ўмовах рыначнай канкурэнцыі, беднякі і серадняк аб'ядноўваліся ў сельскагаспадарчыя і прамысловыя кааператывы.

З другой паловы 1920-х гадоў у воласці складваюцца насцярожаныя адносіны да арганізацыі кааператыўных гаспадарак. І гэта не было выпадковасцю. Пры вострым недахопе спецыялістаў, нізкім стане механізацыі вытворчасці, пры адсутнасці вялікіх плошчаў ворыўнай зямлі іх прадукцыйнасць была больш нізкай, чым прадукцыйнасць зямель працалюбівага земляроба-аднаасобніка.

Надаючы высокае значэнне дзяржаўным і кааператыўным гаспадаркам, валвыканком стараўся аказваць ім максімальную дапамогу з тым, каб зрабіць іх узорнымі па метадах вядзення гаспадаркі, па ўраджайнасці і прадукцыйнасці. Менавіта з гэтых гаспадарак сяляне-аднаасобнікі павінны былі атрымаць палепшаныя гатункі насення, пародзістую жывёлу, гатунковыя пладовыя сажанцы, парады па аграноміі і жывёлагадоўлі, наглядны прыклад выкарыстання машыннай тэхнікі, прымянення ўгнаенняў і інш.

Арганізаваць сельскую беднату, згуртаваць яе з сераднякамі савецкая ўлада спрабавала праз кааперараванне. У 1925 г. на тэрыторыі воласці дзейнічалі ўжо саўгасы — «Яроміна», «Улукаўе», «Лугенцы», «Прудок», «Грабаўка», «Галы», «Пяскі», «Васілеўскі», «Малыя Новікі», «Брылёў», «Прыбыткі», «Дуянаўка», «Засоўе».

Саўгас «Яроміна», напрыклад, меў 64 дзесяціны ворнай зямлі, 8 дзесяцін пад агародамі, 38 дзесяцін пад садам і 40 дзесяцін сенажацей. У гаспадарцы было 24 каровы, 13 коней, 18 галоў маладняку рагатай жывёлы, 44 свінні. Асноўны профіль гаспадаркі — агародніцтва, садаводства і часткова жывёлагадоўля.

У сваёй большасці саўгасныя гаспадаркі воласці спецыялізаваліся на забеспячэнні жыхароў Гомеля прадуктамі харчавання, а прадпрыемствы — сыравінай. Валвыканком надаваў вялікае значэнне прадукцыйнасці гэтых гаспадарак. Перавага аддавалася развіццю традыцыйных накіраванняў у земляробстве і жывёлагадоўлі. З размяшчэннем у саўгасе «Прудок» дзяржаўнага конезавода воласць станавілася базай для развіцця пародзістых коней.

У верасні 1925 г. па праблемах жывёлагадоўлі ў воласці пачалі працаваць двухтыднёвыя курсы. Прайшла серыя экскурсій у перадавыя гаспадаркі з мэтай абмену вопытам працы, у сямі сельскагаспадарчых гуртках ішлі заняткі па аграноміі, у якіх веды набывалі 127 слухачоў.

На фермах саўгасаў і арцелей практыкавалася развядзенне пародзістай жывёлы, а ў палявых брыгадах — паказальныя ўчасткі высокаўраджайных караняплодаў і іншых культур. Распрацоўваліся і распаўсюджваліся рэкамендацыі выкарыстання сельскагаспадарчых машын, мінеральных угнаенняў, укаранялася шматполле.

Развіццё гандлёвай кааперацыі ў Го-

мельскай воласці стымулявала яе непасрэднае размяшчэнне вакол губернскага прамыслова-гандлёвага цэнтра — горада Гомеля, блізкасць да чыгуначных магістралей і водных артэрый.

У 1924 г. у воласці працавала 11 кааператыўных аб'яднанняў, адно крэдытнае таварыства, адно сельскагаспадарчае і адно машыннае таварыства, пяць арцелей і тры адзіныя спажывецкія таварыствы. У жніўні 1924 г. было арганізавана Краснянскае таварыства. Яно аб'яднала больш за 300 пайшчыкаў. Асартымент тавараў да 80% быў сялянскім. Таварыства мела 3 млыны і адну маслабойню. Гаспадарка працавала рэнтабельна. У 1924 г. кааператыўныя аб'яднанні воласці ўключалі 674 пайшчыкі. Аддзяленні Гомельскага спажывецкага таварыства ў 1925 г. былі амаль ва ўсіх буйных населеных пунктах воласці. А гэта каля 10 тыс. пайшчыкаў.

Нэп дазволіў практычна за тры гады ліквідаваць крызісныя з'явы ў пасляваеннай эканоміцы. На аграрным рынку панавала танная прадукцыя прадпрымальнага і ўмелага гаспадара — селяніна. Памкненні ўлады згарнуць рознічны гандаль і перайсці да поўнага дзяржаўнага забеспячэння таварамі пайшчыкаў азначала, што абвешчанае новай эканамічнай палітыкай права свабодна распараджацца сваімі таварамі фактычна перастала дзейнічаць.

Ужо ў 1924 г. партыйныя і савецкія ўлады на месцах распачалі жорсткую барацьбу з прадпрымальнікамі і рыначнай канкурэнцыяй. Новая эканамічная палітыка згортвалася пад уціскам адміністрацыйна-таталітарнай сістэмы.

Натуральна, такі паварот палітыкі не мог не выклікаць незадаволенасць з боку сялянства. Асабліва той яго часткі, якая адносілася да заможнай і мела даволі значны патэнцыял развіцця таварнай вытворчасці.

Аналіз эканамічнага стану кааператыўных гаспадарак дазволіў выявіць станоўчыя і адмоўныя з'явы. Асновай эфектыўнай дзейнасці спажыўкааперацыі на сяле была наяўнасць зваротных сродкаў. На жаль, шэраг кааператываў у воласці зусім не імкнуліся да прымнажэння зваротных сродкаў. Яны выкарыстоўвалі даход для павелічэння заработнай платы, а не дзеля павелічэння вытворчых магутнасцей, асноўнага капіталу. У выніку — не атрымлівалі даходу і распадаліся.

Сельская гаспадарка тым часам заставалася адсталай, малапрыбытковай, а ўраджайнасць палеткаў — малой. Невысокай была і прадукцыйнасць жывёлы. На ўзбраенні бядняцкіх і большасці серадняцкіх гаспадарак асноўнымі прыладамі працы заставаўся прымітыўны інвентар. Да таго ж сялянскія надзелы увесь час здрабняліся сямейнымі раздзеламі. Падала таварнасць сялянскай вытворчасці. Сельская гаспадарка раёна да канца 1920-х гадоў так і не выйшла на ўзровень, які б задавальняў уласныя патрэбы ў хлебе.

Пры падрыхтоўцы артыкула выкарыстаны матэрыялы Дзяржаўнага архіва Гомельскай вобл.

У.Я.Райскі.

ПАВЕДАМЛЕННЕ Ў ГАЗЕЦЕ «ПОЛЕССКАЯ ПРАВДА» АБ БАРАЦЬБЕ СПАЖЫВЕЦКАЙ КААПЕРАЦЫІ З КУЛАКАМІ Ў в. ГРАБАЎКА НАСОВІЦКАЙ ВОЛАСЦІ ГОМЕЛЬСКАГА ПАВЕТА

26 сакавіка 1922 г.

В с. Грабовке Носовичской вол. было отделение Носовичского ЕПО. За короткое время своего существования это отделение заготовило более 125 пуд. хлеба. Нэп вдохновил алчущих «горлопанов» села, которые стали убеждать крестьян в том, что лучше закрыть отделение ЕПО и открыть собственное товарищество на паях.

«Тогда, — говорили они, — сотни пудов хлеба пойдут не в ЕПО, а в ваше село!»

При поддержке одураченной бедноты богатеям села удалось осуществить свой замысел. Закрыли отделение ЕПО, товар продали с аукциона и возвратили пайщикам. Затем образовали товарищество из 7 чел., самых богатеев села. Из бедноты, разумеется, никто не попал.

Сельсовет предоставил товариществу помещение и инвентарь закрытого отделения ЕПО.

Члены товарищества внесли раньше по 5 пуд. хлеба и 1 миллиону рублей, а затем еще по 15 пуд. хлеба, который обменяли на товары.

Когда привезли товары, члены товарищества сразу обнаружили свои «бескорыстные» наклонности, накинув на себестоимость 200 проц. Тогда беднота опомнилась и убедила бывшего заведующего отделением ЕПО снова открыть отделение, поехать в волостное ЕПО за товарами и начать борьбу со спекулятивным товариществом.

Он привез немного товара, и воскресшее ЕПО стало конкурировать со спекулянтами, отпуская товар на 25—50 проц. дешевле его.

В результате, товарищество закрыло свою лавку, но подготавливает новый план борьбы с ЕПО, которое привлекает крестьян и пользуется их доверием. Необходимо поддержать воскресшее отделение ЕПО и вернуть ему его помещение, занятое до сих пор товариществом.

Грабаўскія майстры

У Маскве на Краснай плошчы стаіць Маўзалей У.І.Леніна. Гэты архітэктурны і гістарычны помнік цікавы нам яшчэ і тым, што будавалі яго майстры з вёскі Грабаўка, нашы землякі. На жаль, час не захаваў імёны ўсіх будаўнікоў. Нам вядомы толькі дванаццаць з 19 прозвішчаў членаў грабаўскай брыгады. Кіраваў ёй Пётр Андрыянавіч Грыгор'еў. Разам з ім працавалі яго сын Мікіта Пятровіч, Кузьма Васільевіч Фамянкоў з сынамі Мікітам, Цімафеем і Іванам, Арцём Трафімавіч Башлакоў, Спірыдон Якаўлевіч Стахаўцоў, Якаў Спірыдонавіч Стахаўцоў, Марк Сіманавіч Чачанкоў, Раман Гаўрылавіч Чачанкоў і Іван Дзямідавіч Чачын. Усе яны працавалі на той час у будаўнічым трэсце «Мосбуд». Адных толькі муляраў было ў ім некалькі тысяч, але сярод іх выдзяляліся сваім майстэрствам менавіта грабаўскія майстры. Іх заўважылі і даручылі адказнае заданне — будаўніцтва маўзалея.

Яны будавалі Маўзалей У.І.Леніна ў 1929 г. Стэнд у Грабаўскай школе.

Сваё ўмельства грабаўскія будаўнікі перадавалі з пакалення ў пакаленне. Яны будавалі Ноўгарад, Растоў, Адэсу, Гомель, Петраград, Крамянчуг, Слуцк, Кіеў і іншыя гарады. Працавалі добра, надзейна, таму і прыйшла да іх павага і слава.

Тады, у 1929—1930 гг., грабаўскія будаўнікі паспяхова справіліся з адказным заданнем. Усе яны за сваю работу былі прэміраваны. У Гомельскім абласным краязнаўчым музеі захоўваюцца некаторыя дакументы будаўнікоў: працоўныя кніжкі, даведкі аб кваліфікацыі, узнагародах, фотаздымкі і г.д.

Цікавы паслужны спіс Р.Г.Чачанкова. Пражыў 90 гадоў (1883—1973). Апрача маўзалея працаваў на Днепрабудзе, узводзіў заводы і ваенныя аб'екты на Украіне, Беларусі. Будынак Грабаўскай школы ўзведзены таксама яго рукамі.

П.А.Грыгор'еў застаўся працаваць у Маскве. Памёр у 1943 г. Яго сын Мікіта потым працаваў на аўтазаводзе імя Ліхачова, загінуў на фронце.

А.Т.Башлакоў пэўны час працаваў на рэстаўрацыі Крамлёўскай сцяны і яе веж, будаваў маскоўскія заводы, Палац Саветаў, а потым рэзка памяняў прафесію і стаў артыстам Маскоўскага тэатра аперэты.

Пазней пераехаў у Мінск, працаваў у філармоніі. Памёр і пахаваны ў Мінску.

І.Дз.Чачын таксама працаваў на розных будоўлях неабсяжнай краіны — СССР. Быў узнагароджаны ордэнам, медалямі, памёр у 1949 г., пахаваны ў роднай вёсцы.

К.В.Фамянкоў — родапачынальнік дынастыі мулярaў. Яго сын Іван потым вярнуўся ў родныя мясціны, працаваў старшынёй калгаса. З першых дзён вайны на фронце, дзе і загінуў. Цімафей Фамянкоў вярнуўся з вайны без рукі, працаваў вартаўніком калгаснага саду ў Грабаўцы. Загінуў ад рук грабежнікаў, ратуючы калгасную маёмасць.

У 1982 г. не стала М.К.Фамянкова. На яго рахунку не толькі дзесяткі пабудаваных аб'ектаў, але і яшчэ адна вельмі важная справа — ён многае зрабіў, каб сабраць матэрыялы пра грабаўскіх будаўнікоў і тым самым захаваць пра іх памяць.

С.Я.Стахаўцоў за сваё доўгае жыццё (а пражыў ён 102 гады) зрабіў шмат добрых спраў. Адна з іх — абеліск вучням-камсамольцам Грабаўскай школы, які ён узвёў разам з М.К.Фамянковым.

Пра грабаўскіх майстроў пісалі ў газетах, знялі дакументальны фільм «Зямны паклон». Выпускнік Грабаўскай школы беларускі паэт Міхась Башлакоў прысвяціў ім свае паэтычныя радкі. Гэтыя людзі дастойны добрай памяці.

Пад час «вялікага пераломy»

У канцы 1920-х гадоў у Гомельскім раёне на тэрыторыі плошчай 2100 кв. кіламетраў пражывалі 81 193 чалавекі. На адзін кіламетр тэрыторыі прыходзілася болей 40 жыхароў. Прыкладна 50% насельніцтва займалася сялянскай гаспадаркай і столькі ж — сялянскай гаспадаркай і адыходнымі промысламі.

Да ліку чыста аграрных адносіліся паселішчы, размешчаныя каля Гомеля (Прудок, Ціцянкі, Стараселле, Касцюкоўка, Запрудаўка, Кантакузаўка і інш.) і ўздоўж чыгункі. Прыгарадныя сялянскія гаспадаркі вырошчвалі садова-агародныя культуры, разводзілі жывёлу. Зямля раёна не вызначалася ўрадлівасцю. Дакументы сведчаць, што ўраджаі былі невысокія. Так, у 1929 г. у раёне пад жыта было засеяна 14 876 га. Пры ўраджайнасці 50—60 пудоў з гектара валавы збор збажыны склаў 818 180 пудоў. Толькі для харчавання насельніцтва раёна патрэбнасць (з разліку 30 фунтаў на едака ў месяц) складала 730 782 пуды, насенны фонд яшчэ 133 784 пуды. Такім чынам не хапала 46 586 пудоў хлеба.

Па даных статыстыкі ў раёне ў 1929 г. было 14 080 коней, 26 788 кароў, 13 168

С.Я.Стахаўцоў (злева) і М.К.Фамянкоў шмат цікавага маглі расказаць грабаўскім вучням.

галоў маладняку рагатай жывелы, 10 795 авечак і свіней. Амаль 10% сялянскіх двароў не мелі працоўнай жывёлы, 27% — сельскагаспадарчага інвентару. Асноўнымі прыладамі працы заставаліся сохі і косы.

Асноўнымі таваравытворцамі сельскагаспадарчай прадукцыі ў раёне былі індывідуальныя сялянскія двары. Пры нізкай прадукцыйнасці іх таварнасць заставалася нізкай. У 1928 г. яна складала толькі 23% ад даваеннай.

У гэтых умовах улады канфіскоўвалі «лішкі» хлеба ў сялян на карысць дзяржавы. 25% канфіскаванага збожжа перадавалася для размеркавання сярод беднякоў і маламаёмных сераднякоў па нізкіх дзяржаўных цэнах альбо ў парадку доўгатэрміновага крэдыту.

Да суда прыцягваліся не толькі гаспадары спекулятыўных запасаў зерня, але і вельмі ўмераных лішкаў у серадняцкіх гаспадарках. Суды аўтаматычна выносілі рашэнні аб канфіскацыі як таварных лішкаў хлеба, так і запасаў зерня, неабходных для вытворчасці і ўласнага выкарыстання.

Да вясны 1929 г. надзвычайныя меры сталі ўжывацца ўсё шырэй і больш жорстка. Прэс санкцый і надзвычайных мер у 1928—1929 гг. разбурыў у раёне «моцныя» гаспадаркі. Пад цяжарам непасільных умоў мясцовыя ўлады станавіліся на шлях павальных вобыскаў і арыштаў. Парушэнне законнасці і гвалт над людзьмі выклікалі адкрытыя пратэсты сялянства.

У канцы красавіка 1929 г. выразна вызначылася палітыка дзяржавы ў адносінах да аднаасобнага сялянства. Яна была сфармулявана ў новым законе «Аб сельскагаспадарчым падатку», па якім беднякі вызваляліся ад падаткаў, на сераднякоў ён значна змяншаўся. А асноўны цяжар нарыхтовак і падаткаў перакладаўся на заможныя гаспадаркі.

Саветы сталі абмяжоўваць памеры і тэрміны арэнды зямлі. Шэрагам дзяржаўных актаў былі абмежаваны правы па найме працоўнай сілы. Заможныя, так званыя кулацкія, гаспадаркі амаль поўнасцю пазбавіліся дзяржаўных крэдытаў.

Рэакцыя на гэтыя меры ўлады была адназначная — заможныя сяляне скарацілі пасевы. Праяўляліся спосабы сарваць вясенні сеў 1928—1929 гг. На раённым з'ездзе Саветаў у 1930 г. была дадзена такая адзнака палітычнага настрою сацыяльных груп насельніцтва: «...адносіны насельніцтва да савецкай улады негатыўныя... [з-за] праводзімых мерапрыемстваў на вёсцы, а іменна, хлебанарыхтоўка, нарыхтоўка бульбы, кантрактацыя і калгаснае будаўніцтва... Назіраецца актыўная абарона кулацтва ўсімі праслойкамі, і ў некаторых населеных пунктах галоўнымі арганізатарамі абароны з'яўляецца беднота і чырвоныя партызаны».

Аб'яднанне беднякоў і сераднякоў вёскі ў адзіны калгас зрабіла заможнага селяніна наогул «лішнім» чалавекам у вёсцы. Пастанова СНК СССР ад 21 мая 1929 г. дазволіла адносіць да «кулакоў» тых, хто меў хоць бы адну з наступных прыкмет: сістэматычна ўжываў наёмную працу, меў у гаспадарцы млын, крупадзёрку, сушылку агародніны альбо іншую вытворчасць з тэхнічным рухавіком, здаваў у арэнду сельгасмашыны з механічным рухавіком, займаўся гандлем і г.д.

У раёне да кулацкіх аднеслі ўсе гаспадаркі сялян-адыходнікаў, а іх было не менш за 75%.

За гады нэпа ў раёне сфарміраваўся новы заможны слой сялян, што меў тыя рысы, па якіх у канцы 1920-х гадоў іх прылічылі да кулакоў. У гістарычнай літаратуры такіх сялян называюць «наш кулак», маючы на ўвазе, што ён вырас дзякуючы Савецкай дзяржаве і яе новай эканамічнай палітыцы. Як ні дзіўна, але гэта, аказваецца, увайшло ў супярэчлівасць з адміністрацыйна-камандnай сістэмай кіравання і таталітарнай дыктатурай.

З 1928—1929 гг. на ўзбраенне ўлад была ўзята ўстаноўка на ліквідацыю ку-

лацтва як класа. Кулацкія гаспадаркі дзяліліся на тры катэгорыі. Да першай адносілі кулацкі актыў, які падлягае да пазбаўлення волі ў канцлагеры. Другая катэгорыя высялялася ў аддаленыя раёны краіны, а трэцяя — у спецыяльна вылучаныя для іх месцы рассялення. Такімі месцамі былі ў асноўным раёны Поўначы, Усходу, Сібіры і інш.

Большая частка сялянства негатыўна аднеслася да высялення землякоў. Нярэдка можна было пачуць ад сялян: «... у нас няма кулакоў, няма каго высяляць; мы з вёскі нікога не аддадзім, нехай бяруць усё сяло; чаму высяляюць добрых людзей і добрых гаспадароў?».

Тым не менш на месцах у спешным парадку па лініі партыі і дзяржавы былі разасланы зусім сакрэтныя дырэктывы і планы па правядзенні масавых высяленняў. Кулацтва ліквідавалася як клас, а разам з ім і ўзорнае, высокарэнтабельнае гаспадаранне на зямлі.

У архіве захаваліся спісы кулацкіх сямей, што падлягалі высяленню. У іх прозвішчы і іншыя звесткі пра членаў сямей з Гомельскага, Давыдаўскага, Данілавіцкага, Прудкоўскага, Прыбыткаўскага, Раманавіцкага, Рудня-Марымонаўскага, Цярэшкавіцкага сельсаветаў, н.п. Улукаўе, Ціцянкі, Яроміна і інш. У сямі вагонах былі вывезены 62 сям'і ў складзе 94 мужчын, 78 жанчын і 116 дзяцей. Усяго — 288 чалавек.

У працы мясцовых Саветаў пераважаючым стаў адміністрацыйна-камандны стыль. Толькі за 1929 г. выканком Гомельскага Савета 6 разоў разглядаў пытанне аб калектывізацыі ў раёне, 25 разоў — аб развіцці сельскай гаспадаркі, 15 разоў — пытанні фінансавання, 8 разоў — народнай адукацыі, 6 разоў — аховы здароў'я, 15 разоў — нарыхтовак, 20 разоў — пытанні палітычнага характару. Надзвычайныя меры і адміністрацыйна-сілавы стыль сталі метадамі працы партыі і дзяржавы. Гэта выклікала незадаволенасць і стыхійны пратэст сялянства. З асаблівай сілай гэта адзначалася пасля прыняцця ў студзені 1919 г. калгасцэнтрам СССР цыркулярнага ліста па абагульванні 100 працэнтаў працоўнай жывёлы, 100 працэнтаў кароў, 80 працэнтаў свіней і 60 працэнтаў коз, якія належалі тым, каго заганялі ў калгасы. Пры гэтым жывёла і інвентар абагульваліся без грашовай кампенсацыі. Таму ў раёне шмат сялян перад тым, як уступаць у калгасы, забівалі частку жывёлы. Гэта прывяло да таго, што ў лютым — сакавіку 1930 г. пагалоўе жывёлы ў раёне зменшылася болей, чым на трэць.

З прыняццем 3 сакавіка 1930 г. пастановы ЦВК і СНК СССР «Аб мерах супраць драпежніцкага забою жывёлы» і прыцягненнем да крымінальнай адказнасці за парушэнне гэтай пастановы напружанасць у вёсках узмацнілася.

Дазволенае дзяржавай «права» прысвойваць сабе чужую маёмасць разбэшчвала людзей, стымулявала «пошук ворагаў» у сваім сялянскім асяроддзі. Па сутнасці адраджалася камбедаўская палітыка, але пад іншай назвай. Савецкая ўлада перайшла да ліквідацыі цяпер ужо «нашага савецкага кулака» як класа, да рассяляньвання сялянства.

У.Я.Райскі.

Першыя камсамольцы

З успамінаў Героя Савецкага Саюза Івана Антонавіча Каўшарова

Гэта было ў 1927 г. Моладзь вёскі сабралася ў народным доме. Прыехаў інструктар з райкома камсамола. Ён распытаў аб удзеле моладзі ў грамадскай рабоце, а потым сказаў: «Вы заслужылі права быць камсамольцамі, хто жадае ўступіць у камсамол?». Такое жаданне выказалі шэсць юнакоў: І.Каўшароў, Ф.Кушняроў, Н.Пасекуноў, С.Смолікаў, І.Барысенка, І.Прыходзька. І яны неўзабаве сапраўды на справе даказалі, як даражылі званнем камсамольца. Гэта быў перыяд, калі партыя ўзяла курс на індустрыялізацыю. Краіне патрэбен быў

лес. І мы адправіліся ў Церахоўскае лясніцтва на лесанарыхтоўкі. Нам выдалі пілы, сякеры, напільнікі. З абутку з сабой мы прыхапілі па дзве пары лапцей. Усю зіму працавалі, не шкадуючы сіл і часу. Удвух нарыхтавалі па 12—15 кубаметраў рудстойкі. А вясной прыехалі ў вёску. Да таго часу камсамольская арганізацыя выросла. Усе мы з энтузіязмам удзельнічалі ў мітынгу 1 мая 1928 г. Але доўга не заседзеліся дома.

Мае сябры Смолікаў і Прыходзька па камсамольскіх пуцёўках паехалі ў Данбас, Кушняроў і Барысенка паступілі на рабфак, а Каўшароў і Пасекуноў падаліся на будоўлі Беларусі.

Дакументы сведчаць

З ПРАТАКОЛА АГУЛЬНАГА СХОДУ БЕДНАТЫ І АКТЫВА в. СТАРЫЯ ДЗЯТЛАВІЧЫ

3 лютага 1929 г.

Присутствовало 55 человек

Резолюция

Общее собрание бедноты и актива села Ст. Дятловичи, заслушав вопрос о реконструкции сельского хозяйства путем сплошной коллективизации целых районов, в число коих входит и наш район, считаем, что коллективизация мелких убыточных индивидуально-батрацких и середняцких хозяйств есть действительно единственный правильный путь поднятия сельского хозяйства. Наряду с этим общее собрание отмечает яростное сопротивление классового врага трудящихся — кулака и подкулачника, кто всеми мерами стараются сорвать организацию коллектива и всех мероприятий партии и сов. власти на селе, что мы имеем в нашем селе. Поэтому закон о раскулачивании целиком и полностью одобряем и удаление из нашего села Грушинова Антона, Самуйленко Исака, Лобанова Дмитрия, Лобанова Осипа, Осипова Никодима, Чернова Давида как активных врагов советской власти, активно ведущих борьбу против всех мероприятий партии и сов. власти на селе, считаем необходимой мерой социальной защиты. Только беспощадная борьба с кулаком и изоляция его [от] батрака, бедняка и середняка скорее приблизят нас к социализму.

Собрание считает необходимым усилить бдительность за всякими вылазками классового врага и выявлять всех, кто будет препятствовать строительству социализма на селе.

Руководитель собрания

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 188. Спр. 45. Л. 52.

Галавінецка-Улукаўская камсамольская ячэйка. Здымак 1920-х гадоў.

ТЭЛЕГРАМА З МАСКВЫ

8 сакавіка 1930 г.

Правительственная. Председателям Совнаркома Союзных и Автономных республик, краевых и окружных исполкомов и исполкомов автономных областей

В дополнение к распоряжению о мерах по борьбе с кулачеством предлагаю руководствоваться следующим: не подлежат выселению и конфискации имущества бывшие красные партизаны и действительные участники гражданской войны (участвовавшие в боях, имеющие ранения или другие какие-либо заслуги) по отношению к ним, указанные меры применяются только тогда, когда они превратились в кулаков, ведущих активную борьбу с коллективизацией и участвовавшие в контрреволюционных группировках. Однако, во избежание ошибок, необходимо стремиться к тому, чтобы каждый отдельный случай был обязательно рассмотрен в местном руководящем партийном органе.

НР 1089 Опубликованию не подлежит.

Председатель Совета Народных комиссаров СССР

А.И.Рыков

Секретарю Гомельского райкома КП(б)Б

Прилагаю при сем копию телеграммы в отношении хозяйств Красных партизан, бывших участников гражданской войны. Окружком предлагает руководствоваться этими указаниями.

Секретарь ОК КП(б)Б Хлебников

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 188. Воп. 1. Спр. 73. Л. 19.

З ІНСТРУКЦЫІ АБ ВЫСЯЛЕННІ ЗАМОЖНЫХ СЯМЕЙ

Для руководства тов.

1. Все выделенные лица (из которых один руководитель) для проведения выселения из отдельной деревни кулацких семейств должны прибыть в намеченную деревню, сельсовет не позже как за 3 дня с момента выселения. С приездом в деревню объявить сельсовету о цели приезда и немедленно поставить в известность о том, что деревня выселяется за пределы округа, и дать срок на подготовку 3 дня. Проделать это спокойно, деловито, без всякой суматохи и паники. Выселенным объявить, что за всеми справками они должны обращаться к Вам (руководителю выселением из этой деревни).

2. Одновременно выселяемым объявить, что они с собой могут взять багажа 25 пудов в мягкой таре. Особо предупредить выселяемых, чтобы запаслись одеждой.

3. После того, как будет объявлено выселяемым все, что указано в пункте 1-ом и 2-ом этого перечня, нужно будет каждую семью все время иметь в виду, т. е. следить за тем, чтобы она не скрылась или же один из членов семьи. Предупредить об этом сельсовет, актив бедноты, комсомольцев и членов партии, а если будет нужно, то обставить это формально (арест в тех случаях, когда будут попытки или подозрения к бегству).

4. В это время (3 дня) пока семьи будут готовиться к высылке, Вам необходимо подготовить к этому общественное мнение, сколотить вокруг себя актив бедноты и колхозников, на которых опираться в своей работе. На подготовку общественного мнения нужно обратить особенное внимание. Если нужно, то провести беседы и доклады среди бедноты, колхозников и середняцкой части, на которых объяснить политику партии и советской власти в деревне на данном этапе, контрреволюцию кулака и необходимость ее изоляции, в общем обеспечить себе полный успех в работе и разъяснить правильность данной работы.

5. Ко времени самого выселения подготовить необходимое количество подвод, число сопровождающих и производящих погрузку семей определить заранее.

6. На подъем семьи, т. е. погрузку подводы должно быть потрачено не больше 2 часов времени. Все время должен быть соблюден строгий порядок, каждый должен знать свое место.

7. С момента погрузки семей выселяемых на подводы нужно усилить охрану до максимальных размеров. С этого времени выселяемых считать под арестом и из этого исходить при сопровождении. Двигаться только днём.

8. На семьи, которые не будут обеспечены продовольствием, написать справку — почему и сдать ее коменданту сборного пункта.

9. В период подготовительной работы по возможности информировать о ходе работы, настроениях, задержке и неясностях, с которыми встретитесь на местах. Это необходимо, чтобы район был в курсе проводимой работы на местах и мог в нужный момент помочь живой силой или указаниями.

10. Руководитель выселения из данной деревни идет вместе с семьями с момента их выселения из хаты, наблюдая все время за порядком, и сдает по списку каждую семью на сборном пункте.

11. С приездом на место немедленно донести, кого из семьи дома нет или кто скрылся, сколько имеется больных. Нужно иметь в виду, что тяжело больных нужно оставлять на месте.

Секретарь ГСМ РК КП(б)Б (Брель)
Пред. Гомельского РИКа (Герасименко)

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 188. Воп. 1. Л. 38.

З ПІСЬМА ДА ІНСТРУКЦЫІ

6 лютага 1930 г.

«Гомкалгассаюз»
№ 812
Усім райкалгассаюзам, спецыяльным саюзам, старшыням раённых камісій...

1. Прыкладае пры гэтым інструкцыі па чыстцы калгасаў ад кулацкіх нэпманскіх, антысавецкіх элементаў Акркалгассаюз прапануе тэрмінова правесці чыстку калгасаў, якую закончыць не пазней 5 мая 1930 г.

2. Для кіравання чысткай калгасаў у раёнах стварыць раённыя камісіі ў складзе прадстаўніка Акркалгассаюзу (Старшыня камісіі), прадстаўнікоў РВК, саюзу сельгаспрабочых, КСТ і аднаго калгасніка.

3. Старшынямі Райкамісіі вылучаны па Гомельскаму раёну Рыхцікаў.

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 138. Воп. 1. Спр. 95. Л. 9.

ІНСТРУКЦЫЯ ПА ЧЫСТЦЫ КАЛГАСАЎ АД КУЛАЦКІХ І АНТЫСАВЕЦКІХ ЭЛЕМЕНТАЎ

17 студзеня 1930 г.

Чыстка калгасаў мае мэтай вызваленне калгасаў ад кулацкіх і антысавецкіх элементаў як класавых ворагаў калгаснага будаўніцтва.

Чыстка калгасаў ад кулацкіх і антысавецкіх элементаў з'яўляецца важнейшай палітычнай задачай, накіраванай на прысячэнне ўсялякіх спроб кулацтва разлагаць і падрываць калгасы.

Чыстка калгасаў праводзіцца калгаснай сістэмай пры шырокім удзеле рабочых і батрацка-бядняцка-серадняцкіх мас калгаснікаў і вясковай беднаты і мясцовых савецкіх, кааператыўных і грамадскіх арганізацый.

Выключэнню з калгасаў падлягаюць: 1. Кулакі і нэпманы; 2. Асобы, пазбаўленыя выбарчых правоў; 3. Асобы, сістэматычна вядучыя работы па падрыве калгасаў; 4. Асобы, якія сістэматычна скарыстоўвалі да ўступлення ў калгасы наёмную сілу, альбо займаліся іншай эксплуататарскай і антысавецкай дзейнасцю, але па розных прычынах захавалі выбарчыя правы.

Увага: У калгасах можа застацца тая частка беднаты, пазбаўленая выбарчых праў, якая раней не займалася вытворчай працай, а займалася дробным гандлем, але не эксплуатавала чужой працы і ў сучасны момант на працягу не менш аднаго года не займаецца гандлем і цяпер сумленна працуе ў калгасе.

Праўленне Калгассаюза

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 138. Воп. 1. Спр. 95. Л. 21.

З ПРАТАКОЛА АГУЛЬНАГА СХОДУ БЕДНАТЫ ВЁСКІ ДАНІЛАВІЧЫ

17 лютага 1930 г.

Прысутнічала беднякоў 49 чалавек.

Павестка дня:

1. Аб разглядзе гаспадарак, якія абкладзены ў індывідуальным парадку, і іх высяленні.
2. Бягучыя справы.

Слухалі: Інфармацыю т. Глушакова аб разглядзе гаспадарак, якія абкладзены ў індывідуальным парадку, і іх высяленні.

Спрэчкі.

Шныпаркова. Т.Шныпаркова ўказвала, быццам кулакі вельмі добра ўмеюць працаваць, а бедната не ўмее, а дзеля гэтага трэба іх аставіць, каб яны навучылі працаваць.

Шныпаркоў Ф. Гэты тав. супярэчыў т. Шныпарковай.

Беднякі яшчэ лепей могуць працаваць, толькі даць ім дапамогу. Усё багацтва, якое маецца ў кулакоў, нажыта не сваім трудом, а чужым; трымае батракоў штогод і мала ім плаціць.

Разгляд індывідуальна абкладзеных

1. Дзядкоў Павел.

Шныпаркоў: Дзядкоў П. заўсёды карыстаўся наёмнай сілай. І не толькі ён, а яго бацька, дзед. Да суда меў мельніцу.

Анапрэйчанка: Дзядкоў П. з'яўляецца кулаком. Яго адносіны да беднаты дрэнныя, кулацкія. З боку некаторыя казалі быццам т. Дзядкоў вельмі добры чалавек, аказваў дапамогу. Адносна Дзядкова пастанавілі на галасаванне.

Справядліва абкладзены (23 чал.)

2. Ружанцоў Захар.

Справядліва абкладзены (27 чал.)

3. Маршын Сяргей.

Скрыпчэнка: Маршын С. з'яўляецца кулаком. Пасля забойства бацькі і яго сям'і Маршын разбазарыў жывёлу. Яго бацька заўсёды эксплуатаваў батракоў, а сам Сяргей акрамя хутара мае добрую гаспадарку.

Шныпаркоў: Усе рэчы, якія засталіся пасля забойства, ён разбазарыў. Хутар не аддаў на агульную апрацоўку камітэту беднаты. Маршын С. справядліва абкладзены ў індывідуальным парадку, але трэба і брата абкласці, бо ён на службе і непрацоўны даход мае з хутара.

Справядліва [абкладзены] (22 чал.)

Несправядліва [абкладзены] (5 чал.)

4. Дзядкоў Янка.

Шныпаркоў: т. Дзядкоў абкладзены за тое, што мае млын, шэрстабітку і карыстаўся наёмнай сілай.

Справядліва абкладзены (18 чал.)

Несправядліва [абкладзены] (7 чал.)

5. Батурын Сямён.

Абкладзены за тое, што мае хутар, які апрацоўваецца не сваім трудом. У Гомелі мае хату і атрымлівае непрацоўны даход. Батурын вучням у школе казаў аб калектывізацыі, але сам не ўступаў у калгас.

Чуяшкоў: Батурын абкладзены ў індывідуальным парадку справядліва.

Справядліва абкладзены (22 чал.)

Несправядліва [абкладзены] (9 чал.)

6. Мішчанка Яўхім.

Марозаў: Мішчанка мае ўсяго 2 дзесяціны. Жонка з'яўляецца батрачкай. Іншыя выступаючыя таксама ўказвалі, што яго абкласці ні ў якім разе нельга. З 2-х дзесяцін жыць нельга, а па-гэтаму з боку знайшоў заработак.

Абкласці — 7 чал.

Не абкласці — 32 чал.

Пастанавілі: Мы, беднота вёскі Данілавічы, сабраўшыся на агульны сход і дэталёва абсудзіўшы гаспадаркі, якія абкладзены ў індывідуальным парадку, знаходзім, што ўсе раней абкладзеныя гаспадаркі за выключэннем Мішчанка Яўхіма, гаспадарку якога з'яўляецца серадняцкай, абкладзены індывідуальна справядліва і з'яўляюцца кулацкімі гаспадаркамі без усялякіх сумненняў. Адначасова ад беднаты патрабуем ад вышэй стаячых органаў як можна хутчэй усіх асоб гаспадаркі, якія з'яўляюцца кулацкімі, высяліць з тэрыторыі нашай вёскі, якая з'яўляецца суцэльна калектывізаванай, так як гэтыя асобы з'яўляюцца ворагамі калектывізацыі, агітуюць супраць калгасаў і гэтым перашкаджаюць перабудове сельскай гаспадаркі на сацыялістычны лад.

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 188. Воп. 1. Спр. 36. Л. 38—41.

З АБСЛЕДАВАННЯ ХУТАРА КАЗЛОВЫХ ПЯСОЧНА-БУДСКАГА СЕЛЬСАВЕТА

1930 г.

Было много материалов о том, что совхоз «Прибытки» укрывал кулацкие хозяйства, и это послужило тому, что они не были обложены налогом.

На хуторе живут 4 брата и им принадлежало более 200 десятин пахотной земли, 10 десятин овсу, 8 дес. саду, землей они пользовались до 1924 года, после чего земля у них была отнята и оставлена по количеству едоков, а всем остальным они пользуются. Козлов Порфирий выслан и раскулачен, остальные хоз-ва остались там на месте. Они всякими способами укрывали свое имущество. Состав сельсовета помогал их укрытию. Совхоз «Прибытки» взял эти хозяйства под свое прикрытие. Все кулаки были зачислены рабочими совхоза «Прибытки», и когда сельсовет приступил к доведению до кулацкого двора твердого задания заготовок и выявлению кулацких хозяйств для обложения, совхоз «Прибытки» от 9.9.30 г. сообщает Песочно-Будскому Сельсовету о том, что Козловы Федор и Николай с сего числа зачислены рабочими с-за и добровольно сдали свое имущество и урожай с-зу, а на самом деле это фикция, и кулаки использовали момент и растранжирили свое имущество.

Одновременно с этим произошло полное срастание между работниками с-за и кулаками.

Совхоз отпустил 9 пудов сахара кулакам для корма пчел, но по показаниям бедноты они использовали большую часть сахара на варку варенья.

Лукерья Козлова скрылась, когда у нее было обнаружено 87 р. серебром, а совхоз охраняет ее имущество.

Во время учета объектов обложения эти кулаки учли только по одной корове, а скот укрывали в совхозном стаде (8 коров, 6 овец, 2 жеребца).

Кроме того, установлено, что кулаки полностью ликвидируют свое имущество. Вывезена полностью рожь и все остальные культуры.

Исходя из вышесказанного устанавливаем, что хозяйства являются бесспорно крупными кулацкими хоз-вами и с-з «Прибытки» укрывал эти хоз-ва.

Зав. хоз. Погосов был непосредственным укрывателем этих кулаков и сросся с ними, вместе управляют с-зом Моринов, зная все эти безобразия не принимают конкретных мер.

При этом прилагается докладная записка.

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 188. Воп. 1а. Спр. 7а. Л. 352–353.

З ПРАТАКОЛА АГУЛЬНАГА СХОДУ БЕДНЯКОЎ І СЕРАДНЯКОЎ КАРНАЛІНСКАГА СЕЛЬСАВЕТА

18 лютага 1930 г.

Присутствовало: бедняков — 30, середняков — 33.

Слушали: О ликвидации кулачества как класса.

Постановили: Общее собрание бедняков и середняков, заслушав информацию о ликвидации кулачества как класса и выселении их из района Карналинского с/с как района сплошной коллективизации, самых активных и агитируемых против Советской власти и ее мероприятий выселить за пределы республики с их семьями следующих кулаков: Евтушенко Евсея Д. с его семьей.

Подлинник с надлежащими подписями.

С подлинным верно: Секретарь

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 188. Воп. 1. Спр. 38. Л. 120, 122.

З ІНФАРМАЦЫІ АБ НАСТРОЯХ РОЗНЫХ СЛАЁЎ СЯЛЯНСТВА І ЎДЗЕЛЕ КАЛГАСНІКАЎ У ЛІКВІДАЦЫІ КУЛАЦТВА ПА ГОМЕЛЬСКІМ РАЁНЕ

1930 г.

Вопросу ликвидации кулачества было уделено много внимания со стороны советско-партийных организаций, и как результат этого организационная сторона этой работы прошла успешно.

Все выделенные товарищи в количестве 23 человек к 12 часам были уже на месте, а к утру уже были доставлены кулаки, склонные к бегству. В селении Еремино к утру 10.11.30 г. были подняты имевшиеся там 3 кулацких семьи и доставлены также на сборный пункт. То же самое проделано в д. Рудня-Прибытковская. В этих населенных пунктах о поднятии кулацких хозяйств до утра население не знало.

На местах колхозники, беднота, актив в деле выселения кулачества принимали активное участие. В д. Терешковичи колхозники оказали уполномоченным по выселению гро-

мадную поддержку. Особую активность выявили в задержании тех лиц, которые склонны были к побегу. В д. Рудня-Маримоновская крестьяне к выселению кулаков отнеслись безразлично. Вследствие этого имело место бегство кулаков. Так из одной семьи в количестве 12 душ скрылось 4.

При выселении кулаков в д. Новые Дятловичи, председателю колхоза т. Даниловичу, чл. КП(б), было заранее предупреждено о необходимости подготовки соответствующего количества подвод для доставки выселенных кулаков в г. Гомель. Последний оставил только 2-х лошадей и те [оказались] непригодными, а сам умышленно скрылся.

Настроение колхозников, бедняков, основной части середнячества в основном бодрое. Выселение не внесло в настроение никаких изменений. В д. Новые Дятловичи бедняцкая часть населения высказала свое мнение, чтобы выселили еще два хозяйства. «Почему оставляете других двух, они также враги и держали тесную связь с выселяемыми». В д. Старые Дятловичи бедняцкая часть населения высказывает свое мнение и говорит, что только при таких условиях, т. е. если мы выселим всех кулаков из деревни, то скорей проведем коллективизацию, и партия правильно подошла к этому вопросу.

Но зафиксированы вместе с положительным отношением основной части [населения] к выселению кулачества и отрицательные суждения.

В д. Рудня Маримоновская бедняки не только не оказывали содействия скорейшему проведению выселения, но даже допустили некоторое сопротивление. К последним присоединились даже середняки. К дому выселяемого кулака собралась толпа крестьян в количестве 20 человек, которые подстрекали кулака не ехать: «Не надо вам ехать и ничего не сделают». Во время подъема и выезда со двора толпа стала на воротах и не допускала выехать, крича «Выслать мы не дадим». В это время милиционером был произведен выстрел, после которого толпа рассеялась и подводы выехали со двора. Аналогичное явление имело место в д. Новые Терешковичи. В д. Даниловичи в толпах крестьян слышался разговор: «Вот до чего дожили, не знаем, может это и с нами будет».

В д. Костюковка 10 ноября 1930 года Гавриленко Б.Л., середняк, в присутствии 5-ти человек по вопросу ликвидации кулачества говорил: «Выселяют не кулаков, а тружеников. На следующий год и нас обложат индивидуальным налогом и также выселят». Возражая ему, бедняк Евтухов М. сказал: «Туда им и дорога. Вечно нас эксплуатировали и нашими кровавыми мозолями наживали богатство. Довольно им барствовать, пусть хозяйство отдадут нам».

В общем следует отметить, что процесс выселения кулачества 3-й категории не вызвал широких разговоров. Характерно отметить отношение населения всех прослоек д. Новые Дятловичи, где мы имели массовые выступления женщин в момент операции по изъятию кулаков, бежавших из мест высылки. В настоящее время в этой деревне никем не было оказано ни малейшего сопротивления. Во время подъема кулацких семей население даже не подходило ко двору того или иного выселяемого, за исключением родственников. Наблюдается, что в процессе хода ликвидации кулачества зажиточная часть начала подавать заявления о вступлении в колхозы. Особенно это заметно в Дятловичском с/с, где в момент выселения 4 крепких середняка подали заявления о вступлении в колхоз. В Грабовке были приняты заявления от 3-х крепких середняков о вступлении в колхоз.

Цифровые данные

Подлежало выселению 17 семей — 110 душ. Две семьи в составе 8 душ скрылись за 2 месяца до начала выселения. Две семьи освобождены на Гомельском сборном пункте с наличием 10-ти душ в них. Две семьи с наличием 7 душ не подняты вследствие того, что мужчины уехали за 2 месяца до выселения. Одна семья при наличии 11 душ не выселена, т. к. взрослые 3 мужчины и 1 женщина накануне выселения скрылись, в семье остались только дети.

Всего выслано 10 семей с количеством 74 души. Из этого количества оставлены на опеку родственников 14 детей, стариков 2, женщин по болезни 2, и скрылось мужчин 2, женщин 3.

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 188. Воп. 1. Спр. 56.

З ПЯЦІДЗЁННАЙ ІНФАРМАЦЫІ

1930 г.

Представленное дополнительное задание по хлебозаготовкам по Гомельскому району, составляющее в общем 200 т, внесло известное ослабление в темп заготовок. Поколюбичский с/с, стремясь формально и казенно выполнить директиву вышестоящих органов, при

распределении дополнительного задания допустил целый ряд перегибов в вопросе обложения бедняцких хозяйств, в противовес середняцким, которые облагались в меньшем размере. Таких хозяйств около 10.

В Даниловичском с/с при получении дополнительного задания по хлебозаготовкам организационная работа была поручена комиссии содействия хлебозаготовкам, в составе которой имелись зажиточные крестьяне. Вследствие этого комиссией было произведено разверстание не среди 13 зажиточных хозяйств, а среди 52 хозяйств. В Севруковском с/с дополнительная норма до населенного пункта не доведена.

Еще хуже обстоит дело в проведении заготовительной кампании в Романовичском с/с, где не проявляют никакой инициативы в деле усиления работы по заготовке. Не было созвано ни одного собрания бедноты. Комсомол и [...] не вовлечены в работу, не мобилизована активность бедноты.

Уполномоченный РНК Толкачев в группе учителей высказывался: «...в настоящее время в деревне наша беднота ничего не дает нам ни экономически, ни политически. В бедноте остались либо пьяницы и растяпы, не сумевшие выйти из бедняков в середняки, либо маскирующиеся под бедняка зажиточные крестьяне». Это мнение развивал и поддерживал уполномоченный РНК Седневец, говоря: «Наша опора — сознательный середняк». В этом с/с дополнительное задание по хлебозаготовкам было разверстано среди всего населения. В силу подобной поспешной раскладки в сельский совет ежедневно поступают заявления от бедноты о снятии наложенных норм.

По Гомельскому району общее количество 805 т. подлежащее выполнению, выполнено только на 20%.

Не лучше дело с хлебозаготовками протекает среди коллективного сектора, в коем из 103 т. выполнено только на 50%.

Настроения разных прослоек крестьянского населения

Наряду с положительным настроением, выявленным со стороны основной массы бедняцкой и середняцкой прослоек крестьянского населения к кампаниям, проводимым на селе, выявлено целый ряд отрицательных настроений, главным образом к вопросу проводимой коллективизации.

Крестьянин-бедняк д. Даниловичи Климков выразился: «Колхозы не должны существовать, они существуют только до тех пор, пока пройдет сравнение с индивидуальным хозяйством, нет сомнения в том, что единоличное хозяйство гораздо выгоднее, т.к. оно в товарном отношении прибыльно».

Чуешов Г., середняк: «Я никогда в колхоз не пойду, лучше все продам и не буду находиться в подчинении каких-то правителей-босяков».

В Поколюбичском с/с в разговоре крестьян середняк Хомякова С. по вопросу коллективизации [высказался]: «Пока босяки будут у власти, у нас будет голод». Один из участников этого разговора выразил нескрываемое желание о падении советской власти и о ликвидации колхозов.

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 188. Воп. 1. Спр. 56. Л. 42—46.

З ПАРТЫЙНАЙ ДЫРЭКТЫВЫ

1930 г.

Совершенно секретно

Всем секретарям РК КП(б)Б Гомельского округа

С получением сего ОК КП(б)Б предполагает приступить к выявлению и учету всех кулацких хозяйств Вашего района, подлежащих расселению по 3-ей категории. Подлежат выявлению и учету все кулаки третьей категории, оставшиеся по разным причинам кулацкие семейства первой и второй категории, в том числе и возвращенные обратно из ссылки по мотивам старости и многосемейности.

Одновременно с проведением учета кулацких хозяйств, подлежащих переселению по третьей категории, Вам подлежит также взять на учет все орудия производства, скот, строения, кормовые и пр. семена. Категорически запретить кулакам распродажу и порчу имущества. При обнаружении таких случаев имущество конфисковать, виновных привлечь к уголовной ответственности.

Параллельно с проведением учета кулацких хозяйств Вам надлежит через земельные органы наметить соответствующие участки худшей земли для расселения кулаков третьей

категории. В принципе исходить из того, чтобы расселение допускалось только небольшими поселениями в 15–20 хозяйств. В соответствии с наличием кулацких хозяйств в районе и наличием свободных земель для их устройства наметить и составить фактические планы переселения, учитывая размер необходимых затрат материальных и физических сил на переселение.

Всю подготовительную работу закончить не позже 13 августа 1930 г. и материалы предоставить в ОК КП(б)Б, после чего получите конкретные указания по фактическому переселению.

Секретарь ОК КП(б)Б

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 188. Воп. 1. Спр. 69. Л. 1.

СА ЗВОДКІ ДПУ № 79

19.5.1930 г.

15 мая председатель сельсовета Новые Дятловичи Зубкус и бригадир Аронов приступили к проверке документов у кулаков, вернувшихся в Новые Дятловичи из Северного края с мест ссылки. Когда председатель сельского Совета Зубкус и бригадир Аронов начали обходить деревню, разнеслись слухи, что они приехали с той целью, чтобы обратно выселить вернувшихся из ссылки кулаков.

Со всех концов деревни группами начали собираться женщины, которые приближались к зданию, ранее принадлежавшему высланному кулаку, где теперь помещалась канцелярия правления колхоза. Всего собралось примерно 300 человек, преимущественно женщины, вооруженные вилами, палками и кольями и с криками «...где те гады, что приехали забирать обратно этих людей, что только что прибыли, давайте их сюда, мы их разорвем как тряпку».

Собравшиеся выломали ворота, вошли во двор, окружили канцелярию правления колхоза со всех сторон, выломали двери и ворвались в хату и схватили бригадира Аронова, но последнему как-то удалось вырваться и убежать.

Председатель сельсовета Зубкус также находился в канцелярии правления колхоза, видя, что дело принимает серьезный характер, начал успокаивать собравшихся, заявив, что они пришли не забирать бежавших, а, наоборот, вернуть им имущество и землю и оплатить расходы, понесенные ими при выселении.

Это заявление немного успокоило собравшихся женщин, но однако же они набросились на семью колхозника, проживавшего в этом доме, выбросили на улицу детей, выбрасывали постельные принадлежности и одежду и избили жену колхозника.

Все это сопровождалось криками: «...если не освободите этот двор, то передавим всех колхозников, как гадов, за одну ночь. Мы заявляем, что если соберемся всей деревней, то не дадим никому ничего сделать и разгоним весь колхоз».

Наиболее активно в этом выступлении проявили себя 8 женщин, по имущественному положению – середнячки. Сбор женщин к месту выступления провела беднячка Семенчукова Анна Степановна, которая обежала все улицы с криком: «...ходите скорей, уже снова приехали брать Лавренова и Ренчукова семьи».

Здесь же при выступлении с палками в руках стояли 3-е мужчин-середняков, причем один из них Суржиков Федор при этом заявил: «...мою сестру сослали, все равно убью Чубукова Афанасия, Чубукова Кирилла и Балаева Степана (местные активисты), если встречу ночью, то сразу убью».

Выступление обошлось без жертв, ибо колхозники находились в поле на полевых работах.

По возвращении с поля, узнав о происшедшем, колхозники заявили: «...если бы приехали тогда на лошадях, то убили бы не менее 100 женщин».

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 3. Воп. 1. Спр. 714. Л. 503–504.

СА СПЕЦІНФАРМАЦЫІ № 8 АБ ХОДЗЕ ЎБОРАЧНАЙ І НАРЫХТОЎЧАЙ КАМПАНІІ І РЭАЛІЗАЦЫІ ПАЗЫКІ ПА ГОМЕЛЬСКІМ РАЁНЕ

1930 г.

Со стороны советско-партийных органов была проявлена активность в вопросе ликвидации создавшегося среди единоличников отказа идти в колхозы работать. Благодаря проведенным собраниям в районе единоличники почти повсеместно вышли на помощь

колхозникам по уборке картофеля бесплатно (это Дятловичи, Терешковичи). Однако наряду с этими имеется еще ряд хозяйств, где значительная часть урожая еще не убрана.

Благодаря бесхозяйственности, систематическому пьянству и отсутствию заинтересованности со стороны председателя правления колхоза «Пионер» Карнолинского с/с не убрано картофеля с пл. 9 га. Кроме этого в колхозе имеется 65 дес. сенокоса, к снятию которого еще не приступали. В колхозе «Новый путь» Носовичского с/с благодаря не прекращающейся конкуренции совхозов с колхозами в части найма рабочей силы имеется 23 га не убранного картофеля и 50 га нескошенного луга. Угрожающее положение в колхозе «Долголесье», где не убрано на пл. 40 га.

По заготовке картофеля. По Носовичскому с/с подлежит заготовить 770 т, а заготовлено только 174 т. Не лучше дело обстоит в Карнолинском с/с, из 236 т заготовлено только 3 т. В ходе заготовки картофеля в Даниловичском с/с отмечен случай явного перегиба и искривления классовой линии. По этому сельскому Совету имеется 25 хозяйств, относящихся к кулацко-зажиточной прослойке, вместе с тем норма доведена до 50 хозяйств. Главным образом затронуто 25 середняков нормой, предназначенной для кулацко-зажиточной части.

Ход реализации займа. Популяризация значения займа среди крестьянского населения в начале развертывания этой кампании дала известные результаты в том отношении, что некоторые сельские Советы перевыполнили задания, например, по Терешковичскому с/с было представлено к реализации на сумму 1500 р., а реализовано на 1595 р., в Носовичском намечено 6000 р., а реализовано 6575 р. Наряду с этим, имеются сельские Советы, где существенного сдвига в реализации займа не чувствуется. Это Песочно-Будский, Бобовичский, Шарпиловский сельские Советы. В процессе проведения работы по распространению займа в одном из случаев отмечен практикующийся принудительный метод реализации займа, например, Шарпиловский с/с отдал распоряжение в лавку сельпо взимать с граждан, которые покупают больше 1 л. водки, 50 коп. на заем.

По плану намечено по Гомельскому району разместить заем на сумму 98 500 р., а размещено на 82 916 р.

Настроение вокруг проводимых кампаний

Наряду с положительным отношением основной массы крестьянского населения к проводимым кампаниям на селе нами выявлен целый ряд отрицательных настроений со стороны отдельных групп бедняков и середняков в проведении этих мероприятий. По вопросу оказания помощи колхозам в уборке урожая крестьянин д. Новые Дятловичи Пугачев Анисим З. середняк высказывал: «Если колхозы набрали себе много земли, то пускай хоть лопнут, а убирать сами должны». Наиболее резко эти настроения были выражены со стороны колхозника колхоза «Коминтерн» Даниловичского с/с Морозова С. Когда единоличники направлялись на уборку урожая колхоза, он неоднократно повторял: «На какой черт вы идете к нам на помощь, а мы сами хотим бросить и уходить из колхоза».

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 188. Воп. 1. Спр. 56. Л. 28–33.

ТЭЛЕГРАМА З ЦЭНТРА

Минск 22.10.30 года
2 часа 50 минут

В связи с предстоящим выселением кулаков срочно приступите совместно с председателями ОГПУ к тщательной проверке списков кулаков, находящихся в настоящее время в районе.

Списки семейств кулаков всех категорий, указанием имущественного положения прошлом и настоящее по утверждении передать ГПУ.

Всю работу закончить в пятидневный срок.

Немедленно передать всем секретарям районных комитетов КП(б)Б и представителям районных исполкомов.

Секретарь ЦК

Председатель Совнаркома

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 188. Воп. 3. Спр. 56. Л. 12.

СА СПРАВАЗДАЧЫ АБ НАРЫХТОЎКАХ, КАНТРАКТАЦЫІ І СІЛАСАВАННІ ПА ГОМЕЛЬСКІМ РАЁНЕ

10 кастрычніка 1930 г.

Заготовительная кампания по Гомельскому району в основном проходит успешно.

Намеченный ранее годовой план по району выполнен с превышением на 11%. Дополнительное задание на 40% до некоторой степени внесло известное ослабление темпов заготовок, т.к. последнее вызвало дополнительное доведение до двора норм заготовки. И в этот организационный отрезок времени темп заготовки приостановился. Все же, несмотря на это, мы имеем в заготовительной кампании по некоторым сельским Советам положительные результаты. Об этом ярко свидетельствуют нижеследующие факты. Улуковский с/с выполнил задание на 117%, Носовичский — на 108%. Помимо этого, отмечены такие случаи заключения социалистического договора, как, например, Дятловичский с/с, развив темп заготовки, заключил соц. договор на 100% выполнения заготовки к 10 сентября с.г. с Михальковским и Жеребинским с/с. Последний в силу своей бездеятельности и бездействия комиссии, договор не выполнил, задание выполнено только на 14%. Дятловичский с/с выполнил задание на 90%, а Михальковский на 50%.

Карнолинский с/с выполнил задание на 14%, несмотря на то, что в данном с/с преобладающее большинство середняков и крепких середняков. Старо-Мильчанский с/с на 45%, Терюхский — на 36%, Климовский — на 48%.

Аналогичное положение имеет место в целом ряде других сельских Советов. В Шарпиковском с/с выполнено задание на 36%. Это объясняется тем, что население от сдачи уклоняется, мотивируя неправильной контрактацией и тем, что озимая рожь поражена была морозом.

В Носовичском с/с отмечен случай халатного отношения взыскания хлеба с крестьянских хозяйств. В данном с/с имеется 8 кулацких хозяйств, на коих было наложено 7 т., а взыскано только 3 т.

В текущую заготовительную кампанию первенствующую роль играет бедняцкая прослойка, которая в заготовке принимает самое активное участие, и почти повсеместно сдает гораздо больше, чем середняки.

Выполнение плана по району

По плану среди индивидуального сектора подлежит заготовке 7175 ц., заготовлено 4183 ц.

В значительной степени в заготовке отстают колхозы. По плану от колхозов должно было поступить 1230 ц., поступило 632,35 ц., что составляет 51,35% выполнения годового плана.

Заготовка картофеля

В деле заготовки картофеля нет еще должной раскачки. Сельские Советы в большинстве своем заняты организационной работой, то есть проводится работа по доведению до зажиточно-кулацкого двора и подготовке и организации красных обозов, следствием чего и выполнение плана далеко не достаточное, а именно: среди индивидуального сектора по плану необходимо заготовить 7187 т., заготовлено 465 т., что составляет 6,4%. По коллективному сектору по плану 2836 т., поступило 207 т., что составляет 7,3%. В селении Лагуны отмечается недовольство крестьян на почве сдачи картофеля в Новобелицу на расстоянии 20 верст. Это недовольство отражается и на заготовке. В Песочно-Будском с/с при доведении нормы до зажиточно-кулацкого двора имеет место явное нарушение классовой линии, затронуты явно середняцкие хозяйства, чем и вызывает разное возмущение последнего.

Силосование

Партийные органы этому вопросу уделяли мало времени. В результате — этот вопрос сорвался. Колхозы своими силами не могли заняться работой по устройству ям и башен в силу отсутствия рабочих рук.

По плану необходимо было устроить и зарыть по 9 колхозам 9 ям с общим количеством силоса 4500 т. Устроено же и закрыто 4 ямы с общим количеством силоса 1531 т. Из 23 колхозов нужно было засилосовать 7200 т. Засилосовано же 1170 пудов в 5-ти ямах. Вместо 22 ям устроено только 9.

Контрактация

Контрактация озимых посевов на сегодняшний день находится в угрожающем положении. По плану среди индивидуального сектора следует законтрактовать 3428 га, а законтрактовано только 228 га, что составляет 6,6% выполнения плана. Контрактация проведена только по 2 сельским Советам.

Наряду с положительным отношением основных прослоек к заготовительной кампании зафиксировано и отрицательное отношение.

Например, в д. Новые Дятловичи во время организации «Красного обоза» крестьянин-бедняк Ронгуков Иван упрекал члена сельского Совета, организовавшего «Красный обоз»: «С нас дерешь три шкуры, а сам ты думаешь завоевать на этом авторитет». В с. Старые Терешковичи за время движения «Красного обоза» с хлебом крестьянин-середняк Николай Климович в группе крестьян, поддерживающих его, говорил: «Дурак тот, кто сдает им хлеб. Если бы мы все не повезли, то силой не взяли бы. Я в прошлом году не сдал и мне ничего не сделали». Помимо этого имеет место в отдельных случаях выражение вокруг хлебозаготовительной кампании антисоветских настроений, например, в д. Новые Дятловичи во время сдачи колхозам законтрактованного член колхоза Чубуков Макар, член ЛКСМБ, выразился: «Мы все отдаем жидам, а сами голодаем».

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 188. Воп. 1. Спр. 56. Л. 3–7.

ТЭЛЕГРАМА АКРКАЛГАССАЮЗА АКРПЛАНУ

1930 г.

Акракалгассаюз наступным паведамляе, што скупка жывёлы ад кулацкіх гаспадарак з ліквідацыяй кулакоў як класа спынена і адабраная маёмасць ад кулакоў перадаецца калгасам дарэмна, а пагэтаму крэдыты на пакупку жывёлы ад кулакоў зараз не патрэбны. Што датычыцца крэдытаў наогул на папаўненне стада жывёлы ў калгасах, дык гэтыя крэдыты адпушчаюцца с/г банкам.

Праўленне калгассаюзу (Здановіч)
Заатэхнік (Аарон)

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 138. Воп. 1. Спр. 53. Л. 129.

НАВІНЫ З НОВЫХ ДЗЯТЛАВІЧ

1930 г.

В д. Новые Дятловичи в феврале 1930 г. организовался колхоз под названием «Чырвоны партызан». В этот колхоз вступило 10 семей и 6 одиночек. Имущество и землю все, кроме одиночек, абобществили. У одиночек есть отдельные хозяйства, в которых они получают от сданных продуктов премировки, кроме этого, одиночки в к-зе получают премировки больше, чем семейные примерно на 25%. За счет семейных одиночки обогащаются. На почве этого в колхозе стал отлив семейных, а прилив одиночек. Кроме этого в к-зе не дают продукты ни детям, ни больным, ни старикам, не способным к труду. Последним кооперация тоже не дает продуктов, заявляя, что они пользовались с колхозов. На почве этого большие недоразумения в колхозе. В колхозе, кто имеет свой общественный скот, тот получает по 2–3 л молока, а у кого нет свиней, а только есть сало свое и мясо, то таковому к-з продает раскулаченных свиней за низкую цену, а то, что в колхозе есть беднота и нет дневного оборота жиров, аб этом колхоз не беспокоится. В к-зе происходят систематические кражи овец, коров раскулаченных и колхозной сбруи, посевов отдельными лицами. Колхозники избивают колхозников до смерти обухом, а колхоз мер не принял, в к-зе систематические пьянки и невыход на работу. Замята критика и самокритика со стороны отдельных колхозников в лице правления т. Сазара, ныне секретаря Дятловичской партячейки. Он не только зажимает самокритику, но щупает селькоров «Полесской правды». В колхозе бесхозяйственность в уборке сена, овса, гречихи, картофеля и т.д. и за это отвечают невиновные.

В к-з передан кулацкий скот и сено. В акт передачи записали меньше, чем было в наличии, и излишек сена явился для к-за бесплатным. Между тем сельсовет в лице Зубкуса это бесплатное сено забрал в с/с на свои потребности. Этого излишка было примерно 1000 пудов. К-зу не хватило 2000 пудов сена для прокорма скота. В к-зе есть прокатный пункт. Лошадьми пользуются т. Сазар. Сазар отъявленный пьяница. Водка является врагом коллективизации.

Лишний скот зарывается так, что нечего обобществлять. Зубкус выдвиженец. Его брат и тесть в к-з не идут, и все имущество остается на индивидуальном хоз-ве. Вот вам выдвиженец Зубкус. Сазар, Зладеев, Силькович — это троица пьяниц.

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 188. Воп. 1а. Спр. 7а. Л. 305.

З ВЫНІКАЎ АБСЛЕДАВАННЯ ЎСТАНОЎ НА ТЭРЫТОРЫІ ДЗЯТЛАВІЦКАГА СЕЛЬСАВЕТА

За апошні час арганізаваны і афармлены калгасы ў Старых Дзятлавічах, пасёлку

Чарнічны і ўзбуйнен новы калгас «Чырвоны партызан», а таксама есць глеба на суцэльную калектывізацыю ўсёй вёскі Нов. Дзятлавічы.

Не выканана нарыхтоўка шэрсці, льновалакна, сена, саломы. Партвучоба не арганізавана. Адносіны паміж камуністамі дрэнныя, п'янкі сярод партыйцаў і камсамольцаў. Ёсць моманты зажыму крытыкі. Не дапускаліся заметкі ў насценгазеты.

Працоўная дысцыпліна сярод калгаснікаў недапушчальна дрэнная, ударніцтва і спаборніцтва не арганізавана, пэўная безгаспадарчасць у калгасе. Зусім няўмелае кіраўніцтва з боку старшыні калгасу т. Даніловіча, дзякуючы чаму часць ураджаю пагібла на полі, пэўная непадрыхтаванасць гаспадаркі да зімы. Камісія адзначае, што пры размеркаванні ўраджаю было дапушчана рвачаства з боку партыйца Чубукова К., якое выразілася ў імкненні атрымаць надбаўку к зарплаце без [уліку] працоўных дзён. Па некалькі месяцаў не разглядаліся заявы аб уступленні ў калгас, і ў дадатак частыя спрэчкі ў партыйцаў і камсамольцаў.

Кіраўніцтва камсамольскімі ячэйкамі з боку партячэек адсутнічае. У выніку чаго бюро ЛКСМБ распушчана за п'янкі і хуліганства ў вёсцы (агент ДПУ адняў рэвальвер і прыцягвае Сілковіча да адказнасці). Вучоба камсамольскай і партыйнай арганізацыі адсутнічае.

Сельсавет не пераключыўся да працы па калектывізацыі, большасць членаў с/с у калгас не ўступілі, не гледзячы на тое, што арганізоўваецца і ўзбуйняецца стары калгас «Чырвоны партызан». Культурным будаўніцтвам ні с/с, ні ячэйка не цікавяцца, пастанова ўрада аб абавязковым навучанні і ліквідацыі непісьменнасці не разглядалася. Лікпункты ў Старых Дзятлавічах не працуюць. Камісіі па ліквідацыі непісьменнасці няма, рамонт школ не зроблен, батракі, вучні Дзятлавіцкай ШКМ знаходзяцца ў самым дрэнным становішчы.

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 188. Воп. 1а. Спр. 7а. Л. 216–219.

Да жыцця новага, калгаснага

З лета 1929 г. у калгасы пайшоў серадняк — асноўная маса сялянства. Ужо да 1 кастрычніка 1929 г. у раёне было 12 калгасаў і 7 саўгасаў. У ліку першых — Пакалюбіцкі калгас «Чырвоная ніва», за якім дзяржава замацавала 30 га ворнай глебы і 120 га выгану, а беднякі сабралі на грамадскі двор усё, што мелі. Вясной 1930 г. арганізаваўся калгас «Камунар» (Старацярэшкавіцкі сельсавет). У яго ўвайшлі 32 гаспадаркі (22 — бядняцкія, 6 — серадняцкія і 4 — служачыя). Калгас меў амаль 300 га зямлі, 24 кані, 32 каровы, 52 авечкі.

У гарачую пару на дапамогу калгасу прыходзілі сяляне-аднаасобнікі. Дружная праца садзейнічала поспеху. Пабудавалі хлеў на 50 галоў жывёлы, свінарнік на 30 галоў, стайню на 30 коней. Гаспадарку добра забяспечылі кармамі.

Добрасумленнае вядзенне гаспадаркі прынесла і трывалы прыбытак. За працоўныя поспехі гаспадарку першай у раёне ўзнагародзілі ордэнам Чырвонага Сцяга, а па лініі Каапсаюза прэміравалі пераходным Чырвоным сцягам.

Але ў раёне такіх гаспадарак было няшмат, хоць добры прыклад станоўча паўплываў на ход калектывізацыі. І тым не менш тэмпы калектывізацыі не задавальнялі ні высокае, ні мясцовае кіраўніцтва. Было вырашана надаць ім ударны размах і на працягу 2 гадоў калектывізаваць усю сялянскую гаспадарку раёна. З канца 1929—пачатку 1920 г. у калгасным руху пачаўся рэзкі паварот у бок прымусовага стварэння калгасаў. Гэта выклікала масавае абурэнне сялянства.

Ды і было чым абурацца. У сялян-аднаасобнікаў адбіралася зямля, іх пазбаўлялі выбарчых правоў, абкладалі высокімі падаткамі. Вёска паднімалася на сваю абарону.

2 сакавіка 1930 г. цэнтральная прэса змясціла артыкул І.В.Сталіна «Галавакружэнне ад поспехаў», у якім асуджаліся «перагібы ў калгасным

будаўніцтве». Следам за артыкулам Сталіна 14 сакавіка 1930 г. была надрукавана ўрадавая пастанова «Аб барацьбе са скрыўленнем партлініі ў калгасным руху». І артыкул і пастанова непасрэдна выклікалі вялікія спрэчкі і дыскусіі па стане спраў у калгасе. Пайшлі гаворкі і абмен думкамі. У в. Данілавічы на сходзе выступіла сераднячка Багамолава. Яна заявіла, «што ў калгасы ісці не трэба, таму што нам прыйдзецца працаваць толькі на партыйцаў. Камуністы нічога не робяць». Яе падтрымаў бядняк Я.Самойчанка. Ён сказаў: «У калгасе будзе такая ж доля, як з калперацыяй. Раней гаварылі, што шлях да сацыялізму — калперацыя, а зараз атрымліваецца зваротная карціна: прыйдзеш у лаўку, а там нічога няма. Нас і ў калгасе будуць ашукваць».

Яўна антыкалгасны настрой выказаў селянін-серадняк вёскі Дзятлавічы І.Маршын. Ён казаў: «Калгасы робяць толькі адны страты, а ўлада цвердзіць, што яны добрыя. Жадаюць усімі мерамі прывабіць у калгас, але гэта ім не ўдаецца... калектывізацыя не магла праходзіць паспяхова ў гэтых умовах. У калгасах прыйдзецца працаваць толькі на дабрабыт яўрэяў і тых паноў, якія стаяць ва ўладзе».

Хадзілі розныя чуткі. Казалі, што «ў цэнтры вялікае рознагалоссе па пытанню калектывізацыі».

Узмацніўся і стаў масавым выхад сялян з калгасаў. Многія з іх наогул развалiліся. Толькі за 1—3 красавіка 1930 г. у раёне з калгасаў выйшла 109 гаспадарак. За адзін дзень 9 красавіка выйшла яшчэ 40 гаспадарак. У калгасы больш ніхто не ўступаў. Распаўся калгас «Чырвоны авіятар» у в. Клімаўцы. З яго выйшлі 56 двароў з 64. Астатнія 8 гаспадарак лічыліся калгасам, але выдзеленую калгасу зямлю апрацоўваць ужо не маглі.

Весткі аб «прылівах» і «адлівах» сялянскіх гаспадарак у калгасах раёна заставаліся несуцяшальнымі. За адзін дзень 11 мая 1930 г. у раёне з калгаса «Піянер» выйшла 7 гаспадарак, з калгаса «Чырвоны бераг» — 5, з калгасаў «Пралетарый», «Чырвоны маяк», «Чырвоная Беларусь» выйшла 25 гаспадарак. Тое ж было і ў іншых калектыўных гаспадарках, створаных у свой час зусім не на добраахвотнай аснове.

Характарызуючы сітуацыю, супрацоўнік АДПУ раёна пісаў у інфармацыйным бюлетэні: «Артыкул Сталіна носяць за пазухай і тлумачаць па-свойму, што калгасы магчыма не будаваць, яны нам не патрэбны і г.д.» І там жа — «кулакі зашавяліліся ва ўсю. З тэрыторыі калгасаў ніхто высяляцца і не думае. Патрэбна міліцыя і штурхнуць усіх кулакоў і выбыўшых з калгасаў як след, інакш нічога не будзе».

Між тым у раёне працягваліся ўсё тыя ж «перагібы». Адбіралася ў сялян зямля, або выдзялялася для аднаасобнікаў так далёка ад месца іх жыцця, што яны самі ад яе адмаўляліся. Збываліся коні, ішла пад нож жывёла, у прывычнае сялянскае жыццё прыйшоў разлад і хаос.

Пустаўалі землі, адабраныя ў кулакоў. Ад сяўбы на адведзеных землях у в. Прыбыткі адмовіліся 137 гаспадарак, у Старых Цярэшкавічах — 50, у Пясочнай Будзе — 20. Тое ж назіралася і ў іншых вёсках.

Аднаасобнікі не прызнавалі новы перадзел зямлі, не ішлі ў калгасы добраахвотна. З пачаткам вясенне-пасяўной кампаніі выхад з калгасаў зменшыўся, але не спыніўся.

Каб фарсіраваць калгаснае будаўніцтва, у раёне былі створаны 4 ініцыятыўныя групы. У іх увайшло каля 80 актывістаў вёсак Шарпілаўка, Пясочная Буда, Рудня-Марымонава і Прыбар.

Пачалася новая гонка за тэмпамі

калгаснага будаўніцтва. Яна і з'явілася галоўнай прычынай шматлікіх людскіх бед жыхароў раёна. Працягвалася разбурэнне сацыяльна-эканамічных і маральных традыцыйных устояў сялянскага жыцця. А ў 1932—1933 гг. прыйшоў голад. Карэннага аднаўлення і перабудовы сялянскага жыцця на першым этапе калектывізацыі не адбылося, ды і адбыцца не магло.

На мяжы 1932—1933 гг. пачалася некаторая стабілізацыя калгаснага будаўніцтва. А па стане на 1 чэрвеня 1940 г. у раёне было ўжо 57 калгасаў, якія аб'ядноўвалі 7280 сялянскіх двароў. Усё пад тым жа прымусам было калектывізавана 90,7% гаспадарак. Пасяўныя плошчы калгасаў складалі 20 283 гектары. У гаспадарках калгаснікаў — 2494 га і аднаасобнікаў — 273 га зямлі. Такім чынам, у раёне было калектывізавана 93,8% зямельных угоддзяў.

На 1 снежня 1941 г. у 57 калгасах раёна было 57 прадукцыйных фермаў жывёлы і птушкі, у тым ліку свінафермаў — 53, птушкафермаў — 34. У гаспадарках раёна фермы толькі буйной рагатай жывёлы і авечак мелі 4 калгасы, буйной рагатай жывёлы і свіней — 2, не меў свінафермаў 1 калгас.

Па ўсіх сектарах гаспадарак раёна на 1.1.1941 г. было 16 318 галоў буйной рагатай жывёлы, у тым ліку 10 785 кароў, 13 773 свінні, 5 741 авечка і 5 993 кані.

З 7213 двароў калгаснікаў без усялякай жывёлы было 840 гаспадарак, у тым ліку без кароў — 321, з 1 каровай — 5505, па 2—3 каровы — 3 двары. Без свіней было 2653 двары, без авечак — 6556 двароў.

У 1941 г. на 100 гаспадарак калгаснікаў у раёне прыпадала буйной рагатай жывёлы 86 галоў, у тым ліку 36 кароў, 31 свіння, 56 авечак, 64 кані. На 100 двароў аднаасобных гаспадарак прыпадала: буйной рагатай жывёлы 84 галавы, у тым ліку 76 кароў; 110 свіней, 21 авечка.

У 30-я гады вострай праблемай была арганізацыя, падлік і аплата працы калгаснікаў. Працягвала захоўвацца аплата працы «па паях», пры якой былыя беднякі і жабракі, як бы хораша яны ні працавалі, а за сваю працу атрымлівалі значна менш, чым былыя сераднякі, бо іх пай быў меншы, чым у серадняка. У некаторых калгасах практыкавалася падзёншчына, калі плацілі не за зробленую працу, а за праведзены на працы час. Прыгнятаў і абражаў людзей так званы «ядоцкі прынцып», г.зн. аплата работы на «едака». Выходзіла, што галоўнае ў тым, каб мець «едакоў», а праца ў калектыўнай гаспадарцы — гэта нешта дадатнае, не абавязковае.

Жыццёва важным заставалася пытанне: як жа дзяліць прыбытак? З увядзеннем працадня, ці «палачкі» за працу, як казалі калгаснікі, трэба было яшчэ распрацаваць абгрунтаваныя нормы калгасных работ. А справа гэта была не простая і не лёгкая.

Суцэльная калектывізацыя не адразу прывяла да павелічэння аб'ёму таварнай прадукцыі. Мела месца і зніжэнне ўраджаяў, і рост сабекошту прадукцыі, і іншыя крызісныя з'явы. І тым не менш жыццё не стаяла на месцы. Людзі працавалі, бо трэба было жыць. Узнімалася і калектыўная гаспадарка. Павялічвалася аплата працадня, развівалася асвета, культура, ахова здароўя і ўсё тое, без чаго чалавек жыць не можа.

Другая і трэцяя пяцігодкі сталі і перыядам тэхнічнага пераўзбраення сяла. І гэта прынесла свой плён, пра што сведчаць адпаведныя дакументы.

Пры падрыхтоўцы артыкула выкарыстаны матэрыялы Дзяржаўнага архіва Гомельскай вобл.

У.Я.Райскі.

Дакументы сведчаць

СПІС КАЛГАСАЎ ГОМЕЛЬСКАГА РАЁНА НА САКАВІК 1930 г.

Назва с/саветаў	Усяго гаспадарак		Колькасць калгасаў	
	Усяго	не ў калг.	камун.	калгасаў
Баршчэўскі	355	320	-	1
Грабаўскі	468	452	1	-
Данілавіцкі	598	406	-	2
Стара-Дзятлавіцкі	396	373	-	1
Яромінскі	473	350	-	1
Жаробінскі	305	267	-	1
Жгунскі	584	410	-	1
Клімаўскі	392	376	-	1
Касцюкоўскі	352	272	-	1
Карналінскі	312	204	-	2
Міхалькаўскі	307	272	-	1
Насовіцкі	1237	1025	-	1
Прудкоўскі	552	547	-	1
Прыбыткаўскі	461	287	-	1
Раманавіцкі	513	483	-	1
Улукаўскі	512	480	-	1
Ст.-Цярэшкавіцкі	507	479	-	1
Цярухскі	457	434	-	1
Пакалюбіцкі	766	766	-	-
Жг.-Будскі	670	670	-	-
Бабовіцкі	575	575	-	-
Давыдаўскі	559	559	-	-
Зябраўскі	566	566	-	-
Ст.-Мільчанскі	634	634	-	-
Пясчана-Будскі	404	404	-	-
Рудня-Марымонаўскі	189	189	-	-
Сеўрукоўскі	355	355	-	-
Урыцкі	612	612	-	-
Ціценскі	637	637	-	-
Шарпілаўскі	382	382	-	-
Прыбарскі	298	298	-	-
Усяго:	15 428	14 084	1	19

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 1475. Воп. 1. Спр. 10. Л. 115.

СПІС САЎГАСАЎ ГОМЕЛЬСКАГА РАЁНА НА 1932 г.

Назва гаспадаркі	Месца знаходжання	Дата ўтварэння
Свінаадкормпункт РТСТ	ст. Касцюкоўка	3.05.1931
«Чырвоны маяк»	Яромінскі с/с	9.05.1932
«Васілеўскі»		1.05.1930
Ім. тов. Ланге		
Саўгас РТСТ	п. Высокі	20.03.1931
Сельгасгаспадарка ЗРК		
Ланцуцкага	Касцюкоўка	1.02.1932
Прыгарадная гаспадарка		
Гомельскага ЗРК	Мільчанскі с/с	1.01.1932
Агарод пры цагельні	п. Н-Брылёў	1932
«Пяскі»	Гомельскі с/с	1919
«Брылёў»	Ціценскі с/с	1918
Калгас ЗРК «Камінтэрн»	-»-	5.10.1931
59 конезавод	-»-	1.01.1931
«Даўгалессе»	Карналінскі с/с	1.02.1930
«Белмалочгародаб'яднанне»	п. Бешчынец	1.01.1930

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 625. Воп. 2. Спр. 9. Л. 207.

З ДАВЕДКІ ПРА КАЛГАСЫ ГОМЕЛЬСКАГА РАЁНА

1 жніўня 1932 г.

В районе 56 колхозов, всего 7275 колхозников и 2264 отходника, т.е. 23,7%. Представляют интерес данные об отходничестве по отдельным колхозам. Так, отходным промыслом занимаются в колхозе «Чырвоная зорка» — 50,9% трудоспособного населения, в колхозе «3-й съезд Советов» — Зябровский с/с — 49,1%, а «Чырвоны пуцілавец» того же с/с — 40,2%. В Давыдовском с/с в колхозе «Чырвоны Кастрычнік» — 58,4%, в колхозе «Шлях да сацыялізма» Прудковского с/с — 38,2%, а кроме того 8 колхозов отходничество занимает более 30% населения.

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 1476. Воп. 1. Спр. 20. Л. 30.

СА СПРАВАЗДАЧЫ КАЛГАСА «ГРАБАЎКА» ЗА 1933 г.

Урожайность зерновых культур

	посеяно	**собрано**	**урожайность**
рожь	42,3 га	254 ц	6 ц/га
ячмень	10	57	5,7
овес	58,7	367	6,3
просо	4,7	19	4,0
гречка	10,0	50	5,0
вика	5,0	30	6,0
люпин	10,0	60	6,0
Всего	140	8 3 7	

Огородно-бахчевые культуры

	посеяно	**собрано**	**урожайность**
картофель	30 га	3000 ц	100 ц/га
др. культуры	4 га		
Всего	34 га		

Кормовые культуры

	посеяно	**собрано**
кормовые корнеплоды	2 га	300 ц
вика кормовая	5	350
скошено сена	300	3300
засилосовано	700	
Всего в совхозе	486 га	8487 ц

Хозяйство имело лошадей — 3, быков — 2, коров — 30, нетелей — 9, телок — 24, бычков — 16, телят — 26, бычков годовалых — 9, хряков — 11, свиноматок — 73, разоматок — 53, поросят двухмес. — 745, от 2-х до 4-х мес. — 356, старше 4-х мес. — 341. На откорме 59 свиней. Всего 1638 голов скота.

В совхозе тракторов на 1.1.1934 г. — 2.

Скота в совхозе «Грабовка» по состоянию на 1 марта 1935 г.: свиней — 201, рогатого скота — 62, лошадей — 30 (27 рабочих).

По состоянию на 1.1.1936 г.: свиней — 310, рогатого скота — 128, лошадей — 63 (39 рабочих). Получено 695 поросят от 59 маток.

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 254. Воп. 1. Л. 3, 11, 24, 31, 34.

Дзяржгасы і машынна-трактарныя станцыі

Першыя дзяржгасы з'явіліся яшчэ ў лістападзе—студзені 1917 г. Тады яны называліся «народныя маёнткі», а з вясны 1919 г. — дзяржгасамі. У 20-я гады яны займалі асаблівае месца ў эканоміцы раёна. У ліку першых дзяржгасаў была гаспадарка «Грабаўка». Яе калектыў паспяхова адаптаваўся да рынкавых умоў нэпа. Што да цэнтралізаванай, планавай сістэмы эканомікі 30-х гадоў, то яна не садзейнічала хуткаму развіццю дзяржгаса. Пераход жа ад гаспадарчага разліку да поўнага дзяржаўнага забес-

пячэння гаспадаркі нядрэнна адбіўся на якасных паказчыках яго вытворчасці.

У 1924 г. саўгас меў 486 га зямлі, у тым ліку пад збожжавымі — 140 га, агародніна-бахчавымі культурамі яшчэ 307 га. У 1933 г. ураджай збажыны склаў: па жыце — 6,0 ц, па агародніна-бахчавых культурах — 100 ц. На балансе гаспадаркі было 1638 галоў жывёлы, у тым ліку 106 — буйной рагатай жывёлы, 73 свінаматкі і болей за 1000 парасят.

Прыкметнай фігурай у гісторыі гэтай гаспадаркі стаў Уладзіслаў Васільевіч Васіленка, які прыняў гаспадарку ў пачатку 1924 г. Тады яму было 43 гады. Ён меў сярэднюю агранамічную адукацыю і добры практычны вопыт. Працаваў аканомам маёнткаў. З 12 красавіка 1919 г. — у апараце Губсаўгаса, а з 1 ліпеня 1922 г. — у апараце Губсельтрэста, адкуль, уласна, і перайшоў на пасаду кіраўніка саўгаса «Грабаўка».

Старшым рабочым гаспадаркі быў Пётр Міхайлавіч Дураў, рахункаводам — Барыс Міхайлавіч Цімафееў. Ён быў паручнікам старой арміі, скончыў Аляксандраўскае ваеннае вучылішча і меў практычны вопыт бухгалтарскай працы.

Буйным быў саўгас імя А.М.Горкага. За 1936—1940-ы гады гаспадарка павялічыла вытворчыя плошчы больш чым на 1100 га пры сярэднегадавой колькасці працоўных да 243 чалавек. Мяса-малочны накірунак спецыялізацыі вытворчасці вызначаў яго асноўныя фонды. На фермах штогод утрымлівалася 800 і больш галоў рагатай жывёлы, у тым ліку да 400 кароў.

Гаспадарка мела 11 трактароў, шэсць аўтамашын, камбайн і больш за 110 рабочых коней. З 4515 га зямлі пад прапашнымі культурамі было больш за 700 га, у тым ліку да 400 га займалі збожжавыя і да 300 га — харчовыя культуры.

Спецыялізаваныя фермы па адкорме свіней і рагатай жывёлы ў раёне меў і саўгас «Насовічы». У гаспадарцы было больш за 1500 га зямлі. Штогод 300 га зямлі засявалася збожжавымі і больш за 200 га — харчовымі культурамі. Пагалоўе рагатай жывёлы на фермах саўгаса ў розныя гады вагалася ад 190 да 286 галоў, у тым ліку 120 кароў. На адкорме было ад 300 да 500 галоў свіней.

Саўгас меў трывалы па тым часе ўласны парк механізаваных сродкаў: ад 6 да 10 трактароў, 2—3 бартавыя аўтамашыны. Акрамя таго, гаспадарка трымала каняферму — больш 110 рабочых коней. У калектыве штогод працавала 170—180 чалавек.

Бядой усіх саўгасаў у раёне была нестабільнасць кадраў. Высокая цякучасць працаўнікоў тлумачылася перш за ўсё дрэннымі бытавымі ўмовамі. Значная частка іх жыла на хутарах, мела сваю гаспадарку і глядзела на саўгас як на «дойную карову», — так тады гаварылі.

Нестабільнасць кадраў негатыўна ўздзейнічала на прафесіяналізм і якасныя паказчыкі вытворчасці саўгасаў. Востра не хапала спецыялістаў і кіраўнікоў вытворчасці сярэдняга звяна — брыгадзіраў, загадчыкаў фермаў і адкормачных аддзяленняў.

Слабым звяном у аграрным сектары раёна была арганізацыя працаёмкай сельскагаспадарчай вытворчасці. З арганізацыяй некальніх машынна-трактарных станцый (МТС) карэнных змен не адбылося.

Гомельская МТС, якая па стане на 1 снежня 1931 года мела ўсяго 16 трактароў, павінна была абслугоўваць 20 калгасаў раёна. Па стане на верасень 1932 г. у МТС Гомельскага раёна з 16 трактароў у працоўным стане было ўсяго 9 машын. Прастоі трактарнага парка складалі болей 55% працоўнага часу. Не было добрай рамонтнай базы. МТС не мела дастатковай колькасці спецыялістаў, здольных забяспечыць

нармальны ход вясенне-пасяўных і ўборачных кампаній. І ўсё ж МТС станавілася на ногі. Пашыраўся трактарны парк. На 1 снежня 1941 г. Гомельская МТС мела ўжо 34 колавыя, 3 прапашныя і 12 гусенічных трактароў. К гэтаму часу былі трактары і ў асобных калгасах і саўгасах. У раёне працавала ўжо каля 800 механізатараў.

Тым не менш ступень забеспячэння сродкамі механізацыі калгасаў і саўгасаў заставалася недастатковай, і значны аб'ём працы перакладаўся на традыцыйную цяглавую моц сялянскай гаспадаркі — каня.

Пры падрыхтоўцы артыкула выкарыстаны матэрыялы Дзяржаўнага архіва Гомельскай вобл.

У.Я.Райскі.

Дакументы сведчаць

СА ЗВЕСТАК АБ АБСЛУГОЎВАННІ ЗОН ГОМЕЛЬСКАЙ МТС ПА СТАНЕ НА 1 СТУДЗЕНЯ 1931 г.

Назва калгасаў	Усяго двароў	Усяго коней	Усяго пашні, га
Яромінскі вытворчы ўчастак			
«Чырвоны хлебароб»	166	90	439,79
«Інтэрнацыянал»	76	62	216,76
«Шлях да сацыялізму»	83	22	110,0
«Чырвоны працаўнік»	98	69	218,0
«Эмэс»	12	13	49,0
«імя Леніна»	91	80	247,06
Бабовіцкі вытворчы ўчастак			
«Новікі»	52	49	224,81
«Светлая зара»	12	17	104,62
«Лапаціна»	23	17	71,03
«Батрак»	56	75	247,0
«Бальшавік»	130	102	535,92
Прыбыткаўскі вытворчы ўчастак			
«Перамога»	133	89	465,7
«Новае жыццё»	73	-	260,5
«Пралетарый»	261	126	1016,5
«Чырвоны пуцілавец»	46	18	117,0
«Камунар»	58	136	559,5
Зябраўскі вытворчы ўчастак			
«1-е Мая»	64	15	117,5
«VI з'езд Саветаў»	70	40	146,7
«Чырвоная зорка-2»	112	52	269,29
«Чырвоны маяк»	174	143	639,6
Усяго:	1790	1263	6057,15

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 584. Воп. 1. Спр. 105. Л. 1.

СА ЗВЕСТАК АБ АБСЛУГОЎВАННІ ЗОН ГОМЕЛЬСКАЙ МТС ПА СТАНЕ НА ВОСЕНЬ 1933 г.

	Яромінскі ўчастак	Бабовіцкі ўчастак	Прыбыткаўскі ўчастак	Зябраўскі ўчастак
Усяго калгасных двароў	613	186	571	420
-»- едакоў	2673	1007	2769	2067
У тым ліку працаздольных	1177	430	1331	945
Рабочай жывёлы	332	174	367	225

Усяго буйн. рагат. жыв.	575	269	504	143
Усяго кароў	323	170	271	80
У тым ліку				
цёлак	298	170	214	50
авечак	42	28	7	8
свіней	62	27	109	69
пашні /га/	1682,07	782,92	2419,2	1172,9
парнікоў /рам/	4522	248	452	450

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 584. Воп. 1. Спр. 105. Л. 2.

СА ЗВЕСТАК АБ НАЯЎНАСЦІ ТРАКТАРОЎ У ГОМЕЛЬСКІМ РАЁНЕ НА 1 СТУДЗЕНЯ 1941 г.

	Всего колесных	В т. ч. СНТЗ и ЛТЗ	Пропашных	Всего гусен.	В т. ч. Сталинец	СТЗ	ХТЗ
Ветковская МТС	25	25	2	4	2	2	-
Закружская МТС	26	26	4	6	-	6	-
Гомельская МТС	34	34	5	10	3	-	7
Н.-Белицкая МТС	10	10	3	12	-	4	8

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 1205. Воп. 1. Спр. 6. Л. 36.

Улада, царква, вернікі

Вернікі складалі большасць насельніцтва воласці. Яны спрадвеку наведвалі цэрквы, святкавалі царкоўныя святы, спраўлялі рэлігійныя абрады.

У 1919 г. цыркулярным лістом Магілёўскага губвыканкома на аснове дэкрэта аб аддзяленні царквы ад дзяржавы і школы ад царквы ўсім павятовым выканкомам прадпісвалася перадаваць дамы розных служачых культаў пад клубы, народныя дамы і іншыя патрэбы. Пры высяленні свяшчэннаслужыцеляў рэлігійным абшчынам рэкамендавалася, каб яны паклапаціліся пошукам для выселеных не казённай жылплошчы. Такім быў пачатак ганенняў улады на царкву і вернікаў. Пра свабоду веравызнання ў рэвалюцыйныя часы гаварыць не даводзілася, бо гэта магло быць аднесена да катэгорый контррэвалюцыйных.

У сярэдзіне мая 1923 г. завяршыўся Усерасійскі памесны сабор праваслаўнай царквы. Зусім сакрэтным і цыркулярным лістом Гомельскага губкома ўсім валасным партыйным ячэйкам прадпісвалася «ўмела асвятляць працу і аддзельныя рэзалюцыі сабора», рабіць гэта «надзвычай асцярожна». Рэкамендавалася «праводзіць гэтую працу праз настаўнікаў і беспартыйных», «паставіць справу так, каб ініцыятыва партыі была непрыкметнай». У тэксце дакладна падкрэслівалася, што «савецкая ўлада не збіраецца супрацоўнічаць з царквой і духавенствам».

Аднак ва ўласнасці культавых арганізацый і царкоўных служак захоўваліся гаспадарчыя і жылыя пабудовы, будынкі і зямельныя надзелы. У адпаведнасці з заканадаўствам сельскія Саветы павінны былі перадаваць прыхаджанам па дагаворах у бясплатнае і бестэрміновае карыстанне цэрквы і малітвеныя дамы. У гэтых дагаворах агаворваліся ўмовы, што царква не стане месцам антысавецкай прапаганды. Царкоўным служачым гарантавалася свабода веравызнання, а яны, у сваю чаргу, гарантавалі захоўванне архітэктурных помнікаў і культавых твораў мастацтва.

У «Эканамічнай характарыстыцы Гомельскага раёна (1929—1930)» намеснік старшыні Гомельскага раённага выканаўчага камітэта ўжо выму-

шаны быў адзначыць, што «рэлігійнасць насельніцтва за апошні час значна пачала павялічвацца, рэлігійныя абрады выконваліся. Гэта з'ява асабліва мела месца ў дні святкавання Вялікадня, калі цэрквы былі перапоўнены вернікамі. Рэлігійныя святы насельніцтва праводзіць у даволі рэлігійнай абстаноўцы і святкуе аж па 2—3 дні, нягледзячы на вясенне-пасяўныя работы. Старыя рэлігійныя традыцыі, якія ў мінулым годзе амаль сышлі са сцэны, у гэтым годзе наглядаліся ў значнай ступені. Пачалі аднаўляцца гасцёвыя хаджэнні адзін да другога з пачастункамі ў дні рэлігійных святаў».

Вядома, што актывізацыя вернікаў і ўздым рэлігійнасці і не маглі быць іншымі пры тых адносінах улад да царквы, яе служак і вернікаў, якімі яны былі ў сапраўднасці. Моцны ўплыў рэлігійных абшчын на людзей не зменшыўся. Акрамя праваслаўнай царквы ў раёне дзейнічалі сектанцкія групы. Баптысцкія секты меліся ў Клімаўскім, Грабаўскім, Прыбыткаўскім сельсаветах. Сустракаліся і адзінкавыя баптысцкія сем'і, раскіданыя па ўсім раёне. Найбольш актыўна дзейнічала праваслаўная царква ў Пакалюбічах, дзе пражываў святар старой царквы. Да яго ў рэлігійныя святы сцякаліся вернікі з навакольных вёсак не толькі Гомельскага, але і іншых раёнаў Гомельскай акругі.

У 30-я гады закрыцця цэркваў альбо малітвеных дамоў не было, хоць актывісты-бязбожнікі нярэдка ўзбуджалі такія хадайніцтвы. Больш таго, усім сакратарам РК КП(б)Б Гомельскай акругі быў разасланы зусім сакрэтны ліст пра тое, каб асаблівая ўвага партыйцаў звярталася на самавольства мясцовых улад па закрыцці культавых устаноў. А гэта справа на тыя часы сапраўды была небяспечнай. І тым не менш у другой палове 30-х гадоў большасць культавых устаноў была прымусова закрыта. Святары П.Г.Васількоў, С.Т.Зміцюроў, М.М.Старадомскі, царкоўны староста Д.П. Зайцаў былі рэпрэсіраваны.

У.Я.Райскі.

Дакументы сведчаць

З ДЫРЭКТЫВЫ ГОМЕЛЬСКАГА АК І АКК КП(б)Б

4 студзеня 1930 г.

Совершенно секретно

Всем секретарям РК КП(б)Б Гомельского округа.

За последнее время в ряде районов мы имеем явные искривления партийной политики по вопросу об изъятии молитвенных домов, церквей, выразившиеся в том:

1. В Хойникском районе параллельно с вынесением приговоров на общих собраниях о закрытии церкви по инициативе учителя и комсомольской ячейки — был выставлен вооруженный караул для охраны церкви и недопущения богослужения. Причем караул был выставлен из среды безбожников и членов ЛКСМ.

2. В Речицком районе сразу же после вынесения приговора на собрании об изъятии церкви безбожники приступили к закрытию церкви и снятию колоколов.

3. В Чечерском районе такой же факт, но со снятием с дверей икон церкви.

4. Аналогичные факты имеются по Лоевскому району нашего округа.

Ввиду того, что такие незаконные и нетактичные действия со стороны отдельных коммунистов, комсомольцев и советских общественников вызывают ряд недовольств со стороны крестьянства, подчас бедняцкой и середняцкой части его, и не исключена возможность, что на этой почве будут массовые недовольства, вылившиеся в эксцессы — Бюро Окружкома на своем заседании от 30 января с. г. вынесло постановление о том, чтобы молитвенные дома, церкви, костелы, каплицы отчуждались тогда, когда будет проведена достаточная подготовительная работа на местах, как в смысле изучения и преломления настроений крестьянства по этому вопросу, а так же [и в] отношении подготовки и использования

молитвенных помещений для культурных нужд районного центра, деревни и т. д. Кроме того, к изъятию можно приступить только тогда, когда в каждом отдельном случае при предоставлении всех материалов из районов в округе будет постановление фракции Окрисполкома, которое будет высылаться в местные РИК и для исполнения.

А посему ОК и ОКК КП(б)Б категорически предлагает всем секретарям райкомов, под их личную ответственность, провести расследование по всем моментам искривления и незаконных действий со стороны членов партии и советских работников, по предмету привлечения первых — по партийной линии, а вторых, через фракцию РК — по Советской линии к ответственности за нарушение элементарных правил по вопросу об отделении церкви от государства.

Впредь категорически руководствоваться тем, что ни одна церковь и молитвенное здание не может быть изъято до тех пор, пока не будет на это постановления соответствующих органов. Одновременно необходимо усилить антирелигиозную пропаганду подготовительной работы в отношении изъятия церквей в Вашем районе путем вынесения соответствующих решений на общих собраниях и производства подписных листов среди крестьянства.

В каждом отдельном случае при невыполнении и нарушении нашей директивы кем бы то ни было немедленно ставить нас в известность.

4 января 1930 года

Гомель

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 188. Воп. 1. Спр. 73. Л. 2.

З ПРАТАКОЛА ПАСЯДЖЭННЯ ПРЭЗІДЫУМА ГОМЕЛЬСКАГА ГАРВЫКАНКОМА

31 сакавіка 1935 г.

СЛУХАЛІ: Хадайніцтва Прудкоўскага с/с аб зачыненні царквы ў в. Валатава і перабудовы яе пад клуб.

ПАСТАНАВІЛІ: Улічваючы хадайніцтва прэзідыума Прудкоўскага с/с, агульнага схода калгаснікаў калгаса «Чырв. працаўнік» і граждан в. Валатава аб зачыненні царквы ў в. Валатава — падтрымаць хадайніцтва Прудкоўскага с/с і грамадзян в. Валатава перад ЦКК БССР аб зачыненні царквы і перадачы яе калгасу для перабудовы пад клуб.

ВЕРНА: Сакратар (Равіковіч)

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 296. Воп. 1. Спр. 361. Л. 10.

СА ЗВАРОТУ СВЯТАРА Ў ПЕРШАПРАСТОЛЬНУЮ

Москва, Маховая ул., д. 7-й

Президиуму [Верховного Совета СССР]

2 августа 1935 г.

От церковного приходского Совета Свято-Никольской церкви Гомельского района с. Романовичи того же с/с

Заявление

Настоящим доводим до вашего сведения распоряжение, а также и обращаемся к вам с Великой просьбой и усердно просим Вас обратить внимание не отказать нашей просьбе согласно нашего Заявления [и] рассмотреть [его] по закону СССР. Ввиду того, что как известно, по нашему приходу Свято-Никольской церкви Гомельского района в селе Романовичи, того же сельсовета верующих прихожан насчитывается около 1000 человек. В 1934 году в ноябре месяце у нас умер священник и до настоящего времени у нас в церкви Свято-Никольской в селе Романовичи Гомельского района того же сельсовета служение не совершается с того же времени. После смерти нашего священника задолженностей никаких за нашей церковью Свято-Никольской не причитается. Перед государством все выплачено, сколько полагалось, полностью и мы, как верующие, поэтому и ходатайствуем перед высшими органами власти СССР, чтобы у нас был священник в Свято-Никольской церкви в селе Романовичи Гомельского района Романовичского сельсовета. А также чтобы совершалось служение в нашем вышеупомянутом приходе. Поэтому и заявляем вам о том, что, как известно, со стороны к нам несколько раз присылали священника и райисполком давал распоряжение для служения, а Романовичский сельский Совет Гомельского района с каким-то критическим отношением обращается и не допускает в церковь для служения. В чем и ходатайствуем перед республикой СССР об открытии нашей Свято-Никольской

церкви для совершения служения и просим вас дать постановление Романовичскому сельсовету в случае прибытия к нам священника в наш приход в Свято-Никольскую церковь, то чтобы вышеупомянутый сельсовет не имел никаких сопротивлений против церкви и не порушил общественных порядков и просит вас дать нам постановление [о том] дана ли власть сельскому совету такая, как он поступает, согласно закона СССР или нет.

К сему и заявляем церковно-приходской совет вышеупомянутого прихода Свято-Никольской церкви села Романовичи Гомельского района Романовичского сельсовета.

26.VII.1935 г. Председатель церковного Совета /Семенцов/

Церковный староста

Благочинный священник

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 296. Воп. 1. Спр. 361. Л. 24, 24 адв.

З ПРАТАКОЛА ПАСЯДЖЭННЯ ЦЭНТРАЛЬНАЙ КАМІСІІ ПА КУЛЬТАХ ПРЫ ПРЭЗІДЫУМЕ ЦВК БССР

1 верасня 1935 г.

г. Мінск

ПАСТАНАВІЛІ: Хадатайства Прэзідыума Гомельскага РВК Раманавіцкага сельсавета і працоўных вёскі Раманавічы аб зачыненні Раманавіцкай царквы і перадачы яе будынка пад клуб — задаволіць.

Адказны сакратар ЦК па культах пры Прэзідыуме ЦВК БССР

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 296. Воп. 1. Спр. 361. Л. 29.

Народная асвета

Усерасійскі перапіс насельніцтва за 1920 г. паказаў, што ў Гомельскім павеце на 100 душ жыхароў непісьменнымі былі 66 чалавек. У Гомельскай воласці адна школа прыходзілася на 25,3 кв. вярсты, а на адну школу ў сельскай мясцовасці прыпадала 1348 чалавек.

Дзякуючы энергічнай дзейнасці мясцовых Саветаў практычна ўжо ў 1921 г. у воласці ўдалося аднавіць сетку школ амаль у яе даваеннай колькасці, хоць колькасць педагагічных кадраў і скарацілася на 11 працэнтаў ад даваеннага ўзроўню. Большасць школьных настаўнікаў былі выпускнікамі павятовых кароткатэрміновых курсаў. Толькі 3% настаўнікаў мелі адукацыю ў аб'ёме настаўніцкага інстытута, а 8,1% у аб'ёме жаночых гімназій і епархіяльных вучылішчаў.

Адмоўна адбілася на колькасці настаўнікаў так званая чыстка школьнага персаналу ад «рэакцыйных элементаў». Зніклі, з'ехалі, або былі рэпрэсіраваны вопытныя, прафесіянальна падрыхтаваныя кадры настаўнікаў. Колькасць жа навучэнцаў у воласці не паменшылася.

З-за няхваткі сродкаў частка школ была перададзена на ўтрыманне насельніцтва. Тым не менш па стане на 1 верасня 1921 г. у воласці працавала ўжо 90% ранейшых школ. Толькі ў трох вёсках (Лешчынец, Рандаўка, Баркі) з-за адсутнасці памяшканняў школ не было, хоць у кожнай з гэтых вёсак было больш за 45 дзяцей школьнага ўзросту.

Не хапала школьнага абсталявання, мэблі, пісьмовых прылад. Амаль не было кніг для чытання, і ў большасці школ на ўроках вучні карысталіся тэкстамі газет.

У 1921 г. навукова-метадычны савет губана склаў і распаўсюдзіў праграмы для школ 1-й і 2-й ступеней. Былі распрацаваны і даведзены да школ падрабязныя вучэбныя планы. У Гомельскім аддзяленні Дзяржвыда раздрукавалі 60 тыс. экзэмпляраў хрэстаматыі Л.М.Талстога, выдалі каля 30 тыс. буквароў Сатарава. Але ўсяго гэтага было недастаткова. У школах воласці практычна адзін

падручнік прыходзіўся на 10 і больш навучэнцаў.

З-за адсутнасці аконнага шкла шмат у якіх школах заняткі вяліся пры зачыненых аканіцах і пры газавых лямпах.

Народную адукацыю ўлады аб'явілі ўдарным фронтам культурна-асветніцкай дзейнасці. Ва ўсіх школах 2-й ступені ў тэрміновым парадку было ўведзена выкладанне грамадазнаўства, а ўрокі гісторыі даручалі толькі марксістам. Усе прыватныя школы, у тым ліку польскія і яўрэйскія нацыянальныя, былі закрыты. Пад забаронай апынуліся ўсялякія віды дзейнасці хедараў, ішыбата і іншыя.

Пастановай губвыканкома ад 2 чэрвеня 1922 г. за выкарыстанне вучэбных праграм хедараў настаўнік прыцягваўся да адказнасці па арт. 121 крымінальнага кодэкса. У Дзяржаўным архіве Гомельскай вобласці захаваліся матэрыялы судовых спраў такога характару.

У пачатку 20-х гадоў сфарміравалася новая па структуры і прынцыпах сістэма школьнага навучання. У школах дзейнічала самакіраванне з адзінай арганізацыяй навучання. Праблемы навучальнага працэсу вырашаліся на агульнашкольных і дэлегацкіх сходах. Працавалі школьныя камітэты, праходзілі пасяджэнні прэзідыума і пленумы школкомаў.

У цэлым навучальны працэс у школах 1-й ступені нагадваў чаргаванне аўральных кампаній: «Дзень лесу», «Пяцігоддзе савецкай школы», «Пяцігоддзе Кастрычніцкай рэвалюцыі», «Дапамога дзецям Германіі», «Калядныя і велікодныя антырэлігійныя кампаніі» і інш. А ў школах 2-й ступені асаблівую ролю ў выхаванні адыгрывалі фракцыі ЛКСМ, МОПРа і іншых грамадскіх ячэек. На добраахвотнай аснове і добраахвотных узносах працавалі школьныя часопісна-газетныя чытальні, тэатральныя гурткі.

Сельсаветы ўсяляк імкнуліся аказаць школам матэрыяльную падтрымку, прыцягнуць на дапамогу школам грамадскасць. Арганізоўвалі «Тыдні асветы», «Тыдні дзіцяці» і іншыя мерапрыемствы. У такія «тыдні» з удзелам школьнікаў і настаўнікаў, грамадскасці нарыхтоўвалі дровы, збіралі сродкі дзеля аказання дапамогі дзецям, якія жылі ў нястачы. Пад школы аддаваліся найбольш упарадкаваныя памяшканні ў былых маёнтках, дамы святароў, памяшканні рэлігійных абшчын.

У 1923 г. у воласці ўжо працавала 23 школы 1-й і 2-й ступеней. Навучаннем было ахоплена 65% дзяцей школьнага ўзросту.

Па даных статыстыкі ў 1924 г. з 31 765 чалавек насельніцтва ў воласці пісьменнымі былі толькі 6659 чалавек, 10 320 мелі пачатковую дамашнюю адукацыю, 99 — сярэднюю і толькі 8 чалавек — вышэйшую адукацыю.

З года ў год павялічвалася фінансаванне народнай адукацыі за кошт бюджэту воласці. У 1924 г. на гэтыя мэты затрацілі 26,18%, у 1927 г. — 52,4%, а ў 1928 г. — 52,6% бюджэтных сродкаў валвыканкома. Гэта па тым часе былі значныя сумы. У 1924 г. яны склалі каля 10 тыс. руб., у 1926 г. — больш за 43 тыс. руб., а ў 1928 г. — больш за 200 тыс. рублёў.

11 студзеня 1923 г. губернскі з'езд Саветаў адзначыў значныя дасягненні ў справе пастаноўкі народнай адукацыі і з асаблівым задавальненнем падкрэсліў паварот шырокай масы насельніцтва ў бок Савецкай улады і яе палітыкі ў галіне асветы. Ішло «...рашучае ажыццяўленне політэхнізацыі вучэбнага працэсу, увядзенне вытворчага ўхілу ў гарадскіх і сельскагаспадарчага ўхілу ў сельскіх школах».

Да праблемы політэхнізацыі ў школах падышлі з цікавасцю, але без папярэдняй падрыхтоўкі. Настаўнікам былі дадзены некаторыя парады і

рэкамендацыі. Школы замацавалі за саўгасамі і калгасамі (арцелямі). Аднак працоўныя працэсы ў школах 1-й ступені, за малым выключэннем, у воласці не прывіліся. Толькі ў некаторых школах і дзіцячых дамах вясной засеялі агароды на невялікіх дзялянках.

30 жніўня 1923 г. валвыканком абмеркаваў пытанне аб беларусізацыі ў раёне. Стварылі вопытныя школы для распаўсюджвання беларускай мовы. У рашэнні падкрэслівалася, што пытанне аб беларусізацыі «...нельга звязваць выключна са статыстычнымі звесткамі перапісу насельніцтва 1897 і 1920 гадоў, а, галоўным чынам, неабходна звязваць яго з патрабаваннямі і воляй насельніцтва, што можа выявіцца толькі пры паступовай і сістэматычнай культурнай і школьнай работамі на беларускай мове». Такое рашэнне бадай што адпавядала рэальнай сітуацыі.

Каб вызначыць фактычны нацыянальны склад насельніцтва і яго адносіны да беларусізацыі, у кастрычніку 1926 г. у Гомельскай губерні працавала камісія ЦК ВКП(б). Вынікі работы камісіі даюцца ў раздзеле «Дакументы сведчаць».

Па стане на 1 кастрычніка 1929 г. у 31 сельсавеце, 70 вёсках, 184 пасёлках і 39 іншых сялібах, у якіх пражывала 82 839 чалавек, працавала 76 школ. У іх ліку: беларускіх — 72, рускіх — 2, польскіх — 1, яўрэйскіх — 1 школа. У цэлым сетка асветы ў воласці к канцу 20-х гадоў павялічылася ў 3,5 раза.

К пачатку 30-х гадоў у раёне па-ранейшаму не хапала школ і выкладчыкаў, падручнікаў, мэблі і вучэбных дапаможнікаў. Асабліва востра ўсе гэтыя праблемы стаялі ў нацыянальных школах.

22 жніўня 1930 г. на імя наркома асветы БССР было накіравана хадайніцтва ад жыхароў мястэчка Паддабранкі, у якім гаварылася: «... У Паддабранцы працуе 4-х гадовая яўрэйская школа. Пасля яе заканчэння дзеці вымушаны дзеля прадаўжэння адукацыі выязджаць ва ўкраінскія школы. Патрэбна яўрэйская 7-ка [сямігодка]. Ёсць і кантынгент навучэнцаў». У лісце падкрэслівалася, што класавы склад дзяцей адпавядае палітычнаму напрамку дзяржаўнага падыходу, г.зн., што ў асноўным гэта дзеці з мясцовых яўрэйскіх калгасаў, прадстаўнікоў шавецкай і швейнай майстэрняў. Пытанне аб адкрыцці такой школы ў Паддабранцы вырашана не было.

Першы выпуск вучняў 7-га класа Грабаўскай няпоўнай сярэдняй школы.

Аналізуючы работу раённага аддзела народнай адукацыі за 1929/30 год, райвыканком у прынятай рэзалюцыі адзначыў, што ў шмат якіх школах не завершаны рамонт. Школы не забяспечаны кнігамі і пісьмовымі прыладамі. Не працуюць камітэты садзейнічання школам. Будаўніцтва новых школ амаль што спынена. Сельпо не выконвае пастанову аб забеспячэнні настаўнікаў прадуктамі харчавання. Таму мелі месца выпадкі, калі з-за адсутнасці прадуктаў харчавання настаўнікі пакідалі школы.

Заставаліся нізкімі наведванні заняткаў. Не ўсе дзеці наведвалі школу. У 1929/30 г. у воласці нармальна не наведвалі школьныя заняткі каля 25% навучэнцаў. Прычыны розныя, у тым ліку і адсутнасць школ па месцы жыхарства дзяцей.

На 1 верасня 1938 г. школьная сетка раёна аб'ядноўвала 39 пачатковых, 15 няпоўных сярэдніх, 8 сярэдніх школ і 1 тэхнікум. Тут працавалі 93 настаўнікі пачатковых класаў, 156 настаўнікаў 5—7 класаў, 129 настаўнікаў сярэдніх школ і 15 выкладчыкаў тэхнікума.

Абучалася 2943 навучэнцы пачатковых класаў, 4456 вучняў няпоўнай сярэдняй і 3595 сярэдняй школы, 217 студэнтаў тэхнікума. Па стане на 1 жніўня 1940 г. у школах раёна навучалася 13 200 вучняў. Закончаную сярэднюю адукацыю ў раёне мелі 3519 чалавек, вышэйшую — 141 чалавек, 7889 жыхароў, або 12,8% насельніцтва заставаліся непісьменнымі.

Пры падрыхтоўцы артыкула выкарыстаны матэрыялы Дзяржаўнага архіва Гомельскай вобл., а таксама перыядычны друк і асобныя спецвыданні.

У.Я.Райскі.

Дакументы сведчаць

СА ЗВАРОТУ СЯЛЯН АБ ДАПАМОЗЕ ШКОЛЕ

Кастрычнік 1921 г.

Товарищи крестьяне!

Рабоче-крестьянское правительство с самого начала своего существования ставило одной из своих ближайших задач широкую борьбу с безграмотностью.

Заботясь о просвещении народа, Наркомпрос издал положение о том, что наша школа есть единая, равная для всех трудящихся классов. Образование стало достоянием всех трудящихся, и широко открыты двери даже высших учебных заведений для всех рабочих и крестьян.

Забота о детях стала одним из наших священнейших лозунгов, и борьба с детской беспризорностью приняла у нас самые широкие размеры.

И если мы в этой области, несмотря на все наши старания, не достигли еще желаемых результатов, если наше школьное хозяйство все-таки разрушено, а учитель голодает, то это не наша вина, а скорее наше несчастье...

И если в период борьбы с контрреволюцией наш лозунг был: «Все для войны и все для победы!», то теперь мы сказали: «Все для борьбы с невежеством, все для просвещения!».

Так сказали и так стали действовать.

Но наступил новый враг и опять разрушил на время наши лучшие планы. Голод охватил своими костлявыми руками 11 лучших и плодороднейших губерний Поволжья. Все наши хозяйственные ресурсы опять направлены на боевой фронт, фронт борьбы с голодом.

Народное просвещение при таких обстоятельствах не может быть в должной мере обеспечено сейчас. Наше школьное хозяйство остается пока разрушенным, а учительство – голодным.

Но то, что не в силах сделать в настоящее время государство одно, то можно сделать при помощи населения, при активном содействии рабочих и крестьян.

К вам, крестьянам Гомельской губ., обращается губисполком с настоящим воззванием: помогите нам строить новую школу, примите участие в образовании и просвещении ваших собственных детей!

Будучи окружены лесом, не давайте школе сидеть зимою без дров; владея все топорами, не давайте школе остаться без ремонта; собирая хороший урожай, не давайте учителю сидеть голодным. Организуйте самообложение (такое право вам дано Гомельским губисполкомом) и обеспечьте учителя. Скажите ему ваше твердое крестьянское слово, что он в этом году голодать не будет, и он, бескорыстный труженик на ниве народного просвещения, удесятерит свою энергию и примется за свое великое дело обучения и просвещения.

Дружно, товарищи крестьяне, за работу, и первое спасибо вам скажут ваши же собственные дети.

Гомельский губернский исполнительный комитет
Совет рабочих и крестьянских депутатов
Гомельский губернский отдел народного образования
Гомельский губернский союз работников просвещения

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 60. Воп. 1. Спр. 112. Л. 3.

З ПАСТАНОВЫ ГОМЕЛЬСКАГА ГУБВЫКАНКОМА АБ МЕРАПРЫЕМСТВАХ ПА ЛІКВІДАЦЫІ НЕПІСЬМЕННАСЦІ СЯРОД НАСЕЛЬНІЦТВА

23 снежня 1921 г.

п. 1

З-ю кампанию по ликвидации неграмотности по Гомельской губ. открыть с 1-го января 1922 г. и закончить к 1 мая 1922 г.

Примечание: в сельских местностях таковую закончить к 1 апреля.

п. 2

В течение этого срока должна быть закончена полностью ликвидация неграмотности среди организованного населения (членов профсоюзов, государственных и частных предприятий).

п. 4

Дополнительно охватить обучением неграмотных сельских волостей Гомельской губ., родившихся в 1889 г.

п. 6

Всех неграмотных, посещающих школы грамоты, освобождать от трудналога из расчета 3 часа за час трудналога, но не свыше 8 часов в месяц.

п. 7

Все подлежащие призыву и уклонившиеся от обучения подвергаются денежному штрафу от 100 тыс. руб. до 500 тыс. руб.

Председатель губисполкома Шнейдер
Председатель губграмчека Кантар

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 24. Воп. 1. Спр. 128. Л. 247.

СА ЗВЕСТАК АБ НАРОДНАЙ АДУКАЦЫІ ЗА 1930/31 НАВУЧАЛЬНЫ ГОД

Ліквідаванне непісьменнасці не знайшло належнага месца ў працы партыйных ячэек. Лепшая форма мабілізацыі на барацьбу з прарывамі на культурным фронце мае застацца недаведзенай да шырокіх колаў працоўнага насельніцтва...

Усіх дзяцей у р-не ва ўзросце 8—11 год	8315
Абавязковаму навучанню падлягаюць (8—10 год)	6011
Усяго дзяцей па р-не ва ўзросце 8—12 г.	9155
Навучаецца ў школах	9680
Падлягаюць абавязковаму навучанню	99%
У ШКМ і ФЗО навучаецца	1062

Сацыяльны склад дзяцей у школах:

рабочых — 747, калгаснікаў — 656, батракоў — 93, неплацельшчыкаў падатку — 272

Усяго па раёне школ	76
расійскіх	2

польскіх	1
яўрэйскіх	1
беларускіх	72

Уведзены гарачыя снеданні ў 8-мі школах.

Матэрыяльнай дапамогі дзецям беднаты не было.

Склад настаўнікаў

КП(б)Б	5%	рабочых	20,5%
ЛКСМБ	8%	сялян	13,5%
б/п	87%	сераднякоў	26,5%
		служачых	29,5%
		дзяцей паноў	7,6%
беларусаў	76%	ВНУ	3,7%
яўрэяў	17%	педтэхн.	16%
расійцаў	2%	9-годкі (з ухілам)	20%
		9-годкі (педкурсы)	23,2%

63% настаўнікаў, працуючых у р-не, скончылі савецкія навучустановы.

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 188. Воп. 1а. Спр. 42. Л. 6–8.

СА ЗВЕСТАК АБ СТАНЕ НАРОДНАЙ АСВЕТЫ Ў ГОМЕЛЬСКІМ РАЁНЕ НА 1 СТУДЗЕНЯ 1937 г.

Всего школ — 63. Учителей: начальных классов — 222, в 5—7 классах — 119 чел., в 8—10 классах — 3 чел., пения — 2.

Учащихся: всего 10 551, в т. ч. в 8—10 кл. — 163 чел., в 5—7 классах — 2565 чел.

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 1283. Воп. 3. Спр. 31. Т. 1. Л. 61.

СА СПРАВАЗДАЧЫ АБ РАЗВІЦЦІ НАРОДНАЙ АСВЕТЫ Ў ГОМЕЛЬСКІМ РАЁНЕ НА 1 СТУДЗЕНЯ 1938 г.

Всего в Гомельском районе 39 начальных школ, неполных и средних — 15, средних — 8, техникумов — 1.

Преподавателей: начальных школ — 93, неполных средних школ — 155, средних школ — 129, техникумов — 15.

Учащихся: начальных школ — 2943, неполных средних школ — 4456, средних школ — 3595 и техникумов — 217.

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 1283. Воп. 3. Спр. 31. Т. 1. Л. 54.

СА ЗВЕСТАК АБ АДУКАЦЫЙНЫМ УЗРОЎНІ ЖЫХАРОЎ ГОМЕЛЬСКАГА РАЁНА НА 1 ЖНІЎНЯ 1940 г.

Возраст	среднее		высшее		Всего населения	
	муж.	жен.	муж.	жен.	муж.	жен.
от 7 до 19	719	689	10	8	30 521	31 307
от 20 до 24	667	382	-	-		
от 25 до 29	358	122	33	16		
от 30 до 39	278	104	45	6		
от 40 до 49	98	33	19	-		
50 лет и старше	51	17	4	-		
Итого:	2171	1348	111	30	30 521	31 307

В районе неграмотных от 7 и старше лет: мужчин — 1336, женщин — 6553. Учащихся: мужчин — 6966 чел., женщин — 6235 чел.

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 1283. Воп. 3. Спр. 73. Л. 9, 9 адв., 10, 10 адв.

СА ЗВЕСТАК АБ ДЗІЦЯЧЫХ САДКАХ ГОМЕЛЬСКАГА РАЁНА НА 1 ЛІСТАПАДА 1937 г.

	Всего дет. садов	В них детей	В них воспитат.
На 1.VIII.1936 г.	6	243	13
На 1.XI.1937 г.	5	132	14
В т. ч. сады ОНО	3	87	7
колхозов	1	15	2

других организаций	1	30	5
В 1937 г. д/с были:			
с/з «Брылёв»	1	30	3
с/з «Лещинец»	1	32	3
с/з М.Горького	1	25	1
конезавод N 59	1	30	5
к-з «Интернационал»	1	15	2

Были расфомированы в 1937 г. д/с в с/з «Василевский» и пос. торфзавода «Большевик».

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 1283. Воп. 3. Спр. 6. Л. 7, 7 адв.

Ахова здароўя

Зімой 1921—1922 гг. з-за наплыву бежанцаў з Паволжа ў Гомельскай воласці распаўсюдзілася тыфозная эпідэмія. Улады прынялі пэўныя санітарныя меры, выдзелілі дадатковыя сродкі на пашырэнне ў воласці сеткі бальніц і медыцынскіх пунктаў. Аднак ледзь удалося лакалізаваць захворванне тыфам, як прыйшла новая бяда — пачалася халерная эпідэмія. З вялікай цяжкасцю распаўсюджванне страшнай хваробы было прыпынена. Але становішча спраў у ахове здароўя заставалася небяспечным. Хваробы бязлітасна касілі людзей. Асабліва гэта тычылася дзяцей і старых, аслабленых голадам і галечай.

Каб умацаваць установы аховы здароўя, выканком правёў кампанію па здачы некаторых лячэбных пунктаў на ўтрыманне насельніцтва на дагаворных пачатках. Мясцовыя органы ўлады і ў гэтых экстрэмальных умовах праводзілі ўсё тую ж класавую лінію нават у ахове здароўя людзей — у першую чаргу дапамогу атрымоўвалі працоўныя і сялянскія раёны. Прымяняўся прынцып бясплатнага медыцынскага забеспячэння лекамі членаў прафсаюзаў. Згодна з рашэннем выканкома частку аптэк у воласці перадалі ў арэнду. Астатнія перайшлі на гаспадарчы разлік. Гэта ў значнай меры палепшыла забеспячэнне медыкаментамі. Дзеля закупкі лекаў быў устаноўлены дадатковы падатак па самаабкладанні ў межах 10—12 фунтаў зерня з кожнага сялянскага двара. Урэшце ў воласці было сабрана болей за 1500 пудоў зерня. Былі спробы стварыць дзіцячыя садкі, дамы дзіцяці, жаночыя кансультацыі.

8 сакавіка 1923 г. у воласці прайшоў «Тыдзень аховы мацярынства і дзяцінства». Медпункты ўмацавалі ўрачамі-спецыялістамі. Замест фельчарска-акушэрскіх пунктаў у воласці пачалі працаваць урачэбна-акушэрскія пункты, кожны ў складзе аднаго ўрача, аднаго фельчара-акушэра і аднаго тэхнічнага працаўніка.

З 19 па 21 снежня 1923 г. была праведзена супрацьтуберкулёзная «трохднёўка». Сабраныя ў ходзе гэтай «трохднёўкі» сродкі пайшлі на паляпшэнне лячэння лёгачных захворванняў дзяцей і дарослых. Каля горада Гомеля ва ўрочышчы Чонкі адкрылі санаторый на 130 месцаў і Дом адпачынку на 20 месцаў, а ў Нова-Беліцы — Дом адпачынку на 130 месцаў.

У гады нэпа прыкметна ўзрос жыццёвы ўзровень насельніцтва воласці. Гадавая норма ўжывання хлеба на душу насельніцтва паднялася з 11,95 пуда ў 1921 г. да 17,6 пуда ў 1926 г. Значны выйгрыш атрымала насельніцтва ад змяншэння цэн на прамысловыя тавары і тавары першай неабходнасці. Толькі за год, з 1 кастрычніка 1924 г. да 1 кастрычніка 1925 г. цэны на цукар зменшыліся на 21,4%, на селядца — на 23,4%, тытунь — на 31,8%, на запалкі — на 15,7%, на цвікі — на 22,6%. Сельскагаспадарчы інвентар і машыны сталі прадавацца

па даваенных цэнах. У той жа час цэны на прадукты сельскагаспадарчай вытворчасці значна падраслі. Вялікай дапамогай для беднаты былі падатковыя льготы, танны крэдыт, вызваленне ад плацяжоў за землеўпарадкавальныя работы.

Новая эканамічная палітыка развязала творчую ініцыятыву людзей, а рыначная эканоміка яе толькі падтрымлівала. Рынак прымушаў дробных таваравытворцаў вышукваць магчымасці і спосабы ўмацавання гаспадаркі, павышаць эфектыўнасць гаспадарання.

З паляпшэннем жыццёвага ўзроўню самых бедных слаёў насельніцтва адступалі і хваробы, хоць да сапраўднай аховы здароўя людзей з боку ўлад было яшчэ вельмі далёка.

У.Я.Райскі.

Дакументы сведчаць

З ПАВЕДАМЛЕННЯ ГАЗЕТЫ

4 мая профсоюзом водников было устроено торжественное открытие домов отдыха в Кленках. Пароход с представителями различных организаций и учреждений, украшенный зеленью, портретами и плакатами, выехал в Кленки. В Кленках устроено 3 дома отдыха для детей, мужчин и женщин. Имеется летний театр и кухня. Дома окружены большим садом.

Тов. Сидоров от имени работников водного транспорта рассказал присутствующим о цели организации домов отдыха. После этого выступил с приветствиями целый ряд товарищей. Для всех присутствующих был устроен ужин, после чего состоялся концерт. В 12 часов ночи пароход отправился обратно.

Полесская правда. 1921. 7 мая.

З РЭЗАЛЮЦЫІ III ГУБЕРНСКАЙ НАРАДЫ ПРАЦАЎНІЎКОЎ АХОВЫ ЗДАРОЎЯ

5 верасня 1922 г.

Заслушав доклад завлечсектором губздрава доктора Петельчица об организации сельской медицины в Гомельской губ., губернское совещание констатирует факт сильного упадка сельской медицины в губернии и развитие в связи с этим знахарства, шарлатанства, эксплуатирующих темные массы. Для поднятия сельской медицины на должную высоту совещание считает нужным отметить:

1. Попытки введения платного обслуживания некоторыми уздравами не только не достигают цели, но вредно отражаются на проведении основ советской медицины в жизнь. Поэтому совещание считает недопустимым введение платности за какие бы то ни было виды помощи в сельских учреждениях.

2. Закрытие какой бы то ни было участковой больницы недопустимо, но в связи с тяжелыми экономическими условиями следует сократить число коек и штаты, сообразуясь с фактической потребностью.

3. Признавая недопустимым в дальнейшем оставление населения на попечение фельдшеров, в большинстве ротных, и принимая во внимание экономические условия, совещание предлагает уздравам на первое время, впредь до разработки правильной лечебной сети, образовать в каждой волости врачебный пункт вместо фельдшерского в составе одного врача, фельдшерицы-акушерки и техработника.

4. Для госпитализации больных прикрепить волости к районным больницам. В этих больницах должны быть выделены койки для острозаразных больных, рожениц и нуждающихся в хирургической помощи. Больницы должны быть организованы не менее чем на 10 коек, со штатом — 1 врач, 2 фельдшера, 1 акушерка, 1 сестра милосердия, 1 зубврач, 2 сиделки, 1 кухарка, 1 прачка, 1 сторож. Зубврачей иметь в первую очередь в больницах, находящихся в рабочих районах.

5. Уездная больница как центральная для уезда должна быть не менее чем на 40 коек, с особыми отделениями по специальностям (хирургическим, акушерским, гинекологическим, заразным и общим). Штат уездных больниц должен быть следующий: 2 врача, 1 лекпом, 1 фармацевт, 1 акушерка, 2 сестры милосердия, 1 завхоз, 8 сиделок, 2 прачки, 1 кухарка, 1 судомойка, 2 санитара, 2 рабочих, 1 сторож. При наличии амбулатории при больнице штат пополняется 1 зубврачом, 1 лекпомом, 1 санитаркой.

6. Придавая большое значение распространению санитарно-гигиенических знаний, совещание считает, что санитарно-просветительская работа и обслуживание школ является неотложной обязанностью участкового врача.

7. Для поднятия работоспособности медперсонала уздраву вменяется в обязанность при изыскании местных средств иметь в виду улучшение материального положения медработников.

8. Считаясь с недостатком отпускаемых по сметам средств для содержания медикосанитарных учреждений, необходимо изыскивать средства на местах, для чего образовать больнично-хозяйственные комиссии при всех учреждениях уезда и оживить их работу.

9. Для создания нормальной сети сельских лечучреждений по губернии совещание поручает губздраву детально разработать план проведения этой работы.

10. Для усиления связи между губздравом, уздравами и участками и для выработки практических мероприятий в деле улучшения сельской медицины совещание находит необходимым созывать не менее двух раз в год уездные съезды участковых врачей и один раз в год — губернский съезд.

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 433. Воп. 1. Спр. 1395. Л. 139.

З ДЫРЭКТЫВЫ ГАРРАЙКОМА КП(б)Б УСІМ ПАРТЫЙНЫМ ЯЧЭЙКАМ

Согласно общей линии укрепления деревни медицинскими силами Губисполкома постановлено откомандировать в деревни Гомельского уезда 5 гомельских врачей. Эти врачи отказываются от поездки в деревню разными демагогическими причинами и, желая иметь подкрепление своим демагогическим причинам, они идут по предприятиям и указывают рабочим, что, мол, самых лучших врачей забирают из Гомеля, и чтобы рабочие протестовали против их откомандирования и ходатайствовали перед Губисполкомом об их оставлении в Гомеле.

Райком предлагает всем ячейкам предоставить такие ходатайства со стороны рабочих, поставив об этом своевременно в известность предфабкомов.

В таких союзах, где такие ходатайства со стороны рабочих уже были, Горрайком считает это недосмотром со стороны соответствующих. ячеек и считает необходимым поддержание рабочими постановления Губисполкома об откомандировании в деревню врачей, разъясняя рабочим важность этого мероприятия.

Секретарь Хавкин

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 188. Воп. 1. Спр. 11. Л. 14.

Барацьба з беспрытульнасцю

Цяжкай трагедыяй грамадзянскай вайны была дзіцячая беспрытульнасць. Сетка дзіцячых устаноў воласці была не ў стане прыняць усю «армію» беспрытульных дзяцей і дзяцей, што засталіся без бацькоў. Не хапала сродкаў на стварэнне і адкрыццё дзетдамоў.

Абарваныя, галодныя, хворыя дзеці і падлеткі літаральна запруджвалі чыгуначныя станцыі, туліліся ў халодных і вільготных падвалах ці на гарышчах паўразбураных будынкаў. Яны бадзяжылі, займаліся жабрацтвам, спекуляцыяй, крадзяжамі, бо былі на мяжы фізічнага выжывання. Да таго ж Гомельская губерня ў галодны 1921 г. прыняла з Паволжа каля трох тысяч дзяцей, чые бацькі памерлі ад голаду. Большасць з іх засталася жыць на Гомельшчыне. Сярод прыватных асоб, арганізацый і ўстаноў удалося размясціць толькі 1135 дзяцей, астатніх змясцілі ў дзіцячыя дамы. Як сведчаць архіўныя дакументы, для дзяцей

Б.А.Ігнацюк.

дзіцячых дамоў не хапала больш за 15% харчовых пайкоў. Кармілі, вядома ж, усіх, але ўжо па ўрэзаных нормах, і гэта вельмі моцна адбівалася на здароўі дзетак. Дапамога дзіцячым дамам харчаваннем ішла праз валздраўаддзел і валана па нарадах з цэнтра.

У сувязі з прыёмам дзяцей з Паволжа, на якіх губернскі аддзел народнай асветы аддаў усе запасы абмундзіравання, дзеці сваіх дзіцячых дамоў вельмі абнасіліся і цярпелі вострую нястачу ў вопратцы і абутку.

Валасная дзеткамісія сумесна з грамадскімі арганізацыямі праводзіла збор падарункаў для дзяцей, вопраткі, абутку, прадуктаў харчавання. Грашовыя зборы і выручку ад білетных канцэртаў перадавалі ў фонд дапамогі дзецям. Многія дзеці былі ўзяты ў сем'і мясцовых жыхароў.

Важную ролю ў выхаванні былых беспрытульных і сірот у воласці адыгрывала Улукаўская калонія, у якой на сродкі валаснога «Грамадства сяброў дзяцей» утрымлівалася 50—70 дзяцей, а таксама дзіцячыя гарадкі ў Друянаўцы і Прыбытках, дзе знайшлі прытулак больш за 100 беспрытульных дзяцей і сірот. Дзве трэці выхаванцаў дзіцячых дамоў былі круглымі сіротамі.

На абслугоўванне аднаго дзіцяці вылучалася прыкладна 60—65 рублёў у год. Сродкі мізэрныя. Але ж былі ў сірот і пэўныя «перавагі» — яны ўсе наведвалі школы.

Востра стаяла пытанне аб падлетках. Усіх іх змясціць у школы прафтэхнічнай адукацыі не было магчымасці па шматлікіх прычынах. Таму хлопчыкаў і дзяўчынак, што дасягнулі 14-гадовага ўзросту, у сценах дзетдамоў далучалі да прафесій шырокага профілю — навучалі шыццю на швейных машынах, слясарнай і сталярнай справе і інш. К 16 гадам гэтыя дзетдомаўцы маглі самастойна выбіраць будучую прафесію, абапіраючыся ўжо на ўласны вопыт.

Некаторае выйсце са становішча дала створаная на тэрыторыі саўгаса «Улукаў'е» працоўная земляробская калонія. Тут дзеці і падлеткі знаходзілі прытулак, цяпло, клопат, праяўлялі свае здольнасці, адсюль яны ішлі ў самастойнае жыццё.

Нярэдка сірот бралі на выхаванне мясцовыя вайсковыя часці.

У.Я.Райскі.

Нас аб'яднала жыццё

З успамінаў Барыса Адамавіча Ігнацюка

Выхаванцам 31-га кавалерыйскага палка 6-й Чынгарскай дывізіі, які дыслацыраваўся ў Гомелі, я стаў з 1931 г., калі мне яшчэ не было і шасці гадоў. Памятаю, начальнік штаба палка ўласна прасачыў за тым, каб мне пашылі форменную вопратку чырвонаармейца-кавалерыста. У гэтай форме я і пайшоў у школу — падцягнутым і па-армейску дысцыплінаваным хлопчыкам. Вядома ж, і форма, і вайсковае выхаванне вызначалі мяне ў класе.

Бацька мой, Адам Рыгоравіч Ігнацюк, паляк па нацыянальнасці, закончыў Варшаўскую акадэмію і працаваў у Маскве паштовым служачым. У 1928 г. яго арыштавалі па падазрэнні ў контррэвалюцыйнай дзейнасці. Арышт па абгаворы быў ужо тады ў модзе. Маці мая, Ірына Сямёнаўна, беларуска, родам з Гомеля, застала-

ся пасля арышту бацькі ў Маскве без працы і сродкаў да існавання з двума дзецьмі на руках.

Наша сям'я добра была знаёма з рускім пісьменнікам Уладзімірам Галакціёнавічам Караленкам. І, каб вызваліць бацьку з турмы, маці звярнулася да яго з просьбай дапамагчы нам. І У.Г.Караленка дабіўся вызвалення бацькі. Аднак жыць у Маскве сям'і не дазволілі, і мы прымушаны былі паехаць у Гомель, на радзіму маці. Тут бацька працаваў рознарабочым на будаўніцтве. Яшчэ ў турме ён захварэў туберкулёзам і ў хуткасці памёр.

Жыць стала невыносна цяжка. Голад і неўладкаванасць выкінулі нас на вуліцу. Мы з сястронкай (яна малодшая за мяне на два гады), каб не памерці з голаду, бегалі ў дзіцячы прыёмнік — там кармілі і займалі гульнямі дзяцей-сірот на працягу дня, спаць адпраўлялі дамоў.

Ва Улукаўскі дзіцячы дом я трапіў у 1934 г. Тады ён знаходзіўся ў прыгожым месцы ў будынках былога панскага маёнтка, пабудаваных у стылі «барока» з відам на раку.

Чыстыя, светлыя, прасторныя памяшканні былі добра абсталяваны мэбляй. Было ўсё неабходнае для быту і жыцця. Да гэтага часу дзетдом прайшоў праз розныя формы арганізацыі і меў добра падрыхтаваны калектыў выхавацеляў і настаўнікаў.

На ўсё жыццё ў маёй памяці засталіся дарагія мне імёны выхавацеляў Лелі Лявонцьеўны Кулак, Сцяпана Яфрэмавіча Кулагіна, піянерважатага Алега Халецкага і дырэктараў дзіцячага дома Б.С.Шусцерава і Тарлецкага.

Вучоба, праца і бытавыя заняткі спалучаліся з адпачынкам, гульнямі і забаўляльнымі праграмамі. Працавалі шматлікія гурткі, спартыўныя секцыі. Летам дзетдом ператвараўся ў лагер працы і адпачынку. Разам з выхавацелямі мы апрацоўвалі агарод і зернявы ўчастак, працавалі на жывёльным двары, дзе былі каровы, трусы, свінні, коні. Кожнаму знаходзіўся занятак па душы. Разам працавалі і адпачывалі, займаліся спортам, наведвалі кіно.

Нас аб'яднала само жыццё, агульны працоўны інтарэс, спартыўныя заняткі. Ва ўсіх былі адны і тыя ж радасці і шматлікія агульныя турботы. Памятаю, колькі здзіўлення і радасці прынесла нам электрыфікацыя будынкаў і двара дзетдома ў 1937 г. А адкрыццё майстэрань?! У асобных памяшканнях размяшчаліся класы швейнай справы, слясарныя і сталярныя майстэрні, станочнае абсталяванне. Майстэрні адчыніліся ў 1939 г. У іх мы атрымлівалі свае прафесійныя навыкі. Я, напрыклад, стаў стругальшчыкам. І гэта прафесія мне вельмі спатрэбілася пазней.

І было так, што ўсе выхаванцы, каму споўнілася 14 гадоў, перадаваліся на прадпрыемствы, станавіліся працоўнымі. Ім давалі інтэрнат і бясплатнае харчаванне.

У якасці выключэння мне далі права скончыць сямігодку ў сценах дзетдома. Разам са мной засталіся Ваня Зайцаў, Грыша Рабіновіч, Андрэй Майскі і яшчэ шэсць дзяўчынак. Усе мы і заставаліся ў дзетдоме да пачатку Вялікай Айчыннай вайны.

У вайну дзетдом эвакуіраваўся спачатку ў Данбас, у г. Старабельск, а ў кастрычніку 1941 г. — яшчэ далей — у г. Калывань Кемераўскай вобласці.

У Старабельску хлопчыкаў і дзяўчынак 16—17 гадоў у лістападзе перадалі на аўтатрактарны завод. Я, напрыклад, стаў працаваць стругальшчыкам. У лістападзе 1941 г. завод эвакуіраваўся на Урал.

Па шляху ў г. Кузнецк Пензенскай вобласці дырэктар завода нас, дзетдомаўцаў, высадзіў і сказаў: «працаўладкоўвайцеся самі, бо мне карміць вас няма чым». І мы засталіся. Звярнуліся ў гарком камсамола. Праўда, камсамол дапамог. Працаўладкавалі на завод Кузнецксельмаш. Завод выпрабляў мінамёты. Зброя для фронту — работа адказная, і мы працавалі па-франтавому. У 1942 г., калі разгарнуліся баі за Сталінград, мы з Колем Прусам уцяклі з завода на фронт, дабраліся да Рцішчава, далей не ўдалося — ваенная камендатура затрымала. У Сталінград мы не трапілі. У лютым 1943 г. мяне прызвалі ў Чырвоную Армію. Са жніўня 1943-га пачалося маё франтавое жыццё. На фронце я быў разведчыкам 416-й асобнай разведроты 350-й стралковай дывізіі 13-й арміі. З гэтай часцю ўдзельнічаў у баях за Днепр, у Корсунь-Шаўчэнкаўскай аперацыі, ваяваў у Закарпацці і Чэхаславакіі, удзельнічаў у штурме Берліна і вызваленні Прагі. Быў

некалькі разоў паранены. І зараз у лёгкім сядзіць асколак фашысцкай міны.

Пасля вайны я скончыў ваенна-палітычнае вучылішча і гістарычны факультэт Беларускага дзяржаўнага універсітэта. У запас з радоў Савецкай Арміі выйшаў у вайсковым чыне падпалкоўніка, праслужыўшы ў войсках каля 30 гадоў. Баявыя заслугі адзначаны ордэнам Чырвонай Зоркі і ордэнам Славы III ступені, ордэнам Айчыннай вайны II ступені і медалямі.

Улукаўскі дзіцячы дом стаў сапраўднай школай фарміравання людзей цвёрдай волі і мэтанакіраваных. Выхаванцы нашай групы — Наташа Ляшчук — заслужаная настаўніца Рэспублікі Беларусь, зараз пенсіянерка, Яша Крангаўз стаў юрыстам, Каця Фядосава доўгія гады працавала ў апараце Саветаў.

Стаіць у Улукаўі ў лукавіне ракі Іпуць дзіцячы гарадок. Колькі добрых пуцёвак у вялікае жыццё тут атрымалі абяздоленыя дзеці.

З гісторыі Дома міласэрнасці

На беразе Іпуці сярод іншых пабудоў вылучаецца вялікі трохпавярховы дом, у ім жывуць і вучацца дзеці, якіх абдзяліў лёс. Тут, ва Улукаўскай школе-інтэрнаце для дзяцей-сірот і дзяцей, што засталіся без апекі бацькоў, выхоўваюцца зараз 176 хлопчыкаў і дзяўчынак. Трэба мець на ўвазе, што гэта спецшкола. Таму і займаюцца з дзецьмі вопытныя педагогі-дэфектолагі. Перавага надаецца прафесійнаму выхаванню, дзеля чаго тут створана неабходная вучэбная база.

Гісторыя гэтай установы даўняя і цікавая. Як сведчаць дакументы Гомельскага абласнога дзяржаўнага архіва, у Гомельскім павеце на 15 чэрвеня 1923 г. былі толькі 4 дзіцячыя дамы — Ціценскі, Пракопаўскі, Веткаўскі і Добрушскі. А ў пазнейшых крыніцах ужо ўказваецца і такая ўстанова ва Улукаўі, якая была перададзена з губернскай сістэмы сацыяльнага выхавання таварыству «Сябры дзіцяці». Пра гэта, у прыватнасці, сведчыць пратакол пасяджэння калегіі губернскага аддзела народнай адукацыі ад 22 лістапада 1924 года, на якім разглядалася пытанне аб стане дзіцячых дамоў.

Вялікую цікавасць уяўляе брашура, выдадзеная друкарняй «Палесдрук» у колькасці 600 экзэмпляраў на 20 старонках. Называецца яна «Справаздача Гомельскага камітэта таварыства «Сябры дзіцяці» імя Леніна за сваю работу».

У раздзеле «Расходы таварыства» сказана, што яно ўтрымлівае на свае сродкі Улукаўскую сельскагаспадарчую калонію і школу пры ёй. Пра самую школу ў брашуры гаворыцца: «Улукаўская сельскагаспадарчая калонія ўяўляе сабой працоўную сельгаскамуну, дзе дзеці навучаюцца правільнай апрацоўцы зямлі і падрыхтоўваюцца да больш удасканаленых формаў сельскай гаспадаркі. У калоніі ёсць школа 1-й ступені паніжанага сельскагаспадарчага тыпу, мэта якой звязаць вытворчасць і працу з агульнай адукацыяй»...

Калонія была прынята таварыствам у канцы снежня 1924 г. Гаспадарка яе знаходзілася ў стане заняпаду. Каб наладзіць нармальнае жыццё калоніі, камітэт перш за ўсё звярнуў увагу на правільную арганізацыю гаспадаркі і адначасова прыняў меры да паляпшэння жыцця дзяцей. Было палепшана іх харчаванне, заняткі ў школе пайшлі нармальна, увесь інвентар і матэрыялы калоніі былі ўзяты на ўлік, праведзены тэрміновы рамонт інтэрната.

Для аднаўлення гаспадаркі калоніі камітэт прыняў меры да пабудовы крупадзёркі і вальцовай сукнавалкі, зроблены ўнутраны рамонт старога дома і ўсіх дапаможных і складскіх памяшканняў, арганізавана малочная ферма, для якой набыта дадаткова 26 кароў. Гэта дало магчымасць увесці ў вучэбны план жывёлагадоўлю. У калонію быў праведзены тэлефон, водаправод, у інтэрнатах зроблены ванныя пакоі, распачата будаўніцтва лазні з дэзінфекцыйнай камерай, закладзены хлебапякарня, пральня і амбулаторыя. Набыты жалезныя лыжкі і пасцельныя прыналежнасці, дзеці атрымалі новую вопратку і абутак. Калонія набыла трактар. На той час у ёй ужо быў млын, кузня для рамонту сельгасінвентару. Усе прадпры-

емствы абслугоўваліся дзецьмі, якія атрымлівалі такім чынам добры вопыт у розных галінах гаспадаркі. Быў асвоены севазварот і ўведзены тэхнічныя культуры.

Варта дадаць, што ў 1925 г. у калоніі было занята рознымі культурамі 100,5 дзесяціны зямлі, у тым ліку 20 займаў луг, 5 – сад. Вырошчвалі азімае жыта, лубін, сырадэлю, авёс, бульбу, грэчку, агародніну.

У калоніі жылі, вучыліся і працавалі непісьменныя, малапісьменныя і пісьменныя дзеці, сабраныя з 16 губерняў — рускія, яўрэі, палякі, немцы, латышы, мардвіны, татары. Выпускнікі дзіцячага дома ўладкаваліся ў Гомельскую школу дрэваапрацоўшчыкаў, на завод «Пралетарый», запалкавыя фабрыкі Навабеліцы, Рэчыцы, Злынкі і Навазыбкава. «Усе гэтыя рабяты атрымліваюць на рабоце ад 22 да 35 руб. жалавання ў месяц. Усяго за справаздачны перыяд праз школу прайшло 110 рабят», — гаворыцца ў справаздачы таварыства за 1924 г.

А вось яшчэ радкі са справаздачы, дзе гаворыцца пра 577 дзяцей, якіх таварыства пасля абследавання накіравала ў дзетдамы, калоніі і іншыя дабрачынныя ўстановы, у тым ліку і ў Улукаўе. «Адна трэць азначанай колькасці дзяцей складаецца з круглых сірот вёскі, а дзве трэці складаюць тыповыя дзеці вуліцы, бадзячы элемент, павалжане і часткова сіроты бяднейшых слаёў гарадскога насельніцтва...».

У наступныя гады калонію, або спецдзетдом, усё часцей называюць «дзіцячым гарадком». Гэты тэрмін упамінаецца ў архіўных матэрыялах і ў далейшым. Так, 3 снежня 1926 года на пасяджэнні калегіі губернскага аддзела сацыяльнага выхавання слухалася пытанне аб рабоце Улукаўскага дзетгарадка. Справаздачу рабіў загадчык гарадка Зыкаў. У пратаколе прыводзіцца яго заключнае слова: «У гарадку ёсць 68 дзесяцін ворнай зямлі і 100 — заліўнога выгану. Уся ворная зямля апрацоўваецца сіламі вучняў і ніводнай пядзі ў нас не пустуе. Без наёмнай працы абысціся нельга, праца рабятам не пад сілу, і рабяты перагружаны. Зацяваецца работа сельскагаспадарчага гуртка, у якім будуць прымаць удзел аграном, навучэнцы старэйшых груп і сялянства... Мы ўжо вядзем работу па праграме ШСМ (школа сялянскай моладзі), якая амаль нічым не адрозніваецца ад сямігадовай школы з сельскагаспадарчым ухілам».

Сярод дакументаў за 1929 г. у архіве захоўваецца спіс выхаванцаў, якія вучыліся ў школе. Пералічаны вучні кожнай з 7 груп.

29 сакавіка 1935 г. прэзідыум Гомельскага гарсавета прыняў пастанову «Аб становішчы Чонкаўскага і Улукаўскага дзетдамоў». У ёй сказана: «Прапанаваць загадчыку Улукаўскага дзіцячага дома т. Саю закончыць пабудову ізалятара, сталоўкі і рамонт будынкаў да 1 чэрвеня...». (Ф. 636. Спр. 3. № 85. Воп. 1. Л. 118).

Цікава, што сярод іншых дакументаў таго года ў архіве захаваліся нават планы-схемы будынкаў Улукаўскага дзетдома. Іх было 4, у тым ліку трох-, двух- і 2 аднапавярховыя.

У сувязі з прыбліжэннем фронту летам 1941 г. дзетдом эвакуіраваўся спачатку ў Данбас, а потым у Сібір.

У час вайны ад дзетдома застаўся толькі адзін двухпавярховы будынак. Але пасля вызвалення раёна ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў Улукаўскі дзетдом зноў прыняў выхаванцаў. Размяшчаўся ён у тым самым ацалелым будынку і ў прыстасаваных памяшканнях. У архіве захоўваецца рашэнне Гомельскага аблвыканкома ад 8 снежня 1944 г. «Аб выдзяленні сродкаў на аднаўленне Улукаўскага дзетдома». Са сродкаў мясцовага бюджэту для фінансавання аднаўленчых работ асігнавалася 256 тыс. рублёў. Цяперашні ж трохпавярховы будынак быў здадзены ў эксплуатацыю ў 1975 г.

Вясной 1944 г. у дзетдоме знайшла прытулак 10-гадовая Валя Падабедава, маці якой памерла, а бацька ваяваў на фронце. Кіраваў тады дзетдомам Міхаіл Сонцаў. А ў 1959 г. па просьбе дырэктара Івана Іванавіча Драбышэўскага Валянціна Іванаўна стала працаваць тут старшай піянерважатай, а затым выхавацелькай. А з 1973 г. яна займае пасаду намесніка дырэктара па выхаваўчай рабоце. Дырэктарам школы-інтэрната вось ужо 17 гадоў працуе Анатоль Леанідавіч Казлоў.

І.І.Пічукоў.

Ад канкурэнцыі да спаборніцтва

З арганізацыяй калгасаў канкурэнцыя сялян згубіла сваю мэту і ўступала месца спаборніцтву. Арганізацыяй спаборніцтва паміж калгаснікамі і рабочымі саўгасаў займаліся партыйныя арганізацыі і дзяржаўныя ўстановы. Пачынаўся зусім новы стыль жыцця як па форме, так і па зместу.

Першымі ў Гомельскім раёне ў спаборніцтва ўступілі рабочыя саўгаса «Васільеўскі». Яны рашылі павялічыць на 20% вытворчасць працы, знізіць на 10% сабекошт прадукцыі. Неўзабаве ў спаборніцтва з васільеўцамі ўступілі рабочыя саўгаса «Новы араты», якія ў сваю чаргу выклікалі на спаборніцтва сельгасарцель «Батрак» і саўгас «Прыбыткі». Калгаснікі арцелі «Усерабземлес» выклікалі на спаборніцтва калектыў калгаса «Фрайтаг». Вакол гэтых з'яў вялася шырокая і паўсядзённая агітацыя і прапаганда.

З восені 1931 г. ва ўдарных брыгадах калгасаў і саўгасаў умацоўваюцца прынцыпы гаспадарчага разліку. Першай у Беларусі на гаспадарчы разлік перайшла ўдарная брыгада трактарыстаў саўгаса «Васільеўскі».

Рознымі сваімі формамі спаборніцтва накіроўвала працаўнікоў сяла на ўздым прадукцыйнасці і эканамічнай эфектыўнасці працы аграрнага сектара. Ішла барацьба за рост колькасных і якасных паказчыкаў вытворчасці ў паляводстве, жывёлагадоўлі, механізацыі працэсаў працы. Гэта вылучала паасобных працаўнікоў, якіх афіцыйная прапаганда рабіла героямі дня. Адной з іх была Марыя Пятроўна Ляшкова — тэхнік-птушніца апорнага пункта Гомельскай інкубатарна-птушкаводчай станцыі. У 1935 г. яна атрымала ад кожнай нясушкі па 144 яйкі. Яе метады працы дэманстраваліся на Усесаюзнай выстаўцы дасягненняў народнай гаспадаркі. Сваім вопытам Ляшкова дзялілася з дэлегатамі Усесаюзай нарады перадавікоў жывёлагадоўлі ў Маскве. За высокія працоўныя поспехі ў ліку першых 300 перадавікоў сельскагаспадарчай вытворчасці Беларусі, узнагароджаных ордэнамі і медалямі, Марыя Пятроўна Ляшкова была адзначана ордэнам «Знак Пашаны».

Дасягненні наватараў здабываліся працавітасцю і натхнёным энтузіязмам. Даваліся яны нялёгка. Вось як аб гэтым пісала даярка калгаса «Чырвоны хлебароб» Кацярына Бярозкіна: «На нашай ферме ў 1935 г. карова Ада давала ўсяго 500 л малака ў год. Яе лічылі нязважнай і нават хацелі здаць

Выстаўка ўраджаю калгаса імя Молатава Урыцкага сельсавета.

на мяса. Я бачыла, што вінавата не карова, а даярка, якая даглядала за ёю. Настаяла, каб пакінуць Аду на ферме і ўзяла ў свой статак. Стала яе раздойваць. Удой хутка павышаўся. Перагледзела рацыён — надой малака зноў павысіўся. Скора Ада стала даваць па 25 і больш літраў малака ў суткі. Ад групы з 11 кароў, у якой была і Ада, я атрымала за год 22 847 літраў малака». Гэта быў лепшы паказчык — у раёне сярэдні надой на карову складаў толькі 900 літраў за год.

3 сакавіка 1940 г. газета «Гомельская праўда» змясціла фотаздымак даяркі калгаса «Чырвоны працаўнік», узнагароджанай малым залатым медалём ВДНГ дэпутата абласнога Савета А.Д.Маркаўцовай. У артыкуле «Як прыходзяць высокія надоі» Маркаўцова пісала: «З 1930 г. я працую даяркай і заўсёды старанна і ўдарна. У 1938 г. ад кожнай з 11 кароў я атрымала па 2730 л малака. Ад іх жа вырасціла і 14 цялят. А ад каровы Волгі за 269 дзён надаіла 4149 літраў малака».

Даярка калгаса «Чырвоны працаўнік» Фёкла Максімаўна Галушкіна надаіла ў 1938 г. па 2309 літраў малака ад фуражнай каровы остфрызскай пароды.

На свінаферме Яромінскага сельсавета ў 1936 г. было 25 свінаматак. За год тут атрымалі 230 парасят. Свінарка Поля Прахарэнка ад 7 свінаматак атрымала 81 парася і выгадавала іх. Да канца года прывес склаў 4485 кг. Парасяты ад першага апароса за адзін месяц дабавілі ў сярэднім па 20, а ад другога апароса — па 15 кг прывесу. Усяго на ферме за год у разліку на адну свінаматку тут атрымалі больш за тону прывесу.

На раённай сельскагаспадарчай выстаўцы ў 1940 г. свінарка Вольга Кастусёва дэманстравала кабана вагой 260 кг, які за адзін месяц прыбавіў у вазе на 45 кг.

Паказвалі ўзоры добрай працы і паляводы. Хатняя гаспадыня з саўгаса «Бярозкі» Базылева ў 1935 г. вырасціла ўраджай кармавых буракоў па 750 ц, а ў 1936 г. — 1200 ц з гектара.

Незвычайна высокім для свайго часу стаў ураджай бульбы, атрыманы брыгадай калгаса «1 Мая». У 1935 г. гэта брыгада дабілася з кожнага гектара плошчы па 507 ц бульбы, а ў 1936 г. — па 516 ц. Гэта быў рэкорд раёна. Не горшымі былі і паказчыкі па іншых культурах. Брыгада атрымала з кожнага гектара па 5 ц ільновалакна, па 22 ц пшаніцы, больш за 333 ц буракоў.

Брыгадзір паляводчай брыгады Іван Усцінавіч Навіцкі з саўгаса «Брылёў» у 1937 і 1938 г. атрымаў у сярэднім ураджай з аднаго гектара па 735 ц кармавых караняплодаў, 16 ц збожжа. У тым жа саўгасе брыгадзір Ягор Няфёдавіч Папоў атрымаў з аднаго гектара па 82,4 ц садавіны. Звеннявая гэтага саўгаса Ірына Емяльянаўна Цярэшчанка ў 1938 г. атрымала з аднаго гектара па 1050 ц кармавых буракоў.

10 сакавіка 1935 г. СНК БССР прыняў пастанову «Аб арганізацыі адкорму жывёлы ў калгасах і саўгасах». Лепшых вынікаў у справе ажыццяўлення рашэння ў Гомельскім раёне дасягнулі ў 1935 г. калгасы «Чырвоны герой», «Чырвоны партызан», «Чырвоны працаўнік» і інш.

Калгас «Чырвоны герой» Старадзятлавіцкага сельсавета ў 1935 г. адкарміў і здаў на мясакамбінат 10 галоў жывёлы з сярэдняй жывой вагой кожнай галавы па 310 кг.

Калгас «Чырвоны партызан» Старадзятлавіцкага сельсавета адкарміў і здаў у 1935 г. на мясапастаўку 10 галоў жывёлы з сярэдняй вагой 325 кг.

Добрыя паказчыкі былі ў калгасах «Чырвоны хлебароб» Яромінскага сельсавета, імя Гікала Жаробінскага сельсавета і некаторых іншых гаспадарках.

За добрыя паказчыкі ў рабоце па адкорме жывёлы СНК БССР

прэміраваў у 1935 г. малочна-таварныя фермы калгасаў «Чырвоны герой», імя Гікала. А за праяўленую ініцыятыву ў справе адкорму і за сумленную працу ў справе ажыццяўлення рашэння СНК БССР былі таксама прэміраваны загадчык МТФ калгаса «Чырвоны герой» Несцер Карнеевіч Волкаў і скотнік Мікіта Рыгоравіч Волкаў, загадчык МТФ калгаса «Чырвоны партызан» Міхаіл Вараб'ёў і намеснік старшыні калгаса Фрол Клімаў, свінар калгаса «Чырвоны хлебароб» Іван Караўкін і скотнік Самонаў, загадчык МТФ калгаса імя Гікала Анатоль Міхайлавіч Біруля і старшыня калгаса Пакаташкін.

Аб поспехах наватараў сведчылі іх творчая праца і высокія прыбыткі.

Ужо ў 1938 г. нярэдка можна было чуць слова «мільянер» і ў калгасе «Чырвоны хлебароб» Яромінскага сельсавета. І сапраўды, гэтае слова было тут абгрунтавана фактамі. У 1937 г. калгас меў каля 800 тыс. рублёў прыбытку. За 1938 г. гэтая лічба павялічылася да аднаго мільёна рублёў. Паляпшалася і жыццё сялян, хоць і не ва ўсіх гаспадарках. Але ж адкрываліся добрыя перспектывы, акрыялі людзі. У Раманавіцкім сельсавеце 75-гадовы стары Назар Сецкі на сходзе вяскоўцаў казаў: «Нягледзячы на маю старасць, я ўпэўнены, што на свае працадні атрымаў не менш чым 10 аднаасобнікаў, таму што я сумленна працаваў у калгасе». Яго падтрымала 70-гадовая Чыкунова Маруша: «Вельмі цяжка жылося маёй сям'і да ўступлення ў калгас. Вось у гэтым годзе, калі мы ўступілі ў калгас, наша жыццё зусім змянілася. Мы на свае працадні атрымалі больш за 11 вазоў бульбы, вялікую колькасць збожжа, гародніны і грошаў. Усяго атрымана не толькі хопіць для маёй сям'і, а многа чаго зможам і прадаць».

На сходах сялян у гэтым сельсавеце толькі за два дні працы актывістаў у калгас уступіла 37 аднаасобнікаў.

Калгаснік мог ужо купіць на свой заробак самае неабходнае. Сельмаг Дзятлавіцкага сельсавета прадаў сялянам на 19 тыс. рублёў вопраткі, на 16 тыс. абутку, на 2,5 тыс. галёш, на 10 тыс. баваўняных вырабаў і на 8 тыс. рублёў прадуктаў. Многа было прададзена посуду і галантарэйных вырабаў. Такі абарот тавараў сведчыў аб узросце пакупной здольнасці калгаснікаў, аб узросце іх патрабаванняў.

Багацелі калгаснікі, багацелі калгасы і саўгасы. Напрыклад, саўгас імя М.Горкага — найбольшы ў Гомельскім раёне — у сваім карыстанні меў трактары, аўтамашыны, буйную малочна-таварную ферму, лесапільны завод, маслазавод, хлебапякарню і інш. Гэта гаспадарка мела вялікія плошчы зернеагародных культур і 1200 га сенажацей. Моцнымі былі саўгасы «Насовічы», «Брылёў» і іншыя гаспадаркі. Тут працавала многа тэхнікі, меўся пародзісты статак жывёлы, дастатковая колькасць зямлі, спецыялістаў, працоўных.

Па стане на 1 студзеня 1941 г. у раёне мелася 13 383 гаспадарчыя двары. У іх 7738 калгаснікаў, 743 аднаасобнікі, 4902 рабочыя саўгасаў. Калгаснікі раёна мелі 6102 галавы буйной рагатай жывёлы, з іх 5513 кароў, 8016 свіней, 1557 авечак. У 743 гаспадарках аднаасобнікаў мелася 195 кароў, 337 свіней, 27 авечак, 220 коней. Але была яшчэ і беднота.

Не вельмі бурна, але ўсё ж развівалася сацыяльна-культурная база раёна. У 1938 г. у раёне дзейнічалі 28 бібліятэк (кніжны фонд складаў больш за 11 185 адзінак), 14 хат-чытальняў. Працавалі 25 клубаў, 8 стацыянарных кінаўстановак, 20 радыётрансляцый. Дзейнічалі 39 пачатковых, 15 няпоўных сярэдніх, 8 сярэдніх школ, адзін тэхнікум, у якіх працавала 392 настаўнікі. Па стане на 1940 г. у раёне вышэйшую адукацыю мелі 141 жыхар, сярэднюю — 3591. Тым не менш па звестках статыстыкі, непісьменнымі

заставаліся 7389 чалавек, у т. л. 6553 жанчыны.

На 1000 жыхароў у Гомельскім раёне, па стане на студзень 1939 г., каэфіцыент нараджальнасці складаў 37,4, а ў 1940 г. 29,8%, тады як па вобласці ў 1939 г. ён быў 36,6, а ў 1940 г. — 29%. Наводзяць на роздум такія звесткі. Колькасць памерлых да нованароджаных у раёне ў 1939 г. складала 40,7%, а ў 1940 г. гэта лічба вырасла да 50,5%.

Эканамічныя ж паказчыкі аб развіцці раёна, ягонай эканомікі і культурнага ўзроўню сведчылі пра адносны прагрэс. Справа, відаць, у тым, што меў працаўнік ад гэтага прагрэсу. Гісторыя ж сведчыць, што меў ён ад гэтага нямшмат. Але, акрылены надзеяй на будучае, ён стараўся працаваць ударна, верыў у свой урад і партыю і не тое, каб не ўнікаў, а хутчэй за ўсё баяўся ўнікаць у той гвалт, беззаконне і беспадстаўныя рэпрэсіі, ад якіх пацярпелі тысячы нявінных людзей свайго краю. Але пра гэта ў асобным матэрыяле.

Пры падрыхтоўцы артыкула выкарыстаны матэрыялы Дзяржаўнага архіва Гомельскай вобл., а таксама газет «Гомельская праўда», «Полесская правда», «Сталінскі сцяг».

У.Я.Райскі.

Дакументы сведчаць

СА ЗВЕСТАК АБ РАЗВІЦЦІ ДЗЯРЖГАСАЎ ГОМЕЛЬСКАГА РАЁНА

Паказчыкі	1936	1937	1938	1939	1940
1	2	3	4	5	6
	Па конезаводзе № 59				
Зямельны фонд (га)	4376	3670	3613	3650	3694
Пашня (га),	2164	2229	2236	2016	2081
у т. л. збожжа (га)	1057	1036	1021	975	910
кармавыя (га)	651	927	913	891	900
Усяго буйной раг. жывёлы,	223	215	220	239	229
у т. л. кароў	103	66	77	92	73
Свінні	141	89	36	-	-
Коні	456	431	437	441	482
Трактары	25	17	17	17	16
Грузавыя аўтамаш.	3	3	3	3	3
Камбайны	1	1	1	2	2
Сярэдн. гад. кольк. раб.	501	523	473	413	409
	Дзяржгас імя Горкага				
Зямельны фонд (га)	3404	4619	4515	4515	4515
Пашня (га),	964	714	785	624	628
у т. л. збожжа (га)	449	398	356	293	326
кармавых (га)	360	195	316	225	184
Усяго раг. жывёлы,	739	872	775	838	712
у т. л. кароў	335	402	344	359	313
Свінні	17	15	6	10	10
Коні	92	107	118	117	109
Трактары	8	10	1	9	8
Груз. аўтамаш.	1	2	4	5	6
Камбайны	-	1	1	1	1
Сярэдн. гад. кольк. раб.	192	224	239	233	243
	Дзяржгас «Насовічы»				
Зямельны фонд (га)	2103	1440	1410	1432	1392
Пашня (га),	902	1001	615	605	611
у т. л. збожжа (га)	591	536	321	303	314
кармавых (га)	179	332	218	227	161

Усяго раг. жывёлы	190	201	198	258	286
у т. л. кароў	89	111	117	121	130
Свінні	309	323	418	212	521
у т. л. свінаматак	78	53	57	58	50
Коні	119	124	113	117	107
Трактары	9	10	8	6	6
Груз. аўтамаш.	1	3	2	2	2
Камбайны	-	1	1	1	1
Сярэд. гад. кольк. раб.	223	167	187	166	182
Дзяржгас «Брылёў»					
Зямельны фонд (га)	675	675	675	675	675
Пашня (га)	349	362	359	323	372
у т. л. збожжа (га)	123	140	144	109	118
кармавых (га)	134	167	154	161	156
Усяго раг. жывёлы	131	122	142	152	154
у т. л. каровы	63	71	75	80	80
Свінні	29	41	41	30	18
у т. л. свінаматак	6	7	8	4	5
Коні	77	82	93	100	99
Трактары	5	4	3	3	3
Груз. аўтамашын	1	3	3	3	3
Сярэд. кольк. рабочых	231	210	221	183	190

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 1283. Воп. 3. Спр. 95. Л. 3,3 адв., 4, 4 адв., 11, 11 адв., 13, 13 адв.

СА ЗВЕСТАК АБ КАЛГАСАХ І АДНААСОБНІКАХ ГОМЕЛЬСКАГА РАЁНА НА 1 СТУДЗЕНЯ 1939 г.

Всего колхозов — 57, в них — 7193 двора. За 1938 год в колхозы района вступило 745 человек, в т. ч. из других колхозов 69 человек. Выбыло 237 человек. Исключено из колхозов 25 человек. В районе всего единоличных крестьянских хозяйств 979. Процент коллективизации — 88,2.

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 1283. Воп. 3. Спр. 21. Л. 6.

СА ЗВЕСТАК АБ ХУТАРАХ ГОМЕЛЬСКАГА РАЁНА НА 18 ЧЭРВЕНЯ 1939 г. І ІХ ССЯЛЕННІ

План ссялення — 540 хутароў.

Пераселена 379 хутароў.

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 1230. Воп. 1. Спр. 19. Л. 37.

СА ЗВЕСТАК АБ КОЛЬКАСЦІ ГАСПАДАРАК ПА ГОМЕЛЬСКІМ РАЁНЕ

	на 1.7.1939	**на 1.1.1940**	**на 1.7.1940**
Колхозники	7437 чал.	7436 чал.	7738 чал.
Единоличники	904 чал.	771 чал.	743 чал.
Всего крестьянских дворов	8341	8207	8481
Дворов рабочих	4841	5115	4902
Всего:	13 182	13 322	13 383

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 1283. Воп. 3. Спр. 98. Л. 6.

СА ЗВЕСТАК АБ НАЯЎНАСЦІ КАЛГАСАЎ, КАЛГАСНІКАЎ І АДНААСОБНІКАЎ ПА ГОМЕЛЬСКІМ РАЁНЕ НА 1 СНЕЖНЯ 1940 г.

Гомельский район: колхозов — 57; колхозных дворов — 7280, дворов единоличников — 771. Всего дворов — 8051. Процент коллективизации — 90,7%.

Посевные площади колхозов — 20 283 га, колхозников — 2494 га, единоличников — 273 га. Всего земли 23 050 га, из них коллективизированный сектор составлял 22 777 га, т. е. 93,8%.

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 1283. Воп. 3. Спр. 98. Л. 11, 25.

СА ЗВЕСТАК АБ ВЫНІКАХ ПЕРАПІСУ ПА ГОМЕЛЬСКІМ РАЁНЕ

год	кр. рог. скот	коровы	свиньи	овцы	кони
1	2	3	4	5	6
По колхозам					
1940 г.	7 133	2 773	1 837	3 464	4 588
1941 г.	6 720	2 650	2 277	4 080	4 635
По колхозникам					
1940 г.	6835	5395	7075	1732	
1941 г.	6102	5513	8016	1557	

Сводные данные по всем секторам хозяйств по состоянию на 1.1.1940 и 1.1.1941 гг. по Гомельскому району

1	2	3	4	5	6
1940 г.	18 026	11 011	11 881	5337	6136
1941 г.	16 318	10 785	13 773	5741	5983

По состоянию на 1.1.1941 г. из 7113 дворов колхозников в Гомельском районе без всякого скота было 840 хозяйств, в том числе без коров, но имеющих телок — 321 хозяйство и не имеющих телок — 1444 хозяйства. По одной корове имели 5505 дворов колхозников, по 2—3 коровы — 3 двора. Не имевших овец — 6556 дворов. Без свиней — 2653 двора. По 2—3 свиньи имели 544 двора колхозников.

... В 1941 году в Гомельском районе было 57 колхозов. В них 57 продуктивных ферм скота и птицы. Свиней имели 53 фермы, овец — 55 ферм, птицу — 34 фермы.

В районе 51 колхоз имел одновременно фермы крупного рогатого скота, свиней и овец. Только фермы крупного рогатого скота и овец имели 4 колхоза, а фермы с крупным рогатым скотом и свиньями — 2 колхоза. Не имели свинофермы — 1 колхоз, овцематок — 3 колхоза, а два колхоза не имели овец.

На 100 хозяйств колхозников приходилось

	кр. рог.скота	**коров**	**свиней**	**овец**	**лошадей**
1938	109	42	30	35	68
1940	97	35	25	47	63
1941	86	36	31	56	64

На 100 дворов единоличников приходилось

1938	119	76	190	21
1940	95	75	98	24
1941	84	76	110	21

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 1283. Воп. 1. Спр. 2. Л. 6, 7, 8, 13, 14, 17, 19.

З РАЁННЫХ СТАТЗВЕСТАК

	1937	**1938**
Рождаемость	2052	2412
Смертность	764	909
Браки	389	475
Разводы	17	35

* * *

Общий процент рождений на 1000 человек населения в 1939 году составлял 37,4%, а в 1940 г. — 29,8%, тогда как по области он составлял в 1939 — 36,6%, а в 1940 г. — 29,0%.

* * *

Отношение умерших к родившимся в районе в 1939 году составило 40,7%, а в 1940 году — 50,5%, тогда как по области эти показатели составляли в 1939 г. — 35,7%, а в 1940 г. — 47,9%.

* * *

Процент разводов к бракам составлял: в 1937 г. — 4,4, в 1938 г. — 7,4, в 1939 г. — 9,3, а в 1940 г. — 13,7%.

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл.

З ПАСТАНОВЫ КАМІТЭТА ВДНГ АД 15 КРАСАВІКА 1940 г.

Аб узнагароджанні ўдзельнікаў ВДНГ па Гомельскай вобласці

Вялікім сярэбраным медалём:

п. 5. Кунін Зэлік Абрамавіч — дырэктар саўгаса «Брылёў» Гомельскага раёна.

Малым сярэбраным медалём:

п. 10. Васілеўская Анфіса Данатаўна — аграном саўгаса «Брылёў».

п. 12. Галушкіна Фёкла Максімаўна — даярка калгаса «Чырвоны працаўнік», якая надаіла ў 1938 г. 2309 л малака на фуражную карову метысаў остфрызскай пароды.

п. 23. Ляшкова Марыя Пятроўна — тэхнік-птушніца апорнага пункта Гомельскай інкубатарна-птушкаводчай станцыі.

п. 32. Навіцкі Іван Усцінавіч — брыгадзір саўгаса «Брылёў», які ў 1937—1938 гг. дабіўся сярэдняга ўраджаю з 1 га: бульбы — 171 ц, кармавых караняплодаў — 735 ц, зерня 16,06 ц.

п. 34. Папоў Ягор Няфёдавіч — брыгадзір саўгаса «Брылёў», які ў 1938 г. атрымаў з 1 га сада 82,4 ц пладоў.

п. 38. Сарокін Іван Савельевіч — брыгадзір калгаса «Чырвоная Воля», які ў 1938 г. атрымаў па 86 ц канюшыны з 1 гектара.

п. 39. Цярэшчанка Ірына Емяльянаўна — звеннявая саўгаса «Брылёў», якая ў 1938 г. атрымала з 1 га па 1050 ц кармавых буракоў.

п. 41. Фралоў Фёдар Міхайлавіч — брыгадзір калгаса «1 Мая», брыгада якога атрымала па 507 ц бульбы з 1 га.

Гомельская праўда. 1940 г. 8 мая.

З ПАВЕДАМЛЕННЯЎ ГАЗЕТЫ

Удзельнікі Усесаюзнай сельскагаспадарчай выстаўкі па павільёне друку па Гомельскай вобласці

З Пастановы Глаўвыстаўкома Усесаюзнай сельскагаспадарчай выстаўкі.

Зацвердзіць удзельнікамі ВСХВ з занясеннем у «Кнігу гонару» ВДНГ па павільёне друку:

п. 4. Гомельскага раёна газету «Сталінскі сцяг».

п. 5. Насценную газету «Калектывіст» калгаса «Эміс» Гомельскага раёна.

п. 9. Лапіцкага Канстанціна Васільевіча — адказнага рэдактара газеты «Сталінскі сцяг».

п. 10. Юшпрайха Яфіма Іосіфавіча — рэдактара насценнай газеты «Калектывіст» калгаса «Эміс» Гомельскага раёна.

п. 11. Кулажанку Васіля Мікалаевіча — в. а. загадчыка сельгасрэдакцыі газеты «Сталінскі сцяг».

п. 12. Сібілева Васіля Антонавіча — селькора газеты «Сталінскі сцяг».

Палітшкола калгаса «Камсамол Гомельшчыны». 1936 г.

п. 13. Траянава Івана Сцяпанавіча — селькора.

Гомельская праўда. 1940 г. 8 мая.

Заўвага

Газета «Калектывіст» Прудкоўскага сельсавета мела рэдкалегію ў складзе: намесніка старшыні калгаса І.Н.Котава, рэдактара Я.І.Юшпрайха, настаўніцы школы Е.Я.Дубінінай, М.Г.Казлова, Я.Л.Казлова. Газета нарадзілася ў 1937 г. разам з калгасам. У 1937—1938 гадах выходзіла па 1—2 разы ў месяц, а на пачатку 1939 г. — па 3, 5, 10 разоў у месяц. Выходзіла і штодзённа. У газеце працавала 18 актыўных карэспандэнтаў.

Свята ў калгасе «Клім Варашылаў»

Сёння калгас «Клім Варашылаў» Улукаўскага сельсавета першым у раёне атрымаў акт на вечнае карыстанне зямлёй. Адвечна турботнае для працоўных сялян пытанне аб зямлі, адвечныя пакуты батрака і бедняка на чужой — панскай і кулацкай зямлі, адвечныя слёзы і [бойкі] на мяжы, на вузкай палосцы — зняты савецкай уладай.

Нямала ва Улукаў'і такіх калгаснікаў, для якіх зямля была марай. Сёння дзяржава цвёрда і назаўсёды перадала ім у калектыўнае карыстанне дастатковую колькасць зямлі. ... «Зямля Ваша і Вы яе сапраўдныя гаспадары. Бярыце, працуйце на ёй, з любоў'ю даглядайце яе і атрымлівайце ад яе усялякую карысць».

У калгасе сёння свята. На ўрачыстасць з горада і акаляючых вёсак збярэцца многа гасцей...

ДЗЯРЖАЎНЫ АКТ НА ВЕЧНАЕ КАРЫСТАННЕ ЗЯМЛЁЙ КАЛГАСАМІ
за № 032788

Гэты дзяржаўны акт, выдадзены сельскагаспадарчай арцелі імя Кліма Варашылава в. Галавінцы і Новы Двор Гомельскага раёна Беларускай Савецкай Сацыялістычнай рэспублікі, Гомельскім Гарсаветам зацвярджае, што за сельскагаспадарчай арцеллю імя Варашылава замацоўваецца ў бестэрміновае карыстанне і навечна зямля ў колькасці 958,29 гектара згодна ніжэй акрэсленага плана і апісання граніц.

Старшыня Гомельскага Гарсавета МАЛАШОНАК
Загадчык Райземаддзела ШВЕДАЎ
Старшы землеўпарадкавальнік ПРАКАПЕНКА

Полесская правда. 1935. 3 кастрычніка.

З МАТЭРЫЯЛАЎ АБ ВЫПРАЎЛЕННІ ПАРУШЭННЯЎ СЕЛЬСКАГАСПАДАРЧАГА СТАТУТА ПА ГОМЕЛЬСКІМ РАЁНЕ

10 красавіка 1939 г.

Выявлено у колхозников сверх установленных норм коров — 242. Имели в личном пользовании лошадей — 43 хозяйства. В районе сверх установленной нормы земельный надел имели 566 дворов.

... 7 декабря 1938 г. прокуратура Гомельской области выявила грубейшее нарушение ревзаконности в колхозах. Председатель колхоза «Чырвоны бераг» Быковский сдал единоличникам на укос сено на долевых условиях 10 га сенокоса. Быковский привлечен к уголовной ответственности.

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 1230. Воп. 1. Спр. 17. Л. 2, 28.

З ДАВЕДКІ АБ РАБОЦЕ ГОМЕЛЬСКАЙ АБЛПРАКУРАТУРЫ ПА ВЫКАНАННІ ПАСТАНОВЫ ЦК ВКП(Б) І СНК СССР АД 27 МАЯ 1939 г.

Облпрокуратурой возбуждены уголовные дела против пред. Давыдовского с/с Филимонова, пред. Улуковского с/с Лаптухова, секретаря Улуковского с/с Козлова, которые, имея в своем пользовании приусадебные участки, еще захватили и засеяли: Филимонов в колхозе им. Горького — 0,30 га, Лаптухов в колхозе «Чырвоная воля» — 0,47 га, Козлов в колхозе «Чырвоная воля» — 0,27 га.

К уголовной ответственности по ст. 131 УК БССР за самовольный захват колхозной земли по Гомельскому району [привлечено] 7 человек.

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 1230. Воп. 1. Спр. 19. Л. 16.

З ІНФАРМАЦЫІ ПРЭЗІДЫУМА ГОМЕЛЬСКАГА РАЙВЫКАНКОМА

май 1939 г.

По Терюхскому с/с пред. с/с Лазико на президиуме РИКа признался, что они давали ложные сведения относительно обрезки усадеб. По этому с/с 195 колхозных дворов име-

ли приусадебные планы более 0,50 га. В к-зе им. Кагановича колхозники в эту весну захватили колхозной земли и увеличили свои приусадебные планы от 0,65 до 0,75 га. Мер к ним никаких принято не было.

По Грабовскому с/с по к-зу «8-е Марта», рабочий, работающий на подсочке, Новиков, захватил 0,45 га колхозной земли и посеял. Четверо единоличников имеют по 0,60 га земли. В этом же колхозе захватили колхозную землю для расширения своих приусадебных участков, распахивая колхозный луг.

По к-зу «Заход» наемный счетовод, не колхозник, засеял 0,40 га колхозной земли. По этому с/с 178 колхозных хозяйств имели усадьбы сверх предусмотренной нормы в уставе с/х артели.

В самом центре р-на 15 га земли не переданы колхозу, а распределены среди служащих Райисполкома и других организаций.

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 1230. Воп. 1. Спр. 19. Л. 4–5.

З гісторыі раяніравання

У пачатку 20-х гадоў у склад Гомельскай воласці ўваходзіла 21 пасяленне з насельніцтвам 20 000 чалавек. У ліпені 1922 г. да Гомельскай воласці былі далучаны вёскі: Лапаціна, Замосце, Яроміна, Краснае, Касцюкоўка, Пакалюбічы, Данілавічы, Пыхань (са складу расфарміраванай Пакалюбіцкай воласці), Рандаўка, Прыбар, Урыцкае (са складу былой Целяшоўскай воласці), а таксама Новая Буда і Уза (з былой Дзятлавіцкай воласці). Ад Гомельскай воласці да Добрушскай воласці адышло сяло Ларышча.

Пасля ўзбуйнення ў складзе Гомельскай воласці было ўжо 74 пасяленні з насельніцтвам 34 500 чалавек. Тэрыторыя воласці размяшчалася ў радыусе 20 вёрст ад цэнтра і ўключала 8 сёл, 23 вёскі, 4 гарадскія ваколіцы, 39 іншых населеных пунктаў.

Горад Гомель — цэнтр Гомельскай губерні і павета — адначасова з'яўляўся і цэнтрам Гомельскай воласці.

Раяніраванне дазволіла вызначыцца па пытанні аб правах і абавязках валаснога выканаўчага камітэта. Пры ўмацаванні Гомельскай воласці сыходзілі з рэкамендацый: «...придерживаться экономических признаков и класть в основу экономическое тяготение». Нацыянальныя або іншыя фактары ў разлік не браліся. Менавіта на гэтых прынцыпах 16 сакавіка 1925 г. нарада Гомельскага губплана прыняла рашэнне «...в основу укрепления волостей положить признаки административного, финансового и экономического тяготения. В итоге дискуссии было принято решение считать возможным, в частности, северную часть Носовичской волости передать в состав Гомельской волости».

На гэтым адміністрацыйнае дзяленне ў воласці не спынілася. І 1 снежня 1926 г. тэрыторыя Гомельскай воласці ў складзе Гомельскага павета перайшла ў БССР і была ўключана ў Гомельскую акругу як Гомельскі раён з цэнтрам у г. Гомель. Тады ж у склад раёна ўвайшлі 22 сельскія саветы: Валатаўскі, Галавінскі, Давыдаўскі, Данілавіцкі, Яромінскі, Заліпскі, Замосцеўскі, Касцюкоўскі, Красненскі, Ляшчынскі, Лапацінскі, Мільчанскі (Старамільчанскі), Новамільчанскі, Пакалюбіцкі, Прыбарскі, Прудкоўскі, Пыхальскі, Раманавіцкі, Ціценскі, Улукаўскі, Урыцкі, Хутарскі.

4 жніўня 1927 г. да раёна былі далучаны 17 сельскіх Саветаў ліквідаванага Дзятлавіцкага раёна: Белабярэжскі, Бабовіцкі, Баршчэўскі, Дзятлавіцкі (Старадзятлавіцкі), Жарабінскі, Іванаўскі, Карналінскі, Макееўскі, Міхалькаўскі, Навадзятлавіцкі, Новацярэшкавіцкі, Рудня-Марымонаўскі, Скітоўскі, Слумільчанскі, Студзенагуцкі (Старацярэшкавіцкі), Цярухскі, Шарпілаўскі і яшчэ 6 сельскіх Саветаў ліквідаванага Добрушскага раёна: Вадапойскі, Жгуна-Будскі, Жгунскі, Ларышчаўскі, Новакрупіцкі, Старакрупіцкі, а таксама 14 сельскіх Саветаў ліквідаванага Насовіцкага раёна: Антонаўскі, Грабаўскі, Дуянаўскі, Запрудаўскі, Зябраўскі, Кантакузаўскі, Клімаўскі, Лагунаўскі, Насовіцкі, Пясочна-Будскі, Прыбыткаўскі, Рудня-Прыбыткаўскі, Старасельскі, Хутаранскі.

У выніку рэарганізацыі і ўзбуйнення сельскіх Саветаў 30 снежня 1927 г. замест 58 сельскіх Саветаў у складзе Гомельскага раёна быў зацверджаны 31 сельскі Савет: Бабовіцкі, Баршчэўскі, Грабаўскі, Давыдаўскі, Данілавіцкі, Дзятлавіцкі (Старадзятлавіцкі), Жарабінскі, Жгуна-Будскі нацыянальнарускі, Жгунскі, Зябраўскі, Карналінскі, Касцюковіцкі, Клімавіцкі, Мільчанскі (Старамільчанскі), Міхалькоўскі нацыянальнарускі, Насовіцкі, Пакалюбіцкі, Прудкоўскі, Прыбарскі, Прыбыткаўскі, Пясочна-Будскі, Раманавіцкі, Рудня-Марымонаўскі, Сеўрукоўскі, Улукаўскі, Урыцкі, Ціценскі, Цярухскі, Цярэшкавіцкі (Старацярэшкавіцкі), Шарпілаўскі, Яромінскі.

Адначасова былі ліквідаваны сельскія Саветы: Красненскі, тэрыторыя якога была перададзена Ціценскаму сельскаму Савету, Навакрупіцкі і Старакрупіцкі, тэрыторыя якіх перададзена Цярухскаму раёну і ўключана ў толькі што створаны Крупіцкі сельскі Савет.

Такі склад Гомельскага раёна быў зацверджаны Пастановай ЦВК БССР у лютым 1928 г. і праіснаваў да 10 лютага 1931 г., калі Гомельскі раён быў ліквідаваны. Сельскія Саветы Бабовіцкі, Давыдаўскі, Дзятлавіцкі, Жарабінскі, Жгуна-Будскі нацыянальнарускі, Жгунскі, Зябраўскі, Карналінскі, Касцюкоўскі, Клімаўскі, Мільчанскі (Старамільчанскі), Міхалкаўскі нацыянальнарускі, Пакалюбіцкі, Прыбарскі, Прыбыткаўскі, Прудкоўскі, Раманавіцкі, Сеўрукоўскі, Цярэшкавіцкі (Старацярэшкавіцкі), Ціценскі, Улукаўскі, Урыцкі, Яромінскі — былі ўключаны ў гарадскую мяжу горада Гомеля, Данілавіцкі сельскі Савет перададзены Веткаўскаму раёну, а Грабаўскі, Насовіцкі, Пудскі, Цярухскі сельскія Саветы — Лоеўскаму раёну, Баршчэўскі сельскі Савет — Рэчыцкаму раёну.

27 ліпеня 1937 г. Гомельскі раён быў утвораны зноў. У яго ўвайшлі г.п. Касцюкоўка і наступныя сельсаветы: Бабовіцкі, Давыдаўскі, Дзятлавіцкі, Жарабінскі, Зябраўскі, Карналінскі, Клімаўскі, Мільчанскі, Міхалькаўскі, Пакалюбіцкі, Прудкоўскі, Прыбыткаўскі, Раманавіцкі, Сеўрукоўскі, Улукаўскі, Урыцкі, Ціценскі, Цярэшкавіцкі, Яромінскі.

15 лютага 1938 г. Гомельскі раён як адміністрацыйна-тэрытарыяльная адзінка зацверджаны ў складзе Гомельскай вобласці.

Тады плошча раёна складала 2100 кв.

Фабрыка «Везувій» (фанерна-запалкавы камбінат) у Навабеліцы.

кіламетраў. У раён увайшлі: адзін пасялковы Савет і 25 сельскіх Саветаў. Усяго 198 паселішчаў (110 пасёлкаў і 88 вёсак).

20 красавіка 1939 г. Жарабінскі сельскі Савет перайменаваны ў Чкалаўскі.

На 1 снежня 1941 г. у складзе раёна быў адзін рабочы пасёлак і 20 сельскіх Саветаў.

У.Я.Райскі.

Боль страт

Трагедыя беспадстаўных палітычных рэпрэсій, а з ёю беззаконне, гвалт, разбурэнне гаспадаркі, маралі і ўсяго чалавечага ў людзях не абмінула і Гомельшчыну. Бяда прыйшла ў кожную хату, пасёлак, хутар. Менавіта адсюль для многіх дарога пачыналася да турмы, канцлагера, да далёкага чужога краю, да смерці праз пакуты. Краіну трэсла ліхаманка палітычных працэсаў над «ворагамі народа», «шпіёнамі», «дыверсантамі», «тэрарыстамі». У 1938 г. раённая газета «Сталінскі сцяг» пісала: «Ворагі народа доўгі час арудавалі ў галіне сельскай гаспадаркі Гомельскага раёна, імкнуліся падарваць паспяховае развіццё сацыялістычнай жывёлагадоўлі». Газета заклікала «ліквідаваць вынікі шкодніцтва ў галіне жывёлагадоўлі». А людзі не разумелі, адкуль тыя ворагі ўзяліся, бо «хапун» хапаў і актывістаў, і камуністаў, і проста звычайных сумленных працаўнікоў. Было шмат пытанняў, але тады, ва ўмовах агалцелай прапаганды супраць тых жа ворагаў пытанні ўслых не задаваліся. Недасведчаныя, адурманеныя і затурканыя людзі слепа верылі ў справядлівасць усяго, што адбывалася, што рабілася навокал пад кіраўніцтвам роднай, самай справядлівай у свеце партыі. Тых, хто разумеў усё, было нямнога. І між тым кожны дзень «хапун» вырываў з актыўнага жыцця родных, блізкіх і проста знаёмых, і яны знікалі назаўсёды немаведама куды.

У 1930-я гады ў Гомельскім раёне беспадстаўныя рэпрэсіі перамалолі каля 800 сямей, а гэта не адна тысяча сялян, інтэлігенцыі, святароў і інш. Страшэннае кляймо «сын ворага народа», «дачка ворага народа», «жонка шпіёна», «бацька дыверсанта», «маці здрадніка» і г д. ачарнілі пакуль яшчэ не падлічаную колькасць сумленных, ні ў чым не павінных людзей.

Казлоў Парфен Іванавіч, 1865 г. нараджэння, з в. Пясочная Буда ў 1929 г. быў «раскулачаны» як заможны селянін і высланы. У 1933 г. вярнуўся з месца зняволення. Працаваў у Гомелі вартаўніком у арцелі інвалідаў. А ў 1937 г. зноў рэпрэсіраваны, на гэты раз нібыта «за ўдзел у контррэвалюцыйнай арганізацыі». Прыгавораны да вышэйшай меры пакарання. Расстраляны ў 1937 г. у Гомелі. Рэабілітаваны пасмяротна праз сорак два гады.

Жыхар в. Хутаранка Гомельскага раёна Аляксеенка Карней Платонавіч, 1863 г. нараджэння, працаваў дворнікам на фанерна-запалкавым камбінаце ў Навабеліцы. Рэпрэсіраваны ў 1937 г. за тое, што нібыта «рыхтаваў тэрарыстычны акт над старшынёй сельсавета, выказваўся за арганізацыю тэрарыстычных актаў супраць партыйных работнікаў». Быў прыгавораны да вышэйшай меры пакарання і расстраляны ва ўзросце 74 гадоў у Гомелі. Рэабілітаваны пасмяротна ў 1989 г.

Жыхару в. Уза Гомельскага раёна Прыходзьку Гаўрылу Сямёнавічу споўнілася 75 гадоў, калі ў 1937 г. яго рэпрэсіравалі за «антысавецкую агітацыю» і прыгаварылі да вышэйшай меры пакарання — расстрэлу. Рэабілітаваны пасмяротна ў 1960 г.

Жарыну Якаву Кузьмічу, жыхару в. Белы Бераг, селяніну-аднаасобніку споўнілася 77 гадоў, калі ў 1937 г. яго рэпрэсіравалі «за антысавецкую агітацыю», прыгаварылі да вышэйшай меры пакарання і расстралялі ў 1937 г.

Трагічны спіс можна было прадоўжыць. Па папярэдніх звестках у Гомельскім раёне было расстраляна 239 чалавек, з якіх 5 ва ўзросце да 25 гадоў, 13 — ад 25 да 30 гадоў, 32 — ад 30 да 35 гадоў, 35 — ад 35 да 40 і 41 чалавек ад 40 да 45 гадоў, астатнія 119 — ва ўзросце ад 45 і больш. Трагічная, жудасная статыстыка. Не лепшым быў лёс тых, хто загінуў у турмах, лагерах, на пасяленні.

Ніжэй прыводзіцца спіс рэабілітаваных жыхароў Гомельскага

раёна. Па многіх прычынах спіс гэты не можа быць поўным і дакладным. Але з выхадам хронікі «Памяць» Гомельскага раёна пошукавая работа не спыняецца. Будзем спадзявацца, што з'явяцца новыя прозвішчы нашых землякоў, якія будуць занесены на скрыжалі памяці нашчадкаў і землякоў.

Жосткіны — сям'я звычайная, тыповая

У дакалгаснай вёсцы звычайнай з'явай былі вялікія сем'і. Памер сельгасугоддзяў залежаў ад колькасці едакоў. А чым больш надзел, тым больш патрабавалася рабочай сілы, каб апрацаваць яго. Вось такая залежнасць селяніна ад галоўнай крыніцы існавання і абумоўлівала дэмаграфічную сітуацыю ў сельскай мясцовасці. Не была выключэннем і вёска Заліп'е Урыцкага сельсавета, дзе многія людзі вялі аднаасобную гаспадарку вялікімі сем'ямі. Адна з іх жыла на заходняй ускраіне цэнтральнай вуліцы. Гэта сям'я Паўла Гаўрылавіча Жосткіна, у якой было 10 душ разам з яго бацькам. Жосткіны мелі два гектары зямлі ў полі і паўгектара пры сялібе. Трымалі два кані, дзве каровы.

З семярых дзяцей — чатырох сясцёр і трох братоў — самай старэйшай была Таццяна, якая нарадзілася ў 1911 г. А ў самай малодшай, Раі, розніца ва ўзросце, у параўнанні з ёю, у 16 гадоў.

Здарылася так, што на гэту працавітую сям'ю, як і на многія іншыя, у пачатку калектывізацыі звалілася бяда. Аднаасобнікаў прыціскалі непасільнымі падаткамі. Не мінавала гэта чаша і сям'ю Жосткіных. У 1931 г. яна была абкладзена так званым «цвёрдым заданнем», а затым — індывідуальным падаткам, які лічыўся адным з самых цяжкіх. Ні з першым, ні з другім падаткам немагчыма было разлічыцца. І тады ў верасні таго ж года мясцовыя ўлады адабралі ў гэтай сям'і ўсю маёмасць на карысць дзяржавы. А ў лютым 1932 г. прыехалі з Гомеля людзі ў форме, якія забралі з дому і самога гаспадара Паўла Гаўрылавіча. Пры арышце сказалі: «А ты, гаспадыня, заўтра прынясеш урэзак, і мы адпусцім яго». Але ж ніякай зброі ў галавы сям'і ніколі не было.

П.Г.Жосткіна канваіры завезлі ў Гомель на вуліцу Білецкага. Трымалі ў падвале, хоць ён за некалькі дзён да гэтага выпісаўся з бальніцы пасля лячэння ад радыкуліту. Апынуўшыся ў холадзе, Павел Гаўрылавіч зноў захварэў. Тады яго перавялі ў турэмную бальніцу, дзе ён і памёр. Здарылася гэта напярэдадні той радаснай для селяніна пары, калі трэба было выходзіць у поле, 26 сакавіка 1932 г. Так, у 44 гады заўчасна абарвалася жыццё патомнага земляроба, які потам і мазалямі здабываў хлеб сабе і дзецям. І для той жа самай дзяржавы, ад імя якой партыйныя халуі, надзеленыя ўладай, чынілі беззаконне, жорстка і бязлітасна распраўляліся са сваімі «класавымі ворагамі».

Пахавалі Паўла Гаўрылавіча Жосткіна ў Гомелі на могілках каля аўтарамонтнага завода. Родныя хацелі забраць яго і пахаваць на вясковых могілках, але турэмшчыкі-энкэвэдысты не аддалі нябожчыка.

У той змрочны час невыкананне аднаасобнікам задання па здачы заведама непасільнага падатку кваліфікавалася як падрыў дзяржавы. Пакаранне выносілася суровае. Але ў адносінах да П.Г.Жосткіна была сфабрыкавана чамусьці іншая версія, з палітычнай афарбоўкай. А гэта было яшчэ горш. Пра што прама сведчыць выпіска з архіва ўпраўлення КДБ па Гомельскай вобласці. У ёй сказана, што селянін-аднаасобнік П.Г.Жосткін рэпрэсіраваны ў 1932 г. за антысавецкую агітацыю. Там жа значыцца: памёр у турме ў 1932 г., рэабілітаваны ў 1989 г.

А вось вытрымка з даведкі пракуратуры Гомельскай вобласці ад 27 лютага 1991 г. № 13-2д-91: «Рашэнне, вынесенае пазасудовым органам 26 сакавіка 1932 г. па справе ў адносінах Жосткіна Паўла

П.Г.Жосткін.

Гаўрылавіча, 1888 г. нараджэння, адменена Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР «Аб дадатковых мерах па аднаўленні справядлівасці ў адносінах ахвяр рэпрэсій, меўшых месца ў перыяд 30—40-х і пачатку 50-х гадоў» ад 16.01.89 г. Жосткін Павел Гаўрылавіч па дадзенай справе рэабілітаваны».

Дададзім: рэабілітаваны пасмяротна. Але самае трагічнае ў тым, што рашэнне аб пакаранні Жосткіна, якое датуецца 26-м сакавіка 1932 г., супадае з днём яго смерці. Не выключана, што нявінны чалавек быў асуджаны так званым пазасудовым органам (відаць, тройкай) не толькі без яго ўдзелу і прысутнасці, а ўжо калі хворы перастаў жыць або знаходзіўся на мяжы смерці. Ды ці можна было лічыць гэта судом без удзелу сведкаў, адваката, пракурора? То было судзілішча, расправа без віны, без следства, без суда. І так з усімі, хто трапляў пад рэпрэсіўную машыну таталітарнага рэжыму.

Усе турботы аб вялікай сям'і ляглі на плечы маці. Цяжка было і дзецям, на якіх на ўсё жыццё лягло кляймо з-за рэпрэсіраванага бацькі. Але ж Аляксандра Карпаўна дажыла да глыбокай старасці, да 1971 г. Вось што сказала яе дачка Ніна 11 ліпеня 1996 г. пры размове аб лёсе бацькі і сям'і: «Маці не ўмела распісацца, але выгадавала добрых дзяцей. Відаць, бацькі заклалі ў нашы гены дабрыню, сумленнасць, працавітасць. Чырванець нам няма за што». І гэта сапраўды так.

Узяць хоць бы яе самую, Ніну Паўлаўну. У 1936 г. яна скончыла 7 класаў Урыцкай сярэдняй школы, а ў 1939 г. — Гомельскі медтэхнікум. У тым жа годзе яе прызвалі ў армію. Удзельнічала ў вызваленчым паходзе ў Заходнюю Беларусь, у савецка-фінляндскай вайне. Прайшла ўсю Вялікую Айчынную вайну, якая заспела яе ў Баранавічах. Там ужо ў 10 гадзін раніцы 22 чэрвеня 1941 г. прымала раненых. Зведала пакуты адступлення разам з адыходзячымі войскамі. Дзень Перамогі сустрэла ў эвакашпіталі на станцыі Нікольскае Мічурынскага раёна Тамбоўскай вобласці. У 1956 г. у якасці ваеннага медыка знаходзілася ў Венгрыі, калі там адбываліся крывавыя падзеі. Да выхаду на пенсію працавала ў гомельскім гарнізонным шпіталі. Узнагароджана ордэнам Айчыннай вайны II ступені, медалямі, у тым ліку «За перамогу над Германіяй». Жыве ў Гомелі.

Удзельнічалі ў Вялікай Айчыннай вайне і двое яе братоў. Іван, 1916 года нараджэння, вучыўся ў ветэрынарным інстытуце ў Ленінградзе. Там жа ў 1939 г. быў прызваны ў армію з другога курса. Удзельнічаў у савецка-фінляндскай вайне, быў паранены. З першых дзён Вялікай Айчыннай вайны ўдзельнічаў у баях з нямецка-фашысцкімі захопнікамі. Загінуў на фронце ў 1944 г. пад Ленінградам.

Пётр, які нарадзіўся ў 1922 г., да вайны вучыўся ў Гомельскім чыгуначным тэхнікуме. Са жніўня 1941 г. да восені 1943 г. пражываў на часова акупіраванай нямецка-фашысцкімі захопнікамі тэрыторыі. Займаўся сельскай гаспадаркай у в. Заліп'е. Пры адступленні немцы прымусова пагналі яго на работу ў г. Чэнстахоў (Польшча). Пасля вызвалення з няволі савецкімі войскамі ў 1944 г. служыў у дзеючай арміі. Загінуў пад Берлінам у красавіку 1945 г.

Малодшы з братоў, Уладзімір, 1925 г. нараджэння, скончыў 9 класаў. Пасля вызвалення вёскі Заліп'е ад немцаў працаваў у калгаснай бухгалтэрыі рахункаводам. Закончыў Пінскі гідрамеліярацыйны тэхнікум, затым Беларускую сельскагаспадарчую акадэмію. Займаў пасады інжынера-меліяратара спачатку ў Добрушы, потым у Гомельскім трэсце «Меліяратар». Жыве ў Гомелі.

Сястра Ніна дала яму такую характарыстыку: «працаўнік-брыльянт». Пацвердзіць гэта могуць і землякі з вёскі Заліп'е, якія ведаюць яго. Ніколі ніхто з іх не пачуў ад гэтага чалавека дрэннага, зняважлівага ці брыдкага слова.

Ужо няма ў жывых старэйшых дачок П.Г.Жосткіна — Таццяны і Еўдакіі. Таццяна ўвесь час працавала ў сваёй вёсцы на зямлі. Прайшла курсы краўчых, шыла сям'і адзенне. Еўдакія, 1912 г. нараджэння, закончыла Беларускі дзяржаўны універсітэт. Працавала настаўніцай у Навабеліцкай сярэдняй школе, там яна жыла і памерла ў канцы 1995 г.

На бацькоўскім двары ў Заліп'і засталася самая малодшая ў сям'і — Раіса, якая нарадзілася ў 1927 г. Пасля вайны яна скончыла школу медсясцёр. Працавала ў бальніцы ў Гомелі, пакуль не выйшла на пенсію.

За што ж забілі бацьку такіх дзяцей? Няма адказу...

Вернутыя імёны

Ахвяры масавых палітычных рэпрэсій

АЗДЗЕЛІНСКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

ВЁСКА АЗДЗЕЛІНА

БАРАНАЎ Мікіта Андрэевіч, н. у 1883. Вартаўнік. Пражываў у г.Гомель. Рэпрэсіраваны ў 1941. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў 1941. Рэабілітаваны ў 1991.

КУНІН Марк Уладзіміравіч, н. у 1906. Вайсковы інжынер. Удзельнік ВАВ. Рэпрэсіраваны ў 1942. Асуджаны да 8 гадоў зняволення ў ППЛ. Памёр у лагеры ў 1945. Рэабілітаваны ў 1992.

КУРЫЦКАЯ Афанасія Архіпаўна, н. у 1918. Пражывала ў в. Рагі. Калгасніца. Рэпрэсіравана ў 1945. Выслана на 5 гадоў у Краснаярскі край. Рэабілітавана ў 1993.

МАНЧАНКОЎ Андрэй Мартынавіч, н. у 1881. Пражываў у г. Гомель. Цясляр. Рэпрэсіраваны ў 1930. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ФІЛІМОНЦАЎ Павел Іванавіч, н. у 1884. Цясляр. Пражываў у г. Гомель. Рэпрэсіраваны ў 1935. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1990.

ШЫТАЎ Мацвей Аўрамавіч, н. у 1891. Пражываў у г. Гомель. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Пакаранне адбываў у Хабараўскім краі. Вызвалены ў 1944. Рэабілітаваны ў 1989.

ШЧАРБАКОЎ Дзям'ян Пракопавіч, н. у 1899. Калгаснік. Пражываў у пас. Прыволле Буда-Кашалёўскага раёна. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Пакаранне адбываў у Камсамольску-на-Амуры. Рэабілітаваны ў 1989.

ВЁСКА РАГІ

ГРЫШАЕЎ Трафім Іосіфавіч, н. у 1902. Рабочы. Рэпрэсіраваны ў 1936. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1990.

КУРЫЦКІ Мікалай Фролавіч, н. у 1903. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 3 гадоў зняволення. Рэабілітаваны ў 1960.

ПЕТРАЧЭНКА Сямён Назаравіч, н. у 1913. Калгаснік. Асуджаны да 6 гадоў зняволення ў ППЛ і 3 гадоў ПП. Вызвалены ў 1949. Рэабілітаваны ў 1992.

ТУЗАЎ Павел Іванавіч, н. у 1882. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

БАБОВІЦКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

ВЁСКА БАБОВІЧЫ

БАНДАРЭНКА Іван Аляксеевіч, н. у 1912. Радавы 305 СП. Рэпрэсіраваны 12.5.1942. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны 18.5.1942. Рэабілітаваны ў 1981.

ВАЙЦЯШОНАК Дзмітрый Ігнатавіч, н. у 1891. Настаўнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1957.

ГОПАЎ Гаўрыла Міхайлавіч, н. у 1873. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

КУЛІНКІН Васіль Андрэевіч, н. у 1884. Селянін. Рэпрэсіраваны ў 1930. Высланы ў Сібір. Рэабілітаваны ў 1989.

КУЛІНКІН Кірыла Іванавіч, н. у 1874. Пражываў у г. Гомель. Рэпрэсіраваны ў 1941. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны 16.7.1941. Рэабілітаваны ў 1941.

МАЙСЕЕНКА Сцяпан Сяргеевіч, н. у 1895. Пражываў у г.Гомель. Качагар. Рэпрэсіраваны 29.10.1937. Памёр у турме 12.10.1938. Рэабілітаваны ў 1958.

ХІМАКОЎ Васіль Паладзьевіч, н. у 1900. Брыгадзір паравознага дэпо. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 15 гадоў зняволення ў ППЛ. Памёр у 1938. Рэабілітаваны ў 1958.

ШЫЛАЎ Васіль Сцяпанавіч, н. у 1880. Рэпрэсіраваны ў 1932. Высланы на 3 гады ў Казахстан. Рэабілітаваны ў 1989.

ВЁСКА ЦЫКУНЫ

АБРАМОВІЧ Ігнат Максімавіч, н. у 1873. Пражываў у п. Добры Лоеўскага р-на. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Высланы на Поўнач. Рэабілітаваны ў 1989.

БАЛЬШАВІЦКІ ПАСЯЛКОВЫ САВЕТ

РАБОЧЫ ПАСЁЛАК БАЛЬШАВІК

ДУШЭЎСКІ Эміль Іванавіч, н. у 1904. Грузчык. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1989.

КАРПАЎ Мікалай Аляксеевіч, н. у 1871. Галоўны механік. Рэпрэсіраваны 30.12. 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны 11.1.1938 у г. Гомель. Рэабілітаваны ў 1957.

СКАКОЎСКІ Сымон Антонавіч, н. у 1913. Рэпрэсіраваны ў 1938. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1989.

В.П.Хімакоў.

СЫС Іосіф Канстанцінавіч, н. у 1894. Рэпрэсіраваны ў 1938. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1989.

ФІДЭЛЬСКІ Іван Пятровіч, н. у 1899. Рэпрэсіраваны 30.12.1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны 11.1.1938 у г. Гомель. Рэабілітаваны ў 1957.

ШАПОЦЬКА Якаў Яўгенавіч. Пражываў на станцыі Касцюкоўка. Начальнік чыгуначнага транспартнага завода «Бальшавік». Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў 1937 у г. Гомель. Рэабілітаваны ў 1958.

ГЛЫБОЦКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

ВЁСКА ГЛЫБОЦКАЕ

ГЕРАСІМЕНКА Дзяніс Фёдаравіч, н. у 1878. Пражываў у в. Н.Барсукі Рэчыцкага р-на. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1929. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1991.

ДУДАРАЎ Арцём Лукіч, н. у 1881. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1958.

ЛУЦКОЎ Дзмітрый Парфенавіч (Парфіравіч), н. у 1892. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛУЦКОЎ Мікалай Нічыпаравіч, н. у 1912. Настаўнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1958.

ЛЮБІЧ Фёдар Аляксеевіч, н. у 1887. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1929. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

МЯКІННІКАЎ Іосіф Паўлавіч, н. у 1887. Настаўнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1958.

ПАЗНЯКОЎ Якаў Сідаравіч, н. у 1882. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1958.

ПРЫХОДЗЬКА Ціхан Ільіч, н. у 1879. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Асуджаны да 1 года зняволення. Рэабілітаваны ў 1989.

ГРАБАЎСКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

ВЁСКА ГРАБАЎКА

АФОНЧАНКА Мікалай Максімавіч, н. у 1892. Аб'ездчык Маркавіцкага лесаўчастка. Рэпрэсіраваны 20.1.1938. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны 14.3.1938 у г. Гомель. Рэабілітаваны ў 1957.

БАШЛАКОЎ Васіль Маркавіч, н. у 1888. Рабочы станцыі Церуха. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалены ў 1943. Рэабілітаваны ў 1957.

БАШЛАКОЎ Мартын Канстанцінавіч, н. у 1880. Пражываў ў в. Сівец Церахоўскага р-на. Рэпрэсіраваны ў 1933. Высланы ў Сібір на 3 гады. Рэабілітаваны ў 1989.

БАШЛАКОЎ Павел Ягоравіч, н. у 1897. Муляр. Рэпрэсіраваны ў 1936. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1990.

БАШЛАКОЎ Фёдар Яфімавіч, н. у 1899. Вартаўнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення. Рэабілітаваны ў 1957.

БАШЛАКОЎ Якаў Нічыпаравіч, н. у 1895. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ВАЛЬЧАНКА Філімон Мінавіч, н. у 1884. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Атрымаў 3 гады ўмоўна. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛУКАШОЎ Іван Ціханавіч, н. у 1908. Каваль. Рэпрэсіраваны ў 1941. Асуджаны да 8 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1990.

ПАПКОЎ Емяльян Міхайлавіч, н. у 1887. Калгаснік. Пражываў у п. Сівец Церахоўскага р-на. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны 10.1.1938 у г. Гомель. Рэабілітаваны ў 1958.

ПАПКОЎ Міна Гаўрылавіч, н. у 1888. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Вызвалены ў 1943. Рэабілітаваны ў 1966.

СТАРОСЦЕНКА Ціхан Кузьміч, н. у 1899. Настаўнік. Рэпрэсіраваны 6.8.1941. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны 10.8.1941.

ТКАЧОЎ Тарас Калінавіч, н. у 1872. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Высланы на 3 гады на Поўнач. Рэабілітаваны ў 1961.

ЯНЧАНКА Гаўрыла Сямёнавіч, н. у 1878. Пражываў у п. Баштан. Цясляр. Рэпрэсіраваны ў 1936. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1990.

ВЁСКА ПЯСОЧНАЯ БУДА

БАНДАРЭНКА Дзмітрый Фролавіч, н. у 1892. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

БАРАНАЎ Рыгор Майсеевіч, н. у 1903. Старшыня калгаса. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1989.

ВЯРОЎКІН Павел Кузьміч, н. у 1917. Слесар. Пражываў у Навабеліцы. Рэпрэсіраваны ў 1940. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ і 3 гадоў ПП. Рэабілітаваны ў 1965.

КАЗЛОЎ Парфірый Іванавіч, н. у 1865. Вартаўнік. Пражываў у г. Гомель. Раскулачаны і высланы ў 1929. Арыштаваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў 1937 у г. Гомель. Рэабілітаваны ў 1979.

КІР'ЯНАЎ Фёдар Аўдзеевіч, н. у 1880. Пражываў у г. Гомель. Рэпрэсіраваны ў 1938. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

КРАЎЦОЎ Іван Пятровіч, н. у 1903. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

КРАЎЦОЎ Пётр Фролавіч, н. у 1876. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛАЗЕЧНЫ Максім Пятровіч, н. у 1899. Селянін-

аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

МУЗЫКІН Навум Дзянісавіч, н. у 1894. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў умоўна. Рэабілітаваны ў 1989.

ПЛІПЕНКА Еўдакія Рыгораўна, н. у 1877. Пражывала ў в. Церуха, Сялянка-аднаасобніца. Рэпрэсіравана ў 1933. Выслана на Поўнач на 3 гады. Рэабілітавана ў 1989.

ПЫТЫЛЁЎ Майсей Іванавіч, н. у 1881. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

САМУСЕЎ Пётр Раманавіч, н. у 1897. Рахункавод калгаса. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў умоўна. Рэабілітаваны ў 1989.

ШКАНДЫБА Іосіф Паўлавіч, н. у 1902. Грузчык. Рэпрэсіраваны ў 1938. Асуджаны да 8 гадоў зняволення ў ППЛ і 5 гадоў ПП. Рэабілітаваны ў 1990.

ШПАНЬКОЎ Пётр Іванавіч, н. у 1917. Слесар. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ і 5 гадоў ПП. Пакаранне адбываў у Карагандзе. Рэабілітаваны ў 1963.

ЯЎМЕНЕНКА Пелагея Мітрафанаўна, н. у 1892. Сялянка-аднаасобніца. Рэпрэсіравана ў 1930. Асуджана да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Пакаранне адбывала ў Карагандзе. Вызвалена ў 1934. Рэабілітавана ў 1989.

ВЁСКА ХУТАРАНКА

АЛЯКСЕЕНКА Карней Платонавіч, н. у 1863. Пражываў у Навабеліцы. Дворнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1989.

АЛЯКСЕЕНКА Фёдар Іванавіч, н. у 1877. Пражываў у п. Каралін. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Высланы ў Казахстан на 5 гадоў. Рэабілітаваны ў 1989.

ПАДСАСОННЫ Мацвей Апанасавіч, н. у 1882. Рабочы. Пражываў у п. Каралін. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЦІМАФЕЕЎ Яўстафій Мітрафанавіч, н. у 1874. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

ДАВЫДАЎСКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

ВЁСКА ДАВЫДАЎКА

АЗЯЎЧЫКАЎ Пётр Яўсеевіч, н. у 1910. Слесар-механік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1959.

АЗЯЎЧЫКАЎ Сямён Фёдаравіч, н. у 1891. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалены ў 1947. Рэабілітаваны ў 1965.

АЗЯЎЧЫКАЎ Якаў Ісаевіч, н. у 1892. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалены ў 1943. Рэабілітаваны ў 1965.

АЗЯЎЧЫКАЎ Яўсей Цітавіч, н. у 1887. Конюх. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1959.

ПАНЬКОВА Лідзія Данілаўна, н. у 1923. Пражывала ў г. Гомель. Рэпрэсіравана ў 1945. Выслана на 5 гадоў у Краснаярскі край. Рэабілітавана ў 1993.

ПАНЬКОЎ Іван Пятровіч, н. у 1896. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1959.

ПАНЬКОЎ Мікалай Мікітавіч, н. у 1886. Рабочы. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Памёр у 1942. Рэабілітаваны ў 1965.

ВЁСКА САСНОЎКА

МАРОЗАЎ Ілья Іванавіч, н. у 1892. Радавы. Рэпрэсіраваны ў 1942. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1962.

МАРОЗАЎ Пётр Карлавіч, н. у 1895. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1936. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалены ў 1941. Рэабілітаваны ў 1964.

ВЁСКА УЗА

ДЗЯНІСАЎ Міхаіл Ануфрыевіч, н. у 1871. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1937.

ПРЫХОДЗЬКА Гаўрыла Сямёнавіч, н. у 1862. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ПРЫХОДЗЬКА Сяргей Гаўрылавіч, н. у 1902. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ЦЕРАШКОЎ Антон Васільевіч, н. у 1893. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ДАЎГАЛЕСКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

ВЁСКА ДАЎГАЛЕССЕ

ВЕРАБ'ЁЎ Павел Герасімавіч, н. у 1884. Рэпрэсіраваны ў 1934. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ПАСЁЛАК БЕЛЫ БЕРАГ

БЫКОЎСКІ Васіль Якаўлевіч, н. у 1875. Вартаўнік. Пражываў у г. Гомель. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Памёр у турме ў 1938. Рэабілітаваны ў 1959.

БЫКОЎСКІ Міхаіл Васільевіч, н. у 1909. Рахункавод. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1960.

БЫКОЎСКІ Уладзімір Пятровіч, н. у 1897. Пражываў у в. Васільеўка. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1938. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1989.

БЫКОЎСКІ Фёдар Антонавіч, н. у 1875. Пражываў у в. Валкашанская Дуброва Лоеўскага р-на. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

ЖАРЫН Пётр Кузьміч, н. у 1863. Селянін-аднаасобнік. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў 1937. Рэабілітаваны ў 1960.

ЖАРЫН Якаў Кузьміч, н. у 1860. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў 1937. Рэабілітаваны ў 1960.

ЖАРЫН Якаў Кузьміч, н. у 1907. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

МЯЖЭВІЧ Захар Пятровіч, н. у 1871. Селянін-аднаасобнік. Высланы на 3 гады ў Казахстан. Рэабілітаваны ў 1989.

МЯЖЭВІЧ Лаўрэнцій Іванавіч, н. у 1868. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

МЯЖЭВІЧ Сцяпан Захаравіч, н. у 1910. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

НАВАЛЕТАЎ Уладзімір Іванавіч, н. у 1893. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ФЕЛЬБЕРГ Антон Ігнатавіч, н. у 1882. Пражываў у г. Гомель. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1959.

ФЕЛЬБЕРГ Савелій Ігнатавіч, н. у 1890. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1938. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1989.

ВЁСКА ВАСІЛЕВА

ЗОНТАК Карл Антонавіч, н. у 1889. Вартаўнік. Рэпрэсіраваны ў 1938. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў 1938 у г. Мінск. Рэабілітаваны ў 1989.

КРУК Рыгор Іванавіч, н. у 1888. Рэпрэсіраваны ў 1938. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны 6.11.1938 у г. Мінск. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛУС Рыгор Фрыцавіч, н. у 1911. Грузчык. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў 1938 у г. Мінску. Рэабілітаваны ў 1989.

ВЁСКА КАРНАЛІН

АБРАМЦОЎ Тарас Канстанцінавіч, н. у 1879. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны двойчы ў 1930 і 1937. Асуджаны да 15 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

БАЗАНОВІЧ Браніслаў Станіслававіч, н. у 1894. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў 1959. Рэабілітаваны ў 1989.

БАНДАРЭНКА Ісак Кандратавіч, н. у 1896. Кладаўшчык. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

БЕЛАВУСАЎ Сяргей Цярэнцьевіч, н. у 1887. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

БЯРНАЦКАЯ Марыя Герасімаўна, н. у 1918. Калгасніца. Рэпрэсіравана ў 1945. Выслана на 5 гадоў у Краснаярскі край з дзецьмі.

ВЕРАБ'ЁЎ Павел Міхайлавіч, н. у 1897. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1934. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

КВЯТКОЎСКІ Кузьма Пракопавіч. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1989.

НІКІЦЕНКА Антон Аляксандравіч, н. у 1899. Старшыня калгаса. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

ПАДСАСОННЫ Мацвей Апанасавіч, н. у 1877. Рэпрэсіраваны ў 1933. Высланы на Поўнач на 3 гады. Рэабілітаваны ў 1989.

СЫЧ Стафан Якімавіч, н. у 1896. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1934. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ВЁСКА МІХАЛЬКІ

КАМЯСКОЎ Кузьма Астапавіч, н. у 1900. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

КАЎТУНЕНКА Гардзей Пятровіч, н. у 1904. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Памёр у 1942. Рэабілітаваны ў 1964.

КАЎТУНЕНКА Іван Фёдаравіч, н. у 1916. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1964.

КАЎТУНЕНКА Трафім Мартынавіч, н. у 1874. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1964.

КІРЫЕНКА Аляксей Пятровіч, н. у 1896. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1973.

СЛЕПЧАНКА Харытон Сцяпанавіч, н. у 1888. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1964.

СТАЛЯРОЎ Цярэнцій Сцяпанавіч, н. у 1900. Калгаснік. Пражываў на х. Межы. Рэпрэсіраваны 8.2.1938. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны 14.3.1938 у г. Гомель. Рэабілітаваны ў 1967.

СТАРАВОЙТАЎ Пётр Пятровіч, н. у 1872. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Памёр у 1942. Рэабілітаваны ў 1964.

СТАРАВОЙТАЎ Пётр Пятровіч, н. у 1876. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Высланы ў Сібір на 3 гады. Рэабілітаваны ў 1989.

ЦІТКОВА Галіна Захараўна, н. у 1920. Медсястра. Рэпрэсіравана ў 1945. Выслана на 5 гадоў у Краснаярскі край. Рэабілітавана ў 1963.

ЦІТКОЎ Дзмітрый Сідаравіч, н. у 1876. Селянін-аднаасобнік. Пражываў на х. Межы. Рэпрэсіраваны двойчы ў 1930 і 1937. Асуджаны да 8 гадоў зняволення ў ППЛ. Памёр у 1938. Рэабілітаваны ў 1960.

ЦІТКОЎ Захарый Сідаравіч, н. у 1880. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ПАСЁЛАК МІРНЫ

БАЛОЦІН Залман Шахнавіч, н. у 1882. Пражываў у г. п. Уваравічы Буда-Кашалёўскага р-на Го-

мельскай вобл. Загадчык хлебапякарні. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1956.

ВЁСКА СТУКАЧОЎКА

АБРАМЦАЎ Тарас Канстанцінавіч, н. у 1880. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Вызвалены ў 1935. Рэабілітаваны ў 1989.

ДЗЯТЛАВІЦКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

ВЁСКА ДЗЯТЛАВІЧЫ

БІБІКАЎ Даніла Філімонавіч, н. у 1897. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны 12.10.1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны 27.10.1937. Рэабілітаваны 30.9.1963.

КАЗАКОЎ Фёдар Фёдаравіч, н. у 1965. Рэпрэсіраваны ў 1937. Расстраляны. Рэабілітаваны ў 1963.

ПУГАЧОЎ Анісім Захаравіч, н. у 1872. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалены ў 1943. Рэабілітаваны ў 1963.

РАНЧУКОЎ Гаўрыла Сямёнавіч, н. у 1878. Калгаснік. Рэпрэсіраваны 12.10.1937. Расстраляны 27.10.1937. Рэабілітаваны 30.9.1963.

ВЁСКА НОВЫЯ ДЗЯТЛАВІЧЫ

БІБІКАЎ Гаўрыла Рыгоравіч, н. у 1873. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Высланы ў Сібір з сям'ёй. Рэабілітаваны ў 1989.

ГАРЭЛІКАЎ Фёдар Архіпавіч, н. у 1879. Кіраўнік калгаса. Рэпрэсіраваны ў 1938. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў г. Мінск. Рэабілітаваны ў 1989.

КАПАТКОЎ Якаў Філатавіч, н. у 1874. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Высланы на 3 гады ў Сібір. Рэабілітаваны ў 1989.

КУРНІК Цімафей Томасавіч, н. у 1896. Рэпрэсіраваны 12.10.1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1963.

МАРТЫНЕНКА Сямён Сілавіч, н. у 1879. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Высланы ў Сібір з сям'ёй. Рэабілітаваны ў 1989.

ПУГАЧОЎ Міхей Захаравіч, н. у 1881. Селянін-аднаасобнік. Высланы на Поўнач на 3 гады ў 1932. Арыштаваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

РАНЧУКОЎ Іван Пракопавіч, н. у 1901. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Пакаранне адбываў у Архангельскай вобл. Вызвалены ў 1943. Рэабілітаваны ў 1963.

РАНЧУКОЎ Мацвей Гаўрылавіч, н. у 1905. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1938. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1989.

РАНЧУКОЎ Пракоп Пятровіч, н. у 1874. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Высланы на Поўнач. Рэабілітаваны ў 1989.

РАНЧУКОЎ Пракоп Пятровіч, н. у 1878. Праживаў у Навабеліцы. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

Р.Я.Шамраеў.

В.Н.Семенчукоў.

СЕМЕНЧУКОЎ Васіль Нічыпаравіч, н. у 1901. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў г. Гомель. Рэабілітаваны ў 1989.

СЕМЕНЧУКОЎ Васіль Яфімавіч, н. у 1921. Пражываў у г. Гомель. Рэпрэсіраваны ў 1940. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1990.

СЕМЕНЧУКОЎ Кірыла Ніканоравіч, н. у 1906. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Памёр у лагеры ў 1940. Рэабілітаваны ў 1963.

СУРЫКАЎ Максім Іванавіч, н. у 1896. Селянін-аднаасобнік. Арыштаваны ў 1932. Асуджаны да 5 гадоў зняволення. Арыштаваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалены ў 1947. Рэабілітаваны ў 1960.

ТКАЧОЎ Ціхан Кузьміч, н. у 1897. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1992.

ШАМРАЕЎ Рыгор Якаўлевіч, н. у 1903. Слесар. Пражываў у г. Гомель. Рэпрэсіраваны ў 1941. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ і 5 гадоў ПП. Вызвалены ў 1951. Рэабілітаваны ў 1960.

ЮРЧАНКА Максім Лаўрэнцьевіч, н. у 1911. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1931. Рэабілітаваны ў 1989.

ЮРЧАНКА Панцялей Максімавіч, н. у 1903. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ВЁСКА СТАРЫЯ ДЗЯТЛАВІЧЫ

БАГАМОЛАВА Кацярына Давыдаўна, н. у 1896. Калгасніца. Рэпрэсіравана ў 1945. Выслана ў Краснаярскі край на 5 гадоў. Рэабілітавана ў 1993.

БАГАМОЛАЎ Цімафей Якаўлевіч, н. у 1899. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалены ў 1947. Рэабілітаваны ў 1989.

ВОЛКАЎ Дарафей Цімафеевіч, н. у 1897.

Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Расстраляны ў г. Гомель. Рэабілітаваны ў 1964.

ВОЛКАЎ Захар Астапавіч, н. у 1882. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Памёр у 1938. Рэабілітаваны ў 1989.

ВОЛКАЎ Лука Цімафеевіч, н. у 1892. Селянін. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ВОЛКАЎ Рыгор Ігнатавіч, н. у 1885. Калгаснік. Рэпрэсіраваны двойчы: у 1932 і 1937. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры і 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ВОЛКАЎ Сцяпан Ігнатавіч, н. у 1867. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

ВОЛКАЎ Якаў Іванавіч, н. у 1890. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Памёр у 1938. Рэабілітаваны ў 1989.

ГРУШАНАЎ Мітрафан Захаравіч, н. у 1894. Пражываў у в. Дзятлаўка Рэчыцкага р-на. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў 1937. Рэабілітаваны ў 1989.

ГРУШУНОЎ Антон Архіпавіч, н. у 1872. Селянін-аднаасобнік. Асуджаны ў 1930 да 5 гадоў зняволення. Арыштаваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1989.

ГРУШУНОЎ Марк Сяргеевіч, н. у 1899. Пражываў на ст. Церахоўка. Бухгалтар. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў г. Гомель. Рэабілітаваны ў 1990.

ГРУШУНОЎ Міхаіл Антонавіч, н. у 1908. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 8 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛАБАНАЎ Афанасій Сямёнавіч, н. у 1883. Вартаўнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў г. Гомель. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛАБАНАЎ Восіп Дзмітрыевіч, н. у 1898. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛАБАНАЎ Іосіф Дзмітрыевіч, н. у 1898. Пражываў у г. Гомель. Рабочы. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛАБАНАЎ Мітрафан Сямёнавіч, н. у 1888. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

СТРЫЖАКОЎ Лявон Андрэевіч, н. у 1880. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Высланы ў Казахстан на 5 гадоў. Рэабілітаваны ў 1989.

ЧАРНОЎ Давід Каленавіч, н. у 1868. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Адбываў пакаранне на Поўначы. Рэабілітаваны ў 1989.

ВЁСКА ЧКАЛАВА

ГАРНЯКОЎ Гаўрыла Іванавіч, н. у 1897. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

ГУЗАНАЎ Яфім Мітрафанавіч, н. у 1900. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Вызвалены ў 1936. Рэабілітаваны ў 1989.

ДАВЫДЗЕНКА Трафім Сяргеевіч, н. у 1892. Пражываў у г. Гомель. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1958.

ДЗЯДКОЎ Герман Іванавіч, н. у 1892. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 3 гадоў высылкі. Адбываў пакаранне ў Казахстане. Рэабілітаваны ў 1989.

ЖОЛУДАЎ Іларыён Ісакавіч, н. у 1903. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

ЖОЛУДАЎ Ісак Міхайлавіч, н. у 1877. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЖУКАЎ Павел Іванавіч, н. у 1910. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1990.

ЖЫХАРАЎ Даніла Іларыёнавіч, н. у 1905. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

КАНЦАВЫ Патап Сцяпанавіч, н. у 1877. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

КАРОЛЬ Фядос Палікарпавіч, н. у 1871. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Высланы на Поўнач на 3 гады. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛАБАЧОЎ Іван Філатавіч, н. у 1901. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

МАРОЗАЎ Якаў Яфімавіч, н. у 1894. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1964.

ПАРФЯНЦОЎ Фёдар Нічыпаравіч, н. у 1871. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 3 гадоў высылкі на Поўнач. Рэабілітаваны ў 1989.

РАБЦАЎ Рыгор Фёдаравіч, н. у 1892. Конюх. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Загінуў у 1937. Рэабілітаваны ў 1960.

САВЯНКОЎ Сяргей Іванавіч, н. у 1882. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў 1938. Рэабілітаваны ў 1989.

САВЯНКОЎ Сяргей Іванавіч, н. у 1886. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 3

гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

СУХОЦКІ Барыс Сяргеевіч, н. у 1905. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

ЦУКАРАЎ Адам Іванавіч, н. у 1889. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

ЦУКАРАЎ Ісай Іванавіч, н. у 1872. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 3 гадоў высылкі на Поўнач. Рэабілітаваны ў 1989.

ЦУКАРАЎ Ісак Ісаевіч, н. у 1904. Рабочы. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

ЧАПКОЎ Васіль Пятровіч, н. у 1899. Селянін. Рэпрэсіраваны ў 1938. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны 29.9.1938. Рэабілітаваны ў 1989.

ЗЯБРАЎСКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

ПАСЁЛАК ГРАЗА

ХАТУЛЁЎ Іван Ягоравіч, н. у 1906. Кандуктар. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1960.

ВЁСКА ЗЯБРАЎКА

ДЗЯТЛАЎ Дзмітрый Фёдаравіч, н. у 1872. Вартаўнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Памёр у 1942. Рэабілітаваны ў 1960.

КАВАЛЁЎ Сямён Ільіч, н. у 1892. Пажарнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалены ў 1943. Рэабілітаваны ў 1960.

КАШАЛАЎ Нічыпар Кандратавіч, н. у 1888. Слесар. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ і 3 гадоў ПП. Памёр у 1937. Рэабілітаваны ў 1959.

ПАЎЛЮЧКОЎ Аляксандр Пятровіч, н. у 1889. Муляр. Пражываў у г. Гомель. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ і 2 гадоў ПП. Пакаранне адбываў у г. Магадан. Вызвалены ў 1945. Рэабілітаваны ў 1992.

СЛУЧАНКОЎ Аляксандр Андрэевіч, н. у 1880. Пражываў у в. Несцераўка Веткаўскага р-на. Хлебароб. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1961.

СЛУЧАНКОЎ Андрэй Іванавіч, н. у 1860. Пражываў у в. Несцераўка Веткаўскага р-на. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1961.

СЛУЧАНКОЎ Ілья Андрэевіч, н. у 1884. Пражываў у в. Несцераўка Веткаўскага р-на. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1961.

УЛАСЕНКА Іван Яфрэмавіч, н. у 1906. Сталяр. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалены ў 1947. Рэабілітаваны ў 1965.

ЯРАШЭНКА Вера Цімафееўна, н. у 1906. Пражывала ў г. Гомель. Рэпрэсіравана ў 1947. Асуджана да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалена ў 1952. Рэабілітавана ў 1960.

ВЁСКА КАНТАКУЗАЎКА

ВІНАКУРАЎ Фёдар Пятровіч, н. у 1887. Бухгалтар. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны 29.10.1937. Рэабілітаваны ў 1959.

КРАЎЦОЎ Міхаіл Захаравіч, н. у 1896. Токар. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны 29.10.1937. Рэабілітаваны ў 1959.

КРАЎЦОЎ Піліп Малахавіч, н. у 1898. Сцэпшчык. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1959.

КРАЎЦОЎ Раман Макаравіч, н. у 1900. Тэхнічны канторшчык. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны 29.10.1937. Рэабілітаваны ў 1959.

КРАЎЦОЎ Сцяпан Захаравіч, н. у 1885. Каваль. Рэпрэсіраваны 19.10.1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны 29.10.1937. Рэабілітаваны ў 1959.

ЛАЗБЕКІН Георгій Нікіціч, н. у 1889. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў 1937. Рэабілітаваны ў 1959.

ЛАЗБЕКІН Іван Лявонцьевіч, н. у 1912. Грузчык. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛАЗБЕКІН Іван Трафімавіч, н. у 1885. Рабочы. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў г. Гомель. Рэабілітаваны ў 1937.

ЛАЗБЕКІН Лявон Трафімавіч, н. у 1883. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛАЗБЕКІН Пётр Мікітавіч, н. у 1882. Ляснік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛАЗБЕКІН Рыгор Трафімавіч, н. у 1888. Пражываў у г. Гомель. Грузчык. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

МАРЖАНАЎ Кірыла, н. у 1901. Сталяр. Рэпрэсіраваны 19.10.1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны 29.10.1937. Рэабілітаваны ў 1959.

МАРЖАНАЎ Нічыпар Аўксенцьевіч, н. у 1883. Цясляр. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны 29.10.1937. Рэабілітаваны ў 1959.

ПАЎЛЕНКА Аляксей Афанасьевіч, н. у 1892. Пражываў у г. Гомель. Рахункавод. Рэпрэсіраваны ў 1930. Асуджаны да 3 гадоў высылкі ў Сібір. Рэабілітаваны ў 1989.

ПАЎЛЕНКА Мікалай Кузьміч, н. у 1898. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1989.

ПАЎЛЕНКА Павел Емяльянавіч, н. у 1896. Рассыльны. Рэпрэсіраваны 19.10.1937. Прыгавораны да

ВМП. Расстраляны 29.10.1937. Рэабілітаваны ў 1959.

ПАЎЛЕНКА Пракоп Фёдаравіч, н. у 1870. Вартаўнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Памёр у турме ў г. Гомелі. Рэабілітаваны ў 1960.

САЛОДКІ Андрэй Сямёнавіч, н. у 1897. Цясляр. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалены ў 1947. Рэабілітаваны ў 1952.

САЛОДКІ Іосіф Гаўрылавіч, н. у 1894. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Пакаранне адбываў у г. Орша. Памёр у турме ў 1938. Рэабілітаваны ў 1960.

СОТНІКАЎ Аляксей Апанасавіч, н. у 1897. Рабочы. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Пакаранне адбываў у Архангельскай вобл. Вызвалены ў 1942. Рэабілітаваны ў 1989.

СОТНІКАЎ Панцялей Емяльянавіч, н. у 1903. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны 29.10.1937. Рэабілітаваны ў 1959.

СЯРГЕЕНКА Васіль Гардзеевіч, н. у 1898. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ФЕДАРЦОЎ Восіп Сцяпанавіч, н. у 1892. Аб'ездчык. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Памёр у 1943 у няволі. Рэабілітаваны ў 1959.

ЮРКОЎ Пётр Арцёмавіч, н. у 1891. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1989.

КРАСНЕНСКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

ВЁСКА БРЫЛЁВА

ГАЛЕЗНІК Піліп Гаўрылавіч, н. у 1893. Кладаўшчык. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1989.

ДЗМІТРЫЕЎ Цімафей Іванавіч, н. у 1894. Брыгадзір-агароднік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалены ў 1943. Рэабілітаваны ў 1958.

ЖЫЛІНСКІ Уладзіслаў Станіслававіч, н. у 1877. Сталяр. Рэпрэсіраваны ў 1935. Асуджаны да 5 гадоў высылкі ў Краснаярскі край. Рэабілітаваны ў 1989.

КАЖАДУБ Канстанцін Іванавіч, н. у 1896. Механік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Памёр у лагеры ў 1942. Рэабілітаваны ў 1958.

КРУПОВІЧ Казімір Адамавіч, н. у 1899. Рабочы. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў г. Гомель. Рэабілітаваны ў 1989.

МАТУЗАЎ Рыгор Піліпавіч, н. у 1896. Вольнанаёмны. Рэпрэсіраваны ў 1935. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

РАЗУМАЎ Барыс Данілавіч, н. у 1888. Конюх. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Памёр у лагеры ў 1938. Рэабілітаваны ў 1958.

СТУЦКІ Юлій Густававіч, н. у 1873. Старэйшы агароднік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Памёр у 1938 у лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

СУПРУНЕНКА Іван Рыгоравіч, н. у 1888. Вольнанаёмны. Рэпрэсіраваны ў 1935. Асуджаны да 5 гадоў зняволення. Рэабілітаваны ў 1989.

ФЯСЮН Анісім Аляксеевіч, н. у 1891. Вартаўнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Памёр у лагеры ў 1938. Рэабілітаваны ў 1989.

ШЛЯХТАЎ Ісак Львовіч, н. у 1883. Рабочы. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Памёр у лагеры ў 1938. Рэабілітаваны ў 1958.

ВЁСКА КРАСНАЕ

ВАСІЛЬЕЎ Васіль Іванавіч, н. у 1895. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 5 гадоў зняволення. Рэабілітаваны ў 1990.

ЖУКАВА Антаніна Навумаўна, н. у 1917. Хатняя гаспадыня. Рэпрэсіравана ў 1945. Выслана ў Краснаярскі край на 5 гадоў. Вызвалена ў 1948. Рэабілітавана ў 1992.

КАЖАМЯКІН Фёдар Дзмітрыевіч, н. у 1907. Рабочы. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў г. Гомель. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛЯЎСЬКОЎ Аляксандр Іванавіч, н. у 1919. Камандзір аддзялення. Рэпрэсіраваны ў 1948. Асуджаны да 5 гадоў зняволення. Рэабілітаваны ў 1956.

ПЕНЯЗЬКОЎ Васіль Максімавіч, н. у 1907. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1938. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ і 5 гадоў ПП. Рэабілітаваны ў 1992.

РЫЖОЎ Якаў Якаўлевіч, н. у 1882. Пражываў у г. Гомель. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1988.

ФРАЛОЎ Аляксей Фролавіч, н. у 1888. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ і 3 гадоў ПП. Рэабілітаваны ў 1989.

ФРАЛОЎ Майсей Фролавіч, н. у 1894. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ і 3 гадоў ПП. Рэабілітаваны ў 1989.

ЧУЯШКОЎ Емяльян Фоціевіч, н. у 1872. Вартаўнік. Пражываў у г. Гомель. Рэпрэсіраваны ў 1938. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны 14.3.1938 у г. Гомель. Рэабілітаваны ў 1989.

ВЁСКА МІЛЬЧА

ВЯТОШКІН Сямён Харламавіч, н. у 1907. Рэпрэсіраваны ў 1948. Асуджаны да 5 гадоў зняволення. Рэабілітаваны ў 1990.

БОНДАРАЎ Аўдзей Іосіфавіч, н. у 1887. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1963.

ЖАЛЕЗНЯКОВА Агрыпіна Тарасаўна, н. у

1891. Хатняя гаспадыня. Асуджана да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітавана ў 1989.

ЖАЛЕЗНЯКОЎ Максім Фёдаравіч, н. у 1893. Рымар. Рэпрэсіраваны ў 1946. Асуджаны да 6 гадоў зняволення ў ППЛ і 5 гадоў ПП. Рэабілітаваны ў 1990.

ЖУРАЎЛЁЎ Даніла Сілавіч, н. у 1900. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

КУЛІКОЎ Андрэй Емяльянавіч, н. у 1887. Рабочы. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 8 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

КУЛІКОЎ Пётр Емяльянавіч, н. у 1898. Цясляр. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 8 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

МЯШКОВА Соф'я Максімаўна, н. у 1888. Хатняя гаспадыня. Рэпрэсіравана ў 1937. Асуджана да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітавана ў 1989.

МЯШКОЎ Фёдар Мікітавіч, н. у 1887. Пражываў у г. Гомель. Слесар. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

НОВІКАЎ Гурый Цімафеевіч, н. у 1892. Пражываў у в. Астроўе Уваравіцкага р-на. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1939. Асуджаны да 4 гадоў зняволення ў ППЛ і 3 гадоў ПП. Рэабілітаваны ў 1991.

НЯХАЙЧЫК Стафан Венядзіктавіч, н. у 1882. Рэпрэсіраваны 5.11.1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны 17.11.1937. Рэабілітаваны ў 1959.

ПАЗНЯКОЎ Еўсцігней Сцяпанавіч, н. у 1879. Рабочы. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1960.

ТАРЭЛКІН Сяргей Кліментавіч, н. у 1892. Пражываў у г. Гомель. Машыніст. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1957.

УНУКАЎ Конан Харлампіевіч, н. у 1880. Арыштаваны ў 1931. Асуджаны да 3 гадоў зняволення. Вызвалены ў 1933. Арыштаваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

МАРКАВІЦКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

ВЁСКА ДЗІКАЛАЎКА

ГРЫШЧАНКА Яўхім Міхайлавіч, н. у 1892. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Высланы ў Казахстан на 3 гады. Рэабілітаваны ў 1961.

МАКСІМАЎ Кузьма Патапавіч, н. у 1912. Студэнт. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1960.

САДЫЛЕЎ Мікіта Германавіч, н. у 1907. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ВЁСКА ГАДЗІЧАВА

БАСАЎ Іван Мінавіч, н. у 1868. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

БАСАЎ Якаў Іванавіч, н. у 1901. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

БІРУЛЁЎ Парфен Іванавіч, н. у 1899. Старшыня сельсавета. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

БУХАЛАЎЦАЎ Антон Рыгоравіч, н. у 1888. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1959.

БУХАЛАЎЦАЎ Ніканор Андрэевіч, н. у 1890. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ВЕРАПАХА Нічыпар Мінавіч, н. у 1890. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ВЕРАПАХА Пімен Іларыёнавіч, н. у 1900. Настаўнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ВЕРАПАХА Яўхім Платонавіч, н. у 1897. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ВЫХАЎЦАЎ Іван Карнеевіч, н. у 1900. Селянін-аднаасобнік. Пражываў у в. Скіток. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ВЫХАЎЦАЎ Карней Іванавіч, н. у 1900. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ГУЛЫ Дзмітрый Паўлавіч, н. у 1877. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ЕЎТУШКОЎ Логвін Кірылавіч, н. у 1892. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ЖУКАЎ Антон Сідаравіч, н. у 1884. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ЗАЙЦАЎ Іосіф Палікарпавіч, н. у 1888. Селянін-аднаасобнік. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ЗАЙЦАЎ Лазар Філатавіч, н. у 1897. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ЗАЙЦАЎ Максім Палікарпавіч, н. у 1869. Селянін. Пражываў у Лядцы Церахоўскага р-на. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

КАНАВАЛАЎ Архіп Емяльянавіч, н. у 1888. Селянін-аднаасобнік. Пражываў у Лядцы. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

КАНАВАЛАЎ Павел Ісаевіч, н. у 1905. Цясляр. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1959.

КАНАВАЛАЎ Сцяпан Ісаевіч, н. у 1901. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

КАНАВАЛАЎ Яўціхій Ісаевіч, н. у 1889. Цяс-

ляр. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

КАШЛАКОЎ Архіп Карпавіч, н. у 1894. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1960.

КЛІМОВІЧ Ціхан Іванавіч, н. у 1879. Селянін. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

КЛІМЯНКОЎ Анастас Цімафеевіч, н. у 1889. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

МАЛАХАЎ Мікіта Іудавіч, н. у 1876. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

МАЛЬЦАЎ Андрэй Давыдавіч, н. у 1885. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

МАЛЬЦАЎ Гаўрыла Парфенавіч, н. у 1884. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Высланы ў Сібір. Рэабілітаваны ў 1930.

МАЛЬЦАЎ Мікалай Харлампіевіч, н. у 1900. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

МАЛЬЦАЎ Мітрафан Антонавіч, н. у 1882. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Рэабілітаваны ў 1959.

МАЛЬЦАЎ Пётр Давыдавіч, н. у 1893. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

МАЛЬЦАЎ Уладзімір Раманавіч, н. у 1901. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

МАРЧАНКА Васіль Сідаравіч, н. у 1896. Селянін. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ПЛАШКОВА Хрысціна Панцялееўна, н. у 1890. Калгасніца. Рэпрэсіравана ў 1937. Асуджана да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітавана ў 1989.

ПЛАШКОЎ Фядот Якаўлевіч, н. у 1898. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ПЛАШКОЎ Якаў Ігнатавіч, н. у 1874. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ПЫТЛЕЎ Пётр Сцяпанавіч, н. у 1900. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

РЫМЗАЎ Баніфат Ігнатавіч, н. у 1890. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

РЫМЗАЎ Іван Ігнатавіч, н. у 1895. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

САРОКА Кірыла Сцяпанавіч, н. у 1874. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

СЕЛЯЗНЁЎ Аўрам Малахавіч, н. у 1891. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

СЕЛЯЗНЁЎ Дзмітрый Пракопавіч, н. у 1900. Рабочы. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

СЕЛЯЗНЁЎ Ісак Малахавіч, н. у 1877. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

СЕЛЯЗНЁЎ Нічыпар Карнеевіч, н. у 1900. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

СЕЛЯЗНЁЎ Сазон Ігнатавіч, н. у 1862. Святар. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

СЕЛЯЗНЁЎ Фядот Малахавіч, н. у 1878. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ТАРАСІКАЎ Сяргей Палікарпавіч, н. у 1901. Рахункавод. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ЦІХУН Іван Трафімавіч, н. у 1900. Настаўнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ЧАЮКОЎ Георгій Яўменавіч, н. у 1893. Старшыня калгаса. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Памёр у 1942. Рэабілітаваны ў 1959.

ЧАЮКОЎ Міхаіл Філіпавіч, н. у 1893. Селянін. Пражываў у п. Лядцы. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ВЁСКА МАРКАВІЧЫ

БЯЛЯЕЎ Мікіта Еўдакімавіч, н. у 1898. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ВАРАНЧУКОЎ Аляксей Максімавіч, н. у 1890. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны 3.8.1941. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны 8.8.1941. Рэабілітаваны ў 1991.

ГАБАРОЎ Мікіта Ларыёнавіч, н. у 1888. Селянін-аднаасобнік. Пражываў у в. Гадзічава. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ГАРБАЧОЎ Сямён Маркавіч, н. у 1894. Рабочы. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ГАРБАЧОЎ Фёдар Іванавіч, н. у 1904. Пражываў у г. Кіеў. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ГЕРАСЕНКА Іван Герасімавіч, н. у 1865. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ГЕРАСЕНКА Фядот Васілевіч, н. у 1871. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны 24.3.1933. Рэабілітаваны ў 1960.

ДЗЁШАЎ Іон Сазонавіч, н. у 1870. Селянін-

аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

КАВАЛЁЎ Фядос Емяльянавіч, н. у 1903. Рахункавод. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

КАРЭБІН Цімафей Мінавіч, н. у 1905. Вайсковец. Рэпрэсіраваны ў 1943. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ і 5 гадоў ПП. Вызвалены ў 1952. Рэабілітаваны ў 1964.

КАТЛОЎ Герасім Паўлавіч, н. у 1893. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

КОТАЎ Якаў Іванавіч, н. у 1910. Пражываў у п. Халмы. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ПУКАЎ Фёдар Сямёнавіч, н. у 1874. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ПЫРАКОЎ Барыс Ануфрыевіч, н. у 1904. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ПЫРАКОЎ Пётр Яўхімавіч, н. у 1911. Слесар. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ПЫРАКОЎ Яўхім Фёдаравіч, н. у 1878. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэпрэсіраваны ў 1960.

РОСВІЦА Фядос Дзямідавіч, н. у 1899. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

САРОКА Адам Сідаравіч, н. у 1902. Пастальён. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

САРОКА Барыс Сілавіч, н. у 1891. Механік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

СВІРЫДКОЎ Юрый Захаравіч, н. у 1888. Рабочы. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1960.

СЯРГЕЕНКА Васіль Пятровіч, н. у 1903. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

СЯРГЕЕНКА Васіль Конанавіч, н. у 1885. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Высланы ў Сібір з сям'ёй. Рэабілітаваны ў 1989.

СЯРГЕЕНКА Іван Паўлавіч, н. у 1895. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

СЯРГЕЕНКА Іван Яўсеевіч, н. у 1908. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

СЯРГЕЕНКА Ілья Ціханавіч, н. у 1905. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1958.

СЯРГЕЕНКА Іосіф Цімафеевіч, н. у 1901. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

СЯРГЕЕНКА Міхаіл Міхайлавіч, н. у 1897. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

СЯРГЕЕНКА Павел Паўлавіч, н. у 1888. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

СЯРГЕЕНКА Сямён Яўсеевіч, н. у 1902. Пражываў у в. Цярэшкавічы. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1989.

СЯРГЕЕНКА Якаў Уладзіміравіч, н. у 1892. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1959.

СЯРГЕЕНКА Якаў Цімафеевіч, н. у 1883. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ФЕДАРЦОЎ Фёдар Сцяпанавіч, н. у 1884. Рахункавод. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ХРАПУНОЎ Кірыла Афанасьевіч, н. у 1900. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ХРАПУНОЎ Лаўрэнцій Андрэевіч, н. у 1875. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ХРАПУНОЎ Яфрэм Пятровіч, н. у 1879. Цясляр. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ЦЕЛЮКОЎ Ціхан Фядосавіч, н. у 1903. Будаўнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалены ў 1939. Рэабілітаваны ў 1959.

ШАРБАКОЎ Фёдар Філіпавіч, н. у 1898. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1960.

ЮРАЎ Захар Ксенафонтавіч, н. у 1888. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1959.

ЮРАЎ Іосіф Піліпавіч, н. у 1889. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ЯКІМЕНКА Іван Васільевіч, н. у 1894. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ЯКІМЕНКА Іван Лукіч, н. у 1891. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ЯКІМЕНКА Максім Лукіч, н. у 1894. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ЯКІМЕНКА Сцяпан Лукіч, н. у 1880. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў г. Гомель. Рэабілітаваны ў 1989.

ЯКІМЕНКА Фядос Васільевіч, н. у 1892. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ВЁСКА ПАДДАБРАНКА

АЗАЎ Гірша Мордухавіч, н. у 1872. Гандляр. Рэпрэсіраваны ў 1930. Асуджаны да 3 гадоў высылкі на Поўнач. Рэабілітаваны ў 1989.

БАБУШКІН Залман Пейсахавіч, н. у 1880. Шавец. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалены ў 1940. Рэабілітаваны ў 1989.

ІЗРАІЛЕЎ Рахміэль Файвелевіч, н. у 1882. Гандляр. Рэпрэсіраваны ў 1930. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Вызвалены ў 1932. Рэабілітаваны ў 1989.

ІУШЫН Мендзель Хаімавіч, н. у 1883. Шавец. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны 1.11.1937 у г. Гомель. Рэабілітаваны ў 1989.

КУШНЯРОЎ Іцка Пінхусавіч, н. у 1900. Шавец. Рэпрэсіраваны ў 1938. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны 10.2.1938. Рэабілітаваны ў 1957.

МАЙДЭЛЬ Барка Мордухавіч, н. у 1889. Гандляр. Рэпрэсіраваны ў 1930. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

НАЙШУЛЕР Гірша Эльевіч, н. у 1882. Пражываў у г. Гомель. Кушнер. Рэпрэсіраваны ў 1941. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалены ў 1943. Рэабілітаваны ў 1946.

НАЙШУЛЕР Мордух Эльевіч, н. у 1888. Пражываў у г. Гомель. Рэпрэсіраваны 9.1.1938. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны 14.3.1938. Рэабілітаваны ў 1957.

НАРЫНСКІ Берка Іосіфавіч, н. у 1898. Гандляр. Рэпрэсіраваны ў 1930. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

РАХЛЕНКА Арон Янкелевіч, н. у 1906. Пражываў у г. Гомель. Манцёр. Рэпрэсіраваны ў 1931. Высланы на 3 гады на Поўнач. Рэабілітаваны ў 1989.

РЭСІН Хема Гіршавіч, н. у 1877. Мяснік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Высланы на 3 гады на Поўнач. Рэабілітаваны ў 1989.

ЭТКІН Мордух Ізраілевіч, н. у 1884. Гандляр. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

ПАКАЛЮБІЦКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

ПАСЁЛАК ВОСТРАЎ

ЛАШКЕВІЧ Антон Іванавіч, н. у 1882. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1931. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ПАСЁЛАК КАЛІНІНА

ПРЫМАКОЎ Андрэй Дзянісавіч, н. у 1907. Пражываў у м. Жыткавічы. Рэпрэсіраваны ў 1938. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалены ў 1946. Рэабілітаваны ў 1956.

ЦУРБАН Іван Кузьміч, н. у 1909. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 8 гадоў зняволення ў ППЛ і 5 гадоў ПП. Памёр у 1940 у Магаданскай вобл. Рэабілітаваны ў 1971.

ВЁСКА ЛАПАЦІНА

БАЗЫЛЕЎ Васіль Ільіч, н. у 1913. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1960.

БАРАНАЎ Цімафей Елісеевіч, н. у 1885. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Памёр у лагеры ў 1938. Рэабілітаваны ў 1960.

БУГЛАКОЎ Іван Якаўлевіч, н. у 1908. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення. Рэабілітаваны ў 1957.

ВІДУНОЎ Пётр Канстанцінавіч, н. у 1889. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Высланы ў Казахстан на 3 гады. Рэабілітаваны ў 1989.

ВІДУНОЎ Трафім Канстанцінавіч, н. у 1888. Калгаснік. Арыштаваны ў 1933. Высланы на 3 гады ў Казахстан. Арыштаваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў г. Гомель. Рэабілітаваны ў 1989.

ГРЫЦАЎ Сцяпан Якаўлевіч, н. у 1903. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў г. Гомель. Рэабілітаваны ў 1960.

ГУЛЯЕЎ Фёдар Мікалаевіч, н. у 1888. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў г. Гомель. Рэабілітаваны ў 1989.

ДУЛЕЎ Павел Міронавіч, н. у 1879. Селянін-аднаасобнік. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ і 5 гадоў ПП. Рэабілітаваны ў 1990.

ДУЛЕЎ Цімафей Міронавіч, н. у 1909. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны 24.6.1941. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ і 5 гадоў ПП. Рэабілітаваны ў 1990.

КАПІТОНАЎ Ягор Мікітавіч, н. у 1891. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛАРКІН Аляксандр Нічыпаравіч, н. у 1888. Рабочы. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў 1937 у г. Гомель. Рэабілітаваны ў 1960.

ЛАРКІН Уладзімір Мікалаевіч, н. у 1899. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛЯВОНАЎ Іван Савельевіч, н. у 1888. Рабочы. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛЯВОНАЎ Максім Савельевіч, н. у 1905. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛЯВОНАЎ Павел Савельевіч, н. у 1901. Рахункавод. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛЯВОНАЎ Ягор Савельевіч, н. у 1888. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛЫЗАЎ Пётр Іванавіч, н. у 1887. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛЫЗАЎ Сцяпан Іванавіч, н. у 1898. Калгаснік.

Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛЫЗАЎ Цімафей Іванавіч, н. у 1887. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Высланы ў Казахстан на 3 гады. Рэабілітаваны ў 1989.

САЎЛЕЎ Міхаіл Міхайлавіч, н. у 1898. Цясляр. Рэпрэсіраваны ў 1949. Асуджаны да 8 гадоў зняволення. Рэабілітаваны ў 1990.

ЧАРНЯКОЎ Карней Іванавіч, н. у 1892. Калгаснік. Рэпрэсіраваны 25.3.1938. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны 7.10.1938 у г. Гомель. Рэабілітаваны ў 1989.

ШАПАВАЛАЎ Аляксандр Гаўрылавіч, н. у 1889. Калгаснік. Пражываў у п. Масцішча. Рэпрэсіраваны ў 1938. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны 7.10.1938. Рэабілітаваны ў 1989.

ШКРАБАЎ Астап Васільевіч, н. у 1879. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў г. Гомель.

ШКРАБАЎ Фёдар Астапавіч, н. у 1903. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1993.

ПАСЁЛАК МАСЦІШЧА

ЛАРКІН Пётр Сяргеевіч, н. у 1886. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ВЁСКА ПАКАЛЮБІЧЫ

АРЛОЎ Мікалай Аляксандравіч, н. у 1921. Чырвонаармеец. Рэпрэсіраваны ў 1946. Асуджаны да 8 гадоў зняволення ў ППЛ. Пакаранне адбываў у Архангельскай вобл. Вызвалены ў 1946. Рэабілітаваны ў 1965.

КРАЎЗЕ Рыгор Сямёнавіч, н. у 1871. Пражываў у г. Гомель. Рэпрэсіраваны ў 1940. Асуджаны да 4 гадоў зняволення ў ППЛ і 3 гадоў ПП. Рэабілітаваны ў 1991.

ЛІТАШКОЎ Кірыла Герасімавіч, н. у 1894. Пажарнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ПАЛЯКОВА Матрона Афанасьеўна, н. у 1889. Медсястра. Пражывала ў Навабеліцы. Рэпрэсіравана ў 1937. Асуджана да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітавана ў 1973.

САКАЛОЎ Герасім Піліпавіч, н. у 1906. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ і 5 гадоў ПП. Вызвалены ў 1941. Рэабілітаваны ў 1966.

САЛОХІН Макар Сямёнавіч, н. у 1897. Загадчык лабараторыі. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

СЫРЦОЎ Барыс Сафронавіч, н. у 1888. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў Гомелі. Рэабілітаваны ў 1959.

ВЁСКА ПЛЁСЫ

ПЛЕСКІ Васіль Вікенцьевіч, н. у 1879. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1956.

ПЛЕСКІ Іван Васільевіч, н. у 1888. Селянін-

А.Я.Рахленка.

В.Е.Прынеслік.

аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 10 гадоў зняволення. Рэабілітаваны ў 1956.

ПЛЕСКІ Іван Восіпавіч, н. у 1890. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 10 гадоў зняволення. Рэабілітаваны ў 1956.

ПЛЕСКІ Мікалай Антонавіч, н. у 1891. Калгаснік. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1956.

ПЛЕСКІ Мікалай Канстанцінавіч, н. у 1890. Землямер. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1956.

ПЛЕСКІ Сяргей Вікенцьевіч, н. у 1880. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1956.

ШУМЯК Уладзімір Іванавіч, н. у 1888. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1956.

ПРЫБАРСКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

ВЁСКА НОВАЯ БУДА

ВОІНАЎ Лазар Максімавіч, н. у 1878. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1941. Асуджаны да 8 гадоў зняволення ў ППЛ і 4 гадоў ПП. Рэабілітаваны ў 1990.

ДАЎГАЙЛАЎ Аляксей Міхайлавіч, н. у 1892. Механік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1958.

ЖАРЫН Ягор Васільевіч, н. у 1891. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1938. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў г. Гомель. Рэабілітаваны ў 1959.

МАЖЫЛЁЎ Міхась Фёдаравіч, н. у 1894. Рэпрэсіраваны ў лістападзе 1937. Расстраляны 29.12.1937. Рэабілітаваны ў 1989.

ПРЫНЕСЛІК Васіль Еўдакімавіч, н. у 1889. Пражываў у п. Чырвоны Барэц. Прадавец. Рэпрэсіраваны ў 1949. Асуджаны да 8 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1960.

ВЁСКА ПРЫБАР

ДАЎГАЙЛАЎ Аляксей Міхайлавіч. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалены ў 1936. Рэабілітаваны ў 1960.

ДАЎГАЙЛАЎ Пётр Міхайлавіч, н. у 1885. Конюх. Арыштаваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1958.

ДАЎГАЛЁЎ Пётр Міхайлавіч, н. у 1885. Калгаснік. Арыштаваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1960.

КАНАПАЦКІ Іван Паўлавіч, н. у 1877. Цясляр. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

СІМАКОЎ Андрэй Рыгоравіч, н. у 1891. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалены ў 1936. Рэабілітаваны ў 1960.

ВЁСКА РАНДОЎКА

АФАНАСЕНКА Аляксандр Паўлавіч, н. у 1886. Земляроб. Рэпрэсіраваны ў 1938. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў г. Гомель. Рэабілітаваны ў 1956.

АФАНАСЕНКА Аляксей Паўлавіч, н. у 1877. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 3 гадоў высылкі на Поўнач. Рэабілітаваны ў 1989.

АФАНАСЕНКА Сцяпан Паўлавіч, н. у 1891. Калгаснік. Арыштаваны ў 1932. Асуджаны да 3 гадоў зняволення. Арыштаваны ў 1938. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1989.

КАРОТКІ Дарафей Пятровіч, н. у 1896. Старшыня калгаса. Рэпрэсіраваны 13.2.1938. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны 14.3.1938 у г. Гомель. Рэабілітаваны ў 1956.

ЛУКОЎСКІ Януш Апалонавіч, н. у 1915. Рабочы. Рэпрэсіраваны ў 1938. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў 1938. Рэабілітаваны ў 1989.

СУХОЦКІ Дзмітрый Пятровіч, н. у 1884. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны 15.2.1938. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны 14.3.1938 у г. Гомель. Рэабілітаваны ў 1956.

ПРЫБЫТКАЎСКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

ВЁСКА ДУЯНАЎКА

ДРАКОВІЧ Пётр Дзмітрыевіч, н. у 1899. Шавец. Рэпрэсіраваны 17.12.1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны 10.1.1938. Рэабілітаваны ў 1989.

КАНАВАЛАЎ Кузьма Сцяпанавіч, н. у 1906. Вартаўнік. Пражываў у г. Гомель. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

КМІТ Мікалай Пятровіч, н. у 1910. Пажарнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў 1937 у г. Мінск. Рэабілітаваны ў 1968.

МАСЛЮКОЎ Карней Васільевіч, н. у 1884. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў пазбаўлення права пражывання ў асобных рэгіёнах. Рэабілітаваны ў 1960.

САМУСЕЎ Спірыдон Цітавіч, н. у 1867. Селянін. Пражываў у г. Гомель. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў 1937. Рэабілітаваны ў 1988.

ВЁСКА КЛІМАЎКА

ВІНАКУРАЎ Канстанцін Маркавіч. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў г. Гомель. Рэабілітаваны ў 1989.

ГОЛУБАЎ Ціхан Сідаравіч, н. у 1916. Тэлеграфіст. Рэпрэсіраваны ў 1938. Асуджаны да 13 гадоў зняволення ў ППЛ і 5 гадоў ПП. Пакаранне адбываў у Кемераўскай вобл. Рэабілітаваны ў 1961.

ЕЎТУШЭНКА Фядот Аляксеевіч, н. у 1900. Пажарнік. Рэпрэсіраваны ў 1934. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1956.

КРЫВЯНКОЎ Васіль Цімафеевіч, н. у 1860. Пражываў у в. Уборкі Лоеўскага р-на. Рэпрэсіраваны ў 1930. Высланы на Поўнач. Рэабілітаваны ў 1989.

МІСЯКОЎ Мікіта Арцем'евіч, н. у 1870. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Памёр у лагеры ў 1942. Рэабілітаваны ў 1989.

САМУСЕНКА Яўціхій Кузьміч, н. у 1873. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

САМУСЕНКА Канстанцін Кандратавіч, н. у 1891. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

САМУСЕНКА Фадзей Радзівонавіч, н. у 1888. Цясляр. Пражываў у Навабеліцы. Рэпрэсіраваны ў 1935. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ і 5 гадоў ПП. Памёр у турме ў г. Гомель 17.9.1938. Рэабілітаваны ў 1981.

УЛАДЫНЦАЎ Нікан Канстанцінавіч, н. у 1888. Селянін-аднаасобнік. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Пакаранне адбываў у Казахстане. Рэабілітаваны ў 1989.

ФІЛІПЕНКА Андрэй Карнеевіч, н. у 1900. Брыгадзір. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ФІЛІПЕНКА Іван Акімавіч, н. у 1899. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ВЁСКА ПРЫБЫТКАЎСКАЯ РУДНЯ

АЛЯКСЕЕНКА Андрэй Мікітавіч, н. у 1913. Рабочы. Пражываў у Навабеліцы. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны 5.9.1937 у г. Гомель. Рэабілітаваны ў 1989.

БАРАНАВА Ефрасіння Антонаўна, н. у 1902. Пражывала ў г. Гомель. Медсястра. Рэпрэсіравана ў 1937. Прыгаворана да ВМП. Расстраляна ў г. Гомель. Рэабілітавана ў 1989.

МАЗУРАЎ Кузьма Васільевіч, н. у 1873. Пражываў у в. Валкашанка Лоеўскага р-на. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1935. Асуджаны да 5 гадоў зняволення. Рэабілітаваны ў 1962.

МАЗУРАЎ Кузьма Дзмітрыевіч, н. у 1872. Пражываў у в. Валкашанка Лоеўскага р-на. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Асуджаны да 5

гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

МАЗУРАЎ Сцяпан Емяльянавіч, н. у 1873. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

МАЗУРАЎ Яўхім Фёдаравіч, н. у 1866. Пражываў у в. Валкашанка Лоеўскага р-на. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Высланы на Поўнач. Рэабілітаваны ў 1989.

МІСЯКОЎ Цімафей Міхайлавіч, н. у 1901. Вайсковец. Рэпрэсіраваны ў 1940. Асуджаны да 6 гадоў ППЛ і 3 гадоў ПП. Памёр у 1942 у лагеры. Рэабілітаваны ў 1957.

ВЁСКА ПРЫБЫТКІ

ВАСІЛЬКОЎ Барыс Рыгоравіч, н. у 1900. Штампоўшчык. Пражываў у г. Гомель. Рэпрэсіраваны ў 1940. Асуджаны да 8 гадоў зняволення ў ППЛ і 4 гадоў ПП. Рэабілітаваны ў 1991.

ВАСІЛЬКОЎ Панцялей Рыгоравіч, н. у 1896. Святар. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1966.

ДЗЯМ'ЯНЕНКА Савелій Яўхімавіч, н. у 1893. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Высланы на 3 гады ў Казахстан. Рэабілітаваны ў 1960.

ЗМІЦЮРАЎ Сава Ціханавіч, н. у 1897. Святар. Рэпрэсіраваны ў 1930. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

КРОТАЎ Міна Міхайлавіч, н. у 1911. Фельчар. Рэпрэсіраваны ў 1938. Прыгавораны да ВМП. Растраляны ў г. Мінск. Рэабілітаваны ў 1960.

КУЧАРАВЕНКА Сяргей Карпавіч, н. у 1903. Рэдактар заводскай газеты. Пражываў у г. Гомель. Рэпрэсіраваны ў 1938. Прыгавораны да ВМП. Растраляны 28.2.1938. Рэабілітаваны ў 1957.

КУЧАРАВЫ Якаў Мітрафанавіч, н. у 1883. Рабочы. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛЕМЕШАЎ Канстанцін Раманавіч, н. у 1897. Урач. Рэпрэсіраваны ў 1938. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны 10.1.1938. Рэабілітаваны ў 1960.

ЛЯВОНЕНКА Дзмітрый Фёдаравіч, н. у 1892. Стрэлачнік. Рэпрэсіраваны ў 1941. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1959.

ЛЯВОНЕНКА Сцяпан Андрэевіч, н. у 1895. Рабочы. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ПАЛЯК Ісак Хаімавіч, н. у 1910. Заатэхнік. Рэпрэсіраваны ў 1938. Прыгавораны да ВМП. Растраляны ў 1938. Рэабілітаваны ў 1958.

ПРЫГАРАЎ Адам Сцяпанавіч, н. у 1889. Пражываў у г. Масква. Рэпрэсіраваны ў 1941. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1958.

ПРЫХОДЗЬКА Яфім Іванавіч, н. у 1885. Рэпрэсіраваны ў 1934. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Памёр у 1943 у лагеры. Рэабілітаваны ў 1956.

СТАРАДОМСКІ Міхаіл Міхайлавіч, н. у 1882. Святар. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

ЧАПЯЛЮК Карней Андрэевіч, н. у 1883. Селянін-аднаасобнік. Арыштаваны ў 1933. Высланы на 3 гады ў Казахстан. Арыштаваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў 1937. Рэабілітаваны ў 1960.

ЯРМОЛЬЧЫК Раман Ціханавіч, н. у 1903. Брыгадзір. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалены ў 1947. Рэабілітаваны ў 1960.

ЯЎМЕНЕНКА Пелагея Мітрафанаўна, н. у 1892. Хатняя гаспадыня. Пражывала ў г. Гомель. Рэпрэсіравана ў 1937. Асуджана да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітавана ў 1973.

ЯФІМЕНКА Марыя Кандрацьеўна, н. у 1880. Хатняя гаспадыня. Асуджана да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітавана ў 1973.

РУДНЯ-МАРЫМОНАЎСКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

ВЁСКА РУДНЯ-МАРЫМОНАВА

БЯРНАЦКІ Васіль Паўлавіч, н. у 1881. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Высланы этапам у Казахстан. Рэабілітаваны ў 1989.

БЯРНАЦКІ Восіп Паўлавіч, н. у 1875. Каваль. Рэпрэсіраваны ў 1933. Высланы на Поўнач на 5 гадоў. Рэабілітаваны ў 1989.

БЯРНАЦКІ Мікіта Паўлавіч, н. у 1870. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Высланы на Поўнач на 5 гадоў. Рэабілітаваны ў 1989.

БЯРНАЦКІ Рыгор Ільіч, н. у 1877. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

ГАРАВЫ Іван Дзмітрыевіч, н. у 1885. Урач. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны 2.10.1938. Рэабілітаваны ў 1989.

КАЦОРА Сцяпан Лаўрынавіч, н. у 1877. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

КАЦОРАЎ Дзмітрый Яфімавіч, н. у 1892. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Сям'ю выслалі. Рэабілітаваны ў 1989.

МАЁРАЎ Васіль Захаравіч, н. у 1889. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Расстраляны 2.10.1938. Рэабілітаваны ў 1989.

МАЁРАЎ Іван Іванавіч, н. у 1886. Селянін-аднаасобнік. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Сям'ю выслалі. Рэабілітаваны ў 1989.

Д.В.Сатыраў.

МАЁРАЎ Міна Паўлавіч, н. у 1866. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Высланы этапам у Сібір. Рэабілітаваны ў 1989.

МАЁРАЎ Сямён Паўлавіч, н. у 1875. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Высланы на Поўнач на 5 гадоў. Рэабілітаваны ў 1989.

ПЕТРУСЕНКА Гаўрыла Максімавіч, н. у 1909. Пражываў у г. Масква. Возчык. Рэпрэсіраваны ў 1935. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалены ў 1939. Рэабілітаваны ў 1992.

ПЕТРУСЕНКА Максім Міхайлавіч, н. у 1867. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Высланы этапам у Сібір на 3 гады. Рэабілітаваны ў 1989.

САТЫРАЎ Васіль Філатавіч, н. у 1882. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

САТЫРАЎ Дзям'ян Восіпавіч, н. у 1902. Фурман. Пражываў у г. Гомель. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалены ў 1943. Рэабілітаваны ў 1989.

САТЫРАЎ Максім Рыгоравіч, н. у 1899. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

САТЫРАЎ Трафім Ігнатавіч, н. у 1888. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

САТЫРАЎ Фёдар Яўсеевіч, н. у 1883. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў 1938 у г. Мінск. Рэабілітаваны ў 1989.

СТАРАБЕЛІЦКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

ПАСЁЛАК АЛЯКСЕЕЎКА

МІТРАФАНАЎ Антон Іванавіч, н. у 1886. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1939. Асуджаны да 6 гадоў зняволення ў ППЛ і 3 гадоў ПП. Памёр у лагеры ў 1942. Рэабілітаваны ў 1990.

ВЁСКА ГАЛЕЕЎКА

БЛІЗНЮКОЎ Міхаіл Рыгоравіч, н. у 1903. Пражываў у Чачэрску. Рэпрэсіраваны ў 1940. Асуджаны да 5 гадоў зняволення. Рэабілітаваны ў 1990.

ЗАЙЦАЎ Дзмітрый Паўлавіч, н. у 1875. Пражываў у в. Старая Беліца Гомельскага р-на. Царкоўны староста. Рэпрэсіраваны ў 1933. Высланы ў Казахстан з сям'ёй на 3 гады. Рэабілітаваны ў 1990.

ЗЕМЛЯКОЎ Пётр Архіпавіч, н. у 1879. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1938. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛАРАЧКІН Рыгор Данілавіч, н. у 1889. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1931. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ВЁСКА СТАРАЯ БЕЛІЦА

ДУШКЕВІЧ Фёдар Захаравіч. Пражываў у в. Красніца Рагачоўскага р-на. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1938. Высланы ў Казахстан на 3 гады. Рэабілітаваны ў 1989.

ЗАБАЛОТНІКАЎ Фёдар Савельевіч, н. у 1872. Селянін. Рэпрэсіраваны ў 1933. Высланы на 3 гады. Рэабілітаваны ў 1981.

ЕМЯЛЬЯНЕНКА Фама Васільевіч, н. у 1885. Селянін. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1981.

КЛІМЯНЦОЎ Фама Рыгоравіч, н. у 1893. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў г. Гомель. Рэабілітаваны ў 1989.

ПАХМЕСТАРАЎ Фядос Мікітавіч, н. у 1902. Пражываў у г. Гомель. Сталяр. Рэпрэсіраваны ў 1949. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Пакаранне адбываў у Свярдлоўскай вобл. Вызвалены ў 1956. Рэабілітаваны ў 1959.

ПРАХАРЭНКА Іван Мітрафанавіч, н. у 1895. Старшыня калгаса. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1981.

ПРАХАРЭНКА Пётр Мітрафанавіч, н. у 1905. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Высланы на 3 гады. Рэабілітаваны ў 1981.

РАДЗЕВІЧ Георгій Сцяпанавіч, н. у 1894. Настаўнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

САРАНКОЎ Ілья Майсеевіч, н. у 1885. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1981.

САЎЧАНКА Іван Іванавіч, н. у 1878. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1981.

СВІРЫДАЎ Іван Іванавіч, н. у 1897. Сталяр. Пражываў у г. Гомель. Рэпрэсіраваны ў 1938. Асуджаны да 8 гадоў зняволення ў ППЛ і 5 гадоў ПП. Рэабілітаваны ў 1992.

ШАЛУПАЕЎ Мікіта Ціханавіч, н. у 1897. Санітар. Арыштаваны ў 1932. Асуджаны да 5 гадоў пазбаўлення волі. Арыштаваны ў 1941. Прыгаворaны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1990.

ШАЛУПАЕЎ Мікіта Ціханавіч, н. у 1897. Селянін. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1981.

ЯНСАН Ян Леанардавіч, н. у 1879. Садоўнік. Рэпрэсіраваны ў 1938. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1959.

УЛУКАЎСКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

ПАСЁЛАК БУДАЦІН

ТРУХАНАЎ Антон Мікітавіч, н. у 1894. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ВЁСКА ГАЛАВІНЦЫ

БАРДЫШАЎ Анціп Хрыстафоравіч, н. у 1886. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў высылкі ў Казахстан. У 1934 датэрмінова вызвалены. Рэабілітаваны ў 1966.

ГУЦАЎ Мікіта Захаравіч, н. у 1871. Вартаўнік. Рэпрэсіраваны ў 1938. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў 1938 у г. Гомель.

ДЗЯРБЕЕЎ Барыс Емяльянавіч, н. у 1896. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Памёр у 1933. Рэабілітаваны ў 1970.

КАЗЛОЎ Дзмітрый Сяргеевіч, н. у 1905. Пражываў у в. Красноўка Парыцкага р-на. Настаўнік. Рэпрэсіраваны ў 1936. Асуджаны да 3 гадоў зняволення. Рэабілітаваны ў 1989.

ФАМІЧОЎ Мітрафан Сілавіч, н. у 1867. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Высланы з жонкай у г. Клімавічы на 3 гады. Рэабілітаваны ў 1989.

ШАПАВАЛАЎ Аляксандр Ігнатавіч, н. у 1924. Рабочы. Рэпрэсіраваны ў 1950. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалены ў 1955. Рэабілітаваны ў 1973.

ШКВАРКОЎ Кузьма Стратонавіч, н. у 1884. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЯРОХАЎ Міхаіл Яўхімавіч, н. у 1905. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЯРОХАЎ Пётр Іванавіч, н. у 1891. Селянін-аднаасобнік. Арыштаваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Арыштаваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны 10.9.1937. Рэабілітаваны ў 1989.

ПАСЁЛАК ІЛЬІЧ

ПАТАШКОЎ Мікіта Восіпавіч, н. у 1881. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ШЧАРБАКОЎ Аляксей Аляксеевіч, н. у 1886. Цясляр. Рэпрэсіраваны ў 1939. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ і 2 гадоў ПП. Рэабілітаваны ў 1992.

ПАСЁЛАК НОВЫ ДВОР

ЕРМУЗЕВІЧ Аляксандр Іванавіч, н. у 1888. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЕРМУЗЕВІЧ Уладзімір Міхайлавіч, н. у 1902. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ВЁСКА РАМАНАВІЧЫ

БАРАНАЎ Іван Цімафеевіч, н. у 1883. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

КАЛЕСНІКАЎ Іван Аляксеевіч, н. у 1878. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Высланы ў Башкірыю на 3 гады. Рэабілітаваны ў 1989.

КАЛЕСНІКАЎ Іван Аляксеевіч, н. у 1882. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Памёр у лагеры ў 1938. Рэабілітаваны ў 1989.

КРЫСАЎ Ілья Ціханавіч, н. у 1897. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1941. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ і 4 гадоў ПП. Рэабілітаваны ў 1990.

ЛУСКАНАЎ Васіль Іванавіч, н. у 1871. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

МАСЛЮКОЎ Сцяпан Аляксеевіч, н. у 1897. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1941. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ і 5 гадоў ПП. Рэабілітаваны ў 1991.

ПАЛЕВІКОЎ Аляксей Захаравіч, н. у 1905. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалены ў 1947. Рэабілітаваны ў 1965.

САЛАНКОЎ Васіль Яфімавіч, н. у 1869. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Памёр у лагеры. Рэабілітаваны ў 1965.

ЧЫКУНОЎ Авакум Іванавіч, н. у 1874. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да пазбаўлення права пражывання ў асобных рэгіёнах на 3 гады. Рэабілітаваны ў 1989.

ЧЫКУНОЎ Андрэй Ціханавіч, н. у 1903. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

ЧЫКУНОЎ Іван Рыгоравіч, н. у 1916. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ і 3 гадоў ПП. Рэабілітаваны ў 1990.

ЮЗУК Варфаламей Ануфрыевіч, н. у 1888. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў г. Гомель. Рэабілітаваны ў 1989.

ВЁСКА УЛУКАЎЕ

ГАЖГОЛЬД Ганна Гаўрылаўна, н. у 1890. Выхавальніца дзіцячага дома. Рэпрэсіравана ў 1938. Прыгаворана да ВМП. Расстраляна ў г. Гомель. Рэабілітавана ў 1989.

ГАЛА Ісак Іванавіч, н. у 1875. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Асуджаны да 2 гадоў зняволення. Рэабілітаваны ў 1989.

ГАЛАЎ Аляксандр Герасімавіч, н. у 1891.

Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў высылкі ў Казахстан. Рэабілітаваны ў 1961.

КАРПОВІЧ Віктар Раманавіч, н. у 1900. Аграном. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛАПТУХАЎ Аляксей Рыгоравіч, н. у 1886. Пражываў у г. Гомель. Сталяр. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Памёр у лагеры ў 1943. Рэабілітаваны ў 1983.

ЛУКАШЭВІЧ Іосіф Леапольдавіч, н. у 1884. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

САРОКІН Карней Якаўлевіч, н. у 1874. Пражываў у п. Пабеда. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў пазбаўлення права пражывання ў асобных рэгіёнах. Рэабілітаваны ў 1989.

ТУНІКАЎ Андрэй Іванавіч, н. у 1911. Пражываў у г. Гомель. Цясляр. Рэпрэсіраваны ў 1948. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1958.

ЦУКАНАЎ Мікіта Мацвеевіч, н. у 1880. Муляр. Рэпрэсіраваны ў 1940. Асуджаны да 4 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1960.

УРЫЦКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

ВЁСКА ЗАЛІП'Е

ЖОСТКІ Павел Гаўрылавіч, н. у 1888. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Памёр у турме ў 1932. Рэабілітаваны ў 1989.

КАЖАМЯКІН Феакціст Дзмітрыевіч, н. у 1914. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ШАПАВАЛАЎ Арцём Іванавіч, н. у 1873. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў пазбаўлення права пражывання ў асобных рэгіёнах. Рэабілітаваны ў 1989.

ШЫЦІКАВА Варвара Кузьмінічна, н. у 1914. Пражывала ў в. Прыбар. Рэпрэсіравана ў 1930. Асуджана да 25 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітавана ў 1955.

ШЫЦІКАЎ Кузьма Дзмітрыевіч, н. у 1889. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ВЁСКА УРЫЦКАЕ

АСІНІКАЎ Яфрэм Рыгоравіч, н. у 1901. Селянін. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1973.

БЕЛЯНКОЎ Ігнат Самуілавіч, н. у 1890. Селянін-аднаасобнік. Арыштаваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Арыштаваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Памёр у лагеры 5.10.1943. Рэабілітаваны ў 1989.

БЫХАНЬКОЎ Лука Акімавіч, н. у 1878. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1973.

БЫХАНЬКОЎ Лука Якімавіч, н. у 1874. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў пазбаўлення права пражывання ў БССР і пагранпаласе. Рэабілітаваны ў 1989.

ГАНЖЫН Ісак Нічыпаравіч, н. у 1882. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1973.

КАВАЛЁЎ Іван Пятровіч, н. у 1900. Слесар. Пражываў у г. Гомель. Рэпрэсіраваны ў 1938. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ і 5 гадоў ПП. Памёр 17.9.1938 у турме ў г. Гомель. Рэабілітаваны ў 1981.

КАВАЛЁЎ Мікіта Савельевіч, н. у 1874. Цясляр. Пражываў у г. Рэчыца. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1958.

ЛЯХАЎ Васіль Іванавіч, н. у 1916. Фармоўшчык. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ПУШКОЎ Афанасій Цімафеевіч, н. у 1872. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Высланы на Поўнач на 3 гады. Рэабілітаваны ў 1989.

ТАРАСАЎ Фама Захаравіч, н. у 1875. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў пазбаўлення права пражывання ў БССР і пагранпаласе. Рэабілітаваны ў 1989.

ТАРАСАЎ Цімафей Захаравіч, н. у 1878. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў пазбаўлення права пражывання ў асобных рэгіёнах. Рэабілітаваны ў 1989.

ТУНІКАЎ Піліп Ціханавіч, н. у 1873. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў пазбаўлення права пражывання ў асобных рэгіёнах. Рэабілітаваны ў 1989.

ШАПАРАЎ Пётр Андрэевіч, н. у 1914. Бухгалтар. Пражываў у г. Гомель. Рэпрэсіраваны ў 1944. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1960.

ЯЦКОЎ Іван Пятровіч, н. у 1894. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1973.

ЦЕЛЯШОЎСКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

ВЁСКА ЗАДОРАЎКА

ГАНЧАРОЎ Сцяпан Ціханавіч, н. у 1904. Возчык. Рэпрэсіраваны ў 1933. Высланы на 3 гады ў Казахстан. Рэабілітаваны ў 1989.

КАВАЛЁЎ Якаў Калінікавіч, н. у 1881. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Высланы на 5 гадоў на Поўнач. Вызвалены ўмоўна 19.5.1934. Рэабілітаваны ў 1989.

КІСЯЛЁЎ Кірыла Максімавіч, н. у 1883. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Высланы на 3 гады на Поўнач. Рэабілітаваны ў 1989.

СТАРАВОЙТАЎ Харытон Васільевіч, н. у 1897. Вартаўнік. Пражываў на ст. Прыбар. Рэпрэсіраваны ў 1952. Асуджаны да 15 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1966.

СТАРЧАНКА Якаў Цітавіч, н. у 1892. Селянін-аднаасобнік. Высланы на 3 гады ў Казахстан. Рэабілітаваны ў 1989.

ПАСЁЛАК ПЕРАХОД

ХАЛЮКОЎ Фёдар Іванавіч, н. у 1892. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў г. Гомель. Рэабілітаваны ў 1989.

ВЁСКА ЦЕЛЯШОЎСКАЯ РУДНЯ

ЛЯСНЕЎСКІ Канстанцін Аляксандравіч, н. у 1896. Рэпрэсіраваны ў 1938. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1989.

ТКАЧОЎ Пётр Рыгоравіч, н. у 1875. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

ЦЯЛУШКІН Ісак Максімавіч, н. у 1900. Пражываў у п. Фашчаўка Уваравіцкага р-на. Рахункавод. Рэпрэсіраваны ў 1938. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1989.

ЧАРНЯЎСКІ Рыгор Пятровіч, н. у 1900. Пражываў у в. Казанаўка Рэчыцкага р-на. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1938. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1958.

ВЁСКА ЦЕЛЯШЫ

ГАРАЕЎ Іван Сцяпанавіч, н. у 1877. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

ГРАМЯШКЕВІЧ Барыс Венядзіктавіч, н. у 1873. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення. Рэабілітаваны ў 1956.

ГРАМЯШКЕВІЧ Феакціст Сцяпанавіч, н. у 1879. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

ДЖАСАЎ Пётр Кузьміч, н. у 1894. Пражываў у в. Зялёныя Лукі Уваравіцкага р-на. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1939. Асуджаны да 8 гадоў зняволення. Рэабілітаваны ў 1990.

ДУБРОЎСКІ Лазар Сямёнавіч, н. у 1893. Старшыня Целяшоўскага сельсавета. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

МАСЛЮКОЎ Гардзей Мікалаевіч, н. у 1899. Пражываў у г. Гомель. Рэпрэсіраваны ў 1949. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1960.

МЕЛЬНІКАЎ Дзямід Купрыянавіч, н. у 1878. Цясляр. Рэпрэсіраваны ў 1938. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1989.

МЕЛЬНІКАЎ Каленік Купрыянавіч, н. у 1878. Пражываў у в. Пераход Уваравіцкага р-на. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1938. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1989.

НЕДАБОЕЎ Андрэй Барысавіч, н. у 1892. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

СЛАЙЧЭЎСКІ Фядос Іванавіч, н. у 1904. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1956.

ТОЦІКАЎ Канстанцін Іванавіч, н. у 1891. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1957.

ТОЦІКАЎ Пётр Іванавіч, н. у 1885. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ТРЫФАНАЎ Фёдар Сямёнавіч, н. у 1896. Пражываў у г. Рэчыца. Статыстык. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1956.

ЦЯРУХСКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

ВЁСКА КРАЎЦОЎКА

АЛЕНЧЫК Фядот Іванавіч, н. у 1867. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

АЛЕНЧЫКАЎ Сямён Фядотавіч, н. у 1901. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалены ў 1935. Рэабілітаваны ў 1961.

АНОХАЎ Нічыпар Антонавіч, н. у 1899. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалены ў 1937. Рэабілітаваны ў 1961.

ДУБАДЗЕЛАЎ Купрыян Іванавіч, н. у 1892. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ДУБАДЗЕЛАЎ Пётр Раманавіч, н. у 1890. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ЖУКАЎ Фёдар Гаўрылавіч, н. у 1898. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1960.

КАЖАМЯКІН Міхаіл Піліпавіч, н. у 1893. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

КРАЎЦОЎ Сяргей Данілавіч, н. у 1923. Вучань 6-га класа. Рэпрэсіраваны ў 1938. Асуджаны да 5 гадоў пазбаўлення волі. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛАПЕКА Ягор Антонавіч, н. у 1881. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

МАРОЗАЎ Кузьма Гаўрылавіч, н. у 1894. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

СВІРЫДЗЕНКА Трафім Сцяпанавіч, н. у 1882. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1961.

СІМАНЧУК Іосіф Рыгоравіч, н. у 1914. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалены ў 1946. Рэабілітаваны ў 1958.

СІМАНЧУК Пімен Гаўрылавіч, н. у 1867. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

СІМАНЧУК Сяргей Самойлавіч, н. у 1896. Рахункавод. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1961.

СЯДОЙ Анісім Паўлавіч, н. у 1892. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

ПАСЁЛАК КУСТАРНЫ

СТАРАВОЙТАЎ Антон Паўлавіч, н. у 1897. Сталяр. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1957.

ВЁСКА СТУДЗЁНАЯ ГУТА

КАВАЛЕНКА Феафан Аляксеевіч, н. у 1883. Пражываў у Навабеліцы. Возчык. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Праз 3 гады вызвалены. Рэабілітаваны ў 1989.

КАРАТКОЎ Лявон Архіпавіч, н. у 1877. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1941. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1990.

КУЦЕКА Дзям'ян Якаўлевіч, н. у 1875. Селянін. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1962.

ЦІМАШЭНКА Васіль Майсеевіч, н. у 1909. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Вызвалены ў 1935. Рэабілітаваны ў 1989.

ЦІМАШЭНКА Яўхім Фядосавіч, н. у 1874. Пражываў у г. Гомель. Стрэлачнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Высланы ў Сібір. Рэабілітаваны ў 1989.

ЯНДОЎСКІ Міхаіл Самойлавіч, н. у 1889. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Высланы на Поўнач на 3 гады. Рэабілітаваны ў 1989.

ВЁСКА СЯМЁНАЎКА

КАРЭБА Дзямід Максімавіч, н. у 1881. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Рэабілітаваны ў 1961.

РЭПІКАЎ Іван Дарафеевіч, н. у 1894. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1940. Асуджаны да 5 гадоў зняволення. Рэабілітаваны ў 1990.

РЭПІКАЎ Самуіл Тарасавіч, н. у 1904. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1961.

СТОЛЬНІКАВА Марыя Міхайлаўна, н. у 1902. Хатняя гаспадыня. Рэпрэсіравана ў 1945. Асуджана да 5 гадоў высылкі ў Краснаярскі край. Рэабілітавана ў 1993.

ВЁСКА ЦЕРУХА

БЛІНЦОЎ Захар Сямёнавіч, н. у 1890. Калгаснік. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1956.

ВАРАНКОЎ Нічыпар Яўстратавіч, н. у 1892. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ВОІНАЎ Фёдар Піменавіч, н. у 1883. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

ГЕРАСІМАЎ Мікалай Аляксеевіч, н. у 1898. Пражываў у п. Рубеж. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ГНІДЗІН Васіль Адамавіч, н. у 1897. Качагар. Рэпрэсіраваны ў 1929. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1991.

ГНІДЗІН Захар Венядзіктавіч, н. у 1895. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1929. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалены ў 1937. Рэабілітаваны ў 1991.

ЕРМАКОЎ Мітрафан Сямёнавіч, н. у 1877. Старшыня сельсавета. Рэпрэсіраваны ў 1933. Высланы на Поўнач на 3 гады.

ЕРМАКОЎ Нікадзім Варфаламеевіч, н. у 1899. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

ЕРМАКОЎ Пімен Іванавіч, н. у 1889. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў г. Гомель. Рэабілітаваны ў 1961.

ЖУКОЎСКІ Пётр Лаўрэнцьевіч, н. у 1876. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1929. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1992.

ЗЯНЬКОЎ Андрэй Аўдзеевіч, н. у 1895. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

ЗЯНЬКОЎ Карл Ціханавіч, н. у 1901. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

ЗЯНЬКОЎ Ціхан Аўдзеевіч, н. у 1874. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1929. Высланы на Поўнач на 3 гады. Рэабілітаваны ў 1992.

КРОТАЎ Яфрэм Міхайлавіч, н. у 1906. Старшыня калгаса. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Вызвалены ў 1934. Рэабілітаваны ў 1989.

КРУМКАЧОЎ Дзяніс Самуілавіч, н. у 1896. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

МІНАЎ Аляксей Логвінавіч, н. у 1876. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Памёр у 1938 у турме. Рэабілітаваны ў 1989.

МІНКОЎ Якаў Аляксеевіч, н. у 1911. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Высланы на 3 гады на Поўнач. Рэабілітаваны ў 1989.

МЯДЗВЕДЗЕЎ Міна Сцяпанавіч, н. у 1875. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў г. Гомель. Рэабілітаваны ў 1961.

МЯДЗВЕДЗЕЎ Раман Пятровіч, н. у 1871. Селянін. Пражываў у г. Гомель. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1973.

ПІМАХАЎ Купрыян Якаўлевіч, н. у 1903. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ПУШКА Іван Яўхімавіч, н. у 1894. Калгаснік. Арыштаваны ў 1933. Асуджаны да 5 гадоў пазбаўлення волі. Арыштаваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў 1937. Рэабілітаваны ў 1989.

ПУШКА Павел Яўхімавіч, н. у 1906. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

СІБІРАКОЎ Нікан Захаравіч, н. у 1887. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1929. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалены ў 1935. Рэабілітаваны ў 1991.

СІБІРАКОЎ Нічыпар Захаравіч, н. у 1894. Бухгалтар. Рэпрэсіраваны ў 1938. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў 1938. Рэабілітаваны ў 1958.

СТАРАВОЙТАЎ Антон Паўлавіч, н. у 1897. Пражываў у п. Кустарны. Пажарнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

СЫЧОВА Ганна Макараўна, н. у 1893. Хатняя гаспадыня. Рэпрэсіравана ў 1937. Асуджана да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалена ў 1943. Рэабілітавана ў 1962.

СЫЧОЎ Еўдакім Макаравіч, н. у 1875. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў г. Гомель. Рэабілітаваны ў 1961.

ХАЛЯПІНА Марыя Мікалаеўна, н. у 1880. Рэпрэсіравана ў 1937. Асуджана да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалена ў 1944. Рэабілітавана ў 1962.

ШАЎЦОЎ Фама Парфенавіч, н. у 1899. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ШКРАБКОЎ Архіп Ісаевіч, н. у 1879. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЯШЭНКА Архіп Пятровіч, н. у 1889. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Высланы на Поўнач на 3 гады. Рэабілітаваны ў 1989.

ЦЯРЭНІЦКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

ВЁСКА ІВАНАЎКА

КІЗЕЕЎ Радзівон Філіпавіч, н. у 1898. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛАШКЕВІЧ Дзяніс Васільевіч, н. у 1885. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

МІРОНЕНКА Рыгор Фаміч, н. у 1897. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 3 гадоў высылкі на Поўнач. Рэабілітаваны ў 1989.

МІРОНЕНКА Рыгор Фаміч, н. у 1878. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў г. Гомель. Рэабілітаваны ў 1989.

УЗДОЎСКІ Аўгусцін Адамавіч, н. у 1897.

А.М.Клімовіч.

Паліроўшчык шклозавода. Рэпрэсіраваны ў 1938. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў 1937 у г. Віцебск. Рэабілітаваны ў 1988.

ШАЙКОЎ Андрэй Рыгоравіч, н. у 1881. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ШАЙКОЎ Навум Іванавіч, н. у 1873. Селянін-аднаасобнік. Пражываў у в. Малінаўка. Арыштаваны ў 1932. Асуджаны да 3 гадоў пазбаўлення волі. Арыштаваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ПАСЁЛАК ПРАСВЕТ

ВОІНАЎ Мітрафан Максімавіч, н. у 1887. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ПАРХОМЕНКА Яўціхій Фаміч, н. у 1897. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў высылкі на Поўнач. Рэабілітаваны ў 1989.

ЦЯРЭШКАВІЦКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

ВЁСКА АЛЬХОЎКА

КАРЛОЎСКІ Піліп Цімафеевіч, н. у 1892. Настаўнік. Рэпрэсіраваны ў 1938. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў 1938. Рэабілітаваны ў 1958.

КАРЭБА Лазар Раманавіч, н. у 1887. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ШУГАЕЎ Мікіта Цімафеевіч, н. у 1888. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ і 3 гадоў ПП. Рэабілітаваны ў 1991.

ПАСЁЛАК КАЛІНІНА

БУРАНКОЎ Яўген Іванавіч, н. у 1905. Рэпрэсіраваны ў 1930. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1990.

ВЁСКА НОВАЯ БУХАЛАЎКА

КЛІМОВІЧ Аляксандр Міхайлавіч, н. у 1901. Вартаўнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 8 гадоў зняволення ў ППЛ. Памёр у 1942. Рэабілітаваны ў 1963.

ВЁСКА НОВЫЯ ЦЯРЭШКАВІЧЫ

ВІНЧА Андрэй Казіміравіч, н. у 1874. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1988.

ВІНЧА Андрэй Казіміравіч, н. у 1877. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1988.

ГАЛКОЎСКІ Аляксандр Афанасьевіч, н. у 1902. Цясляр. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ГАЛКОЎСКІ Макар Рыгоравіч, н. у 1879. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалены ў 1937. Рэабілітаваны ў 1988.

ГАЛКОЎСКІ Макар Рыгоравіч, н. у 1880. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны 1.11.1937 у г. Гомель.

ГАЛКОЎСКІ Уладзімір Рыгоравіч, н. у 1874. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1988.

ГАЛКОЎСКІ Уладзімір Рыгоравіч, н. у 1876. Селянін-аднаасобнік. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны 1.11.1937 у г. Гомель.

ДАБРАВОЛЬСКІ Іван Рыгоравіч, н. у 1897. Селянін. Конюх. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Памёр у 1938. Рэабілітаваны ў 1971.

ДАБРАВОЛЬСКІ Сямён Рыгоравіч, н. у 1887. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

КЛІМОВІЧ Аляксандр Пятровіч, н. у 1878. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Высланы ў Казахстан ў 1933. Рэабілітаваны ў 1988.

КЛІМОВІЧ Васіль Акімавіч, н. у 1880. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1988.

КЛІМОВІЧ Іван Нічыпаравіч, н. у 1892. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1988.

КЛІМОВІЧ Мартын Пятровіч, н. у 1881. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1988.

КЛІМОВІЧ Мартын Фокавіч, н. у 1878. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1988.

КЛІМОВІЧ Павел Васільевіч, н. у 1884. Селянін-аднаасобнік. Арыштаваны ў 1930. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Арыштаваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1988.

КЛІМОВІЧ Пётр Сцяпанавіч, н. у 1897. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 20 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1988.

КЛІМОВІЧ Рыгор Іванавіч, н. у 1890. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалены ў 1937. Рэабілітаваны ў 1988.

КЛІМОВІЧ Рыгор Сцяпанавіч, н. у 1894. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Высланы ў Сібір. Рэабілітаваны ў 1989.

КЛІМОВІЧ Сцяпан Міхайлавіч, н. у 1888. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалены ў 1937. Рэабілітаваны ў 1988.

КЛІМОВІЧ Сямён Міхайлавіч, н. у 1870. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1988.

КРАЦЯНКОЎ Аксён Сілавіч, н. у 1872. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 3 гадоў высылкі ў Казахстан. Рэабілітаваны ў 1989.

СЕРАФІМОВІЧ Васіль Пятровіч, н. у 1877. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1988.

ВЁСКА СКІТОК

КОЗЫРАЎ Фама Фролавіч, н. у 1876. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ВЁСКА ЦЯРЭШКАВІЧЫ

БАРТНОЎСКІ Іван Іванавіч, н. у 1901. Пражываў у г. Гомель. Арыштаваны ў 1935. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ і 2 гадоў ПП. Рэабілітаваны ў 1991.

БАРТНОЎСКІ Іван Іванавіч, н. у 1901. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

БАРТНОЎСКІ Міхаіл Іванавіч, н. у 1904. Пражываў у в. Новая Бухалаўка. Старшыня сельсавета. Рэпрэсіраваны ў 1945. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалены ў 1949. Рэабілітаваны ў 1963.

БАРТНОЎСКІ Пётр Піліпавіч, н. у 1886. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Памёр у 1942 у лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

БАРТНОЎСКІ Пётр Піліпавіч, н. у 1884. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

БАРТНОЎСКІ Сцяпан Пятровіч, н. у 1873. Пражываў у в. Уборкі Лоеўскага р-на. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

ВІНЧ Мікалай Казіміравіч, н. у 1873. Селянін-аднаасобнік. Пражываў у в. Старая Бухалаўка. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Памёр 15.12.1937 у турме ў г. Гомель. Рэабілітаваны ў 1989.

ГАЛКОЎСКІ Афанасій Канстанцінавіч, н. у 1875. Селянін-аднаасобнік. Пражываў у в. Новыя Цярэшкавічы. Асуджаны да 8 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ГОЛУБЕВА Сцепаніда Рыгораўна, н. у 1875. Пражывала ў г. Гомель. Рэпрэсіравана ў 1937. Прыгаворана да ВМП. Расстраляна 1.11.1937 у г. Гомель. Рэабілітавана ў 1988.

КЛІМОВІЧ Антон Міхайлавіч, н. у 1901. Маёр. Рэпрэсіраваны ў 1938. Расстраляны ў 1938 у г. Усурыйск Прыморскага края. Рэабілітаваны ў 1957.

КРАЎЗЕ Аляксандр Міхайлавіч, н. у 1897. Радавы. Рэпрэсіраваны ў 1944. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалены ў 1953. Рэабілітаваны ў 1965.

ПЛЕСКІ Уладзімір Якаўлевіч, н. у 1912. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1938. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны 7.10.1938. Рэабілітаваны ў 1989.

СУЛІВОНСКІ Андрэй Мікалаевіч, н. у 1881. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ВЁСКА ФЁДАРАЎКА

АСТАПЕНКА Ігнат Піліпавіч, н. у 1882. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1941. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны 2.8.1941. Рэабілітаваны ў 1991.

ЧАРАЦЯНСКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

ВЁСКА БУДЗІШЧА

БАРАВІЦКІ Іван Фёдаравіч, н. у 1911. Трактарыст. Рэпрэсіраваны ў 1940. Асуджаны да 7 гадоў зняволення ў ППЛ і 3 гадоў ПП. Вызвалены ў 1947. Рэабілітаваны ў 1971.

БАРАВІЦКІ Ціхан Іларыёнавіч, н. у 1894. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Высланы ў Казахстан у 1933. Рэабілітаваны ў 1989.

КАРОТЧЫК Дзмітрый Андрэевіч, н. у 1900. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1934. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛАЗАВЕНКА Фёдар Ігнатавіч, н. у 1886. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛАЗАВЕНКА Яфім Якаўлевіч, н. у 1910. Радыст-кадзіроўшчык авіяпалка. Рэпрэсіраваны ў 1943. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ і 5 гадоў ПП. Вызвалены ў 1953. Рэабілітаваны ў 1963.

ЦІМАШЭНКА Лука Фёдаравіч, н. у 1915. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 4 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1958.

ШАЎШУКОЎ Ілья Гаўрылавіч, н. у 1913. Пражываў у г. Гомель. Цясляр. Рэпрэсіраваны ў 1952. Высланы на пасяленне ў Карагандзінскую вобл. Рэабілітаваны ў 1989.

ШАЎШУНОЎ Мікіта Гаўрылавіч, н. у 1909. Грузчык. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ШАЎШУНОЎ Нічыпар Фёдаравіч, н. у 1912. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

ШАЎШУНОЎ Фёдар Міронавіч, н. у 1879. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

ШЫШКОЎСКІ Мартын Антонавіч, н. у 1883. Пражываў у в. Давыдаўка. Цясляр. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ і 5 гадоў ПП. Рэабілітаваны ў 1992.

ВЁСКА ЗАЙМІШЧА

ВАСІЛЕНКА Дзмітрый Рыгоравіч, н. у 1886. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛАЗУНОВА Марыя Мікітаўна, н. у 1911. Калгасніца. Рэпрэсіравана ў 1945. Рэабілітавана ў 1993.

ПРЫХОДЧАНКА Павел Раманавіч, н. у 1910. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Высланы на 5 гадоў у Казахстан. Рэабілітаваны ў 1989.

РАБЦАЎ Фядос Карпавіч, н. у 1883. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ВЁСКА МАКАЎЕ

КАВАЛЁЎ Захар Васільевіч, н. у 1904. Пражываў у г. Гомель. Старшыня калгаса. Рэпрэсіраваны ў 1941. Асуджаны да 10 гадоў зняволення. Рэабілітаваны ў 1957.

КНЯЗЕЎ Майсей Васільевіч, н. у 1890. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛАЗАРЭНКА Павел Пятровіч, н. у 1890. Пражываў у в. Мадоры Рагачоўскага р-на. Ветэрынарны фельчар. Рэпрэсіраваны ў 1950. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ і 5 гадоў ПП. Вызвалены ў 1955. Рэабілітаваны ў 1991.

НАВУМЕНКА Пелагея Іванаўна, н. у 1920. Рабочая. Пражывала ў г. Гомель. Рэпрэсіравана ў 1945. Асуджана да 5 гадоў высылкі ў Краснаярскі край. Рэабілітавана ў 1992.

НАВУМЕНКА Сяргей Міхайлавіч, н. у 1906. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1988.

САВАЧКІН Іларыён Уласавіч, н. у 1904. Пражываў у г. Гомель. Галоўны механік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

СТАРОСЦЕНКА Міхаіл Мітрафанавіч, н. у 1904. Пражываў у в. Гардуны Добрушскага р-на. Рэпрэсіраваны ў 1940. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ і 5 гадоў ПП. Памёр у 1942 у лагеры. Рэабілітаваны ў 1991.

ВЁСКА ПРАКОПАЎКА

БАРАНАЎ Дзяніс Міхайлавіч, н. у 1885. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

БАРАНАЎ Міхаіл Фёдаравіч, н. у 1860. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

БАРАНАЎ Ціхан Міхайлавіч, н. у 1902. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

КАВАЛЁЎ Ігнат Пятровіч, н. у 1896. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Высланы на 5 гадоў у Казахстан. Рэабілітаваны ў 1989.

РАБЦАЎ Фёдар Нічыпаравіч, н. у 1908. Наборшчык газеты. Рэпрэсіраваны ў 1932. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1989.

ШКЛЯРАЎ Пётр Ермалаевіч, н. у 1874. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Высланы на Поўнач на 3 гады. Рэабілітаваны ў 1988.

ПАСЁЛАК ЧАПЛІН

МАДЖАРА Іван Кірылавіч, н. у 1899. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1935. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалены ў 1940. Рэабілітаваны ў 1989.

ВЁСКА ЧАРАЦЯНКА

БЯЛЯЕЎ Васіль Яфімавіч, н. у 1877. Пражываў у г. Гомель. Цясляр. Рэпрэсіраваны ў 1937. Высланы на Поўнач. Рэабілітаваны ў 1961.

ВАСІЛЕВІЧ Сяргей Паўлавіч, н. у 1894. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалены ў 1947. Рэабілітаваны ў 1962.

ЗЮЛЬ Дзмітрый Іларыёнавіч, н. у 1882. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1962.

ЗЮЛЬ-ВАЙТАВЕЦКІ Міхаіл Піліпавіч, н. у 1902. Служачы. Рэпрэсіраваны ў 1936. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1961.

ІВАНЧЫКАЎ Якаў Дзянісавіч, н. у 1882. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1962.

ІСАЙЧЫК Еўдакім Іванавіч, н. у 1879. Возчык. Рэпрэсіраваны ў 1942. Асуджаны да 5 гадоў. Рэабілітаваны ў 1989.

НАВУМЕНКА Яўгенія Васільеўна, н. у 1893. Хатняя гаспадыня. Рэпрэсіравана ў 1945. Выслана на 5 гадоў у Краснаярскі край. Рэабілітавана ў 1992.

ПАШКЕВІЧ Захар Васільевіч, н. у 1877. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Высланы на Поўнач. Рэабілітаваны ў 1988.

САЛОДКІ Іван Ціханавіч, н. у 1891. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1988.

ЧОНКАЎСКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

ВЁСКА СЕЎРУКІ

АЛЯКСЕЕНКА Даніла Мікітавіч, н. у 1908. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 8 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1960.

ЗОРЫН Мікалай Уладзіміравіч, н. у 1901. Бухгалтар. Пражываў у г. Гомель. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1988.

СТАЛЯРОЎ Фядос Сцяпанавіч, н. у 1874. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў г. Гомель. Рэабілітаваны ў 1992.

ФУРСЕЕЎ Максім Іванавіч, н. у 1897. Пражываў у в. Чонкі. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1940. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1990.

ВЁСКА ЧОНКІ

ПІСАРЭНКА Рыгор Фрызанавіч, н. у 1904. Пажарнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 4 гадоў зняволення ў ППЛ і 3 гадоў ПП. Рэабілітаваны ў 1990.

ШАРПІЛАЎСКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

ВЁСКА ШАРПІЛАЎКА

АФАНАСЬЕЎ Іван Іванавіч, н. у 1908. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалены ў 1947. Рэабілітаваны ў 1967.

АФАНАСЬЕЎ Карней Кузьміч, н. у 1883. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Памёр у 1942 у лагеры. Рэабілітаваны ў 1967.

ГОРЛЕНКА Мікалай Патапавіч, н. у 1885. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1966.

ГОРЛЕНКА Цімафей Мікалаевіч, н. у 1912. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалены ў 1947. Рэабілітаваны ў 1966.

МАСКВІЧОЎ Піліп Фядотавіч, н. у 1902. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1967.

МАСКВІЧОЎ Фядот Савельевіч, н. у 1883. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1938. Асуджаны да 8 гадоў зняволення ў ППЛ і 5 гадоў ПП. Рэабілітаваны ў 1991.

ПАРФЁНАЎ Парфен Ігнатавіч, н. у 1899. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Асуджаны да 3 гадоў зняволення ў канцэнтрацыйным лагеры. Рэабілітаваны ў 1990.

РАБЧАНКА Васіль Іванавіч, н. у 1904. Бухгалтар. Рэпрэсіраваны ў 1950. Асуджаны да 25 гадоў зняволення ў ППЛ і 5 гадоў ПП. Вызвалены ў 1954. Рэабілітаваны ў 1969.

РАЕЎСКІ Сцяпан Васільевіч, н. у 1905. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалены ў 1938. Рэабілітаваны ў 1966.

ШЧАРБАКОЎ Ігнат Гардзеевіч, н. у 1877. Пражываў у г. Гомель. Шкіпер. Рэпрэсіраваны ў 1938. Асуджаны да 6 гадоў зняволення ў ППЛ.

ШЧАРБАКОЎ Мікалай Ігнатавіч, н. у 1904. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Высланы ў г. Рыбінск. Рэабілітаваны ў 1965.

ХАЛУПАЎ Якаў Піліпавіч, н. у 1897. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЯРОМІНСКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

ПАСЁЛАК ВІШАНСКІ

ВАЛЬДЗІН Іван Іванавіч, н. у 1885. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1938. Асуджаны да 6 гадоў зняволення ў ППЛ і 4 гадоў ПП. Памёр у 1940 у лагеры. Рэабілітаваны ў 1960.

ВЁСКА КАСЦЮКОЎКА

БЛІННІКАЎ Фама Іванавіч, н. у 1889. Рабочы шклозавода. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

БУДНІКАЎ Сяргей Васільевіч, н. у 1887. Рабочы шклозавода. Рэпрэсіраваны ў 1938. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ і 5 гадоў ПП. Памёр у 1942. Рэабілітаваны ў 1960.

БУДНІКАЎ Фёдар Васільевіч, н. у 1879. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1961.

ГАЎРЫЛЕНКА Платон Мікалаевіч, н. у 1879. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1935. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1961.

ГУНЬКО Якаў Андрэевіч, н. у 1897. Шкловыдзімальшчык. Рэпрэсіраваны ў 1942. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Памёр у 1942 у турме. Рэабілітаваны ў 1989.

ДВАРЭЦКІ Сяргей Сямёнавіч, н. у 1899. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1959.

ДЗЮБКІН Сяргей Аляксандравіч, н. у 1926. Чырвонаармеец. Рэпрэсіраваны ў 1945. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ і 3 гадоў ПП. Вызвалены ў 1954. Рэабілітаваны ў 1989.

ДЗЯТЛАЎ Іларыён Рыгоравіч, н. у 1885. Штампоўшчык шклозавода. Рэпрэсіраваны ў 1985. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1961.

ЖЫГУНОЎ Іван Сцяпанавіч, н. у 1899. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1935. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1961.

КАЗЛОЎ Фёдар Якаўлевіч, н. у 1903. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 4 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1991.

КАЛЕНЧЫКАЎ Фёдар Цітавіч, н. у 1895. Грузчык. Рэпрэсіраваны ў 1938. Асуджаны да 8 гадоў ППЛ і 5 гадоў ПП. Памёр у 1942 у лагеры. Рэабілітаваны ў 1960.

МАЗУРОНАК Аляксандр Сямёнавіч, н. у 1884. Рахункавод. Рэпрэсіраваны ў 1935. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў 1935. Рэабілітаваны ў 1961.

НЕСЦЯРОВІЧ Сцяпан Данілавіч, н. у 1888. Цясляр. Рэпрэсіраваны ў 1935. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў 1935.

ПАДНОСАЎ Канстанцін Мікалаевіч, н. у 1880. Возчык. Рэпрэсіраваны ў 1935. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў 1935. Рэабілітаваны ў 1961.

ПЕТРУЛЁЎ Сямён Максімавіч, н. у 1906. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1935. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1961.

ПЕТРЫЧЭНКА Андрэй Трафімавіч, н. у 1910. Рэпрэсіраваны ў 1936. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ТКАЧОЎ Іван Міхайлавіч, н. у 1883. Водаагляднчык. Рэпрэсіраваны ў 1935. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1961.

ФЕДАСЕЕНКА Іван Гаўрылавіч, н. у 1895. Слесар. Рэпрэсіраваны ў 1936. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1990.

ФЕДАСЕЕНКА Пётр Якаўлевіч, н. у 1897. Кухар. Рэпрэсіраваны ў 1935. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў 1935. Рэабілітаваны ў 1961.

ХІДКОК Антон Людвігавіч, н. у 1899. Возчык. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1958.

ШЧАРБАКОЎ Васіль Нічыпаравіч, н. у 1887. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1935. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ.

ВЁСКА ЯРОМІНА

БАГДАНАЎ Барыс Валянцінавіч, н. у 1892. Муляр. Рэпрэсіраваны ў 1940. Асуджаны да 8 гадоў зняволення ў ППЛ і 4 гадоў ПП. Рэабілітаваны ў 1991.

БЛЯСКІН Міхаіл Міхайлавіч, н. у 1905. Бухгалтар. Рэпрэсіраваны ў 1940. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ і 3 гадоў ПП. Рэабілітаваны ў 1990.

БУДЗЬКО Трафім Міхайлавіч, н. у 1891. Цясляр. Рэпрэсіраваны ў 1935. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1961.

БЯРОЗКІН Анатоль Ільіч, н. у 1887. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1933. Высланы на 3 гады ў Казахстан. Рэабілітаваны ў 1989.

ВОЛЬСКАЯ Ефрасіння Рыгораўна, н. у 1899. Сялянка-аднаасобніца. Рэпрэсіравана ў 1929. Выслана ў Сібір на 3 гады. Рэабілітавана ў 1992.

ДЗЁМКІН Павел Карпавіч, н. у 1912. Пражываў у г. Гомель. Эканаміст. Рэпрэсіраваны 23.7.1941. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны 28.8.1941. Рэабілітаваны ў 1991.

ІВАНЕНКА Іван Васільевіч, н. у 1887. Калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1989.

КУЛЯШОЎ Іван Макаравіч, н. у 1898. Агляднчык вагонаў. Рэпрэсіраваны ў 1936. Асуджаны да 2 гадоў зняволення ў ППЛ і 1 года ПП. Рэабілітаваны ў 1992.

ЛЫСЫ Андрэй Мікалаевіч, н. у 1891. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1930. Асуджаны да 5 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

МЯРКУЛАЎ Даніла Іванавіч, н. у 1876. Рабочы. Рэпрэсіраваны ў 1937. Прыгавораны да ВМП. Рэабілітаваны ў 1960.

НЯТЫЛЬКІН Андрэй Іванавіч, н. у 1888. Вартаўнік. Рэпрэсіраваны ў 1938. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў 1938 у г. Гомель. Рэабілітаваны ў 1989.

НЯТЫЛЬКІНА Ульяна Іванаўна, н. у 1900. Сялянка-аднаасобніца. Рэпрэсіравана ў 1937. Асуджана да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітавана ў 1973.

ПАЛІТУПАЎ Іван Нічыпаравіч, н. у 1883. Машыніст. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Рэабілітаваны ў 1973.

ПАЎЛЮЧКОЎ Рыгор Ігнатавіч, н. у 1888. Возчык. Рэпрэсіраваны 5.10.1937. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны 10.10.1937 у г. Гомель. Рэабілітаваны ў 1967.

ПАЎЛЮЧКОЎ Яфрэм Іванавіч, н. у 1906. Бухгалтар. Рэпрэсіраваны ў 1937. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Памёр у 1938. Рэабілітаваны ў 1989.

ПАШЭДА Васіль Пятровіч, н. у 1919. Чырвонаармеец. Рэпрэсіраваны ў 1942. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ. Вызвалены ў 1952. Рэабілітаваны ў 1989.

ПАШЭДА Пётр Рыгоравіч, н. у 1895. Абпальшчык шклозавода. Рэпрэсіраваны ў 1938. Прыгавораны да ВМП. Расстраляны ў 1938. Рэабілітаваны ў 1959.

СЕРДЗЮКОВА Марыя Захараўна, н. у 1908. Пражывала ў г. Гомель. Выслана на 5 гадоў. Рэабілітавана ў 1992.

СЯРКОЎ Павел Лукіч, н. у 1875. Селянін-аднаасобнік. Рэпрэсіраваны ў 1929. Рэабілітаваны ў 1992.

ХАЎРОЦІН Кузьма Васільевіч, н. у 1904. Аўтамеханік. Пражываў у г. Мазыр. Рэпрэсіраваны ў 1949. Асуджаны да 10 гадоў зняволення ў ППЛ і 5 гадоў ПП. Вызвалены ў 1954. Рэабілітаваны ў 1965.

ВЯЗНЯМ ГУЛАГА

Клаўдзія Лукінічна,
Тонкі цень ГУЛага,
З чым прыйшла да фінішу?
З горыччу і страхам?
Калыма далёкая —
Ад снягоў аслепнуць.
Палятала сокалам
Над шырокім стэпам.
«Эй, гармоніка мая,
Дзеўка дураслівая,
Ці была ці не была
Я ў жыцці шчасліваю?»
Праўда дзе, а дзе мана?
З чым ісці да Бога?
І пайшла, пайшла яна
Горкаю дарогай...
Лёс, як дым, хіснецца.
Плакаць слёз няма.
Выстудзіла сэрца
Лютая зіма.
Ні душы навокал.
Колькі год адна.
Калыма далёкая
Бачыцца з акна...

Міхась Башлакоў.

1941

1945

ШЛА ВАЙНА НАРОДНАЯ

У першыя дні

22 чэрвеня 1941 г. фашысцкая Германія без аб'яўлення вайны і прад'яўлення якіх-небудзь прэтэнзій, вераломна парушыўшы дагавор аб ненападзенні, раптоўна напала на СССР. Для народаў Савецкага Саюза пачалася Вялікая Айчынная вайна, якая па сваіх маштабах, жорсткасці, чалавечых ахвярах і матэрыяльных стратах не мела сабе роўных.

Палітычнае і ваеннае кіраўніцтва Германіі, кіруючыся дактрынай «маланкавай вайны», разлічвала знянацку нанесці магутныя рассякаючыя ўдары буйнымі танкавымі і матарызаванымі сіламі, акружыць і знішчыць галоўныя сілы Чырвонай Арміі, выйсці на лінію Архангельск — Волга і за 1,5 — 2 месяцы пераможна закончыць вайну.

На тэрыторыі Беларусі наступала нямецкая група армій «Цэнтр» у складзе 4-й і 9-й палявых армій, 2-й і 3-й танкавых груп, усяго 50 дывізій (у тым ліку 15 танкавых і матарызаваных) і 2 матарызаваныя брыгады. Яе падтрымліваў 2-і паветраны флот — 1600 баявых самалётаў.

Стварыўшы на асноўным напрамку трайную, а ў некаторых месцах амаль пяцікратную перавагу, узброеныя сілы фашысцкай Германіі паставілі ў цяжкае становішча савецкія войскі.

Пачатак ваенных дзеянняў для войск Заходняй асобай ваеннай акругі (з 22 чэрвеня 1941 г. Заходняга фронту) разгортваліся трагічна. Ведучы абарончыя баі, яны пад націскам намнога большых сіл праціўніка вымушаны былі адступаць. Абарона насіла ачаговы характар. Часці прыкрыцця ўступалі ў бой разрознена і неарганізавана. Паблізу напрамкаў галоўных удараў ворага не было моцных рэзерваў. Адсутнасць суцэльнага фронту давала магчымасць танкавым і матарызаваным злучэнням вермахта абыходзіць вузлы супраціўлення нашых войскаў і наносіць удары ў флангі і з тылу. У выніку гэтага часці і злучэнні Чырвонай Арміі ў шэрагу выпадкаў вымушаны былі змагацца ў акружэнні ці адыходзіць на ўсход. Але ўжо ў першых прыгранічных баях вораг сустрэў упартае супраціўленне

Чырвонай Арміі. Як нераўзыдзены прыклад патрыятызму і гераізму савецкіх воінаў увайшла ў гісторыю Айчыннай вайны абарона Брэсцкай крэпасці. Цяжкія баі разгарнуліся ў раёне Мінска, Лепеля, Бабруйска і іншых месцах. Упартыя баі ішлі на Дняпры, асабліва ў раёне Магілёва, дзе абарону трымалі 172-я стралковая дывізія і атрады народнага апалчэння. Кровапралітныя баі ішлі на Гомельскім напрамку. Моцныя ўдары па ворагу нанеслі савецкія воіны пад Рагачовам і Жлобінам.

Жыхары Гомельскага раёна мужна і без панікі сустрэлі цяжкую вестку аб пачатку вайны. Згодна з пастановай ЦК КП(б)Б ад 22 чэрвеня 1941 г. «Аб задачах і мерапрыемствах у сувязі з выступленнем па радыё намесніка старшыні СНК СССР, наркома замежных спраў В.М.Молатава» ў раёне прымаліся тэрміновыя захады па пераводу ўсяго жыцця на ваенны лад, праведзены сход партыйна-гаспадарчага актыву, на якім былі абмеркаваны неадкладныя меры ў сувязі з фашысцкай агрэсіяй. На ўсіх прадпрыемствах, у сельсаветах, калгасах, саўгасах, МТС адбыліся мітынгі і сходы, на якіх працоўныя выказвалі свае патрыятычныя пачуцці, нянавісць да нямецка-фашысцкіх захопнікаў, гатоўнасць аддаць усе свае сілы і сродкі для адпору ворага і абароны Радзімы. Агульны настрой быў неапраўдана ўзнёсла-пераможны. Тады ніхто не ведаў, не мог прадбачыць і нават уявіць, якія выпрабаванні, неймаверныя людскія пакуты і незлічоныя матэрыяльныя страты чакаюць краіну ў бліжэйшы час. Калектывы прамысловых прадпрыемстваў, працаўнікі сельскай гаспадаркі бралі абавязацельствы перавыконваць вытворчыя заданні, мабілізаваць усе сілы і сродкі для аказання дапамогі фронту. З панядзелка райваенкамат арганізавана пачаў праводзіць мабілізацыю мужчын прызыўнога ўзросту. Не чакаючы павестак, у райваенкамат прыходзілі дзесяткі жыхароў з заявамі аб тэрміновым накіраванні на фронт.

З першых дзён вайны добраахвотна пайшлі на фронт жыхары Маркавіцкага сельскага Савета Іван Іларыёнавіч Угрумаў, Іван Данілавіч Кучма, жыхар Зябраўкі Якаў Адамавіч Траццякоў і іншыя. У рады Чырвонай Арміі ўліліся жыхары Гомельскага раёна Іван Андрэевіч Сабко, Іван Захаравіч Цыкуноў, Фёдар Уласавіч Літвінаў, Іван Андрэевіч Хлебакоў, Аляксей Цімафеевіч Пыталеў і шмат іншых.

Наперадзе патрыятычнага ўздыму была моладзь. Звыш тысячы маладых людзей з Гомельскага раёна ў першыя дні пайшлі на фронт.

З вялікім напружаннем працавалі прамысловыя прадпрыемствы горада. У найкарацейшы тэрмін станкабудаўнічы завод імя Кірава наладзіў выпуск для фронту мінамётаў. Хутка справіўшыся са складанымі тэхнічнымі і арганізацыйнымі праблемамі, міны для іх пачаў выраблять «Гомсельмаш». На гэтым жа прадпрыемстве і на заводзе «Рухавік рэвалюцыі» быў арганізаваны рамонт ваеннай тэхнікі. Асноўнай прадукцыяй Навабеліцкага лесакамбіната і запалкавай фабрыкі «Везувій» сталі процітанкавыя міны, Гомельскай фабрыкі па вырабе ложкаў і электрастанцый — проціпяхотныя міны, металакамбіната — ручныя гранаты. Жыхары Гомеля за кароткі тэрмін падрыхтавалі больш як 10 тысяч бутэлек з гаручай вадкасцю «КС» для барацьбы з танкамі ворага, чыгуначнікі пераабсталявалі пад бронепаязды два цягнікі з платформамі.

Людзі працавалі днём і ноччу, каб дапамагчы фронту. Кожны працаваў за сябе і за тых, хто быў мабілізаваны ў Чырвоную Армію.

Не шкадуючы сіл працавалі калгаснікі. Яны выконвалі дзённыя нормы выпрацоўкі на 200—300 %. На працоўныя месцы тых, хто пайшоў на

фронт, станавіліся жанчыны і падлеткі. На ўсход з раёна пераганялася жывёла, калоны трактароў, камбайнаў і іншых машын.

У адпаведнасці з дырэктывай ЦК КП(б)Б ад 23 чэрвеня 1941 г. усім абкомам, райкомам КП(б)Б і выканкомам раённых Саветаў дэпутатаў працоўных усходніх абласцей рэспублікі аб арганізацыі барацьбы з варожымі дыверсантамі і парашутыстамі бюро Гомельскага абкома партыі 24 чэрвеня прыняло пастанову аб стварэнні ў вобласці ўзброеных груп для барацьбы з дыверсантамі і шпіёнамі. У г. Гомель і Гомельскім сельскім раёне ўжо на трэці дзень вайны пачалі ствараць знішчальныя батальёны. Яны фарміраваліся па раёнах. Усю работу па іх стварэнні ўзялі на сябе райкомы партыі: падбіралі камандны састаў, вызначалі прадпрыемствы, дзе фарміраваліся ўзводы і роты, праводзілі мітынгі і сходы, на якіх запісваліся добраахвотнікі.

У Гомелі ў добраахвотныя фарміраванні ўлілося шмат прадстаўнікоў інтэлігенцыі. Атрад у сто чалавек стварылі слухачы абласнога інстытута ўдасканалення настаўнікаў. Сярод іх былі старыя выкладчыкі, дэпутат Вярхоўнага Савета СССР М.П.Лаўрынюк, настаўнікі М.В.Шмуглін, А.І.Чарнышоў, В.К.Пруднікаў. Пад ружжо сталі артысты абласнога драматычнага тэатра А.Ф.Цітоў, П.Ф.Бахцін, К.М.Палосін, Р.Ф.Ашчэпкаў, С.І.Франчак і шмат іншых патрыётаў.

З першых дзён свайго існавання знішчальныя батальёны ахоўвалі важнейшыя аб'екты, неслі вартавую службу: на адлегласці 12 км ад Гомеля знаходзілася 12 назіральных пастоў, якія падтрымлівалі прамую сувязь з камандаваннем вайсковых часцей. Але галоўнай іх задачай з'яўлялася барацьба з варожымі лазутчыкамі: парашутыстамі, шпіёнамі і дыверсантамі.

Вораг рабіў усё, каб парушыць работу савецкага тылу, пасеяць паніку і разгубленасць сярод насельніцтва. На Гомельшчыну закідваліся шпіёны, дыверсанты, сігналыпчыкі, распаўсюджвальнікі лжывых чутак. Іх вылоўлівалі байцы знішчальных батальёнаў.

У раёне вёскі Валатава ноччу кружыў варожы самалёт. Аб гэтым паведамілі ў штаб батальёна Цэнтральнага раёна Гомеля. Камандаванне адразу ж накіравала роту для прачэсвання мясцовасці. Узвод на чале з Архіпавым затрымаў 8 парашутыстаў, якія на допыце прызналіся, што ім было дадзена заданне паказваць фашысцкім самалётам цэлі для бамбардзіроўкі і сеяць паніку сярод насельніцтва. Трох парашутыстаў затрымалі ў раёне вёскі Краснае. У дыверсантаў былі рацыя, пісталеты і гранаты.

Каля Касцюкоўкі недалёка ад шклозавода імя Ламаносава байцы знішчальнага батальёна затрымалі легкавую аўтамашыну з чатырма пасажырамі ў форме камандзіраў Чырвонай Арміі. Высветлілася, што «камандзіры» былі нямецкімі шпіёнамі, якія мелі заданне накіроўваць падраздзяленні савецкіх войск па няправільных маршрутах.

У раёне вёскі Давыдаўка ў другой палове ліпеня знішчальным батальёнам было затрымана без дакументаў больш за 40 чалавек.

Патрыёты знішчальных батальёнаў Гомеля абясшкодзілі 115 лазутчыкаў.

7 ліпеня, паводле дырэктывы СНК БССР і ЦК КП(б)Б ад 6 ліпеня 1941 г. аб арганізацыі атрадаў народнага апалчэння, на Гомельшчыне пачалося фарміраванне палка народнага апалчэння. Яго камандзірам быў прызначаны начальнік аддзела ваеннага навучання Гомельскага абласнога савета Асаавіяхіма Ф.Я.Уткін, камісарам — С.Р.Шчуцкі. Узроставы склад байцоў палка вагаўся ад 16 да 60 гадоў.

Падраздзяленні гэтага палка фарміраваліся на добраахвотных па-

чатках з людзей, якія пераважна не падлягалі прызыву ў рады Чырвонай Арміі. Усведамленне свайго абавязку перад радзімай, высакароднае пачуццё патрыятызму прывялі ў рады апалчэнцаў такіх людзей, як камсамолка Раіса Школьнікава, паравозны машыніст Антон Лукіч Рубанаў, рабочы Антонаў, перонны кантралёр Гомельскага вакзала Любоў Максімаўна Папкова, рабочыя Пётр Паткоўскі і Іван Пятрэнка, клубны работнік Леанід Юркавец, і многіх іншых.

За параўнальна кароткі тэрмін — сем дзён — фарміраванне батальёнаў народнага апалчэння па раёнах Гомеля было закончана. К 10 ліпеня ў радах апалчэнцаў, зведзеных у полк, было ўжо больш як 2300 чалавек.

Пры ўсіх райвыканкомах Саветаў дэпутатаў працоўных былі арганізаваны штабы па кіраўніцтве народным апалчэннем. У Гомельскім сельскім раёне пры сельсаветах і калгасах было створана 29 груп народнага апалчэння агульнай колькасцю 568 чалавек. Пачалася вялікая работа па арганізацыі ваеннай вучобы. Акрамя навучання валоданню зброяй, тактыцы бою, у мэтах узмацнення дысцыпліны і падтрымкі высокага маральнага стану з апалчэнцамі праводзілася вялікая палітыка-выхаваўчая работа.

У задачы народных апалчэнцаў уваходзіла падтрымка Чырвонай Арміі ў праводзімых ёй аперацыях, у перавозцы грузаў, у арганізацыі сувязі, разведкі, аховы гарадоў, фабрык, заводаў, калгасаў, мастоў, сродкаў сувязі, арганізацыя барацьбы з дэсантамі і дыверсійнымі групамі праціўніка і інш. У выпадку акупацыі мясцовасці ворагам атрады народнага апалчэння павінны былі пераходзіць да метадаў партызанскай барацьбы.

Апалчэнцы актыўна ўдзельнічалі ў будаўніцтве абарончых збудаванняў на тэрыторыі раёна. Асаблівую ўвагу ўдзялялі ўмацаванню абароны ў вёсках Прудок, Мільча, Ціцянкі, Лешчынец, па ўсходнім беразе ракі Сож і ракі Іпуць да вёскі Сеўрукі і інш.

Баі набывалі ўсё больш жорсткі характар. Мірныя вёскі і пасёлкі Гомельскага раёна падвяргаліся масавым бамбардзіроўкам ужо з першых дзён вайны. Фашысцкія самалёты неслі смерць не толькі па лініі фронту, транспартных артэрыях, але бамбілі жылыя дамы, школы, неслі смерць дарослым і дзецям. Так, 28 чэрвеня 1941 г. пры бамбёжцы вёскі Улукаўе ў доме загінулі 36-гадовая Марфа Шышына і яе трохгадовае дзіця. Ахвярамі фашысцкага налёту ў ліпені сталі чатыры вучні Улукаўскай школы.

16 ліпеня з Рослаўля ЦК КП(б)Б, СНК і Вярхоўны Савет БССР перабраліся ў Гомель. На працягу месячнага знаходжання тут, абапіраючыся на абласную і гарадскую партыйныя арганізацыі і савецкі актыў, яны ажыццяўлялі штодзённае кіраўніцтва па арганізацыі адпору ворагу і стварэнні абарончых рубяжоў на подступах да горада. Камандуючы ў той час 132-й стралковай дывізіяй генерал-маёр, пазней Маршал Савецкага Саюза С.С.Бірузоў у сваіх успамінах адзначыў, што дзякуючы дакладна наладжанаму ўзаемадзеянню кіруючых партыйных і савецкіх органаў рэспублікі з камандаваннем Цэнтральнага фронту «ў маляўнічых ваколіцах Гомеля самаадданай працай дзесяткаў тысяч жыхароў гэтага буйнога індустрыяльнага цэнтра Беларусі былі пабудаваны шматлікія дзоты, узведзены процітанкавыя загароджы, зроблены мінныя палі. Схілы ўзгоркаў эскарпаваліся, капаліся супрацьтанкавыя равы, абсталёўваліся траншэі і акопы для гармат і кулямётаў. Работа кіпела днём і ноччу. Людзі не ведалі стомленасці»[1]. Каб уявіць памеры праведзеных у той час работ, дастаткова

[1] Бирюзов С.С. Когда гремели пушки. М., 1962. С. 35.

сказаць, што супрацьтанкавы роў каля Гомеля, які акружаў горад, упіраючыся абодвума сваімі канцамі ў Сож, і меў даўжыню 28 кіламетраў, быў выкапаны літаральна за некалькі дзён. На подступах да Гомеля былі створаны мінныя палі, на вуліцах пабудаваны барыкады. На збудаванне абарончых рубяжоў штодня выходзіла больш за 10 тысяч чалавек.

Аказваючы ўсебаковую дапамогу фронту, у горадзе і раёне адначасова праводзілася вялікая работа па эвакуацыі насельніцтва, прамысловых прадпрыемстваў, устаноў, маёмасці калгасаў, саўгасаў, МТС. Для кіраўніцтва работай па дэманціраванні і эвакуацыі абсталявання прамысловасці і іншых матэрыяльных каштоўнасцей абкомам партыі быў створаны аператыўны штаб у складзе сакратароў абкома А.А.Куцака, Ю.Д.Гутнера, намесніка старшыні аблвыканкома Шайкевіча, сакратара гаркома партыі С.Ф.Антонава і інш.

Аб маштабах гэтай работы сведчыць той факт, што для эвакуацыі абсталявання і матэрыялаў трох буйнейшых прадпрыемстваў — станкабудаўнічага завода імя Кірава, «Гомсельмаша» і паравозарамонтнага завода — патрабавалася больш за дзве з паловай тысячы вагонаў. А толькі ў Гомелі былі 42 буйныя прадпрыемствы.

Многія прадпрыемствы былі эвакуіраваны з асноўнымі кадрамі рабочых, інжынерна-тэхнічных работнікаў. Гэта давала магчымасць у кароткія тэрміны ўводзіць іх у строй дзеючых на новых месцах. У горад Курган Чэлябінскай вобласці, куды быў эвакуіраваны «Гомсельмаш», прыбыло 290 кадравых работнікаў, 135 інжынерна-тэхнічных работнікаў, больш як 40 служачых.

Разам з абсталяваннем Гомельскага паравозарамонтнага завода на Уфімскі завод у арганізаваным парадку прыбыло 650 рабочых, 200 інжынерна-тэхнічных работнікаў, 76 служачых[1]. Толькі з Гомеля было вывезена больш за 80 тысяч чалавек.

Эвакуацыя насельніцтва і матэрыяльных рэсурсаў патрабавалі каласальнага напружання ў рабоце чыгуначнага транспарту. Ва ўмовах частых налётаў варожай авіяцыі і бамбардзіроўкі станцый, рухомага саставу і чыгуначнага палатна, ва ўмовах святломаскіроўкі працаўнікі чыгункі забяспечылі зладжаную работу транспарту, выканалі пастаўленую перад імі задачу.

Працоўныя Гомельшчыны, каб дапамагчы Чырвонай Арміі, пачалі збор грашовых сродкаў, матэрыяльных каштоўнасцей і прадуктаў у фонд абароны краіны. Працоўныя Гомеля ўнеслі ў фонд абароны больш як 250 тыс. руб., 2,5 кг золата, 18 т каляровых металаў[2]. Члены калгаса «Чырвоны хлебароб» Гомельскага раёна, накіроўваючы свае грошы на вытворчасць узбраення для Чырвонай Арміі, пісалі: «Мы аддадзім усё для перамогі над каварным ворагам. Нічога не пашкадуем для сваёй любімай мацеры — радзімы. Няхай нашы сродкі ператворацца ў грознае ўзбраенне, якое будзе бязлітасна разіць фашыстаў»[3].

У другой палове ліпеня камандаванне Заходняга фронту цалкам было прыкавана да бітвы пад Смаленскам. Таму Стаўка Вярхоўнага Камандавання для зручнасці кіраўніцтва войскамі на Гомельскім напрамку 24 ліпеня на базе 21-й і 13-й армій стварыла самастойны Цэнтральны фронт. Франтавое кіраўніцтва размясцілася ў Гомелі ў палацы князя Паскевіча. Камандуючым фронтам быў прызначаны гене-

[1] Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. Ф. 4. Воп. 33а. Спр. 150. Л. 5, 13.
[2] Гісторыя Беларускай ССР. Мн., 1975. Т. 4. С. 141.
[3] Звязда. 1941. 8 жніўня.

рал-палкоўнік Ф.І.Кузняцоў, членам ваеннага савета — першы сакратар ЦК КП(б)Б П.К.Панамарэнка.

Актывізацыя дзеянняў войскаў Цэнтральнага фронту і зусім нязначныя тэрытарыяльныя поспехі фашысцкіх войск пад Смаленскам прымусілі нямецкае камандаванне па-новаму ацаніць абставіны і змяніць свае планы. 28 ліпеня 1941 г. Гітлер сфармуляваў сваё рашэнне наступным чынам: «...Важнейшай задачай з'яўляецца ліквідацыя пагрозы на правым флангу групы армій «Цэнтр» шляхам разгрому варожай групоўкі, якая знаходзіцца ў раёне Гомеля і на поўнач...»[1].

Такім чынам, перад гітлераўцамі стаяла задача ліквідаваць пагрозу з боку савецкіх войск на флангах групы армій «Цэнтр» і «Поўдзень». 30 ліпеня 1941 г. была атрымана дырэктыва № 34 вярхоўнага галоўнакамандавання вермахта, у якой гаварылася: «Група армій «Цэнтр» пераходзіць да абароны... У інтарэсах правядзення чарговых наступальных аперацый супраць 21-й савецкай арміі трэба заняць зручныя зыходныя пазіцыі». У адпаведнасці з гэтай дырэктывай 2-я танкавая група і 2-я палявая армія з галоўнага ўсходняга напрамку былі павернуты на поўдзень, каб нанесці ўдар савецкім войскам у раёне Гомеля і ў фланг асноўным сілам Паўднёва-Заходняга фронту, якія абаранялі Кіеў.

Пры такім становішчы Гомельскі напрамак набываў выключна важнае значэнне, бо прыкрываў стык паміж Заходнім і Паўднёва-Заходнім франтамі.

У першыя дні жніўня войскі правага крыла групы армій «Цэнтр» у складзе 25 дывізій, галоўным чынам танкавых і матарызаваных, рыхтаваліся да наступлення супраць гомельскай групоўкі. Асноўны ўдар ад Крычава на Навазыбкаў і Унечу, у абход Гомеля з усходу, ускладаўся на адцягнутую ад Смаленска, узмоцненую армейскімі карпусамі 2-ю танкавую групу Гудэрыяна. Непасрэдна на Гомель была накіравана з поўдня ўздоўж абодвух берагоў ракі Сож 2-я нямецкая палявая армія.

Войскі створанага фронту апынуліся ў цяжкіх умовах. У першай дэкадзе жніўня гітлераўцы разгарнулі рашучае наступленне на Гомельскім напрамку. Нешматлікія, стомленыя працяглымі абарончымі баямі войскі 21-й і 13-й армій не вытрымалі моцных удараў танкавых злучэнняў ворага і пачалі адступаць. 13-я армія, ведучы цяжкія абарончыя баі, адыходзіла з раёна Крычаў — Прапойск у паўднёва-ўсходнім напрамку, 21-я армія — на Гомель.

З кожным днём вораг набліжаўся да горада. Вайсковых рэзерваў, а таксама танкаў, авіяцыі і сродкаў супрацьпаветранай абароны Цэнтральны фронт амаль не меў. На ўзмацненне дывізій 21-й арміі, якія абаранялі подступы да горада, былі кінуты Гомельскі полк народнага апалчэння і асобны батальён Гомельскага гарнізона пад камандаваннем маёра М.С.Ісаева, сфарміраваны пад Навабеліцай з байцоў запаснога палка — пераважна мясцовых жыхароў.

14 жніўня 2-я нямецкая армія, выкарыстаўшы поспех 2-й танкавай групы Гудэрыяна, пачала цясніць войскі 21-й арміі да Гомеля. На бліжэйшых подступах да горада разгарнуліся жорсткія баі.

Камандаванне Цэнтральнага фронту паставіла перад апалчэннем задачу выбіць гітлераўцаў з вёскі Сямёнаўка і замацавацца на абарончым рубяжы ў раёне вёсак Сямёнаўка — Рудзянец. Гэты рубеж прыкрываў подступы да

---

[1] Военно-исторический журнал. 1966. № 2. С. 84.

горада па шашы Магілёў—Гомель і кантраляваў участак чыгункі Бабруйск—Гомель у раёне станцыі Уза.

14 жніўня раніцай батальён маёра М.С.Ісаева раптоўным налётам выбіў ворага з Сямёнаўкі і заняў абарончы рубеж каля шашы. У раён вёскі на пярэдні край абароны прыбылі 1-ы і 2-і батальёны апалчэнцаў на чале з камандзірам палка Ф.Я.Уткіным. Яны занялі пасёлак Гудок, чыгуначную станцыю Уза і вёску Рудзянец. Камандаванне фронтам даручыла ім затрымаць рух ворага на ўчастку Сямёнаўка — станцыя Уза не менш як на трое сутак[1].

Пасля моцнага артылерыйскага абстрэлу гітлераўцы некалькі разоў атакавалі пазіцыі апалчэнцаў. Але ўсе атакі былі адбіты. У наступныя два дні апалчэнцы адбілі яшчэ 5 атак ворага.

Сустрэўшы арганізаванае і ўпартае супраціўленне савецкіх воінаў і апалчэнцаў у раёне Сямёнаўка, гітлераўцы ўзмацнілі атакі на подступах да Гомеля з паўночнага ўсходу і з раёна Добруша.

18 жніўня па загадзе камандавання 21-й арміі 1-ы батальён апалчэнцаў быў перакінуты на новы абарончы рубеж у раён вёсак Яромічы—Пакалюбічы. Астатнія падраздзяленні апалчэнцаў вялі баі на рубяжы населеных пунктаў Касцюкоўка—Лапаціна.

Жорсткія баі разгарнуліся ў раёне вёскі Пакалюбічы. Пад шквальным агнём ворага радзелі рады савецкіх воінаў і апалчэнцаў. У час адной з варожых атак быў смяртэльна паранены камандзір палка апалчэнцаў капітан Ф.Я.Уткін, забіта настаўніца Р.С.Школьнікава, якая была ў палку медсястрой. У баях за Гомель загінуў камісар батальёна народнага апалчэння Н.М.Кунцэвіч.

18 жніўня разгарнуліся найбольш жорсткія баі пад Гомелем. Сюды былі кінуты асноўныя сілы 2-й нямецкай арміі. Варожая авіяцыя бамбіла горад удзень і ўначы.

19 жніўня, прарваўшы абарону ў раёне Добруша, гітлераўцы ўварваліся на ўскраіну Гомеля. Тут супраць іх мужна змагаўся 3-і батальён апалчэнцаў.

Асабліва крытычнай стала сітуацыя апоўдні 19 жніўня, калі фашысты пад прыкрыццём моцнага артылерыйскага агню і масіраваных бомбавых удараў павялі адну за адной атакі на горад. Вораг кінуў у бой танкі і мотапяхоту. Апалчэнцы ўвялі ў бой усе свае сілы. Але яны маглі проціпаставіць ворагу толькі стралковую зброю, гранаты і бутэлькі з бензінам. Кровапралітная бітва на вуліцах горада працягвалася ўвесь дзень. Пры адбіцці шматлікіх атак храбра змагаліся з гітлераўцамі Г.Храпуцкі, рабочыя шклозавода імя Ламаносава І.Паладдзеў, С.Панечкін, Д.Пазлобнікаў, А.Грыгор'еў, В.Набок, Т.Маклакаў, П.Голікаў, рабочы завода імя Кірава С.Станкевіч, рабочы вагоннага дэпо Я.Снегіроў, чыгуначнікі І.Саўчанка, В.Залужны і многія іншыя[2].

Да позняга часу працягваліся баі ў горадзе 19 жніўня. І толькі ў ноч на 20 жніўня апошнія абаронцы пакінулі правабярэжную частку Гомеля. На левым беразе Сажа, у Навабеліцы, баі працягваліся яшчэ трое сутак[3].

У ходзе баёў пад Гомелем і ў самім горадзе важную і своечасовую дапамогу савецкім воінам і апалчэнцам аказвалі мясцовыя жыхары, асабліва жанчыны і падлеткі. Так, напрыклад, члены прыгараднага калгаса імя Леніна — сям'я Г.П.Аляксейчыка — маці, жонка і дачка дастаўлялі на баявыя пазіцыі ежу і ваду, даглядалі па-

---

[1] Гісторыя Беларускай ССР. Мн., 1975. Т. 4. С. 158.
[2] Павлов Я.С. В суровом сорок первом. Мн., 1985. С. 105.
[3] В грозные годы. Мн., 1973. С. 7, 13, 91, 99—100; Гісторыя Беларускай ССР. Мн., 1975. Т. 4. С. 158—159.

раненых. Калі ж гітлераўцам цаной сваіх страт удалося захапіць вёску Пакалюбічы, гэта сям'я схавала ў сябе 12 параненых апалчэнцаў, а пасля іх папраўкі вывела ў лес, да партызан[1].

Гераічная эпапея дваццацідзённых абарончых баёў за Гомель аказала ўплыў на далейшы ход ваенных дзеянняў. Гэтымі баямі Цэнтральны фронт адцягнуў на сябе буйныя сілы нямецкай групы армій «Цэнтр» і тым самым зрабіў свой уклад у зрыў Чырвонай Арміяй летняга наступлення фашысцкіх войск на Маскву. Вымотваючы сілы праціўніка, абаронцы Гомеля не далі яму магчымасці прарвацца на фланг і ў тыл Паўднёва-Заходняга фронту, што дапамагло гэтаму фронту стрымліваць націск ворага да верасня 1941 г. У баях пад Гомелем гітлераўцы панеслі вялікія страты. За час баёў толькі на бліжніх подступах да Гомеля і ў самім горадзе часцямі Чырвонай Арміі і народнымі апалчэнцамі, па далёка не поўных звестках, было знішчана больш за 80 тысяч салдат і афіцэраў праціўніка, больш за 200 танкаў, каля 100 самалётаў[2].

Аб гэтым даволі пераканаўча сведчыць ліст, знойдзены ў ранцы забітага пры штурме Гомеля гітлераўскага унтэр-афіцэра: «Мілая Тэрэза! Вось мы, нарэшце, і ў Гомелі. Я кажу «мы», маючы на ўвазе нашу роту. Нас было 148 чалавек, засталося 16...».

Гераічная абарона Гомеля дала магчымасць часцям савецкіх войскаў на Палессі выйсці з варожага акружэння і далучыцца да сваіх.

Пакуль ішлі баі за Гомель, партыйныя і савецкія арганізацыі горада і раёна паспелі завяршыць эвакуацыю асноўных прадпрыемстваў і ўстаноў на ўсход, а таксама закончыць падрыхтоўку арганізацыі партыйнага падполля і пераходу да партызанскіх дзеянняў.

Да канца жніўня 1941 г. уся тэрыторыя Гомельскага раёна была захоплена фашысцкімі войскамі. Насталі змрочныя дні фашысцкай акупацыі, якія працягваліся два гады і тры месяцы.

У.І.Лемяшонак.

Дакументы сведчаць

З РАПАРТА КАМАНДАВАННЯ ГОМЕЛЬСКАГА ГАРАДСКОГА ПАЛКА НАРОДНАГА АПАЛЧЭННЯ ГОМЕЛЬСКАМУ АБКОМУ І ГАРКОМУ КП(б)Б АБ УДЗЕЛЕ ПАЛКА Ў АБАРОНЕ ГОРАДА

21 жніўня 1941 г.

Доношу, что по приказанию нач. Гомельского гарнизона генерал-майора тов. Шевчука городской полк н[ародного] о[полчения] в 2.15 15 августа выбыл из города и занял оборонительную линию в районе Рощинская — Московская ул., и лишь батальон в Ново-Белице был оставлен на месте. 16 августа в 19.30 по приказанию того же нач. гарнизона полк выбыл в район дер. Семеновка, Уваровичского района, для отражения продвигавшейся вражеской колонны. Однако в связи с невыводом в срок командиром 2-го батальона майором Финашкиным своего батальона к месту сбора полка произошла задержка выхода полка в район обороны дер. Семеновка... Полк в составе 2 батальонов прибыл в Семеновку в 5.00 и, получив участок обороны, занял его, но непосредственно в боях участия не принимал. Полк подвергся лишь обстрелу вражеских минометов. Были выведены из строя 2 автомашины, 1 лошадь. Кроме того, полком была проведена большая разведывательная работа, было ликвидировано 1 пулеметное гнездо противника и 3 гнезда автоматчиков. В одной из перестрелок был убит немецкий офицер и захвачена его полевая сумка и оружие.

---

[1] Андрющенко Н.К. Народные ополченцы Белоруссии. Мн., 1980. С. 107.

[2] Всенародная борьба в Белоруссии против немецко-фашистских захватчиков в годы Великой Отечественной войны. Мн., 1983. Т. 1. С. 72.

В 14.00 по приказанию командующего данным участком фронта полк вышел на новую оборонительную линию влево от дер. Семеновка, занял огневую позицию и окопался. Подвигаясь влево, полк занял поселок Гудок, стн. Уза и дер. Руденец. До вечера никаких столкновений с противником не было, ночью происходили незначительные перестрелки нашей разведки с вражескими разведками. Рано утром 17 августа произошла пулеметная и ружейная перестрелка с конной разведкой противника в направлении Руденец — Уваровичи, в результате которой было ранено 2 немецких солдата и убита 1 лошадь.

В 11 час. утра в 2 деревнях по направлению к ст. Уза было замечено продвижение танков противника и одиночные перебежки. Разведка 1-го батальона донесла, что в направлении Уваровичей к стн. Уза перемещается значительное кавалерийское соединение противника. Командованием полка был дан приказ окопаться в земле, не открывать огня до приближения противника. Но, заметив скопление н[аших] сил в районе стн. Уза и дер. Руденец, противник, не осмелясь двинуться вперед, в 17.00 открыл ураганный артиллерийский и минометный огонь, особенно концентрируя огонь по правому флангу 1-го батальона и стн. Уза, где размещен был 2-й батальон. В результате этого стн. Уза и дер. Руденец запылали в огне. Прекратив минометный огонь или частично под его прикрытием, противник двинул свои пехотные части. Завязался длительный бой, в результате которого полк потерял 1 бойца убитым и 7 чел. ранеными (убит тов. Шелехов — Белстройпуть).

В 19 час. полк получил устное приказание от командующего участком фронта отойти с занимаемых позиций на линию противотанкового рва в дер. Красное Гом[ельского] района. 1-й батальон и отдельная рота милицейских работников и раб[отни]ков НКВД отошли на линию рва и заняли новую линию обороны в 2 часа ночи. 2-й же батальон к новой линии обороны не прибыл, так как в дороге получил новый приказ от командующего участком фронта — направиться в дер. Семеновка для поддержки сражавшейся там воинской части.

18 августа в 20.00 по приказу ком[анди]ра корпуса полк в составе 1-го батальона и отд[ельной] роты выбыл в дер. Прудок, где пробыл до рассвета. Я и пом. нач. штаба тов. Войтекун вместе с группой под командованием капитана Иванова приняли участие в бою в дер. Поколюбичи. Противник был отброшен далеко за деревню, а бой прекратился лишь глубокой ночью. Потерь не было.

19 августа в 5.00 полк получил приказание занять линию обороны налево от дер. Поколюбичи, куда и выбыл.

В 5.55 начался бой. На левом фланге н[ашей] линии обороны был размещен 1-й батальон (командир тов. Чуйкин), правее — особая рота под командованием майора госбезопасности тов. Димитриева и справа, на высоте [у] дер. Поколюбичи, — командирский пункт с 32 бойцами комендантского взвода и взвода связи. Бой продолжался минут 45. Противник бил по н[ашим] местам расположения из минометов, артиллерии, пулеметов, автоматов и винтовок. Мы же противопоставили лишь пулеметно-ружейный огонь...

Все это нанесло большой урон н[ашей] живой силе, и 1-й батальон и отд[ельная] рота вынуждены были отойти с большими потерями в район гор. Гомеля под сильным минометным и пулеметным огнем.

Командный пункт полка, надеясь на прикрытие правого фланга, несмотря на сильный огонь противника, продолжал бой. Но оказалось, что противотанковые орудия с правого фланга отступили в глубь дер. Поколюбичи, а еще до этого отошли н[аши] танки. Пехота тоже на правом фланге вскоре была обнаружена, и командный пункт оказался в окружении. Бойцы и командиры дрались до последней минуты, пока имели оружие. Но ручные пулеметы после 2 десятков выстрелов отказали, а противник минометным и пулеметным огнем вывел из строя 26 чел. из 32, находившихся на командном пункте. Командир полка капитан Уткин был тяжело ранен взрывом мины, нач. штаба ст. лейтенант Гринько и командир комендант[ского] взвода ст. лейтенант учитель Мигай были тоже тяжело ранены. Командование полком принял на себя я. Но, очутившись в окружении, оставшись только с 1 наганом и 2 гранатами (ибо все оружие было выведено из строя), не имея связи с 1-м батальоном и не имея возможности ее установить под артиллерийским и минометным огнем, я дал приказ оставшимся в живых на командирском пункте 6 бойцам отступить и забрать раненых и отошел вместе с ними и сам.

Однако до пункта из 6 чел. дошло только 4. 1 боец и пом. нач. штаба тов. Войтекун или были убиты, или ранены и захвачены немцами. Раненых вывести не смогли. Будучи контуженным, я вынужден некоторое время остаться на медпункте. Поиски 1-го батальона и от-

д[ельной] роты были безрезультатны. Близ медпункта собралась небольшая группка одиночных бойцов полка, которые собрали боеприпасы и по распоряжению военных патрулей в связи с сильным минометным огнем вместе с обозом были направлены в город, так как вести бой они были не способны, а оставаться на месте было опасно для жизни. В районе аэродрома и в Гомеле патрули не дали остановиться, направив весь обоз в Ново-Белицу.

Мои поиски областного штаба, обкома и горкома в Ново-Белице и на 17-м км оказались безрезультатными, и я вынужден был отвезти имущество, документы и оставшихся живых людей полка в гор. Чернигов и дать бойцам заслуженный ими отдых.

Считаю необходимым отметить подлинный героизм и отвагу в борьбе с фашистским отребьем командира 1-го батальона ст. лейтенанта Чуйкина, комиссара 2-го батальона тов. Кунцевича (убит), командира полка капитана Уткина, пом. нач. штаба тов. Войтекуна, делопроизводителя полка учительницу Школьникову, которая добровольно пришла на командный пункт и под ураганным огнем оказывала медпомощь раненым, командира коменд[антского] взвода учителя Мигая, бойца-девушку тов. Фрончак, которая вынесла из-под огня 12 раненых бойцов, пом. ком. взвода тов. Придатко и др...

В заключение считаю необходимым сообщить, что полк так быстро вышел из строя и имеет огромный урон живой силы, во-первых, потому что полк имел на вооружении только винтовки и очень ограниченное количество пулеметов и гранат против минометов, пулеметов и артиллерии врага; во-вторых, что бойцы полка почти совершенно не имели лопат, а в борьбе против минометного огня лопатка занимает первое место, не имели и технической связи; в-третьих, что бойцы полка в бою были в разноцветных пиджаках и рубашках, что резко демаскировало самих бойцов; в-четвертых, что бойцы были слабо подготовлены, и особенно для полевого боя, и в-пятых, полк очень часто перебрасывался с участка на участок, зачастую был вынужден занимать боевые позиции днем, на глазах у врага и без обеспечения флангов.

Прошу дать соответствующие распоряжения.

Комиссар полка Шуцкий

Нач. штаба полка Кужелев

Всенародное партизанское движение в Белоруссии в годы Великой Отечественной войны (июнь 1941—июль 1944). Документы и материалы в трех томах. Мн., 1967. Т. 1. С. 102—105.

СА ЗВОДКІ ПАЛІЦЫІ БЯСПЕКІ І СД

19 ліпеня 1941 г.

...Военные события: Группа армий «Центр».

Контратаки на южном фланге группы армий из района Гомель осуществлялись до сих пор не активно действующей 21-й русской армией и продолжаются до сих пор.

Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. Ф. 4683. Воп. 3. Спр. 943. Л. 78.

З АПЕРАТЫЎНАЙ ЗВОДКІ № 58 ПАЛІЦЫІ БЯСПЕКІ І СД

18 жніўня 1941 г.

III. Боевые действия.

Группа армий «Центр»

Противник

Крупные передвижения противника из района Жлобина на Гомель свидетельствуют о том, что противник старается избежать окружения.

Северо-восточнее Гомеля противник отходит на юг и юго-восток.

Собственные части

Продвигаются на запад против окруженных восточнее Жлобина частей противника.

Западнее шоссе Довск—Гомель части продвигаются на юг.

Восточнее Сожа одна боевая группа достигла Солтановки.

На остальных участках фронта группы армий без перемен.

Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. Ф. 4683. Воп. 3. Спр. 112. Л. 141—142. Пераклад з нямецкага.

Падрыхтавала Р.А.Чарнаглазава.

Змагаліся апалчэнцы

З успамінаў А.Дз.Руто, А.М.Несцяровіча, М.М.Пекера, М.К.Казунова, К.Ф.Шарава аб баявых дзеяннях Гомельскага палка народнага апалчэння

К 13 августа на подступах к Гомелю сложилась очень тяжелая обстановка. Для усиления частей 67-го стрелкового корпуса командование Центрального фронта направило свой последний резерв: запасной полк 21-й армии, караульные подразделения, коммунистические отряды и Гомельский полк народного ополчения.

13 августа передовые части противника захватили деревню Семеновку. Ослабленные в боях разрозненные подразделения 167-й стрелковой дивизии отступили. Для восстановления положения по тревоге был направлен туда отдельный караульный батальон Гомельского гарнизона под командованием майора Н.С.Исаева, который ночью во взаимодействии с подразделениями старшего лейтенанта Зельченко выбил фашистов из Семеновки и занял оборону на ее северной окраине.

Однако враг усилил нажим. В ночь на 14 августа противник впервые подверг массированной и ожесточенной трехчасовой бомбардировке Гомель. На город были сброшены сотни фугасных и зажигательных бомб.

Именно в это время, в условиях вражеской бомбардировки и огромных пожаров, возникших в городе, во втором часу ночи 14 августа 1941 г. полк народного ополчения по приказу начальника гарнизона уходил на боевые позиции: первый и второй батальоны в северо-западном направлении, в районы Титеньки, Мильча, а третий занял оборону по восточному берегу реки Сож на фронте от устья реки Ипуть до деревни Севрюки (исключая мосты).

Днем 14 августа штаб получил приказ начальника Гомельского гарнизона генерал-майора Шевчука о том, что полк народного ополчения в составе 1-го и 2-го батальонов (третий оставался на месте) ночью 15 августа должен совершить марш и к утру сосредоточиться северо-западнее поселка торфяного завода «Большевик».

С наступлением темноты батальоны в ротных колоннах начали выдвигаться по шоссе на Костюковку…

В восемь часов 15 августа первый и второй батальоны сосредоточились северо-западнее поселка торфозавода «Большевик». Сюда к этому времени прибыл командующий 21-й армией генерал-майор В.Н.Гордов. Он приказал занять и прочно оборонять рубеж деревня Свисток, станция Уза — вторым батальоном, станция Уза, деревня Руденец — первым батальоном.

Отдельный караульный батальон Гомельского гарнизона под командованием майора Н.С.Исаева, 1-й и 2-й батальоны полка народного ополчения под командованием капитана Ф.Е.Уткина и отдельный коммунистический батальон входили в состав группы войск боевого участка.

Генерал В.Н.Гордов разъяснил ополченцам:

— Вас будут поддерживать отдельная армейская противотанковая истребительная батарея, корпусная артиллерийская группа полковника Сидорина, легкий бронепоезд № 52 и отдельный зенитный артиллерийский дивизион. Командиры этих частей и подразделений здесь, познакомьтесь и организуйте между собой связь и взаимодействие.

Пока проходило совещание командного состава у генерала В.Н.Гордова, в район сосредоточения полка народного ополчения подвезли обещанные П.К.Пономаренко гранаты, бутылки с горючей жидкостью, патроны.

Проходя через сады в деревне Семеновка, ополченцы видели там замаскированные наши танки и орудия. Это еще больше подняло боевой дух людей. При подходе к деревне Свисток (западнее деревни Семеновка) над боевыми порядками батальонов появился немецкий самолет-разведчик. Наша зенитная артиллерия, замаскированная в саду, открыла огонь.

Вскоре подразделения полка заняли указанный им рубеж обороны. Боевое охранение в составе усиленного первого взвода 3-й роты 1-го батальона укрылось на кладбище, что в 700 метрах западнее станции Уза.

Ночь на 16 августа прошла относительно спокойно. Разведка и боевое охранение полка несли службу бдительно. Противник активности не проявлял.

16 августа примерно в 11 часов ополченцы заметили на дороге трех немецких кавалеристов. Когда они приблизились на 300—400 метров, боевое охранение открыло огонь. Конь под одним всадником был убит. Двое вражеских кавалеристов повернули обратно и галопом умчались в северном направлении.

Немецкая артиллерия и минометы открыли беглый огонь по боевому охранению ополченцев, а затем по всему району обороны. Тут же вступила в бой наша артиллерия. Пока шла артиллерийская дуэль, разведчики ополченцев пленили раненого гитлеровца из немецкой 1-й кавалерийской дивизии. Западнее Руденца они обнаружили замаскированную фашистскую танкетку.

Вскоре в воздухе появились разведывательный самолет врага и два воздушных аэростата. Стало ясно, что противник изучает наш рубеж обороны, систему огня и т. д. Примерно в 14 часов 16 августа после артиллерийско-минометного огневого налета перед позициями полка появились вражеские танки и до батальона пехоты.

Так начался первый бой полка народного ополчения.

По танкам противника открыла огонь артиллерия, а когда фашисты приблизились на 200—300 метров, в бой вступили наши пулеметчики и стрелки. Плотным огнем нам удалось пехоту прижать к земле, а артиллеристы, подбив два танка, заставили остальные машины повернуть обратно.

Враг вскоре повторил атаку, но мы отразили ее. Было похоже, что гитлеровцы пробуют прочность нашей обороны разведкой боем.

С утра 17 августа наши позиции начала бомбить вражеская авиация. Затем противник провел мощную артиллерийскую подготовку. Немецкая пехота, поддержанная танками, перешла в атаку на правом фланге, между деревнями Семеновка и Свисток.

Ополченцы вместе с советскими воинами встретили врага дружным огнем. Здорово поработали артиллеристы. Атака захлебнулась. Гитлеровцы повторяли ее снова и снова, пока к концу дня им не удалось обойти наши фланги восточнее деревни Семеновка и юго-западнее деревни Руденец. На этом рубеже возникла угроза окружения…

Подтянув до полка пехоты, противник после авиационной и артиллерийской обработки наших позиций снова ринулся в атаку, стремясь рассечь полк на две части в районе станции Уза. Однако и эта атака провалилась. Оставив на поле боя несколько сожженных танков и бронетранспортеров, много убитых солдат и офицеров, гитлеровцы откатились назад.

К исходу 17 августа наступление противника было остановлено по всему нашему рубежу. Задачу дня полк выполнил. В ходе боя личный состав проявил мужество и отвагу. Особенно отличились пулеметчики И.Сусликов, Е.Щербаков, В.Маянц, разведчики Родомысельский, Г.Шахнович, командир взвода Н.Руденко, командир роты Двоскин, Парахневич, комиссар батальона А.И.Казимиров, командир 2-го батальона старший лейтенант Зельченко и другие.

В связи с тем, что возникла угроза окружения полка народного ополчения, командующий 21-й армией приказал отвести подразделения на запасной рубеж и занять оборону на линии противотанкового рва, что в 300 метрах севернее развилки железной и шоссейной дорог.

Первый батальон полка народного ополчения, а также караульные батальоны Н.С.Исаева и Беляева благополучно оторвались от противника и заняли намеченные рубежи. 2-й батальон полка оказался в более трудном положении. Когда он начал отходить, враг открыл мощный артиллерийский огонь, что внесло некоторое смятение в рядах ополченцев. Однако ответный огонь нашей артиллерии позволил подразделениям батальона развернуться в боевой порядок вдоль железнодорожной насыпи, что севернее поселка торфозавода. Попытка противника сбить их с этого рубежа потерпела неудачу. Гитлеровцы снова и снова поднимались в атаку, но каждый раз ополченцы второго батальона встречали их организованным огнем.

Примерно в 18—19 часов 18 августа враг, подтянув до двух батальонов из резерва, усилил их танками и при поддержке огня артиллерии снова нанес удар во фланг нашим войскам. На рубеже второго батальона врагу удалось приблизиться к железнодорожной насыпи. Уже стали слышны немецкие выкрики. Между тем ряды ополченцев сильно поредели, на ис-

ходе были боеприпасы. Положение создалось критическое. В этот момент комиссар батальона Н.Н.Кунцевич поднялся во весь рост и крикнул: «Товарищи! В атаку, за мной!». Раздалось мощное «Ура!», «За Родину!» — и все, кто мог держать оружие, с винтовками наперевес бросились в штыковую атаку.

Гитлеровцы были ошеломлены этим и начали отходить на исходные позиции. В это время воины батальона Н.С.Исаева внезапно нанесли по фашистам фланговый удар. Противник оставил много убитых и раненых, поспешно отступая на север. Воспользовавшись замешательством в стане врага, второй батальон южнее Семеновки соединился с батальоном Н.С.Исаева.

В этих боях ополченцы проявили массовый героизм, отвагу и самоотверженность.

Взвод под командованием мастера стеклозавода им. Ломоносова Соболевского на своем участке отбил все атаки противника. Здесь мужественно сражались командир отделения И.Д.Паладьев — член партии, рабочий С.К.Панечкин — член партии, беспартийные А.Н.Григорьев, В.П.Набок, Т.П. Маклаков, П.А.Голиков и многие другие.

Пулеметчик Плющ — молодой рабочий вагонного депо — метким огнем уничтожил десятки гитлеровцев. Ополченец Д.Подлобников, получив ранение, отказался покинуть позиции и продолжал вести огонь, пока атака фашистов не была отбита.

18 августа противнику были нанесены существенные потери в людях и боевой технике. Но и ополченцы многих не досчитались в своих рядах. В тот день героически погиб боевой комиссар батальона Н.Н.Кунцевич. В самую напряженную минуту боя он поднял батальон в атаку и был сражен вражеской пулей. Героическая смерть комиссара отдалась глубокой болью в сердце каждого бойца батальона и ожесточила их на беспощадную борьбу с врагами.

Нелегким был путь первого батальона в деревню Красное. Около 17 часов 17 августа он начал отход к деревне Роги. Но противник контролировал этот населенный пункт, и батальону пришлось повернуть значительно юго-восточнее, идти по болотистой местности, да еще в условиях полной темноты и вражеского артобстрела. Передвигаясь по болотам без топокарты и компаса, ополченцы легко могли заблудиться. К счастью, в 3-й роте оказался боец, хорошо знавший эти места. То был Яков Иванович Петров, старый коммунист, штурмовавший Зимний дворец и участвовавший в гражданской войне. Теперь Я.И.Петров мужественно сражался в рядах ополченцев. Он точно вывел батальон в назначенный пункт — в деревню Красное.

В те дни отважно действовали и ополченцы 3-го батальона. Вот лишь один эпизод. На правом берегу реки Сож, в районе Давыдовки, что в 6 километрах южнее Гомеля, неожиданно появилась рота фашистов и пыталась переправиться через реку. Ополченцы вовремя обнаружили противника и ружейно-пулеметным огнем заставили его залечь. Новые попытки гитлеровцев переправиться через реку также были сорваны.

В деревне Красное первый батальон пробыл весь день. Бойцы отдохнули, а в 19 часов 18 августа по приказу командира полка 2-я и 3-я роты вместе со спецподразделениями выступили маршем в район деревни Прудок. Первую роту ранее направили в район Поколюбичи — высота с отметкой 151,4.

К 22 часам батальон достиг указанного пункта. Командиров встретил военный в звании майора, по национальности грузин. Фамилия его была, кажется, Джахуа. Вместе с ним здесь были капитан Иванов и еще несколько командиров. Майор заявил, что батальон поступает в его подчинение, и вместе с командиром батальона отправился на рекогносцировку района обороны. Там же майор поставил задачу: 1-му батальону во взаимодействии с батальоном капитана Иванова оборонять район деревни Прудок (второй ротой) и высоту с отметкой 151,4 (третьей ротой). Справа занял оборону батальон капитана Иванова, а слева — воинская часть под командованием подполковника Маневича.

Во время рекогносцировки майор Джахуа сообщил товарищам из 1-го батальона печальную весть о судьбе командира полка народного ополчения капитана Ф.Е.Уткина. Находясь в боевых порядках рот при отражении атаки противника, он получил смертельную рану.

Около 6 часов 19 августа враг открыл по позициям первого батальона артилле-

рийский и минометный огонь. Затем налетела авиация. Сразу же после бомбового удара последовали атаки пехоты и танков противника на всей линии нашей обороны. В каждой атакующей цепи было примерно 600—700 человек и 15—20 танков и бронемашин.

Красноармейцы и ополченцы героически защищали каждый метр родной земли. Но силы были неравные. Противнику удалось вклиниться в нашу оборону и почти отрезать 3-ю роту, находившуюся на высоте 151,4. Ей пришлось спешно отходить. Гитлеровцы тут же открыли фланговый артиллерийский и пулеметный огонь. Ополченцы были вынуждены залечь на невыгодных позициях — южных скатах высоты. В целях оказания помощи 3-й роте по команде комиссара батальона А.И.Казимирова 2-я рота поднялась в контратаку, нанося удар во фланг атакующей пехоте противника. Однако контратака успеха не имела.

Вскоре на позиции 1-го батальона народного ополчения прибыло подкрепление — батальон мотопехоты с танками 219-й моторизованной дивизии. При поддержке пяти танков совместно перешли в контратаку. Противник, понеся существенные потери, отступил. Так было разорвано кольцо окружения 3-й роты и восстановлена наша оборона на прежнем рубеже.

В 11 часов 19 августа от капитана Иванова последовало распоряжение — 1-му батальону полка народного ополчения передать рубеж обороны батальону 219-й моторизованной дивизии, подобрать раненых, оружие, захоронить погибших и сосредоточиться в южной части деревни Прудок. Сюда прибыл начальник АХЧ полка М.А. Маев. С ним было семь грузовых автомашин. Быстро собрали оружие, раненых эвакуировали в Ново-Белицу. Затем захоронили погибших бойцов батальона на местном кладбище (их было около 80, а раненых — несколько больше). В строю, не считая командования и хозвзвода, осталось 111 человек.

Ополченцы 1-го батальона на автомашинах отправились в лес за Ново-Белицу, по черниговскому шоссе. Командовали колонной капитан Иванов (начальник боевого участка) и комиссар батальона А.И.Казимиров. Около 14 часов 19 августа колонна прибыла к месту назначения.

В то время, когда бойцы первого батальона отходили на Чернигов, 3-й батальон был снят с позиций и расформирован. Часть людей передали в состав вновь создаваемого сводного полка 219-й моторизованной дивизии 67-го корпуса; 35 человек, в том числе командир, комиссар и начальник штаба батальона Г.И.Климович, П.А.Бас, К.Ф.Шаров, а также политрук Г.Н.Эркин, комроты В.Зыков, командиры взводов С.М.Гликер, Г.А.Штейнбах и другие ушли по указанию партийных органов на базы партизанских отрядов.

Отбор людей был произведен также из 1-го и 2-го батальонов. В последующем эти кадры вошли в состав партизанских отрядов и продолжали борьбу в тылу немецко-фашистских оккупантов.

Многие гомельские ополченцы сражались в рядах Красной Армии. Так, секретарь партийного бюро ополченческого батальона Н.К.Козунов был направлен в 122-ю отдельную стрелковую бригаду 73-й стрелковой дивизии 48-й армии, в составе которой участвовал в битве под Москвой, на Курской дуге, в боях за освобождение Гомеля и Гомельщины, Белоруссии, Польши. Он закончил свой боевой путь после Берлинского сражения на Эльбе.

Необходимо отметить мужество ополченцев. Назовем лишь некоторых отличившихся: командир 2-го батальона В.Я.Фридман, член партии с 1917 г., участник гражданской войны; командир роты ополченцев П.М.Дергач, член партии с 1917 г., тоже участник гражданской войны; командир роты Д.Г.Леоненко, член партии с 1939 г., воспитанник детского дома, участник боев на озере Хасан и на реке Халхин-Гол; начальник штаба 2-го батальона майор Финашкин, который после боев за Гомель продолжал отважно сражаться с немецкими оккупантами и был удостоен многих правительственных наград.

Советский народ никогда не забудет ратные подвиги ополченцев — командира роты Лангера, санитарки Двоскиной, Федина и других героев. А.М.Федин — член партии с 1917 г. — мужественно сражался в 1-м батальоне народного ополчения, а затем вступил в ряды Красной Армии. Он был удостоен правительственной награды за боевые отличия в гражданской войне — ордена Красного Знамени. В кровопролитном бою с гитлеровцами под Во-

ронежем А.М.Федин пал смертью храбрых.

Навсегда останутся в памяти народной бойцы и командиры полка народного ополчения, павшие смертью храбрых в боях при обороне родного города. В числе их командир полка капитан Ф.Е.Уткин, комиссар 2-го батальона Н.Н.Кунцевич, командир комендантского взвода И.В.Мигай, помначштаба полка Войтекун, медицинская сестра Р.С.Школьникова, ополченцы Н.В.Князева, Снигирев, пулеметчики С.М.Станкевич, В.А.Залужный и многие другие.

Гомельский полк народного ополчения с честью выполнил поставленную ему задачу. Своим мужеством и отвагой ополченцы внесли ощутимый вклад в дело разгрома гитлеровских полчищ и покрыли себя неувядаемой славой.

Друкуецца па кн.: В грозные годы. Воспоминания участников борьбы против немецко-фашистских оккупантов на территории Гомельской и Полесской областей. Мн., 1973. С. 79—87.

Бой на досвітку

З успамінаў Героя Савецкага Саюза В.Рашэтнікава

— Есть у белорусской деревни Прибытки в небольшой рощице старое кладбище. Там, под белыми березами, лежит мой друг — боевой летчик-истребитель лейтенант Леонид Мальцев, — рассказывает Герой Советского Союза, заслуженный военный летчик СССР генерал-полковник авиации В.Решетников. В то его последнее раннее утро 14 июля 1941 г. он смело вступил в бой с группой фашистских бомбардировщиков. Прикрывавшие ее «мессеры» прозевали тот миг, когда советский истребитель стремительно врезался в строй пятерки «юнкерсов», выходивших на боевой курс. Один был снят с ходу с нашего неба. Досталось, кажется, еще одному. Остальных разогнал. На цель никто не вышел. Бомбы сбросили, кто куда смог.

Но и сам Мальцев со своим МиГ-3 был насквозь прошит длинными очередями турельных пулеметов. Как он дотянул до своего аэродрома, никто не знает. И уже почти на минимальной высоте выравнивания, перед посадочной полосой, когда были убраны обороты мотора, «миг» клюнул носом, перевернулся через крыло и ткнулся в землю. Лететь он больше не мог.

Летчика извлекли из обломков всего в пулевых ранах. В одном из сохранившихся документов того времени полковой кадровик записал точно: «Убит в воздушном бою». Мальцев, кажется, уже мертвым привел машину на свой аэродром. В бортовом оружии не осталось ни одного патрона.

О том бое и гибели друга я узнал в декабре 1941 г. На каком-то фронтовом аэродроме. Наш общий товарищ, летчик из того же полка, рассказал мне об этом вылете в общих чертах: дрался, сбил «юнкерс», а потом пошел на посадку и разбился. Вот и все.

Прошло много лет. Что нового могли дать поиски каких-то недосказанных подробностей? И был ли в них смысл?

Мы очень дружили в Ворошиловградской школе военных летчиков, куда нас, рабфаковских студентов, зачислили по комсомольскому спецнабору в 1936 году...

Учился Леонид в высшей степени старательно: много читал, что-то записывал, запоминал. Любил работать на самолете, часто засиживался в кабинах истребителей. Летал хорошо, уверенно и на исходе учебы И-16 освоил прочно. Короткие курсантские вечера были наши: библиотека, зрительный зал, спортплощадка. Правда, я больше наблюдал за спортивными баталиями, чем играл. А Леонид толк в спорте знал: у него был даже какой-то чемпионский титул по боксу.

В 1938 г. мы окончили школу и вскоре получили назначения: он — в Западную Белоруссию, в истребительный авиационный полк, я — в Орел, в скоростной бамбардировочный. Писали друг другу редко, а когда оба сменили места службы, переписка и вовсе оборвалась. Время было тревожное, напряженное — не до писем.

Потом война. В начале августа 1941 г. прочел Указ о награждении лейтенанта Мальцева Леонида Васильевича за мужество и доблесть, проявленные в боях с фашистскими захватчиками, орденом Крас-

ной Звезды. Провоевал он с начала войны всего три недели. Еще до гибели был представлен к награде. На его боевом счету уже были сбитые самолеты, не считая того, последнего.

Память о друге не затухала. И сравнительно недавно я все же попросил найти учетную карточку лейтенанта Мальцева. Неожиданности следовали одна за другой.

Оказалось, он похоронен на кладбище знакомой мне деревни. Попросил товарищей из ближайшего гарнизона узнать, не сохранилась ли его могила. Выяснили — цела. Немного просела, но цела. Деревенские жители, годами постарше, помнят его последний бой, похороны поздним вечером того же дня, деревянный, наспех сколоченный обелиск с красной звездой. Полк вскоре ушел. Пришли оккупанты. Заглянули и на кладбище. Звезду с обелиска сняли. Однако после изгнания фашистов люди восстановили все заново.

Сейчас могила ухожена, обнесена оградой, на ней стоит памятник. На плите — полное имя героя, звание, даты. На могиле цветы, а по праздникам сюда приносят венки.

Авиация и космонавтика. 1981. № 7. С. 22–23.

На подступах да Гомеля

З успамінаў былога камандзіра асобнай батарэі Анатоля Піліпавіча Свярдлова

Первые дни Великой Отечественной... 172-я стрелковая дивизия, в которой я служил помощником начальника связи 340-го артиллерийского полка, передислоцировалась в район Могилева. После тяжелых оборонительных боев дивизия получила приказ: оставить Могилев, прорвать вражеское кольцо окружения и соединиться с советскими войсками.

В первых числах августа я с товарищами вышел из окружения в 40 километрах северо-западнее Чечерска (Гомельская область). А в середине августа был назначен командиром отдельной армейской артиллерийской батареи, занимавшей боевые позиции севернее Гомеля. У нас имелось пять 76-миллиметровых орудий, четыре трактора и автомашина. Личным составом батарея была укомплектована по штату. Часть красноармейцев уже воевала.

Обстановка была сложной — противник превосходящими силами пехоты и танков при поддержке авиации прорвал нашу оборону и углубился до рубежа Ветка, Лопатино, Семеновка, станция Уза, Руденец. Советские войска вели упорные оборонительные бои. Задача моей батареи состояла в том, чтобы не допустить прорыва танков на своем участке.

Батарея занимала позицию юго-западнее Семеновки. Южнее и впереди находилась зенитная артиллерийская батарея, которая прикрывала шоссе на Семеновку. Она имела орудия 85-миллиметрового калибра.

16 августа завязались упорные бои. Пехота противника при поддержке танков и бронемашин, под прикрытием сильного огня артиллерии и минометов предприняла атаки на рубеже Семеновка, станция Уза, Руденец. Однако дружными действиями наших стрелковых и артиллерийских подразделений эти атаки были отражены. К вечеру враг еще раз пытался перейти в наступление. Но оно также оказалось безуспешным.

С утра 17 августа гитлеровцы ввели в бой на гомельском направлении две новые дивизии — пехотную и кавалерийскую. После артиллерийской подготовки танки и пехота противника ринулись в атаку. Но и на этот раз фашисты встретили организованное сопротивление. Вражеские цепи здесь вынуждены были залечь.

К вечеру противник продвинулся в сторону Гомеля с северо-востока и северо-запада. Учитывая угрозу окружения советских войск на рубеже Семеновка, станция Уза, Руденец, командующий 21-й армией приказал с наступлением темноты нашей группе частей и подразделений, которой командовал подполковник Маневич, отойти на рубеж Костюковка, Красное. Моя батарея отошла вечером и заняла позиции, подготовленные заранее в деревне Еремино.

18 августа начались упорные бои почти на всем оборонительном рубеже. Но наиболее ожесточенные сражения происходили в районе Ветка, Лопатино, Урицкое. Поэтому мою батарею несколько раз перебрасывали то в сторону Лопатино, то в сторону Костюковки для поддержки отдельных подразделений из группы подполковника Маневича. И всюду войска, сдерживая натиск противника, постепенно отходили к Гомелю.

Во второй половине дня 19 августа моя батарея оказалась в очень тяжелом положении. Подразделения, действовавшие рядом, отошли без предупреждения. А мы, артиллеристы, продолжали отражать атаки противника. Вражеская пехота численностью до двух батальонов приблизилась к позициям батареи. После короткого огневого налета она ринулась в атаку. Так как поблизости не было наших стрелковых подразделений, возникла страшная угроза захвата батареи врагом. Мы решили сражаться до последнего снаряда. Подпустили вражескую пехоту приблизительно на 100 метров. Тогда я подал команду: «Всем орудиям прямой наводкой, картечью, залпом — огонь!» Залпы повторили несколько раз. Так батарея уничтожила много живой силы противника.

Но все же пришлось отойти. Батарея заняла позиции на северной окраине Гомеля. Мы еще не успели как следует оборудовать новый рубеж, а в воздухе уже появилось до 20 вражеских бомбардировщиков. Приблизившись к району наших прежних позиций, немецкая авиация яростно дважды их пробомбила. Значит, мы своевременно отошли, завели противника в заблуждение. Сколько было у нас тогда радости и восторга от этой победы над врагом. Личный состав батареи сразу приободрился, почувствовал, что бить гитлеровцев можно. Наш воинский коллектив стал еще более спаянным, смелым, начал действовать активнее.

После этого батарея вела огонь по немецким машинам, которые скопились в Поколюбичах и южнее реки Сож, а также по аэростатам врага, нахально поднимавшимся в воздух. Несколько таких аэростатов сбили наши орудия.

По приказу командования 21-й армии я перевел батарею в глубь города. Позиции заняли в районе, где сейчас находится стадион. Задача состояла в том, чтобы обеспечивать переправу через реку Сож наших отходящих войск, не допустить прорыва танков и пехоты противника в районы переправ (к Киевскому спуску и к речному порту). Правее батареи действовали другие наши подразделения.

Уже наступило 20 августа 1941 г., а наши войска еще продолжали переправляться с правобережной части Гомеля в район Ново-Белицы. Орудия батареи мы начали переправлять около двух часов ночи 20 августа. Сам переправился с последним орудием. Это было около трех часов ночи.

На левобережье батарея заняла новые позиции с задачей сорвать форсирование противником Сожа, поддерживать бой подразделений 219-й моторизованной дивизии, оборонявших район Ново-Белицы. Эту задачу мы выполняли 20, 21 и 22 августа. Ново-Белицу я оставил на рассвете 23 августа 1941 г. Дальнейшее нахождение там было невозможно, ибо враг мог захватить орудия.

Батарея отошла в лес, что в стороне от дороги на Чернигов. Гитлеровцы это заметили и немедленно открыли огонь. В дальнейшем мы отходили на юго-восток.

Примерно около 10 часов 23 августа 1941 г. я был тяжело ранен осколком снаряда в голову. Меня доставили в госпиталь на станцию Бахмач.

В заключение хочу сказать, что за отвагу, проявленную личным составом в оборонительных боях в районе Гомеля, многие воины батареи были представлены к правительственным наградам. Этим подразделением я командовал всего десять суток. Но это короткое время, может быть, следовало бы приравнивать к годам... Все наши воины показали себя верными сынами Советской Родины, отважными и умелыми ее защитниками.

Друкуецца па кн.: В грозные годы. Воспоминания участников борьбы против немецко-фашистских оккупантов на территории Гомельской и Полесской областей. Мн., 1973. С. 88—91.

Апошні бой салдата

Жнівень 1941 г. Бушавала крывавае полымя вайны. Савецкія воіны мужна абаранялі Гомель, адбіваючы атакі гітлераўцаў. Асабліва жорсткі бой завязаўся каля вёскі Касцюкоўка Яромінскага сельскага Савета. У адным са стралковых падраздзяленняў самаддана змагаўся супраць ворага хлопец з Чарнігаўшчыны Аляксей Скідан. Ад яго трапных выстралаў не адзін дзесятак гітлераўцаў знайшоў сабе смерць. Той бой 19 жніўня 1941 г. для Аляксея быў апошнім. Асколкам варожага снарада яго смяротна параніла ў грудзі. Праз некалькі гадзін фашысты занялі вёску. Жыхар яе, Мікалай Васільевіч Гаўрыленка, непадалёк ад свайго дома, дзе абаранялася група савецкіх байцоў, заўважыў загінуўшага маладога салдата. Побач ляжала вінтоўка, некалькі падсумкаў, дзве гранаты і каля 50 стрэляных гільзаў. А за 15—20 м ад яго ляжалі забітыя гітлераўцы.

Каля спускавога курка вінтоўкі Гаўрыленка знайшоў скручаны ў трубачку лісток з блакнота. Няроўнымі радкамі на ім былі напісаны апошнія словы абаронца Гомеля: «Табе, Радзіма, я аддаў усё, што мог. Я паміраю, прашу, хто знойдзе маю запіску, няхай перадасць маім родным, што я стаяў насмерць. Не здамся жывым ворагу. Скідан».

Непадалёк былі немцы, і Гаўрыленка спяшаўся пахаваць героя-байца. Мікалай Васільевіч выкапаў тут жа магілу, і беларуская зямля, за якую ўкраінскі хлопец аддаў сваё жыццё, прыняла яго з усёй зброяй.

Ішлі гады. Наступіў май 1965 г. Рыхтуючыся да свята Перамогі, вучні збіралі матэрыял аб удзельніках Айчыннай вайны. Свайму сыну Анатолю М.В.Гаўрыленка паведаміў пра воіна, які загінуў каля іх дома. Дзеці звярнуліся ў ваенкамат і напісалі пісьмо родным А.Скідана. 22 мая 1965 г. у в. Касцюкоўка, за якую змагаўся і загінуў смерцю героя ўкраінскі юнак, прыехала яго маці — Валянціна Ігнатаўна. Жанчына ў вайну страціла не толькі сына, але і мужа. Жыхары вёскі сустрэлі яе сардэчна, хлебам-соллю. Каля магілы Аляксея ёй расказалі, як ён храбра змагаўся з ворагам. Труну з астанкамі воіна перавезлі ў в. Пакалюбічы, дзе пахавалі ў брацкай магіле разам з іншымі загінуўшымі абаронцамі Радзімы. На мітынгу прысутнічалі сотні людзей. Усе, хто выступаў, выказалі маці Аляксея Скідана вялікую ўдзячнасць за тое, што яна выхавала дастойнага сына. На брацкай магіле, дзе пакоіцца прах Аляксея Скідана, заўсёды кветкі, як знак павагі да тых, хто цаной свайго жыцця абараніў свабоду і незалежнасць Айчыны.

С.Селюкоў.

Помнік П.М.Пастухоўскаму.

ПЁТР МІХАЙЛАВІЧ ПАСТУХОЎСКІ

Пётр Міхайлавіч Пастухоўскі нарадзіўся 25 чэрвеня 1905 г. у горадзе Вялікія Лукі Пскоўскай вобласці (Расія) у сям'і чыгуначніка. Пасля заканчэння школы выбраў шлях бацькі — працаваў на мясцовым паравозарамонтным заводзе. У 21 год уступіў у партыю. Пасля прызыву ў армію — інструктар палітаддзела брыгады, выкладчык гісторыі КПСС, адказны сакратар парткамісіі Харкаўскага бранятанкавага вучылішча.

...У жніўні 1941 г. у час цяжкіх абарон-

чых баёў у раёне Клімаўка—Зябраўка батальённы камісар П.М.Пастухоўскі замяніў цяжка параненага і кантужанага камандзіра 12-га асобнага матацыклетнага палка 219-й матарызаванай дывізіі 21-й арміі Цэнтральнага фронту. Ноччу ён атрымаў загад выбіць немцаў з занятых імі пазіцый, каб даць магчымасць прайсці па чыгунцы апошняму саставу з важным грузам з Навабеліцы на ўсход.

22 жніўня на досвітку пасля стараннай разведкі П.М.Пастухоўскі падняў полк у атаку. Завязаўся няроўны бой, у ходзе якога батальённы камісар 25 жніўня быў смяротна паранены. Аднак баявая задача была выканана.

...Прах П.М.Пастухоўскага быў перанесены ў вёску Калініна і пакоіцца побач з магілай Героя Савецкага Саюза М.М.Кукова. На гранітным абеліску надпіс: «Сыну Отечества, чей прах покоится на земле Гомельщины».

У Гомель прыязджалі жонка П.М.Пастухоўскага, якая зараз жыве ў Львове, і сын Пятра Міхайлавіча — генерал-лейтэнант Генадзь Пятровіч Пастухоўскі.

Матэрыялы аб жыцці і подзвігу героя збіралі навучэнцы Клімаўскай васьмігадовай школы і члены групы «Пошук» гомельскай СШ N 30.

Ул. Лырыёнаў.

У глыбокі тыл

З успамінаў Івана Іванавіча Пічукова

На рэдкасць прыгожы чэрвень пераваліў за другую палову. Для нас, дзевяцікласнікаў Урыцкай сярэдняй школы, падыходзілі да канца экзамены. 20-га числа здавалі самы апошні прадмет — нямецкую мову. А праз дзень...

Аб тым, што пачалася вайна, мы даведаліся толькі пасля апоўдня 22 чэрвеня. У нашай вёсцы радыё не было. І тую страшэнную вестку прынеслі з Гомеля калгаснікі, якія ездзілі на падводах або хадзілі ў горад на базар.

Мы, падлеткі, неяк адразу пасталелі. Ужо вечарам таго першага дня адбыўся мітынг каля школы. А праз лічаныя дні сотні жыхароў сельсавета — калгаснікі, моладзь, падлеткі, старыя, жанчыны, дзяўчаты — ужо ўключыліся ў стварэнне абарончых збудаванняў. Усе, хто мог трымаць рыдлёўку, капалі супрацьтанкавы роў на падыходзе да вёскі Заліп'е з Урыцкае, з заходняга боку. Пазней нас, групу старшакласнікаў, разам з некалькімі калгаснікамі накіравалі з сякерамі і піламі ў лес за вёску Прыбар. Там мы рабілі супрацьтанкавыя завалы, якія цягнуліся шырокай паласой. Спілоўвалі дрэвы, пакідаючы высокія пні — у грудзі чалавека.

З ліпеня да савецкага народа звярнуўся па радыё Сталін. Тэкст яго выступлення я прачытаў у абласной газеце «Гомельская праўда». Асабліва ўрэзаўся ў памяць заклік: нічога не пакідаць ворагу на тэрыторыі, якой пагражае акупацыя. А ўжо было відавочна, хоць і не верылася, што нашым мясцінам не пазбегнуць такога лёсу. Запомнілася на ўсё жыццё тое выступленне яшчэ і таму, што мой бацька Іван Антонавіч Пічукоў, член праўлення калгаса, адразу добраахвотна выклікаўся ўзначаліць эвакуацыю кароў, цялушак старэйшага ўзросту і авечак у глыб краіны. Для суправаджэння і догляду жывёлы падабраў групу такіх жа добраахвотнікаў.

Па-першае, патрэбны былі даяркі. Імі сталі маладыя дзяўчаты, якія моцна сябравалі: Таня Сухаркова, Моця Каралёва, што працавалі на ферме цялятніцамі, і Гаша Кацуба з паляводчай брыгады. Тані было тады 18 год, Моці — 20, а Гашы, якую ласкава называлі ў вёсцы Зорка, споўнілася 23. Былі яны бойкія, шустрыя і вясёлыя — амаль самыя прыкметныя і аўтарытэтныя дзяўчаты на вёсцы. Ніводная вечарынка або гулянка моладзі не абыходзілася без іх удзелу. Любілі яны і спяваць, і скакаць пад гармонік, прытым абавязкова з вясёлымі і задзірыстымі прыпеўкамі. Словам, радаваліся жыццю, сваёй маладосці. І вось раптоўна ўсё гэта абарвалася...

Па-другое, неабходны былі паганятыя статка, якія адначасова выконвалі б і ролю пастухоў. У тым доўгім шляху і на новым месцы жывёла існавала выключна на падножным корме. Так што справа для тых, хто згадзіўся гнаць жывёлу ў далёкі тыл, была не з простых. Адным з іх быў васемнаццацігадовы юнак Аляксей Куцікаў, які працаваў да гэтага конюхам у брыгадзе бацькі. Іван Міронавіч Казлоў, 1888 года нараджэння, калгасны ветэрынар, таксама

ўвайшоў у гэту каманду. У нялёгкі і невядомы шлях ён узяў на падмогу малодшага сына Мішу, якому было ўсяго 11 гадоў.

Зборы былі нядоўгія. Тры фурманкі запрэглі парамі коней. Калгас выдзеліў на дарогу прадукты.

Адна з удзельніц эвакуацыі жывёлы Матрона Яўхімаўна Каралёва роўна праз 54 гады, расказваючы пра той рэйд у глыб краіны, зусім проста адказала на пытанне, як яна развітвалася з домам: «Сабралася і пайшла, а бацькі плакалі. Было гэта ў пятніцу. Рушылі ад фермы гадзіны ў чатыры дня. Адна фурманка спераду, а дзве — ззаду. Гналі жывёлу ўскрай дарог».

Так у сонечны спякотны дзень пачаўся той маршрут на ўсход, выкліканы страшэннай вайной. Першым населеным пунктам была вёска Лешчынец. Потым Гомель, Навабеліца, Добруш...

Дзяўчаты даілі кароў па тры разы на дзень. На даенне і начлег спыняліся ў тых месцах, дзе шмат было травы, звычайна каля рэчак, каб можна было і напаіць жывёлу.

З Арлоўшчыны шляхі-дарогі прывялі вандроўнікаў у Курскую вобласць. Там у абласным цэнтры жывёлу здалі на мясакамбінат.

17 жніўня 1941 г. усе сямёра вярнуліся ў родную вёску. А 19 жніўня, на Спаса, у вёску Заліп'е ўступілі немцы. Прама пад носам акупантаў мой бацька паспеў схавацца ў лесе. Па папярэдняй дамоўленасці за ім заехалі на фурманцы старшыня калгаса з вёскі Краснае Фёдар Фралоў і брыгадзір з Яроміна Багданаў. Толькі яны ад'ехалі ад хаты, якая знаходзілася на ўсходняй ускраіне вёскі, як некалькі адступаючых чырвонаармейцаў з вінтоўкамі пераскочылі цераз пералазкі нашага агародаў і пабеглі па мяжы, а далей праз балота накіроўваліся ў хвойнік. І раптам штосьці засвістала ў паветры. Гэта з процілеглага канца вёскі ляцелі міны з нямецкіх мінамётаў. Адзін за адным пачуліся выбухі на агародах, у дварах. Адна міна ўзарвалася на нашым прысядзібным участку, другая — на суседскім агародзе паблізу нашай хаты, асколкі пашчапалі сцяну трысцена. Праз некалькі дамоў ад нас у сваім садзе загінулі старыя Захар Астапенка і яго жонка Лізавета. У каго забіла карову, каму разваліла хлеў...

Пачаліся змрочныя, чорныя дні фашысцкай акупацыі. Што гэта такое, наша сям'я зведала самая першая ў вёсцы.

Позняй восенню 1941 г. карнікі па даносе здрадніка-старасты схапілі майго бацьку, які тайком прыйшоў дамоў. Відаць, за хатай сачылі. Бацька быў першым у вёсцы, каго расстралялі акупанты.

Па-рознаму склаўся лёс іншых людзей, якія разам з бацькам ратавалі калгасны статак. Моцю Каралёву, напрыклад, гітлераўцы схапілі, калі яна летам 1943 г. адправілася з дому на пошукі партызан. Трапіла ў канцлагер, адкуль з дзвюма жанчынамі (мінчанкай і ленінградкай) ёй удалося ўцячы. Хаваліся на незнаёмай тэрыторыі, пакуль не прыйшлі савецкія воіны. Моця пайшла добраахвотна служыць у Чырвоную Армію. Спачатку была швачкай у ваеннай майстэрні, а затым перайшла ў групу нарыхтовак, якая забяспечвала франтавікоў прадуктамі харчавання. Дзень Перамогі сустрэла далёка ад роднай вёскі. Аб гэтым напамінае адзінае ўцалелае пасведчанне да медаля «За вызваленне Прагі». Пасля дэмабілізацыі М.Я.Каралёва працавала ў калгасе.

Ратавалі жывёлу

З успамінаў Лізаветы Парфіраўны Літвінавай аб эвакуацыі грамадскага статку торфапрадпрыемства «Бальшавік»

У 1941 г. я скончыла восем класаў, было мне тады 17 гадоў. 7 ліпеня 1941 г. быў атрыманы загад аб эвакуацыі насельніцтва і грамадскай маёмасці. Сем'і павінны былі ехаць цягніком, але кіраўніцтва прадпрыемства прыпазнілася, таму прынялі рашэнне адправіць жанчын з дзецьмі на конях адначасова з угонам грамадскага статку жывёлы прадпрыемства. Адказным быў прызначаны Урублеўскі Станіслаў Уладзіміравіч, былы настаўнік. Патрэбны былі добраахвотнікі, якія б згадзіліся гнаць жывёлу, клапаціцца аб ёй у дарозе, адказваць за захаванасць, карміць, паіць, даіць кароў. Адразу знайшліся жадаючыя. Сярод іх была і я, Ліза Літвінава.

Уганялі ўсю жывёлу: кароў, цялят, свіней. Статак суправаджаў ветурач Віктар Міхалькевіч. Стаяла страшэнная спякота. Свіней удалося адагнаць толькі на 4 км, пачалі дохнуць. Прыйшлося вяртацца, каб паведаміць, што гнаць далей свіней нельга. Дырэктара ўжо не было, ён пайшоў на фронт. Начальнік планавага аддзела Федасеенка, які замяшчаў дырэктара, дамовіўся з камандзірам вайсковай часці, каб свіное пагалоўе ўзялі на ежу вайскоўцам.

Разам з бацькамі, якія засталіся дома, каб атрымаць зарплату, дагналі абоз. Тут упершыню трапілі пад абстрэл. Фашысцкі лётчык на брыючым палёце расстрэльваў з кулямёта жанчын, дзяцей, старых, што крочылі па шашы. Варожыя кулі нас не зачапілі.

Са сваімі аднавяскоўцамі сустрэліся пад Веткай. Адсюль пачаўся наш цяжкі шлях, які працягваўся сорак два дні і сорак дзве ночы.

З Веткі дарога ішла праз Навазыбкаў, Клінцы, Старадуб, Унечу, Почап. Дайшлі да Дзядзькова. Там было Жардзееўскае торфапрадпрыемства Міністэрства прамбудматэрыялаў. Цяляты стаміліся, далей ісці не маглі, хоць даяркі рэгулярна даілі кароў, паілі маладняк малаком. Горка плакалі жанчыны і дзеці, гледзячы на іх. Цялят і частку аслабелых кароў здалі і рухаліся далей.

Падышлі да станцыі Івота. А тут — страшэнная бамбёжка. Фашысты наляцелі зняцку. Схавацца не было куды. За абозам, статкам рухаліся 2 паганятыя і запасны конь. Звычайна яны дапамагалі падганяць гурт. Узрывы напалохалі каня, ён вырваўся, дагнаў гурт, узнялася паніка, каровы разбегліся па лесе.

І тады Ганна Піліпаўна Арцёменка, якая ехала з сям'ёй у абозе, кінула сваіх траіх дзяцей, вярнулася ратаваць статак. Яна дапамагла сабраць кароў. Толькі пасля гэтага вярнулася да малых. Рухаліся далей. Напярадзе былі Болхаў, Мцэнск, Яфрэмаў, Ялец.

У абозе было 12 дзяцей. Іх везлі на конях, дарослыя ішлі пешшу. Даўно скончылася назапашаная з дому ежа. Калі спыняліся там, дзе вайскоўцы яшчэ не праходзілі, нам давалі хлеба, а калі хлеба не было, ішлі далей, да наступнага прыпынку. Паілі малаком дзяцей, сустрэчных салдат.

19 жніўня дабраліся да Богаяўленска Тамбоўскай вобласці, адсюль накіраваліся ў Юр'еўскі раён, у племсаўгас імя Леніна. Там здалі жывёлу.

І тут толькі падумалі аб сабе: абутак прыйшоў у непрыгоднасць, адзенне парвалася, няма даху над галавой. Было цяжка, трывожна, таміла адзінота. Але навокал былі добрыя, чулыя людзі: далі прытулак, дапамаглі. А яшчэ было адчуванне выкананага абавязку: зрабілі ўсё, што магчыма, выратавалі грамадскі статак.

Неўзабаве нас знайшлі людзі, якія эвакуіраваліся разам з прадпрыемствам «Бальшавік». Пераехалі да сваіх.

У гады вайны працавала на чыгунцы, потым на торфапрадпрыемстве. У 1945 г. вярнулася з эвакуацыі, увесь час да выхаду на пенсію працавала на прадпрыемстве «Бальшавік» майстрам па торфе, лабарантам.

Запісала Т.А.Карасік.

Акупацыйны рэжым

Пасля цяжкіх двухмесячных абарончых баёў на Гомельскім напрамку і жорсткіх двухтыднёвых баёў непасрэдна на тэрыторыі раёна і г. Гомеля злучэнні Чырвонай Арміі разам з апалчэнцамі вымушаны былі адысці на ўсход. Тэрыторыя раёна і г. Гомель былі акупіраваны нямецка-фашысцкімі захопнікамі.

Тут, як і на ўсёй захопленай тэрыторыі рэспублікі, гітлераўцы ўстанавілі жорсткі акупацыйны рэжым. Асноўны сэнс гэтага рэжыму зводзіўся да таго, каб самымі бязлітаснымі сродкамі і мерамі не дапусціць супраціўлення нашага народа, фізічна знішчыць значную частку насельніцтва краіны, а астатніх ператварыць у паслухмяных рабоў.

Яшчэ задоўга да агрэсіі верхаводы трэцяга рэйха адобрылі распрацаваны гітлераўскім апаратам план падзелу

захопленай тэрыторыі. Восенню 1941 г. падзел часова акупіраванай тэрыторыі Беларусі быў у асноўным завершаны. Яе этнаграфічную цэласную тэрыторыю, у тым ліку і Гомельшчыну, захопнікі гвалтоўна парэзалі на часткі, груба парушыўшы пры гэтым гістарычна склаўшуюся супольнасць тэрыторыі, мовы, культуры беларускага народа. Паўднёвыя раёны Гомельшчыны былі ўключаны ў рэйхскамісарыят «Украіна», астатнія — у зону армейскага тылу групы армій «Цэнтр», якія назвалі Гомельскай акругай. У гэтую акругу ўвайшлі Гомельскі, Добрушскі, Веткаўскі, Свяцілавіцкі, Чачэрскі, Уваравіцкі, Буда-Кашалёўскі і Церахоўскі раёны вобласці.

Для ажыццяўлення сваёй злачыннай палітыкі сюды прыбылі айнзацкаманды, зондэркаманды, тайная палявая паліцыя (ГФП), паліцыя бяспекі і СД, фельдкамендатуры, ортскамендатуры, жандармерыя і іншыя карныя органы. Уся неабмежаваная ўлада належала нямецкім палявым і мясцовым камендантам.

Для больш эфектыўнага ажыццяўлення сваёй злачыннай палітыкі акупанты жадалі заручыцца падтрымкай мясцовага насельніцтва. Для прыдання бачнасці мясцовага самакіравання яны стварылі марыянетачную так званую «мясцовую ўладу» — раённую ўправу на чале з бургамістрам раёна, на тэрыторыях былых сельсаветаў былі створаны валасныя ўправы на чале з бургамістрамі, у кожную вёску прызначаны старасты.

Для падтрымання свайго «парадку» і барацьбы супраць партызан і падпольшчыкаў гітлераўцы стварылі з мясцовых жыхароў, якія перайшлі да іх на службу, так званую дапаможную паліцыю парадку. Гарнізоны з такіх паліцэйскіх былі ўстаноўлены амаль ва ўсіх буйных вёсках раёна. Разам і пад кіраўніцтвам акупацыйных улад яны пачалі насаджэнне «новага парадку». У раёне пачаліся масавыя вобыскі, арышты, расстрэлы. Страшнымі мясцінамі сталі Ляшчынец і дзевяты кіламетр Чарнігаўскай шашы. Тут удзень і ўночы ішлі масавыя расстрэлы. Шмат людзей закопвалі жывымі.

Фашысты метадычна праводзілі ў раёне карныя аперацыі, спальвалі асобныя дамы і вёскі, арыштоўвалі і расстрэльвалі людзей. Перад пачаткам Вялікай Айчыннай вайны ў Гомельскім раёне было 200 вёсак. З 19 жніўня 1941 г. па канец лістапада 1943 г., пакуль раён знаходзіўся пад акупацыяй нямецкіх войскаў, было спалена поўнасцю 39 населеных пунктаў і часткова знішчана 62; 6 з іх так і не аднавіліся пасля вызвалення.

З першых дзён акупацыі фашысты прыступілі да знішчэння савецкіх мірных жыхароў, жанчын, старых, дзяцей, разбуралі, пераўтваралі ў казармы і канюшні культурна-асветніцкія цэнтры і лячэбныя ўстановы. За перыяд акупацыі Гомельскага раёна было разбурана і знішчана 62 школы, 15 з іх — сярэдніх, 11 — няпоўных сярэдніх і 36 пачатковых, будынкі сельскіх бальніц у в. Старыя Цярэшкавічы і в. Клімаўка. І хоць на спражках рамянёў у фашысцкіх салдат было напісана «З намі Бог», не лічыліся яны і з рэлігійнымі ўстановамі: наздзекаваліся над святынямі праваслаўнай царквы, рабавалі царкоўную маёмасць і абставанне. Так, у вёсцы Раманавічы царква была пераўтворана ў месца ўтрымання зняволеных, дзе знаходзілася пад вартай больш за 100 чалавек. Прадстаўнікамі «новага парадку» быў абадраны алтар, спалена хата святара. У в. Галавінцы была спалена хата, якая належала царкве. У в. Бабовічы немцы ў царкве разбурылі іканастас. Была спалена царква ў вёсцы Прыбыткі, узарвана царква, якая была заміравана адступаючымі фашыстамі, у

в. Ларышчава. Пры адступленні немцы спальвалі цэлыя вёскі. Так, восенню 1943 г. былі спалены вёскі Дуянаўка (27 двароў), Рудня (96 двароў), Раманавічы (236 двароў), пасёлкі Перамога, Прыазёрны, Рудня, Улукаўе, Шутаўка і іншыя.

Гітлераўцы, наводзячы «новы парадак», за малейшае падазрэнне ў нелаяльнасці або сабатажы катавалі і забівалі савецкіх людзей. Так, 21 жніўня 1941 г., на другі дзень акупацыі, быў застрэлены немцамі ва Улукаўскім сельсавеце Радыён Цуканаў, арыштаваны, а затым расстраляны Уладзімір Міхалькоў. У той жа дзень на вачах у жыхароў расстраляны Тарас Іванавіч Краўцоў з вёскі Кантакузаўка. Першапачаткова свае рэпрэсіі акупанты накіроўвалі супраць партыйных і савецкіх актывістаў. У жніўні 1941 г. былі расстраляны: сакратар Клімаўскага сельсавета Ф.Ф.Іонаў, старшыня калгаса з пасёлка Калініна М.І.Дваежанаў, калгаснік А.А.Сулейка, 12 чалавек з в. Прудок, 5 жыхароў з в. Кантакузаўка. У верасні былі расстраляны актывісты Старацярэшкавіцкага сельсавета М.Х.Готгельф, Г.П.Бартноўскі, М.Д.Сулінскі. У лістападзе карнікі расстралялі ва ўрочышчы Падліпіцкае 15 чалавек савецкага актыву з в. Бабовічы, 6 чалавек Старацярэшкавіцкага сельсавета, а ў лютым 1942 г. яшчэ траіх: Д.Дындзікава, І.Я.Архіпава, Я.Х.Астапенку. У студзені 1942 г. у в. Мільча расстраляны М.Ф.Макушкін, у кастрычніку таго ж года ў в. Раманавічы — В.Харкулёў, В.Васіленка, Ф.Майсейчыкаў. У сакавіку 1942 г. арыштаваны і расстраляны па даносе агента гестапа жыхары в. Міхалькі А.П.Леснічоў, Я.К.Цітоў, А.К.Марозаў.

У вёсцы Міхалькі немцы стварылі паліцэйскі гарнізон, падабралі паліцэйскіх, якія вылаўлівалі патрыётаў і зверскі распраўляліся з імі. Па даносе здрадніка нямецкія карнікі арыштавалі і зверскі закатавалі старшыню Карналінскага сельсавета І.І.Клімовіча, старшыню калгаса «2 Лютага» — І.Н.Клімовіча, брыгадзіра калгаса Р.М.Залатухіна і настаўніка Васільеўскай школы Ф.С.Кароўкіна. У вёсцы Рудня-Прыбыткаўская жыхары імкнуліся выказаць пратэст супраць грабяжу і ўціску. За гэта расплаціліся жыццём Ганна Грэчанава, Макар Дударaў і Павел Дударaў. У Рудні-Прыбыткаўскай таксама былі расстраляны савецкія патрыёты Баранаў, Мазураў, Казлоў, а ў вёсцы Прыбыткі — Яфім Сяды і Сцяпан Суконны. У вёсцы Клімаўка на вачах у Веры Якаўлеўны Іонавай фашысты расстралялі 5 дзяцей ад 6 да 13 гадоў, а пасля і яе. У маці Ганны Старавойтавай расстралялі 4 дзяцей ад 2 да 6 гадоў, стралялі ў Старавойтаву, але яна цудам засталася жывой. У вёсцы Пясочная Буда было замучана і расстраляна 12 мірных жыхароў. На тэрыторыі Пракопаўскага сельсавета ў вёсцы Макаўе — 10 чалавек.

У адну з карных аперацый атрад фашыстаў у складзе 100 чалавек акружыў вёскі Старыя Цярэшкавічы, Старую Бухалаўку і Высокую Грыву, забралі ўсіх мужчын (каля 300 чалавек), сагналі ў Старыя Цярэшкавічы. З іх адабралі 15 чалавек, над якімі здзекаваліся, потым дапыталіся пра партызан, але калі нічога не дамагліся, тут жа расстралялі 7 чалавек.

Ад рук фашысцкіх катаў загінула 75 чалавек (сярод якіх былі жанчыны і малыя дзеці) у Шарпілаўскім і Рудня-Марымонаўскім сельсаветах, 328 чалавек было адпраўлена ў Германію. У Васільеўскім сельсавеце фашысцкія прыслужнікі — паліцаі — знішчылі 27 чалавек, 182 — адпраўлена ў Германію. Жыхар вёскі Старая Мільча Макушын Мікалай Філіпавіч быў падвергнуты здзекам, а потым расстраля-

ны толькі за тое, што не хацеў аддаваць фашыстам сваю карову. У Красненскім сельсавеце за гады вайны было забіта і закатавана 47 жыхароў і 130 вывезена ў Германію. У Пакалюбіцкім сельсавеце расстраляна 114 чалавек, вывезена ў рабства 47.

Аб злачыннай палітыцы акупацыйных улад на тэрыторыі раёна гаворыць і такі факт. У канцы 1941 г. атрад карнікаў у вёсцы Прудок сілай зброі загнаў у школу ўсіх жыхароў. Мужчыны былі аддзелены ад жанчын. Потым з іх выбралі 12 чалавек, да вечара пратрымалі ў памяшканні, затым пад узмоцненым канвоем усіх вадзілі па хатах, каб яны развіталіся са сваімі сем'ямі. Пасля гэтага іх вывелі за вёску, паклалі тварамі ўніз у яму і расстралялі. Выпадкова застаўся жывым адзін з іх — Краўцоў Васіль Васільевіч. Цяжка паранены, ён ноччу прыпоўз дахаты і хаваўся 4 дні. Аб гэтым даведаліся гітлераўцы. Яны прыехалі ў вёску, вывелі яго з хаты і на вачах сям'і расстралялі. Такім быў «новы парадак».

Шмат гора прынеслі акупанты жыхарам Яромінскага сельсавета. Побач з рабаваннем і разбурэннямі яны расстралялі і замучылі 21 жыхара, сярод якіх былі 8 старых, 6 жанчын, 107 чалавек вывезлі ў нямецкае рабства. У вёсцы Урыцкае і пасёлку Барок былі расстраляны 17 чалавек і вывезены ў Германію 119.

Не было такога населенага пункта ў Гомельскім раёне, жыхары якога не пацярпелі б ад фашысцкіх акупантаў. Асаблівую «ўвагу» гітлераўцы аказвалі байцам і камандзірам Чырвонай Арміі, якія апынуліся на акупіраванай тэрыторыі. У Студзёнагуцкім сельсавеце пражывала 18 салдат і афіцэраў Чырвонай Арміі і 15 ваеннапалонных. Усе яны былі зверскі знішчаны.

Асабліва ўзмацніліся рэпрэсіі супраць мірных жыхароў раёна ў другой палове 1943 г. Расстрэльвалі і палілі зажыва за падазронасць у сувязі з партызанамі, за адказ эвакуіравацца ў нямецкі тыл.

У ноч на 27 верасня 1943 г. у Студзёнагуцкім сельсавеце было расстраляна і закатавана 60 чалавек, з якіх 15 спалены жывымі. Сярод іх А.Д.Лупіненка, А.Ф.Лупіненка, Н.М.Кротава і іншыя.

Асаблівае месца ў вялізным ланцугу злачынстваў фашысцкіх катаў над жыхарамі займае Урыцкі сельсавет. У пасёлку Вясёлае Поле яны ўчынілі павальныя вобыскі. Нарабаваўшы мноства рэчаў і харчоў, фашысты сабралі 14 старых і пасля жудасных катаванняў забілі іх.

У вёску Галееўка Старабеліцкага сельсавета прыбыў атрад карнікаў. Па загадзе нямецкага афіцэра 64 жыхары вёскі былі загнаны ў адну хату і спалены жывымі. Затым каты цалкам спалілі вёску Галееўка і пасёлак Аляксееўка.

Сістэматычныя здзекі, знішчэнні пагражалі ўсім жыхарам раёна на працягу ўсяго перыяду акупацыі. Толькі ў Старацярэшкавіцкім сельсавеце гітлераўцы за перыяд акупацыі здзейснілі 12 карных аперацый. Так было па ўсім раёне.

У.Ф.Эсмантовіч, Т.У.Язэпава.

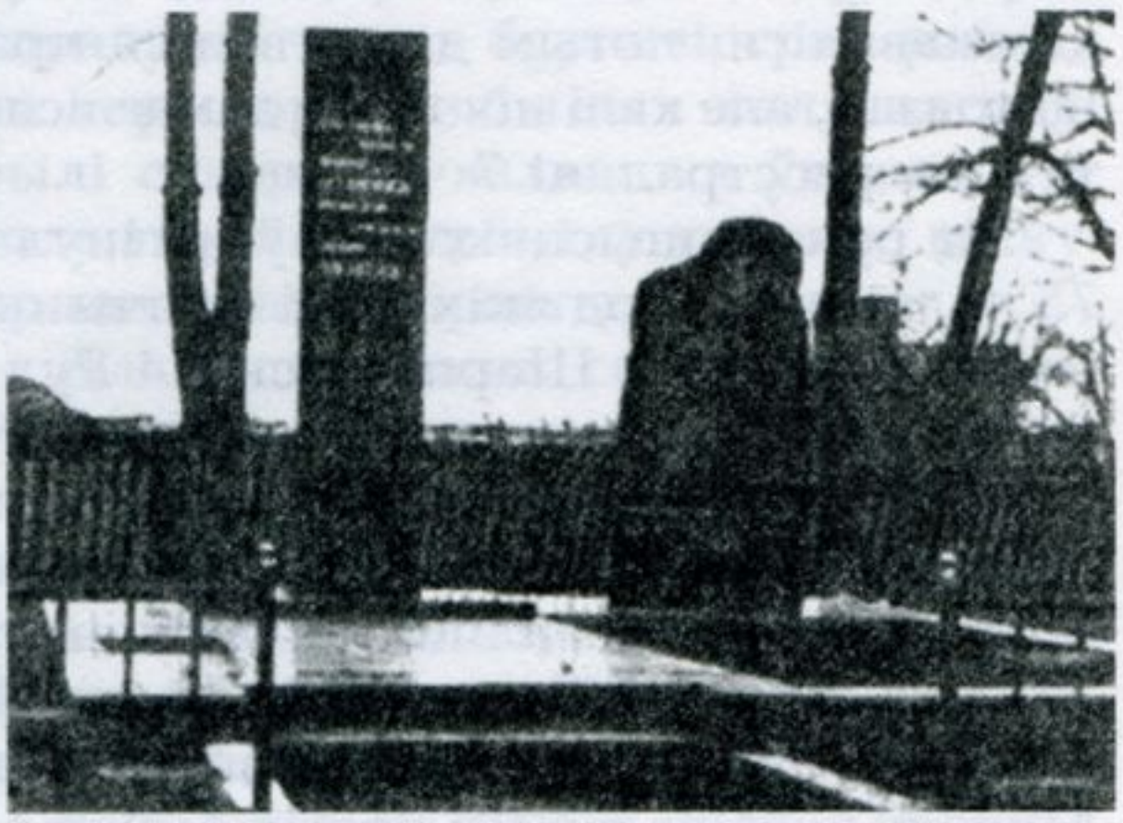

Помнік на магіле ахвяр фашызму ў в. Галееўка.

Дакументы сведчаць

З ПАСТАНОВЫ НЯМЕЦКАЙ ВАЕННАЙ КАМЕНДАТУРЫ ГОМЕЛЯ АБ УВЯДЗЕННІ КАМЕНДАНЦКАГА ЧАСУ

С 1 по 30 сентября 1943 года гражданам города Гомеля и Новобелицы запрещается ходить по улицам с 7 часов вечера до 5 часов утра, в сельских местностях — с 8 часов 30 минут вечера до 4 часов утра.

Жители должны в это время находиться в своих домах. Пребывание в чужих квартирах, садах, дворах и т.п. запрещается. Не имеющие законного права нарушать данное постановление будут наказаны тюремным заключением.

Русские лица, которые по важным служебным делам находятся в запретное время вне своих домов, должны иметь ночной пропуск. Этот пропуск выдается по требованию учреждения 7 отделом комендатуры.

1. Учреждения и производства должны установить так рабочее время, чтобы служащие и рабочие могли до запрещенного времени быть дома...

В исключительно важных случаях, которые непосредственно связаны с интересами германского командования, учреждения и предприятия могут затребовать для своих служащих и рабочих выдачу ночных удостоверений из 7 отдела местной комендатуры.

2. Во время воздушной тревоги запретное время не отменяется. Гражданскому населению разрешается только дойти до ближайшего убежища и по окончанию тревоги — обратно домой. В убежище в парке, на берегу реки Сож, можно притти не позднее, как через полчаса после начала тревоги, но покидать убежище разрешается только по окончании запретного времени. Имеющим ночные пропуска разрешается в запретное время итти из убежища прямо на работу, если работа этого требует.

3. Для разъяснения даем обзор необходимых для русского населения документов.

а) Временное удостоверение (паспорт).

Все русские лица старше 14 лет должны иметь при себе временное удостоверение на немецком и русском языках или русский паспорт с регистрационной отметкой на немецком языке.

б) Справка с работы или явочная карточка.

Все жители с 14 лет до 65 лет должны иметь, кроме удостоверения личности, справку с места работы, а неработающие — явочную карточку с Биржи труда...

Для проезда между гор. Гомелем, Новобелицей, Брилевом, Хутором, Якубовкой, Костюковкой, селом Красным, Лещинцом, Любнами, Мильчей, Павловым, Прудком, Титенкой и Волотовой не нужно иметь специального проездного пропуска.

Разрешение на проезд по железной дороге дает только право проезда по железной дороге и не является пропуском. В данном случае необходимо иметь пропуск.

Комендатура.

З ЗАГАДУ № 76 НЯМЕЦКАГА ВАЕННАГА КАМЕНДАНТА ГОМЕЛЯ АБ ЗАБАРОНЕ ЖЫХАРАМ ВЫХАДУ ДА ЧЫГУНКІ

19 жніўня 1943 г.

Происшествия последнего времени требуют поставить в известность население о следующем:

1. Как уже ранее было оповещено и приказано, посторонним лицам строго воспрещается не только появление на территории жел.-дор. сооружений, но и у местности, лежащей вправо и влево в 100 метров от жел.-дор. магистрали.

2. Всем постовым отдан приказ, при неисполнении этого распоряжения, немедленно применять огнестрельное оружие.

3. При краже жел.-дор. материалов виновным грозят особо суровые наказания.

4. Местным комендатурам дано распоряжение предложить начальникам районов и бургомистрам довести его объявление до сведения населения. Кроме того, оповещение последует путем вывешивания объявления на вокзалах и установкой на особо важных жел.-дор. сооружениях специальных досок с соответствующими запрещениями.

Новый путь. 1943. 4 верасня.

З МАТЭРЫЯЛАЎ АБ ЗЛАЧЫНСТВАХ НЯМЕЦКА-ФАШЫСЦКІХ ЗАХОПНІКАЎ У ГОМЕЛЬСКІМ РАЁНЕ

АКТ

1944 года мая месяца 28 дня комиссия в составе председателя Улуковского сельского Совета Гомельского района и области Лаптухова, председателя колхоза им. Клима Ворошилова дер. Головинцы Побегаева, председателя Улуковского колхоза «Чырвоная воля» Гончарова, члена сельского Совета Годунова Василия Семеновича из поселка Победа, члена сельского Совета Рудова Василия Павловича и колхозниц Гончаровой Марии Павловны и Ганчаровой Анны Емельяновны при участии Прокурора Гомельского района Фирсова составила акт о зверствах немецко-фашистских захватчиков в период оккупации в населенных пунктах Улуковского сельского Совета и установлено, что немцы вступили в населенные пункты Улуковского сельского Совета 1941 г. 21 августа и парализовали мирный труд населения. Фашисты грабили население, издевались над людьми, насиловали девушек, а яйцо и сало отбиралось у мирных граждан повальными обысками.

При продвижении немецких войск 22 августа 1941 г. Цуканов Родион спрятался в яму и был застрелен немцем.

У Михалькова Владимира был обнаружен обрез и несколько патронов, его избили дома. Избиение носило характер пыток, ему приписывали связь с партизанами. Михальков ничего не сказал. Он был арестован, заключен в тюрьму, а затем расстрелян.

В период хозяйствования на территории Улуковского сельского Совета немецкие фашисты наряду с мобилизацией на рытье окопов, противотанковых рвов, оборонительных сооружений проводили мобилизацию и угоняли на каторгу в Германию.

В мае 1943 г. группа немцев явилась на поселок Новый Двор в дом Лемешкова Ивана Андреевича, всех членов семьи (5 человек) арестовали, посадили в тюрьму за связь дочери с партизанами. По рассказам Доликова Дмитрия и Козлова Дмитрия, члены семьи Лемешкова подвергались избиению и истерзаниям. Соня, Ольга, Екатерина были все изранены и 26 октября 1943 г. все были расстреляны.

Осенью 1943 г. войска Красной Армии выбивали немецких фашистов с территории сельского Совета. К этому времени немецкие бандиты сумели отобрать у населения весь скот, коров, овец, поросят и все население эвакуировали к себе в тыл. Был дан приказ, кто не пойдет или вернется с эвакуации, тот будет расстрелян. И скрывшиеся от эвакуации Лаптухов, Макеев, Страхов, Потапов, Гапонович и другие (всего 9 человек) были немцами 7 октября 1943 г. расстреляны.

Всего расстреляно немцами из населенных пунктов Улуковского сельского Совета ни в чем не повинных советских граждан 19 человек.

При отступлении немцы отравили воду в колодце на поселке Победа, и гражданка Шендерова Прасковья 36 лет, имеющая двух детей, напившись воды из этого колодца, умерла от отравления.

28 июня 1941 г. немецкие солдаты бомбили мирную деревню Улуковье, и от смарди сожжен дом Шишиной Акулины 68 лет. В огне погибли ее дочь Марфа 36 лет и ребенок 3 лет.

Уходя с территории Улуковского сельского Совета, фашистами сожжены селения и поселки Назарет, Березки, Головены, Победа, Знамя Труда, Медвежий Луг, Якубовка.

Акт составили в двух экземплярах.

Комиссия:

Председатель

Члены сельского Совета.

Участвовал прокурор района.

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 1345. Воп. 1. Спр. 11. Л. 119–120.

АКТ

1944 г. июня месяца 5 дня

Мы, нижеподписавшиеся, председатель колхоза Климовского сельского Совета Гомельского района Евстрафлеев Данил Михайлович, Терещенко Мария Платовна, бригадир огородной бригады Караткевич Екатерина Илларионовна, Кривенков Тарас Степанович, фельдшер Лысенко Екатерина Васильевна, мл. лейтенант Федоров Михаил Николаевич, составили настоящий акт о зверствах немецких оккупантов во время оккупации немецкими солдатами Климовского сельского Совета Гомельского района.

Территория Климовского сельского Совета немцами оккупирована 21 августа 1941 г. В состав сельского Совета входят селения дер. Климовка, пос. Калинино, пос. Каравышень и колхоз «Новая жизнь».

При вступлении немецкие солдаты и офицеры в селениях Климовского сельского Совета сразу же занялись ограблением неселения. Буквально за короткий срок времени они полностью уничтожили кур, гусей, уток, насильно отняли у населения поросят, телят и крупный рогатый скот (коров). Только за период лета 1941 г. в поселке «Новая жизнь» они насильно отняли 4-х поросят у гр. Алексеенко Матвея, Сулейко Евдокии, Терещенко Андрея, Савичевой Ирины.

В поселке Калинино отняли свиноматку гр. Евтушенко и других больших свиней у Филонова Тимофея и Двоежанова Ивана.

За период лета 1941 г. немецкие солдаты и офицеры подъезжали к пастбищу поселка «Новая жизнь», где паслись коровы, из винтовок убивали телок в возрасте до 1 года, забирали на автомашины и увозили.

Немецкие захватчики насильно отнимали у населения коров. Только за период лета 1941 г. они отняли 6 коров у населения поселка «Новая жизнь» и не менее 10—15 коров в д. Климовка.

За период хозяйничанья немецких солдат и офицеров в Климовском сельском Совете они занимались систематическим уничтожением колхозного имущества и имущества граждан. Они полностью уничтожали все общественные постройки в Климовском сельском Совете: сожгли МТФ (молочно-товарную ферму), овцеферму, свиноферму, конные дворы и ветряную колхозную мельницу.

При отступлении немцев в 1943 г. они уничтожали и угоняли с собой все, что им попадалось на глаза. Таким образом, они при отступлении уничтожили не менее 100 домов в дер. Климовка. Полностью сожгли поселок «Калинино» (80 домов). Они угнали с собой весь скот.

За период пребывания немецких оккупантов в Климовском сельском Совете они занимались истреблением мирных жителей, в особенности партийно-советского актива и их семей, еврейского населения и их семей. Летом 1941 года, примерно в августе, немецким офицером, фамилия которого не установлена, и двумя солдатами расстрелян член ВКП(б), работавший до оккупации секретарем Климовского сельского Совета Ионов Федор Филиппович.

Летом же 1941 г. они расстреляли председателя колхоза из пос. Калинино Двоежанова Михаила Ивановича.

В октябре месяце 1943 г. немцами на глазах матери Ионовой Веры Яковлевны расстреляли 5 человек детей в возрасте до 13 лет, после чего расстреляли и мать.

Летом 1941 г. немцами расстрелян колхозник Сулейко Никифор Андреевич, а в 1943 г. расстреляна его жена Сулейко Матрена Андреевна и трое детей до 8 летнего возраста.

В 1943 г. на глазах у матери Старовойтовой Анны Яковлевны расстреляно четверо детей в возрасте до 8 лет, после чего имели цель расстрелять мать четырех детей Старовойтову путем выстрела в голову, но она получила нетяжелую рану, спаслась в убитых детях.

В это же время расстрелян Леванчук Потап Васильевич 1916 года рождения.

Таким образом, за период немецкой оккупации на территории Климовского сельского Совета расстреляно 18 человек, из них мальчик, 5 человек женщин, 2 человека детей, до 8-летнего возраста 9 человек и до 13-летнего возраста 2 человека, в чем составили настоящий акт.

Председатель С/Совета
Чл. комиссии

АКТ

1944 года мая месяца 30 дня

Мы, нижеподписавшиеся, комиссия в составе председателя комиссии Морозовой, младшего лейтенанта Гусакова, Цакунова, сего числа составили настоящий акт о зверствах немецко-фашистских войск, учиненных за время оккупации на территории Приборского сельского Совета.

Приборский сельский Совет немецкими войсками был оккупирован 19 августа 1941 г., освобожден частями Красной Армии 25 ноября 1943 г.

За время оккупации немецкие войска лишили человеческих прав, которые были заво-

еваны в Великой Октябрьской революции. Немцы под силой оружия изымали у населения продукты питания, скот, фураж, теплые вещи, денежные средства, выгоняли на все виды работ, а также расстреливали массы людей ни в чем не повинных им. Работой комиссии установлено, что немцы по Приборскому сельскому Совету расстреляли 4 человека. Все были немцами расстреляны по подозрению в партизанском движении, а также якобы нарушавшие внутренний фашистский режим.

Таким образом, 10 августа 1943 г. немцы расстреляли жителя д. Прибор Ежикова Климентия Титовича за то, что в дневное время вышел за деревню.

Из числа наших жителей по наряду немецких властей на каторгу в Германию было отправлено 56 человек.

Отступая, немцы угоняли поголовно все население в рабство в Германию. В результате чего 5 человек из тыла немцев не вернулось. Немцы грабили население. За весь оккупационный период немцы изъяли 63 600 литров молока, 25 220 штук яиц, 200 коров, овец и свиней, 1350 кур, 250 кг шерсти, 123 шубы, 260 пар в неучтенном количестве валенок, 7 фуфаек, 720 000 рублей денег, 890 т сена, 8 т овса, 268 т различных зерновых культур.

За совершенные злодеяния виновниками являются немецко-фашистские войска (отдельные личности немецких бандитов не установлены).

О чем составили настоящий акт.

Подписи комиссии:

Марозова — председатель комиссии

Гусакова

Шакунова

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 1345. Воп. 1. Спр. 11. Л. 53—54, 97—98.

РАШЭННЕ № 135 ГОМЕЛЬСКАГА РАЁННАГА ВЫКАНАЎЧАГА КАМІТЭТА «АБ УДАКЛАДНЕННІ ЗВЕСТАК АБ ЗЛАЧЫНСТВАХ НЯМЕЦКА-ФАШЫСЦКІХ АКУПАНТАЎ НА ТЭРЫТОРЫІ РАЁНА»

3 чэрвеня 1944 г.

Рассмотрев на заседании исполкома Гомельского районного Совета депутатов трудящихся материалы Чрезвычайной комиссии, а также проведя работу по уточнению сведений о преступлениях немецко-фашистских оккупантов на территории Гомельского района, исполком райсовета депутатов трудящихся констатирует, что на территории района имелось 200 деревень, из них 39 сожжено полностью, 62 — частично, 95 восстановлено на прежнем месте, 6 не восстановлено.

В этих деревнях уничтожено 787 человек, погибло на фронтах Великой Отечественной войны 3819 человек, погибло в партизанах и подполье 31 чел., угнано в фашистское рабство 875 чел., из них возвратилось 663 чел.

Кроме того, установлено, что в деревнях, не подвергшихся разрушениям, уничтожено 226 чел., погибло на фронтах Великой Отечественной войны 1928 человек, погибло в партизанах и подполье 27 чел., угнано в фашистское рабство 644 человека, из них возвратилось 576 чел.

Исполком Гомельского районного Совета депутатов трудящихся

РЕШИЛ:

Утвердить уточненные сведения о преступлениях немецко-фашистских оккупантов на территории района.

Списки населенных пунктов на 53 страницах и погибших при массовом уничтожении на 94 страницах прилагаются.

Председатель исполкома Гомельского райсовета депутатов трудящихся Г.Черняк

Секретарь исполкома П. Билецкий

З АКТА ГОМЕЛЬСКАЙ РАЁННАЙ КАМІСІІ АБ ЗЛАЧЫНСТВАХ НЯМЕЦКА-ФАШЫСЦКІХ ЗАХОПНІКАЎ НА ТЭРЫТОРЫІ ГОМЕЛЬСКАГА РАЁНА Ў 1941—1943 гг.

20 лістапада 1944 г.

Мы, нижеподписавшиеся, комиссия в составе председателя комиссии, секретаря Гомельского РК КП(б)Б Демченко Алексея Николаевича, членов комиссии, председателя испол-

кома Гомельского райсовета депутатов трудящихся Стефановича Николая Денисовича, директора Новомильчанской школы Гиля Петра Осиповича, врача Гомельского райздрава Андрюковой Александры, председателя Давыдовского сельсовета Ковалева Ивана Григорьевича, члена Прудковского сельсовета Чижовой Евдокии Ивановны, капитана Пяткина, ст. лейтенанта Шлякова Ивана Никитовича, прокурора Гомельского района Фирсова Василия Анисимовича, священника церкви Покрово-Пресвятой Богородицы Жукова Якова Адамовича, составили настоящий акт о зверствах и злодеяниях, совершенных немецко-фашистскими захватчиками и их сообщниками над гражданами Гомельского района Гомельской области БССР.

19 августа 1941 года немецко-фашистские захватчики оккупировали территорию Гомельского района.

С первых же дней своего хозяйничанья фашисты приступили к уничтожению советских патриотов, мирных жителей, женщин, стариков и детей, а также к ограблению имущества и скота колхозов, совхозов и населения. Уничтожали и превращали в казармы и конюшни культурно-просветительные и лечебные учреждения (школы, больницы, избы-читальни, медпункты).

В деревнях и селах Гомельского района вводился рабский режим, сопровождавшийся произволом ставленников немецких оккупантов. Последние по своему усмотрению за невыполнение малейшего приказания убивали, калечили и истязали советских людей. Оккупанты силою оружия выгоняли население на сооружение их оборонительных рубежей, а также угоняли на каторжный труд в Германию.

Офицеры, солдаты немецкой армии производили у населения повальные обыски, грабя продукты питания (яйца, масло, мясо, хлеб), предметы домашнего обихода (обувь, одежду). Подтверждением вышеуказанного являются установленные расследованием и проверкой факты злодеяний, расстрелов, грабежа и насилий, как-то:

В конце ноября 1941 года в дер. Прудок Прудковского сельсовета прибыл из гор. Гомеля немецкий карательный отряд, который, оцепив деревню, под силою оружия собрал в школе все население, выстроил мужчин отдельно от женщин, отобрал ни в чем не повинных 12 чел., завел их в школу, где продержал до вечера, а вечером всех 12 человек под усиленным конвоем водил по домам прощаться с семьями, после чего отвел за деревню, положил в яму лицом в землю всех 12 чел. [и] расстрелял. Случайно оставшийся в живых, тяжело раненый Кравцов Василий Васильевич ночью пришел домой, где скрывался 4 дня. Узнав об этом, немцы приехали в деревню, вывели Кравцова из дому и на глазах всей семьи расстреляли.

Аналогичные факты имели место и по другим деревням. Например, 22 ноября 1941 года в дер. Бобовичи прибыл из Гомеля карательный отряд немцев. Оцепив деревню и собрав всех мужчин в школе, [гитлеровцы] отобрали из них по счету 15 чел., которых вывезли за деревню в урочище Подлипицкое, где и расстреляли.

На территорию Старотерешковичского сельсовета с первых дней оккупации выезжало из гор. Гомеля 12 немецко-карательных экспедиций, которые производили массовые расправы над населением путем облав и оцепления населенных пунктов...

В августе 1941 года в дер. Кантакузовка приехал из Гомеля карательный отряд немцев. Оцепив деревню, выгнав все население на улицу, [фашисты] построили их, а затем отобрали по счету 5 чел. мужчин и на глазах у собравшегося населения расстреляли.

Об особо дикой расправе и жестокости свидетельствует факт, происшедший в поселке Веселое Поле Урицкого сельсовета в августе 1943 г., когда отряд немецких бандитов численностью в 15 человек явился в поселок на 2 танках и, произведя повальные обыски, награбив массу продуктов и имущества, собрал мужчин численностью 14 чел., главным образом стариков: Горюнова Максима Ивановича 70 лет, Яцкова Лаврена Антоновича 65 лет, Будникова Никифора Ивановича 65 лет и др. Всех задержанных [гитлеровцы] собрали в конце поселка, который подожгли с обеих сторон, и в виде пытки всем задержанным под силою оружия приказали пройти по улице поселка среди горящих зданий. Люди прошли невредимые. Тогда немецкие изверги им предложили разуться и погнали их босиком по горевшим местам; люди, обжигаясь, со стонами, воплями и душераздирающими криками вынуждены были перенести боль и двигаться. После перенесенных пыток несчастных загна-

---

* В документе «свидетельствуют».

ли в помещение бани, дверь забили, а [в] дымовой проход бросили гранату; затем, облив помещение горючей жидкостью, подожгли. Из бани слышались душераздирающие крики, стоны с просьбой о пощаде. Погибающие выбили дверь, и 4 чел., охваченные пламенем, бросились спасаться. Стоящие на страже немецкие изверги расстреляли их из автоматов. Все 14 чел., ни в чем не виновных советских граждан погибли[1].

В сентябре 1943 г. 80-летний старик Силкович Даниил Лукич из дер. Новые Дятловичи спрятался в лесу вблизи деревни от немецких извергов. Проводившие облаву немцы поймали Силковича, учинили над ним дикую расправу: после избиения отрезали уши, вырезали щеки, а затем расстреляли.

Гр-ка Марченко скрывалась с 4-месячным ребенком в лесу вблизи дер. Новые Дятловичи. 17 сентября 1943 г. Марченко задержали, а ребенка закололи штыками на глазах у матери.

В октябре 1943 г. в дер. Климовка немцы на глазах у матери Ионовой Веры Яковлевны расстреляли ее 5 детей в возрасте от 6 до 13 лет, а затем расстреляли и мать. Также в дер. Климовка на глазах у матери Старовойтовой Анны немцы расстреляли 4 ее детей в возрасте от 2 до 6 лет. С детьми была поставлена под расстрел[2] и мать Старовойтова, которая получила несмертельную рану и осталась жива…

В январе 1942 г. в дер. Рудня Прибытковского сельсовета прибыл карательный отряд немцев из Гомеля, который расстрелял на месте 3 советских патриотов: Козлова, Баранова и Мазурова. В тот же день отряд перебрался в дер. Прибытки, где расстрелял советских граждан Седова Ефима и Суконного Степана. В августе этого же года дер. Рудня опять посетил карательный отряд немцев, начав свою работу с грабежа населения. Гр-не Гричакова Анна, Дударев Макар, Дударев Павел запротестовали против грабежа. Они тут же на месте были расстреляны немцами. У них осталось трое малых детей, а имущество их этими же бандитами все разграблено.

В январе 1942 г. в с. Мильча немцы проводили изъятие скота у населения. Гр-н Макушин Николай Филиппович не хотел отдать свою корову немцам, за что он был избит, а затем его раздетого и босого водили по улице, после чего [он] был отправлен в комендатуру, где и был расстрелян.

В октябре 1943 года в дер. Романовичи из Гомеля прибыл отряд СД и гестапо под руководством офицера Шульца, который арестовал ни в чем не повинных советских гр-н Харкулева Василия, Василенко Владимира, Мойсейчикова Филиппа, после чего Василенко был замучен в тюрьме, а Харкулев и Мойсейчиков были расстреляны…

Особенно зверски расправлялись немецкие захватчики с мирным населением в период своего отступления. В дер. Прибытки 80-летний старик Концевой спрятался в бане, чтобы уклониться от немецкой эвакуации в тыл. Немецкие изверги обнаружили Концевого, подожгли баню, где он и сгорел. 70-летняя Баранова Прасковья спряталась от эвакуации в убежище, где была обнаружена немцами, которые ее там сожгли. Там же, в Прибытках, уклонившуюся от эвакуации 70-летнюю Алексеенко Лукерью обнаружили немцы, которые отрезали ей нос, уши, вырезали груди и выкололи глаза, порезали лицо, после чего она была брошена на огороде. Прожив в муках три дня, она умерла.

При отступлении немцы в поселке Победа Улуковского сельсовета отравили воду в колодце. Гр-ка Шендерова Прасковья, напившись воды, умерла, оставив 2 малолетних детей.

Эвакуированным мирным жителям немцы запретили возвращаться в свои деревни под страхом расстрела. В дер. Улуковье 9 подростков: Лаптухов, Страхов, Потапов и другие вернулись в свою деревню, где были немцами пойманы и тут же расстреляны. Таким образом, за период оккупации Гомельского района немецко-фашистскими войсками с 19 августа 1941 г. по 26 ноября 1943 г. замучено, заживо сожжено и расстреляно 522 советских гражданина Гомельского района.

Немецко-фашистские захватчики насильно угоняли мирных советских граждан рождения 1925 – 1926 гг. на каторгу в Германию. С помощью полицейских немцы сгоняли молодежь в немецкую комендатуру гор. Гомеля, откуда их грузили в закрытые товарные вагоны и под усиленным конвоем увозили в Германию…

Сбор имущества — теплых вещей для немецкой армии — проводился немцами грабительским путем с применением оружия. Так, в дер. Давыдовка на улице немцы встретили

---

[1] В документе «расстреляли».
[2] В документе «расстреляна».

гр-на Лазовского Исая Трифоновича и под силою оружия заставили снять полушубок, оставив его голым на морозе, а затем таким же образом с гр-ки Лазовской Агафены на улице сняли валенки, оставив ее босой на снегу. В дер. Поколюбичи немцы сделали засаду на идущих в церковь граждан и одетых в более лучшую одежду раздевали. Например, с гр-ки Такуновой сняли шубу и валенки, с Серикова Петра сняли шубу и валенки. В дер. Мильча немцы ходили по домам и отбирали у населения теплые вещи.

За период оккупации Гомельского района немецко-фашистские грабители уничтожили и разрушили 62 школы, из них средних — 15, неполных средних — 11 и начальных — 36, зданий сельских больниц — 2 (в дер. Старые Терешковичи и дер. Климовка).

Немецкие изверги надругались над святынями[1] русской православной церкви, превращая ее (храмы) в казармы, конюшни и развалины, разграбляя церковную утварь и оборудование. Так, например, церковь (в) дер. Романовичи, выстроенную в честь Чудотворца Николая, немцы осенью 1943 г. при своем отступлении превратили в дом заключения, куда согнали 100 человек мирных жителей и содержали их там под стражей, в самой церкви. Немцы ободрали престол облачения, а также сожгли дом священника Остапенко. В с. Головинцы сожгли священнический дом, принадлежащий церкви Покрово-Пресвятой Богородицы. В Бабовичи в церкви Успение Пресвятой Богородицы немцы выбрали полы и разрушили[2] иконостасы. В с. Прибытки немцы церковь полностью сожгли. В с. Ларищево под церковь памяти Преображения подложили мины, которые на 3-й день после ухода немцев взорвались. В результате церковь была полностью разрушена и сгорела. В данной церкви сгорело 10 икон старой живописи. Церковного старосту данной церкви Ивана Григорьевича немцы расстреляли…

При отступлении немцы полностью предавали огню целые селения мирных граждан. Так, осенью 1943 г. немцы полностью сожгли дер. Дуяновка (127 дворов), дер. Рудня (96 дворов), дер. Романовичи (236 дворов). А всего по району немецкие захватчики сожгли 3 012 домов мирных граждан. Разрушили полностью здания и мастерские 2 машинно-тракторных станций — Гомельской и Новобелицкой.

Выше перечисленные факты чудовищных злодеяний, убийств, истязаний мирного советского населения, разграбления и уничтожения имущества колхозов, совхозов и отдельных граждан на протяжении с августа 1941 г. по ноябрь 1943 г. проводились немецко-фашистскими оккупантами при участии их сообщников. О чем и составлен настоящий акт.

Председатель комиссии Демченко

Члены комиссии: Стефанович, Гиль, Андрюкова, Ковалев, Чижова, Пяткин, Шляков, Фирсов, Жуков.

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 1345. Воп. 1. Спр. 11. Л. 1—5.

Помнік ахвярам фашызму каля в. Целяшы.

[1] В документе «культурой».
[2] В документе «разорвали».

* * *

За час фашысцкай акупацыі гітлераўцамі знішчана ў Гомельскім раёне 98 населеных пунктаў. З іх адноўлена — 92. 6 не адноўлена: п. Падбуглак, Пуць Ільіча, Пламя рэвалюцыі (Бабовіцкі с/савет), п. Красная Даліна, Чарнічны (Дзятлавіцкі с/с), в. Вяселае Поле (Урыцкі с/с).

Па сельскіх саветах

Назва с/с	Знішчана	Адноўлена
БАБОВІЦКІ	5	2
ГРАБАЎСКІ	5	5
ДАВЫДАЎСКІ	2	2
ДАЎГАЛЕСКІ	3	3
ДЗЯТЛАВІЦКІ	5	3
ЗЯБРАЎСКІ	5	5
МАРКАВІЦКІ	4	4
ПАКАЛЮБІЦКІ	9	-
ПРЫБЫТКАЎСКІ	6	6
РУДНЯ-МАРЫМОНАЎСКІ	4	4
СТАРАБЕЛІЦКІ	3	3
ЦЕЛЯШОЎСКІ	7	7
ЦЯРЭШКАВІЦКІ	7	7
ЦЯРУХСКІ	8	8
УЛУКАЎСКІ	13	13
УРЫЦКІ	2	1
ЧОНКАЎСКІ	2	2
ЧАРАЦЯНСКІ	6	6
ШАРПІЛАЎСКІ	2	2

З МАТЭРЫЯЛАЎ АБ ЗЛАЧЫНСТВАХ НЯМЕЦКА-ФАШЫСЦКІХ ЗАХОПНІКАЎ У ГОМЕЛЬСКІМ РАЁНЕ

АКТ

1944 г. мая месяца 24 дня
д. Ст. Терешковичи

Составили настоящий акт по Старо-Терешковичскому сельскому Совету комиссия в составе:

Ст. лейтенант Рожин
Председатель сельского Совета Климович Р.С.
Председатель колхоза «Чапаев» Королев П.Д.
Председатель колхоза «Коммунар» Журавлев И.С.
Член сельского Совета Дороженко В.Ф.

о проведении ограбления населения немецко-фашистскими войсками и зверств за период 25-ти месячной оккупации

Установлено, что немецкие войска на территории Старо-Терешковичского сельского Совета вступили 21 августа 1941 г., которыми проводились ограбления и зверские уничтожения гражданского населения.

По Старо-Терешковичскому сельскому Совету, в который входит 14 населенных пунктов, немецко-фашистскими войсками в течении 25-ти месячного пребывания на территории данного сельского Совета беспрерывно проводились ограбления населения.

Таким путем по предварительным данным изъято крупного рогатого скота 323 шт., телят 360 шт., овец и коз 610 шт., свиней 418 шт., птиц 7350 шт., пчелосемей 170 ем.

Путем проведения систематических сборов уничтожено зерна около 1000 т, картофеля 3000 т, теплых вещей, одежды, обуви, шерсти. Сожжено 342 жилых дома со всем имуществом.

На территории Старо-Терешковичского сельского Совета фашистскими войсками с начала их вступления проводилось массовое истребление мирного населения и советского партийного актива. С этой целью немецкие оккупанты совершили 12 наездов карательных экспедиций. Так, например, в начале сентября 1941 г. в д. Ст. Терешковичи выехал отряд СС в количестве 7 человек немецких офицеров. При этом ими было арестовано 6 человек и советский актив, из числа которых был расстрелян Готгельф Моисей Хаймович в лесу в урочище «Давыдовка» на расстоянии 2 км от Старых Терешковичей.

Вторая экспедиция была проведена в д. Ст. Терешковичи в конце сентября 1941 г. При этом выезжало 12 человек немецких солдат, которые арестовали и расстреляли Бартновского Григория Павловича, бывшего работника Белостокского РКП(б), и Сулимского Михаила Давыдовича, культработника.

Третья экспедиция карательная произведена в ноябре под руководством начальника карательного отряда (политэмигранта периода гражданской войны) подполковника Баглиева в количестве 100 чел. немецких солдат и офицеров. При этом были полностью блокированы 4 населенных пункта.

Ими было согнано все мужское население (около 30 человек) в школу в дер. Ст. Терешковичи, из которых 15 человек арестовано по подозрению за связь с партизанами.

После предварительных допросов с применением пыток, избиения были расстреляны 6 человек, а именно Сулиновский Ефим Николаевич, Климович Парфен Иванович, Климович Лукьян Иванович, Осипов Трофим Николаевич, Астапенко Юрий Андреевич и Климович Артем Иванович. Последний перед расстрелом от ужасов немецкой расправы умер от склероза сердца, он являлся партизаном гражданской войны 1915 года…

4-я карательная экспедиция была совершена 10 февраля 1942 г. при выезде двух немецких офицеров и трех солдат-палачей, которые арестовали 15 человек из мирного населения д. Ст. Терешковичи и Федоровки. При этом каждый арестованный подвергался избиениям и пыткам. Из них расстреляли учителей Дындикова Дмитрия и Архипова Ивана Яковлевича и колхозника Астапенко Евсея Харитоновича среди д. Ст. Терешковичи в бывшем колхозном токе.

Вместе с домом в МТС сожжен партизан Шавдия и укрывавшая его гражданка Наталькина Мария, которая была зверски замучена недалеко от МТС в лесу.

Насильственно для отправки в Германию назначалось из молодежи 70 человек, которые путем откупа не поехали.

За период немецкой оккупации общее количество уничтоженных граждан составляет 74 человека.

З ПАКАЗАННЯ ЖЫХАРА ВЁСКІ БАБОВІЧЫ СЦЯПАНА ІВАНАВІЧА УДАВЕНКІ, ДАДЗЕНАГА ПАМОЧНІКУ ЎПАЎНАВАЖАНАГА АДДЗЕЛА НКУС ГОМЕЛЬСКАГА РАЁНА МЕДЗЮЛЯКОВУ

5 чэрвеня 1944 г.

19 августа 1941 г. в дер. Бобовичи Гомельского района вступили немецкие войска, ходили по дворам, брали свиней и требовали яиц и кур. У граждан Череносова Василия Исаевича и Привидного Дмитрия Васильевича забрали по одной свинье.

После этого, в ноябре 1941 г. в дер. Бобовичи прибыл карательный отряд, два офицера и 30 человек немецких солдат, оцепили всю деревню, согнали всех мужчин в школу, выбрали 15 человек советского актива, бригадиров совхоза, секретаря сельского Совета, кладовщика и всех вывезли за деревню Бобовичи в лес и в рощице «Подлипское» расстреляли. Расстреляли следующих граждан: Крупникова Сергея Яковлевича, Крупникова Андрея Яковлевича, Белоусова Александра Ивановича, Бондаренко Ивана Ивановича, Бондаренко Павла Федоровича, Ковалева Константина Степановича, Маисеенко Петра Артемовича, Капытова Алексея Антоновича, Бондаренко Алексея Федоровича, Рябенкова Григория Федоровича, Пархоменко Ивана Михеевича, Химикова Григория Парфировича, Ковалева Антона Михайловича, Зубова Михаила Ивановича, Валынцева Василия Парфеновича и других военнопленных. Имена карателей мне не известны.

За время оккупации немецкими оккупантами на советских граждан накладывали непосильные налоги и поборы, брали коров, свиней, лошадей, хлеб, мясо, яйца и денежные налоги.

Когда Красная Армия пошла в наступление и немецкие войска отступили на правый берег Сожа и держали оборону в 1943 г., то жителей деревни нашей насильно выгнали под открытое небо и разрушили 364 дома, сожгли 173 дома, угнали весь крупный рогатый скот и мелкий, лошадей. Насильно угнали молодежь в Германию на каторжные работы из Бобовичского сельского Совета.

При отступлении немецкие войска из-за того, что граждане Бондаренко Кузьма Артемович и его жена Бондаренко Агафия Антоновна как старики не хотели эвакуироваться, то их заперли в доме и подожгли. С домом сгорели и старики.

При отступлении немецкие войска из д. Бобовичи и Случ. Мильча эвакуировали 1512 человек, а также 14 ноября 1943 г. при отступлении немецкие войска в д. Случ. Мильча Бобовичского сельского Совета расстреляли мирных жителей в количестве 17 человек, которые скрывались в лесу от насильной эвакуации. Летом 1943 г. немецкий карательный отряд в д. Случ. Мильча сжег 31 двор, т.е. дома со всеми подворными постройками.

Протокол записан из моих слов правильно и зачитан вслух. В чем и расписываюсь.

Пом. опер. уполном. Гом. НКВД мл. л-т милиции (Медюляков)

Секретарь

Дзяржаўны архіў Гомельскай вобл. Ф. 1345. Воп. 11. Спр. 11. Л. 11–12.

У змрочныя дні фашысцкай няволі

У пачатку Вялікай Айчыннай вайны абсталяванне торфазавода «Бальшавік» было вывезена ў глыб краіны. Тады ж эвакуіраваліся і сем'і некаторых работнікаў прадпрыемства. Але не ўсе спецыялісты выехалі, на месцы засталіся галоўны інжынер Іван Антонавіч Хуцкі і галоўны механік Васіль Трафімавіч Ступакоў. Сярод жыхароў рабочага пасёлка яны сталі першымі, з кім у 1941 г. расправіліся нямецка-фашысцкія акупанты. А пасля іх былі і іншыя ахвяры сярод мірных жыхароў.

Вось што расказала жыхарка пасёлка Бальшавік Вольга Рыгораўна Зінчанка, 1925 г. нараджэння, пра той жудасны час.

Прыйшлі немцы, сталі наводзіць жорсткія парадкі, людзі прытаіліся. У пасёлку размяшчаўся нейкі нямецкі штаб, знаходзіўся лагер ваеннапалонных. Школу таксама займалі немцы. А каля пасёлка, там, дзе шаша Гомель — Доўск, было такое страшнае месца, што людзі баяліся хадзіць каля яго, абыходзілі. Там немцы трымалі захопленых партызан, катавалі іх. Мне з сяброўкамі траплялася назіраць з укрыцця, як фашысты білі гэтых людзей. Яны звязвалі ім рукі ззаду і прымушалі падымацца ў машыну па крутой лесвіцы і адначасова дубасілі пры гэтым дубінкамі і бізунамі. Ступіўшы на другую перакладзіну, чалавек траціў раўнавагу і падаў на зямлю. Тады немцы з яшчэ большай лютасцю білі ляжачага.

Да прыходу немцаў сем'і Івана Хуцкага, галоўнага інжынера, і Васіля Ступакова, галоўнага механіка торфазавода «Бальшавік», эвакуіраваліся, а самі яны засталіся ў пасёлку. Аднойчы разнеслася вестка, што немцы арыштавалі іх і кудысьці павезлі на машыне. Як потым стала вядома, абодвух расстралялі ў Навабеліцы. Жыхары пасёлка сталі здагадвацца, што яны засталіся дома невыпадкова, а па заданні — з мэтай арганізаваць супраціўленне ворагу ў яго тыле. Інакш бы яны эвакуіраваліся б разам з заводам і сем'ямі. Але немцы нейкім чынам напалі на след...

Трывога не пакідала людзей. Ад фашыстаў нельга было чакаць літасці. З цягам часу кожны адчуў, што пагроза навісла над усім пасёлкам. У адзін з дзён 1942 г. немцы выгналі ўсіх на плошчу. У тым натоўпе апынуліся і чацвёра з нашай сям'і: я, маці і яшчэ двое дзяцей. Немцы, якія стаялі на трыбуне, патрабавалі назваць таго, хто пашкодзіў тэлефонную сувязь. Тоўсты кабель, што цягнуўся ад штаба па зямлі, хтосьці парэзаў. Хто? Немцы чакалі адказу, але яго не было. Людзі маўчалі. Тады немцы ўзялі заложнікаў — трох хлопцаў і павялі ў школу. Астатніх жыхароў адпусцілі. Два дні немцы трымалі заложнікаў, дапытвалі, збівалі. Аднаго з іх я памятаю — гэта быў Уладзімір Ямішын. Невядома, што было б з хлопцамі, якія пра гэта нічога не ведалі. Хутчэй за ўсё іх чакала смерць. Але нечакана адна жанчына, якая прыйшла ў школу, выдала немцам таго, каго яны шукалі...

Сям'я рабочага торфазавода Пятра Фёдаравіча Пархімовіча, 1886 г. нараджэння, тулілася ў бараку. Жыў ён разам з дачкой Аленай, 1915 г. нараджэння. У гэтай сям'і пры акупацыі ў патаемным месцы (за двайной сцяной) хаваўся афіцэр Чырвонай Арміі. Імя, прозвішча і воінскае званне яго невядомы. Вось гэты вайсковец і пашкодзіў сувязь нямецкага штаба. Пры вобыску немцы знайшлі яго наган. Схапілі афіцэра, гаспадара кватэры П.Ф.Пархімовіча, яго дачку Алену, а заложнікаў выпусцілі. Пасля допытаў фашысты вывелі ўсіх траіх за пасёлак і расстралялі.

У пасёлку жыве жанчына, якая ў дзіцячым узросце стала сведкай яшчэ аднаго злачынства гітлераўскіх вылюдкаў. Яна бачыла, як немцы непадалёк ад пасёлка вывелі з машыны маладую жанчыну з дзіцем на руках. Прама каля дарогі расстралялі іх і паехалі далей. Тут у адзіночнай магіле і засталіся ляжаць невядомыя ахвяры фашызму.

Але як бы ні лютавалі нямецкія галаварэзы, ім не ўдалося беспакарана гаспадарыць на часова акупіраванай тэрыторыі. Іх чакала народная помста. Аднойчы ноччу летам 1943 г. партызаны знішчылі варту і вызвалілі лагер ваеннапалонных у пасёлку.

Астанкі савецкага афіцэра, бацькі і дачкі Пархімовіч у пачатку 1950-х гадоў, калі

пачалі будаваць гараж для тэхнікі і натыкнуліся на іх магілы, былі перанесены на брацкія могілкі, на якіх пахаваны савецкія воіны, загінуўшыя ў пачатку вайны і пры вызваленні пасёлка восенню 1943 г. Тут у адной магіле знайшлі апошні прытулак 24 чалавекі.

А ў цэнтры насупраць двухпавярховага будынка пасялковага Савета ўзведзены помнік у гонар жыхароў, якія загінулі на фронце. 85 жыхароў пасёлка не вярнуліся з вайны, у тым ліку 12 афіцэраў, 13 сяржантаў і 60 радавых.

І.І.Пічукоў.

Згубленае дзяцінства

З успамінаў жыхаркі вёскі Стукачоўка Ніны Мікалаеўны Мельнікавай (Абрамцавай)

Калі пачалася вайна, мне ішоў толькі сёмы год. Добра памятаю увесь жах, усю боль, якую прынесла фашысцкая няволя. Вайна забрала бацьку, забрала мае дзяцінства.

Да пачатку вайны мы жылі ў в. Стукачоўка (зараз Даўгалескі сельсавет). Бацька, Абрамцаў Мікола Яўхімавіч, працаваў у саўгасе імя Горкага, што ў адлегласці 5 км ад вёскі. Па стане здароўя яго не прызвалі ў армію.

У 1930 г. бацька ўступіў у калгас. Там ён працаваў разам з маці. Яго накіравалі на сельскагаспадарчыя курсы. Скончыўшы іх, ён не вярнуўся ў калгас, а пайшоў працаваць у саўгас імя Горкага. За гэты «ўчынак» бацьку арыштавалі і пасадзілі ў турму. Ішоў цяжкі, галодны 1933 г. Людзі на сяле пухлі, паміралі з голаду. А маці засталася адна з двума малымі дзецьмі. Выжылі. Праз паўгода бацьку выпусцілі. Ён добры гаспадар, працягваў працу ў саўгасе. Калі прыйшлі немцы, бацька падтрымліваў сувязь з партызанамі. Маці, Антаніна Іванаўна, пякла хлеб, а бацька адносіў яго на дамоўленае месца сустрэчы. Бывала, самі партызаны наведваліся да нашай хаты.

Сям'я ў нас была вялікая. Трое дзяцей, бабуля, — усяго 6 чалавек. Але ў нас забралі немцы апошнюю карову, выгналі нас з хаты, мы жылі ў склепе, які так-сяк быў прыстасаваны да начлегу.

Другі наш вораг быў голад. Бульбу не выкапалі: немцы не пускалі ў поле. Вядома, фронт. Скаціну, птушак даўно немцы з'елі. Цяжка сказаць, як мы жылі. Трохі бульбы было каля хаты да гарбузы. Ежу варылі адзін раз у дзень. Цяпер толькі разумею, што сярод немцаў былі такія, хто спагадваў нашаму становішчу. Немец, яго звалі Аўгуст, некалькі разоў прыносіў нам ежу. Часам гэта была каша або некалькі кавалачкаў хлеба. Аднойчы Аўгуст прынёс нам малака. А то было зусім дзіўна, калі ён павесіў на дзверы нашага склепа вэнджаны кавалак мяса.

Добра памятаю, калі немцы адступалі. Паблізу нашай вёскі праходзіў фронт. У вёсцы засталіся старыя, жанчыны з дзецьмі. Тыя, хто маглі, пайшлі ў лес, каб схавацца ад фашыстаў. Небяспечна было заставацца ў вёсцы. У гэты час толькі я з маці былі ў вёсцы. Бацька, два мае браты (10, 11 гадоў) былі ў лесе. З намі былі яшчэ дзве жанчыны з трыма малымі дзецьмі, якія засталіся ў нас, прыехаўшы з горада. Былі мы ў вёсцы да таго часу, калі ўжо сталі чутны стрэлы нашай артылерыі.

Аднойчы раніцай немцы вельмі спешна выганялі людзей з хат. Нас пагналі ў бок Рэчыцы. Па дарозе мы збеглі. У лесе сустрэліся з аднавяскоўцамі, сярод іх былі наш бацька і браты.

У лесе мы пражылі некалькі месяцаў да вызвалення. Гэта быў вельмі цяжкі час. Колькі радасці было, калі мы даведаліся, што нашу вёску вызвалілі ад немцаў.

І вось мы дома! Але дома няма. Засталіся толькі сцены ды дах.

Бацька пайшоў на фронт. Зіму мы жылі ў нямецкім бліндажы, які быў у лесе побач з вёскай. Памятаю, як уначы баялася наша маці. Тады па лесе вакол вёскі хадзілі ўсякія людзі, часам узброеныя. Гэта былі былыя паліцаі, якія нагадвалі ваўкоў. Дарэчы, ваўкі хадзілі зусім побач. За вайну яны навучыліся нападаць на людзей.

Вясной, зрабіўшы самае неабходнае, мы вярнуліся ў сваю хату. А як дажылі да вясны? Што елі? Немцы забралі ўсё. Але яны не знайшлі адну невялікую бочку з зернем. Яна была закапана ў зямлю. Вось гэта зерне мы самі малолі, варылі зацірку. Гэтага было вельмі мала, каб паесці, але дапамагала хоць

як-небудзь замарыць голад. Добра, што зімой былі частыя адлігі, таму мы хадзілі ў поле, капалі бульбу. Яна была мёрзлая, але не гнілая. З такой бульбы пяклі аладкі.

Балюча ўспамінаць той час, калі мы даведаліся, што наш бацька загінуў. Пакуль быў жывы, пісаў з фронту. Пісаў, што служыў у разведцы, быў узнагароджаны. Вельмі турбаваўся за нас, наказваў слухаць маці. Гэтыя пісьмы сёння вельмі беражна захоўваюцца. Апошняе пісьмо ён напісаў 5 лютага 1944 г. Затым пісем не стала.

Маці напісала ў вайсковую часць, дзе служыў бацька. Гэта п/п 47632. І вось прыйшоў адказ. У ім было сказана, што Абрамцаў Мікалай Яўхімавіч быў паранены 3 сакавіка 1944 г., выбыў у хірургічны палявы шпіталь № 2324, адкуль у сваю часць не вярнуўся. Аднавясковец расказаў маці, што бацька памер ад ран.

Дачакаліся да Дня Перамогі. Радасць! Але доля сіроцкая горкая. У калгасе маці працавала за «палачкі». Удовам і дзецям, чые бацькі загінулі на фронце, улады ў той час не дапамагалі. Здаралася, наадварот.

Тыя, хто жывымі прыйшлі з фронту, увесь цяжар калгаснага жыцця перакладвалі на плечы жанчын-удоў. Яшчэ душылі падаткі. У нас у двары з'явілася цёлачка. Яе даў нам мой дзядзька. А калі яна першы раз ацялілася, дык да гэтага часу на яе так узрос падатак мяса і малака, што за нядоімкі яе забралі ў нас. Нават суд быў. Забралі і спачатку паставілі на калгасны двор. Добра, што не адразу на бойню. Рабілі гэта тыя, хто вельмі хацеў выканаць планы, хай хоць змочаныя дзіцячымі слязамі. Памятаю такога. Гэта быў фінагент Герасіменка. Але маці ведала, што гэта рабаўніцтва, таму звярнулася да першага сакратара райкома партыі Палавінкі Івана Паўлавіча. Ён дапамог. Было прапанавана вырасціць цяля і здаць дзяржаве ў лік таго падатку, а карову-карміцельку вярнуць.

З успамінаў жыхара в. Церуха Мікалая Палікарпавіча Мядзведзева аб зверствах фашыстаў

Перад адступленнем нямецкіх захопнікаў усе жыхары вёскі Церуха, хто мог ісці, адышлі ў бліжэйшыя лясы. У вёсцы засталіся толькі старыя ды малыя дзеці, якія хаваліся ў сваіх зямлянках. Старыя людзі лічылі, што немцы іх, старых, кранаць не будуць. Але на самай справе аказалася ўсё інакш. Пры адступленні карнікі абышлі ўсе хаты і зямлянкі вёскі, пазбіралі ўсіх, каго знайшлі: старых і дзяцей, змясцілі іх у дом насупраць школы. Потым зачынілі дом, кінулі туды дымавыя шашкі і падпалілі яго.

У доме знаходзілася 50 чалавек, і толькі чатыром з іх пашчасціла ўцячы. Гэта былі сястра маёй маці, цётка Уліта, маці майго сябра і суседа і мая бабуля з унукам. Дзве жанчыны былі цяжка паранены ў плечы, але ўцяклі ад смерці. Мая бабуля была расстраляна ў 30—40 метрах ад хаты. Хлопчык застаўся жывы і быў забіты штыком карніка. Увесь гэты жах адбываўся раніцай, а амаль што ў чатыры гадзіны ў вёску ўступілі вызваліцелі — войскі Чырвонай Арміі.

Калі мы выйшлі з лесу і вярнуліся дадому, дык убачылі жудасную карціну злачынстваў нямецкіх карнікаў: поўнасцю згарэў дом і людзі, якія знаходзіліся там. Пахавалі іх усёй вёскай.

Антыфашысцкае падполле і партызанскі рух

Злачынны акупацыйны рэжым масавага тэрору, жорсткай эксплуатацыі і катаржнай працы павінен быў, па задумах фашысцкіх верхаводаў, навесці страх і жудасць на жыхароў захопленых тэрыторый, у тым ліку і Гомельскага раёна, адбіць у іх усякае жаданне, нават думкі аб супраціўленні акупантам.

Але гітлераўцы пралічыліся. Жыхары Гомельскага раёна, як і ўсёй Беларусі, не скарыліся. Ахопленыя патрыятычным пачуццём любові да роднай зямлі, яны падняліся на ўсенародную барацьбу супраць захопнікаў.

Яшчэ ў перыяд абарончых баёў летам 1941 г. па загадзе ЦК КП(б)Б на прадпрыемствах Гомеля быў наладжаны выпуск прасцейшай партатыўнай тэхнікі для арганізацыі дыверсій. Гомельскім абкомам партыі загадзя былі распрацаваны канкрэтныя мера-

прыемствы па падборы кадраў, камплектаванні падпольных партыйных і камсамольскіх арганізацый і партызанскіх атрадаў, па стварэнні матэрыяльнай базы для іх. У тыле ворага заставаліся лепшыя партыйныя і камсамольскія работнікі. Шэраг з іх прайшлі падрыхтоўку ў Гомельскай спецшколе, арганізаванай ЦК КП(б)Б.

Партыйныя камітэты разгарнулі шырокую работу па стварэнні партызанскіх атрадаў. Звычайна партызанскія атрады ствараліся на базе знішчальных батальёнаў, атрадаў народнага апалчэння, фарміраваліся з воінскіх груп і падраздзяленняў, якія па розных прычынах апынуліся на акупіраванай тэрыторыі, з савецкага актыва, мясцовых жыхароў. Структура партыйнага падполля будавалася ў залежнасці ад мясцовых умоў і канкрэтных задач.

Усёй складанай работай па арганізацыі падполля і партызанскага руху ў раёне кіраваў ЦК КП(б)Б, абком партыі, якія да апошняга дня баёў за Гомель знаходзіліся на тэрыторыі вобласці, а 1-ы і 2-і сакратары ЦК КП(б)Б П.К.Панамарэнка і П.З.Калінін былі членамі ваенных саветаў адпаведна Цэнтральнага фронту і 21-й арміі. У часы акупацыі ў вобласці пабывалі ў розныя часы і аказалі значную дапамогу па мабілізацыі працоўных на барацьбу з ворагам сакратары ЦК КП(б)Б І.П.Ганенка, М.Я.Аўхімовіч, сакратары ЦК ЛКСМБ М.В.Зімянін і К.Т.Мазураў.

Яшчэ да акупацыі Гомеля фашыстамі гарадскі камітэт партыі сфарміраваў партызанскі атрад «Бальшавік» пад кіраўніцтвам дырэктара аўтарамонтнага завода І.С.Федасеенкі. Камісарам быў прызначаны першы сакратар гаркома партыі Е.І.Барыкін. Месцам дыслакацыі атрада выбрана Шчакатоўская лясная дача ў трох-чатырох кіламетрах ад шашы Гомель—Чарнігаў. Тут каля «Партызанскай крынічкі» пачаўся баявы шлях атрада.

З першых жа дзён акупацыі партызаны пачалі нападзенні на калоны гітлераўцаў, якія рухаліся з Гомеля на Чарнігаў. Толькі ў другі выхад група з 15 партызан знішчыла нямецкую калону — 8 аўтамашын, на шашы Гомель — Рэчыца было знішчана 12 аўтамашын з гітлераўскімі салдатамі і афіцэрамі. У адказ на актыўныя баявыя дзеянні народных мсціўцаў, якія падтрымлівалі сувязь з падпольшчыкамі, нямецкае камандаванне вырашыла распачаць карную экспедыцыю па прачосванні Шчакатоўскай лясной дачы.

Нешматлікаму атраду прыйшлося змяніць месца дыслакацыі. Позняй восенню партызаны развіталіся з «Партызанскай крынічкай», перайшлі раку каля в. Скіток на правы бераг і пачалі дзейнічаць у вусці ракі Сож і на правым беразе Дняпра.

На шашы Гомель — Чарнігаў дзейнічаў партызанскі атрад Гомельскага сельскага раёна пад кіраўніцтвам

Помнік у гонар Гомельскага падпольнага гаркома КП(б)Б і партызанскага атрада «Бальшавік» ва ўрочышчы Партызанская крынічка.

М.Дз.Кротаў.

былога дырэктара саўгаса імя М.Горкага Бурага Андрэя Фёдаравіча.

Партызанскі атрад быў створаны наспех. Першы сакратар Гомельскага райкома З.С.Кайкоў і старшыня райвыканкома А.Т.Кастрама пайшлі ў дзеючую армію. Першапачаткова атрад складаўся з 30 чалавек. А.Ф.Буры — камандзір атрада, М.Дз.Кротаў сакратар партарганізацыі в. Улукаўе, яго сын — камсамолец Леанід Кротаў, настаўнік Галавінскай школы А.М. Рабека, сакратар абкома камсамола У.Я.Літвінаў, загадчык райдараддзела Г.І.Бяспалы, калгаснікі: М.П.Цвяткоў, Т.П.Кучаравенка, аграном Я.І.Хаменка, старшыня калгаса з вёскі Цыкуны К.Літвінаў, работнікі сельскіх Саветаў М.Л.Сарокін, С.П.Шулдыкаў, лётчык, старшы лейтэнант П.Д.Кавалёў і інш.

У канцы верасня камандаванне атрада «Бальшавік» звязалася з партызанскім атрадам Гомельскага раёна. Адбылося іх аб'яднанне. Першай баявой аперацыяй аб'яднанага атрада быў налёт на нямецка-паліцэйскі гарнізон у саўгасе імя М.Горкага. Ноччу 5 кастрычніка яны акружылі паліцэйскі гарнізон у саўгасе, але паліцэйскіх там не было, яны паспелі ўцячы ў вёску Міхалькі пад абарону немцаў. У канторы саўгаса былі знойдзены спісы мясцовых камуністаў і камсамольцаў, складзеныя здраднікам. Партызаны яго адшукалі, прымусілі асабіста зачытаць складзены ім спіс і па патрабаванні мясцовых жыхароў расстралялі.

Настала цяжкая і халодная зіма 1941—1942 гг. Фашысты кідалі супраць партызан карныя атрады, кадравыя часці, знятыя з фронту. Вораг усімі сіламі імкнуўся выкарыстаць халады і не даць партызанам асталяваца ў лясах, а затым зусім знішчыць іх. Атраду цяжка было маскіравацца ў лясах вакол Гомеля. Па рашэнні падпольнага гаркома ён перайшоў на зіму на поўнач у чачэрскія лясы. Тут партызаны разам з баявымі аперацыямі праводзілі вялікую прапагандысцкую агітацыйную работу сярод насельніцтва, праводзілі сходы, растлумачвалі становішча на франтах, дапамагалі зрываць усе мерапрыемствы акупацыйных улад.

Вестка аб разгроме немцаў пад Масквой удыхнула ў сэрцы патрыётаў новыя сілы і новыя надзеі. Да вясны 1942 г. значна павялічылася колькасць атрада, узрасла яго баявая актыўнасць. Ён вярнуўся з чачэрскіх лясоў у родныя мясціны бліжэй да Гомеля. Пераадолеўшы вялікія цяжкасці, майскай раніцай атрад «Бальшавік» падышоў да вёскі Раманавічы. Фарсіраваўшы раку Іпуць, партызаны спыніліся ў пасёлку Прыазёрны, дзе ў гэты час не было немцаў. Затым атрад перадыслацыраваўся ў вёску Кантакузаўка, у якой знаходзіўся верны сувязны і разведчык атрада Цярэшчанка Захар Тарасавіч. Партызанская разведка паведаміла, што раён «Партызанскай крынічкі» знаходзіцца пад асобым кантролем у немцаў, і кіраўніцтва атрада вырашыла зноў размясціцца ў міжрэччы ў раёне пасёлкаў Міхайлаўскі і Клін. Тут жа каля вёскі Шарпілаўка атрад «Бальшавік» сустрэўся з кіраўніцтвам падпольнага абкома партыі і абкома камсамола І.П.Кожарам і А.Дз.Рудаком і ў далейшым дзейнічаў у цеснай баявой садружнасці з суседнімі партызанскімі атрадамі.

У жніўні 1942 г. ЦК КП(б)Б звярнуўся да беларускіх партызан з

пісьмом, у якім заклікаў да ўзмацнення ўдараў па ворагу. Адной з галоўных задач, якая была пастаўлена перад народнымі мсціўцамі, — усімі сіламі зрываць перакідванне варожых сіл да лініі фронту, дабівацца поўнага знішчэння ў час руху фашысцкіх эшалонаў. Гэта было вельмі важна. На беразе Волгі пад Сталінградам пачалася найвялікшая бітва другой сусветнай вайны.

У адказ на заклік партыі партызаны ўзмацнілі баявыя дзеянні на камунікацыях ворага. Атрад «Бальшавік» вырас колькасна. Летам 1942 г. у яго рады ўліліся падпольшчык з Макееўскага лясніцтва Буры Кліменцій Васільевіч з сынам Васілём, камуністы Міхаіл Абрамовіч, Пётр Марозаў, Ціт Марозаў, якія знаходзіліся на нелегальным становішчы. З імі прыйшла ў атрад жонка Пятра Марозава Агаф'я Цітаўна, дачка Ганна і два сыны Сямён і Сяргей, камсамолка Ірына Цімашэнка – загадчыца дзіцячага садка ў саўгасе імя М.Горкага.

Групу дыверсантаў і падрыўнікоў у атрадзе «Бальшавік» узначаліў сакратар Гомельскага падпольнага гаркома камсамола Аляксандр Ісачанка. Да кастрычніка 1942 г. яны мелі на сваім баявым рахунку 58 варожых эшалонаў, пушчаных пад адхон, 87 аўтамашын, танкаў і браневікоў, тысячы знішчаных гітлераўцаў. На асабістым рахунку Аляксандра было 6 варожых эшалонаў. Ён і загінуў на баявым посту 7 лістапада 1942 г. У 1944 г. А.Л.Ісачанку было прысвоена ганаровае званне Героя Савецкага Саюза пасмяротна.

Зверствы і лютасць немцаў станавіліся ўсё больш жорсткімі. Па Гомелі і яго наваколлі кацілася хваля тэрору і рэпрэсій. Атрад «Бальшавік» пакінуў раён міжрэчча і размясціўся ў хойніцкіх лясах. Да канца верасня 1942 г. ён налічваў больш за тысячу байцоў. У гэтых умовах з'явілася настойлівая неабходнасць у паляпшэнні арганізацыі баявой падрыхтоўкі партызан, паляпшэнні іх бытавых умоў, узнаўленні запасаў харчавання, боепрыпасаў, зрабіць барацьбу больш мэтанакіраванай, аператыўнай. Гэта патрабавала наяўнасці новых формаў кіравання. 20 кастрычніка загадам упаўнаважанага ЦК КП(б)Б па Гомельскай вобласці было прынята рашэнне аб стварэнні на базе атрада «Бальшавік» аднайменнай партызанскай брыгады. Яе камандзірам быў прызначаны І.Ф.Гамарка, камісарам — В.М.Палянічка.

Былыя партызаны брыгады «Бальшавік», жыхары Даўгалескага сельсавета.

У лістападзе 1942 г. пры Гомельскім падпольным абкоме КП(б)Б быў створаны штаб, які аб'яднаў атрады, што дзейнічалі ў паўднёвых раёнах вобласці.

5 лютага 1943 г. штаб партызанскіх атрадаў паўднёвай групы перайменаваны ў штаб кіраўніцтва партызанскімі атрадамі. У сакавіку — красавіку 1943 г. у яго падпарадкаванне былі перададзены ўсе фарміраванні, якія дзейнічалі на тэрыторыі вобласці. Гэтымі мерамі закончыўся працэс стварэння адзінага партызанскага злучэння Гомельскай вобласці.

Актыўна ў барацьбу з ворагам уключыўся камсамол. У цяжкія дні акупацыі ў шэрагу населеных пунктаў Гомельскага раёна былі створаны камсамольскія падпольныя групы. Так, у Міхалькаўскім сельсавеце дзейнічала група з 9 чалавек (С.П.Марозава, С.Ф.Матвеенка, І.Т.Марозава, А.І.Матвеенка, В.Н.Пугачова, Е.М.Пугачова, браты М.Е. і І.Е.Матвеенкі).

Маладыя патрыёты распаўсюджвалі сярод насельніцтва партызанскія лістоўкі, газеты, якія дастаўляліся самалётамі праз лінію фронту, збіралі зброю і боепрыпасы, разбіралі і палілі масты. Па даносе здрадніка члены групы былі арыштаваны і адпраўлены ў гомельскую турму. Па дарозе дваім удалося ўцячы. Пазней збег з турмы яшчэ адзін. Астатнія былі расстраляны.

Але ніякія здзекі над мірнымі жыхарамі, партызанамі і падпольшчыкамі, захопленымі ў палон, не зламалі волі савецкіх патрыётаў. Яны не давалі фашыстам ні хвіліны спакою. Зямля гарэла ў ворагаў пад нагамі.

У вёсцы Брылёва дзейнічала камсамольская група з 11 чалавек пад кіраўніцтвам Міхаіла Цыганкова. Падпольшчыкі здабылі і перадалі партызанам 8 тысяч патронаў, ручны кулямёт, вывелі з горада дзесяткі людзей, якім удалося ўцячы з фашысцкага лагера. Надзейнымі сувязнымі ў Гомельскім падполлі і памочнікамі партызан былі Я.Назарава з в. Заліп'е, Н.Шафранская з в. Целяшы, Э.Л.Семяноўская з Лешчынца, уражэнка в. Яроміна работніца Навабеліцкай МТС М.Я.Сібілева. Аб мужнасці Г.М. Кірыкавай з п. Беленькае памятаюць і сёння тыя, хто яе ведаў.

Народныя мсціўцы ўсюды праследавалі нямецкіх акупантаў і іх памагатых — паліцэйскіх.

Славу сярэдневяковых інквізітараў набылі сярод насельніцтва паліцэйскія ўрыцкага гарнізона. Партызаны вырашылі спыніць зверствы фашысцкіх прыхвасняў. Летам 1943 г. група партызан у адно з рэлігійных свят пад'ехала на падводах да школы, дзе размяшчаўся гарнізон паліцыі, бяскшумна ўвайшла ў памяшканне і знішчыла ўсіх здраднікаў.

У актывізацыі і павышэнні актыўнасці партызанскай і падпольнай барацьбы вялікую ролю адыграў V Пленум ЦК КП(б)Б (люты 1943 г.). Прааналізаваўшы вынікі партызанскага руху на Беларусі, пленум прыняў рашэнне аб узмацненні супраціўлення ворагу, удасканальванні ўсёй работы ў тыле ворага.

Выконваючы рашэнне пленума, партызаны ўзмацнілі палітычную работу сярод насельніцтва. Вось што пісалася ў адной з лістовак гомельскіх партызан: «Браты і сёстры, якія часова знаходзяцца на акупіраванай ворагам тэрыторыі. Дапамажыце партызанам біць гітлераўцаў, зрывайце ўсе іх планы! Чырвоная Армія недалёка. Яна нясе вызваленне ад фашысцкіх сабак». У другой лістоўцы гаварылася: «Сяляне і сялянкі, юнакі і дзяўчаты, маладыя рабочыя, чыгуначнікі, служачыя, людзі разумовай працы, насельніцтва Гомельскай вобласці! Не працуйце на акупантаў! Ні адзін з вас не павінен рамантаваць дарогі і іншыя пабудовы гітлераўскай улады. Зрывайце кожнае мерапрыемства акупантаў, не давайце

ім ніякіх харчоў. Замест хлеба і сала – вілы ў бок подламу фашысту. Замест малака і мяса кулю ў яго чорнае сэрца. Прыводзьце ў нягоднасць станкі і абсталяванне прадпрыемстваў! Выводзьце са строю паравозы, зрывайце рух эшалонаў на фронт, не давайце вывозіць наша дабро ў фашысцкую Германію». Лістоўкі друкаваліся не толькі для насельніцтва акупіраванай тэрыторыі, але і для салдат арміі працiўніка. Гэта паднімала баявы дух насельніцтва, аказвала ўплыў на далейшае разгортванне барацьбы супраць фашысцкіх акупантаў.

Станоўча ўплывала на мясцовых партызан і падпольшчыкаў дзейнасць разведвальна-дыверсійных груп, якія былі накіраваны ў тыл ворага камандаваннем Чырвонай Арміі, НКДБ, НКУС. Такія групы дзейнічалі на тэрыторыі Гомельскага раёна. На чале адной з іх стаяў разведчык В.С.Залезей (мянушка «Гром»).

З лета 1942 г. у наваколлі Гомеля дзейнічаў спецатрад НКДБ «Наперад», камандзірам якога быў П.Г. Шамякін. З 4 мая па 18 жніўня ў Гомельскім раёне дзейнічала дыверсійная група Б.Х. Тульчынскага, якой за гэты час было праведзена 18 дыверсій на чыгункі, 15 на шашы. Разам з мясцовымі партызанскімі атрадамі група прымала ўдзел у барацьбе супраць паліцэйскіх і карнікаў.

Шырокую дыверсійную дзейнасць праводзіла спецгрупа «Радзіма» пад камандаваннем маёра М.Ф. Філімонава, група Галоўнага разведвальнага ўпраўлення Генштаба Чырвонай Арміі пад камандаваннем І.І. Баравіцкага (падпольная мянушка «Вера»).

У жніўні 1943 г. у гомельскія лясы прыбыла спецгрупа НКДБ БССР «Бывалыя» на чале з капітанам М.І. Шыбекам.

Асаблівыя надзеі гітлераўскае камандаванне ўскладала на летняе наступленне сваіх войскаў у 1943 г. Бітва на Курскай дузе — а менавіта тут разгортваліся галоўныя падзеі — скончылася бліскучай перамогай савецкіх войскаў. Дзяржаўны камітэт абароны і ЦК ВКП(б) патрабавалі ад партызан і падпольшчыкаў узмацніць барацьбу ў тыле працiўніка, разбураць яго камунікацыі, падрываць чыгуначныя масты, зрываць перакідванне варожых войскаў, падвоз зброі і боепрыпасаў, узрываць і падпальваць ваенныя склады і нападаць на варожыя гарнізоны, усімі сродкамі аказваць дапамогу наступаючай Чырвонай Арміі.

Сустрэча былых партызан атрада імя Будзённага, ветэранаў Вялікай Айчыннай і грамадзянскай войнаў з Улукаўскага сельсавета.

Пачынаючы з лета 1943 г., партызаны актывізавалі барацьбу на камунікацыях ворага. У жніўні пачынаецца знакамітая «рэйкавая вайна». Толькі партызанамі Гомельскага злучэння было падарвана 7 тысяч рэек. У вёсцы Прудок былі падарваны 2 гарматы і больш за 1000 снарадаў. Усё гэта аказвала вялікую дапамогу Чырвонай Арміі. У лютым — ліпені 1944 г. у в. Чонкі базіраваўся Беларускі штаб партызанскага руху.

У.Ф.Эсмантовіч, Т.У.Язэпава.

Дакументы сведчаць

СА СПРАВАЗДАЧЫ САКРАТАРА ГОМЕЛЬСКАГА ПАДПОЛЬНАГА ГАРКОМА КАМСАМОЛА С.КУПЦОВА

«...Раньше чем установить адреса в Гомеле, я подобрал сеть агентурных работников (связных) от места расположения отряда до Гомеля и с помощью их начал отыскивать гомельчан с советскими настроениями, изучать состояние дел на пути и в городе. По ту сторону Днепра (отряд стоял за Днепром) — левый берег — агентами были в д. Балашевка — комсомолка Дробышевская Мария (позже ушла в бригаду Пономаренко), в д. Доброволец — Сенчук Ганна, в д. Милоград — комсомолка Гребенчук Зина. На эту сторону Днепра — к Гомелю (левый берег) в д. Черное — комсомолка Семукова Люба, в д. Репнице — комсомолка Грицкова Надя, в д. Решетники — Кирикова Галина (принята в комсомол на бюро ГК 16 августа 1943), в д. Задоровка — Ковалева Лидия, в д. Галеевка — комсомолка Лебежкова Феня, в д. Телеши — Шафранская Наташа и ее подруга Устинья (фамилию забыл), в д. Залипье — Назарова Женя, в д. Мильча — Абросимава Нина.

Все они имели для работы цифровые пароли и условные места свиданий. Это первые люди, с которых начиналось осуществление задания...»

Секретарь Гомельского подпольного городского комитета ЛКСМБ (С.Купцов).

22.12.1943 г.

Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. Ф. 3334. Воп. 1. Спр. 7. Л. 2.

ДАВЕДКА АБ ПАРТЫЙНА-КАМСАМОЛЬСКІМ ПАДПОЛЛІ ВЁСКІ МІХАЛЬКІ ГОМЕЛЬСКАГА РАЁНА Ў ГАДЫ ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ

жнівень 1941 — чэрвень 1942 гг.

Комиссия Гомельского райкома КПБ по изучению партийно-патриотического подполья, действовавшего в годы Великой Отечественной войны, изучив документы и воспоминания бывших партизан, установила, что в селе Михальки Гомельским райкомом КПБ в августе 1941 года была создана инициативная группа для организации борьбы в тылу врага. В состав этой группы входили: Морозов Тит Федорович — председатель колхоза им. Сталина, Матвеенко Никита Ефимович, чл. ВЛКСМ с 1935 года, местный житель; Бурый Клим Васильевич — объездчик Макеевского лесничества, проживавший на страже «Лесничевка». Последнему командованием Гомельского партизанского отряда «Большевик» была поручена также охрана забазированного в урочище «Лесничевка» оружия и боеприпасов.

В течение августа—сентября 1941 года в подпольную организацию были вовлечены свыше двадцати пяти советских патриотов. Ядро организации составляли бывшие бойцы отряда самообороны.

В сентябре на совещании в урочище «Лесничевка» инициативная группа решала организационные вопросы. Командиром комсомольской молодежи, входящей в состав подпольной организации, был назначен Матвеенко Никита Ефимович, а подпольщиков старших возрастов возглавил Морозов Тит Федорович. Обе группы в целях конспирации должны были действовать самостоятельно, а координация действий обеих групп поручалась Бурому Климу Васильевичу, имевшему связь с командованием отряда «Большевик» (см. воспоминания Морозова Т.Ф., л. 2).

В состав группы Морозова Т.Ф. входили Матвеенко А.И., Пугачев В.Н., Морозов А.А., Морозов А. К., Морозова А.Т., Морозов П.Д., Дедкова М.П., Кириенко Е.П., Пугачев М.Н.

В состав молодежной группы Матвеенко Н.Е. вошли: Матвеенко В.А., Матвеенко И.Е., Матвеенко С.Ф., Матвеенко Г.И., Морозов И.Т., Морозов С.П., Тишков Е.К., Каменкова М.И., Морозова Е.П., Тимошенко Илларион Маркович.

Ближайшими помощниками Бурова Клима Васильевича в подпольной антифашистской деятельности стала вся его семья в составе жены Александры Миновны, дочери комсомолки Лидии, сыновей Василия и 12-летнего Владимира.

На страже «Лесничевка» был установлен радиоприемник, по которому практиковалось слушание Московских радиопередач, составление листовок и размножение их на пишущей машинке. Печатал листовки сын Бурова Василий и доставлял их в село Михальки.

В первые месяцы антифашистская деятельность подпольщиков сводилась к сбору оружия на местах былых боев и распространению листовок в соседних селах и поселках.

При создании местных органов оккупационных властей подпольщикам удалось выдвинуть на должность старосты села Михальки своего человека Лесничева Арсения Павловича и писарем Титкова Евгения Кирилловича. Последние обеспечивали подпольщиков бланками пропусков и удостоверений личности немецкого образца. Во время арестов советских активистов староста принимал меры к их освобождению.

С согласия старосты подпольщики спрятали в лесу до двух тонн колхозного зерна для передачи его партизанам.

В сентябре 1941 года на связь с подпольщиками прибыл секретарь Гомельского горкома комсомола т. Купцов Сергей Павлович. Встреча состоялась в доме Каменковой Марии Игнатьевны в поселке. Купцов С.П. поставил перед подпольщиками задачу на развертывание диверсионной деятельности. С этого времени обе группы начали подрывать и сжигать мосты на дорогах, повреждать линии связи. Ими было уничтожено семь мостов, спилены столбы телефонной связи на протяжении 4 километров от д. Дятловичи до Рудни Маримоновой. На шоссе Гомель — Речица подпольщики из группы Морозова подорвали автомашину, в результате чего погибло 10 вражеских солдат.

Фашистская контрразведка усилила внимание к деревне Михальки, начала вербовать среди ее жителей тайных агентов. Одним из агентов СД стал Гапоненко С.Д. Первым его предательством был донос на старосту Лесничева А.П. и писаря Титкова Е.К., которые «передали партизанам колхозное зерно». В конце марта 1942 года полиция арестовала старосту, писаря и лесника Морозова Остапа Карповича. Их зверски мучали при допросе и расстреляли в лесу за селом. Через несколько дней были арестованы и после жестоких пыток расстреляны Кириенко Ефим Прохорович и Пугачев Михаил Никитич.

Подпольщики решили отомстить за смерть павших товарищей. Молодежной группе было поручено забросать гранатами полицейский участок. Диверсия готовилась в день приезда начальника карательного отряда и другого «начальства» с Гомеля. Однако в молодежной группе кто-то проговорился о диверсии своему товарищу Героимову Н.Г., а тот донес в полицию. В результате за день до диверсии прибыли каратели из Гомеля и начались аресты. Полиция арестовала Матвеенко Н.Е., Матвеенко В.А., Матвеенко И.Ф., Матвеенко С.Ф., Морозова И.Т., Морозова С.П., Титкова Е.К., Морозову Е.П., Тимошенко И.М., Матвеенко Г.И.

Арестованных публично истяза-

Помнік падпольшчыкам у в. Міхалькі Даўгалескага сельсавета.

ли возле школы, пытаясь узнать имя руководителя группы. Подпольщики отрицали существование организации. Тогда им скрутили руки и погрузили в машину для отправки в гомельскую тюрьму. По пути в Гомель Матвеенко Никита Ефимович сумел развязать себе руки, помог освободить руки рядом сидящему Сергею Матвеенко и на лесной дороге оба выпрыгнули из кузова машины. Конвоиры открыли огонь, но преследовать не решились, опасаясь побега остальных арестованных.

С помощью гомельских подпольщиков из тюрьмы удалось бежать Семену Морозову. Ефросинью Морозову из тюрьмы отправили на каторжные работы в Германию, Груню Матвеенко отпустили домой под надзор полиции в надежде установить ее связи с партизанами. Остальные пятеро подпольщиков были казнены в застенках СД.

Через два дня, т.е. 10 июня 1942 года были арестованы Матвеенко А.И., Пугачев В.Н., Морозов А.А., Морозова А.И. Первые трое расстреляны, а четвертая заточена в концлагерь.

Руководитель группы Морозов Т.Ф. избежал ареста потому, что еще в начале мая перешел на нелегальное положение и проживал в лесу. Вместе с Бурым К.В. и его сыном Василием Морозов Т.Ф. ушел в партизанский отряд «Большевик». Жена Бурого Александра Миновна, дочь Лидия и сын Владимир еще раньше были арестованы в деревне Огородня-Гомельская и брошены в концлагерь. Из всего подполья вне подозрений остались только Каменкова М.И. и Дедкова М.П., которые до дня освобождения области являлись связными Гомельской партизанской бригады.

Подпольщики села Михальки после разгрома полицейского участка намеревались создать партизанский отряд. Однако подлая рука изменника сорвала эти планы. Большинство патриотов погибло в страшных муках, до конца оставаясь верными матери-Родине, а те, кому удалось избежать арестов, мужественно дрались с фашистскими захватчиками в Гомельском партизанском соединении.

Комиссия. Председатель. Члены.

Падпольшчыкі з вёскі Заліп'е

Восенню 1941 г. у пахмырны дзень, які хіліўся ўжо да надвячорка, воддаль вёскі Заліп'е ў гушчары прытаіліся з вінтоўкамі дружбакі — Федзя Кузюкоў, Коля Волкаў і яго дваюрадны брат Лука Волкаў. Яны заляглі ў старых акопах непадалёк ад дарогі, якая вяла з вёскі Урыцкае на Гомель. Хлопцы чакалі, калі наблізіцца нямецкі абоз, які вез у горад салому. І вось вялізныя фурманкі, запрэжаныя парамі дужых коней, з адкрытага поля сталі павольна ўязджаць у хвойнік. Калі сярэднія вазы апынуліся насупраць засады, раздалося некалькі залпаў. Немцы ад нечаканасці пападалі на мерзлую зямлю, на адной фурманцы загарэлася салома. Пакуль салдаты схамяніліся і адкрылі беспарадкавы агонь з аўтаматаў, хлопцаў і след прастыў.

Так у лістападзе 1941 г. тры камсамольцы вёскі Заліп'е Урыцкага сельсавета ўчынілі першую ўзброеную вылазку супраць нямецка-фашысцкіх акупантаў. Іх не спалохала тое, што за захоўванне зброі фашысты каралі смерцю, што за паўмесяца да гэтага карнікі першым у вёсцы расстралялі Івана Антонавіча Пічукова — былога калгаснага брыгадзіра, партызана і інваліда грамадзянскай вайны.

Вось з гэтай баявой тройкі і пачыналася падпольная камсамольска-маладзёжная група, якая была створана ў вёсцы Заліп'е вясной 1942 г. Узначаліў яе Фёдар Кузюкоў, 1921 г. нараджэння, які працаваў да вайны правадніком вагона на прыгарадным поездзе. Адразу пасля нападу фашысцкай Германіі на СССР Фёдар стаў чырвонаармейцам. Пры адступленні ён трапіў у акружэнне і прабраўся дадому, але зброі не склаў. Мікола і Лука Волкавы, нядаўнія школьнікі, былі на два гады маладзей за яго. У падпольную групу ўвайшлі таксама Рыгор Лукіч Масцярской, які да вайны працаваў чыгуначнікам у Гомелі, і яго дзевятнаццацігадовы сын Лёнька, камсамолец, былы вучань сярэдняй школы. Бацька стаў гаспадаром явачнай кватэры, якая аб'ядноўвала вясковых падпольшчыкаў.

Згуртаваць падпольную групу дапамагала Жэня Назарава — сястра Мікалая Волкава. Муж яе Даніла ваяваў на фронце, а яна адразу ж пасля нашэсця акупантаў у 1941 г. стала сувязной Гомельскага падпольнага гаркома камсамола. Жэня жыла разам з маці і братам, у іх хаце была створана адна з явачных кватэр гарадскіх падпольшчыкаў, якія каардынавалі свае

дзеянні з партызанамі. Заліпскія падпольшчыкі распаўсюджвалі лістоўкі, зводкі Саўінфармбюро, якія перадавала ім праз брата сувязная Жэня. Разам з іншымі вернымі сябрамі яны збіралі і захоўвалі зброю, якая засталася ў наваколлі пасля адступлення савецкіх войскаў.

Дзеля канспірацыі падпольшчыкі дамовіліся нідзе на людзях не набліжацца адзін да аднаго. Перасцярога была недарэмная, бо ў вёсцы знайшліся здраднікі. Гэта ж яны і выдалі на расправу актывіста І.А.Пічукова. Адзін з нямецкіх паслугачоў па мянушцы «Хобат» падаўся ў паліцыю. Ён удзельнічаў у карных аперацыях супраць партызан і мірных жыхароў, вынюхваў антыфашыстаў і ў сваёй вёсцы.

Восенню 1942 г. фашысты схапілі некалькі заліпскіх жыхароў, у тым ліку падпольшчыкаў Фёдара Кузьміча Кузюкова і Луку Яўсеевіча Волкава. Здраднік данёс, што яны захоўваюць зброю. Разам з іншымі арыштаванымі іх расстралялі. Трагічна абарвалася жыццё вясковага веселуна, прыгажуна, на якога заглядваліся дзяўчаты, кіраўніка групы Федзі Кузюкова. Страшэнна катавалі фашысты яго сябра Луку Волкава, дужага хлопца, падобнага на асілка. Пра гэта даведаліся пасля родзічы ад аднаго жыхара вёскі Давыдаўка, якога прымусілі немцы закопваць трупы расстраляных. Калі 6 лістапада 1942 г. фашысты прывезлі людзей на расстрэл у лес, усё цела Лукі Волкава пад парванай бялізнай было акрываўленае, уяўляла суцэльную рану. Раптам ён рвануўся з месца і пабег. Карнікі адкрылі наўздагон агонь, але прамахнуліся. На вялікі жаль, Лука не змог выратавацца ад смерці. Ён наскочыў на іншых немцаў, якія прыгналі ваеннапалонных нарыхтоўваць лес і пачулі страляніну. Варожая куля напаткала яго.

Вясной 1943 г. група адрадзілася. Пасля правалу яе ўзначаліў Мікалай Сцяпанавіч Волкаў. У сакавіку — красавіку 1943 г. ён папоўніў яе новымі сіламі, прыцягнуўшы ў падполле сваіх верных сяброў. Замест двух загінуўшых у рады падпольшчыкаў сталі Яўген Масцярской, яго дваюрадны брат Віктар Жосткін, Дзмітрый Балдачоў — усе яны 1922 г. нараджэння, Уладзімір Волкаў і Іван Траянаў, якім не было яшчэ поўных 17, а таксама шаснаццацігадовы Жора Масцярской, малодшы сын гаспадара явачнай кватэры. Трагічны правал групы восенню 1942 г. не спыніў патрыётаў — даваенных школьнікаў. За выключэннем аднаго, усе былі камсамольцамі.

Падпольшчыкі актывізавалі сваю дзейнасць. Яны здабывалі разведвальныя даныя аб дыслакацыі нямецкіх войскаў, вялі агітацыю сярод моладзі — заклікалі яе ўступаць у рады народных мсціўцаў, зрывалі адпраўку на работу ў Германію. Лістоўкі і зводкі расклейвалі не толькі па вёсцы, але і перад домам старасты. Сувязная падпольнага гаркома камсамола Жэня Назарава дастаўляла з партызанскай зоны таксама газету «Правда», часопіс «Раздавім

Былыя падпольшчыкі Яўген Масцярской, Георгій Масцярской і Мікалай Волкаў каля хаты, якая ў гады вайны была явачнай кватэрай. Студзень 1995 г.

фашысцкую гадзіну!». Усё гэта праз яе брата, кіраўніка групы Мікалая Волкава трапляла ў рукі падпольшчыкаў, а ад іх — аднавяскоўцам, якія нібы атрымлівалі глыткі свежага паветра ад вестак з Вялікай зямлі, даведваліся аб становішчы на франтах, аб тым, як савецкі народ і яго армія б'юцца з ворагам. У людзей з'яўлялася надзея на вызваленне з-пад гітлераўскай няволі.

Падпольшчыкі шмат увагі ўдзялялі здабыванню зброі. Разам з Мікалаем Волкавым у 1941 г. у яе зборы ўдзельнічалі Уладзімір Волкаў і Дзмітрый Балдачоў, якія жылі па-суседску з ім, а таксама Яўген Масцярской. Калі яны ўліліся ў рады падпольшчыкаў, зброя гэта згадзілася па прамым прызначэнні — знішчаць ненавісных акупантаў. І не толькі ім, а і партызанам, з якімі падпольная група трымала цесную сувязь.

З ліпеня 1943 г. маладыя патрыёты выконвалі заданні партызанскай брыгады імя Шчорса Гомельскага злучэння. Партызанскай брыгадзе, якой камандаваў Байкоў, заліпскія падпольшчыкі перадалі 11 вінтовак, звыш 7 тысяч патронаў, два ручныя кулямёты, дзве скрынкі ўзрыўчаткі, нават скрынку мінамётных мін (з іх выплаўлялі тол для дыверсій на чугунцы). Усё гэта па ўсіх правілах было складзена ў дашчаных скрынках і захоўвалася ў зямлі за старымі могілкамі ў хвойніку.

Частку зброі з гэтай схованкі падпольшчыкі пакінулі сабе, яна патрэбна была ім для правядзення баявых аперацый.

Патрыёты ўсё часцей выходзілі на баявыя заданні. У сувязі з узмацненнем і расшырэннем партызанскіх дзеянняў ва Урыцку ў школе размясціўся паліцэйскі гарнізон.

Неўзабаве партызаны аднаго з атрадаў праніклі ноччу ў яго, знішчылі паліцаяў. Выратавацца ўдалося толькі двум немцам, якія спалі ў асобным пакоі і паспелі ўцячы ў адных падштаніках ў Заліп'е.

Калі пачалася бітва на Курскай дузе, заліпскія падпольшчыкі атрымалі заданне выйсці на чыгунку. Мікалай Волкаў з партызанскай зоны прынёс у кошыку міну, якую перадала дэсантніца. Яна і навучыла, як закладваць яе. Назаўтра, 12 ліпеня, на заданне ў лес з ім пайшлі сярод белага дня Яўген Масцярской, Віктар Жосткін, Уладзімір Волкаў і Іван Траянаў.

Небяспечна было паказвацца на чыгунцы і нават каля яе. Апрача таго, што чыгунка ахоўвалася, з кожнага боку шырынёй на 50 метраў ад палатна быў спілаваны і ўбраны лес. Хлопцы занялі зыходную пазіцыю ў гушчары. Вось два мадзьяры, адзін з якіх пасвісцтваў, прайшлі з аўтаматамі міма па шпалах у напрамку паста, дзе на вышцы з біноклем знаходзіўся ўзброены вартавы. Потым праімчаліся два паравозы, счэпленыя разам, а неўзабаве за імі праскочыў чыгуначны бранявік. Калі ён ад'ехаў, Мікалай і Уладзімір Волкавы пад прыкрыццём сваіх сяброў падпаўзлі да чыгункі. Агледзеўшыся, заклалі міну ў якіх ста метрах ад вышкі і вярнуліся паўзком на месца.

Момант быў выбраны ўдала, калі ахова страціла пільнасць, бо толькі што па чыгунцы бесперашкодна прайшлі лакаматывы і бранявічок. А падрыўнікі тым часам хвалявaліся, ці з'явіцца эшалон, а калі з'явіцца, ці спрацуе міна? Нарэшце пачуўся грукат цягніка, які ішоў ад станцыі Прыбар на Гомель. Здавалася хлопцам, што секунды цягнуцца вельмі доўга. Але як толькі колы паравоза наехалі на правадкі міны, паветра страсянулася ад моцнага выбуху. Варожы эшалон з жывой сілай і артылерыяй паляцеў пад адхон. Доўга пасля таго не было руху цягнікоў на тым участку.

Не ў сілах справіцца з партызанамі фашысцкія вылюдкі, наводзячы жах, жорстка распраўляліся з мірным насельніцтвам. У 1943 г. яны спалілі жывымі 87 чалавек у вёсках Галееўка, Аляксееўка і Вясёлае Поле, якія прымыкалі да партызанскай зоны.

Успамінаючы тыя далёкія часіны, Мікалай Волкаў гаварыў: «Я нібы хадзіў па лязу брытвы, быў увесь напружаны, як сціснутая спружына». Падпольшчыкі рызыкавалі не толькі сабой, але і жыццём блізкіх. Кіраўнік жа групы ўсведамляў сваю адказнасць за іх усіх. Аднак вера ў правату сваёй справы надавала патрыётам мужнасць і стойкасць. Юныя мсціўцы не маглі дараваць няпрошаным заваёўнікам смерць і разбурэнні, якія яны прынеслі на нашу зямлю. Падпольшчыкі рабілі ўсё, што было ў іх сілах, каб хутчэй вызваліць родны край ад чужынцаў.

Восенню 1943 г. фронт наблізіўся да Гомеля. Вёску Заліп'е , якая знаходзілася на

захад ад горада, запоўнілі адступаючыя немцы. Падпольшчыкі атрымалі з партызанскага штаба загад пакінуць вёску, бо ўжо нельга было тут заставацца. У ноч на 22 верасня амаль усе члены групы перайшлі ў партызанскі атрад «За Савецкую Беларусь» брыгады імя Шчорса, якая базіравалася ў суседнім Рэчыцкім раёне. Браты Лёнька і Жора Масцярскія засталіся на месцы для сувязі. Мікалай Волкаў, Яўген Масцярской, Уладзімір Волкаў, узброеныя вінтоўкамі, пісталетамі і гранатамі, пад прыкрыццём ночы вывезлі на падводах у партызанскую зону свае сем'і.

Віктара Жосткіна, Мікалая Волкава, Яўгена Масцярскога і Уладзіміра Волкава залічылі ў брыгадную разведку далёкага дзеяння.

Аднойчы Яўген і Віктар разам з разведчыкам Ігарам Падальніцкім каля падыходу да партызанскай зоны чакалі з Гомеля дзяўчат — сувязных. Раптам паказалася падвода, на якой ехалі шэсць узброеных паліцаяў. Як высветлілася, яны, пачуўшы няладнае, вырашылі здацца партызанам, каб змыць сваю віну. На ўсякі выпадак хлопцы іх абяззброілі. І тут Яўген нечакана аднаго з іх апазнаў. Восенню 1942 г. ён разам з немцамі і здраднікам Хобатам, з якім служыў сумесна, удзельнічаў у арышце Яўгена і яго аднавяскоўцаў. Партызанскае камандаванне асобна занялося гэтым перабежчыкам, які спадзяваўся застацца нявінным, хаця і яго рукі былі ў крыві расстраляных падпольшчыкаў і іншых жыхароў Заліп'я.

Шмат было цяжкіх партызанскіх баёў і паходаў. Многае выпала на долю народных мсціўцаў. Пад вёскай Горваль партызаны трапілі ў блакаду. З вялікімі стратамі вырваліся па балотах з акружэння карнікаў, перайшлі Днепр. Потым, пасля чатырохсутачных баёў, пераправіліся праз раку назад, адбілі ў ворага пакінутую тэрыторыю.

Нарэшце 19 лістапада 1943 г. тры партызанскія брыгады злучыліся з Чырвонай Арміяй. Каля вёскі Азершчына партызаны пад прыкрыццём савецкіх воінаў перабраліся хто на чым на правы бераг Дняпра да сваіх. Радасць была бясконцая. Доўгачаканая, хвалюючая сустрэча на вызваленай зямлі з часцямі 65-й арміі праслаўленага генерала Батава кожнаму запомнілася на ўсё жыццё.

Назаўтра партызан размеркавалі па палках і падраздзяленнях. І зноў баі, зноў атакі і наступленні. Заліпскія хлопцы, загартаваныя суровымі выпрабаваннямі ў тыле ворага, сталі ваяваць у радах Чырвонай Арміі, у кровапралітных схватках працягвалі барацьбу за вызваленне роднага краю. Атлетычнага складу Віктар Піліпавіч Жосткін выказаў жаданне пайсці ў дывізіённую разведку. У 1944 г. ён загінуў геройскай смерцю пад Жлобінам.

Яўген Іларыёнавіч Масцярской трапіў у кулямётны разлік. Пры наступленні ў сакавіку 1944 г. на Парычы быў цяжка паранены. Пасля пяці шпітальных месяцаў восенню прыехаў дадому. Адкрывалася рана, і ў наступным годзе яму далі другую групу інваліднасці. За ратныя подзвігі Я.І.Масцярской узнагароджаны ордэнам Айчыннай вайны I ступені, медалямі «За адвагу», «За баявыя заслугі».

Мікалай Сцяпанавіч Волкаў спачатку ваяваў радавым, зведаў цяжкія зацяжныя баі ў балоцістых лясах пад Парычамі і Азарычамі, дзе быў паранены. Амаль тры месяцы шпіталя, і зноў на перадавую. У сакавіку 1944 г. малодшы сяржант Мікалай Волкаў камандаваў аддзяленнем аўтаматчыкаў. Летам таго ж года, пасля вызвалення Баранавіч, у час атакі зноў быў паранены. У верасні пасля лячэння гвардыі сяржант вярнуўся ў строй. Да дэмабілізацыі ў 1947 г. служыў памочнікам камандзіра ўзвода.

М.С.Волкаў — кавалер ордэнаў Айчыннай вайны II ступені, Славы III ступені, узнагароджаны медалямі.

Дзмітрый Сямёнавіч Балдачоў пасля злучэння партызан з савецкімі войскамі таксама прайшоў цяжкімі франтавымі дарогамі. Першае асколачнае раненне атрымаў пры штурме Кёнігсберга. Потым было яшчэ адно. А трэці раз яму дасталіся некалькі снарадных асколкаў пад Берлінам. Пасля шпіталя інвалідам трэцяй групы ён прыехаў дадому, маючы баявыя ўзнагароды.

У мірныя дні былыя падпольшчыкі, партызаны, салдаты не шукалі сабе палёгкі. Як і ўсе ветэраны, у цяжкія пасляваенныя гады цярпліва аднаўлялі разбураную гаспадарку, залечвалі раны роднай зямлі, за вызваленне якой не шкадавалі жыцця.

І.І.Пічукоў.

Змагаліся разам з вучнямі

Ішла восень 1941 года. Фронт да гэтага часу ўжо адкаціўся далёка на ўсход ад Гомеля. Кіламетраў за 25 на поўнач ад горада жыхары в. Сямёнаўка, якую перасякае шаша на Доўск, кастрычніцкім днём убіралі бульбу за вёскай. Нечакана ўсе, хто працаваў у полі, памкнулі позіркі ў неба. Яны ўбачылі, як падае савецкі самалёт, падбіты ў паветраным баі. І раптам на вачах вяскоўцаў у вышыні раскрыўся парашут. Людзі з трывогай чакалі, што будзе з лётчыкам, асабліва калі заўважылі на шашы немцаў і паліцаяў, якія з'явіліся на яго пошукі. Да вечара прачэсвалі карнікі кусты на балоце, але так і не знайшлі ні пілота, ні парашута.

Сярод жанчын на бульбяным полі знаходзілася тады і Праскоўя Хамянкова, якая выкладала беларускую мову і літаратуру ў Сямёнаўскай сямігодцы. Пад покрывам ночы Праскоўя і яе сяброўка

Помнік камсамольцам-падпольшчыкам каля Узаўскай сярэдняй школы. Правобразам дзяўчыны-патрыёткі паслужыла настаўніца П.Хамянкова.

Надзея Саўціна адправіліся на балота, дзе і знайшлі параненага лётчыка, якога Праскоўя вырашыла схаваць дома ў сваёй маці ў в. Іванаўка Цярэніцкага сельсавета. Амаль тры тыдні выходжвалі лётчыка патрыёткі разам з маці Анастасіяй Мінаўнай. А калі ачуняў, сабралі яго ў дарогу. Выратаваны лётчык пайшоў з нямецкага тылу на ўсход да лініі фронту.

Праскоўя Трафімаўна яшчэ да выратавання лётчыка ўключылася ў падпольную дзейнасць. Яна вяла антыфашысцкую прапаганду, распаўсюджвала лістоўкі сярод насельніцтва, арганізавала нелегальную камсамольскую работу з моладдзю. Таму і затрымалася ў Сямёнаўцы, каб прыгледзецца да сваіх былых вучняў, даведацца, як паводзяць яны сябе пры акупацыі, а там і далучыць да падпольнай барацьбы. І сярод іх знайшлося нямала сапраўдных патрыётаў-аднадумцаў. Пасля сустрэч і гутарак з рабятамі настаўніца ўпэўнілася, што яе выхаванцы не зломлены духам, што яны гатовы змагацца супраць фашыстаў.

Былыя вучні дапамаглі ёй адрамантаваць радыёпрыёмнік, па якім начамі слухалі зводкі Савецкага інфармбюро. На сядзібе маці Праскоўі Трафімаўны ў в. Іванаўка яны абсталявалі тайнік. Там настаўніца і друкавала на пішучай машынцы лістоўкі са зводкамі, якія прымалі па радыё з Масквы. А юныя памочнікі распаўсюджвалі іх сярод жыхароў навакольных населеных пунктаў. Так даходзілі да людзей весткі аб становішчы на франтах, гераізме воінаў Чырвонай Арміі і працаўнікоў савецкага тылу.

Падпольная камсамольска-маладзёжная арганізацыя расла. У ёй ужо аб'ядналася каля 30 чалавек. Душой і кіраўніком арганізацыі была Праскоўя Трафімаўна Хамянкова. А сакратаром камсамольскай арганізацыі выбралі Івана Канцавога. Калі пачалася Вялікая Айчынная вайна, ён, 18-гадовы юнак, стаў у рады воінаў. Але ў час цяжкіх баёў трапіў у акружэнне і дабраўся дадому. Адной з актыўных падпольшчыц, сувязной настаўніцы стала Надзея Саўціна.

На месцах былых баёў маладыя патрыёты знаходзілі зброю. Паступова ў тайніках аказалася 5 скрынь толу, дзве каробкі дэтанатараў, рацыя, два кулямёты, каля 30 вінтовак, больш 50 гранат, пісталеты, шмат

патронаў. І тады падпольшчыкі стварылі ўзброеную групу, у якую спачатку ўвайшлі 5 чалавек. Гэта Леанід Кавальскі, Іван Канцавы, Іван Сіўцоў, Васіль Капралаў і Аляксандр Кабкоў. З цягам часу група расшырылася, у ёй ужо налічвалася каля 20 юных падпольшчыкаў. Камандзірам узброенай групы выбралі Леаніда Кавальскага, сяржанта Чырвонай Арміі, які таксама выбраўся з акружэння і спыніўся ў Сямёнаўцы. Яшчэ ў жніўні яго падраздзяленне трымала абарону каля гэтай вёскі, і тады ён пазнаёміўся тут з дзяўчынай. А цяпер, восенню, яна прытуліла акружэнца ў сваёй хаце. Камісарам групы стала Праскоўя Хамянкова. І вось настаў суровы час, калі настаўніца і яе вучні разам змагаліся супраць ворагаў, якія прынеслі смерць і разбурэнне на нашу зямлю. Другую ўзброеную групу з дванаццаці чалавек узначаліў Уладзімір Калашнікаў.

Падпольная арганізацыя ахоплівала сваёй дзейнасцю шэраг населеных пунктаў былога Уваравіцкага раёна. У тым ліку пасёлкі торфазавода «Бальшавік», вёскі Іванаўка, Калінаўка, Старая Беліца, Зялёныя Лукі, якія адносяцца да Гомельскага раёна, вёскі Сямёнаўка (цяпер Калініна), Рудзянец, Ціхінічы, Асобіна, станцыя Уза, што ўвайшлі ў Буда-Кашалёўскі раён.

Быў пад пільнай увагай падпольшчыкаў і адрэзак чынункі ад Касцюкоўкі да Радзеева, дзе яны ажыццяўлялі дыверсіі. Першая вылазка баявой групы адбылася непадалёк ад цяперашняга Касцюкоўскага СПТВ-179. Кіраваць аперацыяй узяўся Леанід Кавальскі. Разам з ім пайшлі да чыгункі Іван Канцавой, Іван Сіўцоў, Васіль Капралаў і Аляксандр Кабкоў. Разведку і падрыхтоўку яны правялі загадзя. І калі сцямнела, занялі зручную агнявую пазіцыю ў хмызняку каля насыпу чыгуначнага палатна. Ва ўсіх былі вінтоўкі. І вось стаў набліжацца нямецкі састаў з бензінам.

— Страляць па маёй камандзе. Пасля трэцяга залпу адыходзім! — загадаў Кавальскі.

Як толькі перад хлопцамі паказаліся цыстэрны, тройчы з невялікімі інтэрваламі прагучалі стрэлы. Праз прабоіны з цыстэрн, якія ішлі на фронт, выліваўся бензін. Каля станцыі Радзеева ў абстрэле цыстэрн удзельнічалі 10 падпольшчыкаў з выкарыстаннем не толькі вінтовак, але і ручнога кулямёта, аўтамата.

Падпольшчыкі ўстанавілі сувязь з чыгуначнікамі, якія працавалі на станцыі Уза. Праз стрэлачніка Ігната Ягоравіча Сіўцова перадалі ім узрыўчатку. А праз дзень на той станцыі былі ўзарваны паравоз і некалькі цыстэрн з палівам. На чыгунцы каля вёскі Ціхінічы сябры-патрыёты з Узы падарвалі нямецкі воінскі эшалон. Узрыўчатку ім перадала група, якую ўзначальваў Уладзімір Калашнікаў. Ён і сам удзельнічаў у той аперацыі.

Падпольшчыца Ефрасіння Дударава, былая старшая піянерважатая Сямёнаўскай школы, выратавала жыццё траім цяжка параненым чырвонаармейцам. Яна хавала іх на гарышчы сваёй хаты, даглядала і лячыла. Потым яны пайшлі прабірацца на ўсход. Падпольшчыца Аляксандра Беланожка (Дударава) і яе маці таксама хавалі і як маглі лячылі ў сваім доме цяжка параненага савецкага байца. Гэта быў Яўген Андрэевіч Баравой, якога ў верасні 1941 г. у непрытомным стане падабралі жанчыны ў кустах каля шашы.

Акупанты прымушалі мясцовых жыхароў вазіць з торфазавода «Бальшавік» торф на электрастанцыю ў Гомель. Падпольшчыкі засоўвалі ў торф замаскіраваную ўзрыўчатку. Аднойчы ад выбуху выйшаў са строю кацёл электрастанцыі. Пад бокам у нямецкай камендатуры, якая знаходзілася ў пасёлку торфазавода, падпольшчыкі спалілі на балоце некалькі штабялёў торфу.

Патрыёты імкнуліся ўстанавіць сувязь з партызанамі, каб далучыцца да іх. Па заданні арганізацыі некаторыя з іх хадзілі на пошукі партызан у прыдняпроўскія і чачэрскія лясы. Але безвынікова. Нарэшце іванаўскаму настаўніку-камсамольцу Яўмену Літвінаву ў пачатку чэрвеня 1942 г. удалося звязацца з партызанамі ў Рэчыцкім раёне. Дамовіліся аб плане хуткага пераходу ўзброеных хлопцаў у атрад. Аднак не наканавана было збыцца задуме падпольшчыкаў.

Іх выдаў здраднік, які назваў прозвішчы 24 чалавек. Пачаліся арышты. Спачатку іх трымалі ва Уваравічах, а затым — у гомельскай турме. Цяжкія катаванні, жудасныя здзекі фашысцкіх вылюдкаў выпалі на долю падпольшчыкаў, якія трапілі за турэмныя краты. Асабліва па-зверску расправіліся карнікі з кіраўнікамі і больш актыўнымі членамі арганізацыі.

У нядзелю 14 чэрвеня 1942 г. у вёсцы Сямёнаўка фашысты павесілі каля школы Івана Канцавога, Аляксандра Кабкова, Івана Сіўцова і Леаніда Кавальскага. Віселі яны на шыбеніцы да 10 гадзін наступнага дня. Пахаваць на могілках нямецкія ўлады не дазволілі. Таму іх паклалі ў брацкую магілу насупраць, каля чыгункі.

Праз некалькі дзён ад рук фашысцкіх карнікаў загінулі Праскоўя Хамянкова, яе маці Анастасія Мінаўна Хамянкова, Яўмен Літвінаў, якіх схапілі ў Іванаўцы, Васіль Капралаў, Леанід Шапоцька, Анатоль Губанаў, Мікалай Гладуноў, Уладзімір Калашнікаў, Аляксандр Скарына, Мікалай Скарына, Рыгор Цурбанаў, Анатоль Сяргеенка, Іван Стольнікаў. Яны былі расстраляны ў Гомелі і ў ляску каля Давыдаўкі.

Трагічна і рана абарваліся жыцці патрыётаў. Яны загінулі з верай у перамогу над фашысцкімі захопнікамі.

У 1967 г. па ініцыятыве ветэрана Вялікай Айчыннай вайны Сцяпана Цімафеевіча Пігулеўскага, які працаваў дырэктарам Рудзянскай сярэдняй школы Буда-Кашалёўскага раёна, на магіле чатырох павешаных падпольшчыкаў быў устаноўлены помнік.

С.Ц.Пігулеўскі да вайны жыў у Сямёнаўцы, быў асабіста знаёмы з Праскоўяй Хамянковай, многімі яе выхаванцамі. Будучы дырэктарам школы, ён узначальваў атрад «Пошук». Пад яго кіраўніцтвам юныя следапыты сабралі шматлікія матэрыялы аб дзейнасці падпольнай арганізацыі.

8 мая 1976 г. у вёсцы Іванаўка Цярэніцкага сельсавета была ўстаноўлена мемарыяльная дошка на доме, дзе нарадзілася 20 кастрычніка 1918 г. і выраслa Праскоўя Хамянкова. Вуліцу Гомельскую, на якой знаходзіцца яе дом, выканком сельсавета перайменаваў у вуліцу Праскоўі Хамянковай. А ў 1981 г. у пасёлку чыгуначнай станцыі Уза ўзведзены помнік мужнай падпольшчыцы і яе баявым сябрам. У скульптурнай кампазіцыі — высокая фігура дзяўчыны ў поўны рост, якая ў выцягнутай угору руцэ ўзняла факел, сімвал барацьбы за свабоду.

Ім жа прысвечана і дакументальная аповесць Адама Сцепаненкі «Да апошняга дыхання», выпушчаная выдавецтвам «Беларусь» у 1975 г.

І.І.Пічукоў.

Партызанскія фарміраванні

БРИГАДА «БОЛЬШЕВИК»

Создана в октябре 1943 г. приказом уполномоченного ЦК КП(б)Б по Гомельской области на базе отдельного отряда «Большевик». При формировании бригады из выделенного им личного состава организованы отряды «Патриот Родины» и им. В.П.Чкалова.

Бригада действовала в Гомельском, Чечерском, Речицком, Добрушском, Ветковском, Светиловичском, Кормянском, Лоевском районах.

Соединилась с частями Красной Армии 23 ноября 1943 г. в составе 3 отрядов общей численностью 531 партизан.

Из них:
мужчин — 488
женщин — 43
белорусов — 286
русских — 175
украинцев — 38
других нац. — 32
членов ВКП(б) — 44
кандидатов — 22
членов ВЛКСМ — 130
беспартийных — 335

Командир бригады — Гамарко Иван Федорович
октябрь 1943 — ноябрь 1943

Комиссар — Поляничко Василий Никитич
октябрь 1943 — ноябрь 1943

ОТРЯД «БОЛЬШЕВИК»

Образован 17 августа 1941 г. Гомельским горкомом КП(б)Б из партийно-советского актива города (42 чел.). После оккупации района, 19 августа, отряд приступил к партизанским действиям. В сентябре 1941 г. к нему присоединился Ново-Белицкий отряд (организован в августе 1941 г.; командир — Г.И. Климович, комиссар — В.В.Юдин, начальник штаба — К.Ф.Шаров), в мае 1942 г. влился Гомельский сельский отряд (организован в августе 1941 г.; командир — А.Ф. Бурый, комиссар — С.И.Шулдиков).

Отряд «Большевик» до середины мая 1942 г. действовал в составе северной группы отрядов Гомельской области, затем — южной.

На день соединения с частями Красной Армии насчитывал 234 партизана.

Командиры отряда:
Федосеенко Илья Степанович
август 1941 — август 1943
Гамарко Иван Федорович
август 1943 — октябрь 1943
Ценебриченко Павел Иванович
октябрь 1943 — ноябрь 1943

Комиссары:
Антонов Семен Федорович
август 1941 — сентябрь 1941
Барыкин Емельян Игнатьевич
сентябрь 1941 — ноябрь 1942
Балховитин Афанасий Михайлович
ноябрь 1942 — июль 1943
Поляничко Василий Никитич
август 1943 — октябрь 1943
Эркин Гриша Насонович
октябрь 1943 — ноябрь 1943

Начальники штаба:
Лисовский Бенедикт Дмитриевич
август 1941 — ноябрь 1941
Юдин Вячеслав Васильевич
сентябрь 1942 — март 1943

У распалажэнні партызанскага атрада «Бальшавік». У цэнтры партызан В.С.Цакуноў.

Трунов Иван Павлович
октябрь 1943
Бердников Василий Николаевич
октябрь 1943 — ноябрь 1943

Партизанские формирования Белоруссии в годы Великой Отечественной войны. Мн., 1983. С. 397—398.

На месцы партызанскага лагера непадалёку ад в. Чонкі.

Баявая рэліквія брыгады

Сярод баявых рэліквій, якія захоўваюцца ў абласным краязнаўчым музеі, — сцяг партызанскай брыгады «Бальшавік». Як з'явіўся сцяг у праслаўленай брыгадзе, успамінае былы падпольшчык, сакратар Гомельскага падпольнага ГК ЛКСМБ Купцоў Сяргей Паўлавіч.

...У 1943 г. у партызанскую брыгаду «Бальшавік» прыйшоў з Рэчыцы піянер Валодзя Мельнікаў і прынёс чырвонае палотнішча. Каб зрабіць баявы сцяг, як гэта належыць, двухбаковым, вырашылі пафарбаваць у чырвоны колер і выкарыстаць для гэтай мэты палатно з шоўку.

Хто зробіць вышыўку на сцягу? Камандзір брыгады І.Ф.Гамарка і камісар В.М.Палянічка запрасілі ў штаб камсамольцаў. Падпольшчыцы-партызанкі Тамара Грабенчук, Марыя Доўгая, Ганна і Еўдакія Серыкавы ўзяліся вышываць сцяг. Працавалі не ведаючы стомы, з раніцы да позняй ночы. З гільзы 45-міліметровага снарада зрабілі медны наканечнік, падрыхтавалі дрэўка — сцяг гатоў.

...У лагеры падаецца баявы сігнал. Узводы, роты, атрады становяцца ў шарэнгі. Адкрываецца мітынг. Начальнік штаба злучэння Е.І.Барыкін па даручэнні падпольнага абкома і гаркома партыі ва ўрачыстай цішыні ўручыў сцяг брыгадзе. Пад гэтым сцягам народныя мсціўцы грамілі гарнізоны нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Пад гэтым сцягам партызанскія атрады брыгады «Бальшавік» дапамагалі войскам 1-га Беларускага фронту фарсіраваць Днепр, вызваляць родную зямлю ад акупантаў.

З фондаў Гомельскага абласнога краязнаўчага музея.

Дакументы сведчаць

З ЗАГАДУ ПА ГОМЕЛЬСКІМ ПАРТЫЗАНСКІМ АТРАДЗЕ «БАЛЬШАВІК» АБ БАЯВЫМ РАХУНКУ АТРАДА ЗА ПЕРЫЯД З 15 ЖНІЎНЯ 1941 г. ПА 7 СНЕЖНЯ 1942 г.

7 снежня 1942 г.

«За 17 месяцев отряд увеличил свои ряды в семь раз. За этот же период бойцы, командиры и политработники отряда проделали следующую боевую работу: спущено 11 воинских железнодорожных эшелонов противника, из них — 4 эшелона с войсками, 2 эшелона с боеприпасами, 2 эшелона с боевой техникой, 1 эшелон с горючим и автозапчастями, 1 эшелон с продовольствием и 1 эшелон с углем. В результате крушений повреждено 13 паровозов, разбито 42 вагона с войсками, 32 вагона с боеприпасами, 37 платформ с боевой техникой, 6 цистерн с горючим, 7 вагонов с автозапчастями, 13 вагонов с продовольствием, 17 вагонов с углем. Разбито 18 автомашин противника с войсками и военным имуществом, следовавших на фронт. Разбиты и потоплены на реке Сож газоход и баржа с продовольствием и обслуживающей прислугой из немцев. Сожжено и уничтожено 28 мостов на шоссейных и грунтовых дорогах и 6 мостов на железной дороге. Уничтожено 12 километров телефонно-телеграфной связи. Разгромлено и уничтожено 7 волостных управ и 9 полицейских участков. Истреблено 249 гитлеровцев (кроме погибших при крушении поездов) и 127 полицейских, волостных и сельских старост и немецких шпионов».

Помнік у гонар Беларускага штаба партызанскага руху, в. Чонкі.

Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. Ф. 3500. Воп. 4. Спр. 199. Л. 26.

Падрыхтаваў да друку У.І. Лемяшонак.

З АПЕРАТЫЎНЫХ ЗВОДАК САВЕЦКАГА ІНФАРМБЮРО

за 13 ліпеня 1943 г.

Командир партизанского отряда, действующего в Гомельской области, получил сведения о том, что на одной станции ожидается в ближайшее время прибытие немецкого поезда с танками. Партизаны заминировали железнодорожное полотно управляемыми фугасами и засели в укрытие. Вначале прошел состав с порожняком, затем поезд с лесоматериалами. Наконец, показался ожидаемый эшелон. Когда он проходил по заминированному участку, подрывники включили ток. Взрывом разбиты паровоз и 11 платформ. Находившиеся на них танки приведены в полную негодность. Группа партизан отряда «За Родину» сожгла немецкий самолет, сделавший вынужденную посадку.

за 16 ліпеня 1943 г.

Партизаны отряда «Большевик», действующего в Гомельской области, в ночь на 2 июля проникли в расположение артиллерийского склада немцев. Партизаны заминировали складские помещения и быстро скрылись. Через несколько минут раздался взрыв огромной силы. Немецкий склад боеприпасов взлетел на воздух. На следующий день группа подрывников этого же отряда пустила под откос 2 воинских эшелона противника, следовавших к линии фронта. В результате крушений разбиты 2 паровоза и 53 цистерны с горючим.

за 24 ліпеня 1943 г.

Партизанский отряд, действующий в одном из районов Гомельской области, пустил под откос два немецких эшелона с танками и орудиями. Более суток гитлеровцы очищали путь от обломков разбитых вагонов, поврежденных танков и орудий. На другой линии железной дороги партизаны отряда «Большевик» подорвали на минах немецкий воинский поезд.

З ЗАПІСУ ГУТАРКІ СТАРШАГА ПАМОЧНІКА НАЧАЛЬНІКА 2-га АДДЗЕЛА БШПР З КАМАНДЗІРАМ ДЫВЕРСІЙНАЙ ГРУПЫ Б.Х.ТУЛЬЧЫНСКІМ АБ ДЗЕЙНАСЦІ ГРУПЫ

5 студзеня 1943 г.
г. Масква

Вопрос: Расскажите о действиях и организации вашей диверсионной группы?

Ответ: По заданию разведотдела штаба Западного фронта наша группа была выброшена десантом в ночь с 3 на 4 июня 1942 г. в Гомельском районе. В основном наша задача заключалась в диверсии и разведке обороны г. Гомеля. Действовали на всех коммуникациях в Гомельском районе, на шоссейных и железных дорогах.

6 июня возле разъезда Прибор, на дороге Речица — Гомель пустили под откос первый эшелон. Было уничтожено 3 вагона с артиллерией, 10 вагонов с боеприпасами и 3 вагона с живой силой.

9 июня на шоссе Речица — Гомель подорвали 3 автомашины — 2 легковые и 1 грузовую с солдатами. Перехватили почтовую корреспонденцию.

11 июня взорвали и уничтожили 2 автомашины и 1 мотоцикл с боеприпасами и солдатским составом.

12 июня в район, где мы находились, пришли представители партизанского отряда: Кожар, Барыкин, Юдин (секретарь Новобелицкого райкома партии) и бойцы отряда. Они предложили мне перейти в расположение отряда. С этого времени я все время находился в гомельском отряде «Большевик». При отряде диверсионных групп не было. С моим приходом в отряд были организованы диверсионные группы, которые вместе с моими людьми приступили к работе. Место дислокации отряда было в 3 км западнее Шарпиловки. В 4 км западнее Шарпиловки находился отряд под командованием секретаря Лоевского райкома партии тов. Дундукова. Комиссаром отряда был Синяков. В настоящее время Дундуков находится в Клетнянских лесах в соединении Федорова.

22 июня 1942 г. в. 1,5 км северо-западнее дер. Зябровка на ж.д. Гомель — Бахмач моя группа пустила под откос эшелон с живой силой. Количество уничтоженных вагонов установить не удалось. По данным разведки [в эшелоне] было 300 чел., из числа которых было много раненых. Сколько убито, неизвестно.

3 июля на ж.д. Речица — Гомель вели* бой с отрядом, охраняющим железную дорогу. Убили 5 чел. чехов. С нашей стороны потерь нет.

---

* В документе «имели».

4 июля 1942 г. восточнее разъезда Прибор на ж.д. Речица — Гомель пущен под откос эшелон с боеприпасами и живой силой противника. Уничтожено 6 вагонов с боеприпасами, 4 вагона с продовольствием и 1 вагон с офицерским составом.

4 июля 1942 г. на шоссе Речица — Гомель взорваны 2 машины с людским составом. Потери противника не установлены.

11 июля 1942 г. юго-восточнее дер. Холмы на ж.д. Гомель — Чернигов пущен под откос эшелон. Уничтожено 11 вагонов с людским составом.

18 августа на ж.д. Гомель — Чернигов юго-восточнее дер. Холмы пущен под откос поезд с техникой противника. Уничтожено 8 вагонов.

Во всех этих случаях паровозы также пошли под откос. Было произведено 18 взрывов ж.-д. полотна и 15 взрывов на шоссейных дорогах. Кроме того, действовали с партизанскими отрядами против полицейских и карателей.

Вопрос: Что Вам известно о состоянии самого г. Гомеля (коммунальное хозяйство, промышленность)?

Ответ: Сам город в большинстве разрушен. В здании стекольного завода им. Сталина работают автомонтажные мастерские немцев. Сам стекольный завод не работает.

По состоянию на 20 октября заводы «Гомсельмаш», им. Кирова, жиркомбинат, фабрика «Спартак» не работали. Лесокомбинат в Новобелице работает с перерывами, по мере поступления лесоматериалов. Электростанция не работала и электросвета в городе не было. Имелись данные о том, что ведется подготовка к открытию электростанции.

Высшие учебные заведения в городе не работают.

Об организации торговли и снабжения в городе мне неизвестно, за исключением того, что железнодорожники получают по 300 г хлеба на рабочего и 100 г на иждивенца. В июле месяце 1942 г. отпуск хлеба иждивенцам был прекращен.

До августа месяца работал лесопильный завод в Омельковщине Полесской обл. В августе месяце завод сожжен партизанами...

Вопрос: Что вы можете сказать о состоянии землепользования в районах Гомельской обл., о поставках и налогах?

Ответ: Земля была распределена среди крестьян. Общественного землепользования колхозов и совхозов нет. На совхозных землях земские хозяйства. Такое земское хозяйство организовано на землях совхоза «Максим Горький». Возглавлял это хозяйство местный староста. В настоящее время сюда прибыл взвод немцев, которые работают. Других земских хозяйств я не знаю. Земля распределена подворно, количество едоков не учитывается. Лишены земли семьи партизан. Семьи красноармейцев землю получили. Фактов выхода крестьян на хутора нет.

Поставки следующие: на каждый двор определяется количество хлеба с гектара. О размере поставок натурой сказать не могу. Но знаю, что натуральные поставки большие. О денежных налогах с хозяйства не знаю. Денежный налог есть за собаку — 150 руб., за кошку — 75 руб.

Вопрос: Какую работу проводят партизанские отряды среди населения?

Ответ: Основная работа партизан среди населения заключалась в выпуске листовок и сообщений информбюро. Сообщения информбюро принимали по радиоприемнику, записывали от руки и распространяли среди населения. Выпускали такие обращения к полицейским и другим лицам, ушедшим на службу к немцам. Выпускали обращения к населению не идти в добровольческие отряды. Среди населения проводили собрания в деревнях. Особенно проводили работу по вопросу несдачи поставок немецким властям.

Листовок и газет из советского тыла наши отряды не получали. Когда мы опустились с десантной группой, то у летчиков было немного листовок ЦК КП(б)Б. О газете «Советская Белоруссия» там ничего не было известно до моего приезда.

Вопрос: Существует ли резервная армия партизан?

Ответ: Да, существует. Есть в деревнях люди, которые получают задание командования отряда и работают. Каждый отряд имеет таких людей. В каждой деревне примерное количество их 20—30 чел., которые даже имеют оружие. При занятии деревни эти люди переходят в отряд.

Вопрос: Какое политическое настроение населения в городе и деревне?

Ответ: Основная масса населения настроена за советскую власть. Население симпатизирует партизанам, в нужный момент прячет партизан от карателей. Население прячет хлеб,

скот угоняет в лес, сообщает партизанам о прибытии немцев. Население верит нашим листовкам и ждет прихода Красной Армии.

Активная помощь населения выражается в том, что, когда немцы хотят забрать скот, то население отдает его партизанам. Были случаи, когда население приходило и говорило, что там-то находятся немцы, с тем, чтобы мы их разбили.

Вопрос: Что Вам известно о настроении чехов, находящихся на службе у немцев?

Ответ: Мы с чехами наладили связь через одну девушку-партизанку и получали через нее письма от чешского офицера в отряд Кожара. Связь с каждым днем стала улучшаться. Наша разведка стала смелее действовать и заходила в места расположения чехов. Чехи партизан не трогали, предупреждали о полицейских. Однажды в дер. Омельковщина приехали чехи для борьбы с партизанами. 3 чеха поили лошадей у колодца. Наши разведчики с ними разговаривали. Чехи предупредили разведчиков: «Здесь полицейские, не ходите».

Такие же встречи бывали нередко. Однажды мы в деревне собирали продукты, и чехи тоже. Мы с чехами встретились, поздоровались. Иногда чехи дают нам патроны. Были случаи перехода чехов на нашу сторону. Например, 1 чех перешел и потом еще 2 с легковой автомашиной.

Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. Ф. 4. Воп. 33а. Спр. 9. Л. 29,32,38.

Падрыхтаваў У.І.Лемяшонак.

Настаўнік-партызан

Акім Маркавіч Рабека вучыў моладзь быць сумленнымі, мужнымі, вернымі патрыётамі сваёй Радзімы, гатовымі, калі спатрэбіцца, аддаць за яе сваё жыццё.

У 1937 г. ён стаў дырэктарам Галавінскай няпоўнай сярэдняй школы Улукаўскага сельскага Савета. У работу ўкладаў усяго сябе, быў сапраўдным педагогам. Сеяць бы яму разумнае, добрае, вечнае ў думках юнакоў і дзяўчат, выпускаць іх на вялікую жыццёвую дарогу. Ды толькі фашысцкая навала перашкодзіла рабіць гэта. Па заданні ЦК КП(б)Б і Гомельскага сельскага райкома партыі А.М.Рабека застаўся ў тыле ворага. Ён быў у складзе 42 чалавек, з якіх у жніўні 1941 г. быў арганізаваны партызанскі атрад «Бальшавік». Атрад павялічваўся, мужнеў.

У баях з гітлераўцамі не раз вызначаўся сваёй мужнасцю і адвагай партызан А.М.Рабека. Па расказах былых членаў Гомельскага падпольнага гаркома КП(б)Б Е.І.Рамбаева, А.Н.Несцяровіча, сакратара партбюро партызанскага атрада М.Дз.Кротава, палітрука атрада К.Ф.Шарава і іншых, гэта быў камуніст, які не ведаў страху ў барацьбе з ворагам.

Адважны партызан удзельнічаў у разгромах варожых гарнізонаў, падрывах эшалонаў, хадзіў у разведку, дабываў каштоўныя даныя. У чэрвені 1942 г. група партызан знішчыла канвой гітлераўцаў, захапіла баржу і кацер, якія ішлі па рацэ Сож у раён вёскі Шарпілаўка. Партызаны захапілі вялікія трафеі: зброю, боепрыпасы, тону сметанковага масла, 100 тон бульбы, 38 тысяч яек. Значную частку харчоў народныя мсціўцы раздалі мясцовым жыхарам. Калі камандзір атрада «Бальшавік» І.С.Федасеенка падводзіў вынікі паспяхова праведзенай аперацыі, сярод найбольш вызначыўшыхся ў баі партызан ён назваў Акіма Маркавіча. І зноў новыя баі, смяротныя сутычкі з ворагам.

У сакавіку 1943 г. у складзе групы М.Дз.Кротава А.М.Рабека праводзіў збор сродкаў у насельніцтва вёсак Рэчыцкага раёна на пабудову танкавай калоны. Сабраныя грошы былі накіраваны ў Гомельскі штаб партызанскага злучэння для адпраўкі на Вялікую зямлю. Акім Маркавіч зарэкамендаваў сябе ўмелым агітатарам. Ён праводзіў сярод партызан гутаркі, палітінфармацыі, палымяным словам натхняў народных мсціўцаў на подзвігі ў імя Радзімы.

Не давялося адважнаму партызану дажыць да радаснага дня вызвалення Гомельшчыны. 14 красавіка 1943 г. ён загінуў у баі з нямецкімі карнікамі.

У грозныя для Радзімы гады Акім Маркавіч сам паступіў так, як вучыў сваіх выхаванцаў.

М.Царкоў.

Партызанская сям'я

Калі пачалася вайна, Валодзю было 12 гадоў. Яго сям'я жыла ў вёсцы Даўгалессе Гомельскага раёна.

Бацька працаваў аб'ездчыкам у лясніцтве.

Бацьку і брату было даручана партыйнымі органамі застацца ў тыле ворага для ўдзелу ў партызанскай барацьбе. У жніўні 1941 г., калі фашысты захапілі раён, яны пайшлі да партызан і адтуль увесь час трымалі сувязь з падпольнай камсамольскай арганізацыяй у вёсцы Міхалькі.

Другі брат — Валодзя — дапамагаў старэйшым, прыносіў ежу ў партызанскі атрад (маці пякла хлеб), расклейваў лістоўкі, якія заклікалі да барацьбы з фашыстамі.

Самай цяжкай і небяспечнай справай была дастаўка лістовак у г. Гомель: на дарогах стаялі нямецкія пасты, да і пакідаць вёску надоўга нельга было, каб не выклікаць падазрэнне.

Неўзабаве сям'я змяніла месца жыхарства — пераехала ў сяло Карма Добрушскага раёна, але працягвала падтрымліваць сувязь з партызанамі, выконвала іх заданні.

У канцы лета 1942 г. паліцыя арыштавала Валодзю, маці, сястру, катавалі ў гомельскай турме, дапыталіся, дзе бацька і старэйшы брат. Валодзя прапанаваў усім казаць, што бацька і брат пайшлі разам з часцямі Чырвонай Арміі, і яны нічога аб іх не ведаюць. Пасля допытаў яго, маці і сястру адправілі ў канцлагер.

Вызваленне прынесла ім Чырвоная Армія.

Дзяўчаты з адной вёскі

НАЛЯ КАРАТКЕВІЧ

У вёсцы Яроміна жыла сціплая, працавітая дзяўчына Наля Караткевіч. Яна працавала на палетках калгаснай гаспадаркі разам з бацькамі, неаднойчы адзначалася за старанную працу падзякамі і прэміямі. У рады камсамола яна была прынята як адна з лепшых працаўніц. Ішлі гады, падрастала дзяўчына. Яе вельмі вабіла тэхніка. Цікаўнасць дзяўчыны заўважылі кіраўнікі гаспадаркі. У пачатку 1941 г. яе накіравалі на курсы трактарыстаў. Аднак нядоўга давялося вучыцца дзяўчыне. Пачалася Вялікая Айчынная вайна. Курсы яна ўжо скончыла ў глыбокім тыле, дзе і засталася працаваць трактарысткай. Праз некаторы час выйшла замуж за механізатара. Калі яго мабілізавалі ў армію, Наля стала працаваць і за мужа. Неўзабаве маладая жанчына атрымала вестку, што яе муж загінуў смерцю храбрых. Наля звярнулася ў ваенкамат з просьбай накіраваць яе на фронт. У ваенкамаце адбіралі добраахвотнікаў з юнакоў і дзяўчат, каб накіраваць у Мурам Горкаўскай вобласці ў спецыяльную партызанскую школу па падрыхтоўцы для барацьбы ў тыле ворага. У школе Наля авалодала падрыўной справай, навучылася валодаць зброяй.

Пасля заканчэння вучобы было сфарміравана 12 партызанскіх атрадаў і ў пачатку ліпеня 1942 г. праз славутыя віцебскія «вароты» перапраўлена на акупіраваную тэрыторыю Беларусі.

На рахунку Налі Караткевіч шмат баявых спраў. Яна хадзіла з партызанамі на дыверсіі, пускала пад адхон варожыя цягнікі, падрывала масты, чыгуначнае палатно, удзельнічала ў засадах на дарогах, разам з іншымі партызанамі хадзіла ў разведку.

На жаль, яе баявы шлях быў нядоўгім. У адным з баёў фашысцкая куля абарвала жыццё мужнай партызанкі.

Жыхары вёскі Яроміна свята захоўваюць памяць аб сваёй зямлячцы Налі Караткевіч.

МАРЫЯ СІБІЛЁВА

У цэнтры вёскі Яроміна стаіць помнік-абеліск аднавяскоўцам, якія загінулі ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Сярод іх значыцца імя Марыі Сібілёвай.

...Марыя была прыгожай маладой жанчынай. Любіла хлебаробчую працу. Вясёлая, ініцыятыўная, яна была прыкладам для моладзі, і камсамольцы калгаса «Чырвоны хлебароб» (так раней называўся калгас) абралі Марыю Сібілёву сваім важаком.

Да пачатку Вялікай Айчыннай вайны Марыя з мужам жыла на тэрыторыі Навабеліцкай МТС. У ліку першых мужа прызвалі ў армію, і ён пайшоў на фронт

змагацца з акупантамі. А для Марыі фронтам стала акупіраваная немцамі родная зямля. Яна стала партызанскай сувязной, перадавала ў атрад «Бальшавік» звесткі аб размяшчэнні нямецкіх войскаў у Гомелі, колькасці варожай тэхнікі, што праходзіла па шашы Гомель — Чарнігаў, і іншыя даныя. Часта да яе хаты наведваліся партызаны. Аднойчы, каб атрымаць чарговыя звесткі, да яе наведаўся партызан Павел Шаўдзія. Яго заўважылі здраднікі, і раніцой гітлераўцы акружылі дом, схапілі сувязную Марыю. А партызан не здаваўся жывым, доўга адстрэльваўся. Яго меткія стрэлы дасягалі мэты. Тады ўзлаваныя гітлераўцы падпалілі хату. У агні загінуў мужны партызан. А Марыю гітлераўцы адправілі ў гестапа. Некалькі тыдняў дапытвалі аб знаходжанні партызан. Яна на ўсе пытанні адказвала маўчаннем. Ніякія катаванні не прымусілі яе пайсці на здраду. Бачачы, што нічога не даб'юцца ад мужнай жанчыны, фашысты расстралялі яе.

Н.А.Гурэвіч.

Ляцелі пад адхон эшалоны

З успамінаў Георгія Сяргеевіча Тамашэўскага, партызана атрада імя Катоўскага

Жаданне змагацца з фашысцкімі захопнікамі прывяло мяне ў партызанскі атрад імя Катоўскага, які дзейнічаў на тэрыторыі Жлобінскага, Буда-Кашалёўскага і Гомельскага раёнаў. Я быў прызначаны палітруком.

За час знаходжання ў партызанскім атрадзе мне неаднаразова даводзілася ўдзельнічаць у падрыве варожых эшалонаў, хадзіць у разведку, прыводзіць «языка». Асабліва запомніўся мне красавік 1943 г.

...Была створана спецыяльная дыверсійная група, кіраўніком якой прызначылі мяне. У яе склад увайшлі Грыцэнка і Янішчыц. Нам было дадзена заданне ўзарваць варожы ваенны эшалон на чыгунцы Гомель—Жлобін. Шлях да чыгункі быў цяжкім, ён пралягаў праз лес, балоты ды яшчэ да месца дыверсіі на сябе неслі 40 кг узрыўчаткі. Вёскі, якія трапляліся на нашым шляху, мы абыходзілі, баяліся натыкнуцца на варожых патрулёў ці паліцэйскіх. Дапамагалі нам мясцовыя жыхары. Паўзком дабраліся да палатна чыгункі на перагоне Буда-Кашалёва—Салтанаўка, залажылі тол, паставілі ўзрывальнік, адпаўзлі прыкладна на 500 метраў. Марудна цягнуўся час. І раптам зямля ўздрыгнулася ад страшэннай сілы выбуху. Аперацыя ўдалася. Баявое заданне выканана. Яшчэ адзін эшалон гітлераўцаў, які спяшаўся да фронту, застаўся ляжаць пад адхонам. Былі знішчаны паравоз, 3 пасажырскія вагоны з жывой сілай, 6 платформаў з танкамі і боепрыпасамі. Такіх прыкладаў можна было б прывесці яшчэ шмат.

Час Перамогі набліжаўся.

Пасля вызвалення я працаваў настаўнікам, потым дырэктарам Улукаўскай 8-гадовай школы. Выкладаў гісторыю.

Старонка аповесці

Информаторами подпольного горкома комсомола стали комсомольцы, жившие в Гомеле и его окрестностях. По комсомольской цепочке передавались гомельским подпольщикам головые шашки и мины, листовки, сводки Совинформбюро, советские газеты, а оттуда в отряд — важная разведывательная информация. Трудная, опасная эта работа требовала большой выдержки и мужества. Не всегда все сходило гладко, не всегда удавалось обмануть бдительность немецких ищеек. Погибла, нарвавшись на вражеский патруль, комсомолка из деревни Задоровка Гомельского района Лиза Ковалева. Ее обыскали, нашли партизанские листовки, которые она несла в город, и привели в СД. А там — допросы, истязания, пытки. Нет, ничего не добились палачи от комсомолки Лизы Ковалевой. Она мужественно встретила свой последний час...

Друкуецца па кн.: Партизанская криничка. Мн., 1968. С. 184.

Ф.Н.Гаўрыленка.

І.Б.Шылаў.

З племені змагароў

ГАЎРЫЛЕНКА Фёдар Нічыпаравіч. Нарадзіўся 15 лютага 1906 г. у в. Касцюкоўка Гомельскага раёна. У гады Вялікай Айчыннай вайны адзін з кіраўнікоў партызанскага руху ў Вілейскай вобласці. Член КПСС з 1929 г. З 1929 г. на савецкай і адміністрацыйна-гаспадарчай рабоце. Са жніўня 1941 г. у тыле ворага выконваў спецзаданні. З ліпеня 1943 г. у партызанах, камісар атрада, у красавіку — ліпені 1944 г. камандзір партызанскай брыгады імя М.І.Калініна, адначасова ў жніўні 1943 г. — ліпені 1944 г. першы сакратар Міёрскага падпольнага РК КП(б)Б. У 1944—1967 гг. на партыйнай, савецкай і гаспадарчай рабоце. Памёр 16.3.1986.

ШЫЛАЎ Іван Барысавіч. Нарадзіўся ў 1914 г. у вёсцы Бабовічы Гомельскага раёна. Адзін з арганізатараў і кіраўнікоў падполля ў Гомелі. Працаваў слесарам на Гомельскім дрэваапрацоўчым камбінаце. З 1934 г. служыў у Чырвонай Арміі. У 1938 г. скончыў ваеннае вучылішча, вучыўся на завочным аддзяленні Ваеннай акадэміі імя Фрунзе. З пачатку Вялікай Айчыннай вайны старшы лейтэнант І.Б.Шылаў на Заходнім фронце, памочнік начальніка штаба палка. У жніўні 1941 г. трапіў у акружэнне, прабраўся ў Гомель, дзе ўключыўся ў падпольную барацьбу — увайшоў у падпольную групу Ц.С.Барадзіна. З ліпеня 1941 г. член аператыўнага падпольнага цэнтра. Удзельнічаў у арганізацыі дыверсій на станкабудаўнічым заводзе, тэлефоннай станцыі, чыгунцы, у афіцэрскай сталовай, здабываў нямецкія дакументы, перадаваў разведвальныя звесткі ў партызанскі атрад «Бальшавік». 4.11.1941 г. І.Б.Шылаў у форме нямецкага афіцэра прабраўся ў рэстаран і падклаў там міну. Узрывам былі знішчаны дзесяткі фашысцкіх афіцэраў.

Да вясны 1942 г. стварыў падпольную групу, якая рыхтавала дыверсію на электрастанцыі. 8.5.1942 г. у час падрыхтоўкі гэтай дыверсіі быў схоплены гітлераўцамі разам з трыма сябрамі. Пасля жорсткіх катаванняў 20 чэрвеня 1942 г. быў расстраляны.

Імем І.Б.Шылава названа вуліца ў Гомелі.

З перадсмяротнага ліста І.Б.Шылава родным, які быў дасланы з фашысцкай турмы

«Дорогие мои родители и братья!

Я теперь нахожусь в тюрьме. Обвинения предъявляют очень тяжелые. В общем, придется расстаться с жизнью. Ну, что же делать? Не я первый, не я, видимо, последний... Поэтому прошу очень не переживать. Знайте, что я умираю, любя вас, мои дорогие родители, свою жену, дочь, любя свою Родину. Если когда-нибудь найдется моя семья, то пусть это письмо напомнит ей о последних днях моей жизни. Уцелел на фронте, но не уцелел дома. Вполне понятно, но пусть это не печалит мою семью.

Сегодня был первый допрос, а в понедельник, 11/5, будет второй, где будут бить и пытать. Я боюсь одного, чтобы из-за этой мелочи не пострадали вы. На этом кончаю сегодня. Будет возможность, напишу еще, а пока прощайте, целую всех.

Ваш Ваня.

9 мая 1942 года».

Друкуецца паводле кн.: Говорят погибшие герои. М., 1973.

Родныя вы нашы.
У смутку вялікім схіліўшы галовы,
стаім перад вамі.
Вы не скарыліся лютым забойцам
у чорныя дні фашысцкай навалы.
Вы смерць прынялі,
ды полымя сэрцаў вашай любові
да нашай Радзімы
навек незгасальна.
Памяць пра вас у нас назаўсёды,
як неўміручая наша зямля
і як вечнае яркае сонца над ёю!

Воіны Чырвонай Арміі і партызаны, якія загінулі ў гады Вялікай Айчыннай вайны пры абароне і вызваленні Гомельскага раёна і пахаваны на яго тэрыторыі

БАЛЬШАВІЦКІ ПАСЯЛКОВЫ САВЕТ

ГАРАДСКІ ПАСЁЛАК БАЛЬШАВІК

АБДУЛКАРИЕВ Нурмахан, р. в г. Кзыл-Орда, ряд., погиб 27.12.1943.

БОНДАРЕВ Николай Иванович, р. в Рязанской обл., ряд., погиб 1.4.1944. Перезахоронен из д. Роги.

БОРИСОВ Василий Георгиевич, р. в Тульской обл., серж., погиб в 1943.

ВОЗОВЦЕВ Василий Евстратьевич, р. в 1924, серж., погиб 14.3.1944.

ГАЕВ Тимофей Леонович, ряд., погиб 12.3.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

ЕВДОКИМЕНКО Савелий Устинович, ряд., погиб 3.1.1944. Перезахоронен со ст. Костюковка.

ИВАННИКОВ Михаил Алексеевич, р. в Курской обл., ряд., погиб 1.10.1944.

КИСЕЛЕВ Павел Степанович, ряд., погиб в 1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

КОЗЛОВСКИЙ Кирилл Тарасович, р. в Рогачевском р-не Гомельской обл., погиб в 1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

КСЕНДЗОВ Михаил Дмитриевич, ряд., погиб 15.1.1944. Перезахоронен со ст. Костюковка.

ЛАПШИНОВ Иван Степанович, р. в 1912 в Горьковской обл., ряд., погиб 29.12.1944. Перезахоронен со ст. Костюковка.

ЛЯШКОВ Никифор Леонидович, р. в 1920 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб 31.1.1944.

МАХМУДОВ Саморедин, р. в 1920 в Ферганской обл., ряд., погиб 31.12.1943. Перезахоронен со ст. Костюковка.

НЕФЕДИН Петр Константинович, ст. серж., погиб 1.3.1944.

ОТРОЖКОВ Иван Яковлевич, р. в Чечерском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 9.3.1944.

ПАНФИЛОВ Михаил Иванович, р. в 1924 в Белгородской обл., ряд., погиб 24.4.1944. Перезахоронен со ст. Костюковка.

ПОПКОВ Михаил Михайлович, старш., погиб 12.3.1944. Перезахоронен со ст. Костюковка.

САМОЙЛОВ Тимофей Еремович, ряд., погиб 9.3.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

СЕМИН Василий Ларионович, р. в Тульской обл., ряд., погиб 11.3.1944.

СЛАСТЕНИН Федор Васильевич, р. в Московской обл., ряд., погиб 10.3.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

ТОЧИЛКИН Иван Ефремович, ряд., погиб 5.3.1944. Перезахоронен со ст. Костюковка.

ХАРИТОНЕНКО Иван Федорович, ряд. Перезахоронен со ст. Костюковка.

ЧВАЛОВ Владимир Анисимович, р. в 1919, ряд., погиб 12.5.1942.

ШАТЫЙ Павел Георгиевич, р. в г. Почеп Брянской обл., ряд., погиб 5.2.1944.

ШЕМЯКИН Александр Иванович, ряд., погиб 4.1.1944.

ГЛЫБОЦКІ СЕЛЬСАВЕТ

ВЁСКА ГЛЫБОЦКАЕ

Брацкая магіла. Пахаваны воіны, памершыя ад ран у шпіталі.

БАРСУКОВ Андрей Иванович, р. в 1912 г., мл. лейт., умер 5.12.1944.

ЛАРЧИК Прокофий Васильевич, ряд., умер 12.11.1943.

МАРУЩЕНКО Егор Власович, ряд., умер 12.11.1943.

Помнік на брацкай магіле савецкіх воінаў у в. Глыбоцкае.

СВЕТЮК Дмитрий Никифорович, ряд., умер 28.10.1943.

СЕЛЕСТУН Яков Михайлович, ряд., умер 26.10.1943.

СТЯЧКОВ Иван Васильевич, ряд., умер 6.11.1943.

ЧЕРНОВ Анатолий Петрович, ряд., умер 28.09.1943.

ШАТРОВ Василий Алексеевич, ряд., умер 16.10.1943.

ГРАБАЎСКІ СЕЛЬСАВЕТ

ВЁСКА ПЯСОЧНАЯ БУДА

Брацкая магіла ў цэнтры вёскі.

АВАЛОВ Михаил Александрович, р. в 1901, ряд., погиб в 1943.

АЛЕКСЕЕВ Григорий Кондратьевич, ряд., погиб в 1943.

БЛИНОВ Сергей Трофимович, серж., погиб в 1943.

БОЙКО Григорий Максимович, ряд., погиб в 1943.

БОЛЬШАКОВ Григорий Петрович, р. в 1909, мл. серж., погиб в 1943.

БУДНИК Петр Фролович, ряд., погиб в 1943.

ВИНОГРАДОВ Николай Васильевич, р. в 1920, мл. серж., погиб в 1943.

ГРИЦЕВ Иван Сергеевич, ряд., погиб в 1942.

ЗАРОВЧАТСКИЙ Федор Александрович, мл. серж., погиб в 1943.

ЗЫВКО Степан Яковлевич, ряд., погиб в 1943.

ИВАНОВ Федор Федорович, ряд., погиб в 1943.

КАЗИМИРОВ Федор Федорович, старш., погиб в 1943.

КАМЫШНЕВ Арсентий Григорьевич, умер от ран 16.10.1943.

КИРПИЧЕВ Николай Алексеевич, серж., погиб в 1943.

КИРЯНОВ Ефим Степанович, ряд., погиб в 1943.

КИШКО Игнат Силантьевич, ряд., погиб в 1943.

КОВАЛЬ Филипп Андреевич, ряд., погиб в 1943.

КОВАЛЬЧУК Федор Гаврилович, ряд., погиб в 1943.

КОЗЛОВСКИЙ Михаил Евменович, ряд., погиб в 1943.

КОЛЯКОВ Михаил Антонович, ст. серж., погиб в 1943.

КОПЫЛ Иван Николаевич, ряд., погиб в 1943.

КОСТЮЧЕНКО Даниил Никифорович, ряд., погиб в 1943.

КОРЖ Василий Данилович, ряд., погиб в 1943.

КОШЛАЧЕВ Николай Никифорович, ряд., погиб в 1943.

КОЧЕНОВ Василий Иосифович, ряд., погиб в 1943.

КОЧУБЕЙ Иван Васильевич, ряд., погиб в 1943.

КРОЛЕВЕЦКИЙ Никита Пантелеевич, ряд., погиб в 1943.

КРОТ Сергей Иванович, ряд., погиб в 1943.

КРЫСА Кузьма Пименович, ряд., погиб в 1943.

КРЫСА Макар Пименович, р. в 1908, ряд., погиб в 1943.

КУЗЬМИН Александр Петрович, ряд., погиб в 1943.

КУДУС Семен Иванович, ряд., погиб в 1943.

КУЛИЧКИН Андрей Михайлович, ряд., погиб в 1943.

Помнік на брацкай магіле савецкіх воінаў у цэнтры в. Пясочная Буда.

ЛАВЕЛИН Григорий Григорьевич, р. в 1919, мл. серж., погиб в 1943.

ЛИТАШОВ Федор Михайлович, р. в 1917, ряд., погиб в 1943.

ЛИХАЧЕВ Василий Степанович, ряд., погиб в 1943.

ЛУКЬЯНОВ Дмитрий Васильевич, ряд., погиб в 1943.

МАКОТРА Тимофей Иванович, ряд., погиб в 1943.

МАЛАЕВ Иван Ефимович, ряд., погиб в 1943.

МАНЖЕЛА Николай Ефимович, ряд., погиб в 1943.

МИЖУРИЦКИЙ Василий Акимович, р. в 1918, серж., погиб в 1944.

МИНЕНКО Иван Иванович, ряд., погиб в 1943.

МИРОНЕНКО Филипп Максимович, ряд., погиб в 1943.

МИШЕНКО Сергей Андреевич, р. в 1924, ряд., погиб в 1943.

МИШИН Иван Васильевич, серж., погиб в 1943.

МОЛДОБАЕВ Оразбек, ряд., погиб в 1943.

МОТЕКО Федор Сафонович, р. в 1909, ряд., погиб в 1943.

МУСТАФИН Абдул Идрисович, р. в 1922, мл. серж., погиб в 1943.

НАЗАРЕНКО Тихон Андреевич, р. в 1914, ряд., погиб в 1943.

НЕДБАЙ Андрей Акимович, р. в 1905, ряд., погиб в 1943.

ОГНЕВЩИКОВ Петр Ефремович, ряд., погиб в 1943.

ОСАДЧИЙ Григорий Федорович, ряд., погиб в 1943.

ПАВЛЕНКО Егор Тимофеевич, ряд., погиб в 1943.

ПАНЧЕНКО Григорий Александрович, ряд., погиб в 1943.

ПАРАДЕЕВ Иван Андреевич, серж., погиб в 1943.

ПАСТУХОВ Антон Владимирович, ряд., погиб в 1943.

ПУГОВКИН Егор Петрович, ряд., погиб в 1943.

ПЯТЕЦКИЙ Моисей Пейсехович, р. в 1902, ряд., погиб в 1944.

САВИНОВ Алексей Иванович, ряд., погиб в 1943.

САВОСТЕЙ Василий Тихонович, ряд., погиб в 1943.

САЛОМАТОВ Иван Иванович, ряд., погиб в 1943.

САФРОНОВ Григорий Иванович, р. в 1924, ряд., погиб в 1943.

САЯНОВ Виктор Степанович, ряд., погиб в 1943.

СИДОРКО Григорий Яковлевич, ряд., погиб в 1943.

САМОЙЛЕНКО Прокофий Иванович, р. в 1919, ряд., погиб в 1943.

СЕМЕНОВ Петр Васильевич, ряд., погиб в 1943.

СЕНЧЕНКО Евсей Иванович, ряд., погиб в 1943.

СОСНИК Василий Григорьевич, р. в 1920, ряд., погиб в 1943.

СТАРОДУБЦЕВ Михаил Тимофеевич, ряд., погиб в 1943.

РАДЧЕНКО Егор Михайлович, ряд., погиб в 1943.

РАКЧЕЕВ Василий Ильич, ряд., погиб в 1943.

РУБАН Григорий Матвеевич, ряд., погиб в 1943.

РЫСАК Илья Григорьевич, ряд., погиб в 1943.

РЯБОВ Илья Андреевич, р. в 1913, ряд., погиб в 1943.

ТИМОФЕЕВ Яков Петрович, р. в 1918, ст. серж., погиб в 1943.

ТИМОФЕЕВ Константин Григорьевич, мл. лейт., погиб в 1943.

ТКАЧ Степан Севастьянович, ряд., погиб в 1943.

ТОЛМАЧЕВ Александр Иванович, р. в 1906, ряд., погиб в 1943.

УСТИМЕНКО Осип Корнеевич, р. в 1910, ряд., погиб в 1943.

ФЕДОСЕЕВ Анатолий Абрамович, ряд., погиб в 1943.

ФЕДОТКИН Михаил Михайлович, ряд., погиб в 1943.

Воіны Чырвонай Арміі і партызаны, пахаваныя на тэрыторыі раёна

ФЕДОТКИН Михаил Михайлович, р. в 1916, ряд., погиб в 1943.

ХУДОРБА Антон Павлович, ряд., погиб в 1943.

ЦЫГАНОК Ефим Евтехович, ряд., погиб в 1943.

ЧЕБЕРАК Никифор Григорьевич, ряд., погиб в 1943.

ШЕВЦОВ Михаил Евсеевич, ряд., погиб в 1943.

ШИТИК Свирид Гаврилович, ряд., погиб в 1943.

ШКАЛОБЕРДА Анисим Ефимович, ряд., погиб в 1943.

ШКАРУБО Павел Михайлович, ряд., погиб в 1943.

ШУЛЬГА Кирилл Васильевич, ряд., погиб в 1943.

ЯДУТО Пантелей Сафонович, ряд., погиб в 1943.

ЯКИМЕНКО Петр Яковлевич, ряд., погиб в 1943.

ЯКОВЕНКО Василий Павлович, серж., погиб в 1943.

ЯЛОВОЙ Андрей Титович, ряд., погиб в 1943.

х х х

Среди захороненных — экипаж самолета 54-го бомбардировочного авиаполка (командир подполковник М.А.Кривцов, штурман майор И.И.Сомов, стрелок-радист М.А.Павлов). 12.1.1944 г. отважные летчики направили охваченный пламенем подбитый самолет на скопление эшелонов противника на станции Калинковичи.

БРАЦКАЯ МАГІЛА НА ЎСКРАІНЕ ВЁСКІ

АЛЕЙНИК Степан Иванович, ряд., погиб в 1943.

АМЕЛИН Александр Иванович, ряд., погиб в 1943.

АРСЕНИН Петр Иванович, р. в 1900, ряд., погиб в 1943.

БАЧЕК Потап Алексеевич, ряд., погиб в 1943.

БЕДОШАПКА Григорий Васильевич, р. в 1917, ряд., погиб 1943.

БОГДАНОВИЧ Владимир Андреевич, р. в 1923, ряд., погиб в 1943.

БОДНЯ Алексей Георгиевич, ряд., погиб в 1943.

БУГРИК Кузьма Иванович, ряд., погиб в 1943.

БУЛЫЧЕВ Сергей Прокофьевич, р. в 1914, ряд., погиб в 1943.

ВЛАСОВ Аркадий Ильич, р. в 1923, кап., погиб в 1943.

ВАПИН Николай Захарович, ряд., погиб в 1943.

ГЛУХОВЧЕНКО Николай Михайлович, р. в 1924, ряд., погиб в 1943.

ГОНЧАРОВ Анатолий Евдокимович, р. в 1923, ряд., погиб в 1943.

ГОРЕЛЫЙ Владимир Наумович, ряд., погиб в 1943.

ГРИЩЕНКО Александр Трофимович, р. в 1924, мл. серж., погиб в 1943.

ГРИЩЕНКО Карп Артамонович, ряд., погиб в 1943.

ГУЦЕВ Андрей Алексеевич, р. в 1905, ряд., погиб в 1943.

Помнік на магіле савецкіх воінаў у в. Пясочная Буда.

М.А.Крыўцоў.

ГУШКО Василий Ефимович, ряд., погиб в 1943.

ДМИТРИЕНКО Павел Денисович, ряд., погиб в 1943.

ДОЛГАЧЕВ Алексей Федорович, р. в 1907, ряд., погиб в 1943.

ДРАБУН Василий Иванович, ряд., погиб в 1943.

ЕВЛАН Степан Маркович, ряд., погиб в 1943.

ЕВТУХОВ Леонид Васильевич, ряд., погиб в 1943.

ЗАГРЕБИН Александр Артемович, р. в 1916, мл. серж., погиб в 1943.

ЗАЙЦЕВ Егор Савельевич, ряд., погиб в 1943.

ЗАХАРОВ Николай Федосович, ряд., погиб в 1943.

ЗАЯЦ Артем Филиппович, р. в 1915, ряд., погиб в 1943.

ИВАНЕШИН Федор Дмитриевич, ряд., погиб в 1943.

281

Помнік У.Я.Калашнікаву ў в. Старыя Дзятлавічы.

Помнік на брацкай магіле савецкіх воінаў у в. Старыя Дзятлавічы.

ИШУТЧЕНКО Андрей Захарович, ряд., погиб в 1943.

КАБАНОВ Иван Павлович, ряд., погиб в 1943.

КАШУБА Павел Игнатьевич, ряд., погиб в 1943.

ДЗЯТЛАВІЦКІ СЕЛЬСАВЕТ

ВЁСКА НОВЫЯ ДЗЯТЛАВІЧЫ

КИРИЛЛОВ Николай Константинович, р. в 1924, гв. ряд., погиб 7.10.1943. Перезахоронен из д. Черничье.

ВЁСКА СТАРЫЯ ДЗЯТЛАВІЧЫ

КАЛАШНИКОВ Владимир Яковлевич, р. в 1924, ряд., погиб в 1943.

САВЕЛКОВ Николай Егорович, р. в 1920, ст. серж.

ЗЯБРАЎСКІ СЕЛЬСАВЕТ

ВЁСКА КАНТАКУЗАЎКА

ВОЛОДИН Алексей Архипович, ефр., погиб 30.9.1943. Перезахоронен из д. Гроза.

ГОРЕЛАЙ Александр Никитович, ряд., погиб 11.4.1943. Перезахоронен из д. Гроза.

ЖОДЕВ Малик, ряд., погиб 16.4.1944. Перезахоронен со ст. Зябровка.

МЕДВЕДЕВ Петр Иванович, ряд., погиб 6.4.1943. Перезахоронен из д. Гроза.

КАЛИНИН Яков Никитович, р. в 1925, погиб 5.10.1943.

ПОДКОЛОДНЕВ Михаил Андреевич, погиб 5.10.1943.

КРАСНЕНСКІ СЕЛЬСАВЕТ

ВЁСКА КРАСНАЕ

АВЕЗОВ Худай Вереми, р. в 1909, ефр., погиб 15.6.1944.

АЛЕКСАНДРОВ Григорий Ермолаевич, р. в 1924, ряд., погиб 14.5.1944.

АНДРИЯНОВ Анатолий Павлович, ряд., погиб 18.1.1942. Перезахоронен из с. Урицкое.

АНДРЮХИН Иван Иванович, р. в 1910, ряд., погиб 17.8.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

АРХИПОВ Всеволод Иванович, р. в 1925, мл. серж., погиб 25.8.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

АФОНЕНКО Иван Максимович, ряд., погиб 26.11.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

АФОНИН Григорий Никитович, ряд., погиб 15.4.1944. Перезахоронен из д. Новая Гута.

АХМЕТОВ Азлимаджан, р. в 1920, ряд., погиб 1.6.1944.

АЧИНОВИЧ Петр Иванович, р. в 1908, партизан, погиб 6.7.1944.

АЧИНОВИЧ Петр Иванович, р. в 1906, погиб 6.7.1944.

БАГДАНОВ Николай Николаевич, р. в 1917, ст. серж., погиб 31.8.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

БАДИХОВ Александр Васильевич, р. в 1920, ефр., погиб 11.1.1943. Перезахоронен из д. Прибор.

БАЙ Михаил Степанович, р. в 1915, ефр., погиб 18.6.1944.

БАЛЕЕВ Хибыбула, р. в 1925, ряд., погиб 4.6.1944.

БАРАНОВ Елизар, р. в 1906, ряд., погиб 21.9.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

БАРАНЧУК Михаил, лейт., погиб 2.5.1944. Перезахоронен из п. Борок.

БАТЕХА Федор Харитонович, р. в 1893, ряд., погиб 21.10.1943. Перезахоронен из д. Михальки.

БАХМАДНОВ Махатер, р. в 1916, ряд., погиб 1.9.1944.

БАЧАН Иван Трофимович, р. в 1926, ряд., погиб 11.7.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

БЕЗРУЧЕНКО Афанасий Афанасьевич, р. в 1922, ряд., погиб 8.8.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

БЕЛИЧ Леонид Алексеевич, ряд., погиб 26.10.1943. Перезахоронен из д. Старая Мильча.

БЕРИЛЕВ Куиншевик, р. в 1925, ряд., погиб 6.7.1944.

БЕРДИМАШОВ Хусман, р. в 1917, серж., погиб 19.8.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

БЕРЕЗКИН Николай Иванович, р. в 1917, ряд., погиб 31.8.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

БЕРСОН Федор Васильевич, ряд., погиб 22.6.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

БЕТЕНКО Матвей Денисович, р. в 1904, ряд., погиб 18.6.1944. Перезахоронен из д. Титенки.

БОНДАРЕНКО Михаил Дмитриевич, р. в 1926, ряд., погиб 25.11.1943.

БОРИСОВ Виктор Иванович, р. в 1924, лейт., погиб 8.8.1944.

БОРИСОВ Иван Ефремович, р. в 1925, ефр., погиб 6.7.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

БРОЖКИН Михаил Алексеевич, р. в 1925, ряд., погиб 3.7.1944.

БУБЛИК Григорий Иванович, р. в 1906, ряд., погиб 7.9.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

БУТНОРЮС Протас Никодимович, р. в 1921, ряд., погиб 21.7.1946. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

БУХАЛОВ Николай Андреевич, р. в 1926, ряд., погиб 1.12.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

БУХУН Иван Михайлович, р. в 1925, ефр., погиб 13.8.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

БУШЦЕВ Алексей Иванович, р. в 1912, ряд., погиб 26.6.1944.

БЫКОВСКИЙ Адольф Станиславович, р. в 1908, ряд., погиб 2.6.1944.

БЫКОВСКИЙ Залман Лейбович, ряд., погиб 15.8.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

БЫЧКОВ Иван Андреевич, р. в 1925, ряд., погиб 4.6.1944.

БЭТЭЮКОВ Михаил Степанович, р. в 1923, ряд., погиб 5.7.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

ВАКУЛЕНКО Варновий Денисович, р. в 1898, ряд., погиб 7.6.1944.

ВАЛЬДМАН Александр Христинович, р. в 1914, ряд., погиб 13.8.1944.

ВАСИЛЬЧЕНКО Василий Петрович, р. в 1925, ряд., погиб 7.6.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

ВАСИЛЕНКО Василий Петрович, р. в 1925, ряд., погиб 7.6.1944.

ВАСНЫ Василий Иванович, р. в 1919, погиб 18.1.1944. Перезахоронен из д. Прибор.

ВЕНГЕР Дмитрий Федорович, р. в 1908, ряд., погиб 10.6.1944.

Помнік на брацкай магіле савецкіх воінаў у в. Кантакузаўка.

ВИНОГРАДОВ Василий Иванович, р. в 1904, ряд., погиб 26.9.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

ВОГАН Иван Трофимович, р. в 1926, ряд., погиб 11.7.1944.

ВОЛЫНЕЦ Федор Иванович, р. в 1893, ряд., погиб 2.5.1944.

ВОРОЖИНЦЕВ Петр Никитович, р. в 1894, старш., погиб 21.6.1944.

ГАПИРОВ Хазар, р. в 1925, погиб 7.7.1944.

ГАХОВ Павел Евдокимович, р. в 1913, ряд., погиб 18.6.1944. Перезахоронен из д. Титенки.

ГЕЛИПАНЧУК Иван Ефимович, р. в 1904, ряд., погиб 9.6.1944.

ГНУТОВ Тимофей Васильевич, р. в 1906, ряд., погиб 15.3.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

ГОЛОВКИН Константин Федорович, ефр., погиб в 1944.

ГОЛОНЕВ Василий Петрович, р. в 1898, ряд., погиб 7.5.1944.

ГОЛУБЕНКО Иван Артемович, р. в 1902, серж., погиб 19.8.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

ГОРЕНКО Терентий Корнеевич, р. в 1891, ряд., погиб 3.6.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

ГОРЯЧЕВ Владимир Васильевич, р. в 1926, ряд., погиб 12.7.1944.

ГРИГОРЬЕВ Антон Иванович, р. в 1902, серж., погиб 3.9.1944.

ГРУХИН Степан Иванович, р. в 1920, ряд., погиб 14.2.1944.

ГУРЕЕВ Василий Федорович, р. в 1925, ряд., погиб 12.10.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

ГУЩИН Павел Степанович, р. в 1912, лейт., погиб 25.5.1944.

ДВОРНИЧЕНКО Алексей Алексеевич, р. в 1921, лейт., погиб 21.8.1944.

ДЕМИДЕНКО Иван Емельянович, р. в 1903, лейт., погиб 14.7.1944.

ДМИТРЕНКО Емельян Васильевич, р. в 1896, ряд., погиб 17.4.1944. Перезахоронен со станции Титенки.

ДОНИКОВ Иван Федорович, р. в 1924, ряд., погиб 25.5.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

ДОРОГИН Василий Лукич, р. в 1901, старш., погиб 5.6.1944.

ДУБРОВСКИЙ Федосей Иванович, р. в 1893, ряд., погиб 26.4.1944.

ДЫШЕВА Надежда Павловна, р. в 1891, ст. лейт., погибла 10.10.1944.

ЕВДОКИМОВ Игнат Васильевич, р. в 1904, ряд., погиб 3.8.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

ЕВДОКИМОВ Максим Михайлович, р. в 1915, ряд., погиб 12.5.1944.

ЕВСЕЕВ Александр Васильевич, ряд., погиб 24.7.1944.

ЕЛИЗАРОВ Филипп Александрович, р. в 1912, лейт., погиб 3.5.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

ЕРШОВ Петр Кондратьевич, р. в 1914, серж., погиб 6.7.1944.

ЖЕЛЕЗНЯКОВ Павел Степанович, ряд., погиб 13.3.1944. Перезахоронен из д. Старая Мильча.

ЖЕНИН Михаил Михайлович, р. в 1916, ст. серж., погиб 28.2.1944.

ЖИЛИЦКИЙ Степан Иванович, р. в 1905, ряд., погиб 9.7.1944.

ЖУРАВЛЕВ Тит Иванович, р. в 1909, ряд., погиб 7.7.1944.

ЗАКИРОВ Сара (Серра), р. в 1913, ряд., погиб 18.10.1944.

ЗАЯЦ Анна Трофимовна, ряд., погибла 18.8.1944. Перезахоронена из д. Новая Мильча.

ЗЛОБИН Иван Васильевич, р. в 1911, ряд., погиб 18.6.1944. Перезахоронен из д. Титенки.

ЗЯТЬКОВ Николай Кирьянович, р. в 1920, ряд., погиб 17.7.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

ИАРТАЗАЕВ Арамил, р. в 1925, ряд., погиб 12.6.1944.

ИВАНОВ Василий Федорович, р. в 1896, ряд., погиб 11.6.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

ИВАНОВ Михаил Петрович, р. в 1926, ряд., погиб 29.5.1944.

ИГНАТЬЕВ Александр Петрович, р. в 1926, ряд., погиб 20.6.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

ИЛЬШМИН Дмитрий Егорович, р. в 1895, ряд., погиб 26.8.1944.

КАВУН Владимир Савич, ряд., погиб в 1943.

КАЖИМИН Александр Семенович, р. в 1903, ст. серж., погиб 13.11.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

КАЛАНОВ Резибай, р. в 1914, ряд., погиб 12.12.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

КАЛАШНИКОВ Василий Иванович, р. в 1919, ефр., погиб 7.6.1944.

КАМЕНЦОВ Михаил Иванович, р. в 1925, ряд., погиб 23.8.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

КАНАНЕНКО Иван Павлович, р. в 1925, ряд., погиб 27.7.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

КАРАВАШКИН Дмитрий Андреевич, ряд., погиб 18.6.1944. Перезахоронен из д. Титенки.

КАРПОВ Георгий Андреевич, р. в 1925, серж., погиб 3.6.1944.

КАТЫХИН Василий Иванович, р. в 1924, ряд., погиб 4.7.1944.

КАЦАЛАП Василий Васильевич, р. в 1920, старш., погиб 5.8.1944.

КИСЕЛЕВ Егор Егорович, р. в 1919, серж., погиб 27.6.1944.

КЛЕМЕНКО Семен Васильевич, р. в 1906, ряд., погиб 28.9.1944.

КЛЕПЧЕВ Амандир, р. в 1922, ряд., погиб 18.9.1944.

КЛИМЕНКО Василий Алексеевич, р. в 1916, ряд., погиб 28.9.1944.

КЛЮЕВ Владимир Борисович, р. в 1920, ряд., погиб 3.7.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

КЛЮЕВ Владимир Борисович, р. в 1925, ряд., погиб 3.7.1944.

КОДАНЦЕВ Петр Дмитриевич, р. в 1896, ряд., погиб 15.5.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

КОЛЫШКИН Сергей Васильевич, р. в 1914, ряд., погиб 12.7.1944.

КОНДАКОВ Петр Иванович, р. в 1923, мл. лейт., погиб 4.7.1944.

КОНЕНТЬЕВ Александр Дмитриевич, р. в 1924, ряд., погиб 11.9.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

КОНОВАЛОВ Николай Яковлевич, ряд., погиб 25.11.1943. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

КОРОТКО Михаил Петрович, р. в 1901, ряд., погиб 9.5.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

КОСТЕНИЧ Георгий Макарович, р. в 1898, ефр., погиб 25.8.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

КОСТИКОВ Константин Семенович, р. в 1905, ряд., погиб 15.5.1944.

КОСТЫЛЕВ Иван Илларионович, р. в 1922, мл. лейт., погиб 29.5.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

КРАТАВЕНКО Федор Михайлович, р. в 1925, ряд., погиб 15.5.1944.

КРИВШИЦ Дмитрий Иванович, р. в 1901, ряд., погиб 12.6.1944.

КРИВОБОК Михаил Матвеевич, р. в 1919, ряд., погиб в 1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

КРЮК Иван Филиппович, ряд., погиб в 1943.

КУЗЬМЕНКОВ Степан Петрович, р. в 1925, ряд., погиб 11.7.1944.

КУЗЬМЕНКОВ Павел Андреевич, р. в 1925, ряд., погиб 11.7.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

КУКИН Василий Степанович, р. в 1924, ряд., погиб 27.4.1944.

КУРБАТОВ Саид, р. в 1918, ряд., погиб 10.8.1944.

КРЫЛОВ Александр Николаевич, р. в 1909, серж., погиб 15.8.1944.

ЛАВРЕНТЬЕВ Антон Алексеевич, р. в 1901, старш., погиб 7.9.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

ЛАЗАРЕНКО Степан Петрович, р. в 1924, ст. серж., погиб 11.7.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

ЛАХОВ Прокофий Корнеевич, р. в 1907, ряд., погиб 4.10.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

ЛИТВИНОВ Матвей Федорович, р. в 1902, ряд., погиб 13.8.1944.

ЛИТВЕНКОВ Матвей Федорович, ряд., погиб 13.9.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

ЛИТЯГИН Николай Кириллович, р. в 1919, лейт., погиб 23.6.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

ЛОБАЧЕВ Василий Исаевич, р. в 1930, погиб 5.5.1944. Перезахоронен из д. Прибор.

ЛЯЛИН Николай Иванович, р. в 1898, ефр., погиб 18.10.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

МАКАРОВ Иван Никитич, р. в 1909, ряд., погиб 18.5.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

МАКСЕВ Владимир Дмитриевич, р. в 1923, ряд., погиб 29.9.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

МАКЕЕВ Николай Васильевич, р. в 1922, серж., погиб 19.11.1944.

МАКЕЕВ Василий Дмитриевич, р. в 1923, ряд., погиб 29.9.1944.

МАЛОТОНОВ Макар Алексеевич, р. в 1894, ряд., погиб 27.8.1944.

МАЛОМАНОВ Моисей, р. в 1894, погиб 27.8.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

МАМЕДОВ Гулин, р. в 1901, ряд.

МАРЮХИН Александр Иванович, ряд., погиб 1.8.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

МАРЕХИН Александр Иванович, р. в 1926, ряд., погиб 1.8.1944.

МАРЧЕНКО Павел Кузьмич, ряд., погиб 23.2.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

МАРОЗКИН Николай Алексеевич, р. в 1922, мл. лейт., погиб 25.6.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

МАРКИН Семен Филиппович, р. в 1916, старш., погиб 7.7.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

МЕЖЕННИКОВ Петр Данилович, р. в 1900, ряд., погиб 21.9.1944.

МИНОСЯН Минос Хачатурович, р. в 1915, ст. лейт., погиб 23.10.1943.

МИТЯГИН Николай Кириллович, р. в 1919, лейт., погиб 29.6.1944.

МОРОЗОВ Александр, р. в 1903, ряд., погиб 31.8.1944.

МУЗЫКИН Антон Денисович, ряд., погиб 26.11.1943. Перезахоронен из д. Старая Мильча.

НАЗАРОВ Григорий Степанович, р. в 1917, мл. лейт., погиб 23.8.1944.

НЕСТЕРЕНКО Александр Михайлович, р. в 1918, ряд., погиб 8.10.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

НЕСТЕРОВ Георгий Иванович, ст. лейт., погиб 23.6.1944.

НОВИК Григорий Степанович, р. в 1907, погиб 1944.

НОВИК Ефим Игнатьевич, р. в 1907, ряд., погиб 28.9.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

НОВИК Ефим Игнатьевич, р. в 1917, ряд., погиб 28.9.1944.

НОВОЧИХИН Семен Филиппович, р. в 1918, лейт., погиб 23.9.1944.

НОСОВ Федор Яковлевич, р. в 1909, кап., погиб 2.6.1944.

НУРШАНОВ Набчан, р. в 1900, ряд., погиб 1.6.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

НУРМАНОВ Катган, р. в 1909, ряд., погиб 4.8.1944.

ОВЕЗОВ Худай Берсин, р. в 1909, погиб 26.6.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

ОРЛОВ, лейт., погиб в 1943.

ОСИПЬЯН Петр Александрович, р. в 1925, ряд., погиб 2.6.1944.

ПАНКОВ Василий Алексеевич, р. в 1925, ряд., погиб 17.7.1944.

ПАНСКИЙ Федор Андреевич, р. в 1913, ст. серж., погиб 18.7.1944.

ПАНФИМОВ Петр Алексеевич, р. в 1908, ст. серж., погиб 22.5.1944.

ПОПОВ Алексей Михайлович, р. в 1906, ряд., погиб 14.5.1944.

ПАРТЕНКО Виктор Васильевич, р. в 1911, ряд., погиб 14.9.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

ПЕНЧИКОВ Николай Александрович, р. в 1917, ряд., погиб 29.5.1944.

ПЕСТРАКОВ Василий Иванович, р. в 1909, ряд., погиб 30.10.1944.

ПИЛИПОНЧИК Иван Ефимович, р. в 1904, ряд., погиб 14.9.1944.

ПИЛИПЕНКО Василий Максимович, р. в 1917, старш., погиб 4.6.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

ПОДРЕСЕНКО Валентин Григорьевич, р. в 1926, партизан, погиб 20.6.1944.

ПОКЛАДОВ Герасим Григорьевич, р. в 1915, ряд., погиб 31.5.1944.

ПОКАНАКИН Николай Васильевич, ряд., погиб 13.10.1943.

ПОЛЩЕНКО Арсений Иванович, р. в 1897, ст. серж., погиб 4.6.1944.

ПОПОВ Прокофий Парфеньевич, р. в 1921, ряд., погиб 5.6.1944.

ПОРТЕНКО Виктор Васильевич, р. в 1911, лейт., погиб 14.9.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

ПРИМАК Петр Павлович, р. в 1921, ряд., погиб 17.7.1944.

ПУРИКОВ Дмитрий Никонорович, р. в 1925, серж., погиб 2.10.1944.

РАЗГУЛЯЕВ Георгий Алексеевич, р. в 1922, серж., погиб 16.6.1944.

РАКУТИН Дмитрий Федорович, р. в 1909, ряд., погиб 29.5.1944.

РАКИТСКИЙ Леонид Михайлович, р. в 1926, ряд., погиб 19.9.1944.

РАХМАБЕДЛЕВ Михаил Кору, р. в 1916, серж., погиб 23.9.1944.

РОГОЖИН Василий Алексеевич, р. в 1904, ряд.

РОДИОНОВ Арсений Иванович, р. в 1917, ряд., погиб 22.7.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

РОМАНОВ Николай Тимофеевич, р. в 1909, серж., погиб 26.11.1943.

РУДЕНКОВ Анатолий Иванович, р. в 1925, ефр., погиб 28.11.1943.

РЫБАКОВ Владимир Пятилович, р. в 1925, ст. серж., погиб 11.8.1944.

РЫБАКОВ Владимир Васильевич, ряд., погиб 29.8.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

САВАТЕЕВ Иван Семенович, р. в 1909, ряд., погиб 9.8.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

САДИКОВ Садик, р. в 1924, ряд., погиб 18.11.1944.

САЗВИТ Александр Данилович, р. в 1911, серж., погиб 11.9.1944.

САМКОВ Кузьма Петрович, р. в 1895, ряд., погиб 28.5.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

САЧКОВ Василий Федорович, р. в 1898, ряд., погиб 29.5.1944.

САЯПИН Иван Иванович, р. в 1900, ряд., погиб 24.6.1944.

СВЕДЕНЦЕВ Михаил Михайлович, ряд., погиб 7.7.1944.

СИДАГОЛЕЕВ Туленда, р. в 1925, ряд., погиб 18.10.1944.

СИДОНАПЦЕВ Туменда, р. в 1920, ряд., погиб 18.10.1944.

СИДОРЕНКО Леонид Иосифович, р. в 1912, ряд., погиб 19.5.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

СКАРЫНИН Василий Федорович, р. в 1903, ряд., погиб 3.6.1944.

СКОВОРОДКИН Анатолий Евгеньевич, р. в 1924, мл. лейт., погиб 25.5.1944.

СКУЧАРОВ Николай Григорьевич, р. в 1917, ст. серж., погиб 17.9.1944.

СЛЕПЦОВ Иван Федорович, р. в 1905, ряд., погиб 14.7.1944.

СЛЕПЦОВ Иван Федосович, р. в 1905, ряд., погиб 11.6.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

СНЕГИРЕВ Николай Григорьевич, р. в 1917, ст. серж., погиб 17.7.1944.

СПИРИДЕНКО Николай Павлович, р. в 1924, ефр., погиб 18.5.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

СУДОВИКОВ Василий Андриянович, р. в 1926, ряд., погиб 22.7.1944.

СУЛИМОВ Илларион Семенович, р. в 1903, ряд., погиб 16.6.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

СУЛТАНОВ Бубитай Петрович, р. в 1912, ряд., погиб 2.8.1944.

СУХОВНЕВ Николай Павлович, р. в 1926, ряд., погиб 16.5.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

СЫРЦОВ Захар Романович, р. в 1911, ряд., погиб 16.7.1944.

ТАНЕЕВ Владимир Дмитриевич, р. в 1923, ряд., погиб 29.9.1944.

ТИРИН Василий Петрович, р. в 1912, серж., погиб 12.10.1944.

ТОРСУНОВ Доруш Ары, р. в 1904, ряд., погиб 16.7.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

ТРАШКО Антон Лукьянович, р. в 1912, партизан, погиб 16.7.1944.

УСТИНОВ Афанасий Ильич, р. в 1901, ряд., погиб 16.5.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

ФАЛЕЕВ Владимир Евдокимович, р. в 1913, ряд., погиб 19.1.1943.

ФЕДОСЕЕВ Василий Евтеевич, р. в 1900, майор, погиб 24.6.1944.

ФИСЕНКО Евгений Исакович, р. в 1902, лейт., погиб 13.8.1944.

ФОМЕНКО Иван Семенович, ряд., погиб в 1944.

ФУРЕ Максим Прохорович, р. в 1898, ряд., погиб 11.10.1944.

ХАМЕНКО Иван Семенович, р. в 1918, ряд., погиб 8.6.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

ХАУСТОВ Василий Яковлевич, р. в 1899, ряд., погиб 10.7.1944.

ХАЧКОВ Тимофей Малахович, партизан, погиб 29.5.1943.

ХАШИМОВ Мурза, р. в 1909, ряд., погиб 8.11.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

ХУСТОЧКИН Михаил Григорьевич, р. в 1918, ст. серж., погиб 18.6.1944. Перезахоронен из д. Титенки.

ЦВЕТКОВ Владимир Михайлович, р. в 1923, мл. лейт., погиб 2.11.1943. Перезахоронен из д. Краснов.

ЦУРИКОВ Дмитрий Николаевич, р. в 1925, серж., погиб 2.9.1944.

ЧЕРНЫЙ Степан Андриянович, р. в 1918, ряд., погиб 11.11.1944.

ЧЕРНЫЙ Степан Андреевич, р. в 1913, ряд., погиб 11.11.1944.

ЧЕРНЯКОВ Тит Григорьевич, р. в 1897, ряд., погиб 31.10.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

ЧЕРНЯКОВ Тит Григорьевич, ряд., погиб 3.10.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

ЧЕРТКОВ Василий Иванович, р. в 1916, старш., погиб 22.8.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

ЧИЧИКОВ Анатолий Иванович, р. в 1905, мл. серж., погиб 11.9.1944.

ЧИЧКОВ Анатолий Иванович, р. в 1925, мл. серж., погиб 10.9.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

ЧУРИКОВ Василий, р. в 1926, ряд., погиб 9.5.1944.

ЧУТИН Николай Дмитриевич, р. в 1907, лейт., погиб 11.7.1944.

ШАБАШОВА Анна Егоровна, ряд., погибла 27.7.1944. Перезахоронена из д. Новая Мильча.

ШАМЕТОВ Андрей Харитонович, ряд., погиб 25.11.1943. Перезахоронен из д. Случь.

ШАТЫЙ Тихон Кузьмич, р. в 1894, ряд., погиб 13.6.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

ШАХИН Тихон Кузьмич, р. в 1894, ряд., погиб 13.6.1944.

ШЕВЦОВ Семен Федорович, р. в 1905, ряд., погиб 5.6.1944.

ШЕЙКИН Иван Петрович, р. в 1922, ряд., погиб 5.6.1944.

ШЕСТАКОВ Федор Петрович, р. в 1902, ряд., погиб 19.11.1944.

ШИПУМЯ Николай Афонович, р. в 1922, мл. серж., погиб 4.7.1944.

ШМЕЛЕЙ Михаил Михайлович, р. в 1916, ряд., погиб 10.8.1944.

ШУБИН Андрей Сергеевич, р. в 1897, ряд., погиб 7.5.1944.

ШУРИШИ Николай Федорович, р. в 1905, кап., погиб 31.5.1944.

ШУТКОВ Тимофей Васильевич, р. в 1909, ряд., погиб 15.8.1944.

ШУТОВ Евдоким Евменович, погиб 24.4.1944.

ЮДОВ Никита Михайлович, р. в 1899, ряд., погиб 13.8.1944.

ЮРАЩЕВ Терентий Степанович, р. в 1900, ряд., погиб 18.10.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

ЯКОВИЧ Лука Михайлович, р. в 1902, ряд., погиб 3.6.1944.

ЯРЫКИН Федор Петрович, р. в 1912, ряд., погиб 20.8.1944. Перезахоронен из д. Новая Мильча.

Помнік на брацкай магіле савецкіх воінаў у в. Маркавічы.

ЯСТРЕБЦОВ Владимир Павлович, р. в 1925, ряд., погиб 29.8.1944.

ЯЦКЕВИЧ Михаил Моисеевич, р. в 1898, ряд., погиб 16.7.1944.

МАРКАВІЦКІ СЕЛЬСАВЕТ

ВЁСКА МАРКАВІЧЫ

БАЛЫШОВ Яков Яковлевич, ряд., погиб 1.9.1943.

БОЙКО Петр Иванович, погиб 25.11.1943.

БУРИН Мингалей Валеевич, ряд., погиб 11.12.1943.

ДОВЫДЕНКО Севастьян Малахович, ряд., погиб 14.11.1943.

КОШТОВНЫЙ Григорий Матвеевич, ряд., погиб 17.11.1943.

МАКСУДОВ Султан, ряд., погиб 26.6.1944.

НИКУЛЕНКО Дмитрий Ильич, ряд., погиб 17.10.1943.

СЕРГЕЕНКО Ермолай Петрович, ряд., погиб 4.11.1943.

СМОЛОВ Петр Михайлович, мл. лейт., погиб 29.10.1943. Перезахоронен из с. Годичево.

СТУПАК Иван Михайлович, ряд., погиб 18.11.1943.

ПАКАЛЮБІЦКІ СЕЛЬСАВЕТ

ВЁСКА ПАКАЛЮБІЧЫ

АВТУШЕНКО Михаил Павлович, р. в 1912 в Брянской обл., ряд., погиб 2.3.1943.

АКИНЧИН Григорий Пантелеевич, р. в 1924 в Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

АКИНЧИН Григорий Афанасьевич, р. в 1914 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

АЛАВЕРДЯН Амазасп Аршакович, р. в 1925 в Армянской ССР, ряд., погиб 23.11.1943.

АЛЕКСЕЕВ Макар Семенович, р. в 1910 в Кемеровской обл., лейт., погиб 18.11.1943.

АЛЕКСЕЕВ Петр Фирсович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 24.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

АЛЕФАНОВ Амбед, ряд., погиб 20.1.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

АЛЕНОВ Дмитрий Иванович, р. в г. Брянск, ряд., погиб 21.11.1943.

АНДРЕЕВ Дмитрий Иванович, р. в 1918 в Новгородской обл., старш., погиб 10.4.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

АНДРЕЙЧИК Аким Гаврилович, р. в Калужской обл., ряд., погиб 23.5.1943.

АНДРИЕНКО Иван Федорович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

АНТИПЕНКО Степан Илларионович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 20.11.1943.

АНТИЛОГОВ Андрей Михайлович, р. в 1903 в Курской обл., ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Прудок.

АРАЦКИЙ Дмитрий Иванович, р. в 1923 в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

АРБУЗОВ Никифор Тарасович, ряд., погиб в 1943.

АРХИПОВ Владимир Алексеевич, р. в д. Зубачево, ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Костюковка.

АРХИЦКИЙ Дмитрий Архипович, ряд., погиб 17.11.1943.

АРШАН Павел Михайлович, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

АСТАПЕНКО Федор Иванович, р. в Запорожской обл., ряд., погиб 8.8.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

БАБАМУРАТОВ Юлдан, р. в 1907, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

БАБИЧЕВ Петр Кузьмич, р. в г. Почеп, ряд., погиб 20.11.1943.

БАДОНОВ Виктор Алексеевич, р. в г. Ленинград, погиб 19.11.1943.

БАДЮЛИН Константин Асанович, р. в 1920 в Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

БАКШЕЕВ Григорий Павлович, серж., погиб 24.11.1943.

БАКШТЕЕВ Стефан Павлович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 22.11.1943.

БАЛАБКО Алексей Максимович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 22.11.1943.

БАЛАБКО Алексей Никитович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 18.11.1943.

БАЛАШОНКОВ Михаил Семенович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 23.11.1943.

БАЛАЖНОВ Владимир Степанович, р. в Ярославской обл., ряд., погиб 10.7.1944. Перезахоронен из д. Лопатино.

БАРАНОВ Борис Степанович, р. в 1911 в Брянской обл., ряд., погиб 16.11.1943.

БАХМУТОВ Михаил Петрович, погиб 5.5.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

БЕЗЗУБЕНКО Николай Егорович, р. в 1924 в Брянской обл., ряд., погиб 18.11.1943.

БЕЗРУКОВ Иван Гурьянович, р. в 1918 в Горьковской обл., серж., погиб 20.11.1943.

БЕЛОКОНОВ Павел Тарасович, р. в г. Новодружеск Ворошиловградской обл., ряд., погиб 23.11.1943.

БЕЛОУС Василий Васильевич, р. в Орловской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

БЕЛОУС Иван Кузьмич, ряд., погиб 17.11.1943.

БЕЛОУС Петр Васильевич, р. в 1910 в Орловской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

БЕЛИКОВ Владимир Владимирович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 21.11.1943.

БЕЛОГЛАЗОВ Петр Филиппович, мл. лейт., погиб 22.11.1943.

БЕЛЯЕВ Дорофей Ефимович, р. в 1895 в Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

БЕРДНИК Лаврентий Федорович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 21.11.1943.

БЕРЕНИН Павел Алексеевич, р. в Любанском р-не Минской обл., погиб 2.10.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

БЛИННИКОВ Дмитрий Дмитриевич, р. в Брянском р-не, ряд., погиб 21.11.1943.

БЛОХИН Александр Васильевич, р. в Брянском р-не, ряд., погиб 18.11.1943.

БОБРОВ Дмитрий Федосьевич, р. в 1908 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

БОГДАНОВ Петр Иванович, р. в г. Калинин, лейт., погиб 12.11.1943.

БОГДАНОВ Михаил Васильевич, р. в 1914 в Белгородской обл., ст. техник, погиб 28.1.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

БОГДАНОВ Михаил Васильевич, р. в Белгородской обл., ряд., погиб в 1944.

БОЛСУН Иван Кузьмич, р. в Орловской обл., ряд., погиб в 1943.

БОЛЕЦ Алексей Яковлевич, ряд., погиб 24.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

БОЛСУН Василий Семенович, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

БОЛСУН Михаил Кузьмич, р. в Чечерском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

БОЛСУН Игнат Лаврентьевич, ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

БОЛСУН Иван Филиппович, ряд., погиб 24.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

БОЛСУН Павел Савельевич, ряд., погиб в 1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

БОНДЕРЮКОВ Иван Андреевич, ст. серж., погиб 22.11.1943.

БОРОВИКОВ Платон Григорьевич, р. в 1900 в Брянской обл., ряд., погиб 18.11.1943.

БОРИСЕНКО Игнатий Мануилович, р. в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 21.11.1943.

БУГАЕВ Михаил Артемович, р. в Брянском р-не, ряд., погиб 24.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

БУГАЕВ Федор Максимович, р. в Почепском р-не Брянской обл., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

БУДНИК Александр Иванович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

БУДНИК Иван Васильевич, р. в 1900 в Орловской обл., ряд., погиб в 1943.

БУДНИК Иван Егорович, р. в 1895 в Орловской обл., ряд., погиб 29.11.1943.

БУКСА Борис Петрович, р. в г. Речица Гомельской обл., ряд., погиб 30.12.1943. Перезахоронен из д. Костюковка.

БУРКАТСКИЙ Николай Антонович, р. в Новосибирской обл., лейт., погиб 23.3.1943.

БУСОВ Петр Степанович, р. в Чувашской АССР, ряд., погиб 24.11.1943.

БЫЧЕНКО Наум Никифорович, р. в г. Черкассы, Украина, ряд., погиб 23.11.1943.

ВАРТАНЯН Сумбат Михайлович, р. в Армянской ССР, ряд., погиб 24.1.1943.

ВАСИН Иван Дмитриевич, р. в 1905 в Рязанской обл., ст. серж., погиб 22.11.1943.

ВАСЬКОВ Лаврентий Павлович, р. в Почепском р-не Брянской обл., ряд., погиб 18.11.1943.

ВЕРАЩЕТИН Иван Александрович, ряд., погиб 20.11.1943.

ВЕРЕВКА Кирилл Сидорович, р. в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 18.1.1945.

ВЕРЕМЬЕВ Василий Алексеевич, р. в 1905 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 19.11.1943.

ВИНОКУРОВ Семен Семенович, ряд., погиб 28.10.1943. Перезахоронен из д. Плесы.

ВИНИЧЕНКО Степан Дмитриевич, р. в 1918 в Донецкой обл., ряд., погиб 17.11.1943.

ВЛАСЕНКО Тихон Фролович, ряд., погиб 24.11.1943.

ВЛАСЕНКО Василий Лавренович, р. в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 23.11.1943.

ВЛАСОВ Тихон Алексеевич, ряд., погиб 24.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

ВОЛОДИН Алексей Михайлович, р. в Брянском р-не, ряд., погиб 20.11.1943.

ВОЛКОВ Дмитрий Сергеевич, р. в 1907 в Пермской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

ВОЛОСЕВИЧ Владимир Михайлович, р. в г. Донецк, мл. командир, погиб 22.11.1943.

ВОРОБЬЕВ Александр Григорьевич, ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

ВОРИВОДА Виктор Тимофеевич, р. в 1924 в Орловской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

ГАВРИК Федор Степанович, р. в 1906 в Орловской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

ГАГАРИН Иван Петрович, р. в 1926 в г. Цибенген, Германия, мл. серж., погиб в 1945. Перезахоронен из д. Лопатино.

ГАЙДАРОВ Фома Евстафьевич, р. в Брянском р-не, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

ГАЙДУК Ефим Макарович, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

ГАЙДУК Яков Наумович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

ГАЛЬЦЕВ Иван Тихонович, ст. серж., погиб 23.11.1943.

ГАНЗУР Андрей Федорович, р. в 1909 в Орловской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

ГАПЕЕВ Евдоким Осипович, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

ГАПЕЕВ Панас Яковлевич, ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

ГАПОНЕНКО Николай Иванович, р. в Башкирской АССР, ряд., погиб 17.11.1943.

ГАРБУЗОВ Василий Григорьевич, р. в 1910 в Оренбургской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

ГАСОН Устин Денисович, р. в 1908 в Орловской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

ГАЦКО Алексей Яковлевич, р. в Красноярском крае, ряд., погиб 21.2.1943.

ГАЦАКОВ Иван Васильевич, р. в Клинцовском р-не Брянской обл., ряд., погиб 9.3.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

ГЕРАСИМОВ Денис Алексеевич, р. в Брянском р-не, ряд., погиб 23.11.1943.

ГЛАЗАЧЕВ Николай Андреевич, р. в 1924 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 19.11.1943.

ГЛОБЧАНСКИЙ Михаил Араппович, ряд., погиб 29.9.1944.

ГЛУХОВ Николай Михайлович, р. в Башкирской АССР, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Прудок.

ГЛУШАНОК Алексей Петрович, р. в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 24.11.1943. Перезахоронен из д. Костюковка.

ГНЕВНИКОВ Григорий Михайлович, р. в 1924, ряд., погиб в 1945.

ГОВЕНЬКО Константин Михайлович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

ГОЛЕЦ Виталий Сергеевич, мл. лейт., погиб 22.11.1943.

ГОЛИК Григорий Евстафьевич, р. в Орловской обл., ряд., погиб 22.11.1943.

ГОЛИК Федор Тимофеевич, р. в 1899 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 18.11.1943.

ГОЛОВАЧЕВ Николай Андреевич, р. в г. Брянск, ряд., погиб 20.11.1943.

ГОЛУТВА Андрей Алексеевич, р. в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 24.11.1943.

ГОРОШКО Григорий Тимофеевич, ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

ГОРОШКО Федот Тимофеевич, ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

ГОРБАЧЕВ Валентин Михайлович, р. в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

ГОРБАЧЕВ Василий Моисеевич, р. в Орловской обл., ряд., погиб 17.11.1944.

ГОРБАЧЕВ Иван Федорович, ряд., погиб 24.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

ГОРБАЧЕВ Илья Никитович, р. в 1902 в Орловской обл., ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Костюковка.

ГОРБОВ Егор Михайлович, р. в Почепском р-не Брянской обл., ряд., погиб 18.11.1943.

ГОРБУНОВ Александр Тимофеевич, р. в г. Почеп Брянской обл., ряд., погиб 22.11.1943.

ГОРЮЦКИЙ Карп Ефимович, р. в 1895 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 22.11.1943.

ГРИБАНОВ Филипп Дмитриевич, р. в 1919, ряд., погиб в 1944.

ГРИГОРЬЕВ Геннадий Михайлович, р. в г. Ленинграде, ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

ГРИГОРЬЕВ Иван Андреевич, р. в г. Брянск, ряд., погиб 22.11.1943.

ГРИБОВ Петр Васильевич, р. в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 18.11.1943.

ГРИБАЧЕВ Василий Максимович, р. в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

ГРИШАНКОВ Терентий Прокофьевич, р. в Буда-Кошелевском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 29.10.1943. Перезахоронен из д. Костюковка.

ГРИШИН Александр Акимович, р. в Брянском р-не, ряд., погиб 25.11.1943.

ГРИШИН Федор Петрович, р. в Брянском р-не, ряд., погиб 20.11.1943.

ГРУШИНСКИЙ Лука Яковлевич, погиб в 1941.

ГУКАЛИН Андрей Васильевич, р. в Брянской обл., ряд., погиб 23.11.1943.

ГУЛЕВИЧ Петр Леонтьевич, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

ГУНБИН Иван Никитович, р. в 1902 в Поназыревском р-не Костромской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

ГУРОВ Прохор Креканович, р. в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 18.11.1943.

ГУСАКОВ Кузьма Иванович, р. в г. Почеп Брянской обл., ряд., погиб 18.11.1943.

ГУТНИК Алексей Федорович, р. в 1914 в Орловской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

ДАВЫДЧУК Степан Филиппович, ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

ДАНИЛКИН Александр Матвеевич, р. в 1898, серж., погиб в 1944.

ДАНИЛИШКИН Александр Матвеевич, ряд., погиб 18.11.1943.

ДАШКОВ Иван Иванович, р. в 1924 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 17.2.1943.

ДЕМЬЯНЕНКО Владимир Петрович, р. в г. Почеп Брянской обл., ряд., погиб 23.11.1943.

ДЕМИДЕНКО Фома Степанович, р. в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ДЕНИСОВ Иван Егорович, ряд., погиб 20.11.1944.

ДЕНИСОВ Никита Константинович, р. в Белгородской обл., ряд., погиб 23.11.1943.

ДЕРЕВЯНКО Филипп Дмитриевич, р. в Брянской обл., ряд., погиб 20.11.1943.

ДЕРМЕНОВ Избай, р. в г. Куйбышев, ряд., погиб 22.4.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

ДМИТРИЕВСКИЙ Серафим Алексеевич, р. в 1922 в г. Шуя, мл. лейт., погиб 19.7.1943.

ДОЛГИЙ Фома Федорович, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

ДОМБРОВСКИЙ Вячеслав Иосифович, р. в 1902 в Витебской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

ДОЛЯ Григорий Иванович, р. в 1894, ряд.

ДРОБКОВ Павел Акулович, р. в 1900 в Орловской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

ДРОЗДОВ Харитон Климентьевич, р. в г. Унеча Брянской обл., ряд., погиб 23.11.1943.

ДУДКО Кирилл Макарович, р. в 1905 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 16.11.1943.

ДУЛЕПОВ Павел Егорович, р. в Брянском р-не, ряд., погиб 23.11.1943.

ЕВСЮКОВ Николай Сергеевич, р. в Липецком р-не Липецкой обл., ряд., погиб 23.11.1943.

ЕЗЕРСКИЙ Иосиф Яковлевич, р. в Ветковском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 12.4.1944.

ЕКИМОВ Иван Александрович, р. в 1902 в Курганской обл., серж., погиб 20.11.1943.

ЕЛЬЦОВ Михаил Митрофанович, р. в 1923 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 21.11.1943.

ЕНИСЕНКО Александр Потапович, р. в Почепском р-не Брянской обл., ряд., погиб 18.11.1943.

ЕРЕМИН Егор Егорович, р. в 1910 в Тульской обл., ряд., погиб 20.11.1943.

ЕРЕМИН Иван Андреевич, р. в Орловской обл., ряд., погиб 6.3.1944.

ЕРЕМЕЕВ Александр Прокопович, р. в 1922 в г. Караганда, ряд., погиб 18.11.1943.

ЕРЕМЕНКО Николай Васильевич, р. в 1924 в Унечском р-не Брянской обл., старш., погиб 17.11.1943.

ЕФИМЕНКО Сергей Иванович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

ЖИГАЛО Василий Иванович, р. в 1911 в Орловской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

ЖИГАЛО Яков Иванович, р. в 1901 в Орловской обл., ряд., погиб 19.11.1943.

ЖИДЕНКО Семен Яковлевич, р. в 1906 в Почепском р-не Брянской обл., ряд., погиб 18.11.1943.

ЖИРОВ Афанасий Никифорович, р. в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

ЖМАКИН Александр Михайлович, ряд., погиб 18.11.1943.

ЖУГУНОВ Ахмет, р. в Акмолинской обл., ряд.

ЖУКОВ Иван Семенович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

ЖУРАВЕЛЬ Дмитрий Алексеевич, р. в Днепропетровской обл., ряд., погиб 18.8.1941. Перезахоронен из д. Еремино.

ЗАЙЦЕВ Иван Степанович, р. в 1905 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

ЗАЙЦЕВ Федор Федорович, р. в Брянском р-не, ряд., погиб 24.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

ЗАГОРЦЕВ Исак Тимофеевич, р. в Рязанской обл., ряд., погиб 23.11.1943.

ЗАКАБЛУК Николай Михайлович, мл. лейт., погиб 22.11.1943.

ЗАКИРОВ Шариф, р. в Курганской обл., ряд., погиб 5.3.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

ЗАХАРОВ Максим Васильевич, р. в Оренбургской обл., ефр., погиб 23.11.1943.

ЗАХАРЕНКО Алексей Леонович, р. в 1924 в Клинцовском р-не Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

ЗИРОЯН Арон Аршакович, р. в 1925 в Армянской ССР, мл. серж., погиб 17.11.1943.

ЗУБКОВ Иван Георгиевич, р. в Брянской обл., ряд., погиб 22.11.1943.

ЗУБКОВ Николай Никонорович, ряд., погиб в 1943.

ЗУБОВ Иван Павлович, р. в 1908 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

ЗУБАРЕВ Василий Моисеевич, ряд., погиб 24.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

ЗУЕВ Андрей Яковлевич, р. в 1913 в Липецкой обл., ряд., погиб 18.2.1943.

ЗЫРЯНОВ Иван Афанасьевич, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

ИВАНЬКОВ Михаил Дмитриевич, ряд., погиб 28.10.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

ИВАНЬКОВ Иван Емельянович, ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

ИВАНЬКОВ Петр Федорович, ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

ИВАНЧЕНКО Кузьма Иванович, р. в 1911 в г. Брянск, ряд., погиб 23.11.1943.

ИВАНОВ Василий Иванович, р. в 1921 в Чувашской АССР, ряд., погиб 22.11.1943.

ИВАНОВ Иван Николаевич, старш., погиб 22.11.1943.

ИВАНОВ Филипп Глебович, р. в 1898 в Московской обл., мл. серж., погиб 17.11.1943.

ИВАНЦЕВ Кирилл Орестович, р. в 1900 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

ИГНАТОВ Николай Владимирович, р. в Брянском р-не, ряд., погиб 23.11.1943.

ИОНОВ Иван Федорович, ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

КАБАНОВ Василий Матвеевич, р. в Рязанской обл., ст. лейт., погиб 22.1.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

КАДЫРОВ Кана, р. в Курган-Тюбинском р-не Таджикской ССР, ряд., погиб 23.11.1943.

КАЛИН Василий Федорович, р. в Ульяновской обл., ряд., погиб 16.11.1943.

КАЛИН Василий Федорович, р. в 1902 в Куйбышевской обл., ряд., погиб в 1943.

КАРУН Ефим Ильич, р. в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 20.11.1943.

КАРАБУЛЬКИН Михаил Петрович, р. в г. Тула, ряд., погиб 17.11.1943.

КАРЗЫКИН Сергей Петрович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 23.11.1943.

КАРАЧЕВСКИЙ Иван Николаевич, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

КАРИМОВ Захир, р. в 1923 в Кулябской обл., ряд., погиб в 1943.

КАРПЕНКО Василий Андреевич, р. в Орловской обл., ряд., погиб 14.7.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

КАРНАДУД Михаил Яковлевич, р. в 1924 в Почепском р-не Брянской обл., ряд., погиб 18.11.1943.

КАРУН Дмитрий Андреевич, р. в 1924 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 20.11.1943.

КЕПКО Николай Викентьевич, р. в 1924 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 19.11.1943.

КИРЕЕВ Мазит Зарифович, р. в 1907, мл. лейт., погиб 18.11.1943.

КИРЕЕВ Николай Иванович, р. в Курской обл., мл. серж., погиб 17.5.1944. Перезахоронен из д. Еремино.

КИРИЕНКО Степан Данилович, р. в 1918 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 19.11.1943.

КИРИЧЕНКО Александр Степанович, р. в Николаевской обл., ряд., погиб 23.12.1943.

КИРИЧЕНКО Иван Иванович, р. в Суджанском р-не Курганской обл., ряд., погиб 18.11.1943.

КИРИЛЛОВ Петр Александрович, р. в г. Брянск, ряд., погиб 24.11.1943.

КИРСАНОВ Михаил Иванович, ряд., погиб 23.11.1943.

КИСЕЛЕВ Василий Иванович, р. в Брянском р-не, ряд., погиб 18.11.1943.

КОВАЛЕВ Дмитрий Герасимович, ряд., погиб 11.3.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

КОВАЛЕВ Петр Николаевич, р. в 1903 в Орловской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

КОВАЛЕНКО Сергей Петрович, р. в Днепропетровской обл., ефр., погиб 10.1.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

КОЗИЦКИЙ Макар Макарович, р. в Ровенской обл., ряд., погиб 24.8.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

КОЗЛОВ Василий Петрович, р. в 1913 в Орловской обл., ряд., погиб 19.11.1943.

КОЗЛОВ Егор Дмитриевич, р. в 1905 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 23.11.1943.

КОЗЛОВ Иван Яковлевич, р. в Брянском р-не, ряд., погиб 18.11.1943.

КОЗЛОВ Тимофей Абрамович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 21.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

КОЗЛОВ Федор Петрович, ряд., погиб 22.11.1943.

КОКОША Михаил Иванович, р. в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 24.11.1943.

КОЛДИН Демьян Ефимович, ряд., погиб 23.11.1943.

КОЛЧИХИН Иван Яковлевич, р. в Брянском р-не, ряд., погиб 21.11.1943.

КОЛОТОВ Павел Андреевич, р. в 1907 в Костромской обл., ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

КОЛТУНОВ Николай Корнеевич, р. в Почепском р-не Брянской обл., ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Прудок.

КОЛЬЧУГИН Иван Петрович, р. в Горьковской обл., ряд., погиб 25.11.1943.

КОМАНДИН Борис Александрович, р. в г. Ленинград, ст. лейт., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

КОНДРАТЕНКО Василий Иванович, р. в 1910 в Орловской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

КОНДРАТЬЕВ Александр Александрович, ряд., погиб 22.11.1943.

КОНЦЕВИЧ Николай Алексеевич, р. в 1912 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

КОНЬКОВ Иван Георгиевич, р. в 1918 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 23.11.1943.

КОПЫЛОВ Герасим Герасимович, р. в 1902 в Орловской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

КОРЕЦКИЙ Александр Калистратович, р. в Крымской обл., ряд., погиб 27.4.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

КОРОДЕНКО Аким Титович, ряд., погиб 9.6.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

КОРОЛЬКОВ Петр Ефимович, р. в 1925, серж., погиб 26.3.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

КОСТЮЧЕНКО Лаврентий Степанович, р. в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 21.11.1943.

КОСТИН Николай Михайлович, р. в Почепском р-не Брянской обл., ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

КОСТИН Яков Михайлович, р. в Почепском р-не Брянской обл., ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

КОЧЕРГИН Иван Антонович, ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

КОЧУЕВ Евгений Николаевич, р. в 1923 в Горьковской обл., серж., погиб 17.11.1943.

КРАВЧЕНКО Парфен Васильевич, р. в Могилевской обл., ряд., погиб 29.5.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

КРАСНЫЙ Захар Григорьевич, р. в 1920 в Орловской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

КРИВОНОЖКО Андрей Лаврентьевич, р. в Почепском р-не Брянской обл., ряд., погиб 22.11.1943.

КРИВОШАПКО Григорий Артемович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

КРИШТАНЕНОК Иван Ермолаевич, р. в 1898 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 20.11.1943.

КРОСАВКИН Григорий Сергеевич, мл. лейт., погиб 18.11.1943.

КРОТОВ Михаил Тарасович, р. в Брянском р-не., ряд., погиб 21.11.1943.

КРОТОВ Никифор Иванович, р. в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 17.2.1943.

КРЫЛОВСКИЙ Сергей Силантьевич, р. в 1922 в Почепском р-не Брянской обл., ряд., погиб 18.11.1943.

КУВАРИН Иван Александрович, р. в Калужской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

КУВШИНОВ Михаил Кузьмич, р. в 1915 в Тульской обл., старш., погиб 18.11.1943.

КУЗЬМИН Тимофей Малафеевич, р. в 1903 в Липецкой обл., ряд., погиб 17.5.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

КУКСЕНКО Сафрон Емельянович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 24.11.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

КУКАТОВ Степан Гаврилович, р. в Брянском р-не, ряд., погиб 22.11.1943.

КУЛЕШОВ Иван Мартынович, р. в Алтайском крае, серж., погиб 23.4.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

КУЛЕШОВ Петр Игнатьевич, р. в Кормянском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 22.4.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

КУЦАКОВ Михаил Ефимович, ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

КУЧЕРОВ Дмитрий Васильевич, р. в Брянском р-не, ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

ЛАПИН Иван Федорович, р. в Брянском р-не, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

ЛЕВИТИН Леонид Семенович, р. в г. Почеп Брянской обл., ряд., погиб 19.11.1943.

ЛЕСИН Гурен Тимофеевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 24.4.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

ЛЕУС Павел Федорович, р. в 1922 в г. Саратов, мл. лейт., погиб 26.11.1943.

ЛЕЩЕВ Иосиф Демьянович, ряд., погиб 23.11.1943.

ЛИЗАРУТИН Иван Евгеньевич, р. в Брянском р-не, ряд., погиб 24.11.1943.

ЛИНЕВ Борис Федорович, р. в г. Почеп Брянской обл., ряд., погиб 23.11.1943.

ЛИСНЕНКО Яков Антонович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 20.11.1943.

ЛИХАЧЕВ Семен Петрович, р. в 1899 в г. Елец Липецкой обл., ряд., погиб 1.1.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

ЛОМАКО Александр Тихонович, ст. серж., погиб 27.4.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

ЛОСЕВ Иван Емельянович, р. в 1907 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

ЛОСНИН Петр Емельянович, ряд., погиб 21.11.1943.

ЛОТАРЕВ Георгий Дмитриевич, ряд., погиб 21.11.1943.

ЛУКЬЯНОВ Константин Семенович, р. в Красноярском крае, лейт., погиб 19.11.1943.

ЛУКЬЯНОВ Петр Васильевич, ряд., погиб 19.10.1943.

ЛУКЬЯНЕНКО Кузьма Иосифович, ряд., погиб в 1943.

ЛУКАШОВ Фрол Степанович, ряд., погиб в 1943.

ЛУНИЧЕВ Сергей Николаевич, р. в 1924, ст. серж., погиб 12.1.1944.

ЛЯХОВ Иван Сергеевич, р. в 1924 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 20.11.1943.

ЛЯХОВ Семен Павлович, р. в 1922 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Костюковка.

МАЗУРКИН Иван Петрович, р. в г. Почеп Брянской обл., ряд., погиб 20.11.1943.

МАКЕЕВ Петр Васильевич, ряд., погиб 16.11.1943.

МАКУШКО Николай Федорович, р. в 1925 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 18.11.1943.

МАКАРЕНКО Иван Ильич, р. в 1904 в Орловской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

МАЛЬЦЕВ Владимир Тихонович, р. в г. Ярославль, ряд., погиб 18.11.1943.

МАЛЕЕВ Павел Тимофеевич, р. в 1900 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

МАЛОРОВ Дмитрий Николаевич, р. в 1919 в Якутской АССР, ряд., погиб 21.11.1943.

МАМОЧКИН Василий Дмитриевич, р. в 1922 в Орловской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

МАНВЕЛОВ Артанас Сергеевич, ряд., погиб 22.11.1943.

МАНУШКИН Владимир Николаевич, ряд., погиб 11.5.1943. Перезахоронен из д. Костюковка.

МАНЕК Алексей Николаевич, р. в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 18.11.1943.

МАНЬКОВ Петр Павлович, р. в г. Почеп Брянской обл., ряд., погиб 22.12.1943.

МАРИНЕЦ Василий Ефимович, р. в 1899 в Сумской обл., ряд., погиб 20.1.1944. Перезахоронен из д. Остров.

МАРКОВ Петр Иванович, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

МАРОЧКИН Владимир Дмитриевич, р. в Брянской обл., ряд., погиб 20.1.1943.

МАТУШКИН Ефим Федорович, ряд., погиб 20.11.1943.

МАШКИН Леонид Дмитриевич, ряд., погиб 13.2.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

МЕДВЕДЕВ Иван Васильевич, р. в Орловской обл., ряд., погиб 11.5.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

МЕДВЕДЕВ Иван Моисеевич, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

МЕРКУЛОВ Николай Петрович, р. в 1904 в г. Горький, ряд., погиб 18.11.1943.

МЕШКОВ Прохор Арсентьевич, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

МИГОНЬКО Ефим Афанасьевич, р. в Орловской обл., ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

МИКОЯН Жоржик Татасович, р. в Армянской ССР, ряд., погиб 23.11.1943.

МИЛЮКОВ Дмитрий Михайлович, р. в Калининской обл., ряд., погиб 13.6.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

МИРОНОВ Григорий Тимофеевич, р. в Рязанской обл., ряд., погиб 18.11.1943. Перезахоронен из д. Еремино.

МИРОНОВ Дмитрий Михайлович, ряд., погиб 1.4.1944. Перезахоронен из д. Еремино.

МИХАДЬКОВ Василий Федосович, ряд., погиб 24.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

МИХАЙЛОВ Яков Иванович, р. в Оренбургской обл., ряд., погиб 8.1.1944.

МИШИН Александр Павлович, р. в Калужской обл., ряд., погиб 22.11.1943.

МИШИН Митрофан Михайлович, р. в Брянском р-не, ряд., погиб 23.11.1943.

МИШИН Илья Васильевич, р. в Брянском р-не, ряд., погиб 23.11.1943.

МИЩЕНКО Иван Фомич, р. в 1907 в Орловской обл., ряд., погиб 16.11.1943.

МИЩЕНКО Степан Иванович, р. в 1912 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

МНАЦАКАЛДА Унан Григорьевич, р. в 1911, ряд., погиб 21.11.1943.

МОИСЕЕВ Николай Ильич, р. в Татарской

АССР, ряд., погиб 30.5.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

МОЛЯВКО Петр Данилович, р. в 1907 в Орловской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

МОРОЗОВ Иван Иванович, р. в г. Элиста Калмыкской АССР, ряд., погиб 18.12.1943.

МУЛАЖАНОВ Ахмед, р. в Таджикской ССР, ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Костюковка.

МЫТНИЦКИЙ Егор Тимофеевич, р. в 1925 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 18.11.1943.

МЫТНИЦКИЙ Николай Демьянович, р. в 1924 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 20.11.1943.

НАЗМЕЕВ Абдурахман, р. в Татарской АССР, ряд., погиб в 1943.

НАУМЕНКО Ефим Иванович, р. в 1905, ряд., погиб 22.4.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

НЕКРАСОВ Степан Васильевич, р. в Татарской АССР, ряд., погиб в 1943.

НЕМАКИН Александр Михайлович, р. в Почепском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

НЕФЕДИН Петр Константинович, ст. серж., погиб 1.3.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

НИКИТИН Иван Иванович, р. в г. Иваново, ряд., погиб 23.11.1943.

НИКИТИН Константин Максимович, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

НИКОЛАЕВ Григорий Васильевич, р. в Тираспольском р-не Молдавии, серж., погиб 24.11.1943.

НИКОЛАЕВ Василий Михайлович, р. в Татарской АССР, ряд., погиб 28.11.1943.

НИКИЩЕВ Алексей Афанасьевич, р. в Калужской обл., ряд., погиб 21.11.1943.

НИКУШИН Андрей Лукьянович, р. в Брянском р-не, ряд., погиб 26.11.1943. Перезахоронен из д. Прудок.

НОВОСЕЛОВ Захар Федорович, р. в Свердловской обл., ряд., погиб 18.11.1943.

НОВИКОВ Николай Тихонович, ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

НОЧЕВНОЙ Захар Федорович, р. в Астраханской обл., мл. серж., погиб 13.1.1944. Перезахоронен из д. Красный Октябрь.

НУРГАЛЕЕВ Каюн, ряд., погиб в 1943.

ОРЕХОВ Дмитрий Лаврентьевич, р. в Калининской обл., ряд., погиб 20.12.1943.

ОРЛОВ Федос Евдокимович, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

ОСИПЕНКО Михаил Петрович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

ОСТАПИН Савелий Спиридонович, р. в 1909, погиб 20.11.1943.

ОСТРОУМОВ Анатолий Александрович, ст. лейт., погиб 20.4.1945. Перезахоронен из д. Прудок.

ОТРОЩЕНКО Иван Захарович, р. в Почепском р-не Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

ПАВЛОВ Михаил Митрофанович, ряд., погиб 22.11.1943.

ПАВЛЮКОВ Иван Прохорович, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

ПАВЛЮЧЕНКО Григорий Васильевич, р. в 1898 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 20.11.1943.

ПАЛЕХИН Дмитрий Алексеевич, ряд., погиб 23.11.1943.

ПАНТЮШЕНКО Михаил Афанасьевич, р. в 1895 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 18.11.1943.

ПАХОМОВ Тихон Ивлевич, р. в Брянском р-не, ряд., погиб 20.11.1943.

ПЕСТЕРОВ Николай Александрович, р. в Пермской обл., ряд., погиб 24.11.1943.

ПЕТРОВ Леонид Дмитриевич, р. в 1924 в Удмуртской АССР, ряд., погиб 17.11.1943.

ПЕЧУРКИН Владимир Аркадьевич, р. в Пермской обл., ряд., погиб 24.11.1943.

ПИКИН Сергей Иванович, ряд., погиб в 1943.

ПИСАРЕНКО Василий Федосович, ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

ПИСАРЕНКО Петр Абрамович, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

ПЛЕХАНОВ Виктор Дементьевич, р. в г. Челябинск, ряд., погиб 21.11.1943.

ПЛОТНИКОВ Алексей Иванович, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

ПОДГОРНЫЙ Егор Филиппович, серж., погиб 3.3.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

ПОДТЕРЕБА Максим Иванович, р. в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 22.11.1943.

ПОЖИДА Константин Павлович, ряд., погиб 31.3.1944. Перезахоронен из д. Еремино.

ПОЛТОРАЦКИЙ Афанасий Михайлович, р. в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 22.11.1943.

ПОМЯНОК Максим Афанасьевич, р. в 1906 в Орловской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

ПОМЯЛОВ Михаил Павлович, р. в Кировской обл., лейт., погиб 23.11.1943.

ПОПОВ Александр Тихонович, р. в Брянском р-не, ряд., погиб 12.11.1943.

ПОСТИКОВ Василий Николаевич, ряд., погиб 8.11.1943.

ПОТАПИН Иван Иванович, ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Костюковка.

ПРИВАЛОВ Иван Данилович, р. в 1920 в Орловской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

ПРИЛЕПО Николай Романович, р. в 1907 в Стародубском р-не Брянской обл., ряд., погиб 26.11.1943. Перезахоронен из д. Костюковка.

ПРОНИН Василий Савельевич, р. в 1912 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб 30.10.1943. Перезахоронен из д. Костюковка.

ПРОТАСОВ Михаил Степанович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

ПРОТАСОВ Михаил Степанович, р. в 1910 в Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

ПТАШИНСКИЙ Даниил Степанович, р. в 1903 в Орловской обл., ряд., погиб 6.12.1943.

ПУГАЧЕВ Александр Иванович, ряд., погиб 23.11.1943.

ПУЗАНОВ Федор Степанович, р. в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

ПУЗАКОВ Петр Иванович, р. в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

ПУЗАНОВ Иван Васильевич, р. в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 20.11.1943.

ПУРЫШЕВ Василий Петрович, р. в Ивановской обл., ряд., погиб 12.11.1943.

ПУРЛИЕВ Сапаркули, р. в Марийской обл., ряд., погиб 22.11.1943.

ПУШКОВ Поликарп Леонович, р. в Почепском р-не Брянской обл., ряд., погиб 23.11.1943.

ПЫКО Петр Дмитриевич, р. в г. Почеп Брянской обл., ряд., погиб 22.11.1943.

ПЫТАЛЕВ Петр Никитович, р. в Почепском р-не Брянской обл., ряд., погиб 23.11.1943.

РЕВИЧЕВ Дмитрий Матвеевич, р. в 1899 в Горьковской обл., ряд., погиб 16.11.1943.

РЕПКИН Александр Павлович, р. в Почепском р-не Брянской обл., ряд., погиб 18.11.1943.

РЕПНИКОВ Михаил Степанович, р. в Брянском р-не, ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

РЕТИВЫХ Александр Поликарпович, р. в Брянском р-не, ряд., погиб 21.11.1943.

РОЖКОВ Андрей Андреевич, р. в Тульской обл., ряд., погиб 25.11.1943.

РОЛГОНОВ Сергей Сергеевич, мл. лейт., погиб 20.11.1943.

РОМАНОВ Михаил Иванович, р. в 1919 в Орловской обл., ряд., погиб 25.11.1943.

РОЩИН Василий Антонович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

РОЩИН Григорий Леонтьевич, р. в 1922 в Орловской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

РОЩИН Иларион Герасимович, р. в 1893 в Орловской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

РОЩИН Пантелей Михайлович, р. в 1903 в Орловской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

РУДОВ Иван Григорьевич, р. в Брянском р-не, ряд., погиб 24.11.1943.

РЯБОВ Василий Савастеевич, р. в 1909 в Удмуртской АССР, ряд., погиб 17.11.1943.

РЯБЦЕВ Иван Прокофьевич, ряд., погиб 24.11.1943.

РЯБЫЧЕНКО Михаил Елисеевич, р. в 1909 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 18.11.1943.

САБИРОВ Рашид Сабирович, ряд., погиб 12.10.1943. Перезахоронен из д. Костюковка.

САВОСТЬЯНОВ Иван Корнеевич, р. в Орловской обл., ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Прудок.

САВРУХИН Иван Михайлович, р. в г. Брянск, ряд., погиб 23.11.1943.

САВЕЛЬЕВ Дмитрий Михайлович, р. в 1910 в Горьковской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

САЗАНОВ Матвей Андреевич, р. в Калужской обл., ряд., погиб 23.11.1943.

САРОКВАШИН Дмитрий Алексеевич, р. в г. Почеп Брянской обл., ряд., погиб 12.11.1943.

САФОНОВ Константин Леонтьевич, р. в Брянском р-не, ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

СЕМЕНЕНКО Кузьма Дмитриевич, р. в 1901 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 18.11.1943.

СЕМЕНОВ Николай Иванович, р. в Ивановской обл., ряд., погиб 21.11.1943.

СЕРИКОВ Алексей Николаевич, р. в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 24.11.1943.

СЕРДЮКОВ Виктор Петрович, мл.лейт., погиб 22.11.1943.

СЕХИН Борис Федосович, р. в Клинцовском р-не Брянской обл., ряд., погиб 21.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

СИДЕНКОВ Михаил Данилович, погиб 13.4.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

СИМОНЕНКО Иларион Абрамович, р. в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 12.2.1943.

СИМОНЕНКО Николай Ефимович, р. в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 17.2.1943.

СИМОНЕНКО Яков Петрович, р. в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 21.11.1943.

СИНИЦА Алексей Сергеевич, р. в 1923 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 18.11.1943.

СКИДАН Алексей Илларионович, р. в 1922 в Черниговской обл., ряд., погиб в 1941.

СКОПИНЦЕВ Георгий Федорович, р. в Волгоградской обл., ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

СКОРБИЛИН Николай Дмитриевич, р. в г. Брянск, ряд., погиб 22.11.1943.

СМОЛЯКОВ Адам Емельянович, р. в Брянском р-не, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

СМОЛКИН Роман Афанасьевич, р. в Ульяновской обл., ряд., погиб 20.2.1943.

СНЫТКО Алексей Степанович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

СОЛОХУДИН Афанасий Михайлович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 21.11.1943.

СОСНОВСКИЙ Михаил Егорович, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

СТАРОВОЙТОВ Михаил Иванович, ряд., погиб 23.11.1943.

СТАЦЕНКО Максим Федорович, р. в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 12.11.1943.

СТАФЕЕВ Арсений Арсеньевич, р. в Свердловской обл., ряд., погиб 28.2.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

СТЕПАНОВ Александр Иванович, ряд., погиб в 1943.

СТЕФАНОВ Иван Дмитриевич, р. в Орловской обл., ряд., погиб 23.11.1943.

СТРУХОВЕЦ Андрей Демьянович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

СУГЛОБ Иван Романович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 20.11.1943.

СУХАНОВ Егор Филиппович, р. в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 20.11.1943.

ТАБУРЧЕНКО Петр Данилович, р. в 1903 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 18.11.1943.

ТАНКАЯН Хачатур Мкртычевич, лейт., погиб 23.11.1943.

ТАРАТОНОВ Петр Иванович, р. в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 18.2.1943.

ТАРАТОНОВ Роман Иванович, р. в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 23.1.1943.

ТЕКЛЯ Георгий Андреевич, ст. лейт., погиб 6.3.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

ТЕРЕШОНОК Алексей Иванович, р. в 1922 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 18.11.1943.

ТЕРЕЩЕНКОВ Семен Борисович, р. в Калужской обл., ряд., погиб 23.11.1943.

ТИМОШКОВ Иван Степанович, р. в 1918, ряд., погиб в 1944.

ТИТОВ Иван Андреевич, р. в Орловской обл., ряд., погиб 20.11.1943.

ТИТОВ Степан Кондратьевич, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

ТОЛКАЧЕВ Анисим Моисеевич, р. в 1902 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

ТОЛКАЧЕВ Иван Емельянович, ряд., погиб 22.11.1943.

ТОЛКАЧЕВ Захар Федорович, р. в 1897 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 20.11.1943.

ТОЛКАЧЕВ Петр Михайлович, р. в г. Ровно, ряд., погиб 20.11.1943.

ТУМАСЯН Джавад Оганесович, р. в 1925 в с. Шванидзор, ряд., погиб 20.11.1943.

ТУРМАСОВ Дмитрий Сергеевич, ряд., погиб 7.4.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

ТЮЛЬКО Михаил Данилович, ряд., погиб 24.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

УРАСИНОВ Степан Семенович, р. в Удмуртской АССР, ряд., погиб 17.11.1943.

УШАКОВ Алексей Константинович, р. в г. Хабаровск, ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

УШАКОВ Василий Филиппович, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

ФЕДОСОВ Тимофей Антонович, р. в г. Почеп Брянской обл., ряд., погиб 18.11.1943.

ФЕДОРОВ Алексей Фатеевич, ряд., погиб 24.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

ФЕДОРОВ Федор Егорович, р. в Новгородской обл., ряд., погиб 20.11.1943.

ФЕСЮТИН Леон Антонович, р. в г. Почеп Брянской обл., ряд., погиб 20.11.1943.

ФЕСЮТИН Павел Николаевич, р. в г. Почеп Брянской обл., ряд., погиб 18.11.1943.

ФИЛЬКИН Антон Иванович, р. в Калужской обл., ряд., погиб 21.11.1943.

ФИЛАТОВ Василий Иванович, ряд., погиб 25.11.1943. Перезахоронен из д. Костюковка.

ФИЛИН Иван Герасимович, р. в Брянском р-не, ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

ФИСЬКОВ Иван Исаакович, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

ФОКИН Иван Тихонович, р. в 1909 в Брянском р-не, ряд., погиб 18.11.1943.

ФОРИЛОВ Галакита Титович, р. в г. Почеп Брянской обл., ряд., погиб 18.11.1943.

ФРОЛОВ Павел Александрович, р. в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 24.11.1943.

ХАДАНОВИЧ Тихон Емельянович, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

ХАЙКОВ Дмитрий Маркович, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

ХАСАНОВ Раушан, р. в Курган-Тюбинском р-не Таджикской ССР, ряд., погиб 28.9.1943. Перезахоронен из д. Прудок.

ЧЕПУРО Трофим Иванович, ряд., погиб 3.4.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

ЧЕРНОВ Василий Иосифович, р. в 1925 в Брянской обл., ряд., погиб 23.11.1943.

ЧЕРНОВ Леонид Акимович, р. в Кировской обл., ст. серж., погиб 22.11.1943.

ЧЕРНИКОВ Иван Лаврентьевич, р. в с. Высокое, лейт., погиб 20.11.1943.

ЧЕРНЯКОВСКИЙ Юрий Харитонович, р. в 1924 в г. Пинск, мл. лейт., погиб 23.11.1943.

ЧЕРЕНТАЕВ, подполковник, погиб в 1943.

ЧИЖОВ Никанор Сергеевич, р. в 1896 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 19.11.1943.

ЧИРКОВ Федор Николаевич, ком. эск., погиб 22.11.1943.

ЧМИХУН Анатолий Владимирович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 10.6.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

ЧМУТ Николай Григорьевич, р. в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 18.11.1943.

ЧУБАТЮК Иван Александрович, мл. лейт., погиб 22.11.1943.

ЧУРОВ Прохор Крисанович, р. в 1903 в г. Почеп Брянской обл., ряд., погиб 18.11.1943.

ШАБЛАКОВ Степан Максимович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

ШАДРО Федор Дмитриевич, р. в 1906 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

ШАЕВ Асан, р. в 1921 в Хвалынском р-не Саратовской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

ШАКУРОВ Зариф, р. в Татарской АССР, ряд., погиб в 1943.

ШАНИН Моисей Георгиевич, р. в Брянской обл., ряд., погиб 22.11.1943.

ШАРИФОВ Патаф, р. в 1912, ряд., погиб 22.11.1943.

ШАТЫЙ Григорий Федорович, р. в г. Почеп Брянской обл., ряд., погиб 18.11.1943.

ШАХНАЗАРЯН Айназ Саркисович, р. в 1925 в Армянской ССР, ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

ШЕВЦОВ Григорий Петрович, р. в 1923 в Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

ШЕВЦОВ Иван Кузьмич, р. в 1922 в Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

ШЕВЦОВ Семен Савельевич, ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

ШЕВЛЯКОВ Федор Иванович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 24.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

ШИРАЧЕНКОВ Григорий Кузьмич, р. в Псковской обл., ефр., погиб 29.2.1944. Перезахоронен из д. Волотова.

ШКАБАРО Иван Михайлович, р. в 1910 у Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 18.11.1943.

ШКЛЯР Петр Иванович, р. в 1907, ряд., погиб 20.11.1943.

ШКЛЯРОВ Павел Павлович, р. в 1917 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 24.11.1943.

ШКРАБО Николай Иванович, р. в 1924 в Унечском р-не Брянской обл., погиб 17.11.1943.

ШМЫГАЛЬ Михаил Михайлович, р. в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 18.11.1943.

ШПАК Василий Иванович, р. в 1923 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

ШПАК Павел Иванович, р. в 1908 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

ШУВАЕВ Федор Никитович, р. в Краснодарском крае, ряд., погиб 17.11.1943.

ШУЛИК Захар Васильевич, р. в 1912 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 16.11.1943.

ШУЛЬГИН Борис Борисович, р. в г. Казань, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Лопатино.

ШУРАВИН Иван Андреевич, р. в Тульской обл., ряд., погиб 17.9.1943. Перезахоронен из д. Костюковка.

ЩЕРБА Михаил Егорович, ряд., погиб 18.11.1943.

ЩЕРБА Семен Савельевич, р. в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ЩЕРБАКОВ Тимофей Андрианович, р. в 1901, ряд., погиб 17.11.1943.

ЩУКИН Иван Федорович, р. в Орловской обл., серж., погиб 13.3.1944. Перезахоронен из д. Костюковка.

ЮДИН Дмитрий Александрович, р. в 1907 в Ивановской обл., ряд., погиб 16.11.1943.

ЮРЧЕНКО Иван Андреевич, р. в Ельском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 18.11.1943.

ЮРЧЕНКО Филипп Сазонович, р. в 1898 в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 18.11.1943.

ЯКОВЛЕВ Алексей Иванович, р. в 1924 в г. Саратов, ряд., погиб 19.4.1943. Перезахоронен из д. Костюковка.

ЯКУТИН Сергей Демьянович, р. в 1911, ряд., погиб 17.11.1943.

ЯШИН Андрей Васильевич, р. в 1904, ряд., погиб 17.11.1943.

ЯЩЕНКО Иосиф Сафронович, р. в Унечском р-не Брянской обл., ряд., погиб 18.12.1943.

ПРЫБЫТКАЎСКІ СЕЛЬСАВЕТ

ВЁСКА БУДЗІЛКА

БЕЛОУСОВ Василий Гаврилович, р. в Пензенской обл., ряд., погиб 4.3.1944.

БЕЛОУС Дмитрий Яковлевич, р. в 1912 в Орловской обл., ряд., погиб 3.10.1943.

ВЕЧЕРО Михаил Федорович, р. в д. Гордуны Добрушского р-на Гомельской обл., ряд., погиб 5.10.1943.

ДОГАДОВ Николай Сергеевич, р. в Воронежской обл., ряд., погиб 6.10.1943.

ДЫНДО Павел Евдокимович, р. в 1925 в г.п. Тереховка, ряд., погиб 6.10.1943.

ЗАРУЦКИЙ Тихон Кузьмич, р. в 1925 в Белгородской обл., ряд., погиб 6.10.1943.

КЛИМЕНТЬЕВ Виктор Павлович, р. в Горьковской обл., серж., погиб 5.10.1943. Перезахоронен со ст. Зябровка.

КОРОЛЕНКО Леонид Григорьевич, р. в 1905 в Гордуновском с/с, ряд., погиб 6.10.1943.

КУЗНЕЦОВ Сергей Матвеевич, серж., погиб 5.10.1943. Перезахоронен со ст. Зябровка.

МАНЬКО Иван Степанович, р. в Орловской обл., д. Малая Видич, ефр., погиб 6.10.1943. Перезахоронен со ст. Зябровка.

МАСЕЕВ Альфан Юсупович, р. в г. Энгельс, ряд., погиб 6.10.1943.

МИНАКОВ Иван Петрович, р. в Брянской обл., ефр., погиб 6.10.1943.

МУСАТОВ Петр Иванович, серж., погиб 16.1.1944.

ОРЕШКИН Владимир Семенович, р. в Пензенской обл., ряд., погиб 7.10.1943.

ПЕТРУШКОВ Иван Сергеевич, р. в Калужской обл., серж., погиб 8.2.1943.

ПОДЛЕСНЫХ Николай Федорович, р. в Воронежской обл., ряд., погиб 6.10.1943.

САЛЕЕВ Мамадам, р. в 1923 в Ферганской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен со ст. Зябровка.

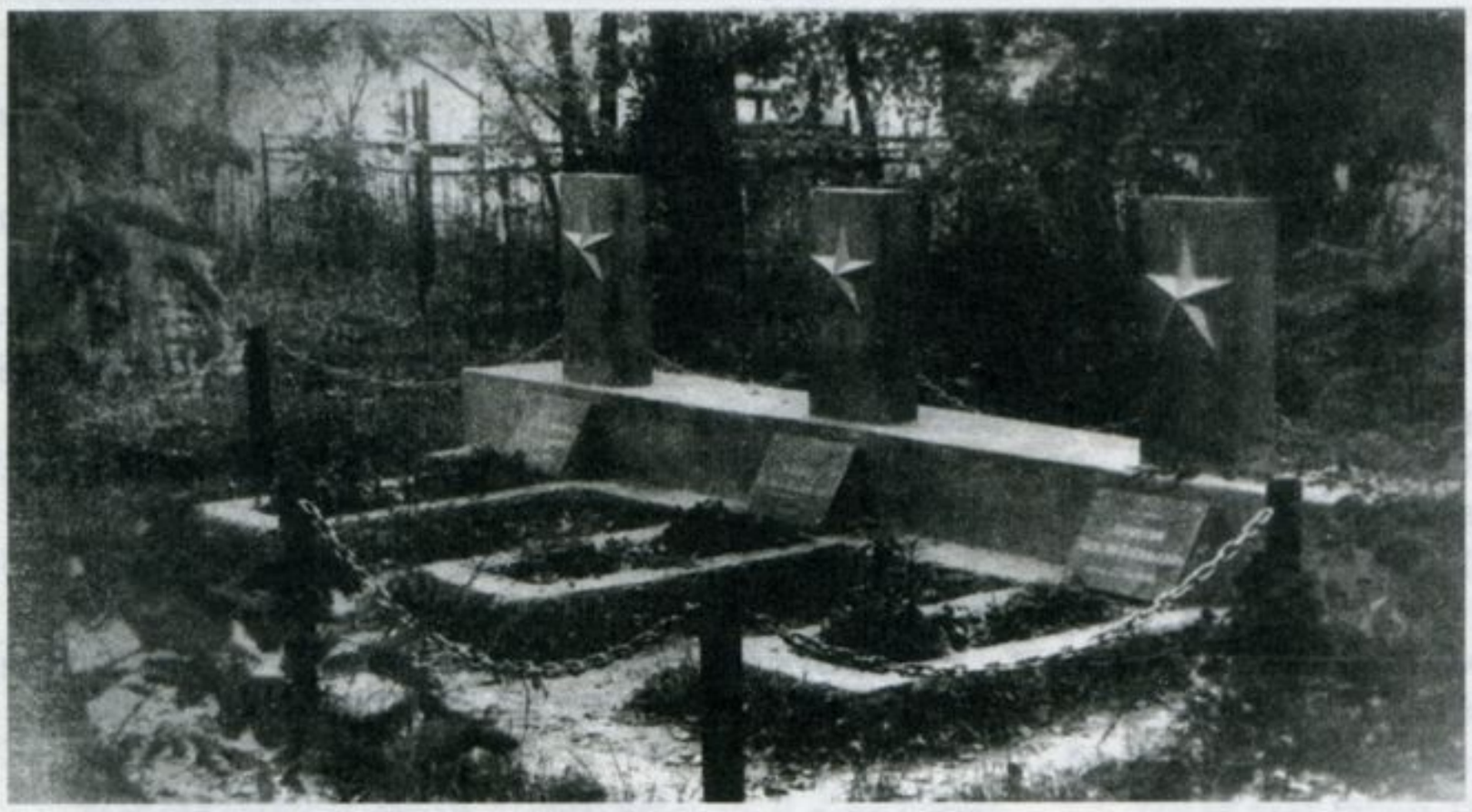

Помнік на брацкай магіле савецкіх лётчыкаў С.Ф.Кржыжаноўскага, Л.В.Мальцава, В.В.Пілюшына ў в. Прыбыткі.

СЕМКИН Василий Тимофеевич, р. в 1918 в г. Кондопога, серж., погиб 5.10.1943.

СМОЛЮГА Антон Петрович, р. в 1924 в Сумской обл., ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен со ст. Зябровка.

СТЕПАНОВ Владимир Павлович, ряд., погиб 6.10.1943.

СУКОНКИН Никита Никитович, р. в 1905 в Добрушском р-не, ряд., погиб 6.10.1943.

СУКОНКИН Петр Лаврентьевич, р. в 1924 в г.п. Тереховка, ряд., погиб 7.10.1943.

ФИЛИМОНОВ Борис Петрович, р. в 1924 в г. Горький, ряд., погиб 6.10.1943.

ЧЕКАЛОВ Иван Петрович, р. в 1925, ряд.

ЧЕПУРКО Сергей Васильевич, р. в 1896 в Черниговской обл., ряд., погиб 21.10.1943. Перезахоронен из п. Воевод.

ЧЕРЕПЕНКО Михаил Миронович, р. в 1917 в Брянской обл., ряд., погиб 11.12.1943. Перезахоронен со ст. Зябровка.

ШИШЛЯННИКОВ Давыд Яковлевич, р. в 1925 в Волгоградской обл., ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен со ст. Зябровка.

ВЁСКА ПРЫБЫТКІ

КРЖИЖЕНОВСКИЙ Сергей Федорович, лейт., погиб 22.7.1940.

МАЛЬЦЕВ Леонид Васильевич, лейт., погиб 14.7.1941.

ПИЛЮШИН Василий Васильевич, лейт., погиб 22.7.1940.

РУДНЯ-МАРЫМОНАЎСКІ СЕЛЬСАВЕТ

ВЁСКА РУДНЯ-МАРЫМОНАВА

АБДУЛАЕВ Мажит, р. в 1923 в Узбекской ССР, ряд., погиб 15.11.1943.

АВДИЕВ Александр Гаврилович, р. в Сызранском р-не Куйбышевской обл., ряд., погиб 18.10.1943.

АЛАМПИЕВ Иван Алексеевич, р. в 1909 в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 12.11.1943.

АЛЕКСЕЕВ Денис Яковлевич, гв. подполковник, погиб в 1943.

АРХИПОВ Николай Николаевич, р. в 1911 во Владимирской обл., ряд., погиб 28.10.1943.

БАДЕКА Василий Емельянович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., погиб 13.11.1943.

БАКЛАНСКИЙ Николай Иванович, р. в 1904, ряд., погиб 23.10.1943.

БАЛАБАЕВ Алексей Никитович, р. в 1913, ряд., погиб 23.9.1944. Перезахоронен из д. Городок.

БАРАНОВ Иван Борисович, ряд., погиб 30.10.1943. Перезахоронен из д. Папанино.

БОГДАНОВ И., серж., погиб в 1943.

БОГОВ Павел Иванович, погиб 22.10.1943.

БОЛОТНЕНКО Григорий Алексеевич, ряд., погиб 19.10.1943. Перезахоронен из д. Городок.

БОНДАРЕНКО Илья Антонович, ряд., погиб 16.10.1943.

БОРЗДЫКО Евдоким Иванович, ряд., погиб 13.11.1943.

БОРИСЕНКО Иван Васильевич, ряд., погиб 19.10.1943.

БОЧКАНОВ Яков Васильевич, ряд., погиб 28.10.1943. Перезахоронен из д. Папанино.

БРАТКОВ Борис Васильевич, р. в г. Новгород-Северский, ряд., погиб 14.11.1943.

БУЛЫКИН Василий Андреевич, ст. серж., погиб в 1943.

ВАСИЛЕНКО Павел Иванович, р. в 1895, ряд., погиб в 1943.

ВЕРНИГОР Михаил Парфенович, р. в 1907 в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб 11.11.1943.

ВЕТРОВ Василий Николаевич, р. в 1914 в Тамбовской обл., ряд., погиб 13.11.1943.

Сын і ўнук Мальцавы на магіле бацькі і дзеда.

ВИТЕЛЬ Евгений Михайлович, р. в г. Новгород-Северский Черниговской обл., ряд., погиб 28.10.1943. Перезахоронен из д. Папанино.

ВОЙТЕК Прокоп Николаевич, р. в г. Шостка Сумской обл., ряд., погиб 21.10.1943.

ВОРОНИН Григорий Федорович, ряд., погиб 18.10.1943.

ВОРОНИН Владимир Герасимович, погиб 22.10.1943.

ГАЛАКТИОНОВ Константин Федорович, р. в г. Москва, ряд., погиб 10.11.1943.

ГАЛУШКИН Григорий Петрович, р. в 1917 в Курской обл., ряд., погиб 28.10.1943. Перезахоронен из д. Папанино.

ГОВЕЙКО Степан Степанович, р. в 1903 в г. Добруш Гомельской обл., ряд., погиб 15.11.1943.

ГРЕМЕНКОВ Семен Титович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 28.10.1943. Перезахоронен из д. Папанино.

ГРИЩЕНКО Петр Васильевич, р. в 1924, ряд., погиб в 1943.

ГУЦЕВ Иван Михайлович, р. в 1925 в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 15.11.1943.

ГУЦЕВ Петр Матвеевич, р. в 1913 в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 11.11.1943.

ГУЩИН Егор Константинович, ряд., погиб 11.11.1943.

ДЕРЯБИН Василий Николаевич, р. в г. Астрахань, офицер, погиб 13.11.1943.

ДМИТРИЕВ Петр Миронович, ефр., погиб 22.10.1943.

ДМИТРИЕВ Петр Наумович, ряд., погиб 22.10.1943.

ДОРОШКОВ Егор Аксенович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 29.10.1943. Перезахоронен из д. Папанино.

ДОСМАНОВ Иван Павлович, р. в Куйбышевской обл., ряд., погиб 14.11.1943.

ДРЕМАКОВ Леон Филиппович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 7.10.1943.

ЕГОРОВ Владимир Петрович, лейт., погиб в 1943.

ЕЛФИМОВ Андрей Акимович, р. в Новосибирской обл., ряд., погиб 15.11.1943.

ЕРМОЛЕНКО Николай Кузьмич, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., серж., погиб 28.10.1943. Перезахоронен из д. Папанино.

ЕРШОВ Иван Тимофеевич, ряд., погиб 21.10.1943.

ЖИДКИХ Борис Васильевич, ряд., погиб 23.10.1943. Перезахоронен из д. Папанино.

ЖИЛЬЦОВ Василий Иванович, р. в г. Иваново, ряд., погиб 19.10.1943. Перезахоронен из д. Папанино.

ЗАЦЕПИН Федор Николаевич, р. в г. Тейково, ряд., погиб 19.10.1943. Перезахоронен из д. Папанино.

ЗАЯЦ Павел Федорович, р. в 1925 в г. Щорс, Украина, ряд., погиб 22.10.1943.

ЗДАЛЬНИК Григорий Ефимович, р. в г. Щорс, Украина, ряд., погиб 20.10.1943. Перезахоронен из д. Папанино.

ИЛЬЮШИН Иван Федорович, р. в 1908 в Сумской обл., ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Городок.

КАМЕНИЧЕНКО Иван Нестерович, р. в 1909, ряд., погиб 23.10.1943.

КАРБОВСКИЙ Павел Александрович, р. в Новгородском р-не Новгородской обл., ряд., погиб 13.11.1943.

КАРИМОВ Тагир, р. в 1917, ряд., погиб 12.11.1943.

КАРЛЮКОВ Иван Павлович, р. в 1923 в Середино-Будском р-не Сумской обл., ряд., погиб 13.11.1943.

КЕЗАН Николай Иванович, р. в 1913 в Калининской обл., ряд., погиб 25.10.1943. Перезахоронен из д. Папанино.

КЕРЕГАЗ Петр Никитович, ряд., погиб 11.2.1943.

КИСЕЛЕВ Петр Ефремович, р. в 1926 в Рассказовском р-не Томбовской обл., лейт., погиб 29.10.1943. Перезахоронен из д. Городок.

КИШКО Иван Петрович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб 13.11.1943.

КЛОБИНОВ Александр Аркадьевич, кап., погиб в 1943.

КОВАЛЕВ Михаил Павлович, р. в 1923 в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

КОЖИН Сергей Николаевич, р. в Красноярском крае, ст.лейт., погиб 18.11.1943.

КОЗИН Николай Иванович, ряд., погиб 25.10.1943. Перезахоронен из д. Папанино.

КОНЕВ Аркадий Кириллович, ряд., погиб 23.10.1943. Перезахоронен из д. Папанино.

КОНОНОВЫЙ Владимир Николаевич, лейт., погиб в 1943.

КОРОТКИЙ Илья Денисович, ряд., погиб 10.11.1943.

КОРОТКИЙ Николай Яковлевич, р. в 1923 в Семеновском р-не, ряд., погиб 10.11.1943.

КОСТЮЧЕНКО Михаил Иванович, ряд., погиб 28.10.1943. Перезахоронен из д. Папанино.

КОЧЕТОВ Михаил Николаевич, р. в 1913 в Липецкой обл., ряд., погиб 3.10.1943. Перезахоронен из д. Городок.

КОЧИН Иван Дмитриевич, ряд., погиб 19.10.1943. Перезахоронен из д. Папанино.

КРАВЦОВ Иван Корнеевич, р. в 1901 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

КРУМКАЧЕВ Андрей Яковлевич, р. в Гомельском р-не, ряд., погиб 13.11.1943.

КРУМКАЧЕВ Петр Павлович, р. в Гомельском р-не, ряд., погиб 10.11.1943.

КРУШ Александр Васильевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб 10.11.1943.

КУЗЬМИН Никандр, р. в 1925, ряд., погиб в 1943.

КУЗНЕНКО Семен Яковлевич, р. в Сосницком р-не Черниговской обл., ряд., погиб 23.10.1943.

КУЛЕШ Григорий Иванович, р. в 1924, ряд., погиб в 1943.

КУЧЕРЯВЕНКО Василий Матвеевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 18.10.1943.

ЛАРЬКОВ Пимен Аверьянович, ряд., погиб 17.10.1943.

ЛУШНИКОВ Иван Павлович, р. в 1918 в г. Курган, мл. лейт., погиб 11.11.1943.

МАЗУРОВ Петр Нестерович, р. в Гомельском р-не, ряд., погиб 13.11.1943.

МАЗУРОВСКИЙ Эдуард Я., р. в 1925, ряд., погиб в 1944.

МАКЕЕНКО Яков Селивестрович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб 13.11.1943.

МАЛАШЕНКО Григорий Григорьевич, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 13.11.1943.

МАРТЫНИН Василий, погиб в 1943.

МАРФУШИН Василий Васильевич, р. в 1920, ряд., погиб в 1943.

МАСЛОВ Николай Яковлевич, р. в 1900 в г. Новосибирск, ряд., погиб 11.11.1943.

МАСЛЯНИКОВ Иван Парфенович, р. в г. Гомель, ряд., погиб 10.11.1943.

МАСУНОВ Михаил Иванович, р. в г. Новосибирск, ряд., погиб 19.10.1943. Перезахоронен из д. Папанино.

МЕДЯКИН Михаил Иванович, р. в Тульской обл., серж., погиб 11.11.1943.

МЕЛЬНИКОВ Николай Фомич, ряд., погиб в 1943.

МИТРОФАНОВ, ряд., погиб в 1943.

МИШИН Петр Павлович, погиб в 1943.

МОСКИН Иван Петрович, р. в 1923 в Новгородской обл., ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из Гомельской обл.

МУСТАФАЕВ Мустафа, ряд., погиб 13.11.1943.

МУХА Павел Егорович, р. в Щорском р-не Черниговской обл., ряд., погиб 23.10.1943. Перезахоронен из д. Папанино.

НАСТИЗ Петр, р. в 1924, ряд., погиб в 1943.

НЕВРЕДИМОВ, погиб в 1943.

НИКИТИН Иван Данилович, р. в 1924, ряд., погиб в 1943.

НОВЕНКО Кирилл Н., р. в 1902, ряд., погиб в 1943.

ПЕМИКОРИН Иван Дмитриевич, ст. лейт., погиб в 1943.

ПЕРЕПЕЛИЦЫН Иван Семенович, р. в г. Любинск Омской обл., ряд., погиб 28.10.1943. Перезахоронен из д. Папанино.

ПИСКУНОВ Артем Тимофеевич, р. в 1912 в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 12.11.1943.

ПОЗНЯКОВ Иларион Сидорович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 18.10.1943.

ПОНОМАРЕНКО Сергей Александрович, р. в Середино-Будском р-не Сумской обл., ряд., погиб 1.11.1943. Перезахоронен из д. Папанино.

ПОПОВ Николай Федотович, р. в г. Томск, ряд., погиб 10.11.1943.

ПРИВИДЕНЦЕВ Федор Ермолаевич, серж., погиб 10.11.1943.

ПРИЙМАК Даниил Тимофеевич, р. в Сосницком р-не Черниговской обл., ряд., погиб 16.10.1943.

ПРОКОПОВ Василий Семенович, р. в Воронежской обл., ряд., погиб 29.10.1943. Перезахоронен из д. Городок.

ПРОЦКИЙ Андрей Сергеевич, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 13.11.1943.

РЕВЕНКО Кузьма Иванович, р. в 1909 в Середино-Будском р-не Сумской обл., ст. серж., погиб 30.10.1943. Перезахоронен из д. Папанино.

РОМАНЕНКО Михаил Григорьевич, ряд., погиб 13.11.1943.

РЫДЫКИН Илья Андреевич, р. в Гомельской обл., ряд., погиб 11.11.1943.

РЯБЦЕВ Николай Васильевич, р. в 1905 в Ветковском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 11.11.1943.

САИТОВ Исмаил, р. в 1920 в Ферганской обл., ряд., погиб 11.11.1943.

САКУЛА Владимир Иванович, р. в 1921 в Житковичском р-не Гомельской обл., ефр., погиб 28.10.1943. Перезахоронен из д. Папанино.

САМУСЕНКО Дмитрий Федорович, р. в Гомельском р-не, ряд., погиб 13.11.1943.

СВЕТЮХА Борис Мамонтович, р. в 1911 в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб 23.10.1943.

СЕМЕНОВ Алексей Сергеевич, лейт., погиб в 1943.

СЕРОВ Иван Андреевич, ряд., погиб в 1943.

СИВОЛОБОВ Иван Иванович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 28.10.1943. Перезахоронен из д. Папанино.

СЛОВСКИЙ Вячеслав Егорович, ряд., погиб в 1943.

СМЕТАНКИН Борис Владимирович, лейт., погиб в 1943.

СМИРНОВ Аникей Андреевич, р. в 1913 в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 15.11.1943.

СТАРУШКИН Евгений Алекс., мл. серж., погиб в 1943.

ТАШМАНОВ Игамберди, р. в 1907 в Самаркандской обл., ряд., погиб 11.11.1943.

ТЕРИН Иван Прохорович, р. в Пензенской обл., ряд., погиб 13.11.1943.

ТИПИКИН Федор Трофимович, р. в 1913 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб 13.11.1943.

ТИТОВ Василий Дмитриевич, р. в 1906 в Свердловской обл., ряд., погиб 11.11.1943.

ТИШИН Иван Михайлович, р. в 1904 в Липецкой обл., ряд., погиб 15.11.1943.

ТОБОЛЕВ Федор Алексеевич, р. в Саратовской обл., мл. серж., погиб 11.11.1943.

ТОЛБУЗОВ Никанор Иосифович, ряд., погиб 13.11.1943.

ТРУСОВ Михаил Демьянович, р. в 1891 в Запорожской обл., ст. серж., погиб 23.10.1943.

ТРУСОВ Михаил Егорович, серж., погиб в 1943. Перезахоронен из д. Папанино.

ТУЛУПОВ Григорий Андреевич, р. в 1907 в г. Рассказово, ряд., погиб 18.10.1943.

УКОЛЕНКО Борис Федорович, р. в Сосницком р-не Черниговской обл., ряд., погиб 18.10.1943.

ФРОЛОВ Александр Иванович, р. в Зарайском р-не Московской обл., ряд., погиб 11.11.1943.

ХОХЛОВ Сергей Петрович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 18.10.1943.

ЧЕРЕПНЕВ Алексей Иванович, р. в 1912, ряд., погиб 13.11.1943.

ЧУГАЙ Иван Лаврентьевич, р. в Добрянском р-не Пермской обл., ряд., погиб 28.10.1943. Перезахоронен из д. Папанино.

ШЕВЦОВ Петр Амосович, ряд., погиб 22.10.1943.

ШПАГИН Иван Афанасьевич, р. в 1920 в Тамбовской обл., ряд., погиб 13.11.1943.

ШУЛЬМАН Павел Иосифович, р. в Новосибирском р-не, серж., погиб 28.10.1943. Перезахоронен из д. Папанино.

ШУСТОВ Гавриил Игнатьевич, р. в 1923 в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 13.11.1943. Перезахоронен из д. Папанино.

ЭКТОВ Александр Федорович, р. в 1924 в Тамбовской обл., ряд., погиб 25.10.1943. Перезахоронен из д. Папанино.

ЮДИН Николай Филиппович, р. в 1921 в г. Калинин, ряд., погиб 18.10.1943.

ЯКУТКО Николай Афанасьевич, ряд., погиб 25.10.1943.

ЯЩУРЕВСКИЙ Степан Николаевич, ряд., погиб 22.10.1943.

УЛУКАЎСКІ СЕЛЬСАВЕТ

ВЁСКА УЛУКАЎЕ

АЛЕКСАНДРОВ Петр Клавдиевич, погиб 24.11.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

АМАНГЕЛЬДИЕВ Ирембет, р. в 1912, ряд., погиб 18.4.1944. Перезахоронен из д. Головинцы.

АНГАРЕНОВ Дмитрий Доминианович, р. в 1912, кап., погиб 1.4.1944. Перезахоронен из д. Головинцы.

АНДРЕЕВ Петр Павлович, р. в 1901, ряд., погиб 27.4.1944. Перезахоронен из д. Головинцы.

АЧКАСОВ Егор Васильевич, р. в Орловской обл., ряд., погиб 20.10.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

БАБЕНКО Константин Моисеевич, р. в г. Архангельск, мл. лейт., погиб 19.11.1943.

БАБКОВ Николай Андреевич, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

БАНЕПОВ Глирбек, р. в 1920 в Узбекской ССР, серж., погиб 2.5.1944.

БАРАНОВ Николай Семенович, р. в Пензенской обл., серж., погиб 26.7.1944.

БАРБАКАДЗЕ Михаил Тодорович, р. в Грузинской ССР, ряд., погиб 19.7.1944.

БАТЮК Кирилл Иванович, ряд., погиб 4.5.1944.

БЕЛОВ Владимир Иванович, р. в Горьковской обл., ряд., погиб 29.7.1944.

БЕЛОБОРОДОВ Поликарп Игнатьевич, р. в 1909 в г. Курган, серж., погиб 28.4.1944.

БЕЛЬДЯГА Яков Федорович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 13.10.1943.

БЕРЕЖНОЙ Дмитрий Никитович, р. в Воронежской обл., ряд., погиб 29.7.1944.

БЛИНОВ Иван Андреевич, р. в г. Москва, погиб 19.7.1944.

БЛОШКИН Федор Григорьевич, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 21.10.1943.

БОГДАН Даниил Емельянович, р. в Полтавской обл., ряд., погиб 1.7.1944.

БОЛАКИН Семен Фомич, р. в Брянской обл., ряд., погиб 13.10.1943.

БОЛСУН Макар Кузьмич, р. в Брянской обл., погиб 19.11.1943.

БОРИСОВ Николай Абросимович, р. в Орловской обл., серж., погиб 3.7.1944.

БОЧКОВ Александр Сергеевич, р. в г. Ногинск Московской обл., мл. серж., погиб 11.7.1944.

БУРНАКОВ Евстигней Иванович, ряд., погиб 14.11.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

БЫСТРЫХ Иван Герасимович, ряд., погиб 6.5.1944.

БЯЗОВ Владимир Степанович, ряд., погиб 28.4.1944. Перезахоронен из д. Головинцы.

ВАСИЛЬЕВ Андрей Петрович, р. в 1914, лейт., погиб 2.5.1944.

ВАСИЛЕНКО Степан Яковлевич, р. в Брянской обл., ряд., погиб 30.7.1944.

ВЕДЕРИН Григорий Федорович, р. в 1919 в Новосибирской обл., ст. серж., погиб 13.4.1944.

ВЕЛИЧКО Максим Яковлевич, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

ВИНОГРАДОВ Иван Иванович, р. в 1907 в Ярославской обл., старш., погиб 29.7.1944.

ВОЕВОДОВ Кондрат Григорьевич, р. в 1913 в г. Хабаровск, ряд., погиб 12.5.1944.

ВОЛКОВ Валерий Петрович, р. в Ярославской обл., мл. серж., погиб 23.7.1944.

ВОЛКОВ Константин Иванович, р. в 1907 в г. Горький, серж., погиб 7.7.1944.

ВОРОБЬЕВ Анатолий Дмитриевич, ряд., погиб 18.11.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

ГАВРИКОВ Василий Андреевич, р. в 1895 в Кировоградской обл., ст. серж., погиб 7.5.1944.

ГАЛКИН Василий Сергеевич, р. в г. Батайск, ряд., погиб 9.5.1944.

ГЕЛЬДИЕВ Агаджан, красноармеец, погиб 25.11.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

ГЕРАСЬКИН Григорий Петрович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 23.11.1943.

ГОЛЕНКО Степан Петрович, р. в 1898 в Черниговской обл., ряд., погиб 13.4.1944.

ГОЛУБКОВ Николай Николаевич, красноармеец, погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

ГОЛУБЕЕВ Осип Семенович, р. в Смоленской обл., ряд., погиб 21.1.1944.

ГОМЕЛЕВ Федор Яковлевич, ряд., погиб 16.10.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

ГОПИЕНКО Николай Петрович, р. в Киевской обл., ряд., погиб 29.2.1944.

ГОРБАЧЕВ Петр Максимович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 13.11.1943.

ГРИШИН Иван А., р. в 1895 в Тульской обл., погиб 26.4.1944.

ГУТОРОВ Иван Иванович, р. в Брянской обл., погиб 25.11.1943.

ДАВЛЕТОВ Хамит, красноармеец, погиб 13.11.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

ДАВЫДОВА Анна Евсеевна, ряд. Перезахоронена из д. Головинцы.

ДАДОНОВ Александр Григорьевич, р. в 1915 в Мордовской АССР, лейт., погиб 19.3.1944. Перезахоронен из д. Головинцы.

ДОЙНЕНКО Василий Никонович, ряд., погиб 13.10.1943.

ДОРОФЕЕВКИН Николай Васильевич, р. в Ульяновской обл., мл. серж., погиб 30.1.1944.

ДРУЖИНИН Александр Петрович, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

ДУБЕНЧИК Федор Михайлович, р. в Калинковичском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 7.7.1944.

ДУБОВЕЦ Аркадий Филиппович, р. в 1901 в Глусском р-не Могилевской обл., ряд., погиб 26.4.1944.

ЕРЕМА Прохор Федорович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 15.10.1943.

ЕРОХИН Василий Ефимович, р. в Рязанской обл., ряд., погиб 3.5.1944.

ЕСКИН Василий Дмитриевич, гв. серж., погиб 27.10.1943.

ЖУМЕЕВ Леон Тихонович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 29.11.1943.

ЖУРАВЛЕВ Митрофан Иванович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

ЗАТРАВИН Василий Семенович, ряд., погиб 16.10.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

ЗАХАРОВ Андрей Александрович, старш., погиб 10.10.1943.

ЗЮЗИН Василий Петрович, р. в Рязанской обл., ряд., погиб 25.6.1944.

ИГНАТЮШИН Степан Иванович, р. в Смоленской обл., ряд., погиб 22.7.1944.

ИЛЬИН Василий Иванович, р. в 1900 в Московской обл., ряд., погиб 17.5.1944.

ИЛЬИНСКИЙ Владимир Васильевич, р. в 1889, ст. лейт., погиб 26.3.1944. Перезахоронен из д. Головинцы.

КАДЫШЕВ Виктор Александрович, р. в 1910, ряд., погиб 24.4.1944.

КАЛЕГАТНЫЙ Алексей Гаврилович, р. в Сумской обл., ряд., погиб 24.1.1944.

КИРПЕНКО Федор Васильевич, ряд., погиб 22.7.1944.

КИРАВИНСКОВ Иван Филиппович, р. в 1894, ряд., погиб 23.4.1944.

КИРИЧЕЙКО Алексей Алексеевич, р. в Сумской обл., погиб 5.4.1943.

КОЗЛОВ Мирон Павлович, р. в Витебской обл., ряд., погиб 23.1.1944.

КОЗЛОВ Прокопий Григорьевич, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

КОЛОСОВ Николай Фаусевич, р. в Брянской обл., ряд., погиб 15.10.1943.

КОЛОБОВ Василий Васильевич, р. в 1905 в Ивановской обл., ряд., погиб в 1942.

КОЛБАСОВ Николай Сергеевич, р. в Кемеровской обл., ряд., погиб 24.11.1943.

КОНЦЕВОЙ Федор Григорьевич, р. в Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

КОНОНИКОВ Семен Федорович, р. в Джамбульской обл., ряд., погиб 15.7.1944.

КОНДРАТЬЕВ Николай Семенович, р. в Иркутской обл., ряд., погиб 11.7.1944.

КОНОВАЛОВ Борис Иванович, р. в Тамбовской обл., ряд., погиб 1.3.1944.

КОПАТОВ Василий Михайлович, р. в Московской обл., ряд., погиб 21.11.1943.

КОРОЛЕВ Михаил Иванович, р. в Горьковской обл., мл. серж., погиб 19.11.1943.

КОРОЛЕВ Василий Васильевич, р. в Ленинградской обл., ст. серж., погиб 5.3.1944.

КОСЕНКО Иван Андреевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 1.3.1944.

КРУГЛИЦКИЙ Василий Степанович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 23.11.1943.

КРУПИЦКИЙ Василий Степанович, красноармеец, погиб 24.11.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

КРЮЧКОВ Михаил Иванович, р. в Тамбовской обл., ряд., погиб 2.2.1944.

КУЗНЕЦОВ Гавриил Герасимович, р. во Владимирской обл., ряд., погиб 19.11.1943.

КУЗНЕЦОВ Дмитрий Григорьевич, погиб в 1943.

КУЗНЕЦОВ, ряд., погиб 12.11.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

КУЗНЕЦОВ Дмитрий, ряд., погиб 15.11.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

КУРГУЗ Иван Филиппович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 13.12.1943.

КУХТАР Александр Степанович, р. в Минской обл., ряд., погиб 5.4.1945.

КУЧИН Федор Емельянович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 13.11.1943.

ЛАРЧЕНКО Михаил Александрович, ряд., погиб 13.11.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

ЛЕВКОВ Яков Михайлович, р. в Сумской обл., ряд., погиб 18.7.1944.

ЛЕТУЧЕВ Владимир Васильевич, р. в Красноярском крае, ряд., погиб 4.2.1944.

ЛОТОШНИКОВ Василий Владимирович, ефр., погиб 10.4.1944.

ЛУКЬЯНЕНКО Егор Кузьмич, р. в Чечерском р-не Гомельской обл., погиб 9.2.1944.

ЛУТОВИНОВ Дмитрий Иванович, р. в 1902 в г. Москва, ряд., погиб 24.4.1944. Перезахоронен из д. Головинцы.

ЛЮБИЧ Василий Федорович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 21.10.1943.

МАЙЛЕПЕСОВ Тайпас, мл. лейт., погиб 18.11.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

МАКСИМОВ Степан Иванович, р. в 1903 в Пензенской обл., ряд., погиб 13.4.1944. Перезахоронен из д. Головинцы.

МАКУРТЫЛЬЯН Рафик, ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

МАЛЬКОВ Филипп Петрович, ряд., погиб 21.7.1944.

МАРКЕЛОВ Тимофей Георгиевич, р. в 1912, ст. лейт., погиб 13.3.1944.

МАРЧЕНКО Иван Евдокимович, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

МАСЛОВ Яков Иосифович, р. в Иркутской обл., ряд., погиб 2.2.1944.

МАСЛЕННИКОВ Михаил Павлович, ст. лейт., погиб 21.11.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

МАЧАЛОВ Иван Васильевич, р. в 1895 в Куйбышевской обл., ряд., погиб 21.4.1944.

МАЧКАЛЬЯН Григорий Андреевич, р. в 1907 в г. Анапа, ряд., погиб 17.7.1944.

МЕДВЕДЕВ Леонтий Астахович, р. в Сумской обл., ряд., погиб 25.5.1944.

МЕЛЬНИКОВ Алексей Игнатьевич, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

МЕЛЬНИКОВ Николай Васильевич, р. в 1893, мл. лейт., погиб 19.3.1944. Перезахоронен из д. Головинцы.

МЕЦИАКА Михаил Александрович, ряд., погиб 19.2.1943.

МИЛЕХИН Михаил Васильевич, ряд., погиб 1.3.1944.

МИСНИКОВ Григорий Нестерович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

МИШЕНЕВ Василий Андреевич, р. в Вологодской обл., старш., погиб 19.7.1944.

МОКРЕНЬКОВ Федор Алексеевич, р. в Московской обл., ряд., погиб 26.11.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

МОРОЗОВ Вячеслав Константинович, р. в г. Брянск, ряд., погиб 1.12.1943.

МОСИН Виктор Иванович, мл. лейт., погиб 16.11.1941. Перезахоронен из д. Головинцы.

МОХОВ Антон Степанович, р. в 1920, ст. лейт., погиб 1.4.1944. Перезахоронен из д. Головинцы.

МУРЛЫКИН Иван Андреевич, р. в Орловской обл., ряд., погиб 16.10.1943.

НАТИК Михаил Яковлевич, р. в 1904 в г. Иркутск, ряд., погиб 2.5.1944.

НАУМЧИК Павел Филатович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 30.11.1943.

НАХОДКИН Семен Артемович, р. в 1902 в Гомельской обл., ряд., погиб 9.5.1944.

НЕДОСТОЕВ Варнав Сильвестрович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 15.11.1943.

НИКОЛАЕВ Иван Федорович, р. в Пензенской обл., ряд., погиб 13.11.1943.

НИКОЛАЕВ Николай Николаевич, р. в Свердловской обл., ефр., погиб 19.7.1944.

НОВИК Родион Михайлович, р. в Речицком р-не Гомельской обл., ряд., погиб 1.8.1944.

НОВИКОВ Василий Максимович, ст. лейт., погиб 13.11.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

НОВИКОВ Родион Михайлович, ряд., погиб 1.8.1944.

ОБЕРТЕЙ Алексей Иванович, р. в Кемеровской обл., серж., погиб 16.7.1944.

ОВЧИННИК Андрей Михайлович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 13.10.1943.

ОСИПОВ Петр Иванович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 1.7.1944.

ОСТАНИН Савелий Спиридонович, ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

ОСТАПЧЕНКО Семен Васильевич, ряд., погиб 31.1.1944.

ПАСКОННЫЙ Тимофей Егорович, ряд., погиб 16.11.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

ПЕСТОВ Сергей Николаевич, р. в г. Горький, ряд., погиб 13.10.1943.

ПЕТРОВ Федор Петрович, серж., погиб 14.7.1944.

ПЕТРОВ Иван Николаевич, мл. лейт., погиб 23.2.1944.

ПЕТРОВ Николай Петрович, ряд., погиб 10.7.1944.

ПЕТУХОВ Валентин Петрович, р. в Новгородской обл., серж., погиб 27.9.1943.

ПИСАРЕВ Василий Данилович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 23.11.1943.

ПЛЕХАНОВ Игорь Дмитриевич, ряд., погиб 24.11.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

ПОДКОЛОЗИН Тихон Кириллович, р. в 1899 в Ярославской обл., ряд., погиб 30.4.1944.

ПОДЕНОК Яков Егорович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 24.7.1944.

ПОПОВ Анатолий Дмитриевич, лейт., погиб 13.11.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

ПОПКОВСКИЙ Алексей Лукич, р. в Брянской обл., ряд., погиб 13.11.1943.

ПРИЩЕЙ Иван Григорьевич, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

ПРИЩЕП Григорий Тихонович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 23.11.1943.

ПРОКОПЕНКО Григорий Никитович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 12.10.1943.

ПУЗАНКОВ Иван Кухтимович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 13.4.1944.

РАЗЖИГАЕВ Николай Александрович, р. в Пермской обл., ряд., погиб 23.11.1943.

РАНЬКОВ Тихон Давыдович, ряд., погиб 16.11.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

РОГАЧЕВ Гавриил Никифорович, р. в Гомельской обл., ряд., погиб 4.7.1944.

РОЗМАКОВ Александр Матвеевич, р. в Оренбургской обл., ряд., погиб 6.5.1944.

РУБИН Владимир Михайлович, р. в Смоленской обл., мл. серж., погиб 5.4.1945.

РУБЦОВ Николай Иванович, р. в Запорожской обл., ряд., погиб 5.7.1944.

РУДИН Александр Семенович, р. в Брянской обл., серж., погиб 30.7.1944.

РЫЖКОВ Василий Васильевич, р. в Сумской обл., ряд., погиб 24.10.1943.

САВЕНКОВ Григорий Пантелеевич, кап., погиб 1.7.1944.

САДЫКОВ Э., ряд., погиб 16.11.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

САКАНЦЕВ Ксенофонт Сергеевич, ряд., погиб 3.8.1942.

СВЕТЛИЦКИЙ Дмитрий Леонтьевич, р. в Воронежской обл., ефр., погиб 10.8.1944.

СЕМЕНЧУК Виктор Петрович, р. в 1909 в Житомирской обл., ряд., погиб 12.5.1944.

СЕМЕНОВ Вячеслав Петрович, р. в г. Москва, ряд.

СЕРОВ Иван Александрович, р. в Калининской обл., кап., погиб 4.7.1944.

СИВУХА Лукаш Ануфриевич, р. в 1917, ряд., погиб в 1944.

СИДОРЕНКО Герасим Сергеевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 26.7.1944.

СИМОНОВ Николай Иосифович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 1.12.1943.

СИПАУЖ Александр Трофимович, р. в 1901 в Ворошиловградской обл., ряд., погиб 22.4.1944.

СМОЛЯК Алексей Степанович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 23.11.1943.

СОЛОДУН Афанасий Михайлович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 9.7.1944.

СОЛОДИН Петр Иванович, ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

СОРОКА Григорий Максимович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 23.7.1944.

СОРОКИН Михаил Ильич, р. в Орловской обл., ряд., погиб 13.10.1943.

СТЕПАШЕВ Василий Яковлевич, р. в 1907, ст. лейт., погиб 8.2.1944. Перезахоронен из д. Головинцы.

СТЕПЧЕНКО Михаил Степанович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 25.11.1943.

СТЕЛЬМАШЕНКО Павел Демьянович, ряд., погиб 21.2.1944.

СЫРОВАТСКИЙ Николай Прокофьевич, ряд., погиб 1.8.1944.

СЫЧКОВ Михаил Карпович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 20.11.1943.

ТАКМАКОВ Павел Яковлевич, ряд., погиб 24.11.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

ТАПИЩЕВ Никита Павлович, р. во Владимирской обл., ряд.

ТАРАСОВ Егор Иванович, р. в 1906 в Куйбышевской обл., ряд., погиб 7.5.1944.

ТАРАСОВ Тимофей Лаврентьевич, р. в 1918, лейт., погиб 24.4.1944. Перезахоронен из д. Головинцы.

ТАРАТУТО Егор Михайлович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 16.11.1943.

ТИТЕНОК Иван Иванович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 19.11.1943.

ТИТОВ Анатолий Дмитриевич, р. в Рязанской обл., ряд., погиб 6.7.1944.

ТИХОНЕНКО Степан Васильевич, р. в г. Днепродзержинск, кап., погиб 1.6.1944.

УТРОПИН Изан, ряд., погиб 12.11.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

ФАЩУК Никита Максимович, р. в Сумской обл., ряд., погиб 15.10.1943.

ФЕОКТИСТОВ Александр Федорович, р. в 1920, лейт., погиб 6.7.1944.

ФИЛИППОВ Варлам Петрович, р. в 1921 в Грузинской ССР, ряд., погиб 30.4.1944.

ФИЛИППОВ Федор Петрович, р. в Смоленской обл., ряд., погиб 23.8.1941.

ФИЛОНОВ Иван Федорович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 9.12.1943.

ФИЛОНОВ Семен Николаевич, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

ФОМЕНКОВ Владимир Кузьмич, р. в 1924, ряд., погиб 27.7.1944.

ХАДЖИ Умарович, р. в 1921, мл. серж., погиб 9.7.1944.

ХАКОНОВ Шамиудин, р. в Карачаево-Черкесской АССР (?).

ХАЦКЕВИЧ Антон Андреевич, р. в Витебской обл., ряд., погиб 5.4.1945.

ХУДАЛОВ Дмитрий Флорентьевич, серж., погиб 16.7.1944.

ЧАПУН Илья Андреевич, ряд., погиб 27.11.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

ЧЕРНЫШЕВ Михаил Ефимович, р. в Пензенской обл., ряд., погиб 22.10.1943.

ЧУЕВ Алексей Ефимович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 13.1.1943.

ЧУЛИН Семен Иванович, р. во Владимирской обл., мл. серж., погиб 31.10.1943.

ШАЛУНЕНКО Ефим Федорович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 2.6.1944.

ШАТИЛИН Сергей Тимофеевич, р. в Брянской обл., ряд., погиб 29.11.1943.

ШЕВЕЛЕВ Петр Федорович, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

ШИЛОВ Семен Васильевич, р. в г. Муром, ряд., погиб 19.11.1943.

ШМЫГАЛЬ Федор Степанович, ряд., погиб 12.11.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

ШМЫГОВ Федор Платонович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 13.11.1943.

ШТАТНЫЙ Гавриил Михайлович, р. в Сумской обл., ряд., погиб 16.10.1943.

ШУЛЯКОВ Иван Иванович, р. в Сумской обл., старш., погиб 24.6.1944.

ШУТОВ Петр Борисович, мл. серж., погиб 2.3.1944.

ЩЕГОРЦОВ Петр Ксенофонтович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 13.11.1943.

ЩЕРБИНИН Василий Владимирович, мл. лейт., погиб 26.10.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

ЯШЕНИН Николай Сергеевич, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Головинцы.

ПАСЁЛАК ПЕРАМОГА

АБУБОВ Николай Васильевич, р. в 1922 в Пензенской обл., ряд., погиб 8.2.1944. Перезахоронен из д. Березки.

АГАШКОВ Павел Федорович, р. в 1907 в Орловской обл., ряд., погиб 28.2.1944.

АЗОРКИН Василий Петрович, р. в Башкирской АССР, ряд., погиб 2.3.1944.

АЛЕКСАНДРОВ Иван Алексеевич, р. в Чувашской АССР, ряд., погиб 22.2.1944.

АСТАПЧЕНКО Семен Васильевич, р. в 1905 в Киевской обл., ряд., погиб 31.1.1944. Перезахоронен из д. Березки.

АТРОЩЕНКО Марк Степанович, р. в 1904 в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 24.12.1943. Перезахоронен из д. Березки.

БАССАРОВ Илид Копшарович, р. в 1924 в Восточно-Казахстанской обл., ст. серж., погиб 29.1.1944. Перезахоронен из д. Березки.

БЕДНЫЙ Степан Васильевич, р. в 1914 в Черниговской обл., ряд., погиб 25.3.1944. Перезахоронен из д. Березки.

БЕЛИНСКИЙ Сергей Моисеевич, р. в 1912 в Чернобыльском р-не, ряд., погиб 25.3.1944. Перезахоронен из д. Березки.

БЕЛОЦКИЙ Григорий Федорович, р. в 1906 в Ельском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 24.1.1944. Перезахоронен из д. Березки.

БЕЛЕНОК Мирон Климович, р. в 1898 в Чернобыльском р-не, ряд., погиб 26.4.1944.

БЕСЕДИН Василий Петрович, р. в 1920 в Свердловской обл., ряд., погиб 26.3.1944. Перезахоронен из д. Березки.

Помнік на брацкай магіле савецкіх воінаў у пас. Перамога.

БОЛЬШАКОВ Иван Федорович, р. в Ярославской обл., ряд., погиб 1.4.1944.

БОНДАРЕНКО Николай Константинович, р. в 1914 в Хойникском р-не, ряд., погиб 28.1.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ВЛАСЕНКО Александр Алексеевич, р. в 1912 в Черниговской обл., ряд., погиб 7.4.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ВОРОБЬЕВ Владимир Васильевич, р. в 1924, ряд., погиб 3.3.1944.

ВЯЗОВИК Сергей Никитович, р. в Свердловской обл., ряд., погиб 11.10.1943.

ГАВРИЛЕНКО Александр Андреевич, р. в 1911 в Гомельской обл., ряд., погиб 25.2.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ГАРУСОВ Григорий Дмитриевич, р. в 1912 в Алтайском крае, ряд., погиб 30.3.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ГОЛУБЕВ Василий Степанович, ряд., погиб 20.1.1944.

ГОНЧАРОВ Филипп Архипович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 27.12.1943.

ГОРДИЕНКО Николай Яковлевич, р. в 1925 в Черниговской обл., ряд., погиб 2.5.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ГРАЧЕВ Григорий Михайлович, р. в Пензенской обл., ряд., погиб 11.2.1944.

ГРИДНЕВ Михаил Гаврилович, р. в 1912 в Алтайском крае, ряд., погиб 15.3.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ГРИШИН Митрофан Прокофьевич, р. в 1925 в Воронежской обл., ряд., погиб 3.1.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ГУЛЯЕВ Петр Дмитриевич, р. в 1925 в г. Калинин, ряд., погиб 11.13.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ДЖАЛИЛОВ Юсуптан, р. в 1908 в Сталинабадском р-не, ряд., погиб 1.2.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ДОРОФЕЙКИН Николай Васильевич, р. в 1925 в Ульяновской обл., мл. серж., погиб 30.1.1944. Перезахоронен из д.Березки.

ДУБИНСКИЙ Константин Егорович, р. в 1904 в Черниговской обл., ряд., погиб 4.4.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ЕМЕЛИН Александр Иванович, р. в 1923 в Ульяновской обл., серж., погиб 5.3.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ЕПИШЕВ Владимир Тимофеевич, р. в 1925 в Воронежской обл., ряд., погиб 3.5.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ЕРМАК Ефим Николаевич, р. в 1912 в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 26.1.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ЕРОХИН Кирилл Матвеевич, р. в 1909 в Вологодской обл., ряд., погиб 7.5.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ЖДАНОВ Василий Иванович, р. в 1925 в Новосибирской обл., ряд., погиб 24.1.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ЗАГУМЕННЫЙ Павел Романович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 29.1.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ЗАДОРОЖНЫЙ Федор Федорович, р. в 1905 в Черниговской обл., ряд., погиб 5.2.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ЗАЛАПИН Василий Васильевич, р. в 1898 в Алтайском крае, мл. серж., погиб 25.1.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ЗАНИН Иван Дмитриевич, р. в 1921 в Воронежской обл., ряд., погиб 24.1.1944.

ЗАРУЛЬКО Николай Федорович, р. в 1925 в Орловской обл., ряд., погиб 6.3.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ЗЕЛЕНОВ Иван Иванович, р. в 1919 в Пензенской обл., ряд., погиб 30.3.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ИБРАГИМОВ Али, р. в 1909 в Азербайджанской ССР, ряд., погиб 19.3.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ИБРАГИМОВ Ахмед, р. в 1901 в Узбекской ССР, ряд., погиб 7.2.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ИВАНЬКОВ Григорий Петрович, р. в 1925 в Черниговской обл., ряд., погиб 6.3.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ИГНАТОВИЧ Алексей Адамович, р. в 1925 в Гомельской обл., ряд., погиб 19.1.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ИСМАТОВ Халим, р. в 1925 в Таджикской ССР, ряд., погиб 31.3.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ИСТОМИН Леонид Тимофеевич, р. в 1925 в Тамбовской обл., ряд., погиб 3.5.1944. Перезахоронен из д. Березки.

КАБАНОВ Василий Тимофеевич, р. в 1921 в Пензенской обл., ряд., погиб 15.1.1944. Перезахоронен из д. Березки.

КАМЧАТКИН Алексей Григорьевич, р. в 1905 в Сумской обл., ряд., погиб 23.1.1944. Перезахоронен из д. Березки.

КАРТУШИНСКИЙ Степан Михайлович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 14.10.1943.

КАТУРИН Гавриил Иванович, р. в 1898 в Амурской обл., ряд., погиб 17.1.1944. Перезахоронен из д. Березки.

КИСЕЛЕВ А., р. в Воронежской обл., ряд., погиб 22.2.1944.

КОВАЛЕВ Михаил Григорьевич, р. в 1905 в Орловской обл., ряд., погиб 1.4.1944. Перезахоронен из д. Березки.

КОЗЛОВ Павел Павлович, р. в 1915 в Витебской обл., ряд., погиб 23.1.1944. Перезахоронен из д. Березки.

КОЗЛОВСКИЙ Федор Назарович, ряд., погиб 22.2..1944.

КОЛЕСОВ Михаил Васильевич, р. в 1915, старш., погиб 18.1.1944. Перезахоронен из д. Березки.

КОНЫШЕВ Петр Константинович, р. в г. Александровск, ст. серж., погиб 10.10.1943.

КОНОВАЛОВ Борис Иванович, р. в 1925 в Тамбовской обл., ряд., погиб 1.2.1944. Перезахоронен из д. Березки.

КОНЕВ Иван Захарович, р. в 1903 в Ростовской обл., ряд., погиб 12.1.1944. Перезахоронен из д. Березки.

КОРОЛЕВ Василий Васильевич, р. в 1919 в Ленинградской обл., серж., погиб 5.3.1944. Перезахоронен из д. Березки.

КОСЕНКО Иван Андреевич, р. в 1925 в Черниговской обл., ряд., погиб 1.3.1944. Перезахоронен из д. Березки.

КРАСНОЩЕКОВ Иван Ефимович, р. в 1898 в Полтавской обл., ряд., погиб 26.4.1944. Перезахоронен из д. Березки.

КРЕТОВ Иван Васильевич, р. в 1923 в Алтайском крае, ряд., погиб 11.2.1944. Перезахоронен из д. Березки.

КРИВОШЕЕВ Николай Дементьевич, р. в 1914 в Курской обл., мл. лейт., погиб 7.2.1944. Перезахоронен из д. Березки.

КРИЙВИНЕЦ Яков Матвеевич, р. в Кировоградской обл., ряд., погиб 23.3.1944.

КРЮКОВ Михаил Иванович, р. в 1925 в Новосибирской обл., ряд., погиб 8.2.1944. Перезахоронен из д. Березки.

КРЮЧКОВ Александр Сергеевич, р. в 1910 в Свердловской обл., ряд., погиб 16.4.1944. Перезахоронен из д. Березки.

КУЛИКОВСКИЙ Николай Михайлович, р. в 1899 в Акмолинской обл., ряд., погиб 31.3.1944. Перезахоронен из д. Березки.

КУЛИНИЧЕВ Федор Романович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 6.4.1944.

КУТУМОВ Аршмбек, р. в 1912 в Джамбульском р-не, Казахстан, ст. серж., погиб 24.3.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ЛЕБЕДЕВ Александр Афанасьевич, р. в 1923 в Курганской обл., ст. серж., погиб 28.4.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ЛЕОНОВ Егор Тихонович, р. в 1925 в Читинской обл., ряд., погиб 31.3.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ЛЕПЕШКА Петр Петрович, р. в 1900 в Орловской обл., ряд., погиб 27.1.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ЛЕТУЧЕВ Владимир Васильевич, р. в 1922 в Красноярском крае, ряд., погиб 4.2.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ЛИДОВИНОВ Яков Тимофеевич, р. в 1902 в Саратовской обл., ряд., погиб 19.2.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ЛОБАН Василий Александрович, р. в Гомельской обл., ряд., погиб 21.2.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ЛОСЕВ Василий Матвеевич, р. в Гомельской обл., ряд., погиб 22.2.1944.

ЛУКЬЯНЕНКО Егор Кузьмич, р. в Гомельской обл., ряд., погиб 9.2.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ЛУКУНЦОВ Яков Степанович, р. в 1916 в Красноярском крае, ст. серж., погиб 13.3.1944. Перезахоронен из д. Березки.

МАКУХА Пантелей Пименович, р. в 1922 в Сумской обл., ряд., погиб 4.2.1944. Перезахоронен из д. Березки.

МАКИЕВСКИЙ Александр Тимофеевич, р. в 1914 в Харьковской обл., ряд., погиб 27.2.1944. Перезахоронен из д. Березки.

МАРТЫНОВ Михаил Иванович, р. в г. Хабаровск, ряд., погиб 23.3.1944.

МАТВЕЕВ Леонид Астафьевич, р. в 1903 в Сумской обл., ряд., погиб 21.5.1944. Перезахоронен из д. Березки.

МАЦИЯК Михаил Алексеевич, р. в 1925 в Черниговской обл., ряд., погиб 10.2.1944. Перезахоронен из д. Березки.

МЕНЬКОВ Калистрат Ефимович, р. в 1903 в Брянской обл., ряд., погиб 6.3.1944. Перезахоронен из д. Березки.

МОИСЕЕНКО Егор Кононович, р. в 1914 в Воронежской обл., ряд., погиб 24.2.1944. Перезахоронен из д. Березки.

МОСКАЛЕВ Федор Иванович, р. в 1920 в Мордовской АССР, ряд., погиб 8.3.1944. Перезахоронен из д. Березки.

МУНТАЕВА Сара Баймахановна, погибла 3.6.1944.

НАГОРНЫЙ Иван Игнатьевич, р. в Черниговской обл., мл. лейт., погиб 22.8.1944. Перезахоронен из д. Медвежий Лог.

НОБИЕВ Халим, р. в 1910 в Таджикской ССР, ряд., погиб 20.2.1944. Перезахоронен из д. Березки.

НОВИКОВ Дмитрий Федорович, р. в 1925 в Тамбовской обл., ряд., погиб 21.3.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ОНЯНОВ Семен Осипович, р. в Пермской обл., серж., погиб 30.3.1944. Перезахоронен из д. Якубовка.

ПАВЛЕНКО Петр Иванович, р. в 1925 в Киевской обл., ряд., погиб 25.4.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ПАВЛЮЧЕНКО Ефим Яковлевич, р. в 1897 в Сумской обл., ряд., погиб 25.12.1943. Перезахоронен из д. Березки.

ПАНЬКОВ Григорий Никитович, р. в 1914 в Курганской обл., ряд., погиб 21.5.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ПЕТРАШЕВ Михаил Степанович, р. в 1897 в Донецкой обл., ряд., погиб 5.2.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ПОЛЬНИКОВ Николай Антонович, р. в 1922 в г. Ташкент, ряд., погиб 30.3.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ПОПОВИЧ Егор Васильевич, р. в 1903 в Курской обл., ряд., погиб 24.2.1944. Перезахоронен из д. Березки.

РОЗМАКОВ Андрей Матвеевич, р. в 1908 в Чкаловской обл., ряд., погиб 7.5.1944. Перезахоронен из д. Березки.

РОЖЕНКО Николай Петрович, р. в 1921 в Киевской обл., ряд., погиб 27.2.1944. Перезахоронен из д. Березки.

РОЖЕНЦЕВ Василий Егорович, р. в 1901 в Горьковской обл., ряд., погиб 24.2.1944. Перезахоронен из д. Березки.

САЛПЕРИН Иван Захарович, р. в Алтайском крае, ряд., погиб 9.3.1944.

СВИСТ Григорий Ильич, р. в 1922 в Брянской обл., ряд., погиб 20.4.1944. Перезахоронен из д. Березки.

СИВУХА Лукаш Ануфриевич, ряд., погиб 28.7.1944.

СИНЯКОВ Семен Иосифович, р в Молотовской обл., серж., погиб 3.4.1944.

СКРИПКА Андрей Михайлович, р. в 1903 в Черниговской обл., ряд., погиб 26.1.1944. Перезахоронен из д. Березки.

СОЛОДКИЙ Яков Петрович, р. в 1899 в г. Баку, ряд., погиб 3.3.1944. Перезахоронен из д. Березки.

СТАРОДОБЦЕВ Степан Иванович, р. в 1924 в Курской обл., ряд., погиб 23.4.1944. Перезахоронен из д. Березки.

СТАНОВОЙ Василий Астапович, р. в 1925 в Черниговской обл., ряд., погиб 16.4.1944. Перезахоронен из д. Березки.

СТЕЛЬМАШЕНКО Павел Демьянович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1944. Перезахоронен из д. Березки.

СТРЮК Петр Филиппович, р. в 1921 в Черниговской обл., ряд., погиб 30.12.1943. Перезахоронен из д. Березки.

ТАНКАШЕВ Мамед, р. в 1921 в Рязанской обл., ряд., погиб 25.4.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ТАРАСЕНКО Михаил Павлович, р. в 1925 в Черниговской обл., ряд., погиб 26.2.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ТВЕРХИН Иван Андреевич, р. в 1906 в Сумской обл., ряд., погиб 11.2.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ТИМОФЕЕВ Константин Тимофеевич, р. в 1918 в Калининской обл., ряд., погиб 10.1.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ТОНКИХ Денис Иванович, р. в 1900 в Орловской обл., ряд., погиб 6.2.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ТРОШИН Александр Федорович, р. в 1903 в Орловской обл., ряд., погиб 19.4.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ТРУНЕВ Андрей Григорьевич, р. в Орловской обл., ряд., погиб 3.3.1944.

ТУПИЦЫН Григорий Васильевич, р. в 1913 в г. Якутск, ряд., погиб 28.2.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ТУРНУГУЛОВ Кенджекан Джубаевич, р. в 1909 в Кустанайской обл., погиб 12.2.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ФАНФАЕВ Емербай, р. в 1901 в Октябрьском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 8.3.1944.

ФЕДЧЕНКО Геннадий Григорьевич, р. в 1924 в г. Щорс Сумской обл., сержант, погиб 23.2.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ФЕСЕНКО Архип Степанович, р. в 1902 в Краснодарском крае, ряд., погиб 11.1.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ХАТЫЛЕВ Григорий Петрович, р. в 1910 в г. Гомель, ряд., погиб 6.2.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ХАСАНОВ Махмут, р. в 1922 в г. Ташкент, ряд., погиб 22.2.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ЦЫКУНОВ Николай Петрович, р. в 1921 в Гомельском р-не, ряд., погиб 2.3.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ШАРАФУТДИЛИН Кирилл, р. в 1918 в Башкирской АССР, мл. серж., погиб 9.1.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ШЕВЦОВ Федор Иванович, р. в Харьковской обл., ряд., погиб 14.10.1943.

ШЕЛЕГОВ Федор Иванович, р. в 1912 в Липецкой обл., ряд., погиб 4.12.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ШОРИН Аким Тимофеевич, р. в г. Москва, ряд., погиб 6.4.1944.

ШОРОХОВ Григорий Владимирович, р. в 1898 в Горьковской обл., ряд., погиб 21.2.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ЩИПАНОВ Владимир Александрович, р. в 1924 в Пензенской обл., мл. серж., погиб 10.2.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ЮРЧЕНКО Федор Михайлович, р. в 1900 в Орловской обл., ряд., погиб 23.2.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ЯНОВ Иван Алексеевич, р. в Воронежской обл., ряд., погиб 22.2.1944.

ЯРИЛИН Николай Федорович, р. в 1925 в г. Гомель, ряд., погиб 17.2.1944. Перезахоронен из д. Березки.

ПАСЁЛАК КЛЁНКІ
(БРАЦКАЯ МАГІЛА)

БАБЕНКО Павел Тимофеевич, р. в г. Чимкент, ряд., погиб 15.11.1943.

БЕЛОВ Иван Афанасьевич, р. в Ярославской обл., ряд., погиб 19.11.1943.

БЫСТРЫХ Иван Герасимович, ст. лейт., погиб в 1944.

ВДОВИН Александр Иванович, р. в Казахской ССР, мл. лейт., погиб 18.11.1943.

ВОВИНСКИЙ Евгений Пантелеевич, ряд., погиб 3.11.1943.

ГАЛИМОВ Миниват Галимович, р. в Башкирской АССР, ряд., погиб 14.11.1943.

ГОВОРОВ Павел Михайлович, р. в Курской обл., ряд., погиб 19.11.1943.

ЕРМАК Ефим Нилович, р. в 1912 на хуторе Мосты Добрянского р-на Черниговской обл., ряд., погиб в 1944.

ЗУКУРОВ Хасанбек Ибрагимович, р. в Северо-Осетинской АССР, серж., погиб 14.11.1943.

ЧЕРНЫШЕВ Иван Иванович, погиб 27.7.1941.

ЦЕЛЯШОЎСКІ СЕЛЬСАВЕТ

ВЁСКА ЦЕЛЯШЫ

АБРАМОВ Иван Федорович, р. в 1925, Брянская обл., Брянский р-н, д. Полпино, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

АГАПОВ Алексей Кириллович, р. в 1908, Брянская обл., Унечский р-н, д. Крапивная, ряд., погиб 23.11.1943.Перезахоронен из д. Калиновка.

АГЕЕВ Николай Николаевич, р. в 1910, Ивановская обл., серж., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

АЗАРЕНКО Иван Михайлович, р. в 1898, Брянская обл., Унечский р-н, д. Чернобабки, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

АКСИНЕНКО Семен Сазонович, р. в 1904, Брянская обл., Красногорский р-н, д. Сены, ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

АКУЛЕНКО Григорий Демидович, р. в 1924, Черниговская обл., ряд., погиб 23.10.1943. Перезахоронен из д. Островки.

АЛЕКСАНДРОВ Иосиф Павлович, ряд., погиб 1.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

АЛЕШИН Александр Михайлович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 18.10.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

АЛЕШИН Алексей Михайлович, р. в 1925, Брянская обл., Жирятинский р-н, д. Жирятино, ряд., погиб 18.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

АЛИКЕШОВ, р. в 1925, Западно-Казахстанская обл., ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

АЛРЕЕВ Григорий Денисович, р. в 1908, Алтайский край, Тальменский р-н, мл. лейт., погиб 18.11.1943, перезахоронен из д. Калиновка.

АНДРЕЕНКО Андрей Ефимович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 12.12.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

АНДРЕЕНКО Алексей Иванович, р. в 1924, Брянская обл., Гордеевский р-н, д. Черетовка, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

АНДРЕЕНКО Андрей Ефремович, р. в 1899, Могилевская обл., Костюковичский р-н, с. Разрытое, ряд., погиб 18.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

АНДРАСОВ Василий Тимофеевич, р. в Калужской обл., ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

АНДРЮШИН Зиновий Петрович, р. в Воронежской обл., лейт., погиб 17.2.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

АНУФРИКОВ Федор Иванович, р. в 1922, Брянская обл., Севский р-н, д. Малая Ветичка, ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

АРТЮШИН Петр Яковлевич, р. в 1906, Брянская обл., Брянский р-н, д. Чайковичи, ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

АСКЕРОВ Разы, р. в 1910, Азербайджанская ССР, Масаллинский р-н, с. Кызыл-Агач, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

АФОНИН Петр Семенович, р. в 1921, Владимирская обл., Ковровский р-н, д. Колесино, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

БАГИРОВ Дадаш Наджафович, р. в 1922, Азербайджанская ССР, ряд., погиб 14.11.1943. Перезахоронен из д. Курган.

БАГРОВ Николай Константинович, р. в 1919, Московская обл., г. Загорск, ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

Брацкая магіла савецкіх воінаў у в. Целяшы.

БАЛАЦИОНОВ Яков Егорович, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

БАЛТУНОВ Иван Гаврилович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

БАЛЫМ Михаил Яковлевич, р. в 1915, Полтавская обл., ряд., погиб 11.7.1943. Перезахоронен из д. Петровка.

БАЛЮК Иван Моисеевич, р. в 1917, старш., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

БАРАНОВСКИЙ Петр Дмитриевич, р. в Курской обл., ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

БАРАНОВСКИЙ Петр Дмитриевич, р. в 1913, Курская обл., г. Фатеж, погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

БАРИНОВ Василий Дмитриевич, р. в 1916, Калининская обл, Калининский р-н, лейт., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

БАРИСЕНКО Алексей Фомич, р. в 1904, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

БАСТИН Петр Иванович, р. в 1925, Брянская обл., Гордеевский р-н, ряд., погиб 17.11.1953. Перезахоронен из д. Калиновка.

БАТАРЫКИН Иосиф Григорьевич, р. в 1914, Брянская обл., Дубровенский р-н, д. Тюшо-Слободка, ст. серж., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

БАУЛА Митрофан Устинович, ряд., погиб 2.10.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

БЕЗНАСКОВ Григорий Вакулович, р. в 1908, Ошская обл., Киргизия, ряд., погиб 2.10.1943. Перезахоронен из д. Островки.

БЕЛИК Михаил Григорьевич, р. в Оренбургской обл., ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

БЕРДНИК Николай Федорович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

БЕРДНИК Серафим Ефимович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

БЕРДНИКОВ, ряд., погиб в 1941.

БЕРТЕНЕВ Александр Никитович, р. в 1924, Оренбургская обл., Сорочинский р-н, с. Гамалеевка, лейт., погиб 24.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

БИМВЛИХ Яков Тимофеевич, лейт., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

БЛОХИН Валентин Иванович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

БЛОХИН Иван Федорович, р. в 1915, Брянская обл., Брянский р-н, с. Толмачево, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

БОБАКОВ Григорий Николаевич, р. в 1907, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

БОБЛАК Иван Петрович, ряд., погиб 18.4.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

БОБОРЫКИН Иосиф Григорьевич, р. в 1907, Брянская обл., ст. серж., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

БОЛАЦЫНОВ Яков Егорович, р. в 1905, Брянская обл., Унечский р-н, д. Брянцы, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

БОЛТУНОВ Иван Гаврилович, р. в1901, Брянская обл., Унечский р-н, д. Жуково, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

БОНДАРЕНКО Павел Иванович, р. в 1925, Брянская обл., Гордеевский р-н, с. Кузнецы, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

БОРДАК Петр Иванович, р. в 1922, Сумская обл., ряд., погиб 14.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

БОРИСЕНКО Василий Степанович, р. в 1918, Сумская обл., ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

БОЧКАРЕВ Иван Ананьевич, р. в 1911, Свердловская обл., ряд. погиб 26.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

БРАВОК Андрей Степанович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

БРАВОК Михаил Астапович, р. в Московской обл., ряд., погиб 21.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

БРОДОВ Семен Степанович, р. в 1903, ряд., погиб 18.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

БРЫНДИКОВ Семен Архипович, р. в 1897, Могилевская обл., Хотимский р-н, д. Большая Липовка,

ряд., погиб 18.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

БРЮХАНОВ Сергей Павлович, р. в 1911, ст. серж., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ВАЙНТЕЛЬБАУМ Иосиф Михайлович, р. в 1906, ст. серж., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ВАСИЛЬЕВ Арсентий Яковлевич, р. в 1915, Брянская обл., Брянский р-н, д. Толмачево, ряд., погиб 24.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ВАСИН Кузьма Афанасьевич, р. в Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ВЕДЕНЕЕВ Семен Васильевич, р. в 1903, Оренбургская обл., х. Валявин, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахлронен из д. Калиновка.

ВЕРНИГОР Николай Иванович, р. в 1919, Брянская обл., Красногорский р-н, д. Красная Гора, ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ВИННИКОВ Павел Иванович, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ВИННИКОВ Павел Иванович, р. в 1905, Брянская обл., Гордеевский р-н, с. Кунышево, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ВЛАСОВ Василий Иванович, р. в Кировской обл., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ВОЛОДИН Константин Владимирович, р. в Пензенской обл., серж., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ВОЛОКИН Филипп Михайлович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ВОРОН Иван Акимович, р. в 1906, Брянская обл., Красногорский р-н, д. Селец, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ВОРОНИН Михаил Николаевич, р. в 1903, Челябинская обл., Сосновский р-н, д. Смолино, ряд., погиб 25.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ВОСТРИКОВ Андрей Сергеевич, р. в 1912, Кировская обл., Лобяжский р-н, д. Шевцово, ст.серж., погиб 15.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ГАБИТОВ Юсуф Вафлевич, р. в 1925, г. Уфа, ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ГАЙДУКОВ Абрам Егорович, р. в Курской обл., ряд., погиб 24.07.1941. Перезахоронен из д. Калиновка.

ГАЙПУТДИНОВ Халис, р. в 1918, г. Уфа, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ГАЙШИНЕЦ Тимофей Кондратьевич, р. в Орловской обл., ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ГАНЖА Петр Тихонович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ГЕРАСИМОВ Александр Григорьевич, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ГЗИМБЛИХ Яков Тимофеевич, р. в 1921, Могилевская обл., г. Чаусы, гв. лейт., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ГЛЕБОВ Константин Митрофанович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 18.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ГЛУШЕНОК Алексей Ефимович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 19.2.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ГНЕДЬКОВ Владимир Леонтьевич, р. в Брянской обл., ряд., погиб 20.2.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ГОМЗЯКОВ Александр Дмитриевич, р. в 1925, Пермская обл., Ординский р-н, д. Миханята, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ГОРБАЧЕВ Андрей Борисович, р. в 1908, Брянская обл., Гордеевский р-н, с. Кузнецы, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ГОРЕЛЫЙ Михаил Иванович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 28.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ГОРЕЛЫЙ Михаил Маркович, р. в 1909, Брянская обл., Почепский р-н, с. Первомайское, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ГОРОДНИЧЕВ Семен Федорович, р. в Орловской обл., мл. серж., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ГРАЧЕВ Максим Иванович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ГРИБОВ Григорий Николаевич, р. в Орловской обл., ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ГРИБОВ Григорий Семенович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ГРИБОВ Михаил Тимофеевич, р. в Орловской обл., ряд., погиб 26.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ГРИХАНОВ Михаил Андреевич, р. в 1924, Рязанская обл., Чучковский р-н, с. Шеметово, лейт., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ГРИШЕЧКО Сергей Васильевич, р. в 1906, Брянская обл., ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ГУДИЛИН Иван Ильич, р. в Брянской обл., ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ГУКОВ Анатолий Федорович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ДОВЛЯТОВ Базар, р. в 1920, ряд., погиб 20.3.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ДЕМУШКИН Николай Григорьевич, р. в 1925, Брянская обл., Брянский р-н, д. Большое Полпино, ряд., погиб 18.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ДЖЕМАГИДЗЕ Татар Виссарионович, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ДОЛГИХ Анис Михайлович, р. в 1909, Брянская обл., Гордеевский р-н, с. Кузнецы, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

Брацкая магіла савецкіх воінаў у в. Целяшы.

ДРЕМАКИН Андрей Яковлевич, р. в 1906, Калужская обл., Ульяновский р-н, ряд., погиб 10.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЕЛЬТИЗАРОВ Шахарат, р. в 1921, Казахская ССР, Актюбинский р-н, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЕМЕЛЬЯНЦЕВ Степан Васильевич, р. в 1909, Брянская обл., Гордеевский р-н, с. Кузнецы, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЕРМАКОВ Иван Федорович, р. в 1912, Калужская обл., Жиздринский р-н, ряд., погиб 24.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЕРМАКОВ Яков Андреевич, р. в 1910, Калужская обл., Ульяновский р-н, д. Жуково, ряд., погиб 24.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЕРМОЛЬЧИК Андрей Кузьмич, р. в 1908, Брянская обл., Гордеевский р-н, с. Кузнейцы, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЖИГАЛИН Александр Васильевич, р. в 1925, Брянская обл., Брянский р-н, д. Коростовка, ряд., погиб 24.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЖИДУЛИН Александр Семенович, р. в 1903, Горьковская обл., Шатковский р-н, с. Спасское, мл. серж., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЗАБЕЛИН Геннадий Михайлович, р. в 1925, Кировская обл., Богородский р-н, д. Богородицы, ряд., погиб 29.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЗАДОНСКИЙ Василий Дмитриевич, р. в 1917, Липецкая обл., Грязинский р-н, д. Сешки, ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЗАЙЦЕВ Павел Афанасьевич, р. в 1904, Брянская обл., Гордеевский р-н, д. Удобная, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЗАКОЛОТКИН Николай Алексеевич, р. в 1925, Пермская обл., ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЗРАЕВ Максим Иванович, р. в 1925, Брянская обл., Гордеевский р-н, с. Кузнецы, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЗУБОВ Андрей Васильевич, р. в 1897, Брянская обл., Унечский р-н, д. Чернобабки, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЗУБОВ Максим Яковлевич, р. в 1914, Брянская обл., Унечский р-н, д. Толбозина, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЗУБОВ Николай Дмитриевич, р. в 1922, Брянская обл., Унечский р-н, д. Чернобабки, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЗЯГОЖНЫЙ Василий Прохорович, р. в 1923, Брянская обл., Унечский р-н, д. Лески, ряд., погиб 24.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ИВАНКИН Петр Ефимович, р. в Брянской обл., Брянский р-н, с. Елисеевичи, ряд., погиб 26.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ИВУС Григорий Кузьмич, р. в 1902, Брянская обл., Брянский р-н, д. Малая Усадебная, ряд., погиб 15.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ИЕВЛЕВ Егор Петрович, р. в 1912, г. Москва, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ИЛИУ Атамтай, р. в 1907, Кустанайская обл., Семиозерный р-н, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ИЛЬИЧЕВ Федот Андреевич, ряд., погиб 21.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ИМЕУ Анатолий, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ИСАДЧЕНКО Иван Андреевич, р. в 1910, Брянская обл., Мглинский р-н, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ИШМАМЕДОВ Касым Алямович, р. в 1922, г. Астрахань, ряд., погиб 24.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КАЗАКОВ Николай Иванович, р. в 1906, Брянская обл., Карачевский р-н, ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КАЛИНИН Александр Павлович, р. в 1925, Брянская обл., Почепский р-н, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КАЛИНИН Александр Павлович, ряд., погиб 29.4.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КАЛЮЖНЫЙ Григорий, лейт., погиб в 1944.

КАМИДО Григорий Максимович, р. в 1901, Брянская обл., ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КАПЫРИН Степан Игнатьевич, р. в 1918, Калужская обл., Козельский р-н, д. Лебуш, ст. серж., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КАРАСАКУЛОВ Хаван Гумарович, р. в Казах-

ской ССР, серж., погиб 21.10.1943. Перезахоронен из д. Островки.

КАРЕЛИН Николай Николаевич, р. в 1923, мл. лейт., погиб 14.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КАСЬКОВ Степан Васильевич, р. в 1902, Курская обл., ряд., погиб 19.10.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КАРТАВЕНКО Михаил Гаврилович, р. в 1925, Брянская обл., Почепский р-н, д. Витевка, ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КАШАЕВ Илья Иванович, р. в 1900, Татарская АССР, Дрожжановский р-н, ряд., погиб 25.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КИЕВ Павел Денисович, р. в 1912, Брянская обл., Унечский р-н, ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КИЗИМОВ Федор Антонович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 26.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КИЙКО Иван Николаевич, р. в 1922, Полтавская обл., Гадячский р-н, с. Лютенько, лейт., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КИРГИЗБАЕВ Акай, р. в 1923, Алма-Атинская обл., Джамбульский р-н, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КИСЛЫЙ Владимир Трофимович, р. в 1901, Черниговская обл., ряд., погиб 23.10.1943. Перезахоронен из д. Островки.

КИСЛЯКОВ Степан Федорович, серж., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КОВАЛЕВ Ананий Ефимович, р. в 1908, Брянская обл., Унечский р-н, с. Брянцы, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КОВАЛЕВ Иван Дмитриевич, р. в Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КОВАЛЕВ Илья Фролович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 26.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КОВАЛЕВ Михаил Александрович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 26.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КОВАЛЕВСКИЙ Григорий Михайлович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 28.10.1943. Перезахоронен из д. Островки.

КОВАЛЕНКО Петр Михайлович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КОВРИГИН Павел Александрович, р. в 1917, ст. серж., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КАЗАКОВ Николай Иванович, ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КОЗЛОВ Александр Григорьевич, р. в 1914, Владимирская обл., Гусевский р-н, серж., погиб 18.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КОЗЛОВ Петр Макарович, р. в Оренбургской обл., мл. серж., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КОЛБАСЕНКОВ Михаил Васильевич, р. в 1918, Смоленская обл., Краснинский р-н, д. Духатино, лейт., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КОЛДРАШОВ Максим Васильевич, р. в 1911, Брянская обл., Брянский р-н, с. Журиничи, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КОЛЕЧКИН Иван Филиппович, р. в 1910, Брянская обл., Брянский р-н, д. Супонево, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КОЛОСКОВ Алексей Андреевич, серж., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КОЛЬЧИХИН Федор Яковлевич, р. в 1924, Брянская обл., Брянский р-н, д. Меркульево, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КОМАДЫНКО Аким Иванович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 14.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КОМАНДА Григорий Максимович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КОНДРАШОВ Максим Васильевич, р. в Брянской обл., ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КОНОНОВ Иван Матвеевич, р. в Брянской обл., погиб 8.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КОПЫЛОВ Григорий Яковлевич, серж., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КОПЫРИН Степан Афанасьевич, ст. серж., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КОРЕЛИН Николай Николаевич, р. в 1923, Калининская обл., Козловский р-н, д. Н.Знамя, мл. лейт., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КОРОВИН Алексей Васильевич, р. в 1909, Орловская обл., Знаменский р-н, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КОРОВКЕВИЧ Александр Иосифович, р. в 1905, Брянская обл., Унечский р-н, д. Берщево, ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КОРНЕЕВ Иван Михайлович, ст. серж., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КОРСИКОВ Павел Семенович, ряд., погиб 20.12.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КОРШУНОВ Иван Игнатьевич, р. в 1922, Брянская обл., Трубчевский р-н, с. Яловск, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КОСКА Петр Андреевич, р. в 1913, Полтавская обл., ст. лейт., погиб 29.4.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КОСОРОТОВ Александр Максимович, р. в 1921, Орловская обл., ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КРАВЧЕНКО Александр Гаврилович, р. в 1917, Ворошиловградская обл., ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КРАМСКОЙ Иван Денисович, р. в 1923, Смоленская обл., ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КРАШЕНИНИКОВ Федор Иванович, р. в Свердловской обл., Артинский р-н, д. Ст.Арти, ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КРИВДА Василий Павлович, р. в 1925, Брянская обл., Унечский р-н, д. Ведвинка, ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КРИВДА Павел Акимович, р. в 1897, Брянская обл., ряд., погиб 30.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КРУГЛИКОВ Михаил Алексеевич, р. в 1924, Саратовская обл., Дергачевский р-н, ефр., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КРУГЛИКОВ Степан Иванович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КРУПНОВ Иван Петрович, р. в 1904, Тамбовская обл., серж., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КРЫМСКОЙ Иван Денисович, ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КУБЫШКИН Егор Степанович, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КУБЫШКИН Егор Степанович, р. в 1906, Орловская обл., с. Большое, ряд., погиб 25.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КУЗИН Сергей Филиппович, ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КУЗЬМИЧЕВ Гавриил Терентьевич, р. в 1899, Ульяновская обл., Радищевский р-н, д. Воскресеновка, ряд., погиб 24.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КУЛАГА Кузьма Иванович, р. в 1898, Брянская обл., Унечский р-н, д. Брянцы, ряд., погиб 24.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КУЛАГА Кузьма Иванович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 24.2.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КУЛЕШ Иван Илларионович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КУЛЕШОВ Даниил Дмитриевич, р. в Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КУЛЯТИН Федор Федорович, р. в 1925, Астраханская обл., Наримановский р-н, с. Никольское, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КУНИЦА Петр Семенович, р. в 1925, Брянская обл., ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КУПЛИКОВ Иван Максимович, р. в 1901, Брянская обл., Брянский р-н, д. Антоновка, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КУРБАНОВ Курбан Юсиба, р. в 1909, ряд., погиб 22.3.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КУРИЛЬНИКОВ Василий Иванович, р. в 1905, Алтайский край, Калманский р-н, с. Щедрино, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КУРИЦА Петр Семенович, р. в 1925, Сумская обл., Ямпельский р-н, х. Воздвинский, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КУЦОБИН Федос Федорович, р. в 1911, Брянская обл., Почепский р-н, д. Желудьки, ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

КУЦОБИН Федос Федорович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 6.12.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЛАГУТЕНКО Иван Сафронович, ряд., погиб 9.11.1943. Перезахоронен из д. Н.Калиновка.

ЛАТЫШЕВ Алексей Прохорович, р. в 1925, Брянская обл., Унечский р-н, ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЛИТВИНОВ Павел Яковлевич, р. в 1921, Белгородская обл., Борисовский р-н, д. Борисово, ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЛУЗИН Геннадий Яковлевич, р. в 1925, Молотовская обл., Частнинский р-н, с. Частное, ефр., погиб 1.12.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЛУКАШЕВ Михаил Яковлевич, р. в 1923, Брянская обл., Унечский р-н, д. Жуково, ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЛУКЬЯНОВ Иван Егорович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЛЫСАК Илья Николаевич, р. в 1922, Винницкая обл., Ямпельский р-н , с. Озыгава, ст. серж., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЛЯЗГОВКА Прокопий Максимович, р. в 1906, Брянская обл., Почепский р-н, д. Стригаво, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЛЯЗГОВКО Прокопий Максимович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЛЯЛИН Герман Михайлович, р. в 1925, Пермская обл., г. Кунгур, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЛЯПИН Александр Дмитриевич, р. в 1925, Краснодарский край, Армавирский р-н, ст. Прогнознинская, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

МАЗУР Федор Дмитриевич, р. в 1922, Брянская обл., Унечский р-н, д. Алисовка, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

МАКСАКОВ Михаил Яковлевич, р. в Пензенской обл., ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

МАЛАШЕНКО Иван Иванович, р. в 1924, Брянская обл., г. Унеча, ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

МАЛАШЕНКО Степан Елисеевич, р. в 1908, Брянская обл., Гордеевский р-н, д. Алисовка, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

МАЛЫЧЕВ Анатолий Васильевич, р. в 1920, Московская обл., Виноградовский р-н, с. Виноградовка, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

МАЛЯВКО Михаил Матвеевич, р. в Орловской обл., ряд., погиб 24.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

МАЛЯВКО Петр Кириллович, р. в 1906, Брянская обл., ряд., погиб 11.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

МАМЕДОВ Иосиф Алевердиевич, р. в 1909, Азербайджанская ССР, Агдамский р-н, с. Атлимазий, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

МАРКУШЕВ Василий Павлович, р. в 1922, Рязанская обл., Шацкий р-н, д. Корнаухово, лейт., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

МАРТЫНОВ Тимофей Герасимович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

МАРЧЕНКО, капитан, погиб в 1944.

МАСЛЕННИКОВ Павел Александрович, ряд., погиб 22.11.1948. Перезахоронен из д. Калиновка.

МАСЛОВ Иван Захарович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 24.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

МАСЛОВ Степан Прокофьевич, р. в 1905, Челябинская обл., д. Замотохино, ряд., погиб 25.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

МАТЧЕНКО Александр Сергеевич, р. в 1912, Житомирская обл., с. Высокое, лейт., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

МАТЮТА Павел Степанович, р. в 1901, Брянская обл., Унечский р-н, д. Плевки, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

МАТЮТА Федор Степанович, р. в 1898, Брянская обл., Унечский р-н, д. Плевки, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

МАХЕЦЦОВ Хайрцилла, ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

МАШКОВ Владимир Николаевич, серж., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

МЕЛЕНТЬЕВ Анатолий Семенович, серж., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

МЕЛЬНИКОВ Митрофан Васильевич, р. в 1918, Приморский край, Ивановский р-н, с. Иваново, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

МИЗЕВ Андрей Григорьевич, р. в 1919, г. Могилев, ряд., погиб 24.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

МИТИН Николай Григорьевич, р. в Волгоградской обл., мл. серж., погиб 7.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

МИТИЧЕВ Владимир Алексеевич, р. в Брянской обл., Брянский р-н, д. Толмачево, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

МИТЯКОВ Михаил Илларионович, р. в 1926, Орловская обл., Знаменский р-н, д. Жидкое, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

МИХАЛЕВ Григорий Данилович, р. в 1902, Брянская обл., Брянский р-н, д. Тиганово, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

МИШКИН Виктор Петрович, р. в 1925, Брянская обл., Брянский р-н, д. Меркульево, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

МИЩЕНКО Василий Григорьевич, серж., погиб 9.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

МОЛЧАНОВ Дмитрий Васильевич, серж., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

МОРОЗ Макар Денисович, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

МОТОРИН Борис Яковлевич, р. в 1924, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

МУЗЫЧЕНКО Дмитрий Фомич, р. в Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

МУХИН Гурий Демьянович, р. в 1901, Кировская обл., Оричевский р-н, д. Мухино, ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

НАЗАРОВ Александр Иванович, р. в 1924, Саратовская обл., мл. серж., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

НАЙДО Николай Фомич, р. в 1905, Омская обл., г. Тобольск, мл. лейт., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

НАСВЕТНИКОВ Лазарь Кузьмич, р. в Орловской обл., ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

НАЦУБИДЗЕ Шатита Константинович, р. в 1922, Грузинская ССР, Ихальтульский р-н, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

НЕМЕНОК Михаил Кириллович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

НЕСКОРОДЗЕВ Михаил Сидорович, р. в 1911, ст. серж., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

НЕСТЕРОВ Иван Лукьянович, р. в 1922, Пензенская обл., ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

НЕХОРОШЕВ Василий Михайлович, р. в 1907, Тульская обл., ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

НИКИТИН Даниил Васильевич, ст. серж., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

НИКИТОЧКИН Кузьма Афанасьевич, р. в 1910, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

НИКИФОРОВ Иван Павлович, р. в 1910, Свердловская обл., ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

НОВАЕВ Иван Логинович, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

НОВИКОВ Николай Михайлович, р. в 1911, Орловская обл., Колпянский р-н, д. Долгий Колодец, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

НОВОРОЖКИН Александр Иосифович, р. в

1925, г. Казань, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

НОЗДРЯ Алексей Прохорович, р. в 1900, Брянская обл., Унечский р-н, с. Старолесье, ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

НУЦУБИДЗЕ Шота Константинович, р. в 1919, Грузинская ССР, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ОВЕЧКИН Виктор Васильевич, р. в Московской обл., ст. серж., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ОВХАЧЕВ Николай Трифонович, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ОТРОЩЕНКО Макар Михайлович, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ПАВЛОВ Михаил Митрофанович, р. в 1907, Читинская обл., ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ПАНАСКИН Андрей Иванович, р. в 1923, Брянская обл., ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ПАНАСКИН Петр Иванович, р. в 1923, Брянская обл., Брянский р-н, д. Опахань, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ПАНАСЕНКО Иван Макарович, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Н.Калиновка.

ПАНФИЛОВ Виктор Иванович, р. в Ярославской обл., серж., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ПЕНАСКИН Петр Иванович, р. в Брянской обл., погиб 4.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ПЕРШИН Алексей Петрович, р. в Орловской обл., мл. серж., погиб 18.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ПЕХТЕРЕВ Иван Андреевич, р. в 1924, Орловская обл., Знаменский р-н, с. Злынь, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ПЕШКО Василий Петрович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ПИСЧЕЛИН Иван Емельянович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 30.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ПЛАТОНОВ Петр Борисович, р. в 1913, Брянская обл., Брянский р-н, с. Меркульево, ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ПЛЕХАНОВ Василий Наумович, р. в 1914, Брянская обл., Гордеевский р-н, с. Кузнецы, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ПЛОТНИКОВ Григорий Андреевич, р. в 1918, Алтайский край, Черныхский р-н, д. Бочелак, серж., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ПЛЮЩЕВ Андрей Игнатьевич, р. в 1910, Брянская обл., г. Почеп, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ПЛЮЩЕВ Николай Федорович, р. в 1903, Брянская обл., г. Почеп, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ПОВАРОВ Трофим Константинович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ПОГОСЬЯН Есан Маоркасович, р. в 1918, Армянская ССР, г. Ереван, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ПОДВИНЦЕВ Владимир Иванович, р. в 1925, Липецкая обл., Добринский р-н, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ПОДВОЙСКИЙ Яков Матвеевич, р. в Орловской обл., ряд., погиб 26.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ПОДДУБНЫЙ Харитон Павлович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ПОДКОВКА Иван Иванович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ПОДКОЛЗИН Алексей Моисеевич, р. в 1914, Алтайский край, Ребрихинский р-н, с. Ребриха, ряд., погиб 24.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ПОЛЕНОК Федос Николаевич, р. в Орловской обл., ряд., погиб 24.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ПОЛИКАРПОВ Василий Алексеевич, р. в Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ПОЛТОРАЦКИЙ Николай Афанасьевич, р. в Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ПОТВЕЛОВ Семен Денисович, р. в 1900, Брянская обл., г. Почеп, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ПРОСКУРИН Дмитрий Иванович, р. в 1901, Сумская обл., Лебединский р-н, д. Конаныкино, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ПУЗАНОВ Петр Иванович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ПУХЛЯКОВ Иван Никифорович, р. в 1909, Брянская обл., Брянский р-н, с. Городищи, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ПЬЯНЫХ Александр Павлович, р. в 1923, Оренбургская обл., ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ПЬЯНЫХ Александр Павлович, р. в 1925, Оренбургская обл., Сорочинский р-н, с. Баклановка, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

РАЧИНСКИЙ Константин Семенович, р. в 1924, Полтавская обл., Лохвицкий р-н, с. Лучина, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

РОЖКОВ Иван Петрович, р. в Орловской обл., мл. серж., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

РОМАНЕНКО Василий Васильевич, р. в 1924, Брянская обл., Унечский р-н, д. Лужки, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

РОМАНЕНКО Федор Клементьевич, р. в 1897, Брянская обл., Унечский р-н, д. Ельня, ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

РОЩЕЙКИН Дмитрий Иванович, р. 1893, Орловская обл., Долгоруковский р-н, с. Жерновка, ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

РУБЦОВ Максим Михайлович, ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

РУДЕНКО Евдоким Трофимович, р. в 1899, Ворошиловградская обл., Новоайдарский р-н, ряд., умер от ран 24.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

РУДЕНОК Иван Моисеевич, р. в 1901, Орловская обл., ряд., погиб 18.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

РЫХЛОВ Михаил Степанович, р. в 1915, Ленинградская обл., мл. лейт., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

САЗОНОВ Яков Леонтьевич, р. в Брянской обл., ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

САЙФИЕВ Сайфула, р. в 1925, Пермская обл., Березовский р-н, д. Келчиково, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

САМОЙЛЕНКО Василий Петрович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

САМОХИН Михаил Игнатьевич, р. в Орловской обл., серж., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

САМУСЕНКО Емельян Яковлевич, ряд., погиб 18.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

САФОНОВ Владимир Сидорович, р. в 1922, ст. серж., погиб в 1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

САФОНОВ Евтей Николаевич, р. в 1912, Брянская обл., Севский р-н, д. Атрохи, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

САФРОНОВ Борис Трофимович, р. в Тульской обл., серж., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

СВЕТИК Даниил Михайлович, р. в 1912, Брянская обл., Гордеевский р-н, д. Кузнецы, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

СВИДЕЦКИЙ Петр Емельянович, р. в 1911, Краснодарский край, ряд., погиб 24.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

СЕДОВ Арсений Яковлевич, р. в 1919, Калининская обл., Рамешковский р-н, д. Косково, мл. лейт., погиб 24.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

СЕМЕНОВ Михаил Львович, р. в 1925, Курганская обл., Курганский р-н, с. 1-е Спорное, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

СЕМИН Василий Илларионович, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

СЕНЬКОВ Василий Герасимович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Н. Калиновка.

СЕНЬКОВ Григорий Павлович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Н. Калиновка.

СЕРЕГИН Николай Егорович, р. в 1925, ряд., погиб 24.11.1943. Перезахоронен из д. Н. Калиновка.

СИВЫЙ Иван Петрович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

СИДОРОВ Иван Иванович, р. в Орловской обл., Знаменский р-н, д. Богословье, ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

СИМАКОВ Иван Павлович, р. в 1916, Брянская обл., Унечский р-н, д. Плевки, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

СИРОТИН Михаил Герасимович, р. в Орловской обл., Орловский р-н, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

СКИПИН Федор Тимофеевич, р. в 1911, Тюменская обл., Тобольский р-н, д. Скипино, ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

СЛЕПЕНКО Александр Николаевич, р. в 1898, Брянская обл., ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

СМОЛКО Исак Михайлович, р. в 1912, Брянская обл., Гордеевский р-н, д. Алисовка, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

СОБОЛЕВ Малах Ефимович, р. в 1907, ряд., погиб 17.1.1943. Перезахоронен из д. Н. Калиновка.

СОЛОВЬЕВ Федор Викторович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Н. Калиновка.

СОТНИКОВ Иван Алексеевич, р. в 1925, Оренбургская обл., ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

СПЕКТОР Михаил Иосифович, р. в 1915, Киевская обл., г. Богуслав, ст. серж., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

СТЕПАНЕНКО Иван Васильевич, р. в 1920, серж., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

СТЕПАНЕНКО Иван Васильевич, р. в 1920, Брянская обл., Унечский р-н, д. Рудня, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

СТЕПАНИДЕНЬКО Михаил Петрович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

СТЕПАНОВ Петр Степанович, р. в 1896, Ульяновская обл., Радищевский р-н, д. Рязанка, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

СТЕФАНОВСКИЙ Николай Федорович, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

СТЕФАНОВСКИЙ Николай Фадеевич, р. в 1915, Брянская обл., Унечский р-н, с. Жуково, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

СТРАДЖЕВ Наджим, р. в 1922, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

СТРЕМНИКОВ Иван Денисович, р. в 1921, серж., погиб в 1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

СТУПИЧЕВ Иван Николаевич, р. в 1910, Алтайский край, Усть-Калманский р-н, с. Михайловка, ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

СУМЦОВ Василий Михайлович, р. в 1897, Кировская обл., ряд., погиб 27.3.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

СУМЦОВ Василий Михайлович, р. в 1925, Кировская обл., Медянский р-н, ряд., погиб 27.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

СУПРИНОВ Александр Митрофанович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Н. Калиновка.

СУПРУНОВ Александр Митрофанович, р. в 1912, Курская обл., Беловский р-н, с. Мокрушино, ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

СЫРЧИКОВ Алексей Данилович, р. в 1908, серж., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

СЫЧИКОВ Егор Васильевич, р. в Брянской обл., ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Н. Калиновка.

СЫЧИКОВ Егор Власович, р. в 1904, Орловская обл., Плетнянский р-н, с. Акуличи, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ТАНКОВ Василий Иванович, р. в 1925, Алтайский край, Китмановский р-н, с. Максарово, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ТАНЧУК Петр Михайлович, р. в Воронежской обл., серж., погиб 2.10.1943. Перезахоронен из д. Островки.

ТАРАТУТА Герасим Ефремович, р. в 1904, Брянская обл., Унечский р-н, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ТАРАТУТА Герасим Ефремович, р. в Брянской обл., погиб 23.3.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ТАРАТУТА Григорий Никонорович, р. в 1906, Брянская обл., Унечский р-н, д. Лиски, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ТАХАЕВ Аблай, р. в 1896, Казахская ССР, Чимкентская обл., Каратаузский р-н., ряд., погиб 23.3.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ТЕТЕЧКИН Борис Родионович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ТИКУНОВ Степан Прокофьевич, ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ТИМАКОВ Петр Егорович, р. в 1919, Орловская обл., Хотынецкий р-н, д. Алехино, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ТИХОНОВ Михаил Алексеевич, р. в Орловской обл., ряд., погиб. Перезахоронен из д. Калиновка.

ТОЛКАЧЕВ Андрей Иванович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 23.3.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ТОЛКАЧЕВ Андрей Иванович, р. в 1908, Брянская обл., Гордеевский р-н, д. Федоровка, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ТОЧИЛО Иван Романович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ТРЕПИН Василий Александрович, р. в 1910, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ТРИНКО Федор Васильевич, р в Орловской обл., ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ТРОШИН Валентин Павлович, р. в 1925, г. Горький, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ТРУХИН Яков Леонидович, р. в 1924, Красноярский край, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ТУПИЦА Василий Денисович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 24.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ТУРАЕВ Ходжанияз, р. в 1922, ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

УВАРОВ Анатолий Сергеевич, р. в 1925, Калининская обл., Аленевский р-н, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

УРОДА Николай Григорьевич, р. в 1921, Черниговская обл., Холменский р-н, с. Орловка, ефрейтор, погиб 1.12.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

УХРИН Сергей Александрович, р. в 1904, Московская обл., Клинский р-н, мл. серж., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ФАНДЕЕВ Анатолий Яковлевич, р. в 1924, Орловская обл., Знаменский р-н, д. Жидкое, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ФАТЕЕВ Александр Алексеевич, р. в 1902, Брянская обл., Брянский р-н, с. Толмачево, ст. серж., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ФЕДИН Александр Васильевич, р. в 1923, Пензенская обл., Тамалинский р-н, с. Дуровка, мл. лейт., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ФЕДОРИЩЕНКО Афанасий Сергеевич, р. в 1899, Брянская обл., Унечский р-н, с. Борщево, ряд., погиб 24.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ФЕДОРОВ Юрий Петрович, ст. серж., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ФЕДОТКИН Павел Андреевич, р. в 1903, Калужская обл., Хвастовичский р-н, д. Нехочь, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ФИЛАТОВ Герасим Иванович, серж., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ФИЛАТОВ Василий Иванович, р. в Горьковской обл., ряд., погиб 25.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ФИРСОВ Николай Григорьевич, р. в 1925, Тульская обл., Перемышленский р-н, д. Василенки, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ФИРСОВ Николай Егорович, ряд., погиб 20.2.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ФОМИН Сергей Григорьевич, р. в 1904, Воронежская обл., Хохольский р-н, с. Семидесятное, серж., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ФУРСИН Федор Александрович, р. в 1923, Брянская обл., Почепский р-н, п. Высокий Стан, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ХАНДОЖКО Иван Степанович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 26.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ХАРЧЕНКО Абрам Федорович, р. в 1901, Бухарская обл., г. Карши, серж., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ХЛЕБОРОДОВ Степан Тимофеевич, р. в 1905, ряд., погиб 13.12.1941. Перезахоронен из д. Терюха.

ХОБОТ Федор Иванович, р. в 1905, Брянская обл., Гордеевский р-н, д. Алисовка, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ХОМДОЖКО Константин Иванович, р. в 1925, Орловская обл., ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Терюха.

ХОМИКОВ Григорий Данилович, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Терюха.

ХОМКИН Иван Васильевич, р. в 1905, Брянская обл., Унечский р-н, д. Жуково, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ХОМКИН Максим Виссарионович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из д. Терюха.

ХОРОВ Николай Николаевич, р. в 1922, ст. серж., погиб 17.2.1943. Перезахоронен из д. Курган.

ХОХЛОВ Никифор Федорович, р. в 1913, Брянская обл., г. Почеп, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЦАПАНОВ Николай Алексеевич, р. в Горьковской обл., ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЧАЧУХ Юсуф Исхакович, р. в 1922, Краснодарский край, мл. серж., погиб 8.1.1944. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЧЕПИК Мартын Харитонович, р. в 1908, Брянская обл., Унечский р-н, с. Тавбонино, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЧЕРЕПОК Иван Филлипович, р. в 1913, Брянская обл., Гордеевский р-н, д. Танобель, ст. серж., погиб 18.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЧЕРКАШИН Прокопий Васильевич, р. в 1914, Красноярский край, Ужурский р-н, д. Большой Имыш, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЧЕРТКОВ Василий Иванович, р. в 1908, Брянская обл., г. Почеп, ст. серж., погиб 18.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЧЕХОЛИН Николай Сергеевич, р. в 1925, Тульская обл., Тульский р-н, д. Горки, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЧЕХОШИ Николай Сергеевич, р. в Калужской обл., ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЧУВИЛИН Афанасий Григорьевич, р. в 1925, Брянская обл., Брянский р-н, д. Тиганово, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ШАПОВАЛОВ Иван Антонович, р. в 1923, Ворошиловградская обл., серж., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ШАПОРЕНКО Павел Сергеевич, р. в 1925, Брянская обл., Гордеевский р-н, с. Кузнецы, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ШАРИПОВ Рашим, р. в 1925, Башкирская ССР, Салаватский р-н, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ШАТЫЙ Николай Степанович, р. в 1918, Брянская обл., н. Почеп, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ШЕВЦОВ Иван Иванович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 24.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ШЕВЦОВ Иван Никитович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 26.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ШЕВЧЕНКО Иван Григорьевич, р. в Днепропетровской обл., ряд., погиб в 1944. Перезахоронен из д. Калиновка.

ШЕИН Никита Андреевич, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ШЕЛАБОДА Василий Макарович, р. в 1912, Брянская обл., Гордеевский р-н, д. Алисовка, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ШЕРГИН Михаил Иванович, р. в 1925, Пермская обл., ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ШЕСТАКОВ Василий Максимович, р. в 1918, Брянская обл., Гордеевский р-н, с. Кузнецы, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ШЕСТАКОВ Василий Никитович, р. в 1924, Челябинская обл., Катав-Ивановский р-н, с. Карауловка, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ШКУРАТОВ Виктор Иванович, р. в 1924, Брянская обл., Гордеевский р-н, д. Алисовка, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ШКУРАТОВ Константин Афанасьевич, р. в 1910, Брянская обл., Гордеевский р-н, д. Алисовка, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ШМЕЛЕВ Александр Иванович, р. в 1913, Московская обл., Загорский р-н, д. Шатилов, ст. серж., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ШМЕЛЕВ Константин Павлович, р. в 1906, Саратовская обл., Салтыковский р-н, д. Подгорное, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЩЕРБА Петр Ефимович, р. в 1924, Брянская обл., Унечский р-н, д. Плевки, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЩЕРБИНА Алексей Тимофеевич, р. в 1925, Черниговская обл., ряд., погиб 23.10.1943. Перезахоронен из д. Островки.

ЩЕРБИНОК Прокофий Александрович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЩЕРБОК Тимофей Фадеевич, ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЩЕТИНСКИЙ Михаил Ефимович, р. в 1925, Брянская обл., Унечский р-н, д. Коробовичи, ряд., погиб 19.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЯКОВЛЕВ Андрей Иванович, р. в 1904, Калининская обл., Бежецкий р-н, ряд., погиб 23.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЯНЧЕНКО Федор Иванович, р. в 1907, Брянская обл., Почепский р-н, с. Игнатьево, ряд., погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Калиновка.

ЦЯРУХСКІ СЕЛЬСАВЕТ

ВЁСКА ЦЕРУХА

АБАТУЛИН Абдрахман, ряд. Перезахоронен из д. Диколовка.

АБДУЛАЕВ Насир, р. в Ташкентской обл., ряд., погиб 7.10.1943.

АБРАМЕНКО Иван Кириллович, ряд., погиб 25.9.1943. Перезахоронен из д. Диколовка.

АВИЛОВА Клавдия Степановна, р. в Сталинградской обл., ряд., погибла 4.10.1943.

АГАЖАНОВ Гары Багин, р. в Туркменской ССР, ряд., погиб 12.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

АДАЕВ Василий Иванович, р. в г. Сызрань Куйбышевской обл., ряд., погиб 28.9.1943. Перезахоронен из д. Диколовка.

АКОПЯН Сумбат Гаврилович, р. в Азербайджанской ССР, мл. сержант, погиб 9.10.1943.

АКУЛЕНКО Михаил Федорович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

АЛЕКСАНДРЕНКО Василий Антонович, р. в г. Шостка Сумской обл., ряд., погиб 10.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

АЛЕКСАНДРОВ Николай Панфилович, ряд., погиб 8.10.1943.

АНДРЕЕВ Михаил Алексеевич, р. в г. Иркутск, ряд., погиб 7.10.1943.

АНДРИЯНОВ Федор Васильевич, р. в г. Казань, ряд., погиб 1.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

АНТОНЕНКО Антон Иванович, р. в 1912, ряд., погиб 4.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

АНТИПОВ Николай Михайлович, погиб 17.10.1943.

АРАКЕЛОВ Григорий Николаевич, р. в Грузинской ССР, ст. серж., погиб 10.10.1943.

АРЕСТОВ Дмитрий Ильич, р. в 1924, мл. серж., погиб 10.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

АРТЕМОВ Николай Васильевич, серж., погиб 4.10.1943.

АСТАНКОВ Григорий Егорович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 6.10.1943.

АФОНИН Петр Федорович, р. в Пензенском р-не, ряд., погиб 9.10.1943.

АХМЕДОВ Искандер Ахмедович, р. в Узбекской ССР, ряд., погиб 9.10.1943.

АХРЕМЕНКО Михаил Игнатьевич, р. в Донецкой обл., ряд., погиб 6.10.1943.

БАБИЧ Николай Свиридович, р. в Сумской обл., ряд., погиб 9.10.1943.

БАЖИН Виктор Михайлович, р. в г. Москва, серж., погиб 3.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

БАЙГАЗИН Аксубай, ряд., погиб в 1943. Перезахоронен из д. Диколовка.

БАРАНКОВ Никифор Семенович, мл. серж., погиб 10.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

БАРДИН Егор Васильевич, р. в Тетюшском р-не Татарской АССР, ст. серж., погиб 8.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

БАХАЕВ Константин Михайлович, серж., погиб в 1943. Перезахоронен из д. Лядцы.

БЕДЕНКО Иван Григорьевич, р. в г. Петровск, ефр., погиб 8.10.1943.

БЕДНЕНКО Дмитрий Николаевич, р. в Шосткинском р-не, ряд., погиб 3.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

БЕЗРУЧКО Михаил Степанович, ряд., погиб 17.10.1943.

БЕЛИКОВ Николай Иванович, ст. лейт., погиб 6.10.1943.

БЕРДНИКОВ Константин Александрович, ефр., погиб 21.10.1943.

БЕРЕЗНЯК Сергей Савельевич, р. в Сумской обл., ряд., погиб 9.10.1943.

БЕСЕДИН Иван Васильевич, р. в Курской обл., ряд., погиб 13.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

БЕСПАЛОВ Михаил Ильич, р. в 1896 в Сумской обл., ряд., погиб 14.10.1943.

БОЙКО Иван Давыдович, ряд., погиб 16.10.1943. Перезахоронен из д. Ст. Гута.

БОЛДОРОВИЧ Василий Федорович, р. в Барабинском р-не Новосибирской обл., серж., погиб 9.10.1943.

БОЛОТОВ Григорий Емельянович, р. в Омской обл., ряд., погиб 17.10.1943.

БОНДАРЕНКО Василий Павлович, ряд., погиб в 1943.

БОРОДУЛЯ Андрей Фомич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 21.10.1943.

БОЧЕК Макар Фанасович, р. в 1920, ряд., погиб 3.10.1943.

БРУК М. Абрамович, ряд., погиб 7.10.1943. Перезахоронен из д. Диколовка.

БРЫНЦЕВ Михаил Петрович, р. в Курской обл., ряд., погиб в 1943.

БУРЦЕВ Николай Павлович, р. в Новосибирской обл., ряд., погиб 14.10.1943.

БУЮН Степан Игнатьевич, р. в Сумской обл., ряд., погиб 9.10.1943.

БУЯНОВ Яков Ульянович, р. в Горьковской обл., ряд., погиб 28.9.1943.

ВАСИЛЬЕВ Иван Никитович, ряд., погиб 1.10.1943.

ВАХРУШЕВ Викентий Александрович, р. в 1919 в Амурской обл., мл. серж., погиб 9.10.1943.

ВЕРЕВКИН Павел Александрович, р. в Курской обл., ряд., погиб в 1943. Перезахоронен из д. Диколовка.

ВИКУЛОВ Семен Васильевич, р. в 1912 в Бурятской АССР, мл. серж., погиб 6.10.1943.

ВЛАСОВ Михаил Сергеевич, р. в 1923 в Курской обл., ряд., погиб 11.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

ВОИНОВ Михаил Петрович, лейт., погиб в 1943.

ВОЛОГИН Александр Дмитриевич, р. в Куйбышевской обл., серж., Герой Советского Союза, погиб 8.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

ВОЛОШКИН Александр Сергеевич, р. в 1923 в Белгородской обл., ряд., погиб 8.10.1943.

ВОРОБЬЕВ Никита Тимофеевич, ст. лейт., погиб в 1943.

ВУКОЛОВ Николай Александрович, р. в Тульской обл., ряд., погиб 9.10.1943.

ВЬЮНОВ Николай Степанович, р. в Воронежской обл., мл. серж., погиб 7.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

ВЯЛЫХ Григорий Тихонович, р. в Курской обл., ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

ГАВРИКОВ Павел Егорович, ст. лейт., погиб 28.9.1943. Перезахоронен из д. Диколовка.

ГАВРИЧКОВ Иван Семенович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 1.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

ГАЛЮТА Дмитрий Кузьмич, р. в г. Бобруйск, ряд., погиб 7.10.1943.

ГАСЬКОВ Николай Николаевич, р. в Алтайском крае, погиб 12.10.1944.

ГЛОТОВ Тихон Васильевич, р. в 1901 в Курской обл., ряд., погиб в 1943.

ГОЛЕЩИХИН Афанасий Васильевич, р. в 1923 в Томской обл., погиб 8.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

ГОЛОВАЧ Захар Пименович, р. в Сумской обл., ряд., погиб 9.10.1943.

ГОЛОВАЧЕВ Павел Семенович, р. в 1911 в г. Москва, ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

ГОЛОШУБОВ Василий Филиппович, р. в Липецкой обл., ряд., погиб 23.12.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

ГОРЕЛОВ Сергей Иванович, ряд., погиб 14.10.1943.

ГРЕБЕНЮК Степан Харитонович, ряд., погиб 7.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

ГРЕБНЕВ Александр Данилович, р. в Вологодской обл., ряд., погиб 9.12.1943.

ГРИЩЕНКО Евмен Устинович, р. в д. Диколовка, ряд., погиб 14.10.1943. Перезахоронен из д. Диколовка.

ДАВЫДОВ Николай Васильевич, р. в Сердобском р-не, ряд., погиб 30.9.1943.

ДАРМЕЛЬ Георгий Максимович, р. в 1923 в Акмолинской обл., старш., погиб в 1943.

ДЖАЛИЛОВ Зейнетдин Бабаевич, р. в Дербентском р-не, ряд., погиб 6.10.1943.

ДОМАНИН Иван Алексеевич, р. в Пензенской обл., старш., погиб 9.10.1943.

ДОЦЕНКО Владимир Ананьевич, ряд., погиб 28.9.1943. Перезахоронен из д. Диколовка.

ДРУЖЕНКОВ Иван Ильич, р. в Кричевском р-не Могилевской обл., ст. серж., погиб 7.10.1943.

ДУДОВ Алексей Трофимович, серж., погиб 9.10.1943.

ДЬЯЧЕНКО Василий Константинович, р. в Черкасской обл., ст. серж., погиб 9.10.1943.

ЕВСЕЕНКО Иван Яковлевич, ряд., погиб 9.10.1943.

ЕМЕЛЕВА Анна Николаевна, ряд., погибла 1.10.1943.

ЕРЕМИН Федор Васильевич, р. в Курской обл., ряд., погиб 20.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

ЖАРКИХ Семен Семенович, ряд., погиб 11.9.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

ЖИГАЛО Василий Лукич, р. в Сумской обл., ряд., погиб 7.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

ЗАБАЛОВ Иван Иванович, ряд., погиб 2.10.1943.

ЗАБЕРЕЖНЫЙ Борис Тихонович, р. в Калужской обл., мл. лейт., погиб 10.9.1943. Перезахоронен из д. Ст. Гута.

ЗАВОДЬКО Евдоким Андреевич, ряд., погиб в 1943.

ЗАЙЦЕВ Павел Михайлович, р. в Краснопольском р-не Могилевской обл., ряд., погиб 12.10.1943.

ЗАРИПОВ Харис, ряд., погиб 26.10.1943.

ЗАЯРНЫЙ Николай Лукич, р. в Сумской обл., ряд., погиб 13.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

ЗИНЧЕНКО Павел Гордеевич, р. в Сумской обл., ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

ЗИНЧЕНКО Федор Семенович, р. в 1924 в г. Н. Каховка Херсонской обл., серж., погиб 1.10.1943. Перезахоронен из д. Диколовка.

ИВАНЕНКО Николай Николаевич, ряд., погиб 28.9.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

ИВАНОВ Владимир Григорьевич, р. в Якутской АССР, ряд., погиб 30.9.1943. Перезахоронен из д. Ст. Гута.

ИВАНОВ Петр Агеевич, р. в г. Гусь-Хрустальный, погиб 8.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

ИВАНОВ Яков Александрович, ряд., погиб 7.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

ИЖБАЕВ Ахмет, р. в Ташкентской обл., серж., погиб 9.10.1943.

ИОНОВ Василий Осипович, р. в 1903 в Пензенской обл., ряд., погиб 28.9.1943.

ИСАЕВ Мазиниржан, р. в 1923 в Таджикской ССР, ряд., погиб 7.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

КАГИЛЕВ Петр Григорьевич, р. в Курганской обл., ст. серж., погиб 30.9.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

КАДАШЕВИЧ Абрам Львович, р. в Оренбургском р-не, ряд., погиб 2.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

КАЗАРКИН Максим Егорович, р. в Пензенской обл., ряд., погиб 12.10.1943.

КАЛЕКУЛОНОВ Николай Филиппович, р. в Новосибирской обл., мл. серж., погиб 9.10.1943.

КАЛИНИН Василий Сергеевич, р. в Чувашской АССР, серж., погиб 6.10.1943.

КАПИТУРОВ Михаил Григорьевич, р. в Нижнеломовском р-не, ст. серж., погиб 7.10.1943.

КАПУСТИН Аркадий Иванович, серж., погиб 30.9.1943. Перезахоронен из д. Диколовка.

КАРПУХИН Александр Михайлович, р. в 1907, ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

КАРТАМЫШЕВ Василий Петрович, р. в 1906 в Белгородской обл., ряд.,погиб 29.9.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

КАТЮШИН Тарас Михайлович, ряд., погиб 5.10.1943.

КВАСКОВ Захар Иванович, р. в 1910 в г. Орел, ряд., погиб 12.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

КВАСОВ Кирилл Потапович, р. в Сумской обл., ряд., погиб 6.10.1943.

КИРКОРА Федор Леонтьевич, р. в 1912, серж., погиб 16.10.1943. Перезахоронен из д. Гута.

КЛЕМЕНОВ Тимофей Николаевич, р. в Пензенской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Диколовка.

КЛИМОВ Сергей Тимофеевич, р. в Можайском р-не, ряд., погиб 12.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

КНЯЖЕВ Федор Петрович, ряд., погиб 30.9.1943. Перезахоронен из д. Ст. Гута.

КОБА Леонтий Терентьевич, р. в Сумской обл., ряд., погиб в 1943. Перезахоронен из д. Диколовка.

КОБЕЦ Григорий Акимович, р. в Сумской обл., ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

КОБЧЕНКО Василий Михайлович, р. в 1907 в Харьковской обл., лейт., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

КОВАЛЕНКО Тимофей Иванович, ряд., погиб 9.10.1943.

КОЖЕВИНОВ Б.Ф., старш., погиб в 1943.

КОЗЛЕНКОВ Владимир Петрович, р. в г. Новокузнецк, ряд., погиб 8.10.1943. Перезахоронен из д. Ст. Гута.

КОЛЕСНОВ Глеб Григорьевич, серж., погиб 28.9.1943. Перезахоронен из д. Кравцовка.

КОМАРЕНКО Федор Митрофанович, ряд., погиб 3.10.1943.

КОМОСА Дмитрий Ильич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 6.10.1943.

КОННОВ Алексей Федорович, ряд., погиб 8.10.1943.

КОНТОРОВИЧ Павел Григорьевич, ст. лейт., погиб 28.9.1943. Перезахоронен из д. Диколовка.

КОРНИЕНКО Гавриил Никифорович, р. в Черниговской обл., погиб 18.10.1943.

КОРОТКОВ Николай Павлович, ст. серж., погиб в 1943.

КОРЧАГИН Михаил Алексеевич, р. в Алтайском крае, ряд., погиб 10.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

КОРШУНОВ Евгений Алексеевич, р. в Пензенской обл., ефр., погиб 7.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

КОЧЕТКОВА Софья Константиновна, лейт., погибла 22.10.1943. Перезахоронена из д. Ст. Гута.

КОЧУБЕЙ Василий Андреевич, р. в 1920 на Украине, серж., погиб 7.10.1943.

КОЧУБЕЙ Клавдия Андреевна, р. в 1911, ст. серж., погибла 7.10.1943.

КРАМАРЬ Павел Сазонович, р. в 1924, серж., погиб 17.9.1943.

КРАСНЯК Кирилл Родионович, р. в Сумской обл., ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

КРИВОШАП Прохор Акимович, ряд., погиб 8.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

КРИЧАЛОВ Леонид Евстигнеевич, р. в 1922, ряд., погиб в 1943.

КРУЧКОВ Михаил Андреевич, р. в 1903 в Пензенской обл., ряд., погиб 8.10.1943.

КРЮКОВ Петр Павлович, ряд., погиб 12.10.1943.

КУДРЯШОВ Александр Александрович, лейт., погиб 30.9.1943.

КУЗЬМИН Александр Петрович, ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

КУКУРИН Павел Васильевич, ряд., погиб в 1943.

КУЛИК Степан Родионович, р. в Сумской обл., ряд., погиб 3.10.1943. Перезахоронен из д. Кравцовка.

КУЛИЧЕНКО Григорий Кузьмич, лейт., погиб 1.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

КУПРЕЕВ Александр Егорович, р. в Брянской обл., серж., погиб 28.9.1943. Перезахоронен из д. Кравцовка.

КУПРИН Иосиф Михайлович, ряд., погиб в 1943. Перезахоронен из д. Ст. Гута.

КУРГИН Петр Адамович, ряд., погиб 28.11.1943.

КУСТОВ Сергей Петрович, р. в Пензенской обл., ряд., погиб 16.10.1943. Перезахоронен из д. Ст. Гута.

КУТУЗОВ Захариан Файзрых, р. в г. Актюбинск, погиб 1.10.1943.

ЛАГУТИН Николай Николаевич, ряд., погиб 2.10.1943. Перезахоронен из д. Диколовка.

ЛАЗАРЕВ Сергей Тихонович, р. в Брянской обл., лейт., погиб 2.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

ЛАШЕВИЧ Алексей Васильевич, майор, погиб в 1943.

ЛЕВАШОВ Афанасий Иванович, погиб в 1943.

ЛЕВЕНШТЕЙН Леонид Исакович, ряд., погиб 14.10.1943. Перезахоронен из д. Ст. Гута.

ЛЕВИЦКИЙ Моисей Менделевич, р. в 1925 на ст. Халилово, ряд., погиб 12.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

ЛОГВИНОВ Александр Алексеевич, р. в Орловской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

ЛУЗИН Аркадий Семенович, р. в 1924 в Ильинском р-не, ряд., погиб 12.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

ЛУКАШЕВ Роман Емельянович, р. в Сумской обл., ст. серж., погиб 5.10.1943.

ЛУЦЕНКО Дмитрий Андреевич, р. в 1920 в Краснодарском крае, ряд., погиб 8.10.1943.

ЛЫСЕНКО, ряд., погиб 10.10.1943.

МАКСИМЕНКО Григорий Васильевич, р. в Воронежской обл., ряд., погиб 8.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

МАЛОВ Михаил Егорович, р. в 1898 в Вольском р-не, ряд., погиб 2.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

МАЛЬКО Иван Дмитриевич, р. в г. Москва, ст. серж., погиб 30.9.1943.

МАЛЬЦЕВ Алексей Прокофьевич, р. в Воронежской обл., ряд., погиб 28.9.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

МАМОНТОВ Павел Николаевич, мл. лейт., погиб 8.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

МАСИЧ Семен Дмитриевич, ряд., погиб 9.10.1943. Перезахоронен из д. Ст. Гута.

МАСЛАКОВ Иван Федорович, ряд., погиб 1.10.1943.

МАХАМАДИЕВ Халмулин, ряд., погиб 14.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

МЕДВЕДЬ Федор Исакович, ряд., погиб 7.10.1943. Перезахоронен из д. Диколовка.

МЕДКО Федор Иванович, р. в Харьковской обл., серж., погиб в 1943.

МИЛОВ Петр Николаевич, р. в 1924 в Оренбургской обл., ряд., погиб 9.10.1943.

МИНЧЕНКО Илья Трофимович, лейт., погиб в 1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

МИРОШНИЧЕНКО Павел Антонович, р. в Сумской обл., ряд., погиб 15.10.1943.

МИТРОХИН Иван Дмитриевич, ряд., погиб 30.9.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

МИТЮХИН Николай Васильевич, р. в Читинской обл., серж., погиб 13.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

МИХАЙЛОВ Владимир Ефимович, р. в Хайбуллинском р-не, ряд., погиб 17.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

МОЖАЕВ Петр Филиппович, ряд., погиб в 1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

МОКРИЦЕВ Степан Кузьмич, р. в 1914 в Курской обл., ст. серж., погиб 9.10.1943.

МОРОЗЕНКО Михаил Кузьмич, мл. серж., погиб 11.10.1943.

НАГОРНЫЙ Игнат Лукич, р. в 1904, ряд., погиб 9.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

НАЗАРОВ Бабамурза, р. в 1918 в Узбекской ССР, ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

НАКОНЕЧНЫЙ Николай Иванович, ряд., погиб 8.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

НАСТЮХА Устин Антонович, р. в Сумской обл., ряд., погиб 7.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

НЕГОДЯЕВ Павел Кузьмич, р. в Тульской обл., ефр., погиб 1.10.1943.

НЕКРАСОВ Максим Васильевич, р. в 1917 в Кемеровской обл., лейт., погиб 28.9.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

НЕСКОРОМНЫЙ Гавриил Кузьмич, р. в Днепропетровской обл., командир взвода, погиб 28.9.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

НЕЧАЕВ Даниил Васильевич, р. 1894 в Белгородской обл., ряд., погиб в 1943. Перезахоронен из д. Диколовка.

НИКОЛАЕВ Федор Васильевич, р. в Свердловской обл., ряд., погиб 19.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

НУРУДИНОВ Хусиндин, р. в г. Ташкент, старш., погиб 17.10.1943.

ОВЧИННИКОВ Василий Иванович, лейт., погиб 18.11.1943.

ОВЧУКОВ Дмитрий Алексеевич, ряд., погиб 30.9.1943.

ОДИНЦОВ Даниил Федотович, р. в 1904 в Белгородской обл., ряд., погиб 3.10.1943.

ОЛЬХОВИК Иван Дмитриевич, р. в 1923 в Стародубском р-не, ряд., погиб 10.10.1943.

ОЛЬХОВИК Иван Михайлович, р. в Сумской обл., ряд., погиб 18.10.1943. Перезахоронен из д. С. Гута.

ОХРАМЕНКО Яков Степанович, р. в Сумской обл., ряд., погиб 28.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

ПАНКРАТОВ Иван Герасимович, р. в Курской обл., ряд., погиб 13.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

ПЕРЕПЕЛКИН Петр Иванович, р. в 1908, ряд., погиб 5.10.1943.

ПЕРЧАЕВ Василий Федорович, р. в Горьковской обл., ряд., погиб 8.10.1943.

ПЕТРАЕВ Николай Григорьевич, р. в 1908 в Харьковской обл., ст. лейт., погиб 7.10.1943.

ПЕТРОВ Сергей Петрович, ст. серж., погиб 28.10.1943. Перезахоронен из д. Ст. Гута.

ПЕТРОВ Степан Васильевич, р. в Архангельской обл., серж., погиб 28.9.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

ПЛИСКИН Иван Григорьевич, р. в г. Тамбов, мл. серж., погиб 10.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

ПОДЕРОВ Иван Иванович, ряд., погиб 7.10.1943.

ПОЛУКАРОВ Иван Васильевич, р. в Тульской обл., ряд., погиб 3.10.1943.

ПОНОМАРЕВ Иван Васильевич, р. в Красноярском крае, ряд., погиб 1.10.1943.

ПОПОВ Никита Давыдович, р. в Кировской обл., ряд., погиб 30.9.1943.

ПОСОХОВ Михаил Карпович, погиб в 1943.

ПРОТИКОВСКИЙ Петр Владимирович, ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

РАЗЕНЬКОВ Павел Ильич, р. в Курском р-не, ряд., погиб 2.10.1943.

РАЗОВ Яков Иванович, р. в 1914 в Ульяновской обл., ряд., погиб 17.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

РАСТОРГУЕВ Петр Яковлевич, р. в 1924, серж., погиб 15.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

РАХМАТУЛИН Калимулла, ряд., погиб 19.10.1943.

РЕШЕТНИКОВ Егор Герасимович, р. в Саратовском р-не, ряд., погиб 8.10.1943.

РУСАКОВ Петр Родионович, р. в Кемеровской обл., мл. лейт., погиб 1.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

РЯСНОЙ Максим Алексеевич, р. в Иркутской обл., серж., погиб 9.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

САВИЧЕВ Борис Александрович, ефр., погиб 7.10.1943.

САЗОНОВ Иван Васильевич, мл. лейт., погиб 8.10.1943.

САЛТАНОВ Петр Ильич, р. в Брянской обл., ряд., погиб 30.9.1943.

САМСОНОВ Спиридон Федорович, р. в 1913, ряд., погиб 11.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

САНАЩЕНКО Андрей Иванович, ряд., погиб 15.10.1943. Перезахоронен из д. Ст. Гута.

САНАЩЕНКО Петр Андреевич, ряд., погиб в 1943.

СЕМЕНОВ Владимир Илларионович, ряд., погиб 28.10.1943.

СЕМЕШИН Иван Андреевич, р. в Арзамасском р-не, лейт., погиб 8.10.1943.

СЕМИБРАТОВ Александр Тимофеевич, ряд., погиб в 1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

СЕМИН Федор Филиппович, ряд., погиб 30.9.1943.

СЕРГЕЙКО Николай Демьянович, р. в Сумской обл., ряд., погиб 2.10.1943.

СИДОРЕНКО Михаил Никифорович, р. в 1918 в Рязанской обл., ст. лейт., погиб 7.10.1943.

СЛЕГ Сергей Семенович, серж., погиб в 1943.

СМОЛЬКОВ Яков Никифорович, р. в 1910, ефр., погиб 3.10.1943.

СОКОЛОВ Владимир Георгиевич, ряд., погиб 28.9.1943. Перезахоронен из д. Диколовка.

СОКОЛОВ Леонид Иванович, р. в г. Актюбинск, ст. лейт., погиб 10.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

СОЛОВЬЕВ Федор Иванович, р. в г. Фергана, ряд., погиб в 1943.

СОЛОДОВ Иван Арсентьевич, кап., погиб 5.10.1943.

СОЛЯНИК Василий Александрович, р. в г. Москва, лейт., погиб 8.10.1943.

СТАРИКОВ Михаил Наумович, р. в 1897 в Новозыбковском р-не, ряд., погиб 28.10.1943.

СТАФЕЕВ Иван Захарович, р. в Новосибирской обл., мл. серж., погиб 9.10.1943.

СТЕПАНОВ Иван Григорьевич, р. в 1924 в Донецкой обл., ст. серж., погиб 14.10.1943.

СТОРУБЛЕВЦЕВ Павел Иванович, ефр., погиб в 1943. Перезахоронен из д. Ст. Гута.

СУББОТИН Иван Максимович, ряд., погиб в 1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

СУБИТИНСКИЙ Иван Васильевич, р. в Сумской обл., ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

СУЗДАЛЕВ Семен Васильевич, ряд., погиб 12.10.1943.

СУПТИЛАНА Петр Матвеевич, р. в Сумской обл., ряд., погиб 2.10.1943.

СУСЛИКОВ Николай Иванович, погиб 16.10.1943.

ТАРАСОВ Михаил Григорьевич, р. в Ярославской обл., ряд., погиб в 1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

ТЕТЮРА Марк Лукич, р. в Сумской обл., ряд., погиб 9.10.1943.

ТОПОРОВ Василий Иванович, р. в Горьковской обл., лейт., погиб 28.9.1943.

ТУПИКОВ Николай Львович, р. в 1924 в г. Саратов, ряд., погиб 30.10.1943.

ТУРАМБЕТОВ Бекмурза, р. в Ташкентской обл., мл. серж., погиб 12.10.1943.

ФАНЕРМАН Авраам Шлемович, лейт., погиб в 1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

ФЕДЕЧКИН Николай Алексеевич, р. в г. Калуга, ряд., погиб 23.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

ФЕДОРЕНКО Василий Ильич, р. в Орловской обл., ряд., погиб 1.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

ФЕДОРЕНКОВ С., ряд., погиб в 1941.

ФЕДОРИН Иван Фомич, мл. лейт., погиб 7.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

ФЕСЕНКО Афанасий Петрович, р. в 1896 в Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ФРОЛОВ Михаил Иосифович, кап., погиб в 1942.

ХАБАЛКИН Николай Михайлович, мл. серж., погиб 27.9.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

ХАРИЧКОВ Григорий Яковлевич, р. в Курской обл., ряд., погиб 13.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

ХЛЕБОРЕЗОВ Степан Тимофеевич, погиб в 1943.

ХОМЯКОВ Григорий Павлович, р. в Псковской обл., ряд., погиб 27.1.1943. Перезахоронен из д. Ст. Гута.

ХОРИН Леонид Филиппович, ряд., погиб 7.10.1943.

ХРАМЦОВ Александр Федорович, р. в 1918 в Тамбовской обл., ряд., погиб 14.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

ЦЫГАНКОВ Ефим Макарович, р. в Саратовской обл., ряд., погиб 8.10.1943.

ЧАБГА Павел Романович, ряд., погиб в 1943.

ЧАПЛОВ (дадатковыя звесткі не знойдзены).

ЧЕПИК Антон Емельянович, р. в Сумской обл., ряд., погиб 2.10.1943. Перезахоронен из д. Диколовка.

ЧЕРКАЙ Леонтий Григорьевич, р. в 1924 в Сумской обл., ряд., погиб 10.10.1943. Перезахоронен из д. Кр. Долина.

ЧЕРКАСОВ Василий Афанасьевич, ст. лейт., погиб 1.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

ЧЕРНОИВАНЕНКО Николай Никитович, р. в 1903 в Курской обл., ряд., погиб 2.10.1943.

ЧИЖИКОВ Михаил Никифорович, р. в Брянской обл., ст. серж., погиб 29.9.1943.

ШАЙДУРОВ Григорий Ильич, р. в 1909, ряд., погиб 25.9.1943. Перезахоронен из д. Диколовка.

ШАТОХИН Тимофей Иванович, р. в Курской обл., ряд., погиб 21.10.1943.

ШЕВЕЛЬ Евгений Васильевич, р. в 1900, в г. п. Дружба, ряд., погиб 9.10.1943.

ШЕЛЕХОВ Иван Ефимович, р. в г. Курск, мл. серж., погиб 7.10.1943. Перезахоронен из д. Диколовка.

ШЕНДЯПИН Леонид Николаевич, р. в г. Фрунзе, ряд., погиб 28.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

ШКАЛЬНЫЙ Григорий Григорьевич, р. в Сумской обл., ряд., погиб 9.10.1943.

ШКАЛЬНЫЙ Петр Трифонович, ряд., погиб 10.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

ШКУНДИК Моисей Израилевич, ряд., погиб 3.10.1943.

ШКУРПЕЛА Павел Пантелеймонович, ряд., погиб 29.9.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

ШПАК Иван Петрович, ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

ЩЕРБА Бакир Машанлович, р. в Джамбульской обл. Казахской ССР, ряд., погиб 3.10.1943.

ЩЕРБАКОВ Григорий Федорович, р. в 1905 в г. Москва, подполк., погиб 12.10.1943.

ЯКУБОВСКИЙ Александр Иванович, ряд., погиб 3.10.1943.

ЯЧЕВСКИЙ Александр Евменович, ряд., погиб 9.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

ЯЧЕВСКИЙ Михаил Васильевич, погиб 8.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

ЯШКИН Яков Антонович, р. в 1920 в Белгородской обл., ряд., погиб 9.9.1943. Перезахоронен из д. Н. Гута.

ЦЯРЭШКАВІЦКІ СЕЛЬСАВЕТ

ПАСЁЛАК КАЛІНІНА

АБИЕВ Ахан, р. в 1924, ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

АГАПОВ Степан Егорович, р. в Тульской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

АДАМЕНКО Александр Николаевич, р. в 1897 в Черниговской обл., ряд., погиб 2.11.1943. Перезахоронен со ст. Зябровка.

АДОНЬЕВ Тихон Егорович, р. в 1902 в Курской обл., ряд., погиб 5.11.1943.

АКЗАМОВА Горляна, погибла 19.10.1943. Перезахоронена из д. Краснооpлинск.

АКУЛЕНКО Семен Миронович, ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из п. Орленск.

АКУЛОВ Дмитрий Петрович, ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

АЛЮНИН Василий Николаевич, р. в Челябинской обл., ефр., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

АМЕЛИН Николай Антонович, р. в 1924 в г. Нижний Тагил, мл. серж., погиб 16.10.1943. Перезахоронен из д. Вокраино.

АНЕНКОВ Алексей Ильич, р. в Курской обл., ряд., погиб 2.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

АНУФРИЕВ Иван Ильич, ряд., погиб 30.9.1943. Перезахоронен из п. Орленск.

АРИНЕНКО Федор Вавилович, р. в 1902 в Черниговской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

АРСЕНЬЕВ Василий Иванович, ряд., погиб 14.12.1943.

АСТАПЕНКО Иван Герасимович, р. в 1924 в Гомельской обл., погиб 13.11.1943. Перезахоронен из д. Федоровка.

АТАЕВ Хаким, р. в 1909 в Дагестанской АССР, ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Терешковичи.

АТРОЩЕНКО Михаил Семенович, ряд., погиб 22.10.1943. Перезахоронен из п. Куты.

АФАНАСЬЕВ Михаил Антонович, р. в Бурятской АССР, ряд., погиб 7.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

Помнік на брацкай магіле савецкіх воінаў у пас. Калініна.

БАБИКОВ Василий Самойлович, ряд., погиб 2.11.1943. Перезахоронен из п. Орленск.

БАБУХИН Вениамин Семенович, р. в 1924 в Курской обл., ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из п. Пристороны.

БАЧЕК Лука Антонович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

БЕДУХОВ Евгений Степанович, р. в 1925 в г. Харьков, ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из п. Пристороны.

БЕЛАШ Трофим Максимович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 14.10.1943. Перезахоронен из п. Орленск.

БЕЛОБОРОДЬКО Гавриил Иванович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 21.10.1943. Перезахоронен из п. Куты.

БЕЛОГУР Андрей Алексеевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

БЕЛОГУР Николай Свиридович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

БЕЛОГУР Петр Данилович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

БЕЛЯКОВ Андрей Игнатьевич, р. в Орловской обл., ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из п. Пристороны.

БЕСПАЛОВ Ефим Петрович, р. в 1909 г., в Брянской обл., ряд., погиб 23.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Бухоловка.

БЛЕДНОВ Семен Петрович, ряд., погиб 7.11.1943. Перезахоронен из п. Куты.

БЛИНСКИЙ Дмитрий Арсентьевич, р. в Орловской обл., мл. серж., погиб 22.10.1943. Перезахоронен из п. Орленск.

БОГРОВ Иван Алексеевич, ряд., погиб 5.10.1943.

БОЛЬШАКОВ Николай Андреевич, р. в Котласском р-не Архангельской обл., ряд., погиб в 1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

БОМОЛОВ Иван Терентьевич, ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из п. Пристороны.

БОНДАРЕВ Яков Прохорович, р. в Гомельской обл., ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из п. Пристороны.

БОНДАРЕНКО Семен Кузьмич, р. в Гомельской обл., ряд., погиб 8.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

БОНДАРЕНКО Степан Степанович, ряд., погиб 11.11.1943. Перезахоронен из п. Куты.

БОРУНОВ Федор Михайлович, мл. серж., погиб 15.10.1943. Перезахоронен из д. Скиток.

БРОГА Алексей Иларионович, р. в 1922 в Полтавской обл., мл. серж., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из п. Пристороны.

БУГРИК Герасим Сергеевич, ряд., погиб 27.10.1943. Перезахоронен из д. Краснооорлинск.

БУЕВ Владимир Дмитриевич, р. в г. Липецк, ряд., погиб 27.9.1943. Перезахоронен из п. Куты.

БУРЕНКОВ Степан Андреевич, ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из п. Пристороны.

БУРУНОВ Илья Егорович, ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из п. Пристороны.

БУТКО Иосиф Михайлович, р. в 1900 в Харьковской обл., ряд., погиб 11.10.1943. Перезахоронен из п. Куты.

БУЯНИН Николай Павлович, ряд., погиб 24.10.1943. Перезахоронен из д. Краснооорлинск.

БЫБИН Виктор Иванович, р. в г. Горький, ст. лейт., погиб 21.10.1943. Перезахоронен из п. Борец.

БЫЧКОВ Алексей Петрович, ряд., погиб 1.10.1943. Перезахоронен из п. В. Грива.

ВАГИН Николай Дмитриевич, р. в г. Москва, мл. лейт., погиб 7.10.1943. Перезахоронен из С. Зябровки.

ВАЙТИШКИН Петр Иванович, ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

ВАСЮЧЕНКО Николай Павлович, р. в 1905 в г. Москва, мл. лейт., погиб 7.10.1943. Перезахоронен из д. Ольховка.

ВИШИНСКИЙ Андрей Елизарович, р. в 1916, ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Зябровка.

ВОРОБЬЕВ Павел Николаевич, р. в Свердловской обл., мл. серж., погиб 30.9.1943. Перезахоронен из д. Терешковичи.

ВОРОНИН Антон Давыдович, р. в Краснодарском крае, ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

ВОРОНИН Василий Власович, р. в Воронежской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

ВОРОНОВ Михаил Александрович, р. в 1922

в г. Торжок, ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

ВОРОНОВ Павел Николаевич, р. в Свердловской обл., мл. серж., погиб 30.9.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

ГАБИДУЛИН Шамиль Савельевич, ряд., погиб 30.9.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

ГАЛЕНКО Никифор Андреевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 23.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

ГАНАПОЛЬСКИЙ Моисей Исакович, лейт., погиб 23.10.1943. Перезахоронен из п. Куты.

ГЛАЗУНОВ Василий Иванович, мл. серж., погиб 30.9.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

ГОЛИЦЫН Василий Александрович, р. в 1921 в г. Н. Тагил, мл. серж., погиб 31.9.1941. Перезахоронен из д. Терешковичи.

ГОЛОБУРДА Петр Акимович, р. в 1921 в Черниговской обл., ряд., погиб 22.10.1943. Перезахоронен из п. Куты.

ГОНЧАРОВ Даниил Филиппович, погиб 3.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

ГОНЧАРОВ Иван Аврамович, р. в Сумской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

ГОНЧАРОВ Трофим Савельевич, р. в 1902 в Сумской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

ГОРЕВАНОВ Николай Васильевич, ряд., погиб 24.9.1943.

ГРЕМЕНКО Федор Фомич, р. в Гомельской обл., ряд., погиб 7.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

ГРИШКОВ Никифор Иосифович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 1.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

ГУСЛИСТЫЙ Михаил Сергеевич, ряд., погиб 12.10.1943. Перезахоронен из д. Ольховка.

ГУСЛИСТЫЙ Иван Васильевич, р. в 1919 в Полтавской обл., ряд., погиб 12.10.1943. Перезахоронен из д. Ольховка.

ДАВЫДЕНКО Иван Яковлевич, р. в г. Злынка Брянской обл., ряд., погиб 14.10.1943. Перезахоронен из п. Орленск.

ДАНЬЧЕНКО Иван Никифорович, р. в г. Носовичи, ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из п. Пристороны.

ДАУШЕВ Нажахмет, р. в Кзыл-Ордынской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Зябровка.

ДЕГТЯРЕВ Карп Денисович, ряд., погиб 27.10.1943. Перезахоронен из п. Краснооорлинск.

ДЕГТЯРЕВ Николай Филиппович, р. в Луганской обл., ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен со ст. Зябровка.

ДЕМЯНОВ Яков Васильевич, р. в 1912, ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из п. Пристороны.

ДЕМИДЕНКО Андрей Михайлович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 1.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

ДОЛИЧЕВ Даниил Парфенович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 22.11.1943. Перезахоронен из п. Куты.

ДОЦЕНКО Федор Маркович, р. в Амурской обл., ряд., погиб 1.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

ДРАКОНОВ Дмитрий Евсеевич, р. в г. Добруш Гомельской обл., ряд., погиб 14.10.1943. Перезахоронен из п. Орленск.

ДРЕМАКОВ Нестор Петрович, р. в Гомельской обл., ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из п. Пристороны.

ДРОБЫШЕВ Леонид Григорьевич, р. в Алтайском крае, ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из п. Пристороны.

ДРОЗДОВ Николай Николаевич, р. в г. Пролетарск, серж., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

ДУБИНА Степан Макарович, ряд., погиб 14.10.1943. Перезахоронен из п. Краснооорлинск.

ДУМА Василий Николаевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

ДУПЛИК Илья Давыдович, р. в Сумской обл., ряд., погиб 1.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

ДУРНОСОВ Иван Долматович, р. в Свердловской обл., мл. серж., погиб 19.10.1943. Перезахоронен из д. Куты.

ДЫШАКОВ Иван Григорьевич, р. в 1922 в Брянской обл., ряд., погиб 16.10.1943. Перезахоронен из д. Ольховка.

ДЮМИН Иван Егорович, р. в 1944 в Брянской обл., ряд., погиб 17.12.1943.

ДЯТЛОВ Михаил Афанасьевич, ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из п. Пристороны.

ЕВГУШКИН Михаил Михайлович, р. в Гомельской обл., ряд., погиб 25.10.1943. Перезахоронен из п. Куты.

ЕВДОШЕНКО Кирилл Трофимович, р. в 1893, ряд., погиб 27.10.1943. Перезахоронен из д. Зябровка.

ЕВСЕЕНКО Василий Иосифович, ряд., погиб 9.10.1943. Перезахоронен из п. Куты.

ЕГОРОВ Семен Максимович, серж., погиб 26.9.1943.

ЕРШОВ Иван Иванович, р. в 1924, мл. лейт., погиб 25.10.1943. Перезахоронен из п. Краснооорленск.

ЕСЬКОВ Афанасий Васильевич, р. в Курской обл., погиб в 1943. Перезахоронен из п. Орленск.

ЕФИМЕНКО Василий Трофимович, р. в 1916, старш., погиб в 1944.

ЖАБИН Иван Иванович, р. в 1919 в Тамбовской обл., ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен со ст. Зябровка.

ЖЕРЕБКОВ Игнатий Афанасьевич, р. в Гомельской обл., ряд., погиб 3.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Бухоловка.

ЖИМАНОВ Иван Андреевич, р. в 1925 в Бел-

городской обл., ряд., погиб 7.10.1943. Перезахоронен из с. Зябровка.

ЖИТНИКОВ Иван Павлович, ряд., погиб 6.11.1943. Перезахоронен из п. Куты.

ЖИХАРЕВ Адам Матвеевич, ряд., погиб 21.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Бухоловка.

ЖИХАРЕВ Александр Михайлович, р. в Гомельской обл., ряд., погиб 23.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Бухоловка.

ЖОРЕНКО Михаил Николаевич, р. в 1912 в Харьковской обл., лейт., погиб 8.10.1943. Перезахоронен из д. Ольховка.

ЖУРАВЕЛЬ Иван Иванович, р. в г. Стародуб, ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

ЖУРАВЛЕВ Кирилл Власович, р. в Гомельской обл., ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из с. Пристороны.

ЗАЙЦЕВ Сидор Демьянович, ст. серж., погиб 30.9.1943. Перезахоронен из п. Орленск.

ЗАКОРУЙКО Андрей Федорович, р. в Ростовской обл., старш., погиб 12.10.1943. Перезахоронен из д. Ситок.

ЗАПЛАТКИН Даниил Андриянович, ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

ЗАПЛАТКИН Иван Терентьевич, ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

ЗЫБИН Николай Владимирович, р. в 1923 в Белгородской обл., ст. серж., погиб 12.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

ЗЫРЯНОВ Иван Николаевич, р. в 1924 г., мл. серж., погиб 30.9.1943. Перезахоронен из д. В. Гривы.

ИБРАГИМОВ Самуд, ряд., погиб 8.10.1943. Перезахоронен из с. Зябровка.

ИВАНОВ Петр Васильевич, ряд., погиб 12.11.1943. Перезахоронен из д. Скиток.

ИВАНОВ Петр Васильевич, р. в 1919 в Саратовской обл., ефр., погиб 14.10.1943. Перезахоронен из д. Скиток.

ИЛЬЧЕНКО Иван Андреевич, ряд., погиб 1.10.1943. Перезахоронен из д. Терешковичи.

ИПАТКО Федор Тимофеевич, р. в Черниговской обл., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

ИШМУХАМЕТОВ Хамид, р. в Башкирии, погиб 20.10.1943. Перезахоронен из с. Жеребное.

КАЛАНУТОВ Сергей Ефремович, р. в 1905 в Курской обл., ряд., погиб 4.10.1943. Перезахоронен из д. Терешковичи.

КАЛИНОВСКИЙ Матвей Петрович, р. в 1905 в г. Новобелица Гомельской обл., ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из п. Пристороны.

КАЛУГИН Александр Григорьевич, р. в 1921 в г. Стерлитамак, мл. серж., погиб 22.10.1943. Перезахоронен из д. Ольховка.

КАЛАШНИКОВ Владимир Александрович, р. в 1924 в Пермской обл., мл. серж., погиб 9.10.1943. Перезахоронен из д. Скиток.

КАЛЯБИН Игнатий Григорьевич, р. в 1915 в Горьковской обл., ст. серж., погиб 29.10.1943. Перезахоронен из с. Зябровка.

КАПИЦА Яков Дмитриевич, р. в 1903 в Сумской обл., ряд., погиб 22.10.1943. Перезахоронен из п. Куты.

КАРАСЬ Сергей Герасимович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 22.10.1943. Перезахоронен из п. Куты.

КАРБОВСКИЙ Федос Тимофеевич, р. в г. Новгород-Северский, ряд., погиб 22.9.1943. Перезахоронен из п. Куты.

КАТЫХИН Николай Сергеевич, ряд., погиб 10.10.194(?). Перезахоронен из д. Климовка.

КАТЫХИН Николай Сергеевич, р. в 1909 в Курской обл., ряд., погиб в 1943. Перезахоронен из д. Скиток.

КВАСКОВ Сергей Федорович, р. в 1914 в Смоленской обл., ряд., погиб 24.10.1943. Перезахоронен из с. Зябровка.

КЕКУХ Илья Матвеевич, ряд., погиб 20.9.1943.

КЕКУХ Федор Павлович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 20.9.1943.

КИНЖАЕВ Жан, р. в 1918 в Самаркандской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

КИРЮТИН Николай Перфилович, ряд., погиб 9.10.1943. Перезахоронен из д. Федоровка.

КИРИЧКО Никита Никитович, р. в г. Загорск Московской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Терешковичи.

КИСЕЛЕВ Николай Иванович, р. в 1907, ряд., погиб 22.10.1943. Перезахоронен из п. Куты.

КЛАМПОТСКИЙ Дмитрий Павлович, ряд., погиб 20.10.1943. Перезахоронен из п. Краснооpленск.

КЛИМОВ Мина Андреевич, ряд., погиб 24.10.1943. Перезахоронен из п. Краснооpленск.

КЛИМОВ Василий Иванович, р. в Костромской обл., ряд., погиб 20.10.1943. Перезахоронен из д. Куты.

КЛИМКОВ Павел Павлович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 20.10.1943. Перезахоронен из п. Куты.

КЛИМОВИЧ Павел Евграфович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 28.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Бухоловка.

КОБРИС Иван Иванович, р. в Сумской обл., ряд., погиб 7.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

КОВАЛЕВ Андрей Федорович, ряд., погиб 5.10.1943.

КОВАЛЕВ Николай Алексеевич, р. в Сумской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

КОВАЛЕВ Прохор Самуилович, р. в 1911 в Брянской обл., ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из п. Пристороны.

КОЖЕМЯКО Иван Яковлевич, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из с. Бухоловка.

КОЖУХ Евсей Степанович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 21.10.1943. Перезахоронен из п. Куты.

КОЗЛОВ Андрей Иванович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 31.10.1943. Перезахоронен из д. Зябровка.

КОЛЕСНИЧЕНКО Валентин Иванович, р. в 1913, погиб 5.10.1943.

КОЛБАСА Павел Яковлевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 22.10.1944. Перезахоронен из п. Куты.

КОЛОДЕЖНЫЙ Григорий Иванович, р. в 1921, в Полтавской обл., ряд., погиб 24.10.1943. Перезахоронен из д. Ольховка.

КОЛОДЕЗНЫЙ Трофим Иванович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

КОЛЧАН Павел Дмитриевич, р. в Луганской обл., старш., погиб 12.10.1943. Перезахоронен из с. Орленск.

КОЛЫМНИЦЫН Борис Федорович, р. в г. Баку, ряд., погиб 8.4.1943. Перезахоронен из с. Зябровка.

КОМАРОВ Иван Константинович, р. в Саратовской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из с. Зябровка.

КОНОВАЛОВ Иван Матвеевич, ряд., погиб 30.9.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

КОРОЛЕВ Иван Денисович, р. в Гомельской обл., погиб в 1943. Перезахоронен из д. Федоровка.

КОРОЛЕВ Иван Михайлович, погиб 5.11.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

КОРНИЛИН Василий Федорович, ряд., погиб 20.10.1943. Перезахоронен из п. Красноорленск.

КОРТАК Филипп Михайлович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

КОРОБКИН Иосиф Севастьянович, ряд., погиб 19.10.1943. Перезахоронен из п. Куты.

КОРОТЧЕНКОВ Андрей Петрович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

КОРШАНОВ Иван Константинович, р. в д. Грабовка Гомельской обл., ряд., погиб 23.10.1943. Перезахоронен из д. Скиток.

КОСОЛАПОВ Алексей Никитович, р. в Брянской обл., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

КОСАЧЕВ Александр Кузьмич, р. в г. Барнаул, ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из д. Пристороны.

КОСТЮЧЕНКО Степан Ульянович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 20.9.1943.

КОЧАНОВ Федор Яковлевич, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из д. Пристороны.

КРАВЦОВ Степан Кузьмич, р. в Сумской обл., ряд., погиб 1.10.1943. Перезахоронен из д. Терешковичи.

КРАВЧЕНКО Анатолий Дмитриевич, р. в 1917, ряд., погиб 13.11.1943.

КРАВЧЕНКО Василий Андреевич, р. в 1895, ряд., погиб 26.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Бухоловка.

КРАВЧЕНКО Николай Васильевич, р. в г. Новгород-Северский, ряд., погиб 2.10.1943. Перезахоронен из п. Куты.

КРАВЧЕНКО Николай Петрович, р. в 1924 в г. Горловка Донецкой обл., ряд., погиб 9.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

КРАМАРЕНКО Михаил Матвеевич, р. в 1918 в г. Свердловск, ст. серж., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Ольховка.

КРАСНОГОР Андрей Матвеевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

КРЕТОВ Трофим Михайлович, р. в 1909, ряд., погиб 12.10.1943. Перезахоронен из п. Красноорленск.

КРИВОШЕЙ Кузьма Александрович, р. в Донецкой обл., ряд., погиб 20.6.1944.

КРИВОШЕЕВ Павел Минович, р. в 1914, ряд., погиб 3.9.1943. Перезахоронен из п. Прибор.

КРОТИКОВ Василий Егорович, р. в 1900 в Пензенской обл., серж., погиб 12.10.1943. Перезахоронен из д. Скиток.

КРУПИН Григорий Зиновьевич, р. в 1911 в г. Ковров Владимирской обл., ефр., погиб 8.4.1944. Перезахоронен из с. Зябровка.

КРУПОДЕРОВ Иван Антонович, р. в Добрушском р-не, ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из п. Пристороны.

КУДРЯ Лука Захарович, р. в 1914 в Кировоградской обл., ряд., погиб 8.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

КУДРЯШОВ Иван Дмитриевич, р. в Московской обл., ряд., погиб 22.10.1943. Перезахоронен из д. Скиток.

КУЗЬМИН Александр Петрович, р. в г. Ташкент, серж., погиб 12.10.1943. Перезахоронен из д. Пристороны.

КУЗЬМИНОВ Михаил Дмитриевич, р. в 1915 в Горьковской обл., ряд., погиб 30.9.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

КУРБАТОВ Александр Степанович, р. в Горьковской обл., ряд., погиб 29.9.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

КУРБАТОВ Семен Егорович, р. в Тульской обл., мл. серж., погиб 1.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

КУРИЛИН Иван Ефимович, р. в 1924, ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из п. Пристороны.

КУРИНОВ Карп Иванович, р. в 1901 в Куйбышевской обл., ряд., погиб 9.10.1943. Перезахоронен из д. Терешковичи.

КУТКОВ Федор Григорьевич, р. в 1912 в Курской обл., ряд., погиб 3.9.1943. Перезахоронен из д. В. Грива.

КУЦЕНОК Григорий Денисович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 6.16.1943. Перезахоронен из с. Зябровка.

КУШНАРЕВ Иосиф Филиппович, р. в 1911 в Кировоградской обл., ст. серж., погиб 12.10.1943. Перезахоронен из п. Орленск.

КУШНЕРОВ Иосиф Филиппович, р. в 1916 в Кировоградской обл., ряд., погиб 12.10.1943. Перезахоронен из п. Орленск.

КУШНЕР Василий Федорович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

КУЮКОВ Михаил Михайлович, ряд., погиб 24.11.1943.

ЛАЗЕБНЫЙ Николай Матвеевич, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 23.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Бухоловка.

ЛАЗУТА Николай Иванович, мл. лейт., погиб 31.10.1943. Перезахоронен из п. Краснооpленск.

ЛАЗОВЕНКО Сидор Яковлевич, р. в п. Тереховка, ряд., погиб 25.10.1943. Перезахоронен из с. Зябровка.

ЛАКОЗА Афанасий Федосович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

ЛАПШИН Андрей Егорович, р. в г. Белогорск, лейт., погиб 14.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

ЛАЧУН Иван Игнатьевич, р. в 1907 в д. Огородня-Гомельская, ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из п. Пристороны.

ЛИННИКОВ Александр Иванович, ефр., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из п. Пристороны.

ЛИСТОВ Петр Иванович, р. в Калининской обл., ряд., погиб 29.9.1943. Перезахоронен из д. Терешковичи.

ЛИТВИНОВ Александр Федорович, р. в д. Терешковичи Гомельской обл., ряд., погиб 1.10.1943. Перезахоронен из д. Терешковичи.

ЛИТВЯК Василий Афанасьевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 14.10.1943. Перезахоронен из д. Орленск.

ЛОБАРЕВ Иван Акимович, р. в 1905 в Красноярском крае, ряд., погиб 5.10.1943.

ЛОСЬ Сидор Федорович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 29.10.1943. Перезахоронен из д. Ольховка.

ЛУГОВСКИЙ Василий Данилович, р. в Сумской обл., ряд., погиб 1.10.1943. Перезахоронен из д. Терешковичи.

ЛЯШЕНКО Андрей Алексеевич, р. в 1899 в Полтавской обл., ряд., погиб 29.9.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

МАВЕЛЬЯНОВ Петр Григорьевич, погиб 4.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

МАКЕШИН Иван Семенович, р. в Тульской обл., ряд., погиб 10.10.1943. Перезахоронен из д. Ольховка.

МАЛАЕВ Павел Иванович, р. в 1924, ряд., погиб 27.10.1943. Перезахоронен из д. Зябровка.

МАЛАХОВ Сергей Николаевич, р. в Архангельской обл., ефр., погиб 12.10.1943. Перезахоронен из д. Орленск.

МАЛЫХИН Семен Филиппович, р. в 1894 в Липецкой обл., ряд., погиб 29.9.1943. Перезахоронен из д. Терешковичи.

МАРТЫШЕВ Семен Иванович, р. в г. Москва, серж., погиб 7.10.1943. Перезахоронен из с. Пристороны.

МАТВЕЕНКО Иван Степанович, р. в 1908 в Курской обл., ряд., погиб 30.9.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

МАТВЕЕНКО Иван Степанович, р. в 1909 в г. Биробиджан, ряд., погиб 30.9.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

МАТОЧКИН Исай Захарович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

МЕЗЬКО Иван Акимович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

МЕЛЬНИКОВ Кузьма Степанович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 24.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Бухоловка.

МИЛОВАНОВ Иван Лукьянович, р. в Алтайском крае, ряд., погиб 30.11.1943.

МИНЕЕВ Алексей Ефимович, р. в Иркутской обл., ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из п. Пристороны.

МИНЕНКО Марк Васильевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

МИХАЛЬКОВ Терентий Александрович, р. в с. Носовичи Тереховского р-на Гомельской обл., ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из п. Пристороны.

МИХАЙЛОВ Павел Николаевич, р. в 1907 в Ивановской обл., ряд., погиб 31.9.1943. Перезахоронен из д. Федоровка.

МИХЕЕНКО Степан Парфенович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 22.10.1943. Перезахоронен из с. Зябровка.

МИШИН Дмитрий Васильевич, р. в Тульской обл., ефр., погиб 15.10.1943. Перезахоронен из д. Федоровка.

МОИСЕЕНКО Петр Евменович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 7.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

МОКИН Нил Иванович, р. в Калининской обл., ряд., погиб 6.9.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

МОРОЗ Иван Ильич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

МОРОЗ Иван Иванович, р. в 1905 в Черниговской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

МОСКАЛЕНКО Дмитрий Петрович, ряд., погиб 24.10.1943. Перезахоронен из п. Краснооpленск.

МОХОВ Федор Сергеевич, ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

МУРАШКО Евдоким Наумович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 29.10.1943. Перезахоронен из п. Куты.

МУХИН Николай Дмитриевич, р. в 1923, ряд., погиб 31.10.1943. Перезахоронен из д. Зябровка.

МУХИДОВ Бекназар, ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

НАГОРНЫЙ Василий Кириллович, р. в 1921, в Сумской обл., ряд., погиб 1.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

НАГУЛО Андрей Павлович, р. в г. Новгород-Северский, ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

НАЗАРЕНКО Виктор Александрович, ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из д. Пристороны.

НАУМОВ Василий Иванович, р. в 1924 в Липецкой обл., ряд., погиб 22.10.1943. Перезахоронен из д. Скиток.

НЕМЦЕВ Иван Трофимович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 1.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

НЕСТЕРОВ Григорий Павлович, р. в Алтайском крае, ряд., погиб 31.11.1943. Перезахоронен из д. Ольховка.

НИКИТИН Иван Семенович, р. в 1917 в Орловской обл., ряд., погиб 20.9.1943.

НИКОНОВ Николай Федорович, р. в Сумской обл., ряд., погиб 1.10.1943. Перезахоронен в п. В. Грива.

НИСЕНЗОН Яков Наумович, р. в г. Москва, ряд., погиб 13.11.1943. Перезахоронен в п. В. Грива.

НИФОНТОВ Петр Алексеевич, ряд., погиб 9.10.1943. Перезахоронен из д. Терешковичи.

НОВИКОВ Алексей Николаевич, ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из с. Пристороны.

НОВИКОВ Петр Власович, р. в 1925, ряд., погиб в декабре 1943. Перезахоронен из д. Зябровка.

ОГУРЦОВ Павло Федосеевич, р. в 1914 в Харьковской обл., погиб 11.10.1943. Перезахоронен из п. Грива.

ОВЧИННИК Алексей Федорович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 21.10.1943. Перезахоронен из п. Куты.

ОСИПОВ Иван Николаевич, р. в 1914 в Куйбышевской обл., ряд., погиб 1.10.1943. Перезахоронен из д. В. Грива.

ОСТРИК Степан Павлович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

ОСТАПЕНКО Андрей Васильевич, р. в Курской обл., ряд., погиб 8.10.1943. Перезахоронен из д. Терешковичи.

ОШМАРИН Александр Алексеевич, р. в 1924 в Пермской обл., мл. серж., погиб 29.9.1943. Перезахоронен из д. Терешковичи.

ПАНСЮРО Иван Иванович, р. в Сумской обл., ряд., погиб 3.10.1943. Перезахоронен из п. Пристороны.

ПАНКОВ Яков Дмитриевич, р. в Воронежской обл., ряд., погиб 16.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

ПАРУХ Андрей Лукьянович, р. в 1917 в Хмельницкой обл., ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из д. Терешковичи.

ПАРШИН Алексей Тихонович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 7.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

ПАРХОМЕНКО Родион Алексеевич, р. в с. Иваки, ряд., погиб 4.10.1943. Перезахоронен со ст. Бухоловка.

ПАСТУХОВСКИЙ Петр Михайлович, комиссар батальона, погиб 25.8.1941. Перезахоронен из с. Зябровка.

ПАТЛАК Николай Иванович, р. в 1923, погиб 9.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

ПЕТУХОВ Клавдий Александрович, р. в г. Ярославль, лейт., погиб 16.10.1943. Перезахоронен из д. Осовино.

ПЕТРЕНКО Федос Иванович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 31.10.1943. Перезахоронен из с. Зябровка.

ПЕЧЕКОВ Иван Васильевич, ряд., погиб 29.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Бухоловка.

ПЛАХУТА Сергей Иванович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

ПЛАТИЦЫН Василий Максимович, р. в Рязанской обл., ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из с. Пристороны.

ПЛАКСА Дмитрий Федорович, ряд., погиб 14.10.1943. Перезахоронен из п. Краснооpленск.

ПОДРЕЗ Лазарь Егорович, р. в Сумской обл., ряд., погиб 1.10.1943. Перезахоронен из д. Терешковичи.

ПОЖАРИЦКИЙ Николай Свиридович, р. в 1923, ряд., погиб 20.11.1943.

ПОЗДНЯКОВ Сергей Васильевич, р. в 1922 во Владимирской обл., ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из п. Пристороны.

ПОПОВ Николай Сергеевич, р. в 1917 в Новозыбковском с/с Брянской обл., ряд., погиб 12.10.1943. Перезахоронен из п. Орленск.

ПОПЕЛУХА Михаил Яковлевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

ПОТЕЕНКО Николай Герасимович, р. в г. Новгород-Северский Черниговской обл., ряд., погиб в 1943. Перезахоронен из д. Н. Бухоловка.

ПРАВОСУД Михаил Георгиевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 22.10.1943. Перезахоронен из п. Куты.

ПРАЧИК Андрей Васильевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

ПРИЩЕПОВ Василий Яковлевич, р. в Гомель-

ской обл., ряд., погиб 23.10.1943. Перезахоронен из п. Куты.

ПРОРОК Михаил Иванович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

ПРОВОЗИН Федор Семенович, р. в 1919, ефр., погиб 16.10.1943.

ПРОКОПЕНКО Павел Васильевич, р. в Курской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

ПРОХОРОВ Иван Пименович, ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из с. Пристороны.

ПУЗАНОВ Никита Прохорович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 7.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

ПШЕНИЦЫН ... Иванович, погиб 6.10.1943. Перезахоронен из с. Пристороны.

ПЯНЦЕВ Петр Алексеевич, ряд., погиб 21.10.1941. Перезахоронен из п. Краснoорленск.

РАДИОНОВ Николай Павлович, р. в г. Горький, ряд., погиб 11.10.1943. Перезахоронен из д. Ольховка.

РЕЗНИКОВ Климентий Васильевич, ряд., погиб 30.9.1943. Перезахоронен из д. Гроза.

РОЗОВ Владимир Федорович, ряд., погиб 16.11.1943. Перезахоронен из п. Куты.

РОМАНЕНКО Антон Федорович, р. в Сумской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

РОМАШКИН Яков Андреевич, ряд., погиб 2.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

РУБЦОВ Афанасий Михайлович, р. в г. Омск, серж., погиб 1.10.1943. Перезахоронен из п. Пристороны.

РЫБАК Михаил Лукьянович, ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из д. Пристороны.

РЫБОЧКИН Михаил Иванович, ряд., погиб 5.10.1943.

САВЕЛЬЕВ Семен Степанович, р. в Татарской АССР, ряд., погиб 3.10.1943. Перезахоронен из п. Пристороны.

СОЛОМКИН Дмитрий Семенович, р. в Сумской обл., ряд., погиб 1.10.1943. Перезахоронен из д. Терешковичи.

САМЧЕНКО Андрей Федорович, майор, погиб 6.10.1943. Перезахоронен из д. Ольховка.

САННИКОВ Павел Александрович, серж., погиб 2.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

САПОЖНИКОВ Александр Андреевич, р. в Вологодской обл., ряд., погиб 1.10.1943. Перезахоронен из д. Терешковичи.

САРАНИН Николай Васильевич, р. в 1908 в Читинской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Терешковичи.

САРКИСЯН Атанес Александрович, р. в 1919 в Азербайджанской ССР, ряд., погиб 22.10.1943. Перезахоронен из п. Куты.

САХНО Алексей Моисеевич, ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

СВИРИДОВ Яков Кузьмич, серж., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Скиток.

СЕВОСТЬЯНОВ Петр Григорьевич, р. в 1925 в г. Рассказово Тамбовской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

СЕДОВ Петр Павлович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 5.10.1943.

СЕЛИН Тихон Сергеевич, ряд., погиб 7.11.1943. Перезахоронен из п. Куты.

СЕМЕНОВ Ананий Захарович, р. в 1914 в г. Бобруйск, ряд., погиб 27.4.1943. Перезахоронен из с. Зябровка.

СЕНЬКО Моисей Петрович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 20.9.1943.

СЕРЕНКОВ Филипп Лукьянович, ряд., погиб 12.11.1943. Перезахоронен из п. Куты.

СЕРОВ Иван Васильевич, р. в 1923 в Орловской обл., ряд., погиб 12.10.1943. Перезахоронен из д. Ольховка.

СИДОРЕНКО Петр Федорович, ряд., погиб 27.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Бухоловка.

СИЛЬЧЕНКО Николай Артемович, р. в Сумской обл., ряд., погиб 12.10.1943. Перезахоронен из д. Орленск.

СИМОНЕНКО Леонтий Дмитриевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 24.10.1943. Перезахоронен из д. Зябровка.

СКАКУН Трофим Павлович, мл. серж., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Терешковичи.

СКОРИК Михаил Никитович, р. в 1925, ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из с. Пристороны.

СКОРИК Михаил Николаевич, ряд., перезахоронен из с. Пристороны.

СКУТНЕВ Николай Власович, р. в Ростовской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Ольховка.

СМИРЕНКОВ Алексей Филиппович, р. в Омской обл., ряд., погиб 9.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

Собецкий Иван Григорьевич, мл. лейт., погиб 29.9.1943. Перезахоронен из д. Ольховка.

САВОЧКИН Алексей Филиппович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 12.10.1943. Перезахоронен из д. Скиток.

СОКОРЕВ Адам Васильевич, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 21.10.1943. Перезахоронен из д. Куты.

СОФРОНОВ Александр Васильевич, р. в 1918 в Удмуртской АССР, ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

СОХИН Николай Васильевич, р. в Орловской обл., серж., погиб 13.10.1943. Перезахоронен из д. Орленок.

СПРИГИН Иван Иванович, р. в Куйбышевской обл., ряд., погиб 7.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

СРОЧКО Прокофий Никонович, ряд., погиб 21.10.1943. Перезахоронен из п. Краснoорленск.

СТАРОТИТОРОВ Петр Никифорович, р. в г.п.Тереховка Гомельской обл., ряд., погиб 23.10.1943. Перезахоронен из п. Куты.

СТЕПИКОВ Алексей Васильевич, ряд., погиб 20.10.1943. Перезахоронен из п. Орленск.

СТЕПКИН Дмитрий Максимович, р. в Сумской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

СТОЛЬБОВСКИЙ Александр Петрович, ряд., погиб 1.10.1943. Перезахоронен из с. Пристороны.

СТРЕЛЬНИКОВ Василий Прохорович, р. в Новосибирской обл., ряд., погиб 7.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

СУГОНЯКО Иван Степанович, р. в Сумской обл., ряд., погиб 1.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

СУГАКОВ Семен Леонтьевич, р. в 1914 в Сумской обл., ряд., погиб 11.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Бухоловка.

СУМИН Иван Никитович, ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

СУМИН Иван Михайлович, р. в 1897 в Курской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

СЫТЫЙ Василий Владимирович, р. в Сумской обл., ряд., погиб 3.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

ТЕЛЬНЫЙ Степан Михайлович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

ТЕПЛОВ Петр Иванович, р. в Курской обл., ряд., погиб 10.10.1943. Перезахоронен из д. Терешковичи.

ТИМОРЕВ Алексей Павлович, серж., погиб 19.8.1941. Перезахоронен из д. Скиток.

ТИТАРЕНКО Антон Евдокимович, ряд., погиб 10.10.1943. Перезахоронен из д. Ольховка.

ТИХОНОВ Илья Федорович, ряд., погиб 29.11.1943. Перезахоронен из п. Куты.

ТИЩЕНКО Андрей Ксенофонтович, р. в Винницкой обл., ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из с. Пристороны.

ТОКТОГУЛОВ Кадтосуль, р. в 1909 в Киргизской ССР, ряд., погиб 21.10.1943. Перезахоронен из п. Орленск.

ТОЛКАЧЕВ Иван Лукич, р. в 1897 в Добрушском р-не Гомельской обл., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из с. Пристороны.

ТОЛКАЧЕВ Александр Павлович, р. в 1924, в Добрушском р-не Гомельской обл., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из с. Пристороны.

ТРУХАЛЕВ Владимир Федорович, р. в 1925 в г. Куйбышев, ряд., погиб 30.9.1943. Перезахоронен из д. В. Грива.

ТУРУМБЕТОВ Бексейт, р. в 1914 в Кзыл-Ординской обл., ряд., погиб 8.10.1943. Перезахоронен из д. Федоровка.

УПИРОВ Михаил Сергеевич, р. в Сумской обл., ряд., погиб 1.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

УСМАНОВ Закир, р. в 1907 в Андижанской обл., ряд., погиб 9.10.1943. Перезахоронен из д. Терешковичи.

ФЕДЯНИН Леонид Васильевич, р. в г. Баку, ряд., погиб 30.9.1943. Перезахоронен из д. Орленск.

ФЕСЬКОВ Павел Николаевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

ФИЛАТОВ Федор Яковлевич, р. в Пензенской обл., ряд., погиб 12.10.1943. Перезахоронен из д. Скиток.

ФИЛИМОНЦЕВ Федор Степанович, р. в Гомельской обл., ряд., погиб 10.10.1943. Перезахоронен из д. Скиток.

ФИСЕНКО Прокофий Семенович, р. в 1895 в г. Воронеж, ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Терешковичи.

ФОРИЛЕВ Яков Антонович, ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из с. Пристороны.

ФУКАЛОВ Степан Павлович, ефр., погиб 10.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

ХАМИДУЛИН Абдулла, ряд., погиб 24.11.1943.

ХАРЛАНОВ Яков Павлович, р. в 1920 в Белгородской обл., ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из с. Пристороны.

ХАРИН Иван Тихонович, р. в Брянской обл., ряд., погиб 1.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

ХРАМЧЕНКО Иван Тимофеевич, р. в 1911 в Курской обл., ряд., погиб 3.10.1943. Перезахоронен из д. Федоровка.

ХРЫКИН Василий Иванович, р. в Воронежской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

ХУДАШЕВ Сергей Григорьевич, р. в г. Сызрань Куйбышевской обл., ряд., погиб 2.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

ЦАПЛИН Иван Иванович, р. в 1900 в Саратовской обл., ряд., погиб 20.9.1943.

ЦЕХМИСТРО Иван Андреевич, ефр., погиб 10.10.1943. Перезахоронен из д. Ольховка.

ЦИРКУН Дмитрий Иванович, р. в 1913 в Черниговской обл., ряд., погиб 28.10.1943. Перезахоронен из д. Зябровка.

ЦУКАНОВ Аникей Харитонович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 10.6.1943. Перезахоронен из с. Пристороны.

ЦУКАРЕВ Алексей Харитонович, ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из с. Пристороны.

ЦУКЕНОВ Емельян Николаевич, р. в Орловской обл., ряд., погиб 5.10.1943.

ЦУРГАН Роман Васильевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

ЧЕКИЗОВ Иван Иванович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 17.11.1943. Перезахоронен из п. Куты.

ЧЕКАЛИН Емельян Илларионович, ряд., погиб 3.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

ЧЕМОДУРОВ Владимир Назарович, р. в 1910 в Сумской обл., ряд., погиб 9.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Бухоловка.

ЧЕРНЕЦОВ Андрей Иванович, р. в 1914 в Челябинской обл., старш., погиб 12.10.1943. Перезахоронен из д. Скиток.

ЧЕРНЫШ Аврам Панкратьевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 20.9.1943.

ЧЕРНЕНКО Леонид Денисович, р. в 1922, лейт., погиб 13.10.1943. Перезахоронен из п. Калинино.

ЧМЫХ Кузьма Михайлович, р. в Сумской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

ЧУДЕСА Владимир Яковлевич, р. в 1925 в Черниговской обл., ряд., погиб 9.10.1943. Перезахоронен из д. Скиток.

ЧУЯНОВ Александр Терентьевич, р. в 1907 в д. Иваки, ряд., погиб 4.10.1943. Перезахоронен из д. Бухоловка.

ШАБАЛИН Николай Николаевич, р. в 1912 в Кировском р-не, ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Терешковичи.

ШАМКИН Павел Евсеевич, р. в 1915, ряд., погиб 25.10.1943. Перезахоронен из д. Зябровка.

ШАРИЙ Григорий Николаевич, р. в г. Новгород-Северский Черниговской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

ШАТРОВОЙ Петр Макарович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

ШАХОВ Михаил Анисимович, р. в Гомельской обл., ряд., погиб 7.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

ШЕВЦОВ Гавриил Кузьмич, ряд., погиб 22.10.1943. Перезахоронен из п. Краснооpленск.

ШЕДЕНКО Афанасий Панфилович, р. в Курской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Терешковичи.

ШЕРАЛИЕВ Кубат, р. в 1920 в Киргизской ССР, ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из п. Пристороны.

ШЕСТОПАЛ Федор Иванович, р. в Сумской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

ШИДРИН Петр Владимирович, ряд., погиб 11.10.1943. Перезахоронен из д. Скиток.

ШИЕЧКОВ Петр Иванович, серж., погиб 29.9.1943. Перезахоронен из д. Терешковичи.

ШИК Иван Никифорович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

ШИРОКИХ Василий Иванович, серж., погиб 14.10.1943. Перезахоронен из д. Орленск.

ШКАБАРИН Николай Григорьевич, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из с. Пристороны.

ШКОЛЬНЫЙ Павел Ефимович, ряд., погиб 1.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

ШКОЛЬНЫЙ Артем Петрович, ряд., погиб 1.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

ШЛАПАК Иван Степанович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

ШЛЫКОВ Николай Иванович, р. в 1925 во Владимирской обл., ряд., погиб 10.11.1943. Перезахоронен из д. Скиток.

ШЛЯХТЕНКО Митрофан Иванович, р. в 1907, ряд., погиб 28.9.1943. Перезахоронен из д. Терешковичи.

ШМЕЛЕВ Федор Алексеевич, ряд., погиб 7.10.1943. Перезахоронен из д. Терешковичи.

ШНИП Давид Яковлевич, ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен со ст. Зябровка.

ШУМИЛО Емельян Сергеевич, р. в г. Новгород-Северский Черниговской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

ЩЕРБАК Николай Егорович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

ЭРГАШЕВ Амикул, р. в 1920, ряд., погиб 5.10.1943. Перезахоронен из д. Климовка.

ЮЛДАШБЕКОВ Салыхбек, р. в г. Ташкент, ряд., погиб 2.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

ЯБЛОНСКИЙ Федор Николаевич, р. в 1904, ряд., погиб 22.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Бухоловка.

ЯКИМЦЕВ Павел Прохорович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 4.10.1943. Перезахоронен из д. Ст. Бухоловка.

ЯНУШКИН Василий Андреевич, ряд. Перезахоронен из д. Н. Терешковичи.

ЯХНИН Давыд Абрамович, р. в 1920 в Алтайском крае, ряд., погиб 8.10.1943. Перезахоронен из д. Ольховка.

ЧАРАЦЯНСКІ СЕЛЬСАВЕТ

ВЁСКА ПРАКОПАЎКА

БАБИН Иван Ефимович, ряд., погиб в 1943. Перезахоронен из д. Черетянка.

ВАХИТОВ Малик Ганиевич, р. в 1925 в Татарской АССР, ряд., погиб в 1943. Перезахоронен из д. Донец.

КУДИМЕНКО, майор, погиб в 1943.

ЛАБЕЗНЫЙ Николай Андреевич, р. в 1900 в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943. Перезахоронен из д. Маковье.

МИКУЛЬСКИЙ, подполков., погиб в 1943.

НОВГОРОДЦЕВ Валерий Петрович, р. в Кировской обл., ряд., погиб в 1943. Перезахоронен из д. Черетянка.

ФРОЛОВ Николай Петрович, р. в 1922, гв. мл. лейт., погиб в 1943. Перезахоронен из д. Черетянка.

ЧОНКАЎСКІ СЕЛЬСАВЕТ

ВЁСКА ЧОНКІ

АБДУЛАЕВ Акран, р. в Актюбинской обл., ряд., погиб в 1943. Перезахоронен из д. Черничье.

АБИЛДИНОВ Борис, ряд., погиб в 1943. Перезахоронен из д. Чкалово.

АБИЛЬДИН Катыш, погиб в 1943.

АБЛИЗОВСКИЙ Николай Васильевич, р. в Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

АБРАСИМОВ Павел Петрович, р. в Курской обл., ряд., погиб в 1943.

АБУЗДИН Иннокентий Александрович, р. в Зиминском р-не Иркутской обл., мл. серж., погиб в 1943. Перезахоронен из д. Чкалово.

АБУШЕНКО Иван Осипович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943. Перезахоронен из д. Чкалово.

АВАКУМОВ Николай Семенович, р. в г. Архангельск, ряд., погиб в 1943. Перезахоронен из д. Чкалово.

АВДЕЕНКО Иван Денисович, р. в Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

АВДЕЕНКО Сергей Павлович, р. в Комаричском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

АВДОХИН Иван Фролович, р. в Рязанской обл., ряд., погиб в 1943.

АВДИЕВСКИЙ Тимофей Дмитриевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

АВЕРЧЕНКО Иван Григорьевич, р. в 1924, ряд., погиб 21.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

АВЕРЧЕНКО Митрофан Евдокимович, р. в д. Дуяновка, ряд, погиб в 1943.

АВРАМЕНКО Павел Тихонович, р. в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

АВРАМЦЕВ Петр Михайлович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

АВСЕЕНКО Порфирий Лаврентьевич, р. в ст. Ташлино, ряд., погиб в 1943.

АВХИМОВИЧ Василий Николаевич, р. в Новосибирской обл., ряд., погиб в 1943.

АГАЕВ Али Сатторович, р. в г. Балахна Горьковской обл., ряд., погиб в 1943.

АГАПОВ Петр Федорович, р. в Татарской АССР, ряд., погиб в 1943.

АГАФОНОВ Василий Иванович, р. в Комаричском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

АГЕЕВ Николай Матвеевич, р. в Татарской АССР, серж., погиб в 1943.

АГЕЕНКО Алексей Малахович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

АГЕЙЧЕНКО Василий Елисеевич, р. в 1907 в Курской обл., ряд., погиб в 1943.

АГУРОВ Леонид Федорович, лейт., погиб в 1943.

АДАМЕНКО Евтихий Петрович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

АДАМЕНКО Иван Данилович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1944.

АДАМОВИЧ Аркадий Осипович, р. в Новосибирской обл., серж., погиб в 1943.

АДУШКИН Василий Иванович, ряд., погиб в 1943.

АЗАНОВИЧ Михаил Ильич, ряд., погиб 22.10.1943.

АКУЛОВ Ким Иванович, р. в Алтайском крае, мл. серж., погиб в 1943.

АЛАЕВ Фирсон Михайлович, р. в Смидовичском р-не Еврейской авт. обл., ряд., погиб в 1943.

АЛАМПИЕВ Александр Романович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

АЛАМПИЕВ Николай Борисович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

АЛАМПИЕВ Сергей Семенович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

АЛЕКСАНДРОВ Александр Николаевич, р. в 1925, ряд., погиб 22.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

АЛЕКСАНДРОВ Михаил Иванович, р. в Алтайском крае, серж., погиб в 1943.

АЛЕКСЕЕВ Алексей Петрович, р. в Псковской обл., мл. командир, погиб в 1943.

АЛЕКСЕЕВ Игнатий Хурсанович, ряд., погиб в 1943.

АЛЕКСЕЕВ Михаил Архипович, р. в г. Энгельс Саратовской обл., ряд., погиб в 1943.

АЛЕКСЕЕНКО Логвин Савельевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

АЛЕШИН Николай Антонович, р. в Суземском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

АЛИМОВ Амир, р. в 1921 в Сурхан-Дарьинской обл., ряд., погиб в 1943.

АЛПАЛИТОВ Борис Николаевич, р. в г. Пермь, ряд., погиб в 1943.

АЛЫМБАЕВ Итраимкум, ряд., погиб в 1943.

АЛЫМОВ Андрей Васильевич, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

АЛЫМОВ Афиноген Васильевич, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

АМЕЛИН Иван Иванович, р. в 1921, мл. командир, погиб в 1943.

АМЕЛЬЧЕНКО Роман Григорьевич, р. в Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

АНАНЧЕНКО Федор Ефимович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

АНАНЬЕВ Федор Селивестрович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

АНАТОШКИН Савелий Ксенофорович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

АНДРЕЕВ Василий Сергеевич, р. в Пензенской обл., ряд., погиб в 1943.

АНДРЕЕВ Леонид Акимович, р. в г. Тюмень, ряд., погиб в 1943.

АНДРИАНОВ Николай Ильич, р. в 1925, ряд., погиб в 1943.

АНДРИЯКИН Иларион Филиппович, р. в Орловской обл., ряд., погиб в 1943.

АНИКЕЕНКО Павел Алексеевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

АНИСИМОВ Николай Васильевич, р. в Орловской обл., ряд., погиб в 1943.

АНИЩЕНКО Даниил Федорович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

АНОХИН Василий Николаевич, р. в Курской обл., ряд., погиб в 1943.

АНТДАНКЕЛОВ Рахимберда, ряд., погиб в 1943.

АНТИПИН Павел Анастасьевич, р. в Курской обл., ряд., погиб в 1943.

АНТИПОВ Иван Иванович, р. в г. Ташкент, ряд., погиб в 1943.

АНТОНОВ Анатолий Алексеевич, р. в г. Гомель, ряд., погиб в 1943.

АНТОНОВСКИЙ Василий Степанович, р. в 1906 в ст. Приисковая, ряд., погиб в 1943.

АНТОШКИН Василий Фадеевич, р. в Комаричском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

АПОСТОЛ Петр Терентьевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

АРАЗАЛИМОВ Джамат, р. в г. Кувандык Оренбургской обл., серж., погиб в 1943.

АРАПОВ Иван Степанович, р. в Мордовской АССР, ст. серж., погиб в 1943.

АРИМОВ Курбаба Бердыевич, р. в Яккабегском р-не Кашкадарьинской обл., серж., погиб в 1943.

АРНАУШОВ Василий Петрович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

АРСЕНИЧЕВ Илья Терентьевич, р. в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

АРТАМОНОВ Лев Васильевич, р. в г. Пенза, ряд., погиб в 1943.

АРХИПОВ Дмитрий Александрович, р. в г. Свердловск, ряд., погиб в 1943.

АРХИПОВ Егор Николаевич, серж., погиб в 1943.

АРШБА Дмитрий Чангович, ряд., погиб в 1943.

АСАДЧИЙ Иван Афанасьевич, р. в 1903 в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

АСТАШКИН Николай Иванович, р. в Мордовской АССР, серж., погиб в 1943.

АТАМАНОВ Федор Иванович, р. в Комаричском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

АТРОЩЕНКО Андрей Федорович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

АТРОЩЕНКО Фадей Максимович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

АФОНИН Василий Алексеевич, р. в г. Рязань, ряд., погиб в 1943.

АХРИМЕНКО Иван Петрович, р. в Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

АШАЕВ Иван Ильич, ряд., погиб в 1943.

АШАЕВ Петр Сергеевич, р. в Мордовской АССР, серж., погиб в 1943.

БАБЕНКОВ Михаил Михайлович, р. в Орловской обл., ряд., погиб в 1943.

БАБИН Иван Павлович, р. в Кировской обл., ряд., погиб в 1943.

БАБИЧЕВ Моисей Игнатьевич, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

БАБУРИН Михаил Николаевич, р. в Курской обл., ряд., погиб в 1943.

БАГМУТ Иван Антонович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

БАДАЛЯН Степан Мисакович, р. в 1922 в Армянской ССР, ряд., погиб в 1943.

БАДУН Гавриил Федотович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

БАЗИЛЬ Василий Прохорович, р. в Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

БАЙБАКОВ Степан Артамонович, р. в 1899 в Пермской обл., мл. серж., погиб 2.10.1943. Перезахоронен из д. Ст. Дятловичи.

БАЙДАКОВ Николай Иванович, р. в 1925, ряд., погиб в 1943.

БАЙДАЛА Иван Андреевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

БАЙДАЛА Петр Ильич, р. в 1917 в г. Кировоград, ряд., погиб в 1943.

БАЙКОВ Аркадий Иванович, р. в г. Торжок Калининской обл., ряд., погиб в 1943.

БАЛАМУТ Марк Григорьевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

БАЛАНДИН Алексей Петрович, р. в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

БАЛАШКОВ Василий Васильевич, р. в г. Вологда, серж., погиб в 1943.

БАЛМАКОВ Николай Тимофеевич, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

БАРАБАНОВ Николай Иванович, р. в 1924, ряд., погиб в 1943.

БАРАБАШЕВ Виктор Кондратьевич, ефр., погиб в 1943.

БАРАБАШИН Борис Владимирович, ряд., погиб в 1943.

БАРАНОВ Иван Никитович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

БАРАНОВ Николай Васильевич, р. в 1925 в г. Гаврилов-Пасад Ивановской обл., лейт., погиб в 1943.

БАРБАШИН Борис Владимирович, ряд., погиб в 1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

БАРБОТЬКО Егор Минович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

БАРИНОВ Александр Иванович, р. в Орловской обл., ряд., погиб в 1943.

БАРИНОВ Степан Васильевич, р. в Свердловском р-не, ряд., погиб в 1943.

БАРСУКОВ Марк Федорович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

БАРСУКОВ Михаил Филиппович, р. в 1909 в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

БАРСУКОВ Петр Федорович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

БАСОВ Алексей Григорьевич, р. в 1924, ряд., погиб 18.10.1943. Перезахоронен из д. Старые Дятловичи.

БАТАЛОВ Абдыкарим, р. в 1919 в Булунгурском р-не Самаркандской обл., ряд., погиб в 1943.

БАТЕХА Федор Харитонович, р. в 1893 в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

БАТОРИН Иван Матвеевич, р. в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

БАХРАНОВ Хаджи, р. в 1897 в Бухарской обл., ряд., погиб в 1943.

БАЦОКИН Александр Павлович, р. в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

БАЧЕК Дмитрий Андреевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

БАЧЕК Елисей Кириллович, ряд., погиб в 1943.

БАЧЕК Степан Харитонович, р. в 1902 в Черниговской обл., ряд., погиб в 1944.

БАШКАТОВ Василий Семенович, р. в 1920 в Тамбовской обл., ряд., погиб в 1943.

БАШЛЫКОВ Алексей Демьянович, р. в 1911 в Липецкой обл., серж., погиб в 1943.

БЕЗДОЛЬНЫЙ Василий Акимович, р. в д. Терюха, ряд., погиб в 1943.

БЕКБУЛАТОВ Ешбай, р. в 1924 в Байсунском р-не Сурхандарьинской обл., ряд., погиб в 1943.

БЕЛЕНКОВ Иван Харитонович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

БЕЛКИН Илья Никитович, р. в 1906, лейт., погиб 16.10.1943. Перезахоронен из д. Старые Дятловичи.

БЕЛКИН Николай Иванович, р. в 1925 в Ульяновской обл., ряд., погиб в 1943.

БЕЛОВ Владимир Петрович, р. в 1925, ряд., погиб 17.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

БЕЛОЗЕРОВ Василий Лукич, ряд., погиб в 1943.

БЕЛЯКОВ Анатолий Михайлович, р. в 1926 в Курской обл., ряд., погиб в 1943.

БЕМБНЕВ Адам Захарович, р. в г. Добруш Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

БЕНДРИК Петр Иванович, р. в 1918 в Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

БЕРЕНДА Антон Федорович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

БЕРЕЩЕНКО Арсен Тарасович, р. в 1925, ряд., погиб 21.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

БЕРКОВ Александр Андреевич, р. в 1923 в г. Семипалатинск, ряд., погиб в 1943.

БЕСЕМЯЛЬЦЕВ Иван Андреевич, р. в 1905 в Белгородской обл., ряд., погиб в 1943.

БЕСНОЗАРОВ Бата, р. в 1905 в Таджикской ССР, ряд., погиб в 1943.

БЕСПАЛОВ Василий Евстратович, р. в 1919 в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

БЕСПАЛОВ Иван Григорьевич, р. в 1900 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

БЕСПАЛОВ Николай Семенович, р. в 1901 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

БЕСПЯТОВ Влас Степанович, р. в 1903 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

БИРЮКОВ Валентин Павлович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

БИРЮКОВ Владимир Александрович, р. в Луганской обл., ст. лейт., погиб в 1943.

БЛИНОВ Александр Матвеевич, р. в Пензенской обл., серж., погиб в 1943.

БОБКОВ Артем Андреевич, ряд., погиб в 1943.

БОБКОВ Василий Абрамович, р. в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

БОБОВ Николай Федорович, р. в Тюменской обл., мл. серж., погиб в 1943.

БОБОРОВ Николай Эрастович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

БОБРИКОВ Петр Иванович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

БОБРОВ Дмитрий Лаврентьевич, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

БОБРОВ Филипп Васильевич, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

БОБРОВНИЧИЙ Герман Павлович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

БОБРОВСКИЙ Николай Васильевич, р. в 1907, ряд., погиб 18.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

БОГДАНОВ Григорий Семенович, р. в 1905 в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

БОГДАНОВ Филипп Иванович, р. в Харьковской обл., ст. серж., погиб в 1943.

БОГДАНЧИКОВ Петр Михайлович, р. в Оренбургской обл., ряд., погиб в 1943.

БОДУНОВ Николай Филиппович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

БОЙКО Михаил Яковлевич, р. в г. Семеновка Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

БОЛОВИНЦЕВ Федор Александрович, р. в 1899 в Саратовской обл., ряд., погиб в 1943.

БОЛОШКИН Николай Тимофеевич, р. в Орловской обл., ряд., погиб в 1943.

БОЛМАКОВ Николай Тимофеевич, ряд., погиб в 1943.

БОЛЬШАКОВ Василий Васильевич, серж., погиб в 1943.

БОНДАРЕВ Иван Семенович, ряд., погиб в 1943.

БОНДАРЕВ Илья Федорович, р. в 1899, погиб 20.10.1943.

БОНДАРЕНКО Антон Моисеевич, р. в Елецком р-не Липецкой обл., ряд., погиб в 1943.

БОНДАРЕНКО Даниил Данилович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

БОНДАРЕНКО Дмитрий Матвеевич, р. в Воронежской обл., ряд., погиб в 1943.

БОНДАРЕНКО Пантелей Михайлович, серж., погиб в 1943.

БОНДАРЕНКО Трофим Фокич, р. в 1903 в Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

БОНДАРЧУК Петр Емельянович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

БОРИСЕНКО Иван Игнатович, р. в 1911, ряд., погиб 16.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

БОРОВИК Павел Степанович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

БОРОВОЙ Илья Михайлович, р. в Комаричском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

БОРОВОЙ Петр Васильевич, р. в Комаричском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

БОРОДУЛЯ Григорий Игнатьевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

БОЯРИНОВ Василий Тарасович, р. в Комаричском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

БРОВКО Степан Викентьевич, р. в 1909 в Тюменской обл., серж., погиб в 1943.

БРУЙ Никита Григорьевич, р. в г. Барнаул, ряд., погиб в 1943.

БРЫЖАНОВ Иван Васильевич, р. в г. Свердловск, ряд., погиб в 1943.

БУБЛИКОВ Михаил Владимирович, р. в 1903 в Носовичском сельсовете Добрушского р-на Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

БУГАЧЕНКО Иван Николаевич, р. в 1910, ряд., погиб 21.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

БУГРИК Василий Потапович, р. в Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

БУГРИК Еремей Потапович, р. в Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

БУДНИЦКИЙ Евмен Захарович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

БУЗИКОВ Игидил Саф., р. в 1908 в Кировской обл., ряд., погиб в 1943.

БУЙ Ерофей Мойсеевич, ряд., погиб в 1943.

БУЛАВИН И.Ф., мл. лейт., погиб в 1943.

БУЛЕЕВ Тимофей Григорьевич, р. в 1900 в Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

БУНАК Василий Александрович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

БУРДАКОВ Иван Александрович, ряд., погиб в 1943.

БУРКЕНЯ Андрей Семенович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

БУРОВ Михаил Ефимович, р. в Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

БУРЦЕВ Алексей Терентьевич, р. в Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

БУРЧЕНКО Денис Петрович, р. в 1899 в Смоленской обл., ряд., погиб в 1943.

БУТЕНКО Александр Андреевич, р. в Алтайском крае, мл. лейт., погиб в 1943.

БУТЯТИН Николай Никитович, ряд., погиб в 1943.

БЫК Иван Никифорович, р. в г. Семеновка Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

БЫКОВ Иван Васильевич, р. в Красноярском крае, ряд., погиб в 1943.

БЫКОВ Семен Михайлович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

БЫЧЕНКОВ Михаил Лукич, ряд., погиб в 1943.

ВАЙЧЕНКО Иван Степанович, ряд., погиб в 1943.

ВАЛУЕВ Александр Иванович, р. в 1915 в с. Серебрянка, серж., погиб в 1943.

ВАНСТРИК Ефрем Григорьевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ВАРОВ Владимир Евгеньевич, р. в Частинском р-не Пермской обл., серж., погиб в 1943.

ВАСИЛЕВИЧ Афанасий Прохорович, р. в 1925, ряд., погиб 21.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

ВАСИЛЬЕВ Павел Парфенович, р. в 1918, серж., погиб в 1943.

ВАСИЛЬЧЕНКО Василий Борисович, р. в 1911, ряд., погиб 27.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

ВАСИЛЬЦОВ Николай Дмитриевич, ряд., погиб в 1943.

ВАСИЛЬЧЕНКО Василий Борисович, р. в 1911 в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ВАСИЛЬЧЕНКО Василий Петрович, р. в с. Д. Гряды, серж., погиб в 1943.

ВАСИЛЬЧЕНКО Иван Васильевич, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ВАСКОВЦОВ Александр Тимофеевич, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ВАСКОВЦОВ Андрей Кириллович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ВАСКОВЦОВ Дмитрий Степанович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ВАСКОВЦЕВ Михаил Григорьевич, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ВАСКОВЦОВ Никита Алексеевич, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ВАСКОВЦОВ Степан Иванович, ряд., погиб в 1943.

ВАСЯКИН Егор Ефимович, ряд., погиб в 1943.

ВАХРЕНКО Александр Михайлович, р. в 1906 в г. Куйбышев, ряд., погиб в 1943.

ВАШЕТИН Марк Акулович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ВДОВЕНКО Владимир Федорович, р. в г. Добруш Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ВДОВЕНКО Федор Васильевич, р. в г. Добруш Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ВЕРГУНОВ Яков Андреевич, р. в 1912, ряд., погиб 15.1.1944.

ВЕРЕБЬЕВ Иван Игнатьевич, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ВЕРЕВКИН Иван Минович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ВЕРЕГА Антон Алексеевич, р. в 1895, ряд., погиб 5.11.1943.

ВЕРЕНЧИКОВ Федор Тихонович, р. в г. Добруш Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ВЕТРОВ Гавриил Федорович, р. в Суземском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ВЕЧЕРА Михаил Адамович, р. в 1924 в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ВЕЧЕРА Михаил Герасимович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ВИКТОРОВ Виктор Васильевич, лейт., погиб в 1943.

ВИКУЛИН Яков Васильевич, р. в 1909, ряд., погиб в 1943.

ВИННИКОВ Александр Порфирьевич, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ВИННИКОВ Василий Петрович, р. в Крымском р-не Краснодарского края, ряд., погиб в 1943.

ВИННИКОВ Гавриил Константинович, ряд., погиб в 1943.

ВИНОКУРОВ Евстафий Антонович, ряд., погиб в 1943.

ВИШНЯКОВ Г.К., ряд., погиб в 1943.

ВЛАСЕНКО Кирилл Лукич, ряд., погиб в 1943.

ВЛАСЕНКО Федор Илларионович, р. в Середино-Будском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ВЛАСОВ Арсений Дмитриевич, р. в 1924, серж., погиб в 1943.

ВЛАСОВ Всеволод Иванович, р. в 1909 в Новосергинском р-не Оренбургской обл., ряд., погиб в 1943.

ВЛАСОВ Павел Петрович, р. в Курском р-не Курской обл., ряд., погиб в 1943.

ВЛАСОВ Яков Яковлевич, р. в Красноуфимском р-не Свердловской обл., ряд., погиб в 1943.

ВОВНЯНИНКО Александр Александрович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ВОЕВОДИН Семен Яковлевич, р. в Дмитриевском р-не Курской обл., ряд., погиб в 1943.

ВОИНОВ Александр Романович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ВОИНОВ Никита Карпович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ВОЙСТРИК Дмитрий Григорьевич, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ВОЛКОВ Василий Нестерович, р. в Красноярском крае, ряд., погиб в 1943.

ВОЛКОГОН Василий Степанович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ВОЛОДИН Григорий Матвеевич, р. в Комаричском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ВОЛОТКО Сергей Емельянович, р. в с. Покомичи, ряд., погиб в 1943.

ВОЛЧКОВ Иван Анисимович, р. в 1908, ряд., погиб в 1943.

ВОЛЧКОВ Иван Анискович, р. в Крымском р-не Краснодарского края, ряд., погиб в 1943.

ВОРОБЕЙ Иван Григорьевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ВОРОБЕЙ Игнат Андреевич, р. в г. Семеновка Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ВОРОБЕЙ Никита Григорьевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ВОРОБЬЕВ Иосиф Кузьмич, ряд., погиб в 1943.

ВОРОБЬЕВ Иван Игнатьевич, ряд., погиб в 1943.

ВОРОВАТОВ Сергей Иванович, ряд., погиб в 1943.

ВОРОНИН Аверьян Сафонович, р. в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ВОРОНИН Дмитрий Петрович, р. в г. Злынка Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ВОРОНИН Епифан Фомич, р. в г. Злынка Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ВОРОНОВ Федор Григорьевич, р. в г. Осташков Калининской обл., ряд., погиб в 1943.

ВОРОНЦОВ Александр Владимирович, р. в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ВОРУШИЛО Федор Иванович, р. в г. Новгород, ряд., погиб в 1943.

ВРАГОВ Петр Терентьевич, р. в г. Семеновка Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ВРОНСКИЙ Николай Яковлевич, р. в 1925 в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ВЫСОЦКИЙ Иван Егорович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ВЫСОЦКИЙ Филипп Терентьевич, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ВЫШКВАРКИН Петр Митрофанович, ряд., погиб в 1943.

ВЯЗОВИК Федор Яковлевич, р. в г. Новгород-Северский Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ВЯЗОВИК Филипп Михайлович, р. в г. Семеновск Черниговской обл., погиб в 1943.

ГАБЕЛКО Егор Афанасьевич, ряд., погиб в 1943.

ГАБЕЛКО Павел Макарович, ряд., погиб в 1943.

ГАБУЕВ Василий Захарович, ст. серж., погиб в 1943.

ГАВРИК Иван Степанович, ряд., погиб в 1943.

ГАВРИЛЕНКО Макар Михайлович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ГАВРИЛЕНКО Федор Васильевич, ряд., погиб в 1943.

ГАВРУШ Василий Ефимович, ряд., погиб в 1943.

ГАВРУШ Иван Александрович, ряд., погиб в 1943.

ГАГИН Алексей Демьянович, ряд., погиб в 1943.

ГАЗАРЯН Паркив Саркисович, р. в Азербайджанской СССР, ряд., погиб в 1943.

ГАЛАГАН Павел Андреевич, ряд., погиб в 1943.

ГАЛАГИН Василий Павлович, ряд., погиб в 1943.

ГАЛКИН Иосиф Фатеевич, р. в г. Добруш Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ГАЛЬКИН Дмитрий Сафронович, серж., погиб в 1943.

ГАЛЬПЕРТ Борис Савельевич, мл. серж., погиб в 1943.

ГАПЕЕВ Василий Данилович, ряд., погиб в 1943.

ГАПОНОВ Дмитрий Самойлович, р. в г. Хабаровск, ряд., погиб в 1943.

ГАРБУЗОВ Дмитрий Егорович, р. в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ГАРБУНИН Иван Васильевич, серж., погиб в 1943.

ГАРКУШИН Александр Михайлович, ряд., погиб в 1943.

ГАРМАЙ Василий Тимофеевич, ряд., погиб в 1943.

ГАРОВСКИЙ Александр Иванович, ст. серж., погиб в 1943.

ГАРШУНОВ Афанасий Дмитриевич, р. в 1917, ряд., погиб в августе 1943.

ГАТАУЛОВ Бакиджай, ст. серж., погиб в 1943.

ГАФИАТУЛИН Андрей Губович, р. в 1925, ряд., погиб в 1943.

ГЕДЬГАФОВ Анатолий Дезюевич, мл. серж., погиб в 1943.

ГЕДЬГАХОВ Анатолий Дызевич, р. в Кабардино-Балкарской АССР, мл. серж., погиб в 1943.

ГЕЙ Митрофан Карпович, мл. серж., погиб в 1943.

ГЕРАСИМОВ Герасим Алексеевич, ряд., погиб в 1943.

ГЕРАСИМОВ Иван Алексеевич, р. в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ГЕРАСИМОВ Николай Матвеевич, р. в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ГЕРАШЕНКО Николай Алексеевич, р. в 1923, ряд., погиб 12.10.1943.

ГЕРАЩЕНКО Афанасий Иванович, ряд., погиб в 1943.

ГЕРАЩЕНКО Николай Александрович, ряд., погиб в 1943.

ГЛАЗЕБНЫЙ Алексей Афонович, серж., погиб в 1943.

ГЛАДИЛИН Тимофей Иванович, р. в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ГЛАДЫШЕВ Евмен Максимович, р. в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ГЛАДЫШЕВ Иван Тимофеевич, р. в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ГЛУХОВ Николай Иосифович, ряд., погиб в 1943.

ГЛУШАК Семен Иванович, ряд., погиб в 1943.

ГЛУШЕНКО Ефим Григорьевич, р. в 1898 в Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ГНЕЗДИЛОВ Федор Петрович, р. в Орловской обл., ряд., погиб в 1943.

ГОДЛЕВСКИЙ Яков Фомич, ряд., погиб в 1943.

ГОЛИК Николай Михайлович, ряд., погиб в 1943.

ГОЛИКОВ Михаил Иванович, р. в 1912, ряд., погиб 18.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

ГОЛОВАЧЕВ Сидор Михайлович, ряд., погиб в 1943.

ГОЛОВКО Николай Демьянович, р. в 1927 в Середино-Будском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ГОЛОВКОВ Григорий Афанасьевич, р. в Орловской обл., ряд., погиб в 1943.

ГОЛУБОВСКИЙ Алексей Иванович, ряд., погиб в 1943.

ГОЛУБЬ Иван Григорьевич, ряд., погиб в 1943.

ГОЛЫНСКИЙ Кирилл Максимович, р. в Гомельском р-не, ряд., погиб в 1943.

ГОНЧАРОВ Василий Севостьянович, ряд., погиб в 1943.

ГОНЧАРОВ Степан Петрович, р. в Середино-Будском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ГОНЧАРЕНКО Федор, ряд., погиб в 1943.

ГОНЧАРОВ Иван Николаевич, р. в 1908 в Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ГОРЛЕНКО Николай Васильевич, ряд., погиб в 1943.

ГОРБАТЕНКО Николай Емельянович, ряд., погиб в 1943.

ГОРБАТЕНКО Николай Лукич, ряд., погиб в 1943.

ГОРБАЧЕВ Григорий Андреевич, ряд., погиб в 1943.

ГОРБАЧЕВ Иван Терентьевич, р. в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ГОРБАЧЕВ Кузьма Арсентьевич, ряд., погиб в 1943.

ГОРБУШИН Иван Васильевич, р. в Куйбышевской обл., серж., погиб в 1943.

ГОРДЕЕВ Николай Трофимович, серж., погиб в 1943.

ГОРЕЛЬКО Павел Васильевич, ряд., погиб в 1943.

ГОРИН Дмитрий Николаевич, ряд., погиб в 1943.

ГОРИНОВ Аркадий Яковлевич, ряд., погиб в 1943.

ГОРОВОЙ Иван Иванович, ряд., погиб в 1943.

ГОРШКОВ Иван Афанасьевич, р. в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ГОРШКОВ Петр Калистратович, ряд., погиб в 1943.

ГОРШУНОВ Иван Григорьевич, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ГОСТЕВ Василий Геннадьевич, ряд., погиб в 1943.

ГРАММА Ефим Иванович, р. в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ГРЕБЕННИКОВ Иван Андреевич, р. в 1914 в г. Иваново, лейт., погиб в 1943.

ГРЕМЕНКОВ Трофим Васильевич, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ГРЕШЕНКОВ Трофим Васильевич, ряд. Перезахоронен из д. Степан Разин.

ГРИБАН Василий Николаевич, ряд., погиб в 1943.

ГРИБАН Федор Яковлевич, ряд., погиб в 1943.

ГРИБАНОВ Василий Николаевич, ряд., погиб в 1943.

ГРИБУЧИН Александр Ермолаевич, р. в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ГРИВА Иван Павлович, р. в 1919 в Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ГРИГОРЬЕВ Александр Дмитриевич, р. в 1923, ряд., погиб в 1943.

ГРИГОРЬЕВ Михаил Михайлович, серж., погиб в 1943.

ГРИШАКОВ Василий Каленикович, ряд., погиб в 1943.

ГРИШАКОВ Каленик Данилович, ряд., погиб в 1944.

ГРИШКОВЦЕВ Исак Тарасович, р. в 1911, ряд., погиб в 17.10.1943.

ГРИШЕНКОВ Степан Иванович, ряд., погиб в 1943.

ГРИШЕНКОВ Трофим Васильевич, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ГРИЦЕНКО Михаил Дмитриевич, ряд., погиб в 1943.

ГРИЦЕНКО Никифор Петрович, ряд., погиб в 1943.

ГРИЦЕНКО Федор Петрович, ряд., погиб в 1943.

ГРИЦКОВЦОВ Григорий Герасимович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ГРИШИН Иван Никитович, лейт., погиб в 1943.

ГРОМАКОВ Сергей Нефедович, р. в 1925 в Орловской обл., лейт., погиб в 1943.

ГРОМОВ Иосиф Ефимович, ряд., погиб в 1943.

ГРОМОВ Сергей Петрович, лейт., погиб в 1943.

ГРОМОВ Федор Анисимович, ряд., погиб в 1943.

ГРОМОВ Федор Филиппович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ГРОМОВ Федор Акимович, ряд., погиб в 1943.

ГРУКАЛО Яков Ефимович, ряд., погиб в 1943.

ГРУМЧЕНКО Ульян Пантелеевич, ряд., погиб в 1943.

ГУБКО Тарас Тимофеевич, погиб 15.10.1943. Перезахоронен из д. Старые Дятловичи.

ГУЗЕН Иван Романович, р. в Середино-Будском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ГУЛАК Николай Кузьмич, ряд., погиб в 1943.

ГУЛЯКИН Иван Ильич, ряд., погиб в 1943.

ГУНЧЕНКОВ Николай Юдович, р. в Середино-Будском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ГУРИДОВ Яков Прокопович, р. в 1907 в г. Черемхово Иркутской обл., серж., погиб в 1943.

ГУРИНОВ Василий Емельянович, ряд., погиб в 1943.

ГУРКИН Иван Семенович, р. в г. Киров, лейт., погиб в 1943.

ГУРУЛЕВ Александр Иванович, серж., погиб в 1943.

ГУРУЛЕВ Михаил Михайлович, серж., погиб в 1943.

ГУСАК Михаил Дмитриевич, ряд., погиб в 1943.

ГУСАРОК Ладжаяр, ряд., погиб в 1943.

ГУТНИК Сидор Трофимович, ряд., погиб в 1943.

ГУЦЕВ Александр Филиппович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ГУЦЕВ Иван Андреевич, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ГУЦЕВ Иван Федорович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ГУЩЕВ Михаил Пименович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ДАБИШКОВ Алексей Филатович, р. в 1900, ряд., погиб 12.1943.

ДАВЛИКАМОВ Федор Савельевич, ряд., погиб в 1943.

ДАВЫДЕНКО Борис Трофимович, ряд., погиб в 1943.

ДАВЫДЕНКО Митрофан Романович, ряд., погиб в 1943.

ДАВЫДЕНКО Павел Васильевич, ряд., погиб в 1943.

ДАВЫДОВИЧ Евгений Дмитриевич, ряд., погиб в 1943.

ДАЙШИЛОВ Федор Климович, ряд., погиб в 1943.

ДАНИЛЕНКО Николай Трофимович, ст. серж., погиб в 1943.

ДАНИЛОВ Иван Иванович, ряд., погиб в 1943.

ДАНИЛОВ Павел Федорович, р. в 1924, ряд., погиб в 1943.

ДАНИЛОВСКИЙ Федор Иванович, ряд., погиб в 1943.

ДАШУК Павел Иванович, р. в 1924, ряд., погиб в 1943.

ДЕДКОВ Емельян Евменович, ряд., погиб в 1943.

ДЕДУСЕНКО Александр Иванович, ряд., погиб в 1943.

ДЕКУН Михаил Иванович, ряд., погиб в 1943.

ДЕМАН Павел Григорьевич, ряд., погиб в 1943.

ДЕМЕНКОВ Кузьма Ульянович, ряд., погиб в 1943.

ДЕМИДЕНКО Петр Прокофьевич, ряд., погиб в 1943.

ДЕМИДОВ Константин Иванович, мл. серж., погиб в 1943.

ДЕМИДОВ Николай Александрович, ряд., погиб в 1943.

ДЕМЧЕНКО Алексей Петрович, ряд., погиб в 1943.

ДЕМЬЯНЦЕВ Иван Григорьевич, ряд., погиб в 1943.

ДЕМЯНЦЕВ Михаил Наумович, р. в 1915, ряд., погиб 13.10.1943.

ДЕНИСЕНКО Филипп Николаевич, ряд., погиб в 1943.

ДЕНИСОВ Андрей Александрович, ряд., погиб в 1943.

ДЕНИСОВ Петр Алексеевич, ряд., погиб в 1943.

ДЕНИЧ Константин Иванович, ряд., погиб в 1943.

ДЕНЬГИН Петр Матвеевич, ряд., погиб в 1943.

ДЕРГАЧЕВ Дмитрий Павлович, ряд., погиб в 1943.

ДЕРГАЧЕВ Павел Семенович, ряд., погиб в 1943.

ДЕРЮГА Калиник Зиновьевич, ряд., погиб в 1943.

ДЖУЛЕГО Иван Максимович, р. в 1905, ряд., погиб 15.10.1943.

ДМИТРИЧЕНКО Никифор Ильич, ряд., погиб в 1943.

ДМИТРИЧЕНКО Семен Павлович, ряд., погиб в 1943.

ДОБРЕНКОВ Петр Федорович, ряд., погиб в 1943.

ДОГТЯРЕНКО Сергей Павлович, ряд., погиб в 1943.

ДОКЛЕНКО Василий Сергеевич, ряд., погиб в 1943.

ДОЛИНОВ Митрофан Васильевич, ряд., погиб в 1943.

ДОЛОВ Виктор Кириллович, ряд., погиб в 1943.

ДОПШИНОВ Иван Прокофьевич, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ДОРОГОВЦЕВ Иван Павлович, ефр., погиб в 1943.

ДОРОДНЫХ Егор Васильевич, ряд., погиб в 1943.

ДОРОНЦОВ Василий Петрович, ряд., погиб в 1943.

ДОРОШ Иван Петрович, ряд., погиб в 1943.

ДОРОШЕВ Николай Иванович, ряд., погиб в 1943.

ДОСИТАКОВ Абрам Иванович, ряд., погиб в 1943.

ДОЦЕНКО Иван Васильевич, ряд., погиб в 1943.

ДРАНОВ Максим Иванович, ряд., погиб в 1943.

ДРОЗДОВ Алексей Васильевич, ряд., погиб в 1943.

ДРОЗДОВ Иван Васильевич, ряд., погиб в 1943.

ДРОЗДОВ Николай Яковлевич, р. в 1925, ряд., погиб 21.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

ДРЮЧИН Василий Ильич, мл. серж., погиб в 1943.

ДУБАВЦЕВ Андрей Дмитриевич, р. в 1893, ряд., погиб 14.10.1943.

ДУБИНА Андрей Михайлович, ряд., погиб в 1943.

ДУБИНА Григорий Григорьевич, ряд., погиб в 1943.

ДУБОК Александр Семенович, р. в 1909, ряд., погиб 18.10.1943.

ДУБРОВИН Александр Семенович, мл. серж., погиб в 1943.

ДУДАРЬ Григорий Корнеевич, ряд., погиб в 1943.

ДУДКО Николай Антонович, мл. серж., погиб в 1943.

ДУКА Иван Артемович, ряд., погиб в 1943.

ДУКА Яков Федорович, ряд., погиб в 1943.

ДУНАЕВ Егор Васильевич, ряд., погиб в 1943.

ДУНАЙСКИЙ Михаил Петрович, ряд., погиб в 1943.

ДУРИН Алексей Иванович, ряд., погиб в 1943.

ДУРНЕВ Алексей Петрович, мл. лейт., погиб в 1943.

ДЬЯЧЕНКО А.Ф., ряд., погиб в 1943.

ДЮНДЯ Федор Николаевич, р. в 1907, ряд., погиб 16.10.1943.

ЕВСЕЕНКО Ануфрий Иванович, ряд., погиб в 1943.

ЕВСЕЕНКО Яков Ефимович, ряд., погиб в 1943.

ЕГОРОВ Григорий Тимофеевич, ряд., погиб в 1943.

ЕКИМОВ Иван Васильевич, ряд., погиб в 1943.

ЕЛОВОЙ Степан Исакович, ряд., погиб в 1943.

ЕРАСОВ Николай Матвеевич, ряд., погиб в 1943.

ЕРМАКОВ Иван Михайлович, серж., погиб в 1943.

ЕРМАКОВ Степан Иванович, ряд., погиб в 1943.

ЕРМАЧЕНКО Иван Дмитриевич, ряд., погиб в 1943.

ЕРМОЛАЕВ Александр Сергеевич, ряд., погиб в 1943.

ЕРМОЛЕНКО Анатолий Дмитриевич, ряд., погиб в 1943.

ЕРМОЛЕНКО Антон Иванович, ряд., погиб в 1943.

ЕРНООКИЙ Дмитрий Павлович, ряд., погиб в 1943.

ЕРНООКИЙ Иван Антонович, ряд., погиб в 1943.

ЕРНООКИЙ Степан Павлович, ряд., погиб в 1943.

ЕРШОВ Петр Тихонович, ряд., погиб в 1943.

ЕСЕНИЯЗОВ Утилбай, ефр., погиб в 1943.

ЕСИН Иван Фомич, ряд., погиб в 1943.

ЕФИМЕНКО Андрей Ефимович, ряд., погиб в 1943.

ЕФИМЕНКО Дмитрий Кузьмич, ряд., погиб в 1943.

ЕФИМЕНКО Петр Семенович, ряд., погиб в 1943.

ЕФРЕМОВ Алексей Иванович, лейт., погиб в 1943.

ЖАБИН Виктор Иванович, р. в Саратовской обл., мл. серж., погиб в 1943.

ЖАДЕН Дмитрий Федорович, р. в Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ЖАДЕНОВ Николай Афанасьевич, р. в 1924 в Курской обл., ряд., погиб в 1943.

ЖАРОВ Василий Андреевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЖАРОВ Иван Сергеевич, р. в 1925, ряд., погиб 29.10.1943.

ЖЕБРИКОВ Николай Яковлевич, р. в Московской обл., мл. лейт., погиб в 1943.

ЖЕЛТОБРЮХ Иван Емельянович, р. в 1907 в Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ЖЕРЕБКОВ Иван Филиппович, р. в 1902, ряд., погиб 5.11.1943.

ЖЕРЕБКОВ Иван Яковлевич, ряд., погиб в 1943.

ЖИГАЛОВ Василий Николаевич, р. в 1920 в Горьковской обл., ряд., погиб в 1943.

ЖИДКОВ Александр Константинович, р. в Сталинградской обл., старш., погиб в 1943.

ЖИДКОВ Иван Егорович, р. в 1898 в Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ЖИДНОВ Василий Иванович, р. в Брянской обл., мл. лейт., погиб в 1943.

ЖИЛЬНИКОВ Николай Дмитриевич, р. в 1912 в Ивановской обл., ряд., погиб в 1943.

ЖИРОВ Александр Иванович, р. в Курской обл., ст. серж., погиб в 1943.

ЖИХАРЕВ Иван Самойлович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ЖИХАРЕВ Михаил Потапович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ЖОРОВ Петр Иванович, р. в г. Новгород-Северский Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЖУЛИГИН Иван Федотович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ЖУРА Федор Алексеевич, р. в Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ЖУРАВЛЕВ Алексей Андреевич, р. в 1908 в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ЖУРАВЛЕВ Петр Павлович, р. в Новгородской обл., серж., погиб в 1943.

ЗАБОЛОТНЫЙ Михаил Иванович, р. в 1925 в Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ЗАВАДСКИЙ Александр Иванович, р. в г. Иваново, ряд., погиб в 1943.

ЗАГИНАЙЛОВ Ефим Митрофанович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЗАИКИН Владимир Федорович, ряд., погиб в 1943.

ЗАЙЦЕВ Василий Прохорович, р. в 1923 в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ЗАЙЦЕВ Михаил Кириллович, р. в Комаричском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ЗАЙЦЕВ Николай Иванович, ряд., погиб в 1943.

ЗАЛОЗНЫЙ Михаил Кондратьевич, р. в 1921 в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЗАЛОЗНЫЙ Павел Родионович, р. в 1922 в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЗАЛЫБИН Борис Арсеньевич, р. в г. Челябинск, мл. серж., погиб в 1943.

ЗАМОРАЖАН Николай Кириллович, р. в 1925 в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЗАМОРСКИЙ Андрей Павлович, р. в Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ЗАРАГАНИКОВ Иван Яковлевич, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ЗАУСАЙЛОВ Сергей Александрович, р. в Горьковской обл., мл. лейт., погиб в 1943.

ЗАХАРОВ Павел Кузьмич, р. в Воронежской обл., серж., погиб в 1943.

ЗАХАРЧЕНКО Григорий Андреевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЗАЩИТА Семен Иванович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЗАЯЦ Андрей Иванович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЗВОЛЬ Макар Васильевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЗДОТА Григорий Александрович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЗДОТА Иван Васильевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЗДОТА Федор Ануфриевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЗЕВАКО Алексей Романович, р. в 1925 в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЗЕЛЕНОВ Сергей Михайлович, р. в 1924 в Черниговской обл., лейт., погиб в 1943.

ЗЕЛЕНУХИН Федор Иванович, р. в г. Тамбов, ряд., погиб в 1943.

ЗЕНИН Трофим Дмитриевич, р. в 1901, ряд., погиб в 1943.

ЗЕНЧЕНКО Анатолий Григорьевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЗИКУНОВ Иван Яковлевич, р. в Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ЗИМОНЕНКО Николай Игнатович, р. в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ЗИНОВЬЕВ Андрей Трофимович, р. в 1909 в Курской обл., ряд., погиб в 1943.

ЗНАЧКОВ Сергей Андреевич, р. в г. Минск, ряд., погиб в 1943.

ЗОЛОТОВ Николай Гаврилович, р. в Тамбовской обл., ряд., погиб в 1943.

ЗУБАРЕВ Алексей Архипович, р. в 1897 в Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ЗУБАРЕВ Павел Архипович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ЗУБАРЕВ Парфен Артемович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ЗУБЧЕНКО Василий Константинович, р. в Ростовской обл., ряд., погиб в 1943.

ЗУЕК Пантелей Сергеевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЗУЕК Петр Ефремович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЗУИКАШЕВ Раул Зинешевич, р. в 1915 в Казахской ССР, ряд., погиб в 1943.

ЗЫКОВ Егор Андреевич, р. в Архангельской обл., ряд., погиб в 1943.

ЗЮЗЬКО Егор Федотович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ИБРАГИЕВ Жалабай, р. в 1906 в Гурьевской обл., ряд., погиб в 1943.

ИВАНЕНКО Никита Иванович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ИВАНЬКОВ Василий Федорович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ИВАНЬКОВ Николай Васильевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ИВАНОВ Андрей Васильевич, р. в Андижанской обл., ряд., погиб в 1943.

ИВАНОВ Иван Михайлович, р. в 1925, ряд., погиб 11.11.1943. Перезахоронен из д. Ст. Дятловичи.

ИВАНЧЕНКО Семен Васильевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ИГНАТОВ Георгий Петрович, р. в 1897, ряд., погиб 13.10.1943.

ИГНУТЧЕНКО Тихон Прохорович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ИЗМАИЛОВ Сальман Аюкманович, р. в Черноярском р-не Астраханской обл., ряд., погиб в 1943.

ИЗОТОВ Алексей Николаевич, р. в Петриковском р-не Гомельской обл., ефр., погиб в 1943.

ИЗОТОВ Иван Иосифович, р. в 1924, ряд., погиб 18.10.1943. Перезахоронен из д. Ст. Дятловичи.

ИЗЮМЕЦ Ефим Давыдович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ИЛЕНКО Василий Яковлевич, р. в 1903 в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ИЛЬЧЕНКО Иван Андреевич, р. в 1904 в Белгородской обл., ряд., погиб в 1943.

ИЛЬЯНКОВ Семен Васильевич, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ИНОХИН Михаил Александрович, р. в г. Муром Владимирской обл., мл. серж., погиб в 1943.

ИПАТКО Максим Семенович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ИПАТОВ Ефим Федорович, р. в 1917 в г. Злынка Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ИРСАЛИЕВ Налы, р. в Кеминском р-не Киргизской ССР, ряд., погиб в 1943.

ИРХА Дмитрий Саввич, р. в 1917 в Коропском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ИСАЙЧИК Иван Евдокимович, р. в 1914 в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 16.10.1943. Перезахоронен из д. Ст. Дятловичи.

ИСАЙЧУК Иван Ефимович, ряд., погиб в 1943.

ИСАКОВ Андрей Павлович, р. в Омской обл., ряд., погиб в 1943.

ИСАНОВ Касим, р. в 1910 в Андижанской обл., ряд., погиб в 1943.

ИСАЧЕНКО Афанасий Сергеевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ИСАЧЕНКО Григорий Данилович, р. в 1909, ряд., погиб 16.10.1943.

ИСАЧЕНКО Илья Ильич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ИСМАИЛОВ Садыр, р. в 1912 в Киргизской ССР, серж., погиб в 1943.

ИШИН Андрей Алексеевич, р. в г. Бугуруслан Оренбургской обл., ряд., погиб в 1943.

КАБАНОВ Иван Сергеевич, р. в г. Энгельс Саратовской обл., ефр., погиб в 1943.

КАДЫРОВ Арабай, р. в 1897 в Каттакурганском р-не Самаркандской обл., ряд., погиб в 1943.

КАЗАКОВ Алексей Петрович, р. в 1921 в Орловской обл., ряд., погиб в 1943.

КАЗАКОВ Павел Маркелович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

КАЗАНЦЕВ Николай Яковлевич, р. в 1925 в Удмуртской АССР, мл. серж., погиб в 1943.

КАЙДУКОВ Николай Лукич, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

КАЙЕНОК Василий Семенович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

КАЛАШНИК Пантелей Тимофеевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КАЛЕНЧЕНКО Родион Анисимович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КАЛИК Григорий Гаврилович, р. в Шосткинском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

КАЛИЖНЫЙ Иван Игнатьевич, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

КАЛИНИН Антон Савельевич, р. в 1906, ряд., погиб 18.10.1943. Перезахоронен из д. Бобовичи.

КАЛИНИН Евгений Михайлович, р. в 1925 в г. Ижевск Удмуртской АССР, ряд., погиб в 1943.

КАЛИНИН Иван Егорович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

КАЛИНИН Иван Иванович, ряд., погиб в 1943.

КАЛИНИН Иван Никифорович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

КАЛИНИН Николай Никитич, р. в Комаричском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

КАМЕНЩИКОВ Дмитрий Иванович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

КАРАБА Александр Васильевич, р. в Климовском р-не, ряд., погиб в 1944.

КАРАСЬ Андрей Варфоломеевич, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КАРАСЬ Василий Никифорович, р. в Новгород-Северском р-не, ряд., погиб в 1943.

КАРАСЬ Георгий Варфоломеевич, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КАРАСЬ Петр Матвеевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КАРАСЬ Степан Иосифович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КАРБОВСКИЙ Иван Афанасьевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КАРИМОВ Байкобыл, ряд., погиб в 1943.

КАРМАНОВ Сергей Витальевич, р. в Воронежской обл., серж., погиб в 1943.

КАРПОВ Николай Максимович, р. в Сольвычегодрском р-не Архангельской обл., мл. серж., погиб в 1943.

КАРТАШОВ Михаил Прокопович, р. в 1923 в Валуйском р-не, мл. серж., погиб в 1943.

КАРЯКИН Александр Сергеевич, р. в 1926 в г. Астрахань, серж., погиб в 1943.

КАСАЛАПОВ Василий Петрович, р. в 1915 в Саратовской обл., ряд., погиб в 1943.

КАСИМОВ Наиб, р. в 1908 в Щучинском р-не Кокчетавской обл., ряд., погиб в 1943.

КАЦУБО Иван Федотович, р. в Климовском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

КАЦУБА Иван Андреевич, ряд., погиб в 1943.

КАШИРИН Фрол Иванович, р. в Курской обл., ряд., погиб в 1943.

КАШУБАРА Григорий Акимович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

КЕКУХ Павел Ильич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб 10.12.1943, д. Жеребное.

КЕКУХ Петр Иванович, р. в г. Семеновка Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КИВАЙЛО Петр Михайлович, р. в 1905, в Середино-Будском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

КИВУТИН Петр Андреевич, ряд., погиб в 1943.

КИЛОВЕР Захар Фомич, р. в 1906, ряд., погиб 17.10.1943.

КИРИЕНКО Игнат Стефанович, р. в Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

КИРИК Петр Федорович, ряд., погиб в 1943.

КИРИЛЛОВ Николай Константинович, р. в г. Иваново, ряд., погиб в 1943.

КИРИЧЕНКО Ларион Максимович, р. в Крымской обл., ряд., погиб в 1943.

КИСЕЛЕВ Андрей Наумович, р. в Суземском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

КИСЕЛЕВ Иван Семенович, р. в 1913 в Середино-Будском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

КИСЕЛЬ Александр Павлович, р. в 1906 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

КИСЕЛЬ Василий Захарович, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб 17.10.1943, п. Хутор.

КИШКО Илья Силович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КЛЕВУТИН Петр Андреевич, р. в Климовском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

КЛЕПАЧ Григорий Никитович, р. в Полтавской обл., лейт., погиб в 1943.

КЛИМЕНКО Игнат Максимович, р. в г. Семеновка Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КЛИМЕНКО Михаил Тихонович, р. в г. Семеновка Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КЛИМОВИЧ Иосиф Евменович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КЛОПОВ Сергей Васильевич, мл. серж., погиб в 1943.

КЛОЧКОВ Николай Михайлович, ряд., погиб в 1943.

КЛЮШНИКОВ Яков Иванович, р. в г. Астрахань, ряд., погиб в 1943.

КЛЮШНИН Степан Евменович, р. в 1906, ряд., погиб 22.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

КМОЙ Тимофей Ефимович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КМОЙ Фрол Денисович, р. в Сосницком р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КНАРОЗ Кирилл Семенович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КНЯЗЕВ Аркадий Петрович, мл. серж., погиб 11.10.1943, д. Жеребное.

КНЯЗЕВ Николай Васильевич, р. в г. Прокопьевск Кемеровской обл., ст. лейт., погиб в 1943.

КНЯЗЕВ Павел Моисеевич, р. в д. Слобода, ряд., погиб в 1943.

КОВАЛЕВ Андрей Романович, р. в Суземском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

КОВАЛЕВ Ванифатий Никифорович, р. в 1923 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

КОВАЛЕВ Василий Филиппович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОВАЛЕВ Евсей Титович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

КОВАЛЕВ Иларион Александрович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОВАЛЕВ Тимофей Демьянович, р. в Климовском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

КОВАЛЕВ Федор Борисович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОВАЛЕВ Филипп Самойлович, р. в Климовском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

КОВАЛЕВ Яков Иванович, р. в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

КОВАЛЕК И.М., ряд., погиб в 1943.

КОВАЛЕНКО Иван Андреевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОВАЛЕНКО Иван Петрович, р. в Сосницком р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОВАЛЕНКО Сергей Александрович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОВАЛЕНКО Яков Дианович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОВАЛЕНЧЕНКО Прохор Николаевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОВАЛЬЧУК Василий Иванович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОВАЛЬЧУК И.С., ст. лейт., погиб в 1943.

КОВАЛЬЧУК Федор Ефимович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОВРЫЖКО Иван Трифонович, р. в г. Новгород-Северский Черниговский обл., ряд., погиб в 1943.

КОВТУН Евстафий Филиппович, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОВТУН Федор Герасимович, р. в 1908 в Сорочинском р-не Оренбургской обл., мл. серж., погиб в 1943.

КОДОЛОВ Сергей Афанасьевич, р. в Кировской обл., ефр., погиб в 1943.

КОЖАМКУЛОВ Кыргызбай, р. в Джамбульской обл., ряд., погиб в 1943.

КОЖЕМЯКИН Иван Данилович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

КОЖЕМЯКИН Иван Сергеевич, р. в д. Огор.-Кузьм., ряд., погиб в 1943.

КОЖЕМЯКИН Илья Павлович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

КОЖУРИН Егор Романович, р. в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

КОЖУХ Иван Афанасьевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОЖУХ Иван Яковлевич, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОЖУХ Семен Сергеевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОЖУШКО Мартын Федотович, р. в г. п. Поногница Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОЗЕЛ Федор Иванович, р. в г. Новгород-Северский Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОЗЕЛЬСКИЙ Вячеслав Александрович, р. в г. Новосибирск, ряд., погиб в 1943.

КОЗИК Иван Антонович, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОЗИНЕЦ Василий Яковлевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОЗИНЕЦ Николай Савельевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОЗЛОВ Митрофан Егорович, р. в Курской обл., ряд., погиб в 1943.

КОЗЛОВ Назарий Герасимович, р. в 1907, ряд., погиб в 1943.

КОЗЛОВ Филипп Прокофьевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОКУРИН Павел Васильевич, р. в Кинешемском р-не Ивановской обл., ряд., погиб в 1943.

КОЛБАСА Павел Яковлевич, р. в г. Семеновка Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОЛЕНЧЕНКО Антон Прокопович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОЛЕНЧЕНКО Федор Дмитриевич, р. в Сосницком р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОЛЕНЧЕНКО Федор Иосифович, ряд., погиб в 1943.

КОЛЕСНИК Николай Васильевич, р. в 1924, ряд., погиб 18.10.1943.

КОЛЕСНИКОВ Александр Васильевич, ряд., погиб в 1943.

КОЛЕСНИКОВ Иван Тихонович, ряд., погиб в 1943.

КОЛЕСОВ Иван Дмитриевич, р. в 1921 в Дмитриевском р-не Курской обл., ряд., погиб в 1943.

КОЛОДКО Федор Павлович, р. в Шосткинском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

КОЛОС Семен Степанович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОЛОТИЛИН Даниил Давыдович, ряд., погиб в 1943.

КОЛЧАНОВ Михаил Кондратьевич, ряд., погиб в 1943.

КОМЕНОВ Иван Григорьевич, р. в Комаричском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

КОМЕРСАКО Григорий Софронович, р. в 1916 в Середино-Будском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

КОМИССАРОВ Михаил Сергеевич, р. в г. Пенза, ряд., погиб в 1943.

КОМОВСКИЙ Тимофей Яковлевич, р. в 1902 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

КОМПЛЯГИН Василий Тимофеевич, р. в Суземском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

КОНАНЫХИН Алексей Фомич, р. в 1925 в Борисоглебском р-не Воронежской или Ярославской обл., ряд., погиб в 1943.

КОНДАКОВ Сергей Сергеевич, р. в Трубчевском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

КОНОВАЛОВ Григорий Егорович, р. в Башкирской АССР, ряд., погиб в 1943.

КОНОВАЛОВ Николай Сергеевич, р. в 1900, ряд., погиб 22.7.1941. Перезахоронен из д. Жеребное.

КОНОВЕЦ Андрей Федосович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОНОНЕНКО Ефим Лукич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОНОНОВ Иннокентий Александрович, р. в Котласском р-не Архангельской обл., ряд., погиб в 1943.

КОНОНУХА Федор Васильевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОНОНУХА Яков Гаврилович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОНСТАНТИНОВ Дмитрий Михайлович, р. в Красноярском крае, ефр., погиб в 1943.

КОНУННИКОВ Иван Романович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОНУШКИН Николай Сергеевич, ст. серж., погиб в 1943.

КОНЦЕВОЙ Андрей Никитич, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

КОНЦЕВОЙ Михаил Иванович, р. в 1901 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

КОНЦЕВОЙ Савелий Максимович, р. в 1919 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб 18.10.1943, д. Жеребное.

КОНЦЕВОЙ Федор Савельевич, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

КОПАТОВ Виктор Васильевич, ряд., погиб в 1943.

КОПЫЛ Анатолий Иванович, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОПЫЛОВ Михаил Герасимович, р. в 1922 в Рязанской обл., ряд., погиб в 1943.

КОРАБОВ Иван Михайлович, р. в Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

КОРЕНЕК Василий Симонович, р. в г. Новгород-Северский Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОРЕНЮГИН Михаил Игнатьевич, ряд., погиб в 1943.

КОРИЦКИЙ Василий Михайлович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОРМАКОВ Аким Иванович, р. в Донецкой обл., ряд., погиб в 1943.

КОРНЫШИН Василий Федорович, ряд., погиб в 1943.

КОРОБОВ Александр Федорович, р. в г. Ленинград, мл. серж., погиб в 1943.

КОРОВКИН Владимир Михайлович, р. в Сосницком р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОРОДА Николай Иванович, р. в Климовском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

КОРОЛЕНКО Егор Кондратьевич, р. в 1910, ряд., погиб в октябре 1943.

КОРОЛЬ Иван Тихонович, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОРОЛЬКОВ Никифор Яковлевич, р. в 1910 в Курской обл., ряд., погиб в 1943.

КОРОПИН Михаил Иванович, р. в 1898 в г. Ярославль, ряд., погиб в 1943.

КОРОТКЕВИЧ Павел Андреевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОРОТКИЙ Григорий Ефимович, р. в Ветковском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

КОРОТКИЙ Павел Степанович, р. на хуторе Клевин, ряд., погиб в 1943.

КОРОТКИХ Евгений Иванович, р. в 1922 в г. Волгоград, ряд., погиб в 1943.

КОРОТКОВ Константин Степанович, мл. серж., погиб в 1943.

КОРОТЧЕНКО Александр Михайлович, ряд., погиб в 1943.

КОРСАКОВ Федор Иванович, ряд., погиб в 1943.

КОРШАКОВ Павел Емельянович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

КОРЯВКА Василий Кондратьевич, р. в 1905 в Середино-Будском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

КОРЯВКА Иван Иванович, р. в 1915 в Середино-Будском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

КОСИЧКИН Михаил Александрович, р. в Палкинском р-не Псковской обл., ряд., погиб в 1943.

КОСОЙ Георгий Петрович, р. в г. Гомель, ряд., погиб в 1943.

КОСТИН Федор Иванович, р. в Орловской обл., ряд., погиб в 1943.

КОСТЫШИН Архип Иванович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОСТЮКОВ Михаил Иович, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОСТЮКОВ Михаил Викторович, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОСТЮЧЕНКО Иван Петрович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОСЯКОВ Петр Севастьянович, р. в 1905 в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

КОТ Иван Григорьевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОТЛЯР Александр Григорьевич, р. в г. Семеновка Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОТЛЯР Василий Филиппович, р. в г. Семеновка Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОТЛЯР Иван Федорович, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КОТОВ Василий Васильевич, ряд., погиб в 1943.

КОЧЕРГА Петр Васильевич, р. в 1924 в Краснозерском р-не Новосибирской обл., мл. серж., погиб в 1943.

КОШКИН Григорий Иванович, р. в Мордовской АССР, мл. серж., погиб в 1943.

КРАВЧЕНКО Анатолий Дмитриевич, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

КРАВЧЕНКО Иван Яковлевич, р. в 1912 в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

КРАВЧЕНКО Леонид Сергеевич, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КРАЙНЕВ Петр Дмитриевич, р. в 1923, ряд., погиб 14.10.1943.

КРАМАРЧУК Иван Моисеевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КРАМАРЧУК Илья Максимович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КРАМАРЧУК Михаил Ильич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КРАМАРЧУК Федор Моисеевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КРАСНОВ Александр Николаевич, р. в 1925 в г. Кинешма Ивановской обл., ряд., погиб в 1943.

КРАСНОВ Федор Герасимович, р. в Суземском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

КРАСНОЛУЦКИЙ Григорий Николаевич, ряд., погиб в 1943.

КРЕЙДЕЛЕВ Василий Николаевич, р. в Ульяновской обл., ряд., погиб в 1943.

КРЕМНЕВ Владимир Петрович, р. в Ковровском р-не Владимирской обл., ряд., погиб в 1943.

КРЕС Адам Петрович, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб 16.11.1943, д. Михальки.

КРИВЕНКОВ И.Д., ряд., погиб в 1943.

КРИВЕНОК Кирилл Лаврентьевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КРИВЕНОК Яков Иванович, р. в 1905 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

КРИВОНОСОВ Николай Лукич, р. в 1904 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

КРИВОШЕЕВ Тимофей Васильевич, р. в 1904 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

КРИВЧУК Демьян Кузьмич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КРИВЧУК Илья Павлович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КРИПАК Павел Иванович, р. в 1908, ряд., погиб 18.10.1943.

КРИСАНОВ Петр Васильевич, р. в Трубчевском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

КРИЩЕНКО Василий Иванович, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КРОЛЕВИЦКИЙ Иван Кузьмич, р. в Шосткинском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

КРОЛЕВИЦКИЙ Михаил Степанович, р. в 1901 в Середино-Будском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

КРУГЛИК Семен Васильевич, р. в 1921 в Середино-Будском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

КРУПОДЕРОВ Михаил Иванович, р. в Ветковском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

КРУПСКИЙ Аким Иванович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

КРУТИН Давыд Карпович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КРУТЫХ Александр Алексеевич, р. в Бийском р-не Алтайского края, ряд., погиб в 1943.

КРУЧИЛИН Леонтий Николаевич, р. в г. Нукус Каракалпакской АССР, ст. серж., погиб в 1943.

КРЮКОВ Иван Андреевич, ряд., погиб в 1943.

КРЮКОВ Иван Климович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

КРЮКОВ Николай Иванович, серж., погиб в 1943.

КРЮКОВ Павел Степанович, р. в 1924 в Саратовской обл., ряд., погиб в 1943.

КРЮКОВ Петр Евсеевич, ряд., погиб в 1943.

КСЕНЗ Даниил Васильевич, р. в г. Новгород-Северский Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КУБЫШКИН Виктор Матвеевич, р. в Репкинском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КУВАЛДИН Иосиф Дмитриевич, р. в Курганской обл., ряд., погиб в 1943.

КУВАЛЬЦЕВ Виктор Федорович, р. в 1924, серж., погиб в 1943.

КУВАНДЫКОВ Куйлин, р. в г. Сталинабад, ряд., погиб в 1943.

КУДИН Николай Семенович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

КУДИНОВ Филипп Сергеевич, р. в Комаричском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

КУДРЯКОВ Сергей Яковлевич, р. в 1911 в Задонском р-не Липецкой обл., ряд., погиб в 1943.

КУДЬЯРОВ Алексей Васильевич, ряд., погиб в 1943.

КУЖЕЛЕВ Борис Дмитриевич, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

КУЗНЕЦОВ Иван Яковлевич, р. в Ярославском р-не Ярославской обл., ряд., погиб в 1943.

КУЗНЕЦОВ Егор Васильевич, р. в 1904 в Павлодарской обл., мл. серж., погиб в 1943.

КУЗНЕЦОВ Тимофей Исаевич, р. в Липецкой обл., ряд., погиб в 1943.

КУЗЬМЕНКО Иван Егорович, р. в 1910 в Чистоозерном р-не Новосибирской обл., ряд., погиб 21.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

КУЗЬМИН Николай Петрович, р. в г. Семипалатинск, мл. серж., погиб в 1943.

КУЗЬМИН Яков Кузьмич, р. в Цивильском р-не Чувашской АССР, ряд., погиб в 1944.

КУЛАБУХОВ Петр Андреевич, ряд., погиб в 1943.

КУЛАГА Василий Павлович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КУЛАГА Григорий Акимович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КУЛАК Архип Иванович, р. в с. Костобор, ряд., погиб в 1943.

КУЛДЫНОВ Николай Михайлович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

КУЛЕШ Иван Митрофанович, р. в с. Бугриновка, ряд., погиб в 1943.

КУЛИКОВ Василий Афанасьевич, р. в Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

КУЛИКОВ Василий Иванович, р. в 1918 в Батецком р-не Новгородской обл., лейт., погиб в 1943.

КУЛИКОВ Петр Иосифович, р. в г. Куйбышев, ряд., погиб в 1943.

КУЛИНЕНКО Тимофей Корнеевич, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

КУЛТЫМУРАТОВ Атанияз, р. в Кара-Калпакской АССР, ст. серж., погиб в 1943.

КУНАВИН Андрей Тимофеевич, р. в г. Оренбург, ряд., погиб в 1943.

КУНИЦА Федос Федорович, р. в Сумском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

КУНИЦЫН Яков Алексеевич, р. в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

КУНЦОВ Иван Гуртьянович, ефр., погиб в 1943.

КУРГАНСКИЙ Федор Матвеевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КУРГАНСКИЙ Федор Максимович.

КУРДОВЛЕТОВ Григорий К., р. в Амурской обл., ряд., погиб в 1943.

КУРДЮЛЕЕВ Прокопий Сидорович, р. в 1918 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

КУРЕНЕВ Федор Петрович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

КУРИДОВ Яков Прохорович, ряд., погиб в 1943.

КУРИЛЕНКО Николай Павлович, р. в 1919 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

КУРИЛЕНКО Тимофей Корнеевич.

КУРИЛИН Лука Петрович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

КУРИЛИН Михаил Иванович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

КУРИЛИН Осип Степанович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

КУРИЛО Михаил Иванович, р. в 1911, ряд., погиб 18.10.1943.

КУРИН Петр Федорович.

КУРМИНГУЖИН Закурай, р. в Кокчетавской обл., ряд., погиб в 1943.

КУРНОСЕНКО Иван Федосович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

КУРСКИЙ Павел Прохорович, р. в Калачинском р-не Омской обл., мл. серж., погиб в 1943.

КУРТКАНДЫН Оглы, р. в Ашхабадской обл., ряд., погиб в 1943.

КУРЯТНИКОВ Николай Григорьевич, р. в Орловской обл., ряд., погиб в 1943.

КУСЕНКОВ Авдей Данилович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

КУСЕНКОВ Арефий Варфоломеевич, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

КУСЕНКОВ Савелий Тихонович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

КУТЕНОВ Кирсан Афанасьевич, р. в 1906 в Курском р-не Курской обл., ряд., погиб в 1943.

КУТЯНИН Иван Иванович, р. в Пичаевском р-не Тамбовской обл., ряд., погиб в 1943.

КУХАРЕВ Иван Яковлевич, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

КУЦЕПАЛОВ Петр Яковлевич, р. в 1900, ряд., погиб 29.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

КУЦЫРЬ Василий Матвеевич, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КУЧЕРИН Григорий Тихонович, р. в 1925, ряд., погиб 17.10.1943.

КУЧЕРОВ Михаил Семенович, р. в 1899 в Шостkинском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

КУЧЕРЯВЫЙ Степан Андреевич, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

КУЧМА Василий Кузьмич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

КУШНЕРОВ Михаил Филиппович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

КУШНЕРОВ Павел Тимофеевич, р. в 1919 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб 18.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

КУШНЕРОВ Савелий Алексеевич, р. в 1900, ряд., погиб 29.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

ЛАГОЗИН Федор Федорович, р. в 1899 в Орловской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛАДУТО Денис Иванович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛАЗЕБНЫЙ Николай Андреевич, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛАЗУТИН Евмен Данилович, р. в г. Орджоникидзе, ряд., погиб в 1943.

ЛАКИЗО Иосиф Тимофеевич, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛАКТИОНОВ Михаил Иванович, р. в Курской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛАМАКИН Александр Яковлевич, р. в Пристенском р-не Курской обл., мл. серж., погиб в 1943.

ЛАПИН Семен Матвеевич, р. в Орловской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛАПТЕВ Александр Миронович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛАПТЕВ Семен Александрович, р. в 1926, ряд., погиб в 1943.

ЛАРКОВ Федор Аверьянович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛАТЕНОВ Александр Миронович, ряд., погиб в 1943.

ЛАТЫШОВ Александр Ермолаевич, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛАХОНЯ Петр Матвеевич, р. в Середино-Будском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛАШНЕВ Игнат Петрович, р. в 1920, ряд., погиб в 1943.

ЛЕБЕДЕВ Николай Трофимович, р. в Кромском р-не Орловской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛЕВАДНЫЙ Иван Васильевич, р. в 1922 в Шостkинском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛЕВАШЕВ Афанасий Иванович, р. в г. Анжеро-Судженск Кемеровской обл., ст. лейт., погиб в 1943.

ЛЕВДИК Никифор Тарасович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛЕВЕНОК Аврам Варфоломеевич, р. в 1901 в Середино-Будском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛЕВЕНОК Тихон Степанович, р. в 1903 в Середино-Будском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛЕВИН Иван Афанасьевич, р. в 1923 в Орловской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛЕВИТЧЕНКО Филипп Иванович, р. в Суземском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛЕВЧИН Лев Аврамович, р. в 1924 в Стародубском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛЕОНОВ Анатолий Григорьевич, р. в 1909 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб 20.10.1943.

ЛЕОНОВ Николай Дмитриевич, р. в Брянской обл., ряд., погиб 22.10.1943.

ЛЕПЕХОВ Иван Ксенофонтович, р. в 1925 в Железногорском р-не Курской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛЕПИКОВ, серж., погиб в 1943.

ЛЕПИН Александр Яковлевич, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ст. серж., погиб в 1943.

ЛЕСНИКОВ Александр Семенович, р. в г. Свердловск, серж., погиб в 1943.

ЛЕСНОЙ Петр Игнатович, р. в 1920 в г. Торез Донецкой обл., ряд., погиб в 1943.

ЛЕТАВИН Николай Николаевич, р. в 1905, подполк., погиб в 1943.

ЛЕТЕНЬКОВ Илья Елисеевич, ряд., погиб в 1943.

ЛЕТУХОВ Иван Егорович, р. в Суземском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛЕЩЕНКО Леонид Захарович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., серж., погиб в 1943.

ЛИТВИН Василий Яковлевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛИТВИНОВ Александр Маркович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛИТВИНОВ Василий Павлович, р. в 1919 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛИТВИНОВ Василий Павлович, р. в 1906 в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛИТВИНОВ Василий Яковлевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛИТВИНОВ Григорий Маркович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛИТВИНОВ Иван Павлович, р. в 1905 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛИТВИНОВ Максим Дементьевич, р. в Коропском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛИТВИНЧУК Иван Афанасьевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛИТОВЧЕНКО Александр Тарасович, р. в 1923, ряд., погиб в 1943.

ЛИТОНИН Иван Егорович, ряд., погиб в 1943.

ЛИЦЕНКО Леонид Макарович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., серж., погиб в 1943.

ЛОБАНЦОВ Николай Яковлевич, ряд., погиб в 1943.

ЛОБКИН Степан Борисович, ефр., погиб в 1943.

ЛОЗОВЕНКО Денис Савельевич, ряд., погиб в 1943.

ЛОМАКИН Иван Васильевич, погиб в 1943.

ЛОМОНОСОВ Адам Петрович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛОСЕВ Владимир Лукьянович, погиб в 1943.

ЛОСЬ Михаил Панфилович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛУЗАН Филипп Семенович, р. в 1912 в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ст. серж., погиб в 1943.

ЛУКАШ Иван Иванович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛУКАШИН Афанасий Павлович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛУКОВНИКОВ Александр Яковлевич, р. в Костромской обл., мл. серж., погиб в 1943.

ЛУКЬЯНЕНКО Илья Петрович, р. в Бахмачском р-не Черниговской обл., серж., погиб в 1943.

ЛУКЬЯНЕЦ Василий Макарович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛУКЬЯНОВ Иван Андреевич, р. в 1910 в Климовском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛУКЬЯНОВ Семен Васильевич, р. в 1912 в г. Москва, ряд., погиб в 1943.

ЛУНИНЕЦ Иван Дмитриевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛУПАН Даниил Елисеевич, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1944.

ЛУПЕЕВ Михаил Иванович, р. в 1914, ряд., погиб 21.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

ЛУППА Иван Иванович, р. в Шосткинском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛУППА Иван Павлович, р. в Шосткинском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛУППА Николай Ефимович, р. в Шосткинском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛУПЫШЕВ Федот Иванович, р. в 1906, ряд., погиб 16.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

ЛУСЕЦКИЙ Иван Яковлевич, р. в 1912 в Череповецком р-не Вологодской обл., серж., погиб в 1943.

ЛЫСЕНКО Григорий Николаевич, р. в 1924 в Воронежской обл., мл. серж., погиб в 1943.

ЛЮБЕЗНЫЙ Н.А., ряд., погиб в 1943.

ЛЮБЕЗНЫЙ Семен Пименович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛЮБЧЕНКО Николай Тимофеевич, р. в 1911 в Шосткинском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛЯХ Григорий Васильевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛЯХ Иван Прокофьевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛЯХОВ Иван Ефимович, р. в 1911 в Курганской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛЯШЕНКО Александр Филиппович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛЯШЕНКО Иван Федорович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЛЯШКОВ Тимофей Яковлевич, р. в 1896 в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

МАГАТБЕТОВ Рахимжат, р. в Кустанайской обл., ефр., погиб в 1943.

МАГОНЯ Иван Михайлович, р. в д. Прокоповка, ряд., погиб в 1943.

МАЗЕПИН Демьян Григорьевич, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

МАЗЕПИН Егор Иванович, р. в 1925, ряд., погиб 22.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

МАЗЕПИН Николай Николаевич, серж., погиб в 1943.

МАЗЕПИН Павел Яковлевич, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

МАЗЕПИН Петр Иванович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

МАЗЕПИН Петр Кузьмич, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

МАЗНЕВ Петр Потапович, р. в Комаричском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

МАКАЕВ Кукан, р. в г. Джетыгара, мл. серж., погиб в 1943.

МАКАРЕНКО Адам Илларионович, ряд., погиб в 1943.

МАКАРЕНКО Михаил Тимофеевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

МАКЕЕВ Петр Андреевич, ряд., погиб в 1944.

МАКЕЕВ Петр Андреевич, ряд., погиб 15.10.1943.

МАКЛАСОВ Андрей Борисович, р. в 1924 в Брянской обл., мл. серж., погиб в 1943.

МАКСИМЕНКО Павел Агеевич, р. в 1906 в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

МАКСИМЕНКО Федор Васильевич, р. в 1910 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

МАКСИМИХИН Иван Григорьевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

МАКСИМКИН Иван Михайлович, р. в Комаричском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

МАКСЮТОВ Адам Филиппович, р. в г. Владивосток, мл. серж., погиб в 1943.

МАЛАЙ Калистрат Ильич, р. в г.п. Уральский Пермской обл., ряд., погиб в 1943.

МАЛАШЕНКО Дмитрий Иович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

МАЛАШЕНКО Илья Макарович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

МАЛАШЕНКО Федор Самойлович, р. в Гомельском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

МАЛЕЙ Назар Афанасьевич, ряд., погиб в 1943.

МАЛИН Михаил Иванович, р. в 1924 в Усть-Канском р-не Горно-Алтайской авт. обл., ряд., погиб в 1943.

МАЛИНА Андрей Борисович, р. в Середино-Будском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

МАЛИНОВСКИЙ Василий Николаевич, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

МАЛЬКОВ Иван Алексеевич, ст. серж., погиб в 1943.

МАЛЬЦЕВ Андрей Семенович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

МАЛЬЦЕВ Захар Николаевич, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

МАЛЬЦЕВ Павел Яковлевич, ряд., погиб в 1943.

МАЛЬЦЕВ Степан Никифорович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

МАЛЫШ Ефим Спиридонович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

МАМАТКУЛОВ Кашинбай, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

МАМОНЕНКО Никита Степанович, р. в Щорском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

МАМОНОВ Анатолий Родионович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

МАНДРИКИН Петр Степанович, р. в г. Славгород Алтайского края, мл. серж., погиб в 1943.

МАНДРИКО Антон Иванович, р. в Середино-Будском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

МАНДРИКО Дмитрий Федотович, р. в Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

МАНЖЕЛА Кузьма Никитович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

МАНЖЕЛА Моисей Ефимович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

МАНИН Иван Федорович, р. в 1924 в Алтайском крае, ряд., погиб в 1943.

МАНУИЛОВ Яков Андреевич, р. в 1904 в д. Федоровка, ряд., погиб в 1943.

МАНЧИК Иван Андреевич, р. в 1924, ряд., погиб в 1943.

МАРЕНОК Ефим Минович, р. в с. Рожковичи, ряд., погиб в 1943.

МАРТИРОСЯН Георгиолин Хачатурович, р. в Алавердском р-не Армянской ССР, серж., погиб в 1943.

МАРТУЗАЛИЕВ Шапи, р. в 1905 в Дагестанской АССР, ряд., погиб в 1943.

МАРТЫНОВИЧ Анатолий Данилович, р. в Сосницком р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

МАРУНИЧ Илларион Иванович, р. в Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

МАРУЩЕНКО Федор Михайлович, р. в д. Прокоповка, ряд., погиб в 1943.

МАРФУШКИН Григорий Петрович, р. в 1903, ряд., погиб в 1943.

МАРШНЕВ Владимир Николаевич, р. в Глушковском р-не Курской обл., ряд., погиб в 1943.

МАРЬЕНКО Семен Егорович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

МАСЛОВ Григорий Никанорович, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

МАСЛОВ Иван Григорьевич, р. в 1925 в г. Белгород, ряд., погиб в 1943.

МАСЛОВ Петр Игнатович, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

МАСЛЮКОВ Александр Дмитриевич, р. в 1919, ряд., погиб 21.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

МАСЮТА Николай Иванович, р. в д. Прокоповка, ряд., погиб в 1943.

МАТВЕЕНКО Григорий Григорьевич, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

МАТВЕЕНКО Николай Иосифович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

МАТСО Владимир Дмитриевич, р. в 1902, лейт., погиб 19.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

МАТЧЕНКО Терентий Федорович, р. в 1904 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

МАТЮК Тихон Климович, р. в 1896 в г. Новгород-Северский Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

МАШАЕВ Чекрак, р. в 1920, ряд., погиб 18.10.1943.

МАШИН Андрей Семенович, ряд., погиб в 1943.

МАШОК Михаил Кононович, р. в Сосницком р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

МАШУКОВ Иван Петрович, р. в 1923, ряд., погиб 21.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

МЕДВЕДЕВ Дмитрий Харитонович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

МЕДВЕДЕВ Михаил Никитович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

МЕДВЕДЕВ Николай Федорович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

МЕДВЕДЕВ Павел Петрович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

МЕДВЕДЕВ Петр Иванович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 17.11.1943.

МЕДВЕДЕВ Петр Иванович, ряд., погиб 15.10.1943.

МЕДВЕДЕВ Федор Карпович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

МЕДВЕДЧУК Наум Васильевич, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

МЕДВЕДЬ Николай Иванович, р. в д. Прокоповка, ряд., погиб в 1943.

МЕДЯНКИН Николай Дмитриевич, р. в 1909, ряд., погиб в 1943.

МЕЛЬНИКОВ Афанасий Софонович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

МЕЛЬНИКОВ Михаил Григорьевич, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

МЕЛЬНИКОВ Тихон Софонович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

МЕРКУРЬЕВ Тимофей Иванович, р. в Свердловской обл., ст. серж., погиб в 1943.

МЕХЕД Александр Кондратьевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

МИЗОНОВ Виктор Степанович, р. в 1924 в г. Нурлат Татарской АССР, ряд., погиб в 1943.

МИЛЕХИН Иван Александрович, р. в 1924 в Пермской обл., мл. серж., погиб в 1943.

МИЛЕХИН Иван Андреевич, мл. серж., погиб в 1943.

МИНКО Кузьма Петрович, р. в 1905 в Белгородской обл., ряд., погиб в 1943.

МИНЧЕНКО Александр Данилович, р. в г. Гомель, ряд., погиб в 1943.

МИНЧЕНКО Трофим Васильевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

МИРОНЕНКО Пантелей Иванович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

МИРОНОВ Дмитрий Иванович, р. в 1905 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

МИРОНОВ Николай Прокофьевич, р. в 1903, мл. серж., погиб 8.10.1943.

МИРОНОВ Федор Александрович, р. в г. Уссурийск Приморского края, ряд., погиб в 1943.

МИРОНЧУК Василий Савельевич, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

МИРОНЧУК Давыд Сазонович, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

МИРОШНИЧЕНКО Иван Иванович, р. в Динском р-не Краснодарского края, старш., погиб в 1943.

МИРСКОЙ Антон Ефимович, р. в Середино-Будском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

МИСНИК Калистрат Семенович, р. в Сосницком р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

МИТЧЕНКО Иван Александрович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

МИТЧЕНКО Трофим Васильевич, ряд., погиб в 1943.

МИХАЙЛЕНКО Григорий Карпович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

МИХАЙЛЕНКО Михаил Степанович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

МИХАЙЛЕНКО Никита Петрович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

МИХАИЛОВ Василий Емельянович, р. в Борисоглебском р-не Воронежской обл., ряд., погиб в 1943.

МИХЕЕНКО Илья Степанович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

МИХЕЙЦЕВ Иван Федорович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

МИХУТО Николай Семенович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

МИШИН Николай Иванович, р. в 1922 в Мордовской АССР, ст. серж., погиб в 1943.

МИЩУРА Федор Петрович, р. в 1917 в Середино-Будском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

МОГИЛЕВЕЦ Василий Григорьевич, ряд., погиб в 1943.

МОИСЕЕНКО Андрей Никифорович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

МОИСЕЕНКО Василий Иванович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

МОИСЕЕНКО Иван Федотович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

МОЛОДУХА Григорий Иванович, р. в 1925, ряд., погиб 23.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

МОЛЧАНОВ Анатолий Емельянович, р. в г. Семеновка Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

МОЛЧАНОВ Давыд Николаевич, р. в 1901 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

МОЛЧАНОВ Корней Афанасьевич, р. в п. Семеновка Полтавской обл., ряд., погиб 1943.

МОЛЧАНОВ Лев Федорович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

МОЛЧАНОВ Михаил Кондратьевич, р. в Орловской обл., ряд., погиб в 1943.

МОЛЧАНОВ Никифор Никифорович, р. в 1911 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

МОРГУН Петр Яковлевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

МОРИН Павел Васильевич, р. в 1924 в Алтайском крае, мл. серж., погиб в 1943.

МОРОЗ Иван Степанович, р. в 1924 в Амурской обл., ряд., погиб в 1943.

МОРОЗ Павел Лаврентьевич, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

МОРОЗ С.И., ряд., погиб в 1943.

МОРОЗОВ Герасим Владимирович, р. в 1890, ряд., погиб 4.3.1944. Перезахоронен из д. Жеребное.

МОРОЗОВ Степан Иванович, р. в 1909 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

МОТЕЙКО Егор Кириллович, р. в 1908 в Новосибирской обл., ряд., погиб в 1943.

МОШЛЕВЕЦ Василий Григорьевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

МУЗАЛЕВ Алексей Егорович, р. в 1906 в Динском р-не Краснодарского края, ряд., погиб в 1943.

МУЗЫКИН Иван Федорович, ряд., погиб в 1943.

МУРЗИН Иван Лактионович, ряд., погиб в 1943.

МУСТАЕВ Минзияр Гиязович, р. в Туймазинском р-не Башкирской АССР, ряд., погиб в 1943.

МУХАНОВ Хыдыр, ряд., погиб в 1943.

МЫЛАЧЕВ Василий Фомич, р. в 1901 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

МЫЛЬНИКОВ Иван Степанович, р. в Красноярском крае, ряд., погиб в 1943.

НАГУЛА Григорий Иванович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

НАДОЛЬНЫЙ Иван Дементьевич, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

НАДОЛЬНЫЙ Иван Иванович, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

НАДТОЧИЙ Илья Ильич, р. в Коропском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

НАЗАРЕНКО Григорий Селиверстович, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

НАЗАРЕНКО Михаил Акимович, р. в 1901 в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

НАЙДЕНОВ Николай Григорьевич, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

НАСОНОВ Степан Романович, р. в г. Мичуринск, ст. серж., погиб в 1943.

НАУМЕНКО Иван Тарасович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

НАУМКИН Иван Тихонович, р. в Комаричском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

НАШИНЦЕВ Михаил Ефимович, р. в 1925, ряд., погиб 21.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

НЕВТУК Антон Егорович, ряд., погиб 14.11.1943. Перезахоронен из ст. Разино.

НЕВШУН Антон Егорович, р. в Ново-Кубанском р-не Краснодарского края, ряд., погиб в 1943.

НЕДОШИВКИН Яков Иванович, р. в Курской обл., серж., погиб в 1943.

НЕМУШКИН Вениамин Тимофеевич, ряд., погиб в 1943.

НЕМЦЕВ Логвин Акимович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

НЕМЦЕВ Федор Никитич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

НЕМЦЕВ Филипп Петрович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

НЕРУШ Андрей Филимонович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

НЕРУШ Дмитрий Дмитриевич, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

НЕРУШ Петр Семенович, р. в г. Семеновка Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

НЕРУШ Семен Ульянович, р. в г. Семеновка Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

НЕСТЕРЕНКО Никифор Корнеевич, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

НЕСТЕРЕНКО Николай Константинович, р. в г. Саратов, ряд., погиб в 1943.

НЕСТЕРКИН Василий Петрович, р. в Пензенском р-не Пензенской обл., серж., погиб в 1943.

НЕЧАЙ Михаил Захарович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

НИКИТЕНКО Федор Иванович, р. в Щорском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

НИКИТИН Андрей Гаврилович, р. в 1905 в Липецкой обл., ряд., погиб в 1943.

НИКИТИН Андрей Гаврилович, р. в 1900, ряд., погиб в 1943.

НИКИТИН Евгений Иванович, р. в 1925, ряд., погиб 9.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

НИКИТЧЕНКО Василий Иванович, р. в 1918, серж., погиб 16.10.1943.

НИКИФОРОВ Константин Иванович, рядовой.

НИКОЛАЕВ Г.А., мл. лейт., погиб в 1943.

НИКОЛАЕВ Иван Тимофеевич, ряд., погиб в 1943.

НИКОЛАЕНКО Матвей Свиридович, р. в Нов-

город-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

НИКОНОВ Петр Иванович, р. в Свердловской обл., мл. серж., погиб в 1943.

НИКУЛИН Илья Семенович, ряд., погиб в 1943.

НИКУЛИН Николай Иванович, р. в 1924, гв. старш., погиб в 1943.

НИЯЗОВ Саляйдин, р. в 1924 в Каттакурганском р-не Самаркандской обл., ряд., погиб в 1943.

НИЯЗОВ Худайберды, р. в 1913 в Каттакурганском р-не Самаркандской обл., ряд., погиб в 1943.

НОВИК Дорофей Титович, р. в Сосницком р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

НОВИК Федосий Никитич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

НОВИКОВ Михаил Григорьевич, р. в Дмитровском р-не Курской обл., ряд., погиб в 1943.

НОВИКОВ Наум Афанасьевич, р. в 1900 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

НОВИКОВ Николай Алексеевич, р. в Борисоглебском р-не Воронежской обл., ряд., погиб в 1943.

НОВИКОВ Поликарп Матвеевич, р. в 1904, ряд., погиб 16.10.1943.

НОСОВ Иван Дмитриевич, р. в Тейковском р-не Ивановской обл., ст. серж., погиб в 1943.

НОСЫКО Даниил Данилович, р. в Сумской обл., курсант, погиб в 1943.

ОВСЕЕНКО Николай Васильевич, ряд., погиб в 1943.

ОВСЕЕНКО Николай Герасимович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ОВСЯННИК Митрофан Васильевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ОВЧАРОВ Анатолий Павлович, р. в Кромском р-не Орловской обл., ряд., погиб в 1943.

ОВЧИННИКОВ Иван Владимирович, р. в 1911 в Свердловской обл., ряд., погиб в 1943.

ОДНОБОКОВ Иван Михайлович, р. в Курской обл., ряд., погиб в 1943.

ОДНООЧКО Петр Петрович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ОЖГИБЕСОВ Николай Федорович, серж., погиб в 1943.

ОЛЕЙНИК Михаил Васильевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ОЛЕЙНИК Павел Иванович, серж., погиб в 1943.

ОЛИН Егор Федорович, р. в 1925, ряд., погиб в 1943.

ОЛЬХОВСКИЙ Петр Михайлович, ряд., погиб в 1943.

ОМИЧКО Федор Иванович, р. в Сосницком р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ОПТОВЦОВ Михаил Герасимович, р. в Климовском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ОРЕШКО Иван Петрович, р. в г. Щорс, ряд., погиб в 1943.

ОРЛОВ Анатолий Васильевич, р. в 1918 в г. Ленинград, ряд., погиб в 1943.

ОРЛОВ Виктор Васильевич, ряд., погиб в 1943.

ОРЛОВ Константин Симонович, р. в 1921, ст. серж., погиб 22.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

ОСАДЧИЙ Иван Порфирович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ОСИПЕНКО Василий Данилович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ОСТАПЕНКО Иван Сергеевич, р. в Сосницком р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ОСТАПЕНКО Кондрат Родионович, р. в г. Семеновка Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ОСТРИК Артем Филиппович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ОСТРИК Федор Аввакумович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ОСТРИКОВ Алексей Васильевич, р. в Середино-Будском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ОСТРИКОВ Николай Мартович, р. в 1923, ряд., погиб 21.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

ОСТРИНОВ Григорий Устинович, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ОСТРОВСКИЙ Иван Евграфович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ОЧЕРЕТ Захар Яковлевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ПАВЛЕНКО Василий Прохорович, р. в 1924 в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ПАВЛОВ Николай Иванович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ПАВЛОТИН Иван Васильевич, р. в Курской обл., ряд., погиб в 1943.

ПАВЛЮК Павел Трофимович, р. в 1924 в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ПАВЛЮТИН Иван Васильевич, рядовой.

ПАКИЕНКО Василий Сергеевич, р. в 1912, ряд., погиб в 1943.

ПАЛЕЕВ Владимир Константинович, р. в 1901 в Середино-Будском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ПАЛОНСКИЙ Сергей Степанович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ПАЛЬЦЕВ Сергей Николаевич, р. в 1910 в Зарайском р-не Московской обл., ряд., погиб в 1943.

ПАНКОВ Иван Петрович, р. в 1922 в Орловской обл., ряд., погиб в 1943.

ПАНЬКО Андрей Сергеевич, р. в г. Семеновка Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ПАНЧЕНКО Федор Трофимович, р. в Климовском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ПАНЧЕНКОВ Илья Иосифович, р. в Суземском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ПАРАСЮКОВ Павел Захарович, р. в 1925 в Алтайском крае, ряд., погиб в 1943.

ПАРИШКОВ Федор Илларионович, р. в Суземском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ПАРОЛА Иван Игнатович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ПАРХОМЕНКО Григорий Яковлевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ПАТРУБНЫЙ Петр Афанасьевич, р. в 1910, ряд., погиб 17.10.1943.

ПАШКОВ Александр Тихонович, ряд., погиб в 1943.

ПАШКОВСКИЙ Григорий Фир., р. в 1909, ряд., погиб 18.10.1943.

ПЕНТЮХОВ Иван Георгиевич, р. в Вытегорском р-не Вологодской обл., ряд., погиб в 1943.

ПЕРЕПЕЛИЦЫН Кузьма Дмитриевич, р. в 1910, погиб в 1943.

ПЕРЕПЕЧИН Тихон Федотович, р. в г. Москва, ряд., погиб в 1943.

ПЕРЕТИН Иван Сидорович.

ПЕРОВ Семен Мартимьянович, р. в 1916 в Горьковской обл., ряд., погиб в 1943.

ПЕРОВ Семен Мартьянович.

ПЕРЦЕВ Яков Иванович, погиб в 1943.

ПЕСКОВ Алексей Федорович, р. в Пушкинском р-не Московской обл., ряд., погиб в 1943.

ПЕТРЕНКО Андрей Евдокимович, р. в 1910, ряд., погиб 21.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

ПЕТРЕНКО Михаил Андреевич, р. в 1924 в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ПЕТРОВ Андрей Степанович, р. в Курганской обл., ряд., погиб в 1943.

ПЕТРУШИН Александр Иванович, р. в Суземском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ПЕХТЕРЕВ Александр Егорович, р. в 1924 в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ПЕЧЕРСКИЙ Федор Истрович, р. в Середино-Будском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ПИГЛИЦЫН Александр Федорович, р. в Пензенской обл., ряд., погиб в 1943.

ПИЛИПЕНКО Григорий Степанович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1944.

ПИМЧЕНКО Всеволод Николаевич, мл. серж., погиб в 1943.

ПИСКУН Сидор Иванович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ПИХТЕРЕВ Виталий Григорьевич, р. в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ПИШКО Петр Федорович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ПИЩУЛИН Михаил Игнатович, р. в Елецком р-не Липецкой обл., ряд., погиб в 1943.

ПЛАТОНОВ Алексей Федорович, р. в Брянской обл., серж., погиб в 1943.

ПЛАТОНОВ Даниил Павлович, ряд., погиб в 1943.

ПЛЕХАНОВ Алексей Алексеевич, р. в Курской обл., ряд., погиб в 1943.

ПОГРЕБНОЙ Павел Федорович, р. в г. Актюбинск, ефр., погиб в 1943.

ПОГУЛА Демьян Миронович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ПОГУЛЯЕВ Петр Нестерович, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ПОДДУЕВ Григорий Андреевич, р. в Комаричском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ПОДДУЕВ Николай Андреевич, р. в Комаричском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ПОДУН Иван Евменович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ПОЖИТНОВ Сергей Николаевич, р. в 1908, ряд., погиб 17.10.1943.

ПОЗДНЯКОВ Мина Борисович, р. в 1893, ряд., погиб 28.10.1943.

ПОЛЕССКИЙ Василий Яковлевич, р. в 1907 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ПОЛУТАРНЫЙ Иван Федорович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ПОЛЯКОВ Тимофей Николаевич, р. в 1919 в г. Злынка Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ПОМАЗ Павел Кириллович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ПОМАЧ Корней Моисеевич, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ПОМЕТАЙ Илья Яковлевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ПОМОШКО Петр Никитич, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ПОНОМАРЕВ Алексей Никитович, р. в г. Семеновка Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ПОНОМАРЕВ Василий Евгеньевич, р. в 1917 в Амурской обл., ст. серж., погиб в 1943.

ПОНОМАРЕВ Георгий Алексеевич, р. в 1920 в Воткинском р-не Удмуртской АССР, ряд., погиб в 1943.

ПОНОМАРЕВ Яков Логвинович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ПОНОМАРЕНКО Николай Ильич, р. в 1908 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ПОПКО Парамон Иванович, р. в г. Оренбург, ряд., погиб в 1943.

ПОПКОВ Т.Т., ряд., погиб в 1943.

ПОПЛАВКИН Владимир Васильевич, р. в г. Тамбов, ряд., погиб в 1943.

ПОПОВ Иван Федорович, р. в Уфимском р-не Башкирской АССР, ряд., погиб в 1943.

ПОПОВ Сергей Иванович, р. в Амурской обл., ряд., погиб в 1943.

ПОПРАВСКИЙ Г.П., ряд., погиб в 1943.

ПОПЦОВ Дмитрий Федорович, р. в Уржумском р-не Кировской обл., ряд., погиб в 1943.

ПОРВА Аврам Ануфриевич, р. в г. Семеновка Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ПОРВА Федор Акимович, р. в г. Семеновка Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ПОРТЯННИКОВ Николай Степанович, р. в Воронежской обл., ст. лейт., погиб в 1943.

ПОТАПЕНКО Петр Андреевич, р. в Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ПОТАПОВ Александр Романович, р. в Орловской обл., ряд., погиб в 1943.

ПОТЕЕНКО Иван Максимович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ПОХОДЕЕВ Иван Степанович, р. в 1903 в Запорожской обл., ряд., погиб в 1943.

ПОХОДИН Иван Моисеевич, р. в Климовском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ПРЕЖИН Иван Сидорович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ПРЕССОВ Филипп Афанасьевич, р. в 1924 в г. Новосибирск, ряд., погиб в 1943.

ПРИБЫЛЬСКИЙ Александр Михайлович, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ПРИЖИМОВ Дмитрий Федорович, р. в 1923 в Холмогорском р-не Архангельской обл., серж., погиб в 1943.

ПРИЛИПКО Дмитрий Семенович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ПРИМАКОВ Антон Демьянович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ПРИМАКОВ Филипп Федосович, р. в Климовском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ПРИХОДЬКО Алексей Сергеевич.

ПРИХОДЬКО Иван Сидорович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ПРИХОДЬКО Михаил Андреевич, р. в 1923 в г. Новобелица Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ПРИХОДЬКО Михаил Терентьевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ПРИХОДЬКО Николай Алексеевич, р. в 1909 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб 22.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

ПРИХОДЬКО Федор Ефимович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ПРИХОДЬКО Федос Ефимович, р. в Тереховском р-не Гомельско обл., ряд., погиб в 1943.

ПРОДЧЕНКО Иван Макарович, р. в 1910 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ПРОКИЧЕВ Александр Андреевич, р. в г. Вичуга Ивановской обл., ряд., погиб в 1943.

ПРОКОПЕНКО Александр Михайлович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ПРОКОПЕНКО Иван Данилович, р. в 1925, ряд., погиб в 1943.

ПРОНИН Андрей Григорьевич, ряд., погиб в 1943.

ПРОНИН Андрей Игнатович, ряд., погиб в 1943.

ПРОПАЩЕВ Василий Егорович, ряд., погиб в 1943.

ПРОСКУРКИН Михаил Дмитриевич, р. в Севском р-не Брянской обл., ст. серж., погиб в 1943.

ПРОХОРЕНКО Карп Федотович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ПРОХОРОВ Геннадий Дмитриевич, р. в Кировской обл., ряд., погиб в 1943.

ПРУДНИКОВ Иван Матвеевич, р. в Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ПУЗЕЕВ Никифор Устинович, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб 18.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

ПУЗИКОВ Андрей Филиппович, р. в г. Томск, серж., погиб 12.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

ПУПОНОВ Ипполит Ильич, р. в Орловской обл., ряд., погиб 8.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

ПУРИК Сафон Михайлович, р. в 1902 в Шосткинском р-не Сумской обл., ряд., погиб 6.10.1943. Перезахоронен из д. Черничье.

ПУСТОВОЙТОВ Иван Федорович, р. в Середино-Будском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ПУТРО Павел Антонович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб 11.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

ПУТЯТИН Иван Иванович, р. в Орловской обл., ряд., погиб 16.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

ПУХВАТЕЛЛИН Николай Леонидович, гв. старш., погиб 7.10.1943.

ПУХОВСКИЙ Евгений Григорьевич, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ПУЦЕНКО Давид Михайлович, р. в 1924 в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб 10.10.1943. Перезахоронен из д. Ст. Дятловичи.

ПУЧКОВ Дмитрий Федотович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб 22.10.1943, д. Жеребное.

ПУШКАРЕВ Григорий Михайлович, ряд., погиб 13.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

ПЫРКОВ Михаил Назарович, р. в Московской обл., ряд., погиб в 1943.

ПЯТИН Иван Иванович, р. в Орловской обл., ряд., погиб в 1943.

РАБКОВ Аким Терентьевич, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

РАБКОВ Петр Макарович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

РАДИОНОВ Александр Николаевич, р. в Московской обл., ряд., погиб в 1943.

РАДЧЕНКО Иосиф Александрович, р. в Хойникском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

РАЗУМЕЙКО Александр Иванович, р. в г. Семеновка Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

РАЗУМЕНКО Никифор Федотович, р. в г. Семеновка Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

РАКУТА Петр Михайлович, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

РАМКУЛОВ Канар, р. в 1907 в Омской обл., ряд., погиб в 1943.

РАМПЕР Сергей Леонидович, р. в 1914, лейт., погиб в 1943.

РАХМАНЫЙ Иван Ефимович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

РАЧИНСКИЙ Евгений Иванович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

РАШУСЬ Николай Власович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

РЕБЕНКОВ Семен Ефимович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1944.

РЕБЕНОК Платон Тихонович, р. в Середино-Будском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

РЕВЕНОК Василий Иванович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

РЕВЕНОК Василий Митрофанович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

РЕДКОУСОВ Петр Филиппович, р. в 1905 в г. Злынка Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

РЕЗАНОВ Алексей Васильевич.

РЕКАШЕВ Пигосий Афанасьевич, ряд., погиб 23.10.1943.

РЕХТОВ Федор Тихонович, ряд., погиб в 1941.

РЕШЕТНЯК Федор Михайлович, р. в 1905, погиб 17.10.1943.

РИДКИН Иван Тихонович, р. в 1912, в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

РИДКИН Кирьян Васильевич, р. в 1904, в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

РОБСКИЙ А.Ф., ряд., погиб в 1943.

РОГОВ Егор Александрович, р. в 1906 в Орловской обл., ряд., погиб в 1943.

РОГОВЕЦ Степан Матвеевич, р. в г. Середина-Буда Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

РОГОЖА Прохор Степанович, ряд., погиб 20.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

РОГОЛЕВ Серпион Петрович, р. в Климовском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

РОДИТЕЛЕВ Иван Егорович, р. в 1920 в Дмитриевском р-не Курской обл., ряд., погиб в 1943.

РОДЧИНКОВ Иван Никитович, р. в Комаричском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

РОМАНЧЕНКО Даниил Илларионович, р. в Шосткинском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

РОМАНЧЕНКО Кирилл Петрович, р. в г. Москва, ряд., погиб в 1943.

РОМАНЧЕНКО Роман Петрович, р. в Шосткинском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

РОМАНЧЕНКО Семен Федорович, р. в Шосткинском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

РОМАНЧЕНКО Сидор Евменович, р. в Шосткинском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

РОМАСКЕВИЧ Владимир Васильевич, р. в г. Злынка Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

РОСЕНКОВ Гавриил Спиридонович, р. в 1904 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

РОСОВСКИЙ Яков Евтихиевич, р. в Климовском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

РОХМАНОВ Насим, р. в 1919 в Самаркандском р-не Самаркандской обл., ряд., погиб в 1943.

РОХМАТОВ Коримжан, р. в Ходжаабадском р-не Андижанской обл., ряд., погиб в 1943.

РОЩИН Сергей Никитович, р. в г. Семеновка Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

РУБАН Иван Николаевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

РУБЦОВ Федор Федорович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

РУДЕНКОВ Петр Петрович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

РУДЕНКОВ Яков Львович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

РУДНИКОВ Василий Викторович, р. в 1924, ряд., погиб 9.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

РУМИН Иван Николаевич, р. в 1923, серж., погиб в 1943.

РУСАКОВ Тихон Дмитриевич, ряд., погиб в 1943.

РУССКИХ Артемон Иванович, р. в 1911 в Афанасьевском р-не Кировской обл., ряд., погиб в 1943.

РУСТАМОВ Иргаш, ряд., погиб 23.10.1943. Перезахоронен из д. Зябровка.

РЫБАЛКО Иван Яковлевич, р. в 1922 в Климовском р-не Брянской обл., серж., погиб в 1943.

РЫЖКОВ Иван Тихонович, р. в Середино-Будском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

РЫКОВА Мария Дмитриевна, р. в Харьковской обл., ряд., погибла в 1943.

РЫКОВСКИЙ Иван Борисович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

РЫЧЕКТАЕВ Николай Владимирович, р. в 1924 в Увельском р-не Челябинской обл., ряд., погиб в 1943.

РЫЧИХИН Александр Ефимович, серж., погиб в 1943.

РЫЧКОВ Михаил Ефимович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

РЯБИКОВ Тимофей Евдокимович, р. в 1925 в Дмитриевском р-не Курской обл., ряд., погиб в 1943.

РЯБИН Евграф Иванович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

РЯБКОВ Петр Макарович.

РЯБЦЕВ Никифор Васильевич, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

РЯБЧЕЙ Даниил Герасимович, ряд., погиб в 1943.

РЯБЫШЕВ Андрей Никитич, р. в Суземском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

РЯЗАНОВ Александр Васильевич, ряд., погиб в 1943.

САВЕКО Кирилл Иванович, р. в Новгород-Се-верском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

САВЕЛЬКОВ Николай Егорович, ст. серж., погиб в 1943.

САВИН Михаил Иванович, р. в Комаричском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

САВЧЕНКО Аврам Назарович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

САВЧЕНКО Александр Михайлович, р. в 1907 в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

САВЧЕНКО Харлам Александрович, р. в Шосткинском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

САДОВНИКОВ Василий Антонович, ряд., погиб в 1943.

САДОВОЙ Дмитрий Митрофанович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

САДОВОЙ Семен Николаевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

САДОВЫЙ Михаил Родионович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

САДОХА Влас Андреевич, р. в 1903 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

САЗОНЯ Антон Дмитриевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

САИДОВ Хаиф, р. в Кашкадарьинской обл., ряд., погиб в 1943.

САЙПИЕВ Гусил, р. в 1916 в Бухарской обл., ряд., погиб в 1943.

САЙПОВ Султан, р. в 1911 в Андижанской обл., ряд., погиб 17.10.1943.

САЛАМАТКИН Виктор Сергеевич, р. в Кизлярском р-не Дагестанской АССР, ряд., погиб в 1943.

САЛЕЕВ Равшан, р. в 1921 в Бухарской обл., ряд., погиб в 1943.

САЛТЫБАЛДИЕВ Мустажан, р. в 1905 в Гурьевской обл., ряд., погиб в 1943.

САМАДОВ Карси, р. в 1906, ряд., погиб 16.10.1943.

САМОЙЛОВ Яков Федорович, р. в 1904 в Ворошиловградской обл., ряд., погиб в 1943.

САМОХВАЛОВ Александр Петрович, ряд., погиб в 1943.

САМОХВАЛОВ Павел Яковлевич, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

САМУСЕНКО Алексей Иванович, р. в Гомельском р-не, ряд., погиб в 1943.

САПИН Степан Иванович, р. в 1896 в Середино-Будском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

САПУКОВ Василий Семенович, р. в 1920 в Сухиничском р-не Калужской обл., ряд., погиб в 1943.

САТТАРОВ Гуфар, р. в Кашкадарьинской обл., ряд., погиб в 1943.

САУТИН Иван Ефимович, р. в г. Гомель, ряд., погиб в 1943.

САФОНОВ Петр Егорович, р. в Курском р-не Курской обл., ряд., погиб в 1943.

САФРОНЕНКО Иван Савельевич, ряд., погиб в 1943.

СВЕРДЛОВ Григорий Тимофеевич, р. в Гомельском р-не, ряд., погиб в 1943.

СВЕТЮХА Лазарь Ефимович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СВИНЦОВ Григорий Егорович, р. в Комаричском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

СВИНЦОВ Сергей Анисимович, р. в Комаричском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

СВИРИДЕНКО Иван Ильич, р. в Сосницком р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СВИРИДОВ Никита Евменович, р. в Севском р-не Брянской обл., ст. серж., погиб в 1943.

СЕДОВ Иван Денисович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СЕДОВ Михаил Андреевич, ряд., погиб в 1943.

СЕЛЕВОНЕНКО Никита Пантелеевич, р. в Середино-Будском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СЕЛЕДЦОВ Владимир Савельевич, р. в Суземском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

СЕЛИВАНОВ Адам Федосьевич, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

СЕМЕНЕНКО Василий Иванович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб 11.10.1943.

СЕМЕНЕНКО Василий Иванович, ряд., погиб 20.12.1943.

СЕМЕНЕНКО Роман Афанасьевич, р. в 1924 в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СЕМИДЕЛ Антон Николаевич, р. в Щорском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СЕМИРНОЙ Иван Агеевич, р. в 1903 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

СЕМИЧКИН Николай Иванович, р. в Орловской обл., ряд., погиб в 1943.

СЕМКОВ Федор Иванович, р. в 1904, ряд., погиб в 1943.

СЕНИЧКИН Николай Иванович, р. в 1897, ряд., погиб 15.10.1943.

СЕНЬКО Андрей Степанович, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СЕНЬКО Василий Михайлович, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СЕНЬКО Николай Тимофеевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СЕНЬКО Петр Андреевич, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СЕНЬКО Семен Афанасьевич, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СЕНЬКО Федор Иванович, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СЕНЬКО Федор Михайлович, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб 1943.

СЕРБ Григорий Семенович, р. в 1906 в Сосницком р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СЕРБ Михаил Дмитриевич, р. в 1906 в Сосницком р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СЕРГЕЕВ Николай Алексеевич, ряд., погиб в 1943.

СЕРГЕЕНКО Петр Харитонович, р. в 1899 в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

СЕРГЕЕНКО Федор Емельянович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

СЕРГЕЙЧИК Николай Яковлевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СЕРГИЕНКО Алексей Ефимович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СЕРГИЕНКО Дмитрий Захарович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СЕРГОЗИН Сешбай, р. в 1921 в Омской обл., серж., погиб в 1943.

СЕРЕГИН Александр Иванович, мл. серж., погиб в 1943.

СЕРЕДА Иван Трофимович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

СЕРЕДОВ Атрофит Иванович, р. в 1910, ряд., погиб в ноябре 1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

СЕРЕЖНИКОВ Митрофан Васильевич.

СЕРКОВ Денис Арсентьевич, р. в Курганской обл., ряд., погиб 20.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

СЕРОВ Петр Трофимович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

СИВАЕВ Александр Мефодьевич, р. в 1923 в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

СИВАК Павел Самсонович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СИВЕРЦЕВ Николай Федорович, р. в Сызранском р-не Куйбышевской обл., ряд., погиб в 1943.

СИВКОВ Илья Герасимович, р. в Красноярском крае, ряд., погиб в 1943.

СИВЦОВ Александр Федорович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

СИВЦОВ Яков Яковлевич, р. в Комаричском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

СИДОРЕНКО Иван Григорьевич, р. в Середино-Будском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

СИДОРЕНКО Иван Трофимович, р. в Шумячском р-не Смоленской обл., лейт., погиб в 1943.

СИДОРЕНКО Михаил Емельянович, р. в 1912, погиб 8.10.1943.

СИДОРЕНКО Петр Андреевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СИДОРЕНКО Семен Яковлевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СИДОРКО Иосиф Филиппович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СИДОРКО Петр Васильевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СИЛИН Тимофей Сергеевич, ряд., погиб в 1943.

СИЛЬЧЕНКО Иван Максимович, р. в Азнакаевском р-не Татарской АССР, ряд., погиб в 1943.

СИМАНОВИЧ Афанасий Иванович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

СИНЕЦКИЙ Иван Андреевич, р. в Ветковском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

СИНИЦА Петр Пантелеевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СИНИЦА Степан Титович, р. в 1925 в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СИНЦОВ Леонид Дмитриевич, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

СИОНОВ Владимир Николаевич, р. в Брянской обл., ст. серж., погиб в 1943.

СИРАВЦЕВ Алексей Васильевич, р. в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

СИРАВЦЕВ Федор Евграфович, р. в 1906 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

СИРОВЦЕВ Аким Иванович.

СИТНЕНКОВ Константин Павлович.

СИЩЕНКО Иван Алексеевич.

СКАДОРЕЦ Николай Артемович, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СКАЧКОВ Сергей Алексеевич, серж., погиб 17.10.1943.

СКАЧКОВ Тихон Данилович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

СКЛАДКОВ Виктор Николаевич, р. в 1925 в Саратовской обл., ефр., погиб в 1943.

СКОБЕЛЕВ Садофий Яковлевич, р. в Горьковской обл., ряд., погиб в 1943.

СКОБЛИКОВ Петр Петрович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

СКОПИЧ Петр Михайлович, р. в Гомельком р-не, ряд., погиб в 1943.

СКОРОХОД Федот Луфирович, р. в Сосницком р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СКРЯБИН Василий Игнатьевич.

СКУПОЙ Иван Яковлевич, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

СЛАДКОВ Николай Ефимович, р. в Комаричском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

СЛЕСАРЕНКО Леонид Михайлович, р. в 1922, ряд., погиб 11.10.1943. Перезахоронен из д. Бобовичи.

СЛЮСАРЕНКО Леонид Михайлович, р. в 1922 в г. Лабинск Краснодарского края, ряд., погиб в 1943.

СМАХТИН Михаил Дмитриевич, р. в 1921 в Курской обл., ряд., погиб в 1943.

СМИРНОВ Павел Александрович, р. в 1913 в г. Кинешма Ивановской обл., ряд., погиб в 1943.

СМИРНОВ Прокофий Тимофеевич, р. в Великолукском р-не Великолукской обл., ряд., погиб в 1943.

СМОЛЯР Константин Юрьевич, р. в Пензенском р-не Пензенской обл., ряд., погиб в 1943.

СНОПКОВ Борис Николаевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СНОПКОВ Михаил Николаевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СНЫЦЕРЕВ Василий Ануфриевич, р. в 1911 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

СОБОЛЕВ Иван Емельянович, р. в 1921, ряд., погиб 17.10.1943.

СОБОЛЬ Иван Максимович, р. в 1918 в Климовском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

СОКИРКО Григорий Константинович, р. в Харьковской обл., ряд., погиб в 1943.

СОКОЛОВ Иван Петрович, р. в 1909 в г. Злынка Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

СОКОЛОВ Иван Петрович, р. в 1893 в Пензенской обл., мл. серж., погиб в 1943.

СОКОЛОВ Николай Васильевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СОЛОВЬЕВ Афанасий Тимофеевич, р. в Комаричском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

СОЛОДОВНИК Федор Петрович, ряд., погиб в 1943.

СОЛОМАТКИН Виктор Софонович, ряд., погиб в 1943.

СОЛОННИКОВ Дмитрий Егорович, р. в г. Благовещенск Башкирской АССР, ряд., погиб в 1943.

СОЛОШКИН Иван Андреевич, серж., погиб в 1943.

СОПИН Николай Васильевич, р. в г. Усмань Липецкой обл., ряд., погиб в 1943.

СОРОКА Иван Семенович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СОРОКИН Иван Яковлевич, ряд., погиб в 1943.

СОТНИК Николай Архипович, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СПАДОРЕЦ Николай Артемович.

СПАСНЫЙ Афанасий Васильевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СПИРИДОНОВ Василий Кузьмич, р. в Покровском р-не Орловской обл., ряд., погиб в 1943.

СПИЦЫН Василий Семенович, р. в 1925, ряд., погиб в 1943.

СТАРОСЕН Александр Иванович, р. в г. Брянск, ряд., погиб в 1943.

СТАРОСЕН Василий Моисеевич, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СТАРОСЕН Николай Михайлович, р. в г. Семеновка Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СТАРОСИТОРОВ Сергей Севостьянович, р. в. 1912, ряд., погиб 17.10.1943.

СТАРОСТЕНКО Степан Кузьмич, р. в 1904 в Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

СТАРОТИТОРОВ Иван Аврамович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

СТАРЦЕВ Владимир Яковлевич, р. в Черноярском р-не Астраханской обл., ефр., погиб в 1943.

СТАРЦЕВ В.Я., ряд., погиб в 1943.

СТАШКОВ Геннадий Михайлович, р. в 1918 в Костромском р-не Костромской обл., лейт., погиб в 1943.

СТЕЛЬМАНОВ Константин Савельевич, р. в 1916 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

СТЕПАНЕЦ Семен Ефимович, р. в г. Семеновка Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СТЕПАНОВ Максим Павлович, ряд., погиб в 1943.

СТЕПИН Егор Александрович, р. в 1900 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

СТЕФАНОВСКИЙ Анатолий Васильевич, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СТЕШЕНКОВ Константин Гаврилович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

СТОЛЯРОВ Николай Андреевич, р. в Пензенской обл., ряд., погиб в 1943.

СТОРОЖЕВ Степан Григорьевич, р. в 1903 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

СТОСОРЕНКО Леонид Михайлович.

СТРЕЛЬБИЦКИЙ Фадей Иванович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СТУПАКОВ Архип Михайлович, р. в 1910 в д. Носовичи Добрушского р-на Гомельской обл., ряд., погиб 19.10.1943 возле д. Бобовичи.

СУАНОВ Неуретебим, р. в Наманганском р-не Андижанской обл., ряд., погиб в 1943.

СУКМАНОВ Семен Данилович, р. в г. Саратов, лейт., погиб в 1943.

СУЛЕЙМАНОВ Бурхан, р. в 1900 в Самаркандской обл., ряд., погиб в 1943.

СУМАНИЕВ Федор Яковлевич, р. в Кировской обл., ряд., погиб в 1943.

СУПИКОВ Степан Иванович, р. в 1901 в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

СУРИН Иван Петрович, р. в 1906, лейт., погиб в 1943.

СУРКОВ Василий Григорьевич, р. в Рузаевском р-не Кокчетавской обл., мл. серж., погиб в 1943.

СУРОВЦЕВ Аким Иванович, р. в 1909 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

СУХИЦКИЙ Василий Павлович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СУХОРЕВ Андрей Васильевич, старш., погиб в 1943.

СУХОРУКОВ Иван Трофимович, ряд., погиб в 1943.

СУХОРУЧЕНКОВ Михаил Степанович, р. в Комаричском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

СУХРАКОВ Михаил Максимович, р. в 1923, ряд., погиб 17.10.1943.

СУХРАКОВ Николай Максимович, р. в 1924, ряд., погиб 18.10.1943.

СУЧКОВ Федор Алексеевич, р. в 1906 в г. Саратов, ряд., погиб в 1943.

СУШАНОВ Владимир Иосифович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

СУЩЕНКО Иван Алексеевич, р. в Харьковской обл., ряд., погиб в 1943.

СУЩЕНОК Сергей Федорович, р. в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

СЫРОМЯТКОВ Михаил Иванович, р. в Комаричском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

СЫРОМЯТНИКОВ Павел Герасимович, р. в Кромском р-не Орловской обл., ряд., погиб в 1943.

СЫСОЕВ Иван Степанович, р. в 1906 в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СЫТЫЙ Яков Владимирович, р. в Шосткинском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

СЫЧ Федор Игнатович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СЫЧЕВ Артем Зосимович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СЫЧЕВ Евдоким Степанович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СЫЧЕВ Николай Степанович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

СЫЧЕВ Трофим Сергеевич, р. в Пензенской обл., ряд., погиб в 1943.

ТАДЖИЕВ Азан, р. в 1923 в Самаркандской обл., ряд., погиб в 1943.

ТАНЕХА Иван Павлович, р. в Шосткинском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ТАНИЧЕВ Владимир Антонович, р. в 1919 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ТАНИЧЕВ Иван Иванович, ряд., погиб в 1943.

ТАПОТЕРОВ Карпай, р. в Джамбульской обл., ряд., погиб в 1943.

ТАРАБАРА Василий Петрович, ряд., погиб в 1943.

ТАРАБАРА Ефим Денисович, р. в 1925 в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ТАРАБАРА Макар Семенович, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ТАРАНОВ Владимир Антонович, р. в 1919 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ТАРАНУХА Иван Петрович, р. в Климовском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ТАРАСЕВИЧ Григорий Иванович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ТАРАСЕНКО Михаил Павлович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ТАЦОРА Кирилл Иванович, ряд., погиб в 1943.

ТЕЛЕШОЙ Андрей Васильевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ТЕМНИКОВ Степан Андреевич, р. в 1910 в Курской обл., ряд., погиб в 1943.

ТЕРЕХИН Александр Евсеевич, р. в Орловской обл., ряд., погиб в 1943.

ТЕРЕХОВ Виктор Дмитриевич, ряд., погиб в 1943.

ТЕРЕХОВ Николай Алексеевич, ряд., погиб в 1943.

ТЕРЕШИН Иван Васильевич, мл. серж., погиб в 1943.

ТЕРЕШОВ Михаил Степанович, р. в 1917, ряд., погиб 18.10.1943. Перезахоронен из д. Бобовичи.

ТЕТЕРЯ Иван Давыдович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ТЕТЕРЯ Корней Давыдович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ТЕТУС Тихон Прокопович, р. в Щорском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ТЕТЮРА Фрол Харламович, р. в Шосткинском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ТИБЕЖ Григорий Ефимович, р. в Сосницком р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ТИМАШКОВ Алексей Иванович, р. в 1910, ряд., погиб 17.10.11943.

ТИМОФЕЕВ Павел Артемович, р. в Свердловской обл., ряд., погиб в 1943.

ТИМОШЕВ Моисей Григорьевич, р. в Гомельском р-не, ряд., погиб в 1943.

ТИМОШЕНКО Иван Кузьмич, р. в 1923 в Середино-Будском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ТИМОШЕНКО Павел Петрович, р. в 1896 в Середино-Будском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ТИМОШЕНКО Роман Наумович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ТИМОШКОВ Кузьма Семенович, р. в 1925, ряд., погиб 17.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

ТИМОШКОВ Филипп Васильевич, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ТИХОНОВСКИЙ Андрей Васильевич, р. в Середино-Будском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ТИЩЕНКО Александр Иванович, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ТИЩЕНКО Давид Михайлович, ряд., погиб в 1943.

ТИЩЕНКО Конон Яковлевич, р. в 1907 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ТИЩЕНКО Николай Лукич, ряд., погиб в 1943.

ТКАЧЕВ Алексей Васильевич, рядовой.

ТКАЧЕВ Иван Васильевич, р. в Суземском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ТКАЧЕВ Петр Федорович, р. в Воронежской обл., ряд., погиб в 1943.

ТОКАРЕВ Трофим Кузьмич, р. в 1904 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ТОЛКАЧЕВ Макар Федорович, р. в 1900, ряд., погиб 22.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

ТОЛКАЧЕВ Михаил Терентьевич, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ТОЛПЕЙКИН Василий Васильевич, р. в Комаричском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ТРЕПАЧЕВ Григорий Николаевич, рядовой.

ТРЕТИННИКОВ Дмитрий Семенович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 11.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

ТРЕТЬЯКОВ Иван Васильевич, р. в г. Алма-Ата, ряд., погиб в 1943.

ТРОФИМЕНКО Григорий Родионович, р. в 1918 в Середино-Будском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ТРОФИМОВ Семен Трофимович, р. в 1910, ряд., погиб в 1943.

ТРОШКИН Василий Петрович, р. в 1927 в Орловской обл., ряд., погиб в 1943.

ТРОЩИЛОВ Семен Михайлович, р. в 1907 в Белгородской обл., ряд., погиб в 1943.

ТРУБА Иван Федорович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ТРУБИЦЫН Василий Иванович, ряд., погиб в 1943.

ТРУБКИН Михаил Васильевич, р. в 1916 в Волгоградской обл., лейт., погиб в 1943.

ТРУБЧИК Павел Лукьянович, р. в 1902, ряд., погиб в ноябре 1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

ТРУШ Александр Иванович, р. в г. Прохладный Кабардино-Балкарской АССР, серж., погиб в 1943.

ТРУШ А.И., лейт., погиб в 1943.

ТРУШЕЧКИН Григорий Алексеевич, ряд., погиб в 1943.

ТУХВАТЕЛЛИН Николай Леонидович, серж., погиб в 1943.

ТЫНЯНИН Павел Михайлович, р. в 1922 в Новохоперском р-не Воронежской обл., ряд., погиб в 1943.

ТЫЧКОВ Спиридон Парамонович, р. в 1917 в г. Злынка Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ТЮРИКОВ Михаил Николаевич, р. в Тульской обл., ряд., погиб в 1943.

ТЮРИН Евгений Николаевич, ряд., погиб в 1943.

УБИРАЕВ Григорий Васильевич, р. в 1901 в Середино-Будском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

УГНИЧЕВ Яков Федорович, р. в 1921 в Середино-Будском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

УДОВ Тимофей Трофимович, р. в 1909 в г. Злынка Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

УМАНЦЕВ Николай Федорович, р. в Калмыцкой АССР, ряд., погиб в 1943.

УСЦОВ Константин Ефимович, ряд., погиб в 1943.

УШАКОВ Андрей Григорьевич, мл. серж., погиб в 1943.

ФАЛЬКО Иван Прокофьевич, р. в 1903 в Середино-Будском р-не Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ФЕДОРОВ Михаил Николаевич, р. в 1923 в Орловской обл., ряд., погиб в 1943.

ФЕДОРЦОВ Савелий Федулович, ряд., погиб в 1943.

ФЕДОСЕЕНКО Гурий Прокофьевич, р. в Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ФЕДОСЕЕНКО Петр Павлович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ФЕДУЛОВ Василий Семенович, р. в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ФЕДУЛОВ Егор Романович, р. в Комаричском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ФЕРУБКО Александр Петрович, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ФЕРУБКО Павел Самойлович, р. в 1919 в Черниговкой обл., ряд., погиб в 1943.

ФЕРУБКО Павел Силович, р. в г. Донецк, ряд., погиб в 1943.

ФЕТИСОВ Федор Филиппович, мл. серж., погиб в 1943.

ФЕЩЕНКО Прохор Архипович, р. в Климовском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ФИЛАТОВ Степан Филиппович, р. в Тамбовской обл., ряд., погиб в 1943.

ФИЛИМОНЧЕНКО Григорий Петрович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ФИЛИМОНЧИКОВ Моисей Моисеевич, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ФИСЕНКО Николай Матвеевич, мл. серж., погиб в 1943.

ФЛЕГАНТОВ Петр Николаевич, р. в 1915 в Горьковской обл., ст. серж., погиб в 1943.

ФОКИН Иван Иванович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ФОМИН Иван Семенович, р. в Орловской обл., ряд., погиб в 1943.

ФОМИЧЕВ Фрол Иванович, р. в Орловской обл., ряд., погиб в 1943.

ФОРОСТЕНКО Алексей Семенович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ФРОЛОВ Иван Андреевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ФРОЛОВ Иван Никитович, р. в 1903, ряд., погиб 16.10.1943.

ФРОЛОВ Константин Федорович, р. в 1916 в г. Москва, ст. серж., погиб в 1943.

ФРОЛОВ Михаил Иосифович.

ФУРСОВ Василий Яковлевич, р. в г. Харьков, мл. лейт., погиб в 1943.

ФУРТАС Игнат Прокофьевич, р. в г. Семеновка Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ФУФЫГИН Василий Федорович, р. в г. Иваново, ряд., погиб в 1943.

ХАДЖИЕВ Аголик, ряд., погиб 22.10.1943.

ХАКИМОВ Неуп, р. в Татарской ССР, серж., погиб в 1943.

ХАКИМОВ Тухта, р. в г. Ленинград, ряд., погиб в 1943.

ХАНДРИК Александр Федосович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ХАРИТОНОВ Федот Григорьевич, р. в Татарской ССР, ряд., погиб в 1943.

ХАРЛАМОВ Евгений Яковлевич, р. в 1914 в Даниловском р-не Ярославской обл., мл. серж., погиб в 1943.

ХАРЧЕНКО Павел Абрамович, р. в г. Семеновка Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ХАРЧЕНКО Павел Андреевич, р. в 1902 в Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ХАЦКО Петр Михайлович, р. в Добрушком р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ХАРЬКОВ Александр Иванович, р. в 1903 в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ХИМЧЕНКО В.Н., мл. серж., погиб в 1943.

ХИРА Иван Ефремович, р. в Черниговском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ХЛЕЧЕНОК Петр Арсентьевич, р. в 1901 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ХЛЫСТУН Василий Михайлович, р. в г. Семеновка Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ХЛЫСТУН Федор Пантелеевич, р. в г. Семеновка Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ХОДОВ Валентин Герасимович, серж., погиб в 1943.

ХОДЬКОВ Фома Владимирович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ХОЛИКОВ Хандор, р. в 1915 в Самаркандской обл., ряд., погиб в 1943.

ХОЛЯВКО Алексей Константинович, р. в 1901, ряд., погиб 29.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

ХОРЬКОВ Александр Иванович.

ХОТИМИЧ Константин Тимофеевич, р. в 1903 в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ХОШПЕКОВ Халибек, р. в Сурхандарьинской обл., ряд., погиб в 1943.

ХРОМЕЕВ Федор Федорович, р. в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ХРОМЕЦ Василий Акулович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ХРОМЦЕВ Константин Владимирович, р. в Свердловской обл., ряд., погиб в 1943.

ХУДОРБА Михаил Ефимович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЦАРЬКОВ Николай Александрович, р. в г. Москва, старш., погиб в 1943.

ЦЕВМЕНКОВ Егор Егорович, р. в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ЦЕЛИЩЕВ Владимир Михайлович, р. в г. Белорецк Башкирской АССР, ст. серж., погиб в 1943.

ЦЕЛОВАЛЬНИКОВ Никифор Кузьмич, р. в Оренбургской обл., ряд., погиб в 1943.

ЦЕХМИСТРОВ Николай Егорович, р. в 1919, серж., погиб 13.10.1943.

ЦУКАНОВ Михаил Петрович, р. в 1919 в Тамбовской обл., ряд., погиб в 1943.

ЦУРАНОВ Константин Петрович, р. на ст. Тереховка Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ЦУРГАН Иван Акимович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЦУРГАН Семен Федотович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЦУРГАН Тимофей Васильевич, ряд., погиб 23.10.1943. Перезахоронен из д. Жеребное.

ЦЫБУЛЬСКИЙ Мартын Владимирович, р. в д. Старые Терешковичи, ряд., погиб в 1943.

ЦЫГАНОК Иван Петрович, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1944.

ЦЫКАЛО Василий Иванович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., рядовой.

ЦЫКАЛО Иван Семенович, ряд., погиб в 1943.

ЦЫМБАЛОВ Григорий Игнатович, р. в Гомельском р-не, ряд., погиб в 1943.

ЦЫМБАЛОВ Григорий Федорович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ЦЫМБАЛОВ Петр Алексеевич, р. в 1904, ряд., погиб в ноябре 1943. Перезахоронен из д. Бобовичи.

ЧАЙКА Даниил Малахович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЧАЙКА Николай Алексеевич, р. в г. Семеновка Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЧАЙНИКОВ Леонид Павлович, р. в Кировской обл., ст. лейт., погиб в 1943.

ЧАЛЫЙ Василий Григорьевич, р. в Ростовской обл., ряд., погиб в 1943.

ЧАПЕЛА Ананий Антонович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЧАУСОВ Денис Антонович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ЧВАНОВ Владимир Васильевич, ряд., погиб в 1943.

ЧЕКАЛАЕВ Михаил Афанасьевич, р. в Орловской обл., ряд., погиб в 1943.

ЧЕКАЛДИН Иван Васильевич, р. в Мордовской АССР, ряд., погиб в 1943.

ЧЕКИЗОВ Иван Макарович, р. в 1909, ряд., погиб 16.10.1943.

ЧЕРЕБЯКО Афанасий Григорьевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЧЕРЕБЯКО Василий Григорьевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЧЕМОДУРОВ Михаил Петрович, р. в 1922 в Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ЧЕМОДУРОВ Петр Кондратьевич, р. в 1903 в Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ЧЕПИН Федор Петрович, р. в Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ЧЕРЕНКОВ Алексей Матвеевич, р. в 1907 в г. Горький, ряд., погиб в 1943.

ЧЕРЕП Николай Аверьянович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЧЕРКАШИН Михаил Степанович, р. в 1909, ряд., погиб в 1943.

ЧЕРНЕНКО Иван Миронович, р. в 1900 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ЧЕРНЕНКО Иван Миронович, р. в 1915, ряд., погиб в 1943.

ЧЕРНИКОВ Григорий Михайлович, р. в Ефремовском р-не Тульской обл., ст. лейт., погиб в 1943.

ЧЕРНОВ Матвей Гаврилович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЧЕРНОВ Николай Савельевич, р. в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ЧЕРНОДУБОВ Михаил Григорьевич.

ЧЕРНОЗЕМ Николай Филиппович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЧЕРНООКИЙ Дмитрий Павлович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ЧЕРНООКИЙ Стефан Павлович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ЧЕРНЫХ Семен Иванович, р. в Орловской обл., ряд., погиб в 1943.

ЧЕРНЫШ Михаил Яковлевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЧЕРНЫШЕВ Иван Митрофанович, р. в 1914 в Томской обл., серж., погиб в 1943.

ЧЕРНЯКОВ Илья Степанович.

ЧЕЧУН Петр Давыдович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЧЕЧУН Степан Никифорович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЧИЖ Марк Никитич.

ЧИЖЕВСКИЙ Иосиф Фомич, р. в г. Добруш Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ЧИКАРМЕЕВ Алексей Лукьянович, р. в Солтонском р-не Алтайского края, ряд., погиб в 1943.

ЧИКИЗОВ Иван Федорович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ЧИМАКОВ Василий Емельянович, р. в г. Жданов Донецкой обл., ряд., погиб в 1943.

ЧИМИЗОВ Федор Борисович, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ЧИНАЗАРОВ Асиан, р. в 1911 в Бухарской обл., ряд., погиб в 1943.

ЧИСТЯКОВ Алексей Григорьевич, р. в Костромской обл., курсант, погиб в 1943.

ЧУБ Сергей Михайлович, ряд., погиб в 1943.

ЧУБАРЬ Григорий Моисеевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЧУБКО Иосиф Андреевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЧУБКО Тарас Тимофеевич.

ЧУГУНКИНА Анна Алексеевна, р. в Московской обл., старш., погибла в 1943.

ЧУЛЕНКО Павел Иванович, р. в Тульской обл., ряд., погиб в 1943.

ЧУЛЕНКОВ Павел Иванович.

ЧУПАХИН Василий Борисович, р. в Тульской обл., ряд., погиб в 1943.

ЧУПРИНИН Николай Васильевич, р. в Воронежской обл., ряд., погиб в 1943.

ЧУРКИН Николай Николаевич, р. в 1924 в Новосибирской обл., мл. серж., погиб в 1943.

ЧУХНО Василий Федорович, р. в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ШАВЛАКОВ Григорий Титович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ШАВЛОГИН Петр Степанович, р. в 1917 в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ШАЙДУК Кирилл Яковлевич, р. в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ШАЙДУКОВ Дементий Васильевич, р. в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ШАКУН С.А., ряд., погиб в 1943.

ШАМИЛОВ Андрей Харитонович.

ШАМРИЦКИЙ Архип Иванович, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ШАМРОВ Афанасий Андреевич, р. в Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ШАМСУДИНОВ Шамсудин, мл. серж., погиб в 1943.

ШАПОВАЛОВ Никита Филиппович, р. в 1912 в г. Белгород, ряд., погиб в 1943.

ШАРМАКОВ Арсений Романович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ШАРОБУРОВ Борис Иванович, р. в 1922 в г. Ульяновск, лейт., погиб в 1943.

ШАРПАК Кирилл Наумович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ШАРПАК Трофим Дмитриевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ШАРУНОВ Иван Алексеевич, ряд., погиб в 1943.

ШАРШАКОВ Николай Григорьевич, р. в 1911, ряд., погиб в сентябре 1943.

ШАРЫЙ Кондрат Иванович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ШАРЫЙ Илья Николаевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ШАТАЛОВ Никита Иосифович, р. в Пензенской обл., ряд., погиб в 1943.

ШАТАЛОВ Федор Петрович, ряд., погиб в 1943.

ШАТОВ Алексей Иванович, р. в Кировской обл., старш., погиб в 1943.

ШАШКИН Максим Куприянович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ШАШКОВ Николай Павлович, р. в Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ШВЕЦ Алексей Иванович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ШЕВЕЛЬ Григорий Васильевич, р. в 1902 в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ШЕВЕЛЬ Федор Никитич, р. в г. Семеновка Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ШЕВКОПЛЯС Владимир Маркович, р. в Семе-

новском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ШЕВЦОВ Захарий Кузьмич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ШЕВЦОВ Кузьма Гаврилович, р. в Семеновском р-не Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ШЕВЧЕНКО Петр Андреевич, р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ШЕВЧУК Афанасий Григорьевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ШЕЛЬПОВ Гавриил Петрович, р. в 1913, ряд., погиб в 1943.

ШЕМЕТ Андрей Петрович, ряд., погиб в 1943.

ШЕРСТЮК Кирилл Афанасьевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ШЕРШОВ Василий Ильич, р. в Алтайском крае, мл. серж., погиб в 1943.

ШЕСТАКОВ Ефим Дмитриевич, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ШЕСТАКОВ Павел Евстафьевич, р. в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ШЕСТИХИН Илья Васильевич, р. в 1921 в Тюменской обл., серж., погиб в 1943.

ШИБАЕВ Михаил Яковлевич, р. в Костромской обл., ряд., погиб в 1943.

ШИК Григорий Тимофеевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ШИНКАРЕНКО Иван Павлович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ШИНКАРЕЦКИЙ Василий Федорович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ШИРМОТОВ Акс., р. в 1920, ряд., погиб в 1943.

ШИРШИКОВ А.Ф., лейт., погиб в 1943.

ШИРЯЕВ Фрол Иванович, р. в Курской обл., ряд., погиб в 1943.

ШИРЯКОВ Илья Андреевич, р. в Тульской обл., ряд., погиб в 1943.

ШИТИЗИН Иван Васильевич.

ШИТИК Гурий Савельевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ШИХАРЕВ Иван Алексеевич, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ШИШОВ Василий Данилович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ШКАРУБО Константин А., р. в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ШКАРУБО Роман Харитонович, р. в 1919 в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ШКЕЛЬ Евсей Александрович, р. в г. Новгород-Северский Черниговской обл., мл. лейт., погиб в 1943.

ШКИРСКИЙ Дмитрий Филиппович, р. в 1905 в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ШКУРАЙ Николай Илларионович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ШКУРАТ Кондратий Петрович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ШКУРАТ Семен Петрович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ШКУРИН Иван Сергеевич, р. в Орловской обл., лейт., погиб в 1943.

ШЛОМА Федор Кондратьевич.

ШЛОПАК Никифор Васильевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ШМЕЛЕВ Василий Григорьевич, р. в Липецкой обл., ряд., погиб в 1943.

ШМЫГОВ Антон Григорьевич, р. в д. Тереховка Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ШНАЙДЕР Борис Абрамович, р. в 1904, ст. серж., погиб 27.10.1943. Перезахоронен из д. Н. Дятловичи.

ШНЯТЫЙ Алексей Леонтьевич, р. в 1919 в Полтавской обл., серж., погиб в 1943.

ШТАТНЫЙ Матвей Николаевич, р. в Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ШТАНЬКОВ Иван Григорьевич, р. в 1907, ряд., погиб 16.10.1943.

ШТЕФАН Алексей Максимович, р. в 1921 в г. Нижний Тагил, ряд., погиб в 1943.

ШТРИКМАН Петр Григорьевич, р. в 1920, ряд., погиб 16.10.1943.

ШУБИН Ефим Иванович.

ШУГАЕВ Виктор Михайлович, р. в Ивановской обл., ряд., погиб в 1943.

ШУЙСКИЙ Николай Моисеевич, ряд., погиб в 1943.

ШУЙЦЕВ Александр Михайлович, р. в г. Омск, ряд., погиб в 1943.

ШУКУРОВ Азим, р. в Самаркандской обл., ряд., погиб в 1943.

ШУЛЬГА Николай Яковлевич, р. в г. Семеновка Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ШУЛЬГИН Иван Семенович, ряд., погиб в 1943.

ШУМАКОВ Иван Дмитриевич, ряд., погиб в 1943.

ШУМАНОВ Андрей Аркадьевич.

ШУМЕЙКО Алексей Григорьевич, р. в 1925 в Добрушском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ШУМИЛОВ Константин Владимирович, р. в Новосибирской обл., ряд., погиб в 1943.

ШУПИН Федор Ильич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ШУСТЕЛЬ Касьян Иванович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ШУСТОВ Матвей Никитович, р. в 1911 в Ветковском р-не Гомельской обл., ряд., погиб в 1943.

ШУТОВ Кронид Александрович, р. в 1906 в Свердловской обл., ряд., погиб в 1943.

ШУТОВ Михаил Иванович, р. в 1909 в г. Кишинев, ряд., погиб в 1943.

ШАВЛИКОВ Григорий Титович.

ШАВЛЮГИН Петр Степанович.

ЩЕГРИНЦЕВ Михаил Яковлевич, ряд., погиб в 1943.

ЩЕКУДО Евгений Галактионович, р. в г. Гомель, ряд., погиб в 1943.

ЩЕЛОКОВ Семен Григорьевич, р. в Сумской обл., ряд., погиб в 1943.

ЩЕПОТКИН Афанасий Иванович, р. в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ЩЕПОЧКИН Иван Дмитриевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЩЕРБАК Василий Яковлевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЩЕРБАК Иван Кузьмич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЩИБРИК Захар Петрович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЩИБРИК Иван Свиридович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЮВИМЕНКО Иван Осипович, р. в 1924, ряд., погиб в 1943.

ЮДИН Иван Петрович, р. в Калужской обл., мл. серж., погиб в 1943.

ЮЖАНИН Василий Яковлевич, ряд., погиб в 1943.

ЮЛДАШЕВ Наркабыл, р. в 1909 в Узбекской ССР, мл. серж., погиб в 1943.

ЮНУСОВ Хабибула, ряд., погиб в 1943.

ЮРИН Василий Михайлович, р. в Иловайском р-не Донецкой обл., ефр., погиб в 1943.

ЮХНОВЕЦ Михаил Филиппович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЮХНОВЕЦ Филипп Денисович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЮШИН Григорий Федорович, р. в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ЮШИН Эдуард Васильевич, р. в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ЯДУТА Денис Иванович.

ЯДУТА Петр Андреевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЯКИМЕНКО Василий Антонович, р. в 1923 в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЯКИМЕНКО Павел Митрофанович, р. в 1904 в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЯКОВЛЕВ Георгий Епифанович, р. в 1915 в Саратовской обл., ряд., погиб в 1943.

ЯКОВЛЕВ Иван Никифорович, р. в Оренбургской обл., мл. серж., погиб в 1943.

ЯКУШЕВ Иван Андреевич, р. в 1909 в Брянской обл., ряд., погиб в 1943.

ЯКУШИН Александр Сергеевич, р. в Глазуновском р-не Орловской обл., ряд., погиб в 1943.

ЯНДОЛА Яков Иванович, р. в Днепропетровской обл., ряд., погиб в 1943.

ЯНДОЛА Яков Игнатьевич, р. в 1919 в Днепропетровской обл., ряд., погиб в 1943.

ЯНКОВСКИЙ Александр Александрович, р. в 1924 в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЯНЧЕНКО Михаил Михеевич, р. в г. Семеновка Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЯНЧУК Виктор Федорович, р. в г. Семеновка Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЯСИН Александр Антонович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЯТРОВСКИЙ Игорь Соломонович, р. в г. Биробиджан, ряд., погиб в 1943.

ЯТЧЕНКО Алексей Порфирьевич, р. в Гомельском р-не, ряд., погиб в 1943.

ЯЩЕНКО Петр Михайлович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ЯЩЕНКО Поликарп Матвеевич, р. в 1912, ряд., погиб 13.10.1943.

ЯЩУРОВ Самуил Харлампиевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб в 1943.

ШАРПІЛАЎСКІ СЕЛЬСАВЕТ

ВЁСКА ШАРПІЛАЎКА

АБРАМОВ Петр Захарович, ряд., погиб 1.10.1943.

АВДАКОВ Александр Иванович, р. в Белгородском р-не Белгородской обл., ряд., погиб 24.6.1944. Перезахоронен из д. Медведевка.

АМЕЛЬЧЕНКО Иван Аверьянович, р. в Сумской обл., ряд., погиб 25.10.1943. Перезахоронен из д. Медведевка.

АСМАКОВСКИЙ Иван Афанасьевич, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 26.10.1943. Перезахоронен из д. Медведевка.

АСТАПЕНКО, ряд., погиб в 1943.

БАДИЛЕВСКИЙ Евмен Григорьевич, р. в Сумской обл., ряд., погиб 6.10.1943.

БЕЛЕНЧЕНКО Андрей А., ряд., погиб в 1943.

БЕЛЯКОВ Алексей Михайлович, р. в Машевском р-не Полтавской обл., ряд., погиб 26.10.1943. Перезахоронен из д. Войтино.

БЕСОЛОВ Сафар Аслангерлович, р. в 1896 в Северо-Осетинской АССР, ефр., погиб в 1943.

БОГДАНОВ Василий, ряд., погиб в 1943.

БОНДАРЬ Б.Л., ст. лейт., погиб в 1943.

БОРОДИН Иван Фокович, р. в Ростовской обл., ст. серж., погиб 26.6.1944.

БОТВИЕНКО Филипп Иванович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 20.10.1943. Перезахоронен из д. Медведевка.

БУГРОВ Иван Васильевич, ряд., погиб 6.10.1943.

БУТЫЛОВ Федор Иванович, погиб 20.11.1943. Перезахоронен из д. Войтино.

БЫК Алексей Иванович, р. в г.п. Семеновка Полтавской обл., ряд., погиб 19.10.1943. Перезахоронен из д. Медведевка.

ВАЛОВ Александр Иванович, р. в 1920, ряд., погиб 28.10.1943. Перезахоронен из д. Медведевка.

ВАСИЛЕНКО, ряд., погиб в 1943.

ВОЗВОДНЫЙ Геннадий Семенович, ряд., погиб в 1943.

ВОЙТОВИЧ Сергей Алексеевич, ряд., погиб в 1943.

ВОРОТИЛОВ Николай Иванович, р. в 1906, старш., погиб 22.10.1943. Перезахоронен из д. Войтино.

ГАЛОЧКИН, капитан.

ГЛУШАК Василий Владимирович, р. в г. Новгород-Северский Черниговской обл., ряд., погиб 28.10.1943. Перезахоронен из д. Медведевка.

ГОРЧАКОВ Николай Александрович, серж., погиб 4.10.1943.

ГРОМОВ Тит Семенович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 29.10.1943.

ДАНИЛЬЧЕНКО Сергей Христофорович, р. в г. Сухиничи Калужской обл., ряд., погиб в 1943.

ДУХЛЕЙ, серж., погиб в 1943.

ЖУКОВ Тихон Алексеевич, р. в д. Грабовка Гомельского р-на, ряд., погиб 31.10.1943. Перезахоронен из д. Медведевка.

ЗАБОЛОТНЫЙ Петр Петрович, р. в Сумской обл., ряд., погиб 5.10.1943.

ЗЯБКО Николай Демьянович, р. в 1913 в Сумской обл., ряд., погиб 30.10.1943. Перезахоронен из д. Медведевка.

ИВАНЧЕНКО, ряд., погиб в 1943.

ИГУМЕНЦЕВ Михаил Дмитриевич, р. в 1898 в Белгородской обл., ряд., погиб 4.10.1943.

КАЙДАШ Василий Иванович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 31.10.1943. Перезахоронен из д. Медведевка.

КАМЕНЕВ Василий Васильевич, р. в 1912 в г. Курск, ряд., погиб 5.10.1943.

КАРАСЕВ Петр Семенович, р. в 1899 в Тамбовской обл., ряд., погиб 28.11.1943. Перезахоронен из д. Медведевка.

КЛЫЖКО Филипп Андреевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., лейт., погиб 26.10.1943. Перезахоронен из д. Медведевка.

КОЖЕДУБ Иван Саевич, р. в Сумской обл., ряд., погиб 6.10.1943.

КОЖЕДУБ Федор Титович, р. в Сумской обл., ряд., погиб 5.10.1943.

КОЛЕСНИКОВ В.Н., ст. лейт., погиб в 1943.

КОНЫШЕВ Герман Константинович, ст. серж., погиб 10.10.1943. Перезахоронен с юго-востока г. Гомель.

КОПТЕВ Федор Ефимович, ряд., погиб 3.10.1943.

КОПЫТОВ Кузьма Андреевич, р. в 1918, ряд., погиб 28.10.1943. Перезахоронен из д. Медведевка.

КОРОЛЕВ Сергей Васильевич, ряд., погиб в 1943.

КРИТЕНКО Василий Потапович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 29.10.1943. Перезахоронен из д. Медведевка.

КУЗНЕЦОВ Алексей Петрович, р. в 1923 в Московской обл., ряд., погиб 26.10.1943. Перезахоронен из д. Медведевка.

КУЗНЕЦОВ Михаил Алексеевич, лейт., погиб в 1943.

КУЗЬМИН Петр Устинович, р. в Сумской обл., ряд., погиб 6.10.1943.

КУЛЕШ Кузьма Дмитриевич, р. в 1896 в Сумской обл., ряд., погиб 6.10.1943.

КУЛИКОВ Валерий Константинович, лейт., погиб в 1943.

ЛАПИН Иван Иванович, ряд., погиб 19.10.1943.

ЛЕОНОВ Федор Федорович, р. в 1910 в Новозыбковском р-не Брянской обл., ряд., погиб 28.10.1943. Перезахоронен из д. Медведевка.

ЛОВЯГИН Константин Федорович, ряд., погиб 2.10.1943.

ЛУКИН Петр Григорьевич, ряд., погиб 6.10.1943.

ЛЮЗИ Александр Рейнгольдович, р. в 1915 в г. Москва, мл. лейт., погиб 30.10.1943. Перезахоронен из д. Медведевка.

МАКАРОВ Сергей Харитонович, р. в Оренбургской обл., ряд., погиб 6.10.1943.

МАКСИМОВ Григорий Максимович, р. в 1909 в Курской обл., ряд., погиб 23.10.1943. Перезахоронен из д. Войтино.

МАЛЬКОВ Алексей Степанович, кап., погиб 6.9.1943.

МАМЫКИН Алексей Андреевич, ряд., погиб 6.10.1943.

МАНАЛЕС Владимир Антонович, р. в 1917 в Черниговской обл., ряд., погиб 1.11.1943. Перезахоронен из д. Медведевка.

МОРОЗОВ Егор Иванович, р. в Удомельском р-не Калининской обл., серж., погиб 2.10.1943.

МОСКИН Петр Андреевич, погиб 29.10.1943. Перезахоронен из д. Победа.

НОБЕНКО, ряд., погиб в 1943.

НОВИК Кузьма Кондратьевич, погиб 6.10.1943.

НОШКА Антон Степанович, р. в Сумской обл., ряд., погиб 5.10.1943.

ОСЬКИН Петр Иванович, старш., погиб 5.10.1943.

ПАВЛЕНКО Петр Павлович, р. в 1922 в Харьковской обл., ряд., погиб 11.11.1943. Перезахоронен из п. Михайловский.

ПИВОВАРОВ Владимир Григорьевич, р. в Новоусманском р-не Воронежской обл., ряд., погиб 3.10.1943.

ПИХОВКИН Александр Кузьмич, р. в Ростовской обл., ряд., погиб 30.10.1943. Перезахоронен из д. Медведевка.

РАХМАЛОВ Андрей Федорович, р. в 1924 в Ростовской обл., ряд., погиб 2.10.1943.

СЕЛЕЗНЕВ Иван Михайлович, ряд., погиб 5.10.1943.

СЕМЕНОВ Михаил Павлович, р. в Чувашской АССР, ряд., погиб 30.10.1943. Перезахоронен из д. Медведевка.

СМОЛОВСКИЙ Данила Емельянович, ряд., погиб 26.10.1943. Перезахоронен из д. Медведевка.

СОРОКИН Михаил Платонович, р. в Тереховском р-не Гомельской обл., ряд., погиб 28.11.1943. Перезахоронен из д. Медведевка.

Маці і дзве сястры Ш.Шамшыева ў в. Шарпілаўка, каля брацкай магілы, дзе пахаваны іх сын і брат.

СУПАРЕВ Петр Семенович, р. в 1909 в Курской обл., ряд., погиб 29.10.1943. Перезахоронен из д. Медведевка.

ТАЛАН Федор Григорьевич, р. в Новгород-Северском р-не Черниговской обл., ряд., погиб 30.10.1943. Перезахоронен из д. Медведевка.

ТИХОВСКИЙ Александр Кузьмич, р. в д. Тереховка Гомельской обл., ряд., погиб 30.10.1943. Перезахоронен из д. Медведевка.

ФЕДКОВ Павел Филиппович, р. в Смоленской обл., ряд., погиб 28.10.1943. Перезахоронен из д. Войтино.

ФЕДОТЕНКО Алексей Денисович, ряд., погиб в 1943.

ХУХРЕВ Владимир Викторович, р. в Ярославской обл., ряд., погиб 25.10.1943. Перезахоронен из д. Войтино.

ЧЕРНЯВСКИЙ Александр Антонович, ряд., погиб в 1943.

ШАЛАВИНСКИЙ Тимофей Людвигович, р. в Винницкой обл., ефр., погиб 7.10.1943. Перезахоронен из д. Михайловское.

ШАМШИЕВ Шахназар Макичевич, р. в 1925 в г. Дербент Дагестанской АССР, ряд., погиб 15.10.1943. Перезахоронен из д. Медведевка.

ШАРЫЙ Виктор Петрович, р. в Черниговской обл., ряд., погиб 29.10.1943. Перезахоронен из д. Медведевка.

ШИК Нестер Селивестрович, р. в Черниговской обл., погиб 3.11.1943. Перезахоронен из д. Медведевка.

ШПАК Федот Петрович, р. в Сумской обл., ряд., погиб 6.10.1943.

ЩЕЛОЧКОВ Степан Иванович, ряд., погиб 30.10.1943.

ЩЕРБАКОВ Алексей Игнатьевич, р. в Орловской обл., серж., погиб 28.10.1943.

ЯКШИН Марк Михайлович, р. в 1910 в Ивнянском р-не Белгородской обл., ряд., погиб 1.10.1943.

СКАРАЧЭННІ, ПРЫНЯТЫЯ Ў КНІЗЕ «ПАМЯЦЬ»

в. (д.) —	вёска
ВМП —	вышэйшая мера пакарання
вобл. —	вобласць
Воп. —	вопіс
г. —	год, горад
г.п. —	гарадскі пасёлак
гв. —	гвардзейскі
ген.-лейт. —	генерал-лейтэнант
інш. —	іншыя
кап. —	капітан
Л. —	ліст
лейт. —	лейтэнант
м. —	мястэчка
МТС —	машынна-трактарная станцыя
н. (р.) —	нарадзіўся
н.п. —	населены пункт
отд. —	отдельный (асобны)
палк. —	палкоўнік
пас.(пос.) —	пасёлак
ПП АДПУ —	паўнамоцнае прадстаўніцтва пры Аб'яднаным дзяржаўным палітычным упраўленні
ППЛ —	папраўча-працоўны лагер
р. —	рака
рад. —	радавы
р-н —	раён
с. —	сяло
С. –	старонка
Спр. —	справа
ст. —	старшы, станцыя, станіца
старш. —	старшына
сярж. (серж.) —	сяржант
Т. —	том
Ф. —	фонд
х. —	хутар
яфр. (ефр.) —	яфрэйтар

Змест

Да чытача 17
Населеныя пункты Гомельскага раёна 19
Населеныя пункты Гомельскага раёна, якія не існуюць 20

Ад часоў першабытных — 1917

Зямля нашых продкаў 21
Археалагічныя старажытнасці Гомельскага раёна 21
Каменны век 22
Эпоха бронзы 23
Эпоха жалеза 24
Эпоха сярэдневякоўя 26
Яны даследавалі помнікі археалогіі Гомельскага раёна 27
Тут жылі радзімічы 28
Вераванні нашых продкаў 34
Паданні мінулых часоў 37
Сож і Дняпро 37
Курган Ірвідуба 38
У СКЛАДЗЕ ЧАРНІГАЎСКАГА КНЯСТВА 39
Гомійская воласць — уладанне князя Ігара Святаславіча 42

У СКЛАДЗЕ ВЯЛІКАГА КНЯСТВА ЛІТОЎСКАГА І РЭЧЫ ПАСПАЛІТАЙ 42
Па старонках летапісаў 48
З летапісу Рачынскага 48
З Валынскага кароткага летапісу 48
З Еўраінаўскага летапісу 48
Гомельскае староства 49
Дакументы сведчаць 49

З вопісу дзяржаўных вёсак Гомельскага староства паводле інвентара 1640 года (49). Гаспадаркі Гомельскага староства 1640 года (50). З інвентара Гомельскага староства 1640 года (51). Назвы рэчак, азёр, балот і лясоў, якія ўпамінаюцца ў інвентары Гомельскага староства 1640 года (52). З запіскі дзяка Кунакова цару Аляксею Міхайлавічу... (52). З пісьма польскага вайскоўца аб уступленні казакаў палкоўніка Нябабы ў Гомель (53). З адпіскі рыльскага ваяводы Сонцава ў разрадны прыказ...(53). Французскі пісьменнік Шэвалье аб выступленні жыхароў г. Гомеля сумесна з казацкімі атрадамі супраць польскіх войскаў (54).

Князь Аляксандр Меншыкаў у Гомелі 54
Станіслаў Іванавіч Богуш-Сестранцэвіч 55
Стараверскія слабоды, скіты і манастыры 55
Емяльян Пугачоў на Гомельшчыне 56
З «Гісторыі Пугачова» А.С.Пушкіна 57
З рамана В.Я.Шышкова «Емяльян Пугачоў» 58
Пашпарт Емяльяна Пугачова 59
Войны. Набегі. Спусташэнні 60
У СКЛАДЗЕ РАСІЙСКАЙ ІМПЕРЫІ 61
Ланкастэрскія школы на Гомельшчыне 66
Гісторыя з геаграфіяй: Беліца Старая і Новая 67
Гомельскі павет 69
Славуты Кацярынінскі шлях 69
Іх шлях пралёг праз Гомельскі павет 70
У парэформенны перыяд 74
Дакументы сведчаць 76
З наказу Кацярыны II генерал-губернатару Магілёўскай губерні (76). Сялянскія гаспадаркі вёскі Зябраўка Гомельскага павета 1776 года (77). Умовы пераводу сялян вёскі Шарпілаўка на аброк (77). Эканоміі Гомельскага павета 1832 года (78). Са справаздачы аканома гомельскага маёнтка... (78). Са справаздачы магілёўскага губернатара аб стане сельскай гаспадаркі ў губерні за 1861 год (83). З Устаўнай граматы ...1863 года (83). Ведамасць штатаў вучылішчаў Гомельскага павета ў 1868 годзе (84). З ведамасці фабрык і заводаў Гомельскага павета за 1881 год (85). Кароткі статыстычны агляд Гомельскага павета за 1886 год (87). Найбольш значныя населеныя пункты Гомельскага павета ў 1886 годзе (88). З апісання жыцця сялян (89). Аб занятках і промыслах жыхароў Гомельскага павета (90). Са справаздачы магілёўскага губернатара Мікалаю II аб становішчы сялян і перасяленчым руху ў губерні (91).
Праваслаўныя цэрквы і манастыры Гомельскага павета 92
Знакамітыя землякі 93
Вядомы матэматык 93
Славуты вучоны 94
«Адкрыць свету душу беларуса...» 95
Дзмітрый Еўдакімавіч Лапо 96
Зінаіда Фёдараўна Радчанка 97
На пачатку XX стагоддзя 100
З архіўных крыніц 102
З данясення памочніка начальніка Магілёўскага губернскага жандарскага ўпраўлення (102). З данясення ў жандарскае ўпраўленне аб нездаволенасці сялян з вёскі Новыя Дзятлавічы Гомельскага павета (103). Патрабаванні сялян вёскі Маркавічы Гомельскага павета (104).
Народны бунтар Аляксандр Савіцкі 104
Першая сусветная вайна 105

1917—1941

На крутым павароце гісторыі 107
Гомельскі павет у час Кастрычніцкай рэвалюцыі 107
Германская інтэрвенцыя і грамадзянская вайна 110
Актыўныя ўдзельнікі Кастрычніцкай рэвалюцыі і грамадзянскай вайны 114
Дакументы сведчаць 116

Перспектыва гаспадарак Гомельскага раёна (116). У Савеце сялянскіх дэпутатаў (116). Са справаздачы аб дзейнасці Гомаблсельгаса за 1919 г. (117). Са справаздачы інструктара народнага камісарыята ўнутраных спраў (118). З даклада інструктара Пакалюбіцкай воласці (118). З пратакола з'езда сельскіх Саветаў Пакалюбіцкай воласці Гомельскага павета (118). З загаду Гомельскага павятовага ваеннага камісарыята (119). З пісьма ўпаўнаважанага рэўкома С.Куляшова (119). З успамінаў І.І.Лабудзева (120).

Першыя пераўтварэнні пад час грамадзянскай вайны 120

Дакументы сведчаць 124

Са справаздачы Гомельскай губернскай камісіі па ліквідацыі непісьменнасці (124). Са справаздачы аб працоўнай павіннасці... (124). З загаду Гомельскага губернскага харчовага савета (124). З тэлеграмы 3.6.1920 г. (125). З палітдаведкі Гомельскага павятовага ваеннага рэвалюцыйнага камітэта...(125).

Нэп — прабліск надзеі 125

Дакументы сведчаць 128

Са звестак аб складзе гаспадарак Гомельскай воласці (128). З рэзалюцыі агульнага сходу сялян в. Ціцянкі Гомельскай воласці (129). З улёткі губкома РКП(б) і губвыканкома (129). З пратакола павятовага з'езда Саветаў (129). З рэзалюцыі Маркавіцкага валаснога з'езда Саветаў (130). З паведамлення газеты (130). Звесткі аб падзеях у Гомельскім павеце (130). З загаду па Гомельскай губерні (130). З рапарта начальніку Гомельскай губміліцыі (131). З данясення старшыні павятовага выканкома (131). З паведамлення газеты аб рэзалюцыі агульнага сходу сялян в. Ціцянкі Гомельскай воласці (131). Са спіса калектыўных гаспадарак Гомельскай губерні (131). Са звестак аб складзе Гомельскага валвыканкома (132). З акта абследавання калгаса «Назарэт» Гомельскай воласці (132).

Умацаванне Саветаў 133

Дакументы сведчаць 135

З цыркулярнага пісьма павятовага выканкома (135). З палажэння аб абавязках апарату мясцовых Саветаў (135).

Землеўпарадкаванне 135

Звесткі аб насельніцтве Гомельскага павета са статыстычнай справаздачы за 1927 г. (137). Звесткі аб местачковым яўрэйскім насельніцтве Гомельскай воласці (138).

Адзіны сельгаспадатак 138

З пісьма фракцыі Гомельскага павятовага выканкома (139).

Кааперацыя 139

Паведамленне ў газеце «Полесская правда» аб барацьбе спажывецкай кааперацыі з кулакамі (141).

Грабаўскія майстры 142

Пад час «вялікага пералому» 143

Першыя камсамольцы 145

Дакументы сведчаць 146

З пратакола агульнага сходу беднаты і актыва в. Старыя Дзятлавічы (146). Тэлеграма з Масквы (147). З інструкцыі аб высяленні заможных сямей (147). З пісьма да інструкцыі (148). З абследавання хутара Казловых... (149). З пратакола агульнага сходу беднякоў і сераднякоў Карналінскага сельсавета (150). З інфармацыі аб настроях розных слаёў сялянства... (150). З пяцідзённай інфармацыі (151). З партыйнай дырэктывы (152). Са зводкі ДПУ № 79 (153). Са спецінфармацыі № 8 аб ходзе ўборачнай і нарыхтоўчай кампаніі... (153). Тэлеграма з цэнтра (154). Са справаздачы аб нарыхтоўках, кантрактацыі і сіласаванні па Гомельскім раёне (154). Тэлеграма акркалгассаюза акрплану (156). Навіны з Новых Дзятлавіч (156). З вынікаў абследавання ўстаноў на тэрыторыі Дзятлавіцкага сельсавета (156).

Да жыцця новага, калгаснага 157

Дакументы сведчаць 160

Спіс калгасаў Гомельскага раёна на сакавік 1930 г. (160). Спіс саўгасаў Гомельскага раёна на 1932 г. (160). З даведкі пра калгасы Гомельскага раёна (161). Са справаздачы калгаса «Грабаўка» за 1933 г. (161).

Дзяржгасы і машынна-трактарныя станцыі 161
Дакументы сведчаць 163
Са звестак аб абслугоўванні зон Гомельскай МТС па стане на 1 студзеня 1931 г. (163). Са звестак аб абслугоўванні зон Гомельскай МТС па стане на восень 1933 г. (163). Са звестак аб наяўнасці трактароў у Гомельскім раёне на 1 студзеня 1941 г. (164).
Улада, царква, вернікі 164
Дакументы сведчаць 165
З дырэктывы Гомельскага АК і АКК КП(б)Б (165). З пратакола пасяджэння прэзідыума Гомельскага гарвыканкома (166). Са звароту святара ў першапрастольную (166). З пратакола пасяджэння Цэнтральнай камісіі па культах пры Прэзідыуме ЦВК БССР (167).
Народная асвета 167
Дакументы сведчаць 170
Са звароту сялян аб дапамозе школе (170). З пастановы Гомельскага губвыканкома... (171). Са звестак аб народнай адукацыі за 1930/31навучальны год (171). Са звестак аб стане народнай асветы ў Гомельскім раёне на 1 студзеня 1937 г. (172). Са справаздачы аб развіцці народнай асветы ў Гомельскім раёне на 1 студзеня 1938 г. (172). Са звестак аб адукацыйным узроўні жыхароў Гомельскага раёна на 1 жніўня 1940 г. (172). Са звестак аб дзіцячых садках Гомельскага раёна на 1 лістапада 1937 г. (172).
Ахова здароўя 173
Дакументы сведчаць 174
З паведамлення газеты (174). З рэзалюцыі III губернскай нарады працаўнікоў аховы здароўя (174). З дырэктывы гаррайкома КП(б)Б усім партыйным ячэйкам (175).
Барацьба з беспрытульнасцю 175
Нас аб'яднала жыццё 176
З гісторыі Дома міласэрнасці 178
Ад канкурэнцыі да спаборніцтва 180
Дакументы сведчаць 183
Са звестак аб развіцці дзяржгасаў Гомельскага раёна (183). Са звестак аб калгасах і аднаасобніках Гомельскага раёна на 1 студзеня 1939 г. (184). Са звестак аб хутарах Гомельскага раёна на 18 чэрвеня 1939 г. і іх ссяленні (184). Са звестак аб колькасці гаспадарак па Гомельскім раёне (184). Са звестак аб наяўнасці калгасаў, калгаснікаў і аднаасобнікаў па Гомельскім раёне на 1 снежня 1940 г. (184). Са звестак аб выніках перапісу па Гомельскім раёне (185). З раённых статзвестак (185). З пастановы камітэта ВДНГ ад 15 красавіка 1940 г. (185). З паведамленняў газеты (186). З матэрыялаў аб выпраўленні парушэнняў сельскагаспадарчага статута (187). З даведкі аб рабоце Гомельскай аблпракуратуры... (187). З інфармацыі прэзідыума Гомельскага райвыканкома (187).
З гісторыі раяніравання 188
Боль страт 190
Жосткіны — сям'я звычайная, тыповая 191
Вернутыя імёны 193

1941 — 1945

Ішла вайна народная 219
У першыя дні 219
Дакументы сведчаць 226
З рапарта камандавання Гомельскага гарадскога палка народнага апалчэння... (226). Са зводкі паліцыі бяспекі і СД (228). З аператыўнай зводкі № 58 паліцыі бяспекі і СД (228).
Змагаліся апалчэнцы 229
Бой на досвітку 233
На подступах да Гомеля 234
Апошні бой салдата 236

Пётр Міхайлавіч Пастухоўскі 236
У глыбокі тыл 237
Ратавалі жывёлу 238
Акупацыйны рэжым 239
Дакументы сведчаць 243
З пастановы нямецкай ваеннай камендатуры Гомеля аб увядзенні каменданцкага часу (243). З загаду № 76 нямецкага ваеннага каменданта Гомеля... (243). З матэрыялаў аб злачынствах нямецка-фашысцкіх захопнікаў у Гомельскім раёне (244). Рашэнне № 135 Гомельскага райвыканкома... (246). З акта Гомельскай раённай камісіі аб злачынствах нямецка-фашысцкіх захопнікаў... (246). З матэрыялаў аб злачынствах нямецка-фашысцкіх захопнікаў у Гомельскім раёне (250). З паказання жыхара вёскі Бабовічы Сцяпана Іванавіча Удавенкі... (251).
У змрочныя дні фашысцкай няволі 252
Згубленае дзяцінства 253
Антыфашысцкае падполле і партызанскі рух 254
Дакументы сведчаць 260
Са справаздачы сакратара Гомельскага падпольнага гаркома камсамола С.Купцова (260). Даведка аб партыйна-камсамольскім падполлі вёскі Міхалькі... (260).
Падпольшчыкі з вёскі Заліп'е 262
Змагаліся разам з вучнямі 266
Партызанскія фарміраванні 268
Баявая рэліквія брыгады 270
Дакументы сведчаць 270
З загаду па Гомельскім партызанскім атрадзе «Бальшавік»... (270). З аператыўных зводак Савецкага інфармбюро (271). З запісу гутаркі старшага памочніка начальніка 2-га аддзела БШПР з камандзірам дыверсійнай групы Б.Х.Тульчынскім... (271).
Настаўнік-партызан 273
Дзяўчаты з адной вёскі 274
Наля Караткевіч 274
Марыя Сібілёва 274
Ляцелі пад адхон эшалоны 275
Старонка аповесці 275
З племені змагароў 276
Воіны Чырвонай Арміі і партызаны, якія загінулі ў гады Вялікай Айчыннай вайны пры абароне і вызваленні Гомельскага раёна і пахаваны на яго тэрыторыі 278

Прадстаўнікі грамадскасці Гомельскага раёна, якія прымалі актыўны ўдзел у пошуку, зборы і падрыхтоўцы матэрыялаў для гісторыка-дакументальнай хронікі «Памяць. Гомельскі раён»:

Г.І.Багдановіч, В.С.Баранаў, О.І.Барысавец, Я.М.Броцкі, В.Ф.Гуцаў, Т.Д.Зміцюрова, А.П.Калачова, М.А.Кан, А.П.Карабушчанка, В.Д.Карпаў, В.Я.Кулікова, А.С.Куцікава, Е.П.Літвінава, І.А.Ляксуцін, Н.М.Мельнікава, Л.В.Мігай, Н.М.Мікалаева, Т.А.Міцкевіч, С.Ц.Пігулеўскі, І.І.Пічукоў, А.Ф.Пятрэнка, Н.В.Серыкаў, Н.А.Сышчанка, Л.І.Сяргун, А.Ф.Цімашэнка, Н.І.Чапурная, Н.І.Шупейка, Т.Н.Шупейка, Ф.І.Шэрман, Л.В.Янковіч.

Прадстаўнікі іншых арганізацый, якія дапамагалі ў сборы матэрыялаў для кнігі «Памяць»:

В.Н.Бабовіч, Н.А.Балоціна, К.А.Біруковіч, А.І.Драбышэўскі, Н.А.Гурэвіч, А.Д.Карасёў, Т.Ф.Клімава, А.В.Кузьміч, М.І.Кузьменка, Т.Б.Кухарэнка, В.С.Ларыёнаў, В.А.Лугаўская, В.М.Лямцава, В.С.Новак, В.А.Райскі, М.І.Старавойтаў, Л.А.Федарэнка, А.В.Цітуленка.

Супрацоўнікі выдавецкага цэнтра БЕЛТА, якія працавалі над кнігай: Г.К.Кісялёў — галоўны рэдактар, З.І.Малейка — намеснік галоўнага рэдактара, В.І.Багдановіч, Л.І.Рудніцкая — рэдактары-стылісты.

Фота: А.П.Дрыбаса, С.Ф.Халадзіліна, В.У.Харчанкі, з фотатэкі БЕЛТА, фондаў Краязнаўчага музея Гомельскай вобласці, народнага музея працоўнай славы калгаса імя У.І.Леніна, школьных музеяў, асабістых архіваў.

Картограф Г.Р.Шыкунова.

П15 **Памяць:** Гіст.-дакум. хроніка Гомельскага р-на. У 2 кн. Кн. 1-я. – Мн.: БЕЛТА, 1998. – 376 с.

ISBN 985-6302-09-9.

Першая кніга хронікі ахоплівае гістарычны перыяд ад старажытнасці да восені 1943 г., калі раён быў вызвалены ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. У яе ўключаны гісторыка-эканамічныя і біяграфічныя нарысы, артыкулы пра знакамітых землякоў, выкарыстаны дакументы і матэрыялы з дзяржаўных і асабістых архіваў, музеяў, друкаваных крыніц, публікацыі з кніг і газет, успаміны.

Прыводзяцца звесткі пра жыхароў раёна, што сталі ахвярамі палітычных рэпрэсій, а таксама спісы загінуўшых у Вялікую Айчынную вайну воінаў Чырвонай Арміі, што пахаваны на тэрыторыі раёна.

Кніга будзе карыснай усім, хто цікавіцца гісторыяй роднага краю.

ББК 63.3 (4 Беи)

Навукова-папулярнае выданне

ПАМЯЦЬ

Гісторыка-дакументальная хроніка Гомельскага раёна У 2 кнігах. Кніга 1-я

Рэдактары:
Г.Л.Башлакова,
У.І.Лемяшонак,
Т.А.Петрашкевіч
Мастацкі рэдактар
А.В.Лапін
Тэхнічны рэдактар
А.В.Кажухар
Карэктары:
Н.В.Гусельцава, Л.С.Зіза,
Л.І.Кароткіх
Падрыхтоўка арыгінал-макета:
А.В.Маісеенка, П.В.Маісеенка,
М.Э.Малярэвіч
Камп'ютэрны набор:
А.В.Дарчук, С.А.Долгая,
З.У.Марцінчык, Н.К.Сакалова
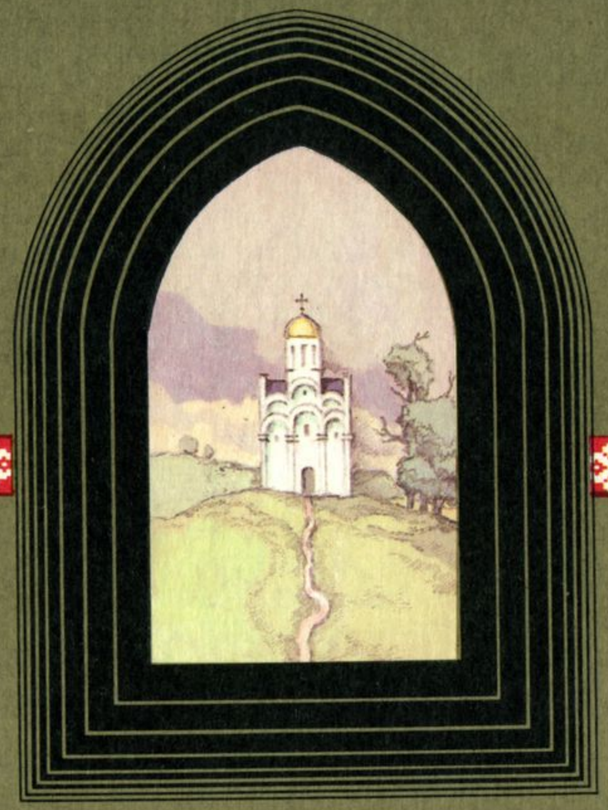
Выданне падрыхтавана выдавецкім цэнтрам БЕЛТА.
Падпісана да друку з арыгінал-макета 25.03.98.
Фармат 70x100 1/16. Папера афсетная.
Гарнітура Кудрашоўская энцыклапедычная.
Друк афсетны. Ум. друк. арк. 30,3. Ум. фарб.-адб. 36,8.
Ул.-выд. арк. 40,0. Тыраж 5000 экз. Заказ 3680.
Беларускае тэлеграфнае агенцтва.
Ліцэнзія ЛВ № 60 ад 29.11.1997.
Рэспубліка Беларусь. 220600, Мінск, вул. Кірава, 26.
Мінская фабрыка каляровага друку.
220024, Мінск, вул. Каржанеўскага, 20.